

**2. ULUSLARARASI
ÇİN'DEN ADRIYATİK'E
SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ**

KONGRE KİTABI

5 - 6 - 7 Mayıs 2016

Payas / Hatay

**SOSYOLOJİ - PSİKOLOJİ - ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ
ÖZEL SAYISI**

**EDİTÖRLER
PROF.DR. MUSTAFA TALAS
MUSTAFA LATİF EMEK**

www.iksad.org
www.iksadfuarkongre.org

İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği Yayınları®

İKTİSADİ KALKINMA VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERNEĞİ

5-6-7 Mayıs 2016

PAYAS – HATAY

**2. ULUSLARARASI ÇİN'DEN ADRIYATİK'E
SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ**

KONGRE KİTABI

SOSYOLOJİ – PSİKOLOJİ – ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ

ÖZEL SAYISI

EDİTÖRLER

PROF.DR. MUSTAFA TALAS – MUSTAFA LATİF EMEK

İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği Yayınları®

(Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayıncılık Lisansı: 2014 / 31220)

Gölbaşı / ADIYAMAN - TÜRKİYE

TR: +90 0850 303 5 603 USA: +1 631 685 0 853

E posta: info@iksad.org

www.iksad.org

www.iksadfuarkongre.org

Bu kitaptaki eserlerin tamamının yayın hakkı İKSAD'a aittir. İzinsiz çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Eserlere ilişkin tüm etik ve hukuki sorumluluk yazarlara aittir

IKSAD PUBLICATIONS - 2016©

ISBN -978-605-9885-06-5

**INSTITUTION OF ECONOMIC DEVELOPMENT AND SOCIAL
RESEARCHES**

May 5-6-7, 2016

PAYAS- HATAY - TURKEY

**2. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL
SCIENCES, CHINA TO ADRIATIC**

BOOK OF CONGRESS

SOCIOLOGY - PSYCHOLOGY - ORGANIZATIONAL BEHAVIOR

SERIES

EDITORS

PROF.DR. MUSTAFA TALAS – MUSTAFA LATİF EMEK

Institution of Economic Development and Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014 / 31220)

Gölbashi / ADIYAMAN- TURKEY

TR: +90 0850 303 5 603

USA: +1 631 685 0 853

E mail: info@iksad.org

www.iksad.org

www.iksadfuarkongre.org

All rights of this book belongs to IKSAD. Without permission, this book can't be duplicated and delivered.

The writers are responsible both ethically and juristically related with texts

IKSAD PUBLICATIONS - 2016©

ISBN -978-605-9885-06-5

İçindekiler / Contents

ÖNSÖZ / FOREWORD	<u>8</u>
KONGRE KÜNYESİ / CONGRESS ID	<u>9</u>
BİLİM DANIŞMA KURULU / SCIENTIFIC ADVISORY BOARD	<u>10</u>
KONGRE ALBÜMÜ / CONGRESS ALBUM	<u>11</u>
Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Batılılaşma ve Muhafazakârlığa İlişkin Görüşleri <i>Mehmet Seyman ÖNDER</i>	<u>15</u>
Akademisyenlerin Çevresel Tutum ve Davranış Düzeylerinin Belirlenmesi ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi <i>Ahmet UYAR</i>	<u>22</u>
Animasyon Personelinin İş Tatmin Düzeyleri: Dış Kaynak Kullanan ve Kullanmayan Otel İşletmelerinin Karşılaştırılması <i>Şerif Ahmet DEMİRDAĞ, Evren GÜÇER</i>	<u>33</u>
Өздік Жұмыстың Шығармашылыққа Бағыттайтын Мүмкіндіктері <i>Ziyoda ARTUKMATOVA</i>	<u>53</u>
Bulut Bilişimin Dünyadaki ve Türkiye'deki Durumunun Karşılaştırılması <i>İslam GÜNEBAKAN</i>	<u>58</u>
Çocuk Gelişimi Bölümü Öğrencilerinin Bakışıyla Çocuk İstismarı <i>Akın KARAKUYU</i>	<u>76</u>
Hasta - Eczacı İlişkisinde Memnuniyet, Güven ve Sadakat <i>İsmail BAKAN, Burcu ERŞAHAN, Tuba BÜYÜKBEŞE, Buket SEZER, Sevil AKPINAR</i>	<u>86</u>
Fen Bilgisi ve Sınıf Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi Öz-Yeterlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi <i>Ahmet UYAR</i>	<u>101</u>
Geçmişten Günümüze Sosyal ve Kültürel Açından Engellilik ve İslam Dininin Engelliliğe Bakış Açısı <i>Hakkı ŞİMŞEK</i>	<u>110</u>

İnsani Değerlerle Yaşamın Anlamı Arasındaki İlişki <i>Mehmet ASLAN, Şahin KESİCİ, Hasan BOZGEYİKLİ</i>	<u>117</u>
Küreselleşme Sürecinin Yerel Basın Üzerindeki Etkileri: Osmaniye Yerel Basını Üzerine Nitel Bir Çalışma <i>Gülsüm Şimşek</i>	<u>124</u>
Küreselleşme, Siyaset ve Sivil Toplum <i>Mustafa TALAS</i>	<u>143</u>
Narsistik Kişilik İle Affedicilik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi <i>Mehmet ASLAN, Havva Şeyma MERT, Muhammed YILDIZ</i>	<u>147</u>
Okul Müdürlerinin Tutumlarının İletişim Becerilerine Etkisi <i>Ahmet Cezmi SAVAŞ, Gülcan KIZILOĞLU, Sevda AÇIL</i>	<u>154</u>
Okul Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışlarının Öğretmenlerin Örgütsel Sinizm Düzeylerine Etkisi <i>Abdulvehap BOZ</i>	<u>168</u>
Otantik Liderlik Düzeyi Algılamalarının Örgütsel İletişim İklimine Etkileri: Bir Alan Araştırması <i>Mustafa TAŞLIYAN, Bilge GÜLER, Fatma BEKÇİOĞULLARI, Tuba BIYIKBEYİ</i>	<u>185</u>
Öğretmen Adaylarının İnsani Değerlerinin Sosyal Kaygı Düzeylerini Yordaması <i>Mehmet MURAT, Şahin KESİCİ</i>	<u>202</u>
Örgütsel Adalet Algılarının Örgütsel Özdeşleşme İle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma <i>Mustafa TAŞLIYAN, Ömer İhsan YILMAZ, Hüseyin ÇİÇEKLİOĞLU</i>	<u>211</u>
Örgütsel Adalet, İş Tatmini ve Öznel Mutluluk İlişkisi: Bir Alan Çalışması <i>Tuba BÜYÜKBEŞE, İsmail BAKAN, Burcu ERŞAHAN, Buket SEZER</i>	<u>227</u>
Paternalist Liderlik İle Çalışanların Stres Düzeyi Arasındaki İlişki: Bir Çağrı Merkezinde Uygulama <i>Mustafa TAŞLIYAN, Tuba BIYIKBEYİ, Salih YEŞİL, Bilge GÜLER</i>	<u>236</u>
Profesyonelleşmenin İletişim Becerileri Üzerine Etkisi: Otel Yöneticileri Üzerinde Bir Araştırma <i>Elbeyi PELİT, İbrahim KILIÇ, Musa KARAÇOR</i>	<u>254</u>

Psikolojik Danışmanlarda Yaşamın Anlamı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Havva Şeyma MERT, Mehmet ASLAN, Muhammed YILDIZ

269

Psikolojik İhtiyaçlarının Problematik Sosyal Network Kullanımı Yordaması

Şahin KESİCİ, Mehmet MURAT

275

Secularism: A Brief Overview

Yavuz Selim ALKAN

282

Sınıf Öğretmenlerinin Öğretmenlik Mesleğindeki Profesyonelleşme Sürecine İlişkin Görüşleri: Hatay İli Örneği

Birsen BAĞÇECİ, Ahmet TEMİZ

296

Sosyal Kopukluk ve Mükemmeliyetçilik Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Alan Çalışması

Mustafa TAŞLIYAN, Salih YEŞİL, Buket SEZER, Hüseyin ÇIÇEKLİOĞLU

310

Sosyal Medya Kullanım Amaçları, Demografik Değişkenler ve Akademik Başarı Arasındaki İlişki: Bahçe Meslek Yüksekokulu Örneği

Sevda DEMİR, Ömer Okan FETTAHLIOĞLU

317

Suç Sosyolojisi Perspektifinden Toplumsal Sapma ve Suç Kavramları

Nurullah SELÇUK

332

Tarih Öğretmek ve Öğrenmek

Süleyman ÜNÜVAR

343

Televizyon Haberciliğinde Kadına Yönelik Şiddetin Sunumu: Kanal D ve Kardelen Tv Örnekleri

Serdal KILIÇ

352

TOKİ Konutları: Günümüzün Postmodern Gecekonduları

Muhammet DUR

365

Toplumsal Hafıza ve Bileşenleri

Selahattin AVŞAROĞLU

376

Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacı Çocuklar ve Bir İnsan Hakkı Olarak Eğitim Hakkı

İlhan ARAS, Abdullah DİRİKOÇ

383

Türkiye'de Çevresel Sürdürülebilirlik Açısından İkinci El Giysi Kullanımı

Fatma FİDAN, Filiz ÖZKAN

399

Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Ağ Sitelerini Kullanım Amaçları

Akın KARAKUYU

411

Y Kuşağı Bireylerinin Vatandaşlık ve Sosyal Medya Vatandaşlık Algısının Farklı Değişkenlerce İncelenmesi

Mustafa TAŞLIYAN, Hüseyin ÇİÇEKLİOĞLU, Ö.İhsan YILMAZ, Buket SEZER

418

Yaşam Doyumu İçin Ne Yapmamalıyım?

Mehmet ASLAN, Şahin KESİCİ

433

Yaşlılık ve Ölüm Kaygısı

Hakkı ŞİMŞEK

441

Yöneticilerin İş Etiğine İlişkin Uygulamalarının İşgörenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Üzerine Etkisi: Otel İşletmeleri İşgörenleri Üzerine Bir Uygulama

Elbeyi PELİT, İbrahim KILIÇ, Oktay EMİR, Eren ERKİLİÇ

450

Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bireysel Sonuçları

Salih YEŞİL, Mustafa TAŞLIYAN, Yüksel MAVİ

464

ÖNSÖZ

Tarihten ekonomiye kadar sosyal bilimlerin hemen her alanından 350'ye yakın eser başvurusunun alındığı ve tüm eserlerin titizlikle değerlendirildiği "2.

Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi"ni 5-7 Mayıs 2016 tarihleri arasında Hatay'ın Payas ilçesinde bulunan tarihi Sokollu Mehmet Paşa

Külliyesi'nde icra etmiş olmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Çin'den Adriyatik'e kadar uzanan bölge, tarih boyunca tıptan, felsefeye kadar birçok alanda ilklere öncülük yapan önemli bir medeniyet merkezi olmuştur. Çok sayıda millet, kültür, din ve siyasi oluşuma beşiklik yapan bölge, zaman zaman da büyük mücadeleler, savaşlar ve iç çatışmalarla anılmıştır.

Bölge, genel itibariyle coğrafi konumu, ekonomik ve sosyal yapısı göz önüne alındığında küresel siyasetin kalbi durumundadır. Dünyanın en büyük enerji tüketicisi olan Çin, bir taraftan ekonomik anlamda hızlı bir şekilde büyürken bir taraftan da Dünya siyasetine şekil veren politikalarıyla da küresel güç dengesinin önemli bir unsurudur. İpek yolu üzerinde inşasına başlanan hızlı tren projesi ile Çin, Avrupa'ya kadar demir yolu ile bağlanarak bu durumu

ekonomik, siyasi ve askeri bir avantaj olarak kullanmayı hedeflemektedir. Yüksek miktarda petrol ve doğal gaz rezervine sahip olan Türkmenistan,

Kazakistan, Azerbaycan ve İran da farklı siyasi kutuplara yakın olmaları sebebiyle bu kaynaklarını uluslararası platformda önemli birer koz olarak kullanmaktadırlar. Pakistan ve Hindistan arasındaki

Keşmir meselesi, ABD ve Rusya arasındaki güç düellosunun sonrasında iç savaşlar ve terörizmle anılır hale gelen Afganistan, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki Karabağ meselesi, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve son dönemde Türkiye ile Rusya arasındaki gerilim, Ortadoğu'nun haritasının yeniden çizilmesi projesi ile özellikle Suriye ve Irak'taki mevcut durum, küresel güçler tarafından kurulan ve desteklenen bir takım terör örgütlerinin bölgedeki faaliyetleri ve bazı

Avrupa ülkelerindeki ekonomik ve siyasi krizler önümüzdeki yıllarda da üzerinde çokça konuşulan ve dünya siyaset gündemini oldukça meşgul edecek olan konular arasında yer alacaktır.

Bu kongremize katılımın yoğun olması sebebiyle kongre kitabını oniki temel disiplin altında sınıflandırarak dört cilt halinde çıkardık. Kongremizin hazırlık aşamasından itibaren desteğini her aşamada hissettiğimiz ve aynı zamanda kongremizin onursal başkanı olan Payas Belediye Başkanı Sayın Bekir ALTAN Bey başta olmak üzere, kongre başkanımız

Sayın Prof. Dr. Mustafa TALAS beyefendiye, teşekkürleriyle bizleri onurlandıran davetli akademisyenlerimize, Bilim ve Danışma Kurulu üyelerimize, akademik çalışmalarıyla kongremize ve bilim dünyasına katkıda bulunan birbirinden değerli katılımcılara, Afganistan Kateb Üniversitesi Rektörü Sayın Ali Reza MOHSENI beye, Düzenleme Kurulu üyelerimize ve emeği geçen herkese çok teşekkür eder, bu eşsiz eserin bilim dünyasına hayırlı olmasını dilerim.

FOREWORD

We are pleased to have performed "Second International Congress of Social Sciences, China to Adriatic" between 5th-7th of May, 2016 in historical Sokollu Mehmet Pasha Campus, Payas/Hatay Province.

This year we received about 350 academics studies from nearly all disciplines of social sciences. As it is well known, the area China to Adriatic has been a significant civilization center; along the history as a land it had a leading role on many scientific and cultural areas medicine to philosophy. Although it was a cradle of a large number of nations, religions and political formation, it was also mentioned with great competitions, wars and infightings.

Considering the geographical location, economic and social structure, the region is at the heart of global policy. While rapidly developing, China, the greatest energy consumer of world, is one of the significant actor on earth and strongly affects the world policy. China aims to have an economic, politic and military advantage through the agency of new fast train project – still being constructed on silk road- which links the China to Europe. Turkmenistan, Kazakhstan, Azerbaijan and Iran are famous with their oil and gas reserves and since each one is close to different political poles, they use their sources as a political tool on international policy stage. Cashmere confliction between Pakistan and India; Afghanistan, hosted the war between USA and Soviet Union, nowadays mentioned about political instability and terror attacks; Karabagh's capture by Armenia; Crimea's annexation by Russia and airplane crisis with Turkey; Syrian and Iraq's current situation with the affect of redesigning middle east countries; Terror attacks, supported by global powers and economic and political crisis in some European countries will be on agenda too in next decades.

This year, since our congress has intense participation, we published studies as four book classified under twelve main disciplines. On behalf of IKSAD, I thank to Mr. Bekir ALTAN, the honorary president of congress and Payas City Mayor; Prof. Dr. Mustafa TALAS, the president of congress; to all participant academics; to Ali Reza Mohseni, the Rector of Kateb University; to everybody in this organization.

Mustafa Latif EMEK

İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar
Enstitüsü Başkanı

President of
Institution of Economic Development and
Social Researches

KONGRE KÜNYESİ / CONGRESS ID

Kongrenin Adı / Name of Congress

2. Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi
2. International Congress of Social Sciences, China to Adriatic

Katılım Türü / Type of Participation

Davetli ve Çağrılı / Keynote and Invited

Tarihi ve Yeri / Date and Place

5-6-7 Mayıs 2016 – Payas / Hatay / TÜRKİYE

Kongre Yürütücüsü / Organizator

İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği
Institution of Economic Development and Social Researches

İştirakçiler / Associates

Afganistan Kateb Üniversitesi / Afganishtan Kateb University

Destekleyen Kurum / Cooperation With

Payas Belediyesi, Bahravan Psikolojik Araştırmalar Enstitüsü, Uluslararası Göç Derneği
Payas Municipality, Bahrawan Pshycological Reasearch Institution, International Immigration
Association

Koordinatörler / Coordinators

Mustafa Latif EMEK
İKSAD Başkanı

Sefa Salih BİLDİRİCİ
İKSAD Başkanışmanı

Kongre Başkanı / Congress President

Prof. Dr. Mustafa TALAS
Kongre Başkanı

Onursal Başkan / Honorary President

Bekir ALTAN
Payas Belediye Başkanı

Düzenleme Kurulu / Organization Committee

DOÇ.DR. FEDAİ ÇAVUŞ
DOÇ.DR. HANİFİ MURAT MUTLU
DOÇ.DR. MEHMET EMİN SÖNMEZ
YRD.DOÇ.DR. BARIŞ AYTEKİN
YRD.DOÇ.DR. CUMA BOZKURT
YRD. DOÇ. DR. MEHRİBAN EMEK
YRD.DOÇ.DR. ÖMER OKAN FETTAHLIOĞLU
YRD. DOÇ. DR. MURAT FİDAN
YRD. DOÇ.DR. MUSTAFA METE
YRD. DOÇ. DR. BAYRAM POLAT
YRD. DOÇ.DR. HULUSİ YILMAZ
RAGİP PEHLİVANLI
HAMİDULLAH FURMOLY
MALİK YILMAZ
HAKAN ÇETİNER
ERDEM HİLAL
ARİF YILDIZ
BURAK TELLİ
BETÜL OKUR VURAL
TAHSİN TUNCER

BİLİM VE DANIŞMA KURULU / SCIENTIFIC ADVISORY BOARD

- PROF.DR. NECATİ DEMİR, GAZİ ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. NAZMİ AVCI, SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. MEHMET BAŞBUĞ, AHMET YESEVİ ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. TSENDİN BATTULGA, MOĞOLİSTAN DEVLET ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. VEYSEL BOZKURT, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. EKREM CAUSEVIC, HIRVATİSTAN ZAGREP ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. MAHMUT ÇELİK, İŞTİP GOTSE DELÇEV ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. ALİ DUYMAZ, BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. HARUN GÜNGÖR, ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. FADIL HOCA, MAKEDONYA VİZYON ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. NAZIM İBRAHİM, ÜSKÜP KRİL METODİ ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. AMINA JESENKOVIC, SARAYBOSNA ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. REMZİ KILIÇ, ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. MARIYA LEONTİK, İŞTİP GOTSE DELÇEV ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. SALİH ÖZTÜRK, NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. İRFAN MORİNA, KOSOVA ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. MUSTAFA TALAS, NIĞDE ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. MUSTAFA ÜNAL, ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. SELAHATTİN AVŞAROĞLU, NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. MUSTAFA AKSOY, MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. FATİH BAŞBUĞ, AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. TUBA BÜYÜKBEŞE, HASAN KALYONCI ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. MAZLUM ÇELİK, HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. KASIM KARAMAN, ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. BENEDEK PEN, BUDAPESTE EÖTVÖS LORAND ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. EDINA SOLAK, ZENİCA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. ELVAN YALÇINKAYA, NIĞDE ÜNİVERSİTESİ
YRD.DOÇ.DR. OĞUZ ÇETİN, NIĞDE ÜNİVERSİTESİ
YRD.DOÇ.DR. BAYRAM POLAT, NIĞDE ÜNİVERSİTESİ

FOTOĞRAF GALERİSİ

Payas Belediye Başkanı Sayın Bekir ALTAN ve Kongre Başkanımız Sayın Prof. Dr. Mustafa TALAS

Kongrenin İlk Günü Davetli Yerli ve Yabancı Akademisyenlerin Payas Hatırası

2. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES, CHINA TO ADRIATIC

Prof.Dr. Veysel BOZKURT Sunumunu Yaparken

Sayın Umsunay ZHUMASHEVA, Türkiye Kazakistan İlişkileri Üzerine Bildirisini Sunarken

Dede Korkut Salonundan Bir Kare

Hoca Ahmet Yesevi Salonundan Bir Kare

Sunum Hazırlıkları Yapılırken

Katılımcılarımız Konferans Takip Ediyor

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN BATILILAŞMA VE MUHAFAZAKÂRLIĞA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Mehmet Seyman ÖNDER ¹

Özet

Türk Edebiyat ve fikir dünyasında; tartışmaların yoğunlaştığı noktalardan biri de eser veren yazar ya da düşünürlerin ideolojik fikirleri ve dünya görüşleridir. Dünya görüşünü, eserlerine işleyen yazarlardan biri de Ahmet Hamdi Tanpınar'dır. Araştırmacılar ve eleştirmenler, eserleri inceledikleri Tanpınar'ın dünya görüşü hakkında ortak bir kanıya varamamışlardır. Zaman zaman Tanpınar'ın tasavvufi bakış açısı ön plana çıkarılırken bazen de onun için, ulusçu ya da batı yanlısı bir modernist perspektifi çizilmektedir. Bu çalışmada, Tanpınar'ın eserlerinin sosyolojik bir tahlili yapılarak, Batılılaşma ve muhafazakârlık anlayışının netleştirilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Hamdi Tanpınar, Batılılaşma, Muhafazakârlık

AHMET HAMDİ TANPINAR'S VIEW REGARDING WESTERNISATION AND CONSERVATISM

Abstract

One of main points focused on in the Turkish literature and philosophy world is authors' or thinkers' thoughts and world views. One of authors who reflects his world view in his writings is Ahmet Hamdi Tanpınar. Researchers and commentators who investigate Tanpınar's writings have not agreed up on his worldview. From time to time his tasawwufic aspect are brought to for front and some times he is viewed as pro-western and nationalist. In this study the aim is to make clear his westernizative and conservationist thought investigating his works in sociological perspective.

Key Words: Ahmet Hamdi Tanpınar, Westernisation, Conservatism

Tanpınar'ın Dünya Görüşü

Türk Edebiyat ve fikir dünyasının eserleri incelendiğinde, eleştirmelerin yoğunlaştığı noktalardan biri de bu eserleri veren yazar ya da düşünürün ideolojik fikrinin ve dünya görüşünün olduğudur. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserlerini inceleyen araştırmacılar ve eleştirmenler, Tanpınar'ın dünya görüşü hakkında ortak bir kanıya varamamışlardır. Tanpınar'da zaman zaman tasavvufi bakış açısı ön plana çıkarılırken zaman zamanda onun için ulusçu ya da batı yanlısı bir modernist perspektifi çizilmektedir.

Tanpınar'ı, Yahya Kemal'in yansıması olarak yorumlayan Abdullah Şevki, yazarın hayat felsefesi açısından yaşamın boşluğunu derinden duyumsadığını, fakat dinginliğini bozmama gayretinde bulunduğunu, hiçlik duygusuna, zevk ve neşe ile karşı koyduğunu ileri sürmüştür. Şevki, Rindane olduğunu ileri sürdüğü Tanpınar'ın yaşlandıkça ölüm korkusuyla,

¹Yrd.Doç.Dr., Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, onderseyman@gmail.com
www.ıksad.org

Hayyam gibi düşündüğünü; içe ve unutma taraftarı olduğunu söylemiştir. Tanpınar'ın dini muhafazakar olduğunu söylemlerine eleştiri olarak, Fransa'daki etkilenmeleri sonucu öz kültürü ile seküler yaşam tarzını bir bileşimini oluşturduğunu belirtmiştir. Tanpınar'ın bakış açısının asla dinle ilgili olmadığını, yazarda batı kültürü hayranlığı olduğunu ve Türk toplumunu küçümsediğini ileri sürmüştür (Şevki, 2006).

Şevki, Tanpınar'ı bir Rindane olarak yorumlasa da huzur romanında "Elkâsibühabibullah" (Tanpınar, 2005: 11) hadîsine yer verdiği gibi eserlerinde dini kavramlara sıklıkla yer vermekte dini bakış açıları ortaya koymaktadır. Okay (2006), Tanpınar'ın, eserlerinde en sık kader kelimesine yer verdiğini, "kaderle beraber aynı veya yakın anlama gelen talih kelimesi hem edebi metinlerinde hem de deneme ve makalelerinde olağanüstü denilebilecek bir sıklıkla kullanılmıştır" belirtmiştir. Anar (2006) ise, Tanpınar'ın 15 Şubat 1949'da Ulus dergisinde yayınlanan "...hülâsa içimizdeki ve dışımızdaki ahenk olduğu gibi kalacak. Mademki hepsinin arkasında 'yaratıcı hamle' durmadan çalışıyor. Büyük zemberek işliyor, o işledikçe insanlık her şeyi gibi ölümün tehlikesi altında değildir" sözlerinden yola çıkarak, onun dini ve dünyevi görüşünü açıkça ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Bu durum her araştırmacının ve yazarın, Tanpınar'ı farklı algıladığını ve yorumladığını göstermektedir.

Tüm bu tartışmaları Tanpınar ise, "Gariptir ki eserlerimi sathi okuyorlar ve her iki taraf da ona göre hüküm veriyorlar. Sağcılara göre ben angajmanlarım –Huzur ve Beş Şehir- hilafında sola kayıyorum. Solu tutuyorum. Solculara göre ise ezadan, Türk musikisinden, kendi tarihimizden bahsettiğim için ırkçıların değilse bile, sağcılarım tarafındayım" diyerek eleştirmektedir (Tanpınar, 1992: 310).

İlk Batılılaşma Hareketleri

Papa'nın oluşturduğu Avusturya, Lehistan, Rusya, Malta ve Venedik ittifakına yenik düşen Osmanlı İmparatorluğu, 1699'da batıda ilk kez büyük çapta toprak kaybettiği Karlofça Antlaşması ile gerileme devrine girmiştir. Bu dönemden sonra Osmanlı'nın eski ihtişamlı dönemine geri dönmesi için çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. İlerleyen dönemlerde Osmanlı Devletinin daha da gerilmesi üzerine batının üstünlüğü kabul edilmiş ve devletin ileri gelenleri ile aydınlar arasında batılılaşma fikri ön plana çıkmıştır. 18 yüzyılda batıyı tanımak ve anlamak adına Osmanlı devletinin idarecileri başta Fransa olmak üzere Avrupa'nın çeşitli ülkelerine seyahatler etmişlerdir (Karagöz, 1995).

Ahmet Hamdi Tanpınar, Türklerin hemen her dönemde Avrupa'yı gezerek gözlemlediğini ifade ederek, dönemlere göre bakış açısının farklı olduğuna vurgu yapmıştır. Osmanlı'nın güçlü olduğu dönemlerde Evliye Çelebi'nin mağrur muzaffer gözüyle gözlemler yaptığını, Karlofça ve Pasarofça antlaşmalarından sonra III. Ahmet döneminde sefir 28. Çelebi Mehmet Efendi'nin daha mahcup bir gözlemde bulunduğu dikkat çekmiştir.

Tanpınar, bu dönemde yenileşme hareketini başlatan Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın yeterli iradeli şahsiyete sahip olmadığına vurgu yaparak, bu itibarla bu ilk temasın daha ziyade zevk ve sanat sahasında eser verdiğine dikkat çekmiştir (Tanpınar, 1988: 43-44).

İlk kez Karlofça antlaşmasından sonra Osmanlı devletinde yer edinmeye başlayan batılılaşma fikri, askeri alana da yansımıştır. Osmanlı devleti, 18. asırda yapılan savaşlarda yaşadığı büyük hezimetlerden sonra büyük toprak kayıpları yaşamaktaydı. Bunun da en önemli nedeni Osmanlı ordusunun belkemiği durumundaki yeniçeri ocağının bozulmuş ve kontrolden

çıkmağa başlamış olmasıydı. Bu gelişmelerden sonra batılı devletlerin askeri üstünlükleri Osmanlı devleti tarafından kabul edilmiş ve askeri alanda bir takım yeniliklere gidilmişti (Karagöz, 1995). Batılılaşma askeri alanda olduğu gibi sosyal alanda da kendini gösterir. Ancak Tanpınar, sadece askeri yeniliklerin bir süre sonra yetersiz kabul edildiğini ve bunlara ek olarak bütün hayatın, toplumun ve manevi insanı oluşturan kıymetli şeylerin hepsinin birden değişmesi gerektiği yönünde bir görüşün ortaya çıktığını ifade etmiştir (Tanpınar, 1988: 64).

Batılılaşma Hareketlerinin Türk Romanlarına Yansıması

Osmanlı Devletinde askeri alanda başlayan batılılaşma hareketleri daha sonra sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda da devam etmiştir. Batılılaşma günlük hayata farklı alışkanlıklar getirmekle birlikte yeni bir yaşam tarzı da oluşturmuştu. Bunun en bariz örnekleri ise sanat ve edebiyat alanında kendini gösteriyordu. Osmanlı edebiyatında batılılaşma hareketlerinden önce tasavvufi şiirler, Farsçadan kaynaklanan mesnevilerle kendini gösteren efsaneleşmiş sevdâ temalarını işleyen ve çoğu zaman tasavvufi özellikler taşıyan şiirsel destanlar yer almaktaydı (Naci, 1990: 12).

Batılılaşma hareketleri ile birlikte batı yazın türü romanlar da Türk Edebiyatındaki yerini almıştır. İlk dönem yazarların romanlarında Osmanlı'nın ve sonrasında Türkiye'nin yaşadığı batılılaşma sorununu ele almıştır. Batı'da romanın gelişiminin Türk toplumunda olduğundan farklı geliştiğine dikkat çeken Moran, (2008: 9) romanın Batı'da feodaliteden kapitalizme geçiş döneminde burjuva sınıfının doğuşu ve bireyciliğin gelişimi sırasında tarihsel, toplumsal ve ekonomik koşulların etkisi altında yavaş yavaş gelişen bir anlatı türü olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Türk toplumunda taklit ve çeviriler ile başladığını söylediği romanın, Şemsettin Sami, Namık Kemal ve Ahmet Mithat gibi yazarlarca ileri bir uygarlığın bir işareti gibi sayıldığını belirtmiştir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'da Batılılaşma ve Muhafazakârlık

Tanpınar, her ne kadar fikrini yazdığı makalelerde ve kendisiyle yapılan röportajlarda belirtmiş ise de romanlarında kendi düşüncelerini işlemiş ve roman kahramanlarına fikirlerini tartıştırmıştır. Tanpınar'ın fikir meselelerinde ön plana çıkan en önemli problem ise Eski ve Yeni çatışması bağlamında Batılılaşma ve Muhafazakârlıktır. Tanpınar'ın romanlarında Türk toplumun yaşadığı büyük kırılma, değişim ve dönüşümü temel sorunsal olarak göze çarpmaktadır. Bu sorunsal etrafında estetik, aşk, musiki, din, kültür, medeniyet, devlet yönetimi, siyasal iktidar, aydın gibi değişik sorunlar işlenir (Alver, 2002).

Bulduğu her fırsatta Türkiye'deki batılılaşma yaklaşımını eleştiren Tanpınar, bir batılılaşma karşıtı değil aksine savunucudur. Ancak Türkiye'deki batılılaşmanın yanlış bir şekilde yorumlandığını, değişimin milli değerlerde değil, kurumlarda, bilimsel yaklaşımda ve genel zihniyette olması gerektiğini vurgulamakta ve tüm eserlerinde bunlara dikkat çekmektedir. Batılılaşmanın yanlış kavranması toplumda bir ikilik yarattığına dikkat çeken Tanpınar bu ikiliği şöyle açıklamıştır; "Bizi sadece yaptığımız işlerden değil, onların hız aldıkları prensiplerden de şüphe ettiren, mühim ve hayati meselelerimiz yerinde bir şaka denebilecek kadar hafif şeylerle uğraştıran yahut bu mühim ve hayati meselelerin mahiyetini değiştirip bir şaka haline getiren bu buhranın sebebi, bir medeniyetten öbürüne geçmemizin getirdiği ikiliktir" (Tanpınar, 1996: 34).

Tanpınar'a göre bu ikiliğin ortaya çıkış sebebi ise Türk toplumu modernleşirken ya da Batılılaşırken doğulu kimliğini bir tarafa bırakmamasıyla beraber, alt yapısını oluşturmadan, kendini tam olarak hazırlayamadan Batılılaşma gömleğini giymeye çalışmasıdır (Tanpınar, 1996: 40-41). Batılılaşmadaki tüm eksik ve aksaklıklara rağmen elbette bazı gelişmeler olduğuna ve bu gelişmelerin toplumsal hayatımızda bir takım değişimlere yol açtığına vurgu yapan Tanpınar, buna örnek olarak kadınların toplumsal hayata katılımının sağlanmasını, batılı düşünce ve sanat anlayışının gelişmesini, teknik ve teknolojinin öğrenilmesini göstermiştir. Ancak bu gelişmelerin çocuğunun yenileşme istediğinden değil de, tarihsel ve toplumsal süreçlerin bir dayatması şeklinde irade dışı yaşandığına vurgu yapmıştır.

Balcı'ya (Balcı, 2009) göre Tanpınar, Doğu-Batı ve dün-bugün biçiminde sentezleme yoluna giderek hem sosyal anlamda, hem de ferdi anlamda evrenselliği yakalamak ister. Fuzulî'yi, Nefî' gerçekten sevip okuyan bir neslin, Batı şiirine daha kolay geçebileceğini, Dede Efendi ile beslenmiş bir ruhun Bach'ı onun kardeşi sayacağını söyler. Romanlarında batılılaşmanın hayatımızda oluşturduğu parçalanmalar ve yozlaşmalar üzerinde durur. Onun romanlarında insanımız "yekpare" bir hayattan uzaklaşmış olmanın kıvranırları içindedir (Balcı, 2009).

Batı ile Doğu Arasındaki Temel Farklar

Doğu'yu ve Batı'yı gözlemlemiş ve bir kısım yargılara varmış olan Tanpınar'ın, değindiği esas nokta gerek toplumsal hayatta olsun gerekse de bireysel alanda olsun Doğu nesnelere ve yaşam tarzının getirdiği deneyimleri sadece ihtiyaçları doğrultusunda yorumlar ve ona anlamlar yükler, ancak Batı aynı hataya düşmemektedir. Batı nesnelere ya da deneyimleri sadece ilk edindiği duruma göre kabul etmez. Onu eline alır ve şekilden şekle sokarak yeni bir şeyler elde etmeye çalışır. Daha farklı alanlarda da bu deneyimlerden faydalanmak ve daha yararlı kılmak, daha da mükemmelleştirmek için çaba gösterir. Doğu tabiata uyarak ondan yararlanır Batı ise, onu hâkimiyeti altına almaya çalışır. Tanpınar Doğu ile Batı arasındaki ayrılığı Elmasla ilgili verdiği bir örnekle anlatmaya çalışır. "Elmas işçiliği bu ayrılığın en iyi misalidir. Şark hiç olmazsa Cenubi Afrika madenlerinin keşfine kadar kıymetli taşların vatanı idi. Hala büyüklüğü, parlaklığı, güzelliği ile hayalimizde bir masal gibi tutuşan mücevherlerin çoğu Şark'tan gelmiştir. Fakat elmas işçiliğinin üstün şekli Garb'ın malıdır. İyi yontulmuş elmas ve pırlantanın bizde ismi Felemenk'dir. Bu memlekette asırlarca süren bir dikkatin mahsulü olan işçilik sayesinde, nohut büyüklüğünde bir taşın üzerindeki bir yığın ışık ocağı ile kırdığı aydınlık bir şehriyin gibi etrafa yayılır. Hala bile bu ışık miktarını halkımız Garb'taki adı ile tanır. (...) Elmas işçiliği aslında Şark'ın malı olan bir işçiliktir. Fakat Şark memleketlerinde olduğu şekilde kalmadı. Hususi bir dikkat, spekülasyona kadar giden bir bilgi onu değiştirdi. Bu dikkat spekülatifdir, çünkü ışığın kırılıp dağılma kabiliyeti üzerine müşahadelere, bilginin neticesidir." (Tanpınar, 1996: 24-25)

Batıda, Elmas işçiliğinde gösterilen hassasiyet müzikte, dilde güzel sanatların her dalında fikir ve cemiyet işlerinde de gösterilmektedir. Tanpınar huzur romanında da, "Bizim memleketimizde aranan kaybolur. Şark oturup beklemenin yeridir" (Tanpınar, 2005: 10) diyerek Doğu'nun organizasyon yeteneğinden eksik olduğunu hiçbir şeyin sistemli bir şekilde işlemediğinin altını çizer. Doğu karşılaştığı zorluklar karşısında isyan eder, ancak Avrupa bunu yapmaz, çünkü karşılaştığı zorlukları yeneceğine inanır.

Eski ve yeni değerlendirmelerini genellikle Doğu-Batı karşılaştırması üzerine yapan Tanpınar, Doğu'yu ve Batıyı Hıristiyanlık ve İslam dinlerine indirgemıştır. G. E.

VonGrubebaum'dan yaptığı, “Bununla beraber ne şekilde olursa olsun dram Hıristiyan ideolojisinde, İslam ideolojisinde ve ibadetinde bulamadığı bir bağlantı noktasını bulmuştur” alıntısında vurgulamak istediği İslam dininin, Batının elde ettiği bazı değerlere ulaşmasında engel olarak görmüştür (Tanpınar, 1988: 29).

Milletin var oluşunu başlangıçta bir politika ve bir şehir olarak yorumlayan Tanpınar, Türkiye'nin bu oluşum sırasında aynı süreçten geçmediğine dikkat çekmektedir. Fransa, Paris ile büyümüş, İngiltere ise Londra büyümüş ve bu şehirlerde birbirinin politikasını devam ettiren birkaç hükümdar var olmuştur. Ancak İstanbul'un Türk milleti tarihindeki önemi savunmanın ön plana çıktığı bir şehir olmasından kaynaklanmış ve Türkiye'nin varlığı ve gelişimi Londra ve Paris'te olduğu gibi İstanbul üzerinden olmamış, Türk tarihindeki tek politika Orhan Gazi ve çocukları üzerinden gerçekleşmiştir (Tanpınar, 1992: 57).

Türk Toplumunda Modernleşme

Tanpınar, Türk toplumunun gerek Tanzimat gerekse de Meşrutiyet devrinde yaşadığı temel sorunun, içselleştirilen yeni yaşam tarzının günlük hayatta getirdiği sorunların taklitçi bir anlayışla giderilmesinden kaynaklandığı fikrindedir. Ona göre, Türk aydını da topluma yeterince yol gösterememekte ve yön verememektedir. Türkiye'de sınıfların açık ve kesin bir şekilde olmaması aydınları ayrı bir sınıf halinde getirmektedir. Bu durum aydınların toplumla ilişkisini belirsiz bir şekilde sokmaktadır. Türk romancısı düzenli bir hayatın adamı olamamakta ve sadece fikirlerle yaşamaktadır. Aydınlar halktan kopuk olmamalı, halkı kendi seviyesine çekmemeli onun seviyesine inmeye çalışmalı ve halkı sade folklor olarak görmemelidir (Tanpınar, 1996: 348).

Tanpınar'a (1996: 42) göre, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde, geçmişe olan kırgınlık ve yok sayma, Cumhuriyet döneminden sonra yok olmuştur. 1923'te başlayan tasfiye, eski ile yeni arasındaki bu denksiz mücadeleye son vermiştir. Bununla beraber geçmişe karşı bakış açısı değişmiştir. Toplum artık kendini başka bir kulvarda görmeye başlamıştır. Türk toplumunun Batı ile boy ölçüşebilecek bir medeniyetten, bir insan veya hayat üstünlüğünden geldiği anlayışı yerleşmektedir. Bilgi ve sevginin yavaş yavaş açtığı âleme, yeni zevklerle, güzeli ve iyiyi kavramadaki görüş farkıyla bakıldığında kendine güven artmaktadır. Bu çok beğenilen bir değişikliktir.

Tanpınar, Türk toplumunun içinde bulunduğu durumu ve modernleşme konusunda izlemesi gereken yolu roman ve denemelerindeki karakterler üzerinden anlatmaya çalışmıştır. Bu konuların en çok işlendiği Huzur (2005), Saatleri Ayarlama Enstitüsü (2014), Beş Şehir (Tanpınar, Beş Şehir, 2011) eserleridir. Moran (2008: 270), Huzur romanının aslında bir otobiyografi olduğunu, yazarın romanda daha çok kendi yaşantılarını, kendi aşkını, kendi sorunlarını anlattığını ifade etmektedir. Moran'a göre yazar, kendi iç dünyasını Mümtaz karakteri ile dışa vurmaktadır.

Tanpınar, Batılılaşma adına yapılanların ve olması gerekenlerin neler olduğunu Huzur romanında İhsan ve Mümtaz karakterlerine tartıştırmıştır. İhsan karakteri eski olana tamamen bağlanmak yerine zamana ayak uydurulması, toplumun ve insanın yeniden yapılandırılması gerektiğini söylemektedir. İhsan'a göre, Doğu toplumlarında zamanın yavaş akmaktadır ve Doğu, Batıya göre daha geride kalmıştır. Sadece kentin ve mekânların değil gerektiğinde toplumsal yapının ve ailenin yeniden kurgulanmasıyla insan da yeniden yapılandırılmış

olacaktır. Batılılaşma sürecinde insanla meşgul olmak yerine bazı inkılapların sağlanması ile uğraşmıştır. Batıdan tekniğin alınması ile birlikte, eski değerlerden zorunlu olarak kopulması gerekmektedir. Eski sadece bir hatıra bir özleyiştir. Yapıcı olarak bir kıymeti yoktur (Tanpınar, 2005: 249-250).

Karşıt görüşte olan Mümtaz karakteri ise, modernleşmenin eski olandan kopmak anlamına gelmemesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Eski ile yenin bir arada olabileceğini çeşitli örneklerle kanıtlamaya çalışmaktadır. Geçmiş ihmal edilmemelidir. Aksi halde maziye karşı bir yabancılaşma söz konusu olacaktır. Mümtaz karakterine söylediği “Coğrafya, kültür, her şey, bizden yeni bir terkip bekliyor. Biz misyonlarımızın farkında değiliz. Başka milletlerin tecrübesini yaşamağa çalışıyoruz” ifadelerinde Türkiye’nin, Osmanlı’nın misyonunu devam ettirmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Tanpınar, Doğu coğrafyasını yeninden bir araya getirmek ve kültürleri tek çatı altında buluşturmak zorunda olan ve de öncülük etmesi gereken bir milletin, başka milletlerinin kültürlerini taklit ettiği konusunda hayıflanmaktadır (Tanpınar, 2005: 251-252).

Sonuç

Tanpınar, milli tarih ve birlik görüşünü bir yaşam ilkesi olarak görüyor. Ona göre, milli tarih anlayışına körü körüne bağlı kalmamak ve batının getirdiği yeniliklere de ayak uydurmak gerekmektedir.

Tanzimat ve meşrutiyet dönemlerinde benimsenen batılılaşma anlayışını yanlışır. Türk toplumu kendi özünden vazgeçmek ve tamamen yeni bir kimliğe bürünmektedir. Bu milli tarih, dolayısıyla da birlik anlayışını zedelemekte ve bir kaosun oluşmasına neden olmaktadır. Çünkü toplumda bir ikilik yaşanmaktadır. Ancak Cumhuriyetin ilanından sonra Türk toplum düzenini ve yapısını daha iyi duruma getirmek için bir dizi köklü değişiklikler yapılmış, bu değişikliklerle beraber geçmişle de barışılmıştır. Bu değişiklikler birer yol haritasıdır. Bundan sonra da yapılacak olan iş, belirlenen rotada emin adımlarla ilerlemektir.

Kaynaklar

- Alver, K. (2006). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Bakış Açısı. *Hece Dergisi Ahmet Hamdi Tanpınar Özel Sayısı*, 115-125.
- Anar, T. (2006). Tanpınar'ın Bilinmeyen Dört Yazısı. *Hece Dergisi Ahmet Hamdi Tanpınar Özel Sayısı*, 299-312.
- Balcı, Y. (2009). Bir Sanatkarın Bilim Adamı Olarak Portresi: Ahmet Hamdi Tanpınar. *TurkishStudies*, 4(1), 6-28.
- Karagöz, M. (1995). Osmanlı Devletinde Islahat Hareketleri ve Batı Medeniyetine Giriş Gayretleri (1700-1839). *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Mekezi Dergisi*(6), 173-194.
- Moran, B. (2008). *Türk Romanına Eleştiren Bir Kakış I: Ahmet Mithat'tan A. H. Tanpınar'a*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Naci, F. (1990). *100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Okay, M. O. (2006). *Kaderin Eşiğinden Tanpınar*. *Hece Dergisi Ahmet Hamdi Tanpınar Özel Sayısı*, 8-16.
- Şevki, A. (2006). Toplumumuza Bakış Açısı ve Siyasi Duruşu Yönünden Ahmet Hamdi Tanpınar. *Hece Dergisi Ahmet Hamdi Tanpınar Özel Sayısı*, 93-98.
- Tanpınar, A. H. (1988). *19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Basımevi.
- Tanpınar, A. H. (1992). *Seçmeler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (1996). *Yaşadığım Gibi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2005). *Huzur*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2014). *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2011). *Beş Şehir*. İstanbul: Dergah Yayınları.

AKADEMİSYENLERİN ÇEVRESEL TUTUM VE DAVRANIŞ DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ VE BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Ahmet UYAR¹

Özet

Yaşamımızın değişmez ögesi olan çevre son yıllarda hiç olmadığı kadar kirlenmekte ve ciddi çevre sorunları oluşmaktadır. Bu bağlamda akademisyenlerin çevresel sorunların çözümü noktasında kitlelere yön verebilecek etkisinin ve konumunun olduğu düşünülerek çevresel tutum ve davranış düzeyleri belirlenmiş ve bazı değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesindeki dokuz üniversitede görev yapan 532 akademisyen oluşturmaktadır. Araştırmada veriler "Çevresel Tutum ve Davranış" ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın modeli olarak betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Verilerin analizinden elde edilen bulgulara göre;

- Akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinin yüksek, davranış düzeylerinin orta düzeyde olduğu,
- Kadın akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinin erkek akademisyenlerden yüksek olduğu, çevresel davranış düzeyleri arasında cinsiyete göre anlamlı farklılığın olmadığı,
- Çevre eğitimi alan akademisyenlerle çevre eğitimi almayan akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeyleri arasında anlamlı farklılığın olmadığı,
- Hizmet yılına göre akademisyenlerin çevresel tutum düzeyleri arasında anlamlı farklılığın olmadığı, hizmet yılı 16 yıl ve üstü olan akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin hizmet yılı 0-5 ve 6-10 yıl aralığındaki akademisyenlere göre yüksek olduğu,
- Öğrenim durumuna göre akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinde anlamlı farklılığın olmadığı, doktora mezunu akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin lisans ve yüksek lisans mezunu akademisyenlere göre yüksek olduğu,
- Medeni hallerine göre akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinde anlamlı farklılığın olmadığı, evli akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin bekâr akademisyenlere göre yüksek olduğu,

tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, çevresel tutum, çevresel davranış, akademisyen.

DETERMINATION OF ENVIRONMENTAL ATTITUDE AND BEHAVIOR LEVELS OF ACADEMIC STAFF AND ITS ANALYSIS IN TERMS OF SOME VARIABLES

Abstract

Environment which is an unchangeable element of our life has recently been polluted more than ever before and has been causing serious environmental problems. Within this context, as academic staff are thought to have a great effect to guide society on solution of environmental

¹ Öğr.Gör; Mustafa Kemal Üniversitesi, ahmet_uyar23@hotmail.com
www.ıksad.org

problems, environmental attitude and behavior levels have been defined and they have been studied in terms of some variables. The sample of the study included 532 academic staff working at nine universities located in seven geographical regions of Turkey. Data were obtained through “Environmental Attitude and Behavior” scale. Descriptive survey model was employed as model of the study. As a result of data analysis, the following findings were found;

- Environmental attitude levels of the academic staff were high, but their environmental behavior levels were mediocre,
- Environmental attitude levels of the female academic staff were higher than of the male ones, and there was no significant difference between their environmental behavior levels with regard to gender variable,
- There was no significant difference between environmental attitude and behavior levels of the academic staff having received environmental education and the ones having not received it,
- There was no significant difference among environmental attitude levels of the academic staff in terms of seniority; however, environmental behavior levels of the academic staff who worked for 16 years or over were higher than of the ones that worked for 0-5 and 6-10 years,
- There was no significant difference among environmental attitude levels of the academic staff in terms of educational background, but environmental behavior levels of the academic staff who finished doctoral degree were higher than of the ones who finished bachelor's or master's degree,
- There was no significant difference among environmental attitude levels of the academic staff in terms of marital status, but environmental behavior levels of the married academic staff were higher than of the single ones.

Keywords: Environment, environmental attitude, environmental behavior, academic staff.

Giriş

Çevre insanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içerisinde buldukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamlardır (Yavuz, 2006). Yaşamımızın vazgeçilmez ve en önemli öğelerinden biri olan çevre ile uyum içerisinde olabilmemiz ve sürdürülebilir bir yaşam için yaşanabilir bir çevreye ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak son yıllarda yapılan çalışmalar elimizdeki doğal kaynakları büyük bir hızla tükettiğimizi ve çevremize büyük zararlar verdiğimizi göstermektedir. Özellikle 20. yüzyılda teknolojinin gelişmesi ve dolayısıyla çevreye olan etkilerinin gün geçtikçe artması, araştırmacıları çevre ile ilgili çalışmalar yapmaya yöneltmiştir (Soran, Morgil, Yücel, Atav ve Işık, 2000). Bu noktada çevre sorunlarının önüne geçilmesi için çevreye karşı duyarlı ve çevre sorunlarının çözümünde aktif bir rol alabilecek bireylere ihtiyaç duyulmaktadır.

Bireylerin çevreye zarar vermemesi ve çevre sorunlarına çözüm üretebilmesi için tek başına çevre sorunlarıyla ilgili bilgiye sahip olması ve çevreye karşı kendisini sorumlu hissetmesi yeterli değildir. Yani çevre ile ilgili oldukça fazla bilgiye sahip biri, çevreye zarar veren atık maddelerin azaltılması ile ilgili herhangi bir çaba harcamıyorsa, ürün alırken ürünün çevreye ne kadar zararlı olup olmadığına dikkat etmiyorsa, çevresine zarar veren insanları gördüğünde uyarmak yerine sessiz kalmayı tercih ediyorsa ve bunlar gibi çevreyi korumaya

yönelik davranışlarda bulunmuyorsa, bu bireyin çevre ile ilgili bilinci yeterince gelişmiş bir birey olduğu söylenemez (Erten, 2004: 74).

Çevre sorunlarının temelini insanların düşünceleri, davranışları ve alışkanlıkları oluşturur. Çevre sorunlarına insanların çevreye yönelik tutum ve davranışları neden olduğundan yine bu sorunların çevresel tutum ve davranışlarının değiştirilmesiyle çözülebilir (Teksöz, Şahin ve Ertepinar, 2010; Uzun ve Sağlam, 2007). Roth (1992) çevresel tutumu; “çevre ve çevre sorunlarına karşı bireylerin sahip olduğu duyarlılıklarla bireylerin çevre hakkında kararlar aldığı ve çevreyi korumaya yönelik davranışlarda bulunduğu, kendi toplumunun etik değerlerini ve ahlaki yapısını göz önüne alabilmelerini kapsamaktadır” şeklinde ifade etmiştir. Çevresel davranış ise; çevre sorunlarının önlenmesini ve çözümünü hedefleyen çalışmalara etkin olarak katılma, çevreye duyarlı ürünleri tercih etme ve alma, doğal kaynakların sürdürülebilirliğini sağlayan sorumlu davranışları sergileme, çevreye duyarlı eylem, faaliyet ve politikaların desteklenmesidir (Weiser, 2001). Çevresel tutum ve davranışların tanımları incelendiğinde, çevresel tutum ve davranış düzeyi yüksek olan birinin çevresine zarar vermeyeceği gibi çevresel sorunların çözümünde etkin bir rol alabileceği söylenebilir.

Bu noktada geleceğin öğretmenlerini, mühendislerini, doktorlarını, bilim adamlarını özetle yaşamın tüm kademelerinde yer alacak bireylerini yetiştiren akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeyleri merak konusu olmuştur. Akademisyenlerin çevreyle ilgili bahsedilen bu değerleri öğrencilere kazandırabilmesi için öncelikle kendilerinin bu değerlere sahip olması gerekmektedir. Ayrıca akademisyenlerin kitlelere yön verebilecek etkisinin ve konumunun olduğu düşünülürse çevrenin korunması ve çevresel sorunların önlenmesinde etkili olabilecekleri söylenebilir. Buradan hareketle çalışmamızda akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeyleri belirlenmiş ve bazı değişkenler açısından incelenmiştir.

Yöntem

Araştırmanın yöntemi içerisinde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı ve verilerin analizi gibi bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Çalışmamızda araştırma modeli olarak tarama modellerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar (2006)’a göre, olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların “ne” olduğunu açıklamaya çalışan çalışmalar betimsel çalışmalardır. Betimsel çalışmalarda kullanılan teknikler, çalışmanın adını da değiştirmektedir. Bunlar anket survey, mülakat survey, gözlem survey gibi isimler almaktadır (Karasar, 2006). Bu çalışmada veriler anket survey yoluyla elde edilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmamızın evrenini, Türkiye’nin yedi coğrafi bölgesindeki dokuz üniversitede görev yapan akademisyenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Türkiye’nin yedi coğrafi bölgesindeki dokuz üniversitede görev yapan ve gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmaya katılan 532 akademisyen oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini belirlerken basit tesadüfi örnekleme yöntemi seçilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmamızda veri toplama aracı olarak Kışoğlu (2009) tarafından geliştirilen çevre okuryazarlığı ölçeğinin alt boyutları olan “Çevresel Tutum ve Çevresel Davranış” ölçekleri kullanılmıştır. Ölçeğin “tutum” alt boyutunda, akademisyenlerin çevreye yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla 18 adet tutum cümlesi bulunmaktadır. Ölçek “*Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum*” şeklinde beşli likert tipinde hazırlanmıştır. Araştırmamız kapsamında 123 akademisyene ön uygulama yapılmış ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı (α).80 olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin “davranış” alt boyutunda ise akademisyenlerin çevreye duyarlı davranışları hangi sıklıkta yaptıklarını belirlemek amacıyla 20 adet davranış cümlesi bulunmaktadır. Ölçek “*Her Zaman, Ara Sıra, Hiçbir zaman*” şeklinde üçlü likert tipinde hazırlanmıştır. Araştırmamız kapsamında 123 akademisyene ön uygulama yapılmış ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı (α) .82 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde, araştırmanın amacına uygun olarak; frekans, yüzde, aritmetik ortalama gibi teknikler kullanılmıştır. Bunun yanı sıra araştırmada tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA), bağımsız gruplar t-testi, Mann-Whitney U testi ve LSD testleri kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmadan elde edilen verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Öncelikle akademisyenlerin 18 maddeden oluşan tutum ve 20 maddeden oluşan davranış ölçeklerine verdikleri yanıtlardan elde edilen toplam puanların ortalaması hesap edilmiştir. Akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeyi, düşük-orta-yüksek olmak üzere üç kategoride değerlendirilmiştir. Akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeyleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Akademisyenlerin Çevresel Tutum ve Davranış Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Çevre			Düşük	Orta	Yüksek	\bar{X}	S
Okuryazarlığının	Alt Bileşenleri						
Tutum	Aralık	18-41.99	42-65.99	66-90			
	<i>f</i>	7	57	468	74.66	9.46	
	%	1.31	10.71	87.96			
Davranış	Aralık	20-33.3	33.4-46.7	46.8-60			
	<i>f</i>	17	376	39	43.39	5.35	
	%	3.19	70.67	26.12			

Tablo 1 incelendiğinde 18-41.99 puan arası düşük; 42-65.99 puan arası orta ve 66-90 puan arası yüksek tutum düzeyini belirtmektedir. Buna göre; 18-41.99 puan aralığına giren akademisyenlerin oranı % 1.31 ($f=7$), 42-65.99 puan aralığına giren akademisyenlerin oranı % 10.71 ($f=57$) ve 66-90 puan aralığındaki akademisyenlerin oranı ise % 87.96($f=468$)’dir.

Akademisyenlerinin çevresel tutum ölçeğinden aldıkları toplam puanın ortalaması $\bar{X} = 74.66$ olarak bulunmuştur. Bu değere bakıldığında akademisyenlerinin çevresel tutum düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

Davranış ölçeğinde 20-33.3 puan arası düşük; 33.4-46.7 puan arası orta ve 46.8-60 puan arası yüksek davranış düzeyi olarak belirlenmiştir. Buna göre; 20-33.3 puan aralığına giren akademisyenlerin oranı % 3.19 ($f=17$), 33.4-46.7 puan aralığına giren akademisyenlerin oranı % 70.67 ($f=376$) ve 46.8-60 puan aralığındaki akademisyenlerin oranı ise % 26.12 ($f=39$)'dir. Akademisyenlerin çevresel davranış ölçeğinden aldıkları toplam puanın ortalaması $\bar{X} = 43.39$ olarak bulunmuştur. Bu değere bakıldığında akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin orta düzeyde olduğu söylenebilir. Akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinin cinsiyete göre değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin bilgiler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyet Değişkenine Göre Yapılan Mann-Whitney U T-Testi Sonuçları

Çevre	Okuryazarlığının	Cinsiyet	N	Sıralamalar		Uzp
				Ort.	Top.	
Alt Bileşeni	Kadın	194	194	321.13	62300.00	22187
				235.14	79478.00	
Tutum	Erkek	338	338	235.14	79478.00	-6.216.000

Tablo 2 incelendiğinde erkek akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinin ortalaması 321.13 iken, kadın akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinin ortalaması ise 235.14 olarak bulunmuştur. Ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına Mann-Whitney U testi ile bakılmış aralarındaki farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($U = 22187$, $p < .05$). Ortalamalara bakıldığında kadın akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinin erkek akademisyenlerden yüksek olduğu söylenebilir. Akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin cinsiyete göre değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin bilgiler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Cinsiyet Değişkenine Göre Yapılan Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

Çevre	Okuryazarlığının	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Davranış	Kadın	194	194	43.84	5.04	530	1.466	.143
				Erkek	338			

Tablo 3 incelendiğinde kadın akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin ortalaması ($\bar{X} = 43.84$) ile erkek akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin ortalamasının ($\bar{X} = 43.13$) birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına bağımsız gruplar t-testi ile bakılmış aralarındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir [$t_{(530)}$]

= 1.466, $p > .05$]. Akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeylerinin çevre eğitimi alma durumuna göre değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin bilgiler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Çevre Eğitimi Alma Durumuna Göre Yapılan Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

Çevre Okuryazarlığının Alt Bileşenleri	Çevre Eğitimi Durumu	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Tutum	Aldım	108	74.23	12.00	530	-.531	.596
	Almadım	424	74.77	8.71			
Davranış	Aldım	108	44.07	5.44	530	1.485	.138
	Almadım	424	43.21	5.32			

Tablo 4 incelendiğinde çevre eğitimi alan akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinin ortalaması ($\bar{X} = 74.23$) ile çevre eğitimi almayan akademisyenlerin çevresel tutum düzeyleri ortalamasının ($\bar{X} = 74.77$) birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına bağımsız gruplar t-testi ile bakılmış aralarındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir [$t_{(530)} = -.531, p > .05$]. Yine çevre eğitimi alan akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin ortalaması ($\bar{X} = 44.07$) ile çevre eğitimi almayan akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin ortalamasının ($\bar{X} = 43.21$) birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına bağımsız gruplar t-testi ile bakılmış aralarındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir [$t_{(530)} = 1.485, p > .05$]. Akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeylerinin hizmet yılı değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bilgiler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Hizmet Yılı Değişkenine İlişkin Betimsel Veriler

Çevre Okuryazarlığının Alt Bileşenleri	Grup	Hizmet Yılı	N	\bar{X}	S
Tutum	1	0-5 yıl	157	73.38	10.45
	2	6-10 yıl	129	75.17	8.92
	3	11-15 yıl	83	74.57	9.11
	4	16 yıl ve üstü	163	75.53	8.98
Davranış	1	0-5 yıl	157	42.14	5.36
	2	6-10 yıl	129	43.28	4.86
	3	11-15 yıl	83	43.51	5.92
	4	16 yıl ve üstü	163	44.60	5.18

Tablo 5 incelendiğinde akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış alt boyutlarının hizmet yılı değişkenine göre ortalamaları görülmektedir. Anlamlı farkın olup olmadığını anlamak için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Hizmet Yılı Değişkenine Göre Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Çevre Okuryazarlığı Bileşenleri	Varyans Kay.	KT	sd	KO	F	p	Fark
Tutum	Gruplar Arası	416.723	3	138.908	1.556	.199	
	Gruplar İçi	47144.050	528	89.288			
	Toplam	47560.773	531				
Davranış	Gruplar Arası	487.064	3	162.355	5.805	.001	1-4 2-4
	Gruplar İçi	14767.612	528	27.969			
	Toplam	15254.677	531				

Tablo 6 incelendiğinde akademisyenlerin çevresel tutum düzeyleri arasında hizmet yılına göre anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır [$F_{(3,528)} = 1.556, p > .05$]. Akademisyenlerin çevresel davranış düzeyleri incelendiğinde ise anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir [$F_{(3,528)} = 5.805, p < .05$]. LSD testi sonuçlarına göre; hizmet yılı 16 yıl ve üstü olan akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin, hizmet yılı 0-5 ve 6-10 yıl aralığında olan akademisyenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeylerinin öğrenim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bilgiler Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Öğrenim Durumu Değişkenine İlişkin Betimsel Veriler

Çevre Okuryazarlığının Alt Bileşenleri	Grup	Öğrenim Durumu	N	\bar{X}	S
Tutum	1	Lisans	49	75.18	9.73
	2	Yüksek Lisans	184	74.66	8.35
	3	Doktora	299	74.57	10.07
Davranış	1	Lisans	49	42.12	4.44
	2	Yüksek Lisans	184	42.78	5.42
	3	Doktora	299	43.97	5.39

Tablo 7 incelendiğinde akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış alt boyutlarının öğrenim durumu değişkenine göre ortalamaları görülmektedir. Anlamlı farkın olup olmadığını anlamak için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8 incelendiğinde akademisyenlerin çevresel tutum düzeyleri arasında öğrenim durumuna göre anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır [$F_{(2,529)} = .087, p > .05$]. Akademisyenlerin çevresel davranış düzeyleri incelendiğinde ise anlamlı farklılığın olduğu

görülmektedir [$F_{(2,529)}=4.377, p<.05$]. LSD testi sonuçlarına göre; öğrenim durumu doktora olan akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin, öğrenim durumu yüksek lisans ve lisans olan akademisyenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeylerinin medeni hal değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bilgiler Tablo 9'de verilmektedir.

Tablo 8. Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Çevre Okuryazarlığı Bileşenleri	Varyans Kay.	KT	sd	KO	F	p	Fark
Tutum	Gruplar Arası	15.592	2	7.796	.087	.917	
	Gruplar İçi	47545.181	529	89.877			
	Toplam	47560.773	531				
Davranış	Gruplar Arası	248.321	2	124.161	4.377	.013	1-3 2-3
	Gruplar İçi	15006.356	529	28.367			
	Toplam	15254.677	531				

Tablo 9. Medeni Hal Değişkenine Göre Yapılan Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

Çevre Okuryazarlığının Alt Bileşenleri	Medeni Hal	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Tutum	Evli	387	74.58	8.73	530	-.306	.760
	Bekar	145	74.86				
Davranış	Evli	387	43.87	5.37	530	3.426	.001
	Bekar	145	42.10				
			5.11				

Tablo 9 incelendiğinde evli akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinin ortalaması ($\bar{X} = 74.58$) ile bekâr akademisyenlerin çevresel tutum düzeyleri ortalamasının ($\bar{X} = 74.86$) birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına bağımsız gruplar t-testi ile bakılmış aralarındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir [$t_{(530)} = -.306, p>.05$]. Çevresel davranış düzeyleri incelendiğinde; evli akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin ortalamasının ($\bar{X} = 43.87$), bekâr akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin ortalamasından ($\bar{X} = 42.10$) yüksek olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına bağımsız gruplar t-testi ile bakılmış aralarındaki farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir [$t_{(530)} = 3.426, p<.05$]. Ortalamalar incelendiğinde evli akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin, bekâr akademisyenlere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Sonuçlar

Çalışmamızda akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeyleri belirlenmiş ve çevresel tutum ve davranış düzeyleri cinsiyet, çevre eğitimi alma durumu, hizmet yılı, öğrenim durumu, medeni hal değişkenleri açısından karşılaştırılmıştır. Çalışmada öncelikle akademisyenlerin 18 maddeden oluşan tutum ve 20 maddeden oluşan davranış ölçeklerine verdikleri yanıtlardan aldıkları toplam puanların ortalamaları hesap edilmiş, sonra bu veriler analiz edilmiştir. Verilerin analizi sonucu elde edilen bulgulara göre; akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinin yüksek, çevresel davranış düzeylerinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulguda dikkat çekici nokta akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinin yüksek olmasına rağmen çevresel davranış düzeylerinin orta düzeyde olmasıdır. Duygu ve düşüncelerin davranışa yansımamasının en önemli sebebi olarak çevre sorunlarının birey üzerinde henüz doğrudan bir kaygı oluşturmaması yatmaktadır. Yapılan gözlemler çerçevesinde bireylerin doğrudan üzerindeki etkisini hissettiği sorunlar için davranışsal olarak çözüm arayışı içinde olduğu görülmektedir henüz yerelle hatta bireye yansımamış sorunlar içinse düşünsel faaliyetlerden öteye gidemedikleri görülmüştür (Ürey ve Şahin, 2010).

Akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine Mann Whitney U testi ile bakılmış analiz sonuçlarından cinsiyete göre anlamlı farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, kadın akademisyenlerin çevresel tutum düzeyleri erkek akademisyenlere göre yüksek çıkmıştır. Bu durumun kadınların erkeklere göre daha duygusal olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. İlk, orta ve yükseköğretim öğrencileri üzerinde yapılan benzer çalışmalarda cinsiyet faktörünün kadınlar lehinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu çalışmalar bulunmaktadır (Tikka, Kuitunen ve Tynys, 2000; Yılmaz, Boone ve Andersen, 2004; Özdemir, Yıldız, Ocakten ve Sarışen, 2004; Alp, Ertepinar, Tekkaya ve Yılmaz, 2006). Akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine bağımsız gruplar t-testi ile bakılmış analiz sonuçlarından cinsiyete göre anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Ürey ve Şahin (2010) akademisyenlerin çevresel duygu, düşünce, davranış ve tutumlarını değerlendirdiği çalışmada, cinsiyete göre çevresel tutum ve davranışlarda değişimin olmadığını tespit etmiştir. Bu bulgu çevresel tutum boyutunda bulgumuza göre farklılık göstermekle birlikte çevresel davranış boyutundaki bulgumuzu destekler niteliktedir.

Akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeylerinin çevre eğitimi alma durumuna göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine bağımsız gruplar t-testi ile bakılmış analiz sonuçlarından anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ürey ve Şahin (2010)'in akademisyenlere yönelik çalışmada; çevre eğitimi alan akademisyenlerle bu dersi almayan akademisyenlerin çevresel davranış düzeyleri arasında anlamlı farklılığın olmadığını tespit ettiği bulgusu bulgumuza destekler nitelikte olmakla birlikte, çevre eğitimi alan akademisyenlerin çevresel tutum düzeyinin yüksek olduğunu elde ettiği bulgusu bulgumuza göre farklılık göstermektedir.

Akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeylerinin hizmet yılına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla Anova testi uygulanmıştır. Akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinin hizmet yılına göre anlamlı farklılık göstermediği, çevresel davranış düzeylerinde ise anlamlı farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hizmet yılı 16 yıl ve üstü olan akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin, hizmet yılı 0-5 ve 6-10 yıl aralığındaki akademisyenlere göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeylerinin öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinespit etmek amacıyla Anova testi uygulanmıştır. Akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinin öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği, çevresel davranış düzeylerinde ise anlamlı farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Doktora mezunu akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin, lisans ve yüksek lisans mezunu akademisyenlere göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeylerinin medeni hallerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla bağımsız gruplar t-testitesti uygulanmıştır. Akademisyenlerin çevresel tutum düzeylerinin medeni hallerine göre anlamlı farklılık göstermediği, çevresel davranış düzeylerinde ise anlamlı farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Evli akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin, bekâr akademisyenlere göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Elde edilen bulgulara göre şu öneriler getirilebilir;

- Akademisyenlerin çevresel tutum düzeyleri yüksek olmasına rağmen çevresel davranış düzeyleri orta düzeyde çıkmıştır. Bunun nedeni olarak akademisyenlerin çevre sorunları ve bu sorunların yaşamımıza etkisi noktasında işin ciddiyetinin farkında olmamaları gösterilebilir. Bu noktada çevreye yönelik olumlu tutuma sahip akademisyenlerin bunu davranışlarına yansıtması adına çevresel sorunları ve etkilerini doğrudan gözlemleyebileceği etkinlikler içerisinde yer almalıdır. Bu sayede sorunun içselleştirilmesi ile birlikte çözümü noktasında davranışlarına olumlu etkisinin olacağı düşünülmektedir. Ayrıca çevre sorunlarının çözümü noktasında akademisyenlerin gerçekleştireceği projeler sayesinde sürdürülebilir bir çevreye sahip olunabilir.
- Çevre eğitimi alan akademisyenlerle bu dersi almayan akademisyenlerin çevresel tutum ve davranış düzeyleri aynı düzeyde çıkmıştır. Bu noktada ilköğretimden yükseköğretime kadar verilen tüm çevre eğitimi ders içeriklerinin yeniden gözden geçirilerek revize edilmesi, ders saatlerinin artırılması ve çevre eğitimi dersi olmayan programlara bu dersi konulması gerekmektedir.
- Akademisyenlerin çevresel tutum ve davranışlarını etkileyen başka durumların olabileceği düşüncesiyle akademisyenlerin görüşleri alınabilir.
- Çalışmamızda hizmet yılı 16 yıl ve üstü, doktora mezunu ve evli akademisyenlerin çevresel davranış düzeylerinin kendi grupları içerisinde yüksek çıkmasının nedenleri araştırılabilir.

Kaynakça

- Alp, E., Ertepinar, H., Tekkaya, C.veYılmaz, A.(2006). A study on children's enviromental knowledge and attitudes: the effect of grade level and gender. *InternationalResearch in Geographice & Enviromental Education*, 15(3), 210-223.
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır?. *Çevre ve İnsan Dergisi*, 65(4), 70-83.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (16.baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kışoğlu, M. (2009). *Öğrenci Merkezli Öğretimin Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlığı Düzeyine Etkisinin Araştırılması*. Yayınlanmamışdoktora tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Özdemir, O., Yıldız, A., Ocaktan, E. ve Sarışen, Ö. (2004). Tıp fakültesi öğrencilerinin çevre sorunları konusundaki farkındalık ve duyarlılıkları. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 57(3), 117 -127.
- Roth, C.E. (1992). Environmental Literacy: Its Roots, Evolution and Directions in the 1990s. (<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED348235.pdf>.; 29.12.2014 tarihinde erişilmiştir).
- Soran, H., Morgil, F. İ., Yücel, S., Atav, E. ve Işık, S. (2000). Biyoloji öğrencilerinin çevre konularına olan ilgilerinin araştırılması ve kimya öğrencileri ile karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 128 -139.
- Teksöz, G., Şahin,E. ve Ertepinar, H. (2010). Çevre okuryazarlığı, öğretmen adayları ve sürdürülebilir bir gelecek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 307-320.
- Tikka, P.M., Kuitunen, M.T.andTynys, S.M.(2000). Effect of educational background on students attitudes, activity levels and knowledge concerning the environment. *The Journal of Enviromental Education*, 31(3), 12-19.
- Uzun, N. ve Sağlam, N. (2007). Ortaöğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumlarına "Çevre ve İnsan" dersi ile gönüllü çevre kuruluşlarının etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 210-218.
- Ürey, M., Aydın ve Şahin, B. (2010). Akademik personelin çevre sorunları ve çevre eğitimine yönelik duygu, düşünce ve davranışlarının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(38),134-149.
- Weiser, B.G. (2001). *The Envirothon and its Effects on Student's Environmental Literacy*. Unpublished master dissertation, University of Houston, Houston, USA.
- Yavuz, S. (2006). *Proje Tabanlı Öğrenme Modelinin Kimya Eğitimi Öğrencilerinin Çevre Bilgisi ile Çevreye Karşı Tutumlarına Olan Etkisinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, O., Boone, W. and Andersen, H.O. (2004). Views of elementary and middle school Turkish students toward environmental issues. *International Journal of Science Education*, 26(12), 1527-1546.

ANİMASYON PERSONELİNİN İŞ TATMİN DÜZEYLERİ: DIŞ KAYNAK KULLANAN VE KULLANMAYAN OTEL İŞLETMELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Şerif Ahmet DEMİRDAĞ¹, Evren GÜÇER²

Özet

Rekabet ve rekabetçiliğin yoğun yaşandığı 21. yüzyılın otel işletmeleri, maliyetleri en aza indirme ve kar marjını yükseltme çabasıdadır. Ancak rekabetin fazla olması birçok işletmenin sürekliliğini sağlayamamasına ve dolayısıyla iş bırakmalarına sebebiyet verebilmektedir. Mümkün mertebede yüksek kalitede mal ve hizmetin üretilmesi ve uygun fiyattan tüketicilere pazarlanarak tüketici memnuniyetinin sağlanabilmesi, her işletmede olduğu gibi otel işletmeleri için de hayati önem taşımaktadır. Bu noktada bazı işletmeler maliyetleri düşürme, örgütsel küçülme, riskleri azaltma ve tüketicilere daha profesyonel hizmet verme gibi nedenlerle dış kaynak kullanma yöntemine gitmektedir. Otel işletmeleri, özellikle animasyon hizmetleri, kat hizmetleri (bazen sadece çamaşırhane hizmetleri), güvenlik hizmetleri ve insan kaynakları başta olmak üzere birçok bölüm için dış kaynak kullanabilmektedir. Buradan hareketle araştırmanın amacı, dış kaynak kullanan ve kullanmayan otel işletmelerindeki animasyon personelinin iş tatmin düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılmasıdır. Araştırmanın evrenini Türkiye'de çalışan animasyon personeli oluştururken, örneklemini ise animasyon hizmetlerinin yoğun olarak görüldüğü Antalya'daki 4 ve 5 yıldızlı otel işletmelerinde çalışan 409 animasyon personeli oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: animasyon, dış kaynak, iş tatmini, oteller.

THE LEVEL OF JOB SATISFACTION OF ANIMATION PERSONNEL: COMPARISON OF HOTELS WHICH USE AND DO NOT USE OUTSOURCING

Abstract

The hotel establishments of intense competition and competitiveness 21st century effort to minimize costs and to improve profit margins. However, cause of intense competition can lead to failure in ensure the sustainability of many establishments, and therefore to work stoppage of them. To ensure the customer satisfaction with as much as possible to product high quality of goods and services and also to market them to consumers at fair price is vital importance for the hotels, as for every other establishments. At this point, some of businesses prefer to use of outsourcing with some reasons such as to minimize costs, to downsizing, to reduce the risks and to provide more professional service etc. The hotels can outsource many departments especially animation services, housekeeping (in some hotels only laundry services), security services and human resources etc. The aim of this study is to determine and to compare the satisfaction levels of animation personnel in hotels which use and do not use outsourcing. The research population is composed of the animation personnel employed in Turkey, and the sample of research is made

¹DoktoraÖğrencisi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, demirdagserifahmet@gmail.com

²Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi, evrengucer@gazi.edu.tr

up of 409 animation personnel employed in 4 and 5 stars hotels in Antalya where the animation services are intense.

Keywords: animation, outsourcing, jobsatisfaction, hotels.

Giriş

Türkiye turizmde 90'lı yıllarda popüler olmaya başlayan animasyon etkinlikleri, günümüzde güney ve batı sahillerindeki birçok otel ve tatil köyünde uygulanmaktadır. Rekabetin yoğun olarak yaşandığı sektörlerden birisi konumunda olan turizm sektöründe, işletmeler rekabet üstünlüğü sağlama ve farklılaşma amacıyla birtakım uygulama çabası içine girmektedir. Bu uygulamalardan bir tanesi, özellikle sayfiye otel işletmelerinde tüketicilerin hoşça vakit geçirerek memnuniyet düzeylerini ve işletmeye bağlılıklarını artırmak amacıyla faaliyet gösteren animasyon etkinlikleridir. Animasyon etkinlikleri, eğlence ve spor amacıyla seyahat eden turistik tüketicilerin karar verme süreçlerini önemli ölçüde etkileyebilecek çekicilik unsurlarından birisidir. Tüketicilerin nihai kararlarında önemli bir etken olan animasyon hizmetlerinin varlığı, işletmelerin rekabet avantajı sağlamasında da önemli bir rol oynar. Ancak, işletmelerin rekabet üstünlüğü sağlama sadece farklılaşmaya giderek ürün çeşitliliğini artırması ile sınırlı kalmamalıdır. İşletmeler, sundukları mal ve hizmetlerin içeriğini, kalitesini ve çeşitliliğini zenginleştirerek müşteri memnuniyetini sağlayabilmeli ve müşterilerin işletmeye olan bağlılık düzeylerini artırabilmelidir. Söz konusu mal ve hizmetleri tüketicilere sunacak olan ve hizmet sektörünün en önemli taşı durumunda olan faktör insan faktörüdür. Bu sebeple, müşterilerin memnuniyet ve bağlılık düzeylerini artırması beklenen çalışanlar, öncelikle kendileri işlerinden tatmin olmalı ve çalıştıkları örgüte duydukları bağlılık düzeyi yüksek olmalıdır. Çünkü işinden tatmin olan insanlar daha etkili, verimli ve daha üretken olurken, örgüte olan bağlılıkları da artar ve dolayısıyla kendi çıkarlarından önce örgüt çıkarlarını gözetmeye başlar.

Her sektörde olduğu gibi turizm sektöründe de, işletmelerin birincil amaçları minimum maliyet ile maksimum kâr sağlamadır. Ancak, işletmeler söz konusu amaçlarına ulaşmada uzun vadede kullanacağı plan ve politikalarını belirlerken, kaliteli mal ve hizmet sunmanın yanında tüketici bağlılığına da gereken önemi vermelidir. Bu noktada çoğu işletme maliyetleri düşürme, örgütsel küçülme, denetim kolaylığı, riskleri azaltma, tüketici memnuniyeti sağlama ve tüketicilere daha profesyonel hizmet verme gibi nedenlerle dış kaynak kullanma yöntemine gitmektedirler. Otel işletmelerinde kat hizmetleri, güvenlik hizmetleri, animasyon hizmetleri, taşıma hizmetleri, yönetim hizmetleri, insan kaynakları ve bazı özel durumlarda servis hizmetleri gibi pek çok bölüm için dış kaynak kullanıldığı bilinmektedir. Türkiye'de özellikle sayfiye otel işletmelerinde faaliyet gösteren animasyon hizmetlerinin belirli bir bölümü de, dış kaynak kullanma suretiyle uygulanmaktadır.

Araştırmanın amacı ve konusu kapsamında, takip eden bölümlerde dış kaynak kullanımı ve animasyon uygulamaları detaylı olarak incelenmiş, ayrıca otel işletmelerinde dış kaynak kullanımının ve animasyon uygulamalarının önemine değinilmiştir. Özellikle tatil ve spor turizmi için, tüketicilerin eğlenmesinde, hoşça vakit geçirmesinde, işletmeye ve destinasyona olan bağlılıklarının artırılmasında son derece önemli bir yere sahip olan animasyon ve animasyon çalışanları üzerine Türkiye'de yeterli sayıda çalışmanın yapılmamış olması, bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturmuş ve gerekliliğini ortaya koymuştur.

Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing)

Daha önceleri "dışarıyla sözleşme" deyimini anlamına gelen dış kaynak kullanımı (DKK), tarihsel açıdan köklü bir uygulamadır. Eski Romalılar Döneminde vergilerin verimli ve sistematik bir şekilde toplanması, 19.yüzyılda ABD ve Avustralya'da posta dağıtımı, Fransa'dademiryolları inşası ve yönetimi ile su depolama ve dağıtımı amacıyla bu yöntem kullanılırdı (Kakabadse ve Kakabadse, 2002). Neredeyse insanlık tarihi kadar eski olan DKK kavramı, ilk kez 1979 yılında Oxford English Dictionary'de yer almış ve 1981 yılında da Business Week Dergisinde yayınlanan bir makale ile ilk kez literatürde kullanılmaya başlamıştır (Akay, 2009). Kavram olarak 1980'li yıllarda kullanılmaya başlansa da, yönetim stratejisi ve iş modeli olarak 1990'lardan sonra yaygınlaşmaya başlamıştır (Özkan ve Türksoy, 2011). Turizm sektörü açısından bakıldığında ise, yine 1980'li yıllarda Fransa'da bulunan bir konaklama işletmesinin tamamlayıcı hizmetlerini dışarıdan satın almasıyla birlikte başlamış olan DKK, günümüzde her sektörde olduğu gibi turizm sektöründe de geniş bir uygulama alanına sahip olmuştur (Yirik vd., 2014). Türkiye'de, bir turizm pazarlama stratejisi olarak kullanılan her şey dâhil sistemin yoğun bir şekilde kullanılmasının da etkisiyle başlangıçta özellikle kıyı otellerde hızlı bir gelişme gösteren DKK, şehir otellerinde de yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır (Pelit, 2007).

DKK'nın İngilizce karşılığı olan "outsourcing", "outsideresourceusing" kelimelerinin oluşturduğu, -dışarıdan kaynak kullanma- anlamına gelen ifadenin kısaltılmış biçimidir (Arnold, 2000). Benzer şekilde, DKK kısaca mal ve hizmetlerin örgüt dışındaki kaynaklardan temin edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Lankford ve Parsa, 1999). İşletmelere önemli ölçüde zaman ve maliyet tasarrufu sağlayan DKK, bir işletmenin sunmayı planladığı bir hizmeti kendi bünyesinde üretmeyip, söz konusu hizmeti bu alanda uzmanlaşmış olan diğer firmalara bırakması eylemidir (Ecerkale ve Kovancı, 2005). DKK diğer bir tanımda ise, işletme tarafından yapılması gereken faaliyetlerin işletme bünyesinde yapılmayarak, söz konusu faaliyetlerin her birini bu konuda uzmanlaşmış olan diğer işletmelere bırakması ya da her işi kendisinin yapması yerine asıl faaliyet alanı dışındaki işleri dış işletmelere yaptırması işlemi şeklinde tanımlanmaktadır (Budak ve Budak, 2004). Burada, kazan-kazan (win-win) yaklaşımında esas olan, her iki tarafın da kazanmasına olanak sağlayan bir işleyişten söz edilebilir. Diğer bir ifadeyle, işletmeler hem zaman hem de maliyetten tasarruf ederek kazanırken, söz konusu hizmetin dış kaynaktan tedarik edildiği profesyonel işletmeler de yaptıkları iş sayesinde kazanmaktadır.

DKK düşüncesinin oluşmasında önemli rol oynayan ve işletmeleri DKK'na yönelten faktörlerin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayan bazı teorik yaklaşımlar bulunmaktadır (Akay, 2009). Bu yaklaşımlardan en popüler olanları "işlem maliyeti teorisi", "kaynaklara dayalı teori" ve "kaynak bağımlılık teorisi" olmak üzere üç grupta incelenmektedir (Coşkun, 2002; Akyıldız, 2004; Kesgin, 2005; Seviçin, 2006; McIvor, 2008; Zorlu, 2008; Akay, 2009; Özel, 2010). İşlem maliyeti teorisine göre, işletmeler için kritik önem taşıyan faaliyet, üretilen mal ve hizmetlerin değişimi ve bu değişimi yöneten örgüt yapılarıdır. Örgütler, ürettikleri mal ve hizmetlerin değişimini maliyetleri minimum olacak şekilde yönetmek isterler (Zorlu, 2008). McIvor (2008)'e göre işlem maliyeti teorisi, tedarikçi seçim maliyeti, anlaşma maliyetleri, görüşme sürecindeki maliyetler ve denetim performansı gibi değişkenlerden oluşmaktadır. 1980'li yıllardan sonra gelişme gösteren kaynaklara dayalı işletme modeli, tek bir sektörde tek bir işletmenin sürdürülebilir rekabet üstünlüğü elde etmesini, işletmenin sahip olduğu kaynaklarına dayanarak açıklamaya çalışan bir yaklaşımdır (Seviçin, 2006). Ayrıca bu yaklaşım, aynı

sektörde faaliyet gösteren işletmelerin birbiri arasındaki kâr farklarına ve kaynakların çeşitli hizmet alanlarına yayılarak rekabet üstünlüğü sağlanmaya çalışılmasına dikkat çekmektedir (Kesgin, 2005). Kaynak bağımlılık teorisinde ise, DKK'nın işletmeler için gerekli olan girdilerin daha ucuz ve belirsizlikten arındırılmış bir şekilde elde edilmesini sağlayan önemli bir yönetsel araç olarak görüldüğü belirtilmektedir (Coşkun, 2002).

Daha önce belirtildiği üzere, işletmeler için rekabet üstünlüğü sağlama ve kârlılık açısından DKK'nın birçok faydası söz konusudur. Ancak DKK işletmelere sağladığı faydalarının yanı sıra, bazen işletmeler için olası riskler de doğurabilmektedir. Çalışmanın takip eden bölümünde DKK'nın sağladığı avantajlar ve dezavantajlar konusuna değinilmektedir.

İşletmeler İçin Dış Kaynak Kullanımının Faydaları ve Olası Riskleri

Dış kaynak kullanımı, hangi sektörde olursa olsun işletmeler için pek çok fayda ve avantaj üstünlüğü sağlamaktadır. DKK'nın işletmeler için sağladığı başlıca faydalar şu şekilde sıralanabilir (Lonsdale ve Cox, 2000; Quinn, 2000; Kakabadse ve Kakabadse, 2002; Espino-Rodríguez ve Padrón-Robaina, 2004; Tanyeri ve Fırat, 2005; Türksoy ve Türksoy, 2007; Özkan ve Türksoy, 2011; Yalçın vd., 2011):

- Üretim maliyetlerinin azalması sonucunda etkinliğini artırma ve kaynak tasarrufu sağlama,
- Üretim ve kapasite planlamalarında esneklik sağlama,
- Hizmet kalitesinin yükseltilmesini sağlama,
- Örgütsel küçülmeye gitme konusunda avantaj sağlama,
- Farklı müşteri tabanına, sektör ve coğrafi konumlara ulaşma fırsatı sağlama,
- Hedef pazardaki talep değişikliklerini karşılama imkânı sağlama,
- İşletmenin zaman tasarrufu sağlayarak ana faaliyet alanına odaklanmasını sağlama,
- Verimliliğin artması ve dolayısıyla risklerin azalmasını sağlama,
- Farklı teknoloji, kapasite, tecrübe ve bilgiye ulaşma kolaylığı sağlama,
- İşletmelerin kendi imkânlarıyla elde edemeyeceği kaynaklara ulaşmasını ve ek bir kaynak ayırma gereksinimi duymadan kapasiteyi artırabilme olanağı sağlama,
- Profesyonel DKK ile diğer işletme çalışanlarının da işlerin işleyişi, bilgi ve beceriler konusunda olumlu yönde etkilenmelerini sağlama,
- Motivasyon ve işgören yeteneklerinin bir araya getirilmesini sağlar.

İşletmelerin DKK ile birçok fayda elde etmesine rağmen, bazı riskleriyle de karşı karşıya kalabilmektedir. DKK'nın işletmelere verebileceği başlıca zarar ve olası riskler şu şekilde sıralanabilir (Lonsdale ve Cox, 2000; Kakabadse ve Kakabadse, 2002; Kesgin, 2005; Türksoy, 2005; Çevik, 2006; Zorlu, 2008; Özel, 2010; Özkan ve Türksoy, 2011):

- Belirli hizmetlerin faaliyet ve yetkisi dışarıya verilerek kontrolün yitirilmesi,
- Kalite anlayışından doğan farklılıklarla kalitenin düşebilme riski,
- İşletme personelinin belirsizliğe düşmesi (geleceği görmeme, işini kaybetme gibi),
- Personel üzerindeki kontrolün zayıflama riski,
- Mevcut örgüt kültürünün zarar görebilme riski,
- Gizli bilgilerin rakip işletmelerin eline geçme riski,
- Ekonomik amaçlara odaklanmanın kısa vadede olma riski,
- Tedarikçilerin pazara girerek rekabetin çoğalması riski,
- DKK için niteliksiz firma seçebilme riski,

- Tedarikçilerle yapılan anlaşmalardaki hukuki boşluklar,
- Esnekliğin yitirilmesi ve maliyetlerin yeterince düşmeme riski,
- Tedarikçi firmalara aşırı bağımlılık riski,

Görüldüğü üzere, işletmeler için DKK'nın birçok faydasının yanında bazı zararları da söz konusu olabilmektedir. Bu konuda işletmeler DKK'na giderken, müşteri memnuniyeti ve işletmenin amaçlarına uygun, etkin ve sonuca götüreceği bir karar modeli doğrultusunda gerekli analizleri yaparak (Özkan ve Türksoy, 2011), DKK'nın avantajlarını, dezavantajlarını, fırsat ve tehditlerini ayrıştırmalı ve DKK'ndan en yüksek verimi elde etmeye çalışmalıdır.

Otel işletmeleri sahip olduğu karmaşık yapı itibarıyla birçok bölümden oluşmaktadır. Bu kapsamda otel işletmeleri DKK'nın faydalarından yararlanmak üzere bazı bölümlerinde DKK'na gitmektedir. Araştırmanın takip eden bölümünde otel işletmelerinde DKK alanları üzerinde durulmaktadır.

Otel İşletmelerinde Dış Kaynak Kullanım Alanları

Otel işletmelerinin büyüklüklerine göre sahip olduğu ana bölümler ve alt bölümlerinin sayısı da değişmektedir. Özellikle büyük otellerde verilen hizmet sayısının fazla olması, çalıştırılacak personel sayısının da paralel olarak fazla olması anlamına gelmektedir (Mısırlı, 2001). Bir örgütü meydana getiren alt bölümler, örgütte yapılan karmaşık işlerin alt parçalarına bölünerek çalışanların uzmanlaşmasının sağlanması anlamına gelen iş bölümü prensibine göre oluşturulur (Öztaş, 2015). Sunulan hizmetlerin ve örgütte yer alan bölümlerin sayısı ne kadar çok olursa, örgütün yönetim ve denetiminin de aynı derecede zor olacağı aşikârdır. Çoğu büyük ölçekteki işletmeler olmak üzere birçok otel işletmesi, bunun bilinciyle sunmuş oldukları hizmetlerin bir bölümünde DKK yöntemine başvurmaktadır.

Genel olarak bakıldığında, otel işletmeleri; odalar bölümünde (bazı durumlarda temizlik ve çamaşırhaneyi de içeren kat hizmetleri, önbüro, rezervasyon, müşteri karşılama, insan kaynakları), yiyecek ve içecek bölümünde (mutfak, yiyecek ve içecek servisleri), animasyon ve eğlence hizmetleri bölümünde, yönetim bölümünde, muhasebe bölümünde, teknik hizmetler bölümünde, güvenlik hizmetleri bölümünde, satın alma ve pazarlama bölümlerinde ve bilgi teknolojilerinde DKK yöntemine başvurmaktadır (Kakabadse ve Kakabadse, 2002; Espino-Rodríguez ve Padrón-Robaina, 2004; Kesgin, 2005; Korkmaz, 2006; Özdoğan, 2006; Pelit, 2007; Türksoy ve Türksoy, 2007; Zorlu, 2008; Akay, 2009; Özel, 2010; Özkan ve Türksoy, 2011).

Otel İşletmelerinde Dış Kaynak Kullanımının Önemi

İşletmeler, finansal kaynaklarının yetersizliği, istihdam edilen personelle ilgili yaşanan sorunlar, üretilen mal veya hizmetlerin kalitesini artırma isteği, teknolojik gelişmeleri yakından takip edebilme isteği, yönetim ve organizasyon aksaklıklarının giderilmesi isteği, yeni müşteri ve piyasa taleplerini karşılayabilme gibi birtakım nedenlerle DKK yöntemine başvurmakta veya başvurmak zorunda kalmaktadır (Oflluoğlu ve Doğan, 2009). Söz konusu durum, otel işletmeleri tarafından da bir yönetim stratejisi olarak kullanılmakta ve bu sayede verimliliklerini maksimum düzeye ulaştırabilecek alanında uzmanlaşmış tedarikçi firmalarla anlaşma yoluna gidilmektedir (Özkan ve Türksoy, 2011). Başta maliyetlerin azaltılması ve rekabet üstünlüğü sağlama amacı olmak üzere farklı amaçlarla uygulanan DKK yönteminin amaçları, otel

işletmelerinin konumu, yıldız sayısı ve verdiği hizmetlerin türüne göre değişiklik gösterebilmektedir (Aytekin, 2011). Kritik olmayan faaliyetlerin DKK yöntemiyle sağlanması, örgütsel yeteneklerin geliştirilmesi açısından otel işletmelerine önemli fırsatlar sunmaktadır (Kesgin, 2005). Doğru inceleme ve analizler sonucunda verilen DKK kararı, otel işletmelerinin ileriye dönük amaç ve hedeflerine başarıyla ulaşmasında önemli bir yönetim aracı (Ofloğlu ve Doğan, 2009) olarak görülmektedir.

Otel işletmeleri, küresel ve ekonomik krizlerle karşılaştığında ve bununla baş edemeyecek durumda olduğunda öncelikle personel azaltmaya gitmekte ve bununla birlikte kendi bünyesinde ürettiği birçok hizmeti dışarıdan tedarik etme yöntemine gitmektedir (Çevirgen, 2009). Böylelikle DKK, otel işletmelerinde destek bölümlerinden başlayıp, bugün günümüzde tüm operasyon bölümlerini ele geçiren ve otel işletmelerinde özellikle maliyetlerin azaltılmasında büyük önem taşıyan bir yöntem haline gelmiştir (Çevik, 2006). Otel işletmelerinin belirli faaliyetleri dış kaynaklardan tedarik etmesi, işletmelere maliyetlerin azaltılması dışında pek çok fayda sağlamaktadır. Daha önce belirtilen, DKK'nın işletmeler için faydaları ve olası riskleri otel işletmeleri için de geçerlidir.

Otel işletmelerinde DKK ile ilgili yapılan yerli ve yabancı araştırmaların bir bölümü incelendiğinde; kimisinin çoğunluğu yiyecek ve içecek bölümü (Goldman ve Eyster, 1992; Hallam ve Baum, 1996; Hemmington ve King, 2000; Paraskevas, 2001; İplik ve Çınar, 2005; Korkmaz, 2006; Zorlu, 2008; Özkan ve Türksöy, 2011 gibi) olmak üzere otel işletmelerinde faaliyet gösteren farklı bölümlerde (Çevik, 2006; Özel, 2010 gibi), kimisinin otel işletmelerinin genelinde (Kakabadse ve Kakabadse, 2002; Kesgin, 2005; Özdoğan, 2006; Türksöy ve Türksöy, 2007; Akay, 2009; Çevirgen, 2009; Yirik vd., 2014 gibi) ve kimisinin de örgütsel davranışlar üzerindeki etkilerini belirlemeye (Espino-Rodríguez ve Padrón-Robaina, 2004; Korkmaz, 2006; Yılmaz, 2006 gibi) yönelik çalışmalar olduğu görülmüştür.

Araştırmanın takip eden bölümünde, araştırmanın asıl konusunu oluşturan iş tatmini kavramına ve önemine vurgu yapılmıştır.

İş Tatmini ve Önemi

İş tatmini, bireylerin işleriyle ilgili duygu, tutum ve tercihlerini tanımlayan (Chen, 2008), çalışanların işlerine karşı olan içsel ve dışsal faktörlere ilişkin olumlu veya olumsuz duygularını barındıran (Odom vd., 1990) bir kavramdır. Daha kapsamlı bir ifade ile iş tatmini; “ücret, yapılan iş, fiziksel çalışma koşulları, sosyal hizmetler, gelecekle ilgili güvenlik duygusu, toplumsal statü, bağımsız karar verebilme, yeteneklerini kullanabilme, yetki ve sorumluluk, başarı, terfi ve yükselme olanakları, iş arkadaşları ve yöneticiler hakkında bireyin sahip olduğu olumlu ya da olumsuz duyguların bütünüdür” (Demirel, 1989) şeklinde tanımlanabilir. İşletmelerin amaç ve hedeflerine ulaşmasında en önemli faktör olan çalışanlar, güven duyduğu ve yüksek düzeyde tatmin sağladığı örgütlerde daha verimli olmaktadır (Güçer ve Demirdağ, 2014). Aynı şekilde İş tatmini ve başarının birbirlerini etkileyen dairesel bir ilişki içinde olduğu ileri sürülmektedir (Tarlan ve Tütüncü, 2001). Pelit ve Öztürk (2010)'ün, “emek yoğun olan turizm işletmelerinde, hizmetin sunulacağı müşterileri memnun etmek amacıyla işletmelerin oluşturduğu hizmetin kalitesi ve işgörenlerin işlerinden sağladığı tatminin doğru orantılı” olduğunu belirtmesi bu ifadeyi doğrular nitelikte olduğunu göstermektedir.

İş tatmini, bireyin yaptığı işin bireysel ihtiyaçlarını karşılama yanında, duygu ve değer yargılarını da olumlu yönde etkilemesiyle başlar (Aksu, 1995). Ancak, birey işinden ve iş

ortamından beklentilerinin karşılanmadığı düşüncesine kapıldığında iş tatminsizliği baş gösterir (Kök, 2006). Bu durum hem işletme hem de çalışanlar açısından riskli bir durumdur. Çünkü çalışanlar işlerinden tatmin sağlayamadıklarında verimsiz ve başarısız olmakta, bunun sonucunda da işe devamsızlıklar, iş kazaları, işletmeye zarar verme olasılıkları ve iş bırakma oranları artmaktadır. Ayrıca günlük zamanlarının üçte biri çalışarak geçen bireyler, işlerinden tatmin sağlayamadıkları takdirde yaşam tatminleri de olumsuz etkilenmektedir.

Çalışanların iş tatmin düzeylerini etkileyen faktörler genel olarak bireysel ve örgütsel faktörler olmak üzere iki grupta incelenmektedir. İş tatminini etkileyen bireysel faktörler; cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, tecrübe ve hizmet süresi, kişilik, statü, sosyal yapı, zekâ ve yetenek değişkenleridir. Örgütsel faktörler ise; yapılan işin kendisi, ücret, terfi ve yükselme olanakları, iş arkadaşları, çalışma koşulları, yönetim ve denetim, iş güvenliği, iş güvencesi, örgüt içi iletişim ve liderliktir (Churchill vd., 1976; Arvey vd., 1989; Akıncı, 2002; Aydın, 2006; Arısoy, 2007; Chen, 2008; Pelit ve Yüksel, 2010).

Belirtildiği üzere çalışanların performansı ve örgütsel verimlilik açısından son derece önem taşıyan iş tatmini, özellikle 1930'lı yıllardan sonra araştırmacıların ilgi alanı olmuş ve bu alanda yapılan sayısız araştırmalar neticesinde kapsam ve süreç teorileri adı altında teoriler geliştirilmiştir (Pelit ve Yüksel, 2010). Kapsam teorilerinden genel kabul gören ve en popüler olanları sırasıyla, Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi (1943-1954), Herzberg'in Çift Faktör Teorisi (1959), Alderfer'in ERG Teorisi (1964) ve McClelland'ın Başarma Gereksinimi Teorisi (1988)'dir. Süreç teorilerinden ise, Vroom'un Bekleyiş Teorisi (1960), Adams'ın Eşitlik Teorisi (1963) ve Locke'ın Amaç Teorisi (1968) genel kabul gören teorilerdir.

Gerek araştırmanın konusu kapsamında, gerekse dış kaynak kullanılan bir bölüm olması ve özellikle kıyı otellerinde önemi yadsınamayacak olan animasyon ve animasyon hizmetleri kavramı takip eden bölümlerde incelenmektedir.

Otel İşletmelerinde Animasyon Hizmetleri ve Önemi

Fransızca “anime” sözcüğünden türemiş olan animasyon, Türkçede “canlandırma, hayata döndürme, yaşatma ve tekrar can verme” anlamlarına gelmektedir (M.E.B. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi [MEGEP], 2007; Erdem, 2010). Saygın (1999)'a göre animasyon, bir seyahati hoşça gidecek hale getirmeye ve ilginç kılmaya yarayan, huzurlu bir ortam, değişik ilgi odakları, çekici bir çevre, beklentilere uygun eğlenceler, insanların birbiriyle ilişki kurmasına olanak sağlayan, kişilik ve yaratıcılığı geliştiren her şeydir. Otel işletmelerindeki animasyon hizmetleri en genel anlamıyla, konukların işletmede kaldığı süre zarfında hoşça vakit geçirmelerini sağlamak, eğlendirmek ve dolayısıyla işletmeye olan bağlılık ve talebi artırmak amacıyla animatörler tarafından sunulan spor ve eğlence faaliyetleridir (MEGEP, 2007). Animasyon boş zaman değerlendirme kapsamında, “turistlerin boş zamanlarını gönüllü katılımlarıyla ve tatmin edici etkinliklerle geçirmeleri amacıyla otel işletmeleri tarafından düzenlenen ve yardımcı hizmet niteliğinde olan boş zaman değerlendirme faaliyetleridir” şeklinde tanımlanmaktadır (Hazar, 2003).

Otel animasyonu, 1980'lerde önce İspanya, İtalya ve Yunanistan'da, daha sonra Türkiye ve Kıbrıs'ta yaygın olarak uygulanmaya başlayan spor ve kültürel eğlencelerin birleşiminden ortaya çıkan faaliyetlerdir (Glinia vd., 2004). Türkiye'de geniş uygulama alanına 90'lı yıllarda ulaşan animasyon, aslında ilk kez çocuk kulübü tatil konseptiyle 1969 yılında İzmir Foça'da

Club Med tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Önceleri tur operatörlerinin beraberinde getirdikleri başta Fransız olmak üzere yabancı animatörler tarafından sunulan animasyon hizmetleri, günümüzde popülerliğinin artmasıyla birlikte genellikle yabancı dil bilen Türk animatörler tarafından sunulmaktadır (Koçak, 2001).

Turizm ve animasyon, genel olarak katılan insanların hayat kalitesini arttırmakta ve tatmin düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir. Turizm, boş zaman kullanımında ortaya çıkmış bir gelişme iken animasyon da bu boş zamanın düzenlenmiş faaliyetlerle değerlendirilmesidir (Gökdeniz ve Dinç, 2000). Animasyon hizmetleri turistlerin boş zamanlarını en iyi ve faydalı bir şekilde değerlendirmelerini amaçladığından, turistik ürünlerin cazibesini, kalitesini ve çeşitliliğini arttırmakta ve yenilikçi üretime imkân vermektedir (Hazar, 2003).

Uygulanan animasyon hizmetlerinin, turistler üzerinde canlılık etkisi yaratması, katıldıkları faaliyetlerle kişiliklerinin gelişmesinde önemli rol oynaması ve beşeri ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlaması (Saygın, 1999), otel işletmeleri için ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Özellikle kıyı otel işletmelerinde turistlerin kalış süresini doğrudan etkileyen animasyon hizmetlerinin artırılması ve geliştirilen olanakların programlar haline getirilerek sunulması, işletmelerin satış geliştirme ve pazarlama faaliyetlerinde olduğu gibi dönem boyunca elde ettikleri gelirler üzerinde de olumlu etkiler yaratmaktadır (Akçakoyun, 2000). Türkiye’de özellikle 1990’lardan sonra bir pazarlama stratejisi olan her şey dâhil sistemin uygulandığı işletmelerde genellikle maliyetlerin yüksek olması beklenmektedir. Bu noktada da animasyon çalışanlarına önemli bir gizli görev düşmektedir. Animatörler yaptıkları aktivitelerle, müşterileri sürekli tüketmekten bir nebze de olsa uzak tutmakta ve dolayısıyla maliyetlerin düşürülmesinde de katkıda bulunmaktadır. Ayrıca yapılan aktiviteler birçok farklı milletin ve yapıdan insanı bir araya getirerek yeni arkadaşlıklar kurulmasına, kişiliklerin gelişmesine, farklı kültürel değerlerin öğrenilmesine ve çoğu önyargının yıkılabilmesine olanak sağlamaktadır.

Animasyon işini icra eden animatörlerin, yaptıkları iş için gereken profesyonelliğin dışında beşeri ilişkileri de güçlü olmalıdır. Çünkü animatörler sadece sportif faaliyetler ve gece şovlarını yapmakla sorumlu değildir. Animatörler, günlük mesainin başlamasıyla her sabah yapılan toplantıda ve sonrasında gün boyu, o anki psikolojileri ne durumda olursa olsun her daim enerji dolu, sıcakkanlı, güler yüzlü ve pozitif olmalıdır. Her ne kadar eğlenceli ve rahat bir iş gibi görünse de, animasyon birçok konuda uzmanlık gerektiren zor bir iştir. Çalışma süreleri uzundur, her sabah 09.30 gibi başlayan mesailer aralarda boşlukların (öğle yemek saatleri ve akşam yemeği öncesi) olmasıyla beraber gece 23.30’lara kadar devam eder ve genellikle haftanın bir günü izinli olurlar. Animatörlerin çalışma sürelerinin bu denli uzun olmasıyla birlikte, ilk amaçlarının misafirlerle iç içe olarak tatminlerini sağlama ve işletmeye olan bağlılıklarını artırma olması, onlara işletme içinde birtakım ayrıcalıklar sağlamaktadır. Animatörler, genellikle iki-üç kişilik konforlu odalarda konaklar, bazı özel olanaklar (alkollü içecekler, ücretli faaliyetler vb.) hariç otel müşterilerinin yararlandığı olanakların (misafirlerle birlikte üç öğün açık büfe yemek, genel alanların kullanımı, sınırsız içecek servisinden yararlanma gibi) çoğundan yararlanma, saç uzatma ve takı takma özgürlüğü, özel durumlar haricinde akşamları serbest kıyafet giyebilme gibi birtakım ayrıcalıklara sahip olabilmektedir. Hizmet sektöründe, sürekli farklı istek ve ihtiyaçlara sahip olan insanlara hizmet etmek stresli bir iştir. Bu sebeple, müşteri tatmininde önemli rol oynayan animatörlerin, uygun çalışma koşulları ve şartlarıyla öncelikle kendi tatminleri sağlanmalıdır.

Otel işletmelerinin bir bölümü, yardımcı hizmet niteliğindeki animasyon hizmetlerini kendi bünyesinde bulundurmuyarak bu iş üzerinde uzmanlaşmış olan şirketlerle anlaşarak dış

kaynak kullanımı yöntemine başvurmaktadır. Bu durum otel işletmeleri için avantaj sağlarken, bazen çalışanlar için dezavantaj olabilmektedir. Otel işletmeleri en fazla kâr edebilecekleri tedarikçi firma ile anlaşmak isterler. Dolayısıyla tedarikçi firmalar arasında da bir rekabet ortamı oluşmaktadır. Bu sebeple uygun bütçede anlaşma yapan tedarikçi firmalar, bazen çalışanların sahip olduğu hakları tamamen karşılayamamakta ya da ucuz işgücü çalıştırabilmekte ve bu da çalışanlar için sorun teşkil edebilmektedir. Dış kaynak kullanan ve kullanmayan otel işletmelerinde çalışan animasyon personelinin iş tatmin düzeylerinin karşılaştırılarak ortaya konduğu bu araştırmanın konusu ve amacı da bu yönde şekillendirilmiş ve araştırma hipotezleri şu şekilde geliştirilmiştir:

H1: Otel işletmelerinin kendi bünyesinde çalışan animasyon personeli ile tedarikçi şirketlerin bünyesinde çalışan animasyon personelinin tatmin düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H1_a: Otel işletmelerinin bünyesinde çalışan animasyon personelinin tatmin düzeyi, çalışanların demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

H1_b: Tedarikçi firmaların bünyesinde çalışan animasyon personelinin tatmin düzeyi, çalışanların demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın amacı, önemi, kullanılan veri toplama yöntemi, evren ve örnekleme ile araştırmada kullanılan analiz teknikleri yer almaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Rekabetin yoğun yaşandığı turizm sektöründe, özellikle kıyı otel işletmeleri için önemli derecede rekabet avantajı sağlayan ve uygulandığı işletmeye birçok fayda sağlayan animasyon hizmetleri ve çalışanları üzerinde dikkatle durulması ve çalışılması gereken konulardan birisidir. Otel işletmeleri tarafından animasyon çalışanlarının istihdam edilmesindeki amaçlar göz önüne alındığında, öncelikle müşteri memnuniyetini artırmak ve buna bağlı olarak verimliliğin artması birincil amaçlardandır. Daha önce de belirtildiği gibi, müşteri memnuniyeti için bu denli önem taşıyan animasyon personeli, öncelikle yaptığı işte kendisinin tatmin olması gerekliliği araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Buradan hareketle, araştırmanın asıl amacı dış kaynak kullanan ve kullanmayan otel işletmelerinde çalışan animasyon personelinin iş tatminlerinin belirlenmesi ve karşılaştırılmasıdır.

Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Yöntemi

Araştırmanın amacı doğrultusunda, araştırmada kullanılan veriler dış kaynak kullanan ve kullanmayan otel işletmelerinde çalışan animasyon personeli üzerinde anket tekniği uygulanarak toplanmıştır. İki bölümden oluşan anketin birinci bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 9 ifade (yaş, cinsiyet, medeni durum, animasyon hizmet süresi, mevcut işletmedeki hizmet süresi, eğitim durumu, aylık gelir ve çalışma şekli) yer almaktadır. İkinci bölümünde ise Weiss vd. (1967)'nin geliştirmiş olduğu Minnesota Tatmin Ölçeğinin 20 ifadeden oluşan kısa formu kullanılmıştır. Tatmin ölçeğinin ilk 12 ifadesi içsel faktörleri, diğer 8 ifadesi ise dışsal faktörleri ölçmeye yöneliktir.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Antalya'nın Manavgat Bölgesi'nde faaliyet gösteren 4 ve 5 yıldızlı otel işletmelerinde çalışan animasyon personeli oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan anketler, katılımcılara yüz yüze dağıtılarak toplanmıştır. Bu doğrultuda, animasyon hizmetlerini kendi bünyesinde barındıran otel işletmelerinde çalışan 275 ve dış kaynak kullanan otel işletmelerindeki animasyon şirketlerinde çalışan 134 animasyon çalışanı olmak üzere, toplamda 409 animasyon çalışanın anketi değerlendirilmeye alınmıştır.

Araştırmada Kullanılan Analiz Teknikleri

Araştırmada katılımcılardan elde edilen veriler kodlanarak bilgisayar ortamına girilmiş ve analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin istatistiksel analizi için; örneklem grubunun özelliklerinin belirlenmesi için frekans ve yüzde hesaplamaları ile aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri, iki kategoriden oluşan değişkenler arasındaki analizler için t-testi ve diğer değişkenler için tek yönlü ANOVA testleri kullanılmıştır. Söz konusu analizler, IBM SPSS Statistics 22.0 paket programı yardımıyla yapılmıştır. Araştırmanın takip eden bölümünde, araştırma analizlerinden elde edilen bulgular yer almaktadır.

Bulgular

Araştırma analizlerinden elde edilen bulgular bu bölümde yer almaktadır. Bu doğrultuda, araştırma kapsamında incelenen katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları, uygulanan ölçeğe verdikleri yanıtların frekans ve yüzde dağılımları ile aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır. Ayrıca, t-testi ve tek yönlü ANOVA testi analiz bulgularına da bu bölümde yer verilmiştir.

Katılımcıların Bireysel Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan 409 animasyon çalışanın demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 1'de verilmiştir. Katılımcıların yaş dağılımlarına bakıldığında, en fazla katılımın %34,5 ile 23-27 yaş ve %24,4 ile 28-32 yaş arasında olan genç katılımcıların oluşturduğu görülmektedir. Animasyon işinin yapısı gereği, genellikle genç, aktif, dinamik ve sağlıklı çalışanlar istihdam edilmektedir. Katılımcıların %13,7'sini kadınlar oluştururken, %86,3'ünü ise erkekler oluşturmaktadır. Katılımcıların %73,1'i bekâr, %12,2'si evli ve çocuk sahibi, %10,5 evli ve çocuğu olmayan, %4,2'si ise diğer olarak ifade edilen boşanmış olan, birlikte yaşayan ve çocuk sahibi olan veya olmayan katılımcılardır. Ortalama aylık gelir yönünden katılımcıların %50,9'u 1001-2000 TL arasında, %27,1'i 2001-3000 TL arasında, %10,5'i 3001-4000 TL arasında, %7,1', 4001 TL ve üzerinde gelir elde etmektedir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular (n=409)

Değişkenler	Gruplar	f	%	Değişkenler	Gruplar	f	%
Yaş	18 – 22 yaş arası	86	21,0	Eğitim Durumu	İlkokul	8	2,0
	23 – 27 yaş arası	141	34,5		Ortaokul	30	7,3
	28 – 32 yaş arası	100	24,4		Lise	174	42,5
	33 – 37 yaş arası	54	13,2		Önlisans	83	20,3

2. ULUSLARARASI ÇİN'DEN ADRIYATİK'E SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

	38 – 42 yaş arası	21	5,1		Lisans	103	25,2
	43 – 47 yaş arası	2	0,5		Lisansüstü	11	2,7
	48 yaş ve üzeri	5	1,2		Çalışma Şekli	Otel Bünyesi	275 67,2
Cinsiyet	Kadın	56	13,7			Şirket Bünyesi	134 32,8
	Erkek	353	86,3			Eğlence Müdürü	69 16,9
	Evli ve Çocuklu	50	12,2			Müdür Yardımcısı	9 2,2
Medeni Durum	Evli ve Çocuksuz	43	10,5			Spor Şefi	84 20,5
	Bekâr	299	73,1			Spor Şefi Asistanı	9 2,2
	Diğer	17	4,2		Takımdaki Görevi	Çocuk Kulübü. Şefi	16 3,9
	750-1000 arası	18	4,4			Çocuk Klb. Animatör	33 8,1
Ortalama Aylık Gelir (TL)	1001-2000 arası	208	50,9			Kara ve Su Sporları Animatörü	119 29,1
	2001-3000 arası	111	27,1			Ses-Işık Şefi (DJ)	60 14,7
	3001-4000 arası	43	10,5			DJ Asistanı	10 2,4
	4001 ve üzeri	29	7,1				
	0 – 3 yıl arası	99	24,2		Şu anki İşletmede	0 – 3 yıl arası	332 81,2
Animasyonda Toplam Çalışma Süresi	4 – 7 yıl arası	135	33,0			4 – 7 yıl arası	64 15,6
	8 – 11 yıl arası	74	18,1		Toplam Çalışma Süresi	8 – 11 yıl arası	8 2,0
	12 – 15 yıl arası	58	14,2			12 – 15 yıl arası	4 1,0
	16 – 19 yıl arası	31	7,6			16 – 19 yıl arası	1 0,2
	20 yıl ve üzeri	12	2,9			20 yıl ve üzeri	- -

Eğitim durumları karşılaştırıldığında, %42,5 ile lise ve %25,2 ile lisans mezunu çalışanlar çoğunluğu oluştururken, %9,3 ile ilkökul ve ortaokul mezunu katılımcılar bulunmaktadır. Şu anki mevcut işletmede çalışma süreleri açısından en fazla katılımı %81,2 ile 0-3yıl arasında çalışanlar oluşturmaktadır. Bu da animasyon hizmetlerinde işgören devir oranının yüksek olduğuna dair ipuçları vermektedir. Animasyon işinde toplam çalışma süresine bakıldığında ise en fazla katılımı %33 ile 4-7 yıl arasında tecrübe sahibi olan çalışanlar oluşturmaktadır. Çalışanların %67,2'si otel işletmelerinin kendi bünyesinde, %32,8'si ise dış kaynak kullanılan tedarikçi şirketlerin bünyesinde çalışmaktadır. Animasyon ekibindeki görevlerine bakıldığında ise en fazla katılımın %29,1 ile kara ve su sporları animatörlerinin oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Animasyon Çalışanlarının İş Tatminlerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların iş tatmin düzeylerini ölçme amacıyla uygulanan Minnesota Tatmin Ölçeğindeki her bir ifadeye ilişkin frekans, yüzde dağılımları, aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 2'de ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Ölçekte içsel faktörleri ölçmeye yönelik yönelen ilk 12 ifadenin aritmetik ortalaması $\bar{x}=3,92$ ve standart sapma değeri s.s.=0,51 iken; dışsal faktörleri ölçmeye yönelik olan son 8 ifadenin aritmetik ortalaması ise $\bar{x}=3,49$ ve standart sapma değeri s.s.=0,68 olarak bulunmuştur.

Tablo 2 incelendiğinde, katılımcıların en fazla katıldığı ifade $\bar{x}=4,50$ aritmetik ortalama ile "sorumluluğum dâhilindeki işleri başarıyla yerine getiriyorum" ifadesi olmuştur. İfadeye verilen yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların %55,5'i tamamen katıldığını ve %40,3'ü ise katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların yüksek düzeyde katılım gösterdiği bir diğer ifade, $\bar{x}=4,48$

aritmetik ortalama ile “işimin gerektirdiği beceri, bilgi ve yeteneğe sahip olduğumu düşünüyorum” ifadesidir. Katılımcıların %53,5’i bu ifadeye tamamen katıldığını ve %42,3’ü katıldığını belirtmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen animasyon çalışanlarının iş arkadaşlarıyla iyi ilişkiler içinde olduğu, $\bar{x}=4,21$ aritmetik ortalama ile “iş yerinde birlikte çalıştığım arkadaşlar ile iyi ilişkiler içerisinde olduğumu düşünüyorum” ifadesine verilen yanıtlardan anlaşılmaktadır. Söz konusu ifadeye katılımcıların %85,3’ü olumlu yanıt vermiştir. Ayrıca, $\bar{x}=4,14$ ile aynı aritmetik ortalamaya sahip olan “vicdanıma ve iş etiğine aykırı işleri yapmıyorum” ve “işimi yaparken kendi yöntemlerimi kullanabilme olanağına sahibim” ifadeleri de yüksek düzeyde katılıma sahip olan ifadelerdir. Her iki ifadeye de verilen yanıtların %80,7’si olumludur.

İş tatmini çalışmalarının büyük bir çoğunluğunda (Churchill vd., 1976; Arvey vd., 1989; Tarlan ve Tütüncü, 2001; Chen, 2008; Pelit ve Öztürk, 2010; Güçer ve Demirdağ, 2014 gibi), önemli iş tatminsizliği nedenlerinden birisi olan ücret konusu, bu çalışmada da en belirgin tatminsizlik faktörü olarak ortaya çıkmıştır. Aritmetik ortalaması $\bar{x}=2,55$ olan ifadeye katılımcıların %55,1’i katılmadığını, %17,4’ü katıldığını ve %9,3’ü ise tamamen katıldığını belirtmiştir. Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların %17,6’sının 3001 TL ve üzerinde ortalama aylık gelir elde ettiği ve %19,1’inin de yönetici pozisyonlarında istihdam edildiği dikkate alınırsa, söz konusu ifadeye verilen %26,3 oranındaki olumlu yanıtların sebebi anlaşılabilir. Az katılımın gerçekleştiği bir diğer ifade ise, $\bar{x}=2,86$ aritmetik ortalama ile işletme politikalarından ve uygulanışından memnuniyet seviyesiyle ilgili olan ifadedir. Bu ifade için katılımcıların hiçbiri “tamamen katılıyorum” seçeneğini işaretlememiştir. %33’ü katılmadığını ve %31,3’ü katıldığını belirtirken, %35,7’si ne katıldığını ne de katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 2’ye göre katılımcıların en fazla tatmin sağladığı ifadelerin, ücret gibi istisnai durum hariç genellikle içsel faktörlerden ($\bar{x}=3,92$) kaynaklandığı görülmektedir. Dışsal tatmin faktörlerindeki ($\bar{x}=3,49$) en fazla katılım ise $\bar{x}=3,81$ aritmetik ortalama ile “iş yerimde sorumluluklarımı yerine getirdiğim sürece uzun süre çalışabileceğimi düşünüyorum” ifadesi olmuştur.

Daha önce de belirtildiği gibi, animasyon hizmetleri turizm sektörü ve özellikle kıyı otel işletmelerinin verimliliği, etkililiği ve karlılığı için önemli bir etken ve pazarlama aracıdır. Dolayısıyla bu işi yerine getiren animasyon çalışanlarının önemi de yadsınamaz. Ancak Türkiye’de bu denli önem taşıyan bir iş kolu ve çalışanları üzerinde örgütsel anlamda çok fazla çalışma bulmak mümkün değildir. Genellikle animasyon hizmetleriyle ilgili yapılan araştırmaların bir kısmı hizmet satışlarına olan etkisini ölçmeye yönelik (Dinç, 1999; Gökdeniz ve Dinç, 2000; Akçakoyun, 2000); bir kısmı animasyon uygulamalarının neler olduğu ve durumunu ortaya koymaya yönelik (Saygın, 1999; Turan, 2010); bir kısmı turistlerin beklenti/memnuniyet düzeyi ve animasyon hizmet kalitesini ölçmeye yönelik (Çelik, 2009; Ceylan vd., 2010; Çevik, 2013) ve bir kısmı animasyon personelinin mesleki yeterliliğini ölçmeye yönelik (Koçak, 2001) yapılan çalışmalar olduğuna rastlanılmıştır. Oysa animasyon çalışanlarının da farklı örgütsel boyutlarda ele alınarak incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Tablo 2: Katılımcıların İş Tatminlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları ile Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (n=409)

İŞ TATMİNİ	Dağılım	Katılıyorum					Tamamen Katılıyorum	x̄	s.s.
		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum				
İşimin gerektirdiği beceri, bilgi ve yeteneğe sahip olduğumu düşünüyorum.	f 1 % 0,2	5 1,2	11 2,7	173 42,3	219 53,5	4,48	0,64		
İşimde sürekli olarak görevim dâhilindeki işleri yerine getirmekle uğraşıyorum.	f 13 % 3,2	43 10,5	22 5,4	160 39,1	171 41,8	4,06	1,09		
Sorumluluğum dâhilindeki işleri başarıyla yerine getiriyorum.	f 2 % 0,5	3 0,7	12 2,9	165 40,3	227 55,5	4,50	0,64		
İşimi yalnız başıma bağımsız olarak yapabilme şansına sahibim.	f 26 % 6,4	47 11,5	56 13,7	148 36,2	132 32,3	3,77	1,20		
Vicdanıma ve iş etiğine aykırı işleri yapmıyorum.	f 13 % 3,2	25 6,1	41 10,0	141 34,5	189 46,2	4,14	1,04		
İşimi yaparken kendi yöntemlerimi kullanabilme olanağına sahibim.	f 5 % 1,2	33 8,1	41 10,0	152 37,2	178 43,5	4,14	0,98		
İş yerimde ve çevremdeki kişilere zaman zaman yardımcı ve destek olma fırsatı bulabiliyorum.	f 6 % 1,5	13 3,2	41 10,0	214 52,3	135 33,0	4,12	0,82		
İşimin bana işyerimde ve çevremde saygınlık kazandırdığını düşünüyorum.	f 20 % 4,9	39 9,5	67 16,4	158 38,6	125 30,6	3,80	1,12		
İşimin yapılması esnasındaki koşulların işimin yerine getirilmesine uygun olduğunu düşünüyorum.	f 9 % 2,2	42 10,3	81 19,8	176 43,0	101 24,7	3,78	1,00		
İş yerinde birlikte çalıştığım arkadaşlar ile iyi ilişkiler içerisinde olduğumu düşünüyorum.	f 4 % 1,0	12 2,9	44 10,8	184 45,0	165 40,3	4,21	0,82		
Aldığım ücretin yaptığım işin karşılığı olduğunu düşünüyorum.	f 107 % 26,2	118 28,9	75 18,3	71 17,4	38 9,3	2,55	1,30		
İşimde yükselebileme olanakları olduğunu düşünüyorum.	f 29 % 7,1	52 12,7	95 23,2	134 32,8	99 24,2	3,54	1,19		
İşletmenin politikalarından ve bu politikaların uygulanışından memnunum.	f 52 % 12,7	83 20,3	146 35,7	128 31,3	-	2,86	1,00		
İşimi iyi yaptığımda takdir ediliyim.	f 32 % 7,8	55 13,4	76 18,6	145 35,5	101 24,7	3,56	1,22		
İş arkadaşlarıma ne yapmaları gerektiğini söyleme konusunda kendimi yetkili görüyorum.	f 19 % 4,6	57 13,9	58 14,2	152 37,2	123 30,1	3,74	1,16		
İşletmenin politikası doğrultusunda işime ilişkin kararları alıp uygulamada özgürüm.	f 39 % 9,5	67 16,4	87 21,3	141 34,5	75 18,3	3,36	1,22		
İş yerimde sorumluluklarımı yerine getirdiğim sürece uzun süre çalışabileceğimi düşünüyorum.	f 23 % 5,6	46 11,2	59 14,4	138 33,7	143 35,0	3,81	1,19		
Üstümün karar verme becerisi ve yeteneği yeterlidir.	f 37 % 9,0	51 12,5	100 24,4	144 35,2	77 18,9	3,42	1,19		

	%	9,0	12,5	24,4	35,2	18,8		
Yaptığım işlerin yöneticim tarafından kontrol edildiğini düşünüyorum.	f	17	46	64	173	109	3,76	1,09
	%	4,2	11,2	15,6	42,3	26,7		
İş yerimde yaptığım işler kapsamında zaman zaman farklı işler yapabilme şansına sahibim.	f	52	51	65	156	85	3,42	1,29
	%	12,7	12,5	15,9	38,1	20,8		

Animasyon Çalışanlarının Cinsiyeti ve Çalışma Şekillerine Göre İş Tatmini Puanları

Katılımcıların iki kategoriden oluşan cinsiyetleri ve çalışma şekline (otel bünyesi ve tedarikçi şirket) göre içsel ve dışsal tatminlerinin karşılaştırılması amacıyla t testi yapılmış ve sonuçları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Katılımcıların Cinsiyet ve Çalışma Şekillerine Göre İş Tatmin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin t testi Sonuçları

	Değişkenler	N	\bar{x}	s.s.	t	P
İçsel Tatmin	Kadın	56	3,92	0,54	,011	,991
	Erkek	353	3,90	0,50		
Dışsal Tatmin	Kadın	56	3,49	0,71	-,020	,984
	Erkek	353	3,56	0,67		
Genel Tatmin	Kadın	56	3,75	0,56	-,004	,997
	Erkek	353	3,75	0,50		
İçsel Tatmin	Otel Bünyesi	275	3,94	0,49	,917	,360
	T. Şirket Bünyesi	134	3,89	0,53		
Dışsal Tatmin	Otel Bünyesi	275	3,53	0,68	1,836	,067
	T. Şirket Bünyesi	134	3,40	0,66		
Genel Tatmin	Otel Bünyesi	275	3,78	0,50	1,530	,127
	T. Şirket Bünyesi	134	3,70	0,52		

Tablo 3'ten anlaşılacağı üzere, katılımcıların cinsiyetleri açısından iş tatminleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($t=-0,004$; $p>0,05$). Çalışma şekilleri incelendiğinde ise, t değeri anlamlı bulunmuş olup iş tatminleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlemlenmiştir ($t=1,530$; $p>0,05$). Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda, araştırmanın birinci hipotezi olan "*H1: Otel işletmelerinin kendi bünyesinde çalışan animasyon personeli ile tedarikçi şirketlerin bünyesinde çalışan animasyon personelinin tatmin düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır*" hipotezi desteklenmemektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, gerek otel bünyesi ($\bar{x}=3,78$) gerekse tedarikçi firmaların bünyesinde ($\bar{x}=3,70$) çalışan animasyon personelinin iş tatmin düzeylerindeki aritmetik ortalamalar arasındaki farkın büyük olmadığı görülmektedir.

Animasyon Çalışanlarının Diğer Demografik Özelliklerine Göre İş Tatmini Puanları

Tablo 4'te katılımcıların yaş, medeni durum, ortalama aylık gelirleri, eğitim durumları, takımdaki görevi, tecrübeleri ve şu anda çalıştıkları işletmedeki hizmet sürelerine göre toplam iş tatmini puanlarının hesaplanmasına yönelik yapılan tek yönlü ANOVA testinin sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4: Katılımcıların Diğer Demografik Özelliklerine Göre İş Tatmin Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Değişkenler	\bar{x}	s.s.	Varyans Kaynağı	df	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Yaş	2,53	1,24	Genel	408	631,804			
			Gruplar Arası	51	76,988	1,510	,971	,533
			Gruplar İçi	357	554,817	1,554		
Medeni Durum	2,69	,74	Genel	408	221,183			
			Gruplar Arası	51	30,533	0,599	1,121	,274
			Gruplar İçi	357	190,650	0,534		
Ortalama Aylık Gelir	2,65	,98	Genel	408	389,002			
			Gruplar Arası	51	31,143	0,611	,609	,984
			Gruplar İçi	357	357,859	1,002		
Eğitim Durumu	3,67	1,07	Genel	408	469,751			
			Gruplar Arası	51	51,220	1,004	,857	,746
			Gruplar İçi	357	418,531	1,172		
Takımdaki Görevi	5,03	2,59	Genel	408	2738,704			
			Gruplar Arası	51	246,044	4,824	,691	,946
			Gruplar İçi	357	2492,660	6,982		
Animasyon İşinde Hizmet Yılı	2,57	1,35	Genel	408	744,401			
			Gruplar Arası	51	94,346	1,850	1,016	,449
			Gruplar İçi	357	650,055	1,821		
Şu Anki İşletmede Hizmet Yılı	1,23	0,55	Genel	408	125,467			
			Gruplar Arası	51	16,102	0,316	1,031	,422
			Gruplar İçi	357	109,365	0,306		

P<0,001

Katılımcıların demografik özelliklerine göre toplam tatmin puanları açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA testi sonuçlarına göre, 0,01 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını gösteren çoklu karşılaştırma (Tukey) testi sonuçlarına ilişkin Tablo 4 incelendiğinde, yaş ($\bar{x}=2,53$), medeni durum ($\bar{x}=2,69$), ortalama aylık gelir ($\bar{x}=2,65$), eğitim durumu ($\bar{x}=3,67$), takımdaki görevi ($\bar{x}=5,03$), animasyon tecrübesi ($\bar{x}=2,57$) ve işletmedeki hizmet süresi ($\bar{x}=1,23$) arasında da anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu durumda araştırmanın diğer hipotezleri olan “ $H1_a$: Otel işletmelerinin bünyesinde çalışan animasyon

personelinin tatmin düzeyi, çalışanların demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir” ve “H1_b: Tedarikçi firmaların bünyesinde çalışan animasyon personelinin tatmin düzeyi, çalışanların demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir” hipotezlerinin de desteklenmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuçlar

Araştırmanın amacı ve kapsamı dâhilinde katılımcıların demografik özelliklerini ve kullanılan ölçekteki ifadelerle ilişkin yanıtlarının frekans ve yüzde hesaplamaları ile aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hem tabloda hem de açıklamalarda ayrıntılı olarak verilmiştir. Yapılan diğer t testi ve varyans analizleri sonucunda araştırma hipotezlerini desteklemeyen sonuçlara ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle dış kaynak kullanan ve kullanmayan otel işletmelerinde çalışan animasyon personelinin iş tatmin düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunamamıştır.

Araştırma sonuçlarına göre animasyon çalışanlarının tatminsizlik nedenlerinin başında yaptıkları iş karşılığında aldıkları ücreti yeterli bulmamaları, çalıştıkları işletmenin politikalarından ve uygulamasından olan tatminsizlik, işletme politikaları doğrultusunda işiyle ilgili karar almada ve uygulamada özgür olmamaları gibi nedenler gelmektedir. Tatminsizlik nedenlerinin çoğunlukla dışsal faktörlerden kaynaklandığı görülmüştür.

Özellikle kıyı kesimlerde bulunan ve tatil konseptindeki otel işletmeleri için animasyon hizmetlerinin ve çalışanlarının yüksek derecede önemi taşıdığına araştırmanın önceki bölümlerinde vurgu yapılmıştır. Sahip olduğu önemin derecesi, işletmeye ve turizme kattığı ekonomik ve sosyal faydalar, animasyon hizmetleri ve çalışanlarının önemle üzerinde durulması gereken bir konu olduğunu göstermektedir. Konuyla ilgili yapılacak olan gelecekteki çalışmalar, animasyon hizmetlerinin otel işletmelerine olan katkılarının yanı sıra, çalışanların örgütsel açıdan incelenmesini de gerektirmektedir. Bu çalışmanın, ileride yapılacak bu tür çalışmalar için kaynak ve yol gösterici nitelikte olacağı, ayrıca çalışanların tatminsizliğine neden olan faktörleri de yansıtmasıyla, iş tatminini artırma ve personel güçlendirme açısından ilgili işletmelerin de yararlanabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akay, B. (2009). *Konaklama İşletmelerinde Dış Kaynak Kullanımı: 4 ve 5 Yıldızlı Kıyı Otellerinde Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Akçakoyun, F. (2000). *Muğla Yöresinde Bulunan Turistik Oteller ve Tatil Köylerinde Sportif Animasyon ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Hizmet Satışlarına Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Akıncı, Z. (2002). Turizm Sektöründe İşgören İş Tatminini Etkileyen Faktörler: Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama. *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(4), 1-25.
- Akyıldız, M. (2004). Lojistik Dış Kaynak Kullanımını Etkileyen Faktörler. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 75-92.

- Aksu, A. (1995). *Otel İşletmelerinde İşgören Devir Hızının Verimlilikle Olan İlişkisinin Değerlendirilmesi ve Antalya Yöresi'nde Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Arısoy, B. (2007). *Örgütsel İletişimin Motivasyon ve İş Tatmini Üzerine Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arnold, U. (2000). New Dimensions of Outsourcing: A Combination of Transaction Cost Economics and The Core Competencies Concept. *European Journal of Purchasing and Supply Management*, 6(1), 23-29.
- Arvey, R. D., Bouchard, T. J., Segal, N. L., ve Abraham, L. M. (1989). Job Satisfaction: Environmental and Genetic Components. *Journal of Applied Psychology*, 74(2), 187-192.
- Aydın, D. (2006). *Eğitim Kurumları Çalışanlarında İş Doyumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aytekin, G. (2011). *Otel İşletmelerinde Dış Kaynaklardan Yararlanma: Nevşehir İli Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Budak, G., ve Budak, G. (2004). *İşletme Yönetimi*. (5. Baskı), İzmir: Barış Yayınları.
- Ceylan, Ö., Yıldız, S. M., Tekin, A., ve Özdağ, S. (2010). Animasyonda İç veya Dış Kaynak Kullanan Turistik İşletmelerin Hizmet Kalitesi Açısından Karşılaştırılması. *Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 16-32.
- Chen, L. H. (2008). Job Satisfaction Among Information System (IS) Personnel. *Computers in Human Behavior*, 24(1), 105-118.
- Churchill, G. A., Ford, N. M., ve Walker, O. C. (1976). Organizational Climate and Job Satisfaction in The Salesforce. *Journal of Marketing Research*, 13(4), 323-332.
- Coşkun, R. (2002). Öz Yetkinliklere Odaklanma Stratejisi Olarak Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing). Editörler Dalay, İ., Coşkun, R., ve Altunışık, R., *Stratejik Boyutuyla Modern Yönetim Yaklaşımları* (pp. 195-243). İstanbul: Beta Yayınları.
- Çelik, Z. (2009). *Turistik Otellerde Konaklayan Yabancı Turistlerin Animasyon Faaliyetlerinden Beklentileri ve Memnuniyetlerinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Çevik, E. (2006). *Konaklama İşletmelerinde Dış Kaynak Kullanımı Olarak Özel Güvenlik*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Çevik, H. (2010). *Beş Yıldızlı Otellerde Düzenlenen Rekreatif Animasyon Etkinliklerinin Hizmet Kalitesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çevirgen, A. (2009). Konaklama İşletmelerinde Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing) Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Ege Akademik Bakış*, 9(4), 1341-1355.
- Demirel, R. (1989). *Yaş, Cinsiyet ve Mesleki Deneyimin Üniversite Kütüphanelerinde Çalışan Kütüphanecilerin İş Tatminine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dinç, Y. (1999). *Sayfiye Otel İşletmelerinde Boş Zaman ve Rekreasyon Değerlendirmelerinin Hizmet Satışlarını Artırmaya Yönelik Etkisi (Örnek Bir Araştırma)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Ecerkale, K., ve Kovancı, A. (2005). İnsan Kaynaklarında Dış Kaynak Kullanımı. *Havacılık ve Uçay Teknolojileri Dergisi*, 2(2), 69-75.

- Erdem, B. (2010). Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Otel İşletmelerinin Animasyon Bölümüne Yönelik Tutumları: Ampirik Bir Araştırma. *Ege Akademik Bakış*, 10(3), 1085-1113.
- Espino-Rodríguez, T. F., ve Padrón-Robaina, V. (2004). Outsourcing and Its Impact on Operational Objectives and Performance: A Study of Hotels in The Canary Islands. *International Journal of Hospitality Management*, 23(3), 287-306.
- Glinia, E., Costa, G., ve Drakou, A. (2004). Hotel Animation and Professional Perspectives in Greece. *The Journal of The College of Tourism and Hotel Management*, 2004(4), 123-130.
- Goldman, K. L., ve Eyster, J. J. (1992). Hotel F&B Leases: The View From The Restaurant. *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 33(5), 72-83.
- Gökdeniz, A., ve Dinç, Y. (2000). Konaklama İşletmelerinde Animasyon Faaliyetlerinin Hizmet Satışlarına Etkisi. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 99-106.
- Güçer, E., ve Demirdağ, Ş. A. (2014). Organizational Trust and Job Satisfaction: A Study on Hotels. *Business Management Dynamics*, 4(1), 12-28.
- Hallam, G., ve Baum, T. (1996). Contracting Out Food and Beverage Operations in Hotels: A Comparative Study of Practice in North America and The United Kingdom. *International Journal of Hospitality Management*, 15(1), 41-50.
- Hazar, A. (2003). *Rekreasyon ve Animasyon*. (2. Baskı), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hemmington, N., ve King, C. (2000). Key Dimensions of Outsourcing Hotel Food and Beverage Services. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 12(4), 256-261.
- İplik, F. N., ve Çınar, S. (2005). Yiyecek İçecek Hizmetlerinde Dış Kaynaklardan Yararlanma: Adana'daki 4 ve 5 Yıldızlı Otel İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. *I. Çanakkale Turizm Biyenalı*, 5-7 Mayıs, 248-259.
- Kakabadse, A., ve Kakabadse, N. (2002). Trends in Outsourcing: Contrasting USA and Europe. *European Management Journal*, 20(2), 189-198.
- Kesgin, M. (2005). *Otel İşletmelerinde Dış Kaynak Kullanımı: Antalya'da Faaliyette Bulunan 4 ve 5 Yıldızlı Otellerde Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Koçak, N. (2001). Konaklama İşletmelerinde Animasyonun Önemi ve Animasyon Personeline Yönelik Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 61-79.
- Korkmaz, E. (2006). *Otel İşletmelerinin Yiyecek-İçecek Hizmetlerinde Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing): Hizmet Kalitesine Yönelik Yönetici ve Müşteri Algılamalarının Antalya Örneği İle Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kök, S. B. (2006). İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılığın İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Pamukkale Üniversitesi İİBF Dergisi*, 20(1), 291-310.
- Lankford, W. M., ve Parsa, F. (1999). Outsourcing: A Primer. *Management Decision*, 37(4), 310-316.
- Lonsdale, C., ve Cox, A. (2000). The Historical Development of Outsourcing: The Latest Fad?. *Industrial Management and Data Systems*, 100(9), 444-450.
- McIvor, R. (2008). What is The Right Outsourcing Strategy For Your Process?. *European Management Journal*, 26(1), 24-34.
- Mısırlı, İ. (2001). *Konaklama İşletmelerinde Önbüro Teknikleri ve Uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2007). *Eğlence Hizmetleri – Animasyona Hazırlık*. M.E.B. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), Ankara.

- Odom, R. Y., Boxx, W. R., ve Dunn, M. G. (1990). Organizational Cultures, Commitment, Satisfaction and Cohesion. *Public Productivity and Management Review*, 14(2), 157-169.
- Ofluoğlu, G., ve Doğan, Ş. (2009). İşletmelerde Dış Kaynaklardan Yararlanma Yönetiminin Organizasyon Yapısı ile Çalışma İlişkilerine Etkisi. *Kamu-İş*, 11(1), 139-165.
- Özdoğan, O. N. (2006). *Otel İşletmelerinde Faaliyet Alanları Açısından Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing) ve Finansal Performans Üzerine Etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özel, G. (2010). *Konaklama İşletmelerinde Personel İstihdamında Dış Kaynak Kullanımının İşgörenler Üzerine Etkisi: "Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Özkan, E., ve Türksoy, A. (2011). Otel İşletmelerindeki Yiyecek İçecek Bölümlerinde Dış Kaynak Kullanımı: SWOT Analiziyle Bir Değerlendirme. *Akademik Bakış Dergisi*, 2011(25), 1-16.
- Öztaş, N. (2015). *Yönetim*. (3. Baskı), Antalya: Otorite Yayınları.
- Paraskevas, A. (2001). Exploring Hotel Internal Service Chains: A Theoretical Approach. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 13(5), 251-258.
- Pelit, E. (2007). İşletmelerde Dış Kaynak Kullanımı ve Etkinliği: Otel İşletmeleri Açısından Kavramsal Bir İnceleme. *Verimlilik Dergisi*, 2007(3), 25-40.
- Pelit, E., ve Öztürk, Y. (2010). Otel İşletmeleri İşgörenlerinin İş Doyum Düzeyleri: Sayfiye ve Şehir Otel İşletmeleri İşgörenleri Üzerinde Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 43-72.
- Quinn, J. B. (2000). Outsourcing Innovation: The New Engine of Growth. *Sloan Management Review*, 41(4), 13-28.
- Saygın, Ö. (1999). *I. Sınıf Tatil Köylerindeki Sportif Rekreasyon/Animasyon Programları, Tesisleri ve Uygulamaları (Muğla Bölgesi Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Seviçin, A. (2006). Kaynaklara Dayalı Rekabet Stratejisi Geliştirme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006(15), 109-124.
- Tanyeri, M., ve Fırat, A. (2005). Rekabet Değişkeni Olarak Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing). *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 268-279.
- Tarlan, D., ve Tütüncü, Ö. (2001). Konaklama İşletmelerinde Başarım Değerlemesi ve İş Doyum Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 141-163.
- Turan, F. (2010). *Dört ve Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Animasyon Hizmetlerinin Yeterliliği Üzerine Bir Alan Çalışması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türksoy, A. (2005). Otel İşletmelerinde Dış Kaynaklardan Yararlanma (Outsourcing). *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 5(1-2), 11-18.
- Türksoy, A., ve Türksoy, S. S. (2007). Otel İşletmelerinde Dış Kaynaklardan Yararlanma: Çeşme İlçesinde Turizm Belgeli Otel İşletmelerinde Dış Kaynaklardan Yararlanma Alanlarına İlişkin Bir Araştırma. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 22(1), 83-104.
- Yalçın, İ., Akın, M., ve Şeker, M. (2011). Kamu Hastanelerinde Dış Kaynak Kullanımı: Kayseri Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 83-92.

- Yirik, Ş., Erdiñ, S. B., ve Gen, S. (2004). Yöneticilerin Gözünden Konaklama İşletmelerinde Dış Kaynak Kullanımı Boyutları ve İşletmeye Olan Finansal Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 197-209.
- Zorlu, . (2008). *Konaklama İşletmelerinde Yiyecek İçecek Hizmetlerinde Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing) ve Marmaris Yöresinde Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

ӨЗДІК ЖҰМЫСТЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚҚА БАҒЫТТАЙТЫН МҮМКІНДІКТЕРІ

Ziyoda ARTUKMATOVA¹

Түйіндеме

Мақалада оқушының өздік жұмысын жасауға үйрету негізінде әрбір жеке тұлғаның өзіндік табиғатын қалыптастыру мен білімділік деңгейін көтерілуі қарастырылады. Бүгінгі таңдағы қарқындап өсіп отырған ғылым мен техника заманындағы мектеп бағдарламасы мен оқулықтарына сараптама жүргізілді. Сапалы оқыту және өздігінен оқып білім алуға баулу негізінде ғана оқушылардан парасатты азамат тәрбиелеп шығуға болады. Осыған орай, мектеп бітіруші әрбір оқушы ғылым негіздерінің жаңалықтарымен хабардар болып, кейін сол алған білім мен іскерлігін одан әрі дамытуға тиіс.

Шығармашылыққа негізделген өздік жұмыстар білім алушылардың дүниетанымына, ізденімдік қабілетінің дамуына, тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Онымен қатар өздігінен ой қорытып, шешім шығаруға, дұрыс сөйлеп, сауатты жазуға, тіл байлығын арттыруға, танымдық мәселелерді шешуімен бірге игерілген білімдерді практикада қолдану қажеттігі зерделенеді. Өздік жұмыс жүргізген оқушымен жұмыс атқарудағы күрделі үрдіс, оқушының өздігінен ізденуі, зерттеу жұмыстарын жүргізуі, шағын жобаларына жоспар құруы, шығармашылық тапсырмаларды орындауы талданады.

Тірек Сөздер: қазақ тілі, өздік жұмыс, тұлға, оқу-үдеріс, құзіреттілік, эксперимент, дағды.

BİREYSEL ÇALIŞMANIN YARATICILIĞA YÖNLENDİRİCİ İMKÂN LARI

Bu makalede öğrencinin bireysel çalışması nasıl oluşturulacağını öğretmek, her bireyin bağımsız doğasının oluşumu ve eğitim düzeyinin artması incelenmiştir. Günümüzde hızla büyüyen bilim ve teknoloji zamanında okul programları ve ders kitapları incelenmiştir. Kaliteli eğitim ve kendiliğinden çalışıp, eğitim almayı öğretmek sonucunda akıllı vatandaş terbiye edilebilecektir. Bu bağlamda, lise mezunlarının bilinçli haberlerden haberdar olup, edinilen bilgi ve becerilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Yaratıcılığa dayalı bireysel çalışmalar öğrencilerin öz-dünya görüşüne, araştırma yeteneğinin gelişmesine, bireysel kişi olarak yetişmesine etkisi olacaktır. Ayrıca, kendiliğinden fikir üretme, karar verme, doğru konuşma, dil yeterliğini artırma, bilişsel sorunları çözmekle beraber edinilen bilgiyi pratik uygulamada kullanması gerektiğini öğrenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kazak dili, Bireysel çalışma, Eğitim süreci, Yetkinlik, Deney, Beceri.

Keywords: Kazakh language, independent work, individual development, the learning process, competence, experiment, skills.

¹ Kazak Kızlar Devlet Pedagoji Üniversitesi, merry_life_93@mail.ru
www.ıksad.org

Білім беру саласында қазіргі ғылыми-техникалық процесс кезінде оқыту үрдісінде оқушының өзіндік оқу жұмыстарын оңтайлы ұйымдастырудың тиімді әдістері мен тәсілдерін, оқыту түрлерін, нысандарын іздестіру өзекті сипатқа ие болып отыр. Жас білім алушылардың өзіндік жұмыстарын арнайы ұйымдастыру оқу үрдісін жетілдірудің негізгі шарты болып табылады.

Қазіргі таңда өзіндік іс-әрекетін жаңа жағдайға байланысты оңтайлы ұйымдастыра білуі тиіс. Оқушының өзіндік жұмысы – өскелең ұрпақтың жан-жақты білім алуын қамтып, білім сапасын арттырады. Осыған орай оқу ошақтарында әр білім алушыдан ой еңбегінің ұтымды әдістерін білуі, яғни аз уақыт кетіріп қажетті ақпаратты іздеп және меңгеруді, фактілер, теорияны, тұжырымдамаларды жүйелеп және жіктей білуді, өз көзқарасын нақты айтып және дәлелдей білуді үйренуі талап етіледі.

Оқушының өздік жұмысы – бұл дидактикалық тапсырмаларды өзінше орындауға, танымдық әрекеттерге қызғушылығының қалыптасуына және нақты бір пән саласында білім жинақтауына бағытталған оқушының оқу әрекетінің ерекше түрі. Өздік жұмыс оқушының шығармашылық қабілеті мен біліктерін дамытуда олардың барысында тиімді, әрі өнімді еңбек етуіне мол мүмкіндіктер жасайды. Өздік жұмысты оңтайлы ұйымдастыру елеулі практикалық міндет және маңызды проблема болып табылады. Өздік жұмысты ұйымдастыру мәселесіне көптеген зерттеулер арналған. Олар педагогикалық әдебиеттерде алғаш өздік жұмыс мәселелерін В.К.Буряк, Е.Я.Голант, Б.П.Есипов, Р.Г. Лемберг, Р.М. Микельсон, И.И. Пидкасистый, Е.С.Саблик, М.Н. Скаткин еңбектерінде зерттелініп, оқу үрдісінде білім алушылардың өздік жұмысын жүйелі түрде қолдану негіздері қарастырылды. Білім алушылардың өздік жұмысын ұйымдастырудың мәнін дидактикалық тұрғыда қарастырғандар: А.Е.Абылқасымова, Н.А.Адельбаева, С.И.Архангельский, М.В.Буланова-Топоркова, М.Г.Гарунов, И.И. Кобыляцкий, Р.Н. Низамов еңбектері арналған. Өздік жұмысқа берілетін анықтамалардың әртүрлігіне қарамастан, оларды бірнеше шағын топқа бөлуімізге болады. И.Т.Протасовтың ойынша, өздік жұмыс біліктілік пен іскерлік жиынтығы. Г.Н.Кулагина өздік жұмысты студенттің іс-әрекет құралы белсенділігі мен өз бетімен білім алуға дайындығы деп түсінеді. Г.Н.Дари өздік жұмыстың мәнін былайша айтады. Бұл жұмысты оқушы өз бетімен орындайды, ол өзінің біліміне, іскерлігі мен сеніміне, өмірлік тәжірибесі, дүниетанымына сүйене отырып атқарады.

Өздік жұмыстар әр түрлі әдістер арқылы іске асырылады, мысалы: жаттығу, кітаппен жұмыс істеу, бақылау, дидактикалық ойындар, эксперимент жүргізу, жоба жасау, ізденімдік-зерттеушілік тапсырмалар орындау арқылы т.б. Оқушылардың өздігінен орындайтын жұмыстарының бірі жаттығулар мен тапсырмалар болып табылады. Сондықтан оқу ошақтарында әрбір сыныпта мұғалімнің басшылығымен оқушылар жаттығуларды өз бетімен жұмыс істеуге ұмтылады. Олардың өздік жұмысы шығармашылық ойлауын, танымдық қызығушылығын және жан-жақты білім алуын қамтамасыз ететіндіктен жаттығулардың маңызы зор. Р.С.Немов төмендегідей қорытынды жасаған: «Білік дағдылардың барлық түрлерін қалыптастыруда жаттығулардың маңызы зор. Олардың негізінде дағдылар автоматтандырылып, біліктілер жетіледі. Ал күнделікті, жүйелі жаттығуларсыз, білік, дағдылар өз қасиеттерін жоғалтады» [1.65б.]. Өз бетімен жұмыстың маңыздысы - білім алушының өз беттерімен орындай алуларына, оқуға белсенділігінің артуына, шығармашылығын қалыптастыруға ықпалы мол. Білім жүйесінде мектеп негізгі саты болып табылатындықтан шығармашылық ой-өрісі және жалпы адамгершілігі бар, біліммен жан-жақты қаруланған жеке тұлға тәрбиеленуге тиісті. XIX ғасырда француз психологы Рибо былай жазған:

"Егер де ойлау шығармашылығына оқытуға болатын болса, онда етікшілерге қарағанда өнертапқыштар көп болар еді". Яғни автордың пайымдауынша шығармашылыққа, оның ішінде өнертапқыштыққа үйренуге болады. Осы орайда, өнертапқыш, жаңалық ашатын, жаңа идеялар әкелетін, шығармашыл тұлғалар үшін қоғамнан өз орны дайын, мұндай тұлғалар ел экономикасының өсуіне, ел болашағының дамуына қосары бар мүдделер ретінде қажеттілікке ие. Осы секілді дарынды мүдделерге жетуде оқытып, тәрбиелеудің пайдалы тұстарын мен жаңа қырларын ашуға ұмтылу, әлемдік озық тәжірибелерден үлгі алу – ұстаздар алдындағы салмақты міндеттердің бірі.

Шығармашылыққа негізделген өздік жұмыстар білім алушылардың дүниетанымына, ізденімдік қабілетінің дамуына, тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Онымен қатар өздігінен ой қорытып, шешім шығаруға, дұрыс сөйлеп, сауатты жазуға, тіл байлығын арттыруға жәрдемдеседі. Мұғалімнің сабаққа дайындалғанда өзінің әрекеттерін ойластыруымен шектелмей, деңгейіне қарай оқушының әрекетіне мән беруі тиіс. Өз бетімен жұмыс жасау дегеніміз – оқушының мұғалім басшылығымен жүргізілетін, алға қойылған дидактикалық мақсаттарға белгілі бір уақыт ішінде жетудегі белсенді қызметі.

Дидактикалық мақсаттар деп, білімді іздеу, оны түйсіну, бекіту, алынған білімді жүйелеу, білік-дағды қалыптастыру, дамыту болып табылады. Оқушылардың шығармашылық жұмыстарды өз бетімен орындауы дидактикалық құбылыс ретінде қарастырылады. Оның өзіндік ерекшеліктері бар. Бір жағынан оқушы орындауға тиіс тапсырмалардың түрлілігі дейтін болсақ, екінші жағынан тапсырмаларды орындау арқылы оқушыларда белгілі бір қабілеттер мен дағдылардың қалыптасуы.

Оқушылардың өз бетімен жұмыс жасауын зерттеулердегі ғалымдар пікірінше, өз бетімен жұмыстанудың нақты бір жағдайларда белгілі мақсат пен міндеттерге бағытталуы қажет. Сонымен бірге, өз бетінше жұмыс жасаған баланың бойында білуге ұмтылыс, күштарлық үдерісі жүреді де, белсенді бола бастайды. Білім мазмұны мен деңгейі өсіп, өзін-өзі бақылауы мен тәрбиеленуінің арқасында ерекше танымдық қабілеттері таныла, айқындала бастайды. Бұл үдерістің жалғасуы арқылы оқушы шығармашылығы көрініс табады.

Адамды өнертапқыштыққа үйретудің басты жолы бар, ол шығармашылық процеске, яғни шығармашылық қызметтің мәнін құратын құрылымдарға оны үйрету. Қалғандары (жинақылық, ұқыптылық, қажырлылық, мінез-құлық және т.с.с.) көмекші қызметті орындайды.

Шығармашылық қызметтің құрылымы:

1. Бұрын меңгерілген білімін және біліктілігін жаңа жағдайға дербес көшіру.
2. Таныс жағдайдағы проблеманы көре білу.
3. Объектінің жаңа қызметін көре білу.
4. Объектінің құрылымын анықтау.
5. Шешімнің немесе оның әдістерінің баламасын көре білу.
6. Бұрын меңгерілген қызмет тәсілдерін пайда болған проблемаға үйлесімді қолдану.

Бүгінгі күні оқу ағарту ісінде вариативтік принцип жарияланған, соның нәтижесінде білім беру ұжымдары мен мұғалімдерге оқыту үрдісінде кез келген модельдерді соның ішінде, авторлық модельдерді таңдап алуларына мүмкіндік туды. Осы бағытта білім берудегі прогресс мынада: білім беру құрылымының пәрменділігін арттыруда қазір дидактика мүмкіндіктерін пайдалану, оның әртүрлі жолдарын жасау, оқытудың жаңа технологиялары мен ой-пікірлерді ғылыми және тәрбиелік тұрғыдан негіздеу.

Ұстаз тұлғасы – баланың жаны мен ойына әсер ететін негізгі тәрбиеленуші күш, жаңаша білім беру – бала мүмкіндіктерін барынша пайдалануға жағдай жасау. Оның басты әдіснамалық білім беру міндеті – бала қабілетін дамыту және тәрбиелеу. Ұстаз бен оқушының субъект – субъектілік қатынасы негізінде оқу-тәрбие үрдісінде бірін-бірі толықтыру, бір-біріне қолдау көрсету жағдайында өтеді. Мұғалімнің оқушымен бірлесіп шығармашылық еңбек етуі ғалым В.И. Андреевтің пікірінше мынандай ережелерді сақтау негізінде іске асады:

1. Педагог, мүмкіншілігінше, өзінің ұстаздық шеберлігін және шығармашылық қабілеттерін үнемі дамытып, шыңдап отыруы қажет.
2. Ұстаз өз оқушыларымен қарым-қатынаста үнемі демократиялық стильді дамытуы керек.
3. Мұғалім оқушының шығармашылық қабілеттерін және басқа да тұлғалық сапаларын дамытуда үнемі онымен бірге осы қасиеттерді дамытудың жолдары мен құралдарын іздестіруде болуы қажет.
4. Шығармашылық тапсырмаларды шешудің тамаша әдістерін бірге талқылау, көбінесе жаңа ой-пікірлерді бірлесіп іздестіру, т.б.[2.128б.].

Жаңашыл педагогтардың тәжірибелерінде бұл ережелер үнемі іске асырылып отырады. Шығармашылық тапсырмаларды орындау кезінде ұстаз оқушылардың белсенділігі мен өз бетімен талаптануына, шығармашылық мүмкіндіктеріне сүйеніп, нәтижесін болжайды. Оқытуға қойылатын талаптардың бірі – білім беру мен тәрбиенің біртұтас үрдіс ретінде іске асырылуы. Білім бере отырып тәрбиелеу дегенді екінші сөзбен айтқанда, оқушының ой белсенділігін, жұмыс істеу дағдысын, шығармашылық қабілетін дамыту деген сөз.

Қабілеттердің дамуы, дағдының қалыптасуы оқушының нақты іс-әрекеті арқылы орындалады. Лайықты таңдап алынған әдіс, сабақ түрі ғана оқушылардың материалды жақсы меңгеруіне мүмкіндік туғызады. Ұлы педагог К.Д.Ушинскийдің айтуынша, пәнді білетін кез келген адам мұғалім бола алмайды екен. Нағыз, шын көңілді мұғалім жұрт ойлағандай үйреншікті жаратылыс емес. Сол себепті нағыз бейімді, үлкен энергиялы адам ғана бұл қызметті атқара алады екен.

Білім мен тәрбие ісі – қай қоғамның болмасын ең маңызды мәселесі. Еліміздің Тәуелсіздікке қол жеткізіп, тілінің Мемлекеттік статус алуы, түбірлі өзгерістер білім мен тәрбие ісіне де реформалар жасау керектігін күн тәртібіне енгізді. Сондай-ақ, осы игі істермен бірге жаһандану проблемасы келді. Жаһанданудың тиімді жақтарымен бірге, әсіресе, тіл мәселесі айналасындағы қауіп де жоқ емес. Қазақ тілін, оның ішінде грамматикалық салаларын жан-жақты жетілген әдіс-тәсілдер арқылы оқыту, берілетін білімнің сапасын арттыру, тілімізді жаһандану алапатынан сақтаудың бірден-бір жолы деуге болады.

Отандық педагогикада білім алушыны шығармашылық қызметке енгізетін көп тәсілдер мен түрлер жинақталған. Атап айтқанда: жоба, үлгіні қорғау, дөңгелек үстел, пікір-сайыс, «XXI ғасыр – көшбасшы» интеллектуалдық марафон және т.б. Шығармашылықтың осы түрлерімен қатар, жоспар құру мен кіріктіру және атақты адамдардан сұхбат алуды қолдануға болады.

Елбасының «Біз білім беруді жаңғыртуды одан әрі жалғастыруға тиіспіз» деген сөздері мұғалімге білім беру саласында, оқыту үрдісінде оқытудың тиімді жолдарын табу мен дамыту сияқты маңызды құрамдас бөліктеріне талғампаздықпен қарауды, «өмір бойы білім алу» үрдісіне дайын және өмір бойы білім алуға қабілетті маман болуды көздейді. Сондықтан бүгінгі қоғамдағы еліміздің әрбір мұғалімінің ұстанымы: білім беру ісіне – жаңа мазмұн мен сапа қажет.

Отандық білім беру жүйесін жаңғыртуда Елбасының Жолдауында көрсетілгендей, ұлты басқа шәкірттерге мемлекеттік тілді меңгертумен қатар Отанының ұлылығын сезініп, оның алдындағы жауапкершілігін ұғынатын отансүйгіш саналы ұрпақ тәрбиелеу болмақ. Ендеше, ел азаматтарының білім деңгейін, ұлттың бәсекеге қабілеттілігін анықтайтын басты өлшем әр қоғамда сапалы білім мазмұнымен бағаланатынын ұмытпайық.

Әдебиет

1. Немов Р.С. Психология. В 3 т. т.3. М, 1996.
2. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. – Казань: Изд. Казанского Унив.1988. – 238 с.

BULUT BİLİŞİMİN DÜNYADAKİ VE TÜRKİYE'DEKİ DURUMUNUN KARŞILAŞTIRILMASI*

İslam GÜNEBAKAN¹

Özet

Bulut bilişim, bilişim sektöründe son birkaç yılın öne çıkan konularının başında yer almakla birlikte dünyada halen tartışılan ve henüz çizgileri tam olarak netleştirilmeyen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni bulut bilişimin yeni bir teknoloji değil yeni bir bilişim hizmet modeli olmasıdır.

Bu çalışmada ilk olarak dünyada kamu bulut uygulamaları ile öne çıkan ülkelerin uygulamaları anlatılmakta, bu uygulamalarla gerçekleştirilenler ve hedeflenenlere değinildikten sonra özel sektörde yer alan çeşitli uluslararası hizmet sağlayıcıların bulut bilişim uygulamalarına örnekler verilmektedir. Daha sonra ülkemizde de bulut bilişimin gelişimi, kamu sektöründe ve özel sektörde bulut bilişim kullanımı incelenmiştir.

Sonuç olarak dünya uygulamaları incelendiğinde ABD, Japonya, İngiltere, Güney Kore, AB ve Singapur gibi ülkelerin bulut bilişim uygulamaları konusunda çok başarılı örnekleri olduğu görülmektedir. Ülkelerin kaynakları etkin kullanma ve verimlilik ana düşüncesinden hareketle bulut politikaları oluşturduğu bu politikaları hayata geçirdiği ve sonuçlarını da almaya başladıkları görülmektedir.

Ülkemize gelindiğinde ise kamunun da bulutla ilgili araştırmalar yaptığı ancak geçişte çekimser davrandığı görülmektedir. Ancak çok başarılı, UYAP, MERNİS, SGK, gibi kamu bulut uygulamalarının da mevcut olduğu bilinmektedir. Ülkemizin bulut bilişimle ilgili strateji ve politikasının belirlenmediği ancak Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunun (BTYK) Türkiye Kamu Entegre Veri Merkezi kurulmasıyla ilgili karar aldığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun (BTK) 2013 yılında 'bulut bilişim yol haritası' hazırladığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: bulut bilişim, bilgi teknolojileri, Türkiye'deki bulut bilişim uygulamaları, dünyadaki bulut bilişim uygulamaları

COMPARISON OF CLOUD COMPUTING SITUATION IN WORLD AND TURKEY

Abstract

Cloud computing, to take place at the beginning of the highlights of the last few years in the IT sector along the lines already discussed and yet not fully clarified in the world as a concept emerges. The most important reason is that cloud computing is not a new technology, a new IT service model.

This work is first described practices of leading countries with public cloud applications in the world, after this application with reference to the realized who and targeted a variety of international service providers in the private cloud are examples of IT applications. Then our

*Yapılmakta olan bir doktora tezinden üretilmiştir.

¹Öğr.Gör.,Mustafa Kemal Üniversitesi, igunebakan@mku.edu.tr

country's development of cloud computing, cloud computing in the public sector and the private sector use were examined.

As a result, applications are examined when the world United States, Japan, Britain, South Korea, seems to be very successful examples of cloud computing applications in the EU and countries such as Singapore. Country efficient use of resources and efficiency of the main ideas that create policies, these policies are seen moving to the cloud they start getting spent and results in their life.

When it comes to our country, public research on the cloud, but the public seems to behave in transition abstentions. However, very successful, UYAP, MERNIS, SSI, as is known to be present in the public cloud applications not determined the related strategy and policy with cloud computing in our country but the Science and Technology Council (SCST) Turkey, where a decision on the establishment of the Public Integrated Data Center, Information Technology and Communications Authority (ITCA) in 2013, 'cloud computing roadmap' seems to prepare.

Keywords: cloud computing, information technologies, cloud computing applications in Turkey, cloud computing applications in World

Bulut Bilişimin Tanımı ve Çerçevesi

Bulut bilişim; dinamik kaynaklar, sanallaştırma ve yüksek kullanılabilirlik sağlayan yeni nesil bir teknoloji ortamıdır. Bulut teknolojisinin yapısı, bant genişliği kullanılarak birbirine bağlanan bir takım uzak sunucudan oluşur ve uygulamasındaki kaynaklar yerel bilgisayarlarda yer almaz (Letaifa vd., 2010:72). İnternet bilişim modelinin bir sonraki aşamasını oluşturan bulut teknolojisi; gelişmiş bulut ve hizmet modelleri ile iş hayatında yaşanan problemleri oldukça ekonomik ve hızlı bir şekilde çözebilecek yeni bir teknoloji olarak nitelendirilmektedir (Molen, 2010:4). Bulut bilişim adındaki bu yeni teknoloji firmaların kullandığı uygulamaları ve eriştikleri veri deposunu bilgisayarlarda veya firmanın sunucularında muhafaza etmek yerine, bunları internet tabanlı kaynaklardan sağlaması anlamına gelmektedir (Altmann ve Rana, 2010:240). Altmann'a göre bulut bilişim; genellikle internet ağları üzerinden bilişim teknolojisi yetenekleri sunan bir yaklaşımın uygulamasıdır. Bu hizmetlere internet üzerinden bağlantı kurabilme özelliğine sahip herhangi bir cihazla hızlı bir şekilde ulaşılabilmektedir. Bağlantı kurulan cihazın teknik özelliklerinin hiçbir önemi yoktur.

Bilgi teknolojisi altyapısı oluşturan bir kuruluşun, bilişim teknolojisi yaklaşımını değiştirmek için bir araya getirdiği bir çeşit teknolojik evrim (Reese, 2009:1) olarak ifade edilen bulut bilişimin tanımları incelendiğinde beş farklı özelliği ön plana çıkmaktadır(Mather vd., 2009:7-8; Molen, 2010:9; Seyrek, 2011:702):

1) Çoklu Kiracılık (Kaynakların Paylaşımı): Bilişim faaliyetlerinin tek kişiye tahsis edildiği önceki bilişim modellerine benzemeyen bulut bilişim, ağ seviyesinde, host seviyesinde ve uygulama seviyesinde kaynakların paylaşıldığı bir iş modeline dayanmaktadır. Başka bir ifadeyle birçok kullanıcının aynı kaynağı paylaştığı bir modeldir.

2) Etkili Ölçeklenebilirlik: Organizasyonlar yüzlerce veya binlerce sisteme sahip olabilirler ancak bulut bilişim on binlerce ölçeklendirme yeteneğine sahip sistemlerin yanında etkin bir şekilde ölçeklenebilir bant genişliği ve depolama alanı sağlamaktadır.

3) Esneklik: Kullanıcılar ihtiyaçları olduğunda kaynakları hızlı bir şekilde artırıp azaltabildiği gibi gerektiğinde diğer kullanıcılar için kaynakları serbest bırakabilmektedirler.

4) Kullandığın Kadar Öde: Hizmetlerin tüketildiği bir iş modeli ve hizmetlere ofis dışından da ulaşılabilen, elektrik ve su hizmetleri gibi kullanıldığı kadarıyla faturalandırılan bir modeldir. Kullanıcılar yalnızca gerektiği zamanda tam olarak kullandığı kaynaklar için ödeme yapmaktadır.

5) Kaynakların Kendi Kendini Tedarik Etmesi: Kullanıcılar ek sistemler ile işlem yeteneği ve yazılım deposu gibi ağ kaynaklarını gerektiği zaman kendi kendilerine tedarik edebilmektedir.

Bu açıklamaların odak noktaları incelendiğinde, genellikle sanallaştırılmış, ölçeklenebilir ve dinamik bir hizmeti içeren bulut bilişimin, kaynaklarını bulut değer zinciri içindeki bulut servis tüketicileri, bulut ortakları ve bulut satıcıları arasında paylaşımını amaçladığı görülmektedir (Letaifa vd., 2010:72).

Diğer taraftan bulut bilişim; oluşturulan ağ standartları ve ortak internet protokolleriyle erişilen ve dağıtılmış ağlar üzerindeki sanallaştırmadan faydalanılarak işleyen hizmetleri ve uygulamaları da ifade etmektedir. Bulut bilişim bunları internet üzerinden faydalı bir self-servis hizmetine dönüştürürken içeriğinde iki temel konuyu ele almaktadır (Sosinsky, 2010:3):

1) Soyutlama: Bulut bilişim, geliştiriciler ve kullanıcılardan sistem uygulamasının ayrıntılarını soyutlamaktadır. Uygulamalar ayrıntılı olmayan fiziksel sistemler üzerinde çalışmakta, veri ise bilinmeyen bir yerde depolanmaktadır.

2) Sanallaştırma: Bulut bilişimin içerisinde yer alan sanal sistemler ihtiyacı olan kaynakları merkezileşmiş bir altyapıdan sağlamaktadır. Maliyetler çoklu kiracılığın etkin olduğu ve kaynakların hızlı bir şekilde ölçeklenebildiği bir yapıda değerlendirilmektedir.

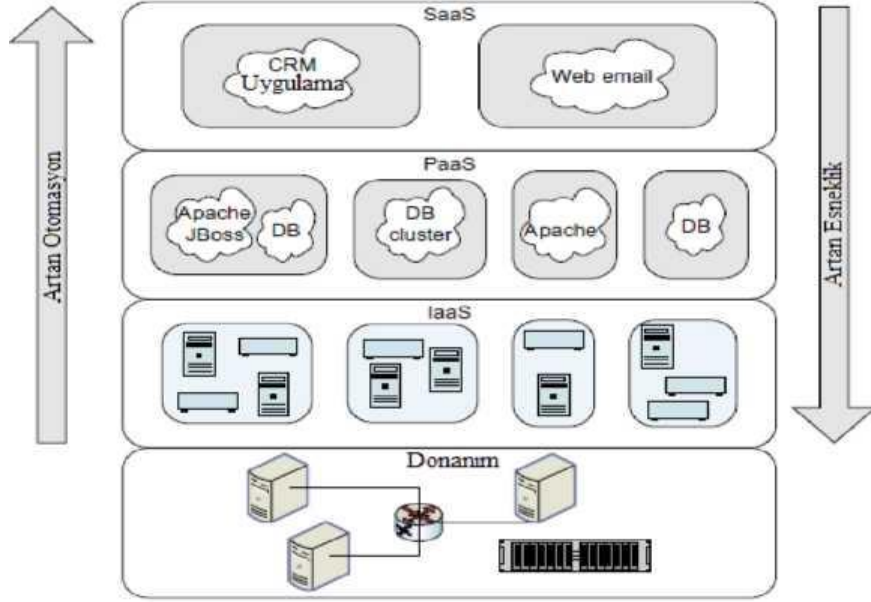
Dünyada birçok alanda kullanılmaya başlayan bulut tabanlı bilişimi Avrupa ülkeleri, kamu sektörü, konut yönetimi, taşımacılık hizmet ağları, ekonomik kalkınma, sağlık hizmetleri, nüfus sayımı, eğitim hizmetleri ve müteahhitlik alanlarında da kullanmaya başlamıştır (Wyld, 2010:46).

Bulut bilişim kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için bulut bilişim hizmet modelleri aşağıda ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

Bulut Bilişim Hizmet Modelleri

Bulut bilişim tanımında bulut kullanıcılarının bulut bilişim hizmetini üç farklı modele göre kullandıkları belirtilmektedir. Bu modeller Şekil 1.1.'de gösterildiği gibi listelenmektedir (Mell ve Grance, 2011:1-7):

- Yazılım Olarak Bulut Hizmeti (Cloud Software as a Service - SaaS)
- Platform Olarak Bulut Hizmeti (Cloud Platform as a Service - PaaS)
- Altyapı Olarak Bulut Hizmeti (Cloudinfrastructure as a Service - IaaS)

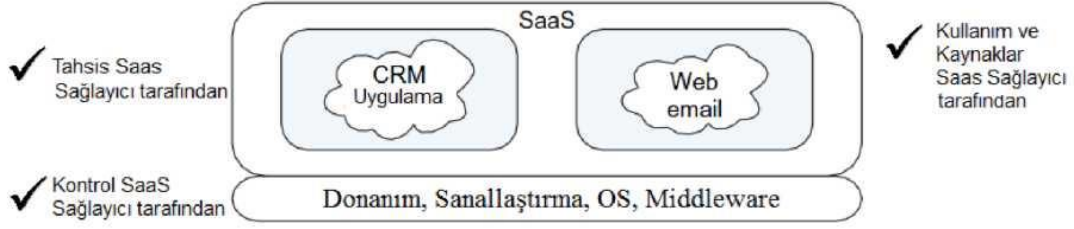
Şekil 1. Bulut Bilişim Hizmet Modelleri (Sitaram ve Manjunath, 2012:14)

Yazılım Olarak Bulut Hizmeti

Şekil 2.'de temsili olarak gösterilen bu modelde kullanıcı, hizmet sağlayıcının altyapısı üzerinde çalışan uygulamaları kullanmaktadır. Bu uygulamalara, bir web tarayıcı (Örn: web tabanlı e-posta) gibi ince bir istemci arayüz yoluyla, muhtelif istemci cihazlarından erişilebilmektedir. Bulut kullanıcısı, bu modelde iletişim ağını, sunucuları, işletim sistemlerini, depolama aygıtlarını hatta bireysel uygulama imkânlarını (kullanıcıya özel sınırlı uygulama yapılandırma ayarları dışında) kapsayan ağ altyapısını yönetemez veya kontrol edemez. Kullanıcı, hizmet aldığı uygulama üzerinde web tarayıcı arayüzü üzerinden tanımlanan izinlerle sınırlı olmak kaydıyla istediği ayarları yapabilmektedir (Mell ve Grance, 2011:2).

Bu modelde kullanıcı bir web tarayıcı vasıtası ile erişebildiği uygulamaların nerede ve hangi sunucular üzerinde kurulu olduğunu bilemeyecektir. Kullanıcının kendi bilgisayarına bir yazılım yüklemesine gerek yoktur (Seyrek, 2011: 704). Kullanıcı, bulut hizmeti almakta olduğu sunucu bilgisayar üzerindeki yazılım vasıtasıyla veriler üzerinde çalışabilmektedir (Schubert, 2010:10).

Yazılım olarak bulut hizmeti modelinde uygulama, bir bulut üzerinde çalışmakta ve kullanıcı bilgisayarına uygulamanın yüklenmesine ve çalıştırılmasına ihtiyaç duyulmamaktadır. SaaS örnekleri; Salesforce.com, NetSuite veya GMail, TurboTax Online, Facebook veya Twitter gibi kişisel uygulamalarla Google Apps gibi kurumsal düzeyde uygulamalardır (Marston vd., 2011:176-189).

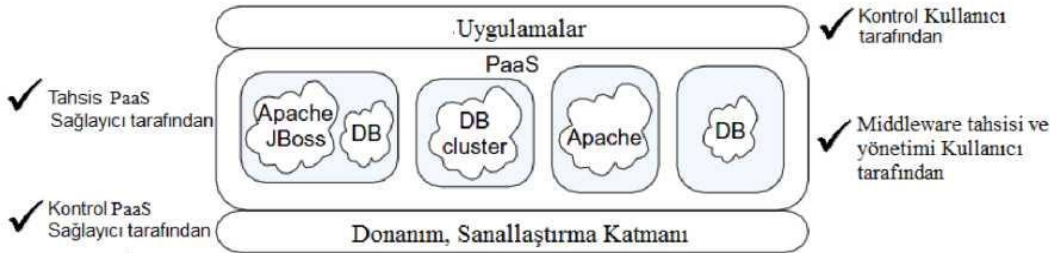
Şekil 2. SaaS Hizmet Modeli (Sitaram ve Manjunath, 2012:17)

Platform Olarak Bulut Hizmeti

Şekil 3.'de temsili olarak gösterilen bu modelde servis sağlayıcı tarafından kullanıcıya sağlanan imkân, kendi uygulamalarını geliştirip çalıştırabileceği bir platform sunmaktır. Bu platform kullanıcıya iletişim ağını, sunucuları, işletim sistemleri veya depolama aygıtlarını da kapsayan ağ altyapısını konumlandırma ve çalıştırma imkânı sağlamaktadır. Kullanıcı kendisi dışında platform altyapısını oluşturan diğer bileşenler üzerinde herhangi bir yönetim ve kontrole sahip değildir. Kullanıcı altyapı üzerinde konumlandığı yazılım uygulamalarını ve uygulama barındırma ortam ayarlarını yönetebilmektedir (Mell ve Grance, 2011:2).

PaaS hizmet modeline verilebilecek en iyi örnekler Google AppEngine ve Microsoft Azure platformlarıdır (Kavzoğlu ve Şahin, 2012:3).

Platform Olarak Bulut Hizmeti veya PaaS, satın alma ve yönetme maliyet ve karmaşıklığı olmadan temel donanım ve yazılım katmanları uygulamalarının geliştirilmesi ve dağıtımını kolaylaştırır. PaaS örnekleri arasında, Microsoft Azure Hizmetleri Platformu, Salesforce Force.com, Google Uygulama Motoru, Amazon İlişkisel Veritabanı Hizmetleri ve Rackspace Bulut Siteleri bulunmaktadır (Marston vd., 2011: 176-189).

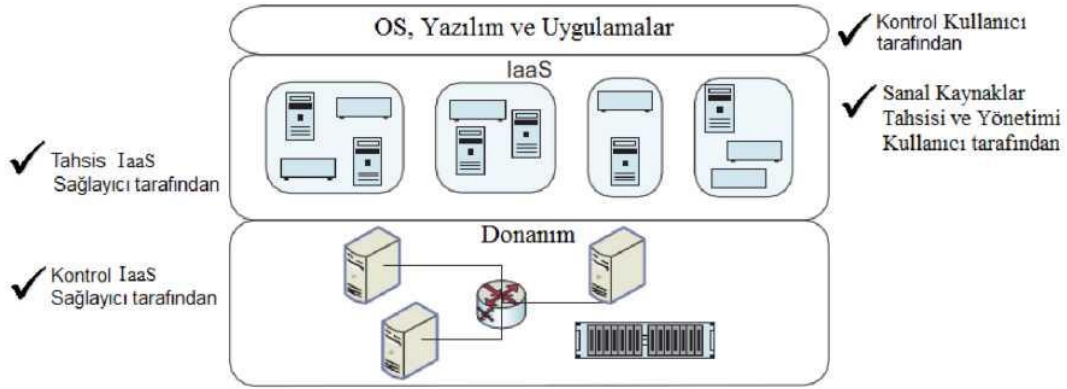
Şekil 3. PaaS Hizmet Modeli (Sitaram ve Manjunath, 2012:16)

Altyapı Olarak Bulut Hizmeti

Bulut bilişimin üçüncü modeli Altyapı Olarak Bulut Hizmeti veya IaaS'dır. Bu modelde, depolama ve bilgi işlem yetenekleri bir hizmet olarak sunulmaktadır. Amazon'un S3 depolama hizmeti ve EC2 bilişim platformu, Rackspace Bulut Sunucuları, Joyent ve Terremark, IaaS'ın bazı önemli örneklerindedir (Marston vd., 2011:176-179).

Bu hizmet modeli büyük oranda sanallaştırma teknolojisine dayanmaktadır. Şekil 4.'de temsili olarak gösterilen bu modelde kullanıcı ihtiyacı olan işlemci, depolama, iletişim ağı ve diğer temel ağ kaynaklarını kendisi yapılandırabilmekte, isteğe bağlı olarak ihtiyacı olan işletim sistemi ve uygulamaları kurabilmektedir. Kullanıcı yine de bulut alt yapısı üzerinde tam bir yönetim ve kontrole sahip değildir. Ancak işletim sistemleri, bellek ve konuşlandırılmış uygulamalar üzerinde kontrole sahiptir (örn: güvenlik duvarı) (Mell ve Grance, 2011:3).

IaaS hizmet modeline verilebilecek en iyi örnek Amazon ElasticComputerCloud (EC2) hizmetidir (Kavzoğlu, 2012:3).

Bulut Bilişim Dağıtım Modelleri

Mell ve Grance, (2011) tarafından yapılan bulut bilişim tanımında bulut kullanıcılarının bulut bilişim hizmetini dört farklı modele göre konumlandırabilmektedirler. Bunlar:

- Özel Bulut,
- Kamu Bulutu,
- Hibrit (Karma) Bulut,
- Ortaklık Bulutudur.

Özel Bulut

Bulut altyapısı, çoklu kullanıcıları da içeren tek bir kurumun kullanımı için yapılandırılmaktadır. Bu altyapı; kurum, üçüncü bir taraf veya bunların kombinasyonları tarafından yönetilebilmekte ve işletilebilmektedir. Bulut altyapısı kurum içinde veya dışında bulunabilmektedir (Mell ve Grance, 2011:3).

Özel bulutlar, donanım, yazılım ve ağ altyapısını başkalarıyla paylaşmak istemeyen büyük kurumların kendi kullanımları için oluşturdukları bulut dağıtım modelini ifade etmektedir. Bu modelin tercih edilmesinin en önemli nedeni güvenlik ve gizlilik kaygıdır.

Bu model hizmetlerin yalnızca bir kurum tarafından ulaşılabilecek şekilde düzenlenmesini sağlamaktadır. Bu modelde hizmetler kurumun kendi ağı içerisinde çalıştırabildiği gibi kurumun ağı dışındaki kaynaklarla da çalıştırılabilmektedir. Hizmetlerin yönetimi hem kurumun kendisi tarafından hem de kurum dışındaki başka kurumlar tarafından da yapılabilmektedir (TBD, 2012:19).

Kamu Bulutu

Hizmet sağlayıcıya ait bulut altyapısı tüm kamunun ya da geniş bir sektörün kullanımına sunulmakta ve birçok kullanıcı tarafından kullanılmaktadır. Ticari kurumlar, akademik kurumlar, kamu kurumları veya bunların bazı kombinasyonları tarafından yönetilebilmekte ve işletilebilmektedir. Bulut altyapısı servis sağlayıcı binasındadır (Mell ve Grance, 2011:3).

Kamu bulutunda, yazılım ve donanım servis sağlayıcılar tarafından internet üzerinden üçüncü şahıslara ve özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelere verilebilmektedir.

Google Apps her büyüklükteki birçok kuruluş tarafından kullanılan bir genel bulutun tanınmış bir örneğidir (Marston vd., 2011:176-178). Amazon ve Salesforce.com bu modelin örnekleri olarak gösterilebilir (Atalay, 2012:4).

Hibrit (Karma) Bulut

Bu model farklı bulutların birleşiminden (kamuya açık, özel ya da topluluk bulutları olabilir) oluşabilecek bulutları ifade etmektedir. İki veya daha fazla model birleşmektedir. Bu modelde hem özel buluttaki özelleştirme avantajı hem de genel ve ortaklık bulutundaki düşük maliyet avantajı yer almaktadır (TBD, 2012:21).

Bulut altyapısı kamu genelinin veya büyük bir sektörün kullanımı için yapılandırılmıştır. Ticari, akademik, kamu kurumları veya bunların ortaklıkları tarafından yönetilebilir ve işletilebilir. Hibrit bulutta ağ hizmet sağlayıcı binasındadır (Mell ve Grance, 2011:3).

Apps.gov bir kamu bulutu ve özel bulut kombinasyonu yaratarak bir hibrit bulut oluşturmuştur. Apps.gov kritik iş hizmetleri ve verileri organizasyonun kontrolünde özel bulutta tutarak, kritik olmayan bilgileri genel bulut içine kaydırmıştır (Marston vd., 2011:178-179).

Ortaklık Bulutu

Ortaklık bulutu fikri, grid bilişim ve gönüllü bilişim paradigmalarından türetilmiştir. Bu bulut modelinde kurumlar altyapılarında oluşan benzer türdeki ihtiyaçlarını ve maliyeti paylaşarak ölçeklerini artırabilmektedir (Jin vd., 2010:338). Ortaklık bulutu modelinde bulut altyapısı çeşitli organizasyonlar tarafından paylaşılmakta, bulut yapısı, bulutu paylaşan organizasyonlardan biri ya da bulut sağlayıcı firma tarafından yönetilmektedir. Ayrıca bulut yapısından kaynaklanan güvenlik gereksinimleri, misyon, politika ve uyum konusundaki sıkıntılar gibi konularda ortaya çıkabilecek sorunlarda bu grup içindeki firmalar tarafından paylaşılmaktadır (Winkler, 2011:35).

Bu modelde kaynakları birden fazla kurum ortaklaşa kullanmaktadır. Özel buluta nazaran daha avantajlı olduğunu söylemek mümkündür. Bir kurum kaynakları kullanmadığı zaman diğer bir kurum kullanabilmekte ve bu durum kaynakların etkin kullanılmasını sağlamaktadır. Ayrıca bu model genel buluttan farklı olarak özel buluta ait özelleştirme faaliyetlerini de barındırmaktadır. Fakat söz konusu birden fazla kurum olması nedeniyle özel buluta nazaran özelleştirme esnekliğinin daha az olduğunu söylemek mümkündür. Ortaklık bulutu genel buluta göre birtakım dezavantajlar içermektedir. Bunlardan ilki birkaç kurumun ihtiyaçlarının zaman içinde benzerlik göstermesi nedeniyle aynı anda aynı kaynaklara erişme olasılığının olmasıdır. Diğer bir sorun da bunu sağlayan alt yapının mevcut olmamasıdır (TBD, 2012:20).

ABD federal hükümeti bir ortaklık bulutunun en büyük kullanıcılarından birisidir. Terremark's Enterprise Kurumsal bulut platformu üzerine inşa edilmiştir. Hükümetin çok özel uygulamalarının Forms.gov (tüm federal formlar için) topical Cars.gov ('Cash forClunkers' olarak adlandırılan program) ve Flu.gov gibi ABD hükümetinin resmi internet portalı USA.gov bağlantılı programlara aktarılmasına izin vermektedir. Ekim 2010'da, ABD Genel Hizmetler İdaresi, Enomaly'yi federal, devlet ve yerel yönetimlere hükümetin bulut tabanlı hizmetler deposundan bulut tabanlı IaaS sağlamak için seçmiştir (Marston vd., 2011:178-179).

Dünyada ve Türkiye'de Kamu Bulutu Uygulamaları

Bu bölümde bulut bilişimle ilgili yaptıkları çalışmalarla dünyada öne çıkan ülkelerin kamu sektöründeki bulut bilişim uygulamaları incelenecektir. Ülkelerin bulut bilişimle ilgili hedef ve politikaları, bulut bilişimi uygulayan kurumlar ve yapılan bulut bilişim uygulamaları Tablo 1.'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Dünyada ve Türkiye'de Kamu Bulutu Uygulamaları (Dumlu ve Üçer, 2013; Ergin, 2013; Kundra, 2010a, 2010b; McClure, 2010; McKinsey, 2013; Mell ve Grance, 2011)

ÜLKE	BULUT POLİTİKA VE HEDEFLERİ	BULUT UYGULAYAN KURUMLAR	YAPILAN UYGULAMALAR
ABD	2015 yılına kadar sahip olunan veri merkezleri en az 800 adet azaltılmalıdır. "Önce Bulut" politikası ile her kamu kurumu hareke geçmeli ve üç ayda bu servise taşıyacakları 3 hizmeti seçmelidir. Seçilen bu hizmetleri 18 ay içinde buluta taşımalıdır.	Savunma Bakanlığı Kara Kuvvetleri	Asker Alma Bilgi Sisteminin müşteri ilişkileri yönetimi SaaS kullanılarak yenilenmiş bu da askeri uygulamaların daha hızlı ve ucuz geliştirilmesini sağlamıştır.
		Sağlık ve İnsani Hizmetler Bakanlığı	Elektronik sağlık kayıt sisteminin geliştirilmesinde ve proje yönetimi yazılımlarında bulut bilişimi kullanarak bir yılda faaliyete geçmesi beklenen sistemi üç ayda kurmuştur.

		İçişleri Bakanlığı	Kurumiçi elektronik posta hizmetlerinde SaaS kullanmış 13 farklı sistemde bulunan 80.000 elektronik posta adresini bulut hizmet sağlayıcıya vererek maliyetleri düşürmüştür.
		GSA- General Services Administration - Genel Hizmetler İdaresi	USA.gov internet sitesinin altyapısını buluta taşıyarak sistemin güncellenmesi için gerekli olan 9 aylık süreyi 1 güne, aylık arıza süresi de 2 saatten sıfıra yakın bir düzeye indirerek maliyetleri %72 indirmiştir. Yıllık bakım masrafları % 22 azalmıştır. Ayrıca güvenlik artmıştır. Borsada yatırımcı cevap süresi 30 günden 7 güne düşmüştür.
		NASA	Bulut bilişim projesi Nebula ile sahip oldukları çok fazla veriyi depolamış ve bu verileri yabancı iş ortakları ve kamuoyuyla paylaşmıştır.
		Hava Kuvvetleri	1 milyon dolar personel maliyetinden tasarruf etmiş ve kullanıcıların bilgiye ulaşma süresi 20 dk'dan 4 dk.ya düşmüştür
		Maliye Bakanlığı	Analiz edilen (taranan) dokümanda % 458 artış olmuş ayrıca doküman başına maliyette % 86 azalma gerçekleşmiştir. Güvenlik açığının tespitinin sağlanması % 12 artmıştır.

İngiltere	2015 yılına kadar güvenliği sağlayacak standartları oluşturarak bir devlet bulutu oluşturmak, 2020 yılına kadar 500 milyon Pound tasarruf edilmesini sağlayarak, kullanım başına ödemeye dayalı bir devlet uygulama mağazası oluşturmak, 2015 yılına kadar veri merkezi altyapısı ile harcamayı yılda yaklaşık 300 milyon Pound ve enerji harcamasını da %75 azaltmak amaçlanmıştır.	Kamu Bulutu (G-Cloud) projesi	Kamu sektörünün tamamında bulut hizmetlerinin benimsenmesini teşvik eden bir projedir. Bu proje kamu hizmetlerinin alındığı ve satıldığı bir pazar oluşturarak işlemleri kolaylaştırmayı amaçlamış ve CloudStore oluşturulmuştur. Bulut hizmetlerinin tamamı (IaaS, PaaS, SaaS, CloudStore'da mevcuttur ve uygulamalar tüm kamu kuruluşlarına açıktır.
Japonya	2009 yılında Digital Japonya projesini duyurmuştur. Hatoyama BT planı olarak adlandırılan bu proje, 2008 ekonomik krizinden etkilenmiş BT sektörünün bu etkilerden kurtulması için alacağı tedbirleri ve üç yıl içinde hızlandırılmış bir şekilde yapılması planlanan BT yatırımları kapsamaktadır	İçişleri ve İletişim Bakanlığı	Kasumigaseki Bulutu ile ülkedeki tüm kamu kuruluşlarının ortak bir veritabanından vatandaşlara hizmet vererek hızı, güvenliği, birlikte çalışabilirliği artırması ve maliyetleri azaltması ev ortak çalışabilirliği sağlamak için çeşitli platformlar oluşturularak bakanlık donanımlarının uyumu ve birleştirilmesi sağlanmıştır.
Avrupa Birliği	1- Farklı standartların bütünleştirilmesi,	Almanya, Danimarka, İspanya, Finlandiya, Fransa, İrlanda, İtalya ve İngiltere	Kamu otoriteleri tarafından bulut bilişim uyumunun aşağıdan yukarıya sağlanmasında ve var olan/planlanan hükümet girişimleri ve bulut politikaları açısından en aktif grup olarak görülmektedir.
		Avusturya, Hollanda ve Polonya	Mevcut/planlanan bulut politikaları ve hükümet girişimleri mevcut olan ancak aşağıdan yukarıya bulut bilişimin benimsenmesinin henüz

			gerçekleşmediği ülkeler olarak görülmektedir.
	2- Güvenli ve adil kaynak paylaşım standartları ,	Belçika, Çek Cumhuriyeti, İsveç, Slovenya ve Slovakya	Bulut politikası, kamu girişimleri bulunmadığı ancak bunun yanında aşağıdan yukarıya uyumun sağlandığı görülmüştür.
		Kıbrıs, Estonya, Yunanistan, Macaristan, Malta ve Portekiz	Bulut bilişimle ilgili bir politika belirlenmesine rağmen girişim ve uyumun gerçekleşmediği görülmektedir.
	3- Özellikle Avrupa çapında kamu sektörünün faydalanabileceği bir Avrupa Bulut İşbirliği (European Cloud Partnership) oluşturmak ve kamu otoriteleri ve özel sektörü bir araya getirmek amaçlanmıştır.	Bulgaristan, Litvanya, Lüksemburg, Letonya ve Romanya	Bulut bilişimle ilgili herhangi bir politika belirlenmediği, bu konuyla ilgili herhangi bir girişimde bulunulmadığı ve kamu otoritelerinin, akademik kurumlarının bulut bilişimle ilgili aşağıdan yukarıya adaptasyonun sağlanması amacıyla, kendilerine ait bulut servisleri kullanmaya başlamadıkları görülmektedir.
Güney Kore	Ortak bir kamu veri merkezi oluşturma kararı almıştır.	Tüm kamu kurumları	Ulusal Bilişim ve Bilgi Ajansı, on dokuz kamu kurumuna ait veri merkezlerini tek bir veri merkezinde toplamıştır. 2008 yılında ikinci bir şehre yeni bir veri merkezini konumlandırmıştır. Toplam 48 veri merkezini 2 ayrı şehirde birleştirmiş, yedekleme, acil durumda veri kurtarma merkezi, siber tehlikelere karşı güvenliğin sağlanması, iş sürekliliği, kamu bulutu,

			etkin işletme maliyeti gerçekleştirilmiştir.
Singapur	Bulut bilişimi Uzak Doğu'daki ekonomik büyümeyi hızlandıracak bir potansiyel olarak görmesi nedeniyle Singapur'da teknoloji ve ortak hizmetler ağı oluşturmayı planlamıştır.	Singapur Enformasyon Kalkınma Kurumu	Devlet kurumları, üniversiteler ve ülkeye kayıtlı tüm arge merkezleri ve şirketlerin katılabildiği bu yarışmanın kazananına, projelerini uygulamaları için mali destek ödülü verilmiştir. Yarışma sonunda verilen mali destekler neticesinde ülkede, belge paylaşım platformları, ticari işlem riski değerlendirme araçları ve akıllı trafik uygulamaları gibi pek çok proje başlatılmıştır.
TÜRKİYE'DE KAMU BULUTU UYGULAMALARI	Ulusal veri merkezi kurulması ve kamunun elindeki verilerin tek bir çatı altında toplanmasının önem kazandığı belirtilmektedir. Bulut bilişimin, hizmetlerin standartlaşmasında önem taşıdığı vurgulanmaktadır. Ulusal veri merkezinin kurulması durumunda, istihdamın azalıp, kamunun da bir hizmet alıcısı haline dönüşeceği belirtilmiştir.	Adalet Bakanlığı	Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) Adaletle ilgili yapılan her türlü işlem bu bilgi işlem merkezine uzaktan erişilerek gerçekleştirilmekte kişiler de kendileri ile ilgili verilere bu sisteme uzaktan erişerek bilgi sahibi olabilmektedir.

	<p>2015 yılına kadar 800'den fazla veri merkezini kapatmak için çalıştığı belirtilmiştir. Çalışmanın tamamlanmasıyla 2015 yılı sonunda 3 Milyar ABD \$ tasarruf edilebileceği belirtilmektedir. Kararda idari ihtiyaçlar, tasarruf imkânı ve siber güvenlik gereksinimleri göz önüne alınarak her kurumun kendisinin işletmekte olduğu veri merkezlerinin tek bir çatı altında birleştirilip Türkiye Kamu Entegre Veri Merkezi'nin kurulmasının önem arz ettiği belirtilmektedir</p>	<p>Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı</p>	<p>Bünyesinde bulunan 6 farklı genel müdürlüğün bilgi işlem birimlerini tek çatı altında toplamıştır. Daha önce Başbakanlığa bağlı olan tüm kurumların bilgi işlem birimleri bakanlığın bilgi işlem dairesi başkanlığı altında birleştirilmiştir. Şu anda bu genel müdürlüklerdeki bilgi işlem hizmetleri bakanlığın merkezindeki sunuculara uzaktan erişilerek karşılanmakta böylece çok sayıda bilgi işlem çalışanı maliyetinden ve enerji maliyetinden tasarruf edilmiştir.</p>
	<p>Türkiye Kamu Entegre Veri Merkezi'nin kurulmasıyla ilgili sorumlu kuruluş olarak Ulaştırma Bakanlığı, ilgili kuruluşlar da Başbakanlık, TURKSAT ve TÜBİTAK olarak belirtilmektedir. Kararda ülkemizdeki kurumların e-devlet hizmeti verebilmek için kendi altyapılarını geliştirdikleri ancak dünyadaki uygulamalara bakıldığında veri merkezlerinin birleştirilmesiyle ilgili yaklaşımlar olduğu ifade edilmektedir. Güney Kore örneğinde 48 merkezi kamu idaresinin bilgi sistemlerinin 2 ayrı şehirde konuşlandırılacak şekilde tek bir veri merkezi altında birleştirildiği belirtilmiştir. Bu durumun yedeklilik, siber güvenlik, iş sürekliliği, kamu bulutu, işletme maliyeti, kurumlar arası veri paylaşımı gibi pek çok soruna çözüm getirdiği vurgulanmıştır.</p>	<p>TÜBİTAK</p>	<p>Üniversitelere araştırma çalışmalarında kullanabilecekleri bir sunucu altyapısına uzaktan erişim imkanı tanımaktadır. Tr-grid adlı bu hizmet, üniversitelerin kendi sunucu altyapısını oluşturmadan bu hizmeti uzaktan alabildiği güzel bir bulut bilişim örneği olarak gösterilebilir.</p>

		TURKSAT	Kamu kurumlarının sunucu gereksinimlerini uzaktan karşılamak için bazı çalışmalar yapmaktadır. Ancak kamu kurumları henüz bu tür bir hizmeti TÜRKSAT' tan almayı tercih etmemektedirler.
		Sosyal Güvenlik Kurumu	2013 sonunda hizmet vermeye başlayacak altyapının başta Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olmak üzere bir çok bakanlığa da hizmet verebilecek çapta çok büyük bir veri merkezi olması planlanmaktadır
		İçişleri Bakanlığı	Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün MERNİS Projesi de başarılı bir örnek karşımıza çıkmaktadır. Türkiye' ye ait tüm nüfusun kayıt bilgilerinin tutulduğu proje eş zamanlı olarak yaklaşık 4 bin kurumla paylaşılmaktadır

Dünyada ve Türkiye'de Özel Bulut Uygulamaları

Özel bulut bilişim uygulamaları özel sektörde bakım, işletim ve personel maliyetlerinin, BT donanım ve yazılım yatırımlarının azaltılması nedeni ile tercih edilmektedir. Dünyadaki ve Türkiye'deki özel bulut uygulamalarından en yaygın olanlar tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Dünyada ve Türkiye'de Özel Bulut Uygulamaları(BTYK, 2013; "Bulut Hizmetleri," t.y.; Ergin, 2013; "Google BigQuery ", t.y.)

Bulut Hizmet Çeşitleri	Uygulama İsimleri	Uygulama özellikleri
------------------------	-------------------	----------------------

Bulut bilişim uygulamalarının hizmet olarak sunan (SaaS) uygulamalar	Hotmail, Gmail'in internet üzerinden ulaşılan elektronik posta hizmetleri, GoogleDocs, Office365, Flickr, Dropbox, Skydrive, iCloud	Microsoft, Google ve Apple tarafından sunulan uygulamalar, Yaygın bireysel uygulamalar
Üzerinde uygulama çalışılacak platformların hizmet olarak sunan (PaaS) Uygulamalar	App Engine	Benzer teknolojileri oluşturmak ve saklamak için Google altyapısını kullanan bir platformdur.
	Google Cloud Store	Kullanıcıların verilerini Google'ın depolama altyapısı üzerinden eriştiği ve yönettiği bir mağazadır.
	Google BigQuery	Saniyeler içinde gerçek zamanlı iş ve Bulut SQL kullanarak Büyük Veri analizi yapılmaktadır. Yükleme ve koruma için hiçbir sunucuya ihtiyaç olmadan data analizini kullanmak mümkündür
	Windows Azure	Microsoft tarafından yönetilen veri merkezlerinden oluşan global bir ağda hızlı bir şekilde uygulamalar oluşturulmasını, dağıtılmasını ve yönetilmesini sağlayan açık ve esnek bir bulut platformudur.
Bilişim altyapısının tamamının hizmet olarak sunan (IaaS) uygulamalar	Amazon Elastic Compute Cloud (Amazon EC2)	Bulut içinde yeniden boyutlandırılabilir bilgi işlem kapasitesini sağlayan bir web servisidir. Bu servis geliştiricilerin web ölçekli bilgi işlemlerini kolaylaştırmak için tasarlanmıştır.
	Compute Engine	Linux sanal makineler üzerindeki büyük ölçekli bilgi işlem iş yüklerini Google'ın altyapısında barındıran bir altyapıdır.

	BULUTT	Türk Telekom'un sahip olduğu birikimi ve teknolojik altyapıyı kullanarak bulut bilişim teknolojisi ile kurumsal müşterilere sunduğu iş çözümlerinin bütünüdür. Türk Telekom, uçtan uca BuluTT çözümlerini; Türkiye'nin ilk Tier 3 sertifikasına sahip veri merkezi ile toplam 170.000 km'yi bulan fiber optik internet altyapısını birleştirerek sunmakta ve teknolojinin Türkiye'nin her yerinden ulaşılabilir olmasını sağlamaktadır.
--	--------	---

Sonuç

Dünya uygulamaları incelendiğinde ABD, Japonya, İngiltere, Güney Kore, AB ve Singapur gibi ülkelerin bulut bilişim uygulamaları konusunda çok başarılı örnekleri olduğu görülmektedir. Ülkelerin kaynakları etkin kullanma ve verimlilik ana düşüncesinden hareketle bulut politikaları oluşturduğu bu politikaları hayata geçirdiği ve sonuçlarını da almaya başladıkları görülmektedir.

Ülkemize gelindiğinde ise bulut bilişimin kullanımının KOBİ'ler için çok uygun bir BT çözüm kaynağı olmasına rağmen farkındalığın düşük olduğu görülmektedir. Kamunun da bulutla ilgili araştırmalar yaptığı ancak geçişte çekimser davrandığı görülmektedir. Ancak çok başarılı, UYAP, MERNİS, SGK, gibi kamu bulut uygulamalarının da mevcut olduğu bilinmektedir. Ülkemizin bulut bilişimle ilgili strateji ve politikasının belirlenmediği ancak Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunun (BTYK) Türkiye Kamu Entegre Veri Merkezi kurulmasıyla ilgili karar aldığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun (BTK) 2013 yılında 'bulut bilişim yol haritası' hazırladığı görülmektedir.

Kamunun buluta geçiş için teşvik edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Kaynakların etkin kullanımı ve verimlilik esas alınarak kamu ortak veri merkezleri ve kamu bulutu oluşturulması gerektiği düşünülmektedir. Bu durumun maliyetlerle ilgili önemli avantaj sağlayacağı da düşünülmektedir. Ayrıca ortak veri merkezlerinin yeşil bilişimin küresel ısınma ve hava kirliliği gibi boyutlarında da önemli faydalar sağlayabileceği düşünülmektedir.

BT kaynaklarına her yerden erişebilmeye imkan veren bulut bilişimin kullanılmasının benimsenebilmesi ve etkin kullanılabilmesi geniş bant erişiminin yaygınlaşmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle ülkemizde 2020 yılına kadar evlerin % 95'ine geniş bant erişiminin sağlanması ve bunun hedeflenmesinin çok önem arz ettiği düşünülmektedir.

Kaynakça

Altmann, J. ve Rana, O. F. (2010). *Economics of Grids, Clouds, Systems, and Services: 7th International Workshop, GECON 2010, Ischia, Italy, August 31, 2010, Proceedings* (Vol. 6296): Springer.

- Atalay, A. H. (2012). Bulut Bilişim. <http://www.bilgicagi.com/Blog/412-bulut-bilisim.aspx> adresinden (17.02.2016) tarihinde alınmıştır.
- BTYK. (2013). Bilgi Teknolojileri Yüksek Kurulu 25. Toplantısı <http://www.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/bilim-ve-teknoloji-yuksekkurulu/toplantilar/icerik-bilim-ve-teknoloji-yuksekkurulu-25toplantisi-15-ocak-2013> adresinden (16.03.2016) tarihinde alınmıştır.
- Bulut Hizmetleri. (t.y.). <http://www.windowsazure.com/tr-tr/services/cloud-services/> adresinden (17.03.2016) tarihinde alınmıştır.
- Dumlu, E. ve Üçer, S. (2013). e-Devlet ve Bulut Bilişim: Uluslararası Değerlendirme. <http://bil588.files.wordpress.com/2013/02/e-devlet-ve-bulut-bilic59fim.pdf> adresinden (16.03.2016) tarihinde alınmıştır.
- Ergin, O. (2013). Merkezi Bir Sunucu Çiftliğini Kurup Yönetmek Üzere Türkiye Bulut Kurumu Kurulmalı. *Bilişim Dergisi*, 40(145).
- Google BigQuery (t.y.). <https://doud.google.com/products/big-query> adresinden (18.03.2016) tarihinde alınmıştır.
- Jin, H., Ibrahim, S., Bell, T., Gao, W., Huang, D. ve Wu, S. (2010). Cloud types and services *Handbook of Cloud Computing* (pp. 335-355): Springer.
- Kavzoğlu, T. ve Şahin, E. K. (2012). Bulut Bilişim Teknolojisi ve Bulut CBS Uygulamaları.
- Kundra, V. (2010a). 25 Point Implementation Plan to Reform Federal Information Technology Management: DTIC Document.
- Kundra, V. (2010b). State of public sector cloud computing. *Washington, DC*.
- Letaifa, A. B., Haji, A., Jebalia, M. ve Tabbane, S. (2010). State of the Art and Research Challenges of new services architecture technologies: Virtualization, SOA and Cloud Computing. *International Journal of Grid and Distributed Computing*, 3(4), 69-88.
- Marston, S., Li, Z., Bandyopadhyay, S., Zhang, J. ve Ghalsasi, A. (2011). Cloud computing—The business perspective. *Decision support systems*, 51(1), 176-189.
- Mather, T., Kumaraswamy, S. ve Latif, S. (2009). *Cloud security and privacy: an enterprise perspective on risks and compliance*: " O'Reilly Media, Inc."
- McClure, D. L. (2010). Leveraging the Power of Cloud Computing in Government. <http://www.brookings.edu/~media/events/2010/7/21%20cloud%20computing/0721cloud-computing-mcclure.pdf> adresinden (17.03.2016) tarihinde alınmıştır.
- McKinsey. (2013). Bilgi Toplumu Stratejisinin Yenilenmesi Projesi Bilgi Teknolojileri Ekseni, Küresel Eğilimler ve Ülke İncelemeleri Raporu
- Mell, P. ve Grance, T. (2011). The NIST definition of cloud computing.
- Molen, F. (2010). Get ready for cloud computing. *a comprehensive guide to virtualisation and cloud computing, first edition, Van Haren Publishing*.
- Reese, G. (2009). *Cloud application architectures: building applications and infrastructure in the cloud*: " O'Reilly Media, Inc."
- Schubert, L. (2010). The Future of Cloud Computing”, The European Commission Information Society and Media. from <http://cordis.europa.eu/fp7/ict/ssai/docs/cloud-report-final.pdf> (16.03.2016)
- Seyrek, İ. H. (2011). Bulut Bilişim: İşletmeler için Fırsatlar ve Zorluklar. *University of Gaziantep Journal of Social Sciences*, 10(2).
- Sitaram, D. ve Manjunath, G. (2012). Cloud Security Requirements and Best Practices. *MOVING TO THE CLOUD: Developing Apps in the New World of Cloud Computing*, 309.
- Sosinsky, B. (2010). *Cloud computing bible* (Vol. 762): John Wiley & Sons.
- TBD. (2012). *Kamuda Bulut Bilişim* Retrieved from http://www.tbd.org.tr/usr_img/kamu_bib/RP1-2012.pdf

- Winkler, V. J. (2011). *Securing the Cloud: Cloud computer Security techniques and tactics*: Elsevier.
- Wyld, D. C. (2010). Cloud computing around the world. *Multilingual computing & technology*, 21(1), 44.

ÇOCUK GELİŞİMİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN BAKIŞIYLA ÇOCUK İSTİSMARI

Akın KARAKUYU¹

Özet

Çocuk istismarı en genel şekliyle bir yetişkinin çocuğa karşı bilerek veya bilmeyerek fiziksel veya psikolojik yönden kötü muamelede bulunmasıdır. Bu çalışmada ön lisans çocuk gelişimi bölümü öğrencilerinin bakışıyla çocuk istismarını incelemek amaçlanmıştır. Çalışma grubunu Antakya Meslek Yüksekokulu çocuk gelişimi bölümünden on öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmada veriler araştırmacı tarafından hazırlanan açık uçlu dört soruluk görüşme formu ile ses kayıt cihazı kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın yöntemi yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi olup, veriler betimsel analiz yoluyla analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Gelişimi, İstismar, Çocuk İstismarı

CHILD ABUSE FROM THE VIEWPOINT OF CHILD DEVELOPMENT PROGRAM STUDENTS'

Abstract

The most general form of child abuse is against the child by an adult knowingly or unknowingly physical or psychological of ways is the presence of the abuser. In this study, study has been aimed to investigate the child abuse with the viewpoint of associate degree child development program students'. Working group has been consisted ten students from child develop departmant in Antakya Vocational School. In the working, from by the researcher datas has been collected with four open-ended questions and voice recorder. The method of study semi structured interviews, datas were analyzed through descriptive analysis technique.

Keywords: Child Development, Abuse, Child Abuse

Giriş

Dünya iki büyük savaş yaşadıktan sonra 10 Aralık 1948 de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (İHEB) kabul edilmiş ve bu sayede insanoğlunun yaşamının en temel hakları (yaşam, onur, düşünce, inanç v.b) koruma altına alınmıştır. Beyanname, 30 maddeden oluşmuş birçok dile çevrilmiştir.

Çocuklar birer insan olarak İHEB' den yararlanabildikleri gibi gelişim döneminde olmaları ve yetişkinlere nazaran daha savunmasız olmaları v.b nedenlerle ayrıca çocuk hakları da düzenlenmiştir. 20 Kasım 1989 da Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ve 193 ülke tarafından onaylanmış olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede çocukların haklarını düzenleyen bir başka düzenlemedir. Çocukların haklarının ihlali sonucu ortaya çocuk istismarı ve çocuk ihmali çıkmaktadır.

¹Öğr.Gör., Mustafa Kemal Üniversitesi, karakuyuakin@gmail.com

Dünya sağlık örgütü çocuk istismarını "Bir yetişkin tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fizik gelişimini, psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışlar" olarak tanımlamaktadır. Çocuk istismarı ve ihmali, ana baba veya bakıcı gibi bir erişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz veya hasar verici olarak belirtilen, çocuğun gelişimini engelleyen veya kısıtlayan eylem ve eylemsizliklerin tamamıdır. Bu eylem veya eylemsizliklerin sonucunda çocuğun fiziksel, ruhsal, psikolojik, cinsel veya sosyal açıdan zarar görmesi, sağlık ve güvenliğinin tehlikeye girmesi söz konusudur (Taner ve Gökler, 2004).

Çocuk istismarı fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar olarak karşımıza çıkmaktadır. Fiziksel istismar, çocuğun kaza dışı sebeplerle yaralanması olarak ifade edilebilir (Aral ve Gürsoy, 2005). Fiziksel istismarda yumruk, tokat veya sopa gibi fiziksel bir temasın olması gerekmektedir. Elle veya herhangi bir aletle vurularak, itilerek, sarsılarak ya da ısırmak suretiyle çocuğun vücudunun herhangi bir yerinde iz bırakacak şekilde veya iz bırakmasa da şiddet uygulayarak çocuğa zarar verilmesi fiziksel istismardır (Hancı, 2002; Polat, 2004). Fiziksel istismar, istismar türleri içinde en kolay ispatlanabilecek istismar türüdür. Dayak, tokat veya yumruk gibi fiziksel teması içerdiği için doktordan alınacak darp cebir raporu ile ispatlanabilir.

Duygusal istismar, çocuğun iç görüşünü veya duygusal anlamda bütünlüğünü bozan her türlü kronik eylem veya eylemsizliktir (İşiten, 2011). Duygusal istismar, kişinin kendine olan güvenini kırar, değersizlik düşüncesi oluşturur ve çaresizlik duygusunu pekiştirir. Kendisini çaresiz ve zayıf hisseden kişi, istismarcısına daha bağımlı hale gelmeye başlar (Hergüner, 2011). Duygusal istismar en yaygın istismar tipi olmasına rağmen ispatlanması en zor ispat türüdür.

Çocuğun, bir erişkinin cinsel gereksinim veya isteklerinin doyumunu için cinsel oje olarak kullanılması ya da kullanılmasına göz yumulmasına çocuk istismarı denir (Meramram, 2013). Cinsel istismar, henüz cinsel anlamda gelişimini tamamlamamış bir çocuğun bir erişkin tarafından cinsel arzu ve ihtiyaçlarını karşılamak için güç kullanarak, tehdit veya kandırma yoluyla kullanılması olarak tanımlanabilir (Çetin, Pehlivan Türk ve Ünal, 2008). Cinsel istismara uğramış çocuklarda şu gibi sorunların yaşanması muhtemeldir; kaygı bozuklukları, uyku bozuklukları, kabuslar, fobiler, bedensel şikayetler, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, ikincil enürezis, depresyon, benlik saygısında düşme, intihar düşüncesi ve girişimi, kişiler arası iletişim kurma ve sosyal ilişkileri sürdürme becerileri olumsuz olarak etkilenmektedir. Cinsel istismara uğramış çocukların daha fazla cinsel saldırıda bulunduğu bildirilmektedir (Livingston, 1987; Elliot ve Peterson, 1993; Green, 1996; Pizarro, 1999).

Yöntem

Araştırma Yöntemi

Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile yapılmıştır.

Örneklem

Çalışma grubu, Mustafa Kemal Üniversitesi Antakya Meslek Yüksekokulunda 2014 - 2015 bahar yarıyılında Çocuk Gelişimi bölümünde eğitim gören son sınıf öğrencilerinden çalışmaya katılmaya gönüllü on kişiden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada bir genel araştırma sorusu ve bu sorunun altında dört alt araştırma sorusu ile veriler toplanmıştır. Sorular araştırmacı tarafından kolay, anlaşılır ve açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplar ses kayıt cihazı ile toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi için betimsel analiz yapılmıştır. Betimsel analiz üç aşamada yapılmıştır. Birinciaşamada veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuş veriler dört alt araştırma sorusu altından sınıflandırılmıştır. İkinci aşamada ise veriler belirlenen dört başlığa göre okuyup sınıflandırılmıştır. Üçüncü aşamada sınıflandırılan veriler tanımlanıp yorumlanmıştır.

Bulgular

Tablo 1: Öğrencilerin alt araştırma sorularına göre verdikleri cevapların sınıflandırılması

Alt araştırma soruları	Öğrencilerin cevapları
Sizce çocuk istismarı nedir?	*Kötü muamele *Engelleme ve kısıtlama *Baskı yapma *Hak ihlali
Sizce çocuk istismarının nedenleri nelerdir?	*Ailenin ilgisiz ve bilinçsiz olması *Sosyo-ekonomik durum *Aile içi iletişim ve şiddet *Ebeveynlerin geçmiş yaşantısı *Boşanma *Toplumdaki yanlış algı ve düşünceler
Sizce çocuk istismarı nasıl önlenir?	*Aile eğitimi *Tedavi *Çocukların bilinçlendirilmesi *Öğretmenlerin tutumu
Sizce çocuk istismarının çocuklara etkileri nelerdir?	*Madde bağımlılığı *Psikolojik problemler *Şiddet meyilli olma *Asosyal davranışlar *İntihar eğilimi *Düşük akademik başarı

Sizce çocuk istismarı nedir?

Tablo 2: Birinci alt araştırma sorusu ve öğrencilerin verdikleri cevapların sınıflandırılması

1.Alt Araştırma Sorusu	Öğrenci Cevaplarının Sınıflandırılması
Sizce çocuk istismarı nedir?	*Kötü muamele *Engelleme ve kısıtlama *Baskı yapma *Hak ihlali

*Kötü muamele teması için öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Çevrenin ya da ailenin çocuğu cinsel ya da farklı yollarla kullanması”

“İstismar, çocuklara yapılan psikolojik, duygusal ve bedensel kötü muameledir.”

“Fiziksel ya da psikolojik olarak bir çocuğa bir yetişkin tarafından kötü davranılması”

“Çocukların beden sağlıklarını ruhsal sağlıklarını büyüme ve gelişme dönemlerinin dışardan bir etmen ile kötüye kullanılmasıdır.”

*Engelleme ve kısıtlama teması için öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Çocuğun gelişimini engelleyen veya kısıtlayan eylemlerin tümüdür.”

“Çocuk istismarı, çocukların bedensel, ruhsal, yaşamsal vb. hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması veya engellenmesidir.”

“Çocuk istismarı, çocuğa baskı kurarak duygusal, psikolojik, fiziksel ve cinsel yönden çocuğun gelişimini engelleyen davranıştır.”

*Baskı yapma teması için öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Bence çocuk istismarı, çocuklara bedensel ve ruhsal yönden yapılan baskılardır”

“Çocuk istismarı, gerek cinsel, gerek duygusal yönden çocuğa baskı yapılması ve zorlanmasıdır.”

“Çocuk istismarı deyince aklıma öncelikle gelen çocuğun kendi iradesi olmadan karşısındaki yetişkinin çocuğa uyguladığı baskıdır.”

“Çocukların hem fiziksel hem de psikolojik açıdan uğradıkları baskıdır.”

*Hak ihlali teması için öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Çocuk istismarı çocuğun çocuk olmasından kaynaklı sahip olduğu hakların yetişkinler tarafından ihlal edilmesidir.”

“Bana göre çocuk istismarı çocukların haklarını ihlal etmek ellerinden almaktır”.

“Çocukların tüm haklarının engellenmesi ihlal edilmesidir.”

Tablo 3: İkinci alt araştırma sorusu ve öğrencilerin verdikleri cevapların sınıflandırılması

2.Alt Araştırma Sorusu	Öğrenci Cevaplarının Sınıflandırılması
Sizce çocuk istismarının nedenleri nelerdir?	*Ailenin ilgisiz ve bilinçsiz olması *Sosyo-ekonomik durum *Aile içi iletişim ve şiddet *Ebeveynlerin geçmiş yaşantısı *Boşanma *Toplumdaki yanlış algı ve düşünceler

*Ailenin ilgisiz ve bilinçsiz olması teması için öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Ailelerin yeterince ilgili ve bilinçli olmaması ve ailenin yaşadığı maddi sıkıntılar çocuk istismarına neden olabilir.”

“Her şeyin başı sevgidir. Anne ve babanın ilgisiz ve bilinçsiz olması sebebiyle çocuğun ihtiyacı olan sevgiyi ailede bulamadığından başka yerde araması”

“Bazende ebeveynlerinden ilgi görmeyen çocuklar onları istismar edenlerin ilgisine kanarak ilgi duyduğunu sanıp istismara uğrayabilirler fakat çocuk maalesef bunun farkında değildir.”

“Ailelerin çocukların gelişim dönemlerini bilmeden baskı uygulaması, kıyaslama yapması, merak ettiği konularda susturulması veya her yaptığına izin verilmesidir.”

*Sosyo-ekonomik durumu için öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Anne ve baba çalışıyorsa, evin kira olması ve temel asgari şartları karşılayabilecek gelir düzeyine sahip olmama çocuk istismarının nedenlerindedir.”

“Ailenin ekonomik durumunun iyi olmaması nedeniyle çocuklarını küçük yaşlarda sokaklarda çalıştırmaları veya çocukların buna mecbur kalmaları istismar nedenlerinden biridir.”

*Aile içi iletişim ve şiddet temasına öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Ailelerin çocuklarına karşı yeterince ilgi ve sevgi göstermemesi, ailenin ekonomik durumu, aile içi iletişim kurulamaması, ailenin bilinçsiz olması.”

“Ben bunu aile içindeki iletişim ve şiddete bağlıyorum. Ayrıca ailelerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları sorunları da göz önüne almamız gerekir”

“Çocuk istismarının nedenlerinden biri de aile içinde şiddetin olması annenin veya çocuğun baba tarafından sürekli şiddete maruz kalması”

*Ebeveynlerin geçmiş yaşantısı temasına öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Ailelerin geçmişte yaşadıkları şiddeti çocuğa uygulamaları çocuk istismarının en büyük sebeplerinden biridir.”

“Ebeveynlerin çocuklukta yetiştikleri aile ortamı çok önemli çünkü küçükken ailesinden şiddet gören ebeveynler yetişkinliğinde çocuklarına şiddet uygulaması daha kolay olacaktır.”

“Çocukluğunda mutlu bir aile ortamında yetişemeyen ebeveynler aile olma konusunda sorun yaşayacaklarından dolayı çocuklarına karşı istemeden de olsa istismar gerçekleştireceklerdir.”

*Boşanma temasına öğrencilerin verdikleri cevaplar;

“Boşanmalar günümüzde aileler için en büyük problemlerden biridir tabi ki çocukların bu problemenden etkilenmemesi düşünülemez”

“Çocuk istismarının bir diğer nedeni de boşanma oranlarının maalesef evlenme oranlarını geçmesidir buda en çok çocukların istismara uğraması ve mağdur olmasına neden olmaktadır.”

“Boşanmış ailelerin çocukları maalesef ortada kalmakta ebeveynlerden ziyade daha çok onlar olumsuz etkilenmektedir.”

*Toplumdaki yanlış algı ve düşünceler temasına öğrencilerin verdikleri cevaplar;

“Toplumda özellikle erkeklerin üstün olduğunun kabul edildiği kendi yetiştirdiği çocuklara eşitliği değil de kadınların bastırıldığı erkeklere herşeyinmübah olduğu bir anlayış hakim”

“Ben özellikle çevrenin etkisi üzerinde durmak istiyorum. İşte aman kızım öpsün seni amcan veya hadi yavrum seni filan teyze yıkasın gibi dayatmalarla çocuklar istemediği halde zorla yönlendirilmektedir. Aslında burada aileler toplumun aman ne kıymetli çocuğun var baskısından çekinmekte oldukları için izin vermektedirler.”

“Çocuk istismarının nedenlerin bir diğeri ise her ne kadar günümüzde azalmış olsa da toplumumuzda 18 yaşına yeni girmiş bireylerin çocukluğunu ve gençliğini tam anlamıyla yaşayamadan evlendirilmeleridir.”

Tablo 4: Üçüncü alt araştırma sorusu ve öğrencilerin verdikleri cevapların sınıflandırılması

3.Alt Araştırma Sorusu	Öğrenci Cevaplarının Sınıflandırılması
Sizce çocuk istismarı nasıl önlenir?	*Aile eğitimi *Tedavi *Çocukların bilinçlendirilmesi *Öğretmenlerin tutumu

*Aile eğitimi temasına öğrencilerin verdikleri cevaplar;

“Çocuk istismarı son günlerde oldukça yaygınlaşmıştır. Bu konu ile ilgili seminer ve konferanslar düzenlenerek aileler ve çocuklar bu konuda bilinçlendirilmelidir.”

“Öncelikle aileye gerekli eğitim verilmeli çocuk yetiştirme ve çocuk gelişimi konusunda yeterli bilgi, beceri ve donanıma sahip olması sağlanmalıdır.”

“Bu konu ile ilgili olarak verilecek eğitimlerle hazırlanacak kamu spotları ile toplum ve aileler bilinçlendirilmelidir.”

*Tedavi temasına öğrencilerin verdikleri cevaplar;

“Biraz önce bahsettiğim gibi ailenin ruhsal veya psikolojik yönden rahatsız olması çocuk istismarının nedenlerinden biridir bu rahatsızlıktan kurtulmak içinse bir uzmana başvurarak tedavi almak gerekir bu şekilde sağlıklı bir ruh haline ve psikolojiye sahip ebeveynlerde çocuklarına karşı istismar davranışları sergilemeyeceklerdir.”

“Çocuk istismarına neden olan faktörlerden biride alkol ve madde bağımlılığıdır. Geçicide olsa bu zararlı maddeler akıl dengesinin kaybedilmesine neden olduğu için çocuk istismarına neden olabilir. Bireyin bunu kabul edip tedavi yoluna gitmesi istismarın önüne geçecektir.”

*Çocukların bilinçlendirilmesi temasına öğrencilerin verdikleri cevaplar;

“Çocukların bu konuda bilgilendirilmesi istismarın önüne geçmemizi sağlayabilir. Örneğin, yabancı birisi dokunmaya çalıştığında çocuğa bağırması gerektiği öğretilmelidir.”

“Çocuğa ruhuna ve özellikle bedenine isteği dışında yapılan herşeyi korkmadan anlatması yönünde bilinçlendirilmelidir.”

“Çocuk istismarını önlemenin en önemli yolu, çocuğu herkesin vücudunda önemli ve hassas bölgelerinin olduğu buralara kimsenin dokunamayacağı bakamayacağı ile ilgili olarak bilgilendirmektir.”

*Öğretmenlerin tutumu temasına öğrencilerin verdikleri cevaplar;

“Ebeveynler öğretmenlerle sürekli etkileşim halinde olup çocuk da herhangi bir olağan dışı davranış gördüklerinde birlikte hareket ederek istismarı önleyebilirler. Bu konuda okul – aile birliği daha aktif çalışabilir.”

“Burada aslında öğretmenlere çok büyük işler düşüyor. Çünkü, pedagojik eğitimden geçmiş ve çocuk psikolojisinden anlayan öğretmenlerin iyi bir gözlem yaparak aileleri bilgilendirmesi gerekir.”

“Okul döneminde özellikle anaokulu ve ilkokul çağında öğretmenler çocuklar için çok değerli olduğundan ailesine açamadığı sorunları bazen öğretmenine söyleyebilir. Öğretmenlerin bu güveni çocuğa verebilmesi gerekir.”

*Madde bağımlılığı temasına öğrencilerin verdikleri cevaplar;

“İstismara uğrayan çocuk öncelikle zararlı madde kullanımını başlayacak ve suça daha çabuk yönelebilecektir.”

“İstismarın çocuklara etkisi, sigara, alkol ve uyuşturucu gibi bağımlılık yaratan maddelere başlama şiddet eğilimi gösterme şeklinde ortaya çıkacaktır.”

*Psikolojik problemler temasına öğrencilerin verdikleri cevaplar;

“İstismar çocukta en çok ruhsal ve psikolojik yönden yıkıma yol açacaktır.”

“Tırnak yeme, parmak emme ve kalabalık ortamlara girememe gibi psikolojik sorunlar görülebilir.”

“Özellikle psikolojik yönden olumsuz etkileneceklerini düşünüyorum. Diğer insanlarla iletişimimi kısıtlayıp özgüveni eksik olan veya tam tersi agresif sinirli bir birey haline gelebilir.”

“Sürekli insanlardan zarar gelebileceğini düşünerek güven sorunu yaşamaya başlar.”

Tablo 5: Dördüncü alt araştırma sorusu ve öğrencilerin verdikleri cevapların sınıflandırılması

4.Alt Araştırma Sorusu	Öğrenci Cevaplarının Sınıflandırılması
Sizce çocuk istismarının çocuklara etkileri nelerdir?	<ul style="list-style-type: none"> *Madde bağımlılığı *Psikolojik problemler *Şiddet meyilli olma *Asosyal davranışlar *İntihar eğilimi *Düşük akademik başarı

*Şiddet meyilli olma temasına öğrencilerin verdikleri cevaplar;

“Çocuğun gelişimini kötü etkileyeceğinden dolayı her yönden sağlıklı bir birey yetişmesini engeller. Şiddete ve istismara maruz kalan çocuklar ileride de şiddet meyilli olacaktır.”

“İstismara uğrayan çocuklar psikolojik yönden çöküntüye uğrar bu durumu yaşayan çocuklar uzun bir süre kendisine gelemmez ve büyüdüklerinde şiddet uygulayan birey haline gelirler.”

“Çocukluğunda istismara uğrayan kişileri günümüzde taciz, darp, silahlı eylemler ve hırsızlık gibi pek çok olaya karışmışken bulabiliyoruz.

*Asosyal davranışlar temasına öğrencilerin verdikleri cevaplar;

“İstismar çocuğun içine kapanık bir birey olmasını ve bu sayede sosyalleşmesini engeller.”

“Taciz veya tecavüz gibi istismara uğrayan çocuk içine kapanık, dalgın ve ruhsal yönden çöküntüye uğrayacaktır.”

“İlerde korkak çekingen ve kendini toplumdan soyutlamış asosyal bir birey haline gelecektir.”

*İntihar eğilimi temasına öğrencilerin verdikleri cevaplar;

“İstismara uğrayan çocuk duygu ve düşünce bunalımı yaşayacağından dolayı intihar eğilimi gösterecektir.”

“İstismar olayı çocuğun bilinçaltına yerleşeceği için hiçbir zaman o çocuklar topluma sağlıklı bir birey olamazlar ve hatta bazıları bu durumu kaldıramayıp intihara girişebilirler.”

“Çocuklar psikolojik yönden çok etkilenirler ve uzun süreli bir bunalıma girerler ve hatta bu durum intihara kadar gidebilir.”

*Düşük akademik başarı temasına öğrencilerin verdikleri cevapların sınıflandırılması;

“İstismara uğrayan çocuk sağlıklı düşünme yetisini kaybedebileceğinden dolayı akademik anlamda da başarılı olamayacaktır.”

“İstismara uğrayan çocuklarda daha çok kendini küçük görme ve okul başarısında düşüklük gibi etkenler görülebilir.”

Sonuç

Çocuklar yetişkinlerden farklı olarak birtakım haklara sahiptir. Bu hakları ihlal ettiğimiz zaman çocuk istismarı ortaya çıkar. Çocukların sahip olduğu haklar uluslararası ve ulusal düzeyde düzenlenen bir takım sözleşmelerle garanti altına alınmıştır. Çocukların sahip olduğu temel hakların engellenmesi veya kısıtlanması çocuk istismarıdır. Çocuklara ebeveynleri veya toplumdaki diğer bireyler tarafından kötü muamelede bulunulması ve çocuklara istemediği şeyleri dayatmak bu konuda baskı yapmak çocuk haklarını ihlale gireceğinden çocuk istismarı olarak değerlendirilebilir.

Çocuk istismarının nedenleri arasında birçok faktörü sayabiliriz. Bu nedenleri tek bir yerde aramak sorunun kaynağına ulaşmayı engelleyip çözüme ulaşmayı zorlaştıracaktır. Çocuk istismarının nedenleri arasında aileyi, okulu ve toplumu sayabiliriz. Ailenin çocuk yetiştirme konusunda bilinçsiz olması onlara gerekli ilgiyi, sevgiyi ve şefkati göstermemesi aile içinde ebeveynlerin kendi arasında ve çocuklara karşı iletişim problemi yaşamaları ve şiddetli tercih etmesi çocuk istismarının nedenleri arasında sayılabilir. Ailenin sosyo- ekonomik yapısının çocuklarının temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olması da çocuk istismarının nedenlerindedir. Ayrıca ebeveynlerin kendi aralarında bir takım problemlerinin olması, boşanma aşamasında olmaları ve geçmiş yaşantısında yaşadıkları olumsuzlukları çocuklarına yansıtması da çocuk istismarının nedenleri arasındadır. Özellikle günümüzde boşanma oranlarının artması ebeveynlerden ziyade çocukları mağdur etmektedir. Bir toplulukta çocuklar hakkındaki örf, adet, gelenek, görenek ve inanışlar çocukları direkt etkilemektedir. Toplumdaki “Kızını dövmeyen dizini döver” veya “öğretmenin vurduğu yerde gül biter” gibi bazı yanlış inanışlarda çocuk istismarının sebeplerin olabilir.

Çocuk istismarını önlemek çocuk, aile, okul, toplum ve devletin birlikte hareket ederek çözebilecekleri bir problemdir. Öncelikle çocukların ve ailelerin istismar konusunda bilgilendirilip istismarın ne olduğu nasıl önlenebileceği istismar durumunda nasıl hareket

edecekleri öğretilmelidir. Aile çocuğun bu konuda kesinlikle suçlu olmadığını böyle bir durumda baskı veya dışlama yapmamaları, çocuklarını takip etmeleri ve yakından ilgilenmeleri konusunda bilgilendirilmelidir. Aile içinde alkol veya madde bağımlısı olduğu için ya da psikolojik problemler yaşadığı için zaman zaman akli dengesini kaybeden bireylerin mutlaka tedavi edilmesi gerekir. Öğretmenlerin çocuk istismarını önleme konusunda ayrı bir önemi vardır. Anaokulu, ilkokul ve ortaokul çocukları için öğretmenleri rol model aldıkları ve ailelerinden bile daha ötede tuttukları kişilerdir. Bu dönemlerdeki çocuklar ile öğretmenleri olumlu ve güvenli bir iletişim kurabilirlerse bu güvene istinaden çocuklar yaşadıkları istismarı öğretmenlerine açabileceğinden istismar daha başından önenebilir.

İstismar çocukları maddi, manevi, fiziksel ve psikolojik gibi birçok anlamda olumsuz etkilemektedir. İstismara uğrayan çocuklar bu olayın olumsuz etkisi ile sigara, alkol ve uyuşturucu gibi bağımlılık yaratan zararlı maddeleri kullanma ihtimali daha yüksektir. Anne ve babasından veya diğer aile büyüklerinden şiddet gören çocuk arkadaşlarına da bu davranışı yansıtacaktır. İstismar psikolojik yönden de duygusal istismar yoluyla çocukları olumsuz etkilemektedir. Bu da çocukta diğer insanlara güvenememe, diğer insanlarla iletişime geçme konusunda sorun yaşanmasına neden olur. Bu durum ise çocuğun sosyalleşmesini engeller ve asosyal davranışlar ortaya çıkmaya başlar. Uğradığı istismar artık çocukta kronik hale gelmişse çocuk bu ruh halini kaldıramayacak duruma geldiği zaman evden kaçma ve intiharı düşünmeye başlayacaktır. Öte yandan istismara uğrayan çocukların okul başarılarının yüksek olması beklenemez. Çünkü istismara uğrayan çocuğun öncelikli sorunu istismardır. Bu sorundan sıyrılıp okul derslerine motive olması ve başarılı olması düşünülemez.

Kaynakça

- Aral N, ve Gürsoy F. (2005) Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal Ve İstismarı. http://217.160.138.148/contentmanagement/kundentr/uploads/media/Cocuk_uzerinemakaleler adresinden 18.04.2016 tarihinde alınmıştır.
- Çetin FÇ, Pehlivan Türk B ve Ünal F, (2008) *Çocuk ve ergen psikiyatrisi temel kitabı*. In: İşeri E. Cinsel istismar. 1inci Baskı, Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 470-7.
- Elliot AJ ve Peterson LW. (1993), *Maternal sexual abuse of male children. When to suspect and how to uncover it*. Post grad Med (94):169-172.
- Green A. (1996), Child sexual abuse and incest. In: Lewis M, ed. Child abuse and adole scent psychiatry. A comprehensive texbook. 2 nd ed. Baltimore, MA: William &Wilkins, 1041-1048
- Hancı İ.H. (2002) *Adli Tıp ve Ali Bilimler*, Seçkin yayıncılık 1. baskı Ankara, 263-284.
- Hergüner, S. (2011). *Çocuk Hakları Açısından Çocuk İhmali ve İstismarı El Kitabı*. 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi içinde (s.42-54).Duygusal İstismar ve İhmal. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Livingston R. (1987), *Sexually and physically abused children*. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry(26): 413-415.
- Taner Y. ve Gökler B. (2004) Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35: 82-6.
- Pizarro RA ve Billick SB. (1999), Current issues in child abuse. Curr Opin Pediatr; 12: 665-668.
- Polat O. (2004), *Klinik Adli Tıp*, SeçkinYayıncılık 1. baskı Ankara 85-131.

HASTA - ECZACI İLİŞKİSİNDE MEMNUNİYET, GÜVEN VE SADAKAT

İsmail BAKAN¹, Burcu ERŞAHAN², Tuba BÜYÜKBEŞE³, Buket SEZER⁴, Sevil AKPINAR⁵

Özet

Eczaneler, insan sağlığı için önemli bir alanda hizmet veren işletmelerdir. Sunulan hizmetin hastayı memnun etmesi, güven ve sadakatin gelişmesi eczane işletmelerinin başarılı bir şekilde yönetildiklerinin önemli göstergeleridir. Bu çalışmada hasta ile eczacı ilişkisinde hasta memnuniyeti, güveni ve sadakati konuları kısaca açıklanarak bu değişkenler arasındaki ilişki değerlendirilecektir. Yapılan alan araştırması ile hasta memnuniyetinin güven ve sadakat üzerindeki etkisinin yanı sıra güvenin hasta sadakati üzerindeki etkisi de incelenecektir.

1.Giriş

Eczacıların ilişki içinde oldukları başlıca bireyler hastalar olmaktadır. Eczacılar, hastalara ilaçlarını hazırlayıp sunar, ilaçlarla ilgili gerekli bilgiyi verir, yol gösterir ve bazı durumlarda da destek olur (McDonough ve Bennett, 2006; Akt. Çağırıcı ve Yeğenoğlu, 2007:32).

Hastalar ile eczacı arasındaki ilişkinin niteliği (hastalarla konuşma biçimleri, onlara iyi davranıp davranmamaları gibi) hasta memnuniyetini güçlü bir biçimde etkiler. Eczaneler için hasta memnuniyetinin değerlendirilmesi hastaların daha sonraki gelişlerini sağlayabilmek ve eczanenin iyileştirmeye açık alanlarını belirleyebilmek için gereklidir (Gordon, Edwards,1997; Akt. Gezergün ve diğerleri, 2006: 130; Kıdak ve Aksaraylı, 2008: 87).

Diğer taraftan, hasta eczacı ilişkisi içerisinde hastanın eczacıya yeterince bilgi verebilmesi için, eczacıya güvenmesi ve eczacıdan tam destek görmesi şarttır (Rourke, 1993:684-685; Akt. Gezergün ve diğerleri, 2006: 130). Bu doğrultuda, hasta-eczacı ilişkisi karşılıklı güven esasına dayandırıldığında hastaların tamamen bilgisiz oldukları konular aydınlanacak, hasta sadakati oluşarak eczaneye gelme sıklığı artacak ve tedavi süreci etkin olarak sağlanacaktır (Karsavuran ve diğerleri, 2011:189; Çınaroğlu, 2014: 3).

Bu çalışmada öncelikle eczacı-hasta ilişkisi güncel literatür esas alınarak incelenmiştir. Daha sonra hasta memnuniyeti, hasta güveni ve hasta sadakati konularına değinilmiş ve araştırma bulguları verildikten sonra “sonuç ve öneriler” ile çalışma sona erdirilmiştir.

2. Hasta-Eczacı İlişkisi

Mesleki anlamda ayrıcalıklı bir konumda olan eczacılık, dinamik yapısıyla bu konumunu sürdürmesi için hastalarını memnun etmesi, vizyon ve misyon yenilemesini gerçekçi kılması, bir sistem olarak verimli ve etkin çalışabilmesi gerekmektedir (Erdoğan, 1998: 60).

¹ Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, ibakan63@hotmail.com

² Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, bersahan@hotmail.com

³ Doç. Dr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi, tuba.buyukbese@hku.edu.tr

⁴ Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, buketsezer86@gmail.com

⁵ Kamu Hastaneler Birliği, Kahramanmaraş, sevil.akpinar44@hotmail.com

Eczacılar, devlet ya da il yetkilisi tarafından ilaçların hastalara dağıtımını yönetmekle ve ilaçların güvenli ve etkili kullanımını sağlamakla yetkilendirilmiş özel şekilde eğitilmiş ve yetiştirilmiş sağlık hizmeti sunucuları olarak tanımlanırlar (Uluslararası Eczacılık Federasyonu, 2012: 4-5).

Eczacıların herhangi bir tamamlayıcı sağlık hizmetinin parçası olarak, hastalara ilaç temin etmenin yanı sıra hastalarına gelişmiş ilaç-kullanım hizmetleri sağlama konusunda uygulamalar geliştirme, sağlık hizmeti sistemlerindeki karışık ve çeşitli nitelikleri güncel beceri ve uzmanlık sahibi yetkinlikleri ile devamlı kılma gibi rolleri bulunmaktadır (Uluslararası Eczacılık Federasyonu, 2012: 4-5).

Sağlıklı bir toplum oluşturulması veya mevcut sağlıklı ortamın devamının sağlanması hastayla eczacı arasında kurulabilecek ilişkilere bağlı olmaktadır (DİTAM, 2012: 8). Dolayısıyla sağlık hizmeti sunucusu olarak eczacılar, hastaların yaşam kalitesini artırabilmek için hastalarla ilişkilerini geliştirmelidir (Türk Eczacılar Birliği, <http://www.e-kutuphane.teb.org.tr>).

Genellikle eczacıların, hasta problemlerini yanıtlama ve ilaçla ilgili herhangi bir sorun olduğunda, doktorlara göre, daha çok başvuru alan kişiler oldukları bilinmektedir (Worley, 2006). Bu doğrultuda hastaların bilgilerinin yetersizliği istenmeyen yan etkilere neden olacağından (Cochrane ve diğerleri, 1992) ürün bilgisi sunma hizmeti ve ürünlerin en uygun biçimde kullanımının sağlanması konusu hastalar ile kurdukları ilişkileri yakınlaştırmaktadır (Akt. Ulutaş ve diğerleri, 2015 :20).

Mandy ve Gard (2000) literatürdeki mevcut araştırmaları incelediklerinde, sağlık çalışanı olan eczacılar ile hasta arasındaki ilişkinin olumlu ve samimi olması durumunda hastalardan alınan bilgiler daha kolay elde edilmekte, hastaların da bu tedavi sürecine daha iyi uyum sağladığı sonucuna ulaşılmaktadır (Akt.Çağırıcı ve Yeğenoğlu, 2007: 38).Kansanaho ve arkadaşlarının (2004) yapmış olduğu çalışmada, hastaların ilaç kullanımı ile ilgili danışmanlık hizmeti almada eczacılarla iletişimin zayıf olduğu tespit edilmiştir (Akt. Akshar ve diğerleri, 2014: 2).

Bugün gelişen teknoloji ve hizmet anlayışındaki farklılıklar nedeniyle eczacılık hizmeti, hasta merkezli bir uygulamaya dönmüştür. Ancak hastanın tüm ilaç tedavisi sorunlarını bulup yanıtlamaya yönelik bu eczacılık hizmeti, artan prosedürlerle eczacıların hastalarına yeteri kadar zaman ayıramamalarına neden olmuştur. Bu durumun hasta eczacı ilişkilerinin geliştirilmesi açısından ele alınması gerekmektedir (Saygı, 2015: 7; Gülpınar ve diğerleri, 2015: 37).

3. Hasta Memnuniyeti

Hasta memnuniyeti birçok değişken tarafından etkilenen, karmaşık ve üstünde önemle durulması gereken bir konudur. Genel olarak hasta memnuniyeti, hastanın beklediği hizmetin kalitesini algılama derecesidir. Carr-Hill (1992) hasta memnuniyetini “hastanın değer ve beklentilerinin ne düzeyde karşılandığı konusunda bilgi veren ve esas otoritenin hasta olduğu bakımın kalitesini gösteren temel ölçüt” olarak tanımlamıştır. Pérez- Peiró ve BorrásAlmenar (2006) hasta memnuniyetini, “hastanın beklentileri ile verilen sağlık hizmetleri algısı arasındaki benzeşme” olarak ifade eder (Márquez-Peiró ve Pérez- Peiró, 2008:72). Hasta memnuniyeti, algılanan kalite ile beklenen kalitenin bir fonksiyonudur. Buna dayalı olarak, bir hastanın

hizmeti almadan önce bazı beklentileri olmakta ve hizmetin sunumundan sonra geçirdiği tecrübeye dayalı olarak belli algıları gerçekleştirmektedir. Hasta, algıladığı kalite ile beklediği kalite arasında yaptığı karşılaştırma sonucunda memnun olup olmadığına karar vermektedir (Tezcan ve diğerleri, 2014).

Sağlıkta hasta memnuniyetini belirleyen en önemli unsur alınan hizmetin kalitesi olarak ifade edilmektedir. Hizmet kalitesini belirleyen unsurlar; hizmetin sunulduğu ortam, görünüm, hizmetin zamanlaması, hizmeti sunanların konularında uzman olması, hizmetin süreklilik arz etmesi, güvenilir, doğru ve esnek olmasıdır. Bunun yanı sıra hastaların bekleme süreleri, çalışanların nezaketi ve tutarlılığı, hizmete ulaşılabilirlik, sunulan hizmetin bir kerede ve doğru olarak yapılması, beklenmedik bir durumda çalışanların gerekli çözümleri bulması ve yanıt vermesi ile hizmetin zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirilmesidir (Tarım, 2000).

Eczane hizmetleri ile hasta memnuniyeti üzerine yapılan araştırmalar 25 yıl önce başlamış ve literatüre önemli bir katkı sağlamıştır. Çoğu zaman hasta memnuniyetinde eczane hizmetleri bir performans göstergesi olarak görülmüştür (Shomer ve Küçükarslan, 1997; Akt. Traverso ve diğerleri, 2007: 218).

Eczane hizmetleri ana faydalanıcı olarak hastalar için profesyonel bir uygulamadır (Traverso ve diğerleri, 2007: 218). Burada yer alan eczacılar da hastaların en çok muhatap olduğu sağlık çalışanlarıdır. Hastaların tıbbi bakım ve tedavilerini anlamalarını ve anımsamalarını sağlayan eczacılar, gerekli hizmeti hastanın istediği şekilde sundukları takdirde, hastalıklarından daha kolay bir şekilde kurtulduğunu gören hasta, memnun olacak ve daimi olarak eczaneye gelecektir (Özler ve diğerleri, 2003).

Gordon ve Edwards (2001)'in literatürde yer alan çalışmaları incelediğinde, hastaların büyük bir kısmının sağlık çalışanı (doktor, hemşire, eczacı gibi) ile olan ilişkilerinden memnun olmadığını vurgulamışlardır. Bu memnuniyetsizliğin kaynağının ise nadiren sağlık çalışanlarının yetersizlikleri ile çoğu zaman onlarla aralarındaki etkisiz iletişimden kaynaklandığı belirtilmiştir (Akt. Çağırıcı ve Yeğenoğlu, 2007: 38).

Larson ve arkadaşları (2002), hasta memnuniyetini farmasötik bakım ile değerlendirmiş, eczacıların hasta memnuniyetini sağlaması için samimi açıklamada bulunması ve terapi şeklinde yönetmesi gerektiğini vurgulamıştır (Akt. Oparah ve diğerleri, 2004: 8).

Wirth ve arkadaşlarının (2011) yapmış olduğu çalışmada Malta'da yer alan eczacılara yönelik hastaların genel algısının olumlu olduğunu ve eczacıların göstermiş olduğu hizmetlerden (işbirlikçi bakım uygulamaları, teşhis testleri ve çalışma saatleri gibi) memnun olduklarını ifade etmişlerdir (Wirth ve diğerleri, 2011: 5).

4. Hasta Güveni

Güven, bir ilişki içerisinde karşı tarafın niyeti hakkındaki inanç ya da kanaatler olarak belirtilmektedir (Hacıfendioğlu, 2005:71). Diğer bir deyişle güven birey ya da kuruma karşı olumlu beklentiye dayalı, savunmasız durumun iyimser kabulü şeklinde tanımlanmaktadır (Gidman ve diğerleri, 2015: 2).

Güven duygusu kişiler için önemlidir. Kişiler her zaman kendisine zarar vermeyecek, sözünde duracak, tutarlı kişilerle bir arada olmak isterler (Çağırıcı ve Yeğenoğlu, 2007:39).

Eczacı ile hasta arasındaki ilişkilerde güven esası vardır (Seetharamu ve diğerleri, 2007; Belcher ve Jones, 2009 ; Akt.Rørtveit ve diğerleri, 2015: 196). Hastanın vücuduna giren yabancı maddeyi yani ilacı tanıma olayı eczacılar sayesinde mümkün olduğundan hastanın güvendiği bir eczanenin olması hastanın tedavisini olumlu etkilemekte, gereksiz ilaç alımlarının da önlenmesini sağlamaktadır.

Eczacılar, hastaların iyi olması için karşılıklı güven temelini hep önde tutmak isterler (McPherson ve Fontane,2011:5).Eczanelerde hasta güveninin doğru değerlendirilip farkında olunması koşuluyla sağlık sisteminde sosyal fayda yaratma prensibi gerçekleşmiş olacaktır (RoweveCalnan, 2006: 5; Akt. Çınaroğlu, 2014: 15).

Gidman ve arkadaşları (2012), hastaların eczacılara yönelik güveni için genişletilmiş hizmetlerin (yabancı hizmetler gibi) gerçekleşmesi gerektiği ve bununla oluşan hasta memnuniyeti ile eczacılara yönelik güvenin artacağı vurgulanmıştır (Gidman ve diğerleri, 2012: 1).

El Hajj ve arkadaşları (2011), Katar'da ikamet eden hastalara eczane hizmetleri hakkında görüşlerini sorduklarında, eczacıların hasta sorununda yeterli zaman ayırdığını ve cevabının yeterince bilgi dolu olduğunu belirterek hastaların eczacıya güvenlerinin arttığını vurgulamışlardır (Akt. Akshar ve diğerleri, 2014: 8).

Hasta memnuniyeti ve hasta güveni ile ilgili olan çalışmalarda çeşitli sonuçlar bulunmaktadır.

Chang, Chen ve Lan (2013) Tayvan'da 285 hasta üzerinde hizmet kalitesi, güven ve memnuniyet arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmada hasta güveninin hasta memnuniyetini pozitif yönde ve anlamlı etkilediği bulgusuna ulaşmışlardır.

Anderson'un (1995: 32–39) Houston Üniversitesi Tıp Fakültesinde yaptığı çalışmada hastaların en fazla hizmet kalitesinin güvence boyutundan memnuniyetsizlikleri bulunmuştur (Akt. Zaim ve Tarım, 2010: 7).

Garbarino ve Jhonson (1999), güvenin, sadakat ve davranışsal niyet oluşumu üzerinde önemli bir etken olduğunu ve bunun yanısıra tatmin düzeyi ile güven duygusu arasında doğrudan ilişki olduğunu ifade etmektedir (Akt. Dölarslan ve Özel, 2014 :41).

Benzer şekilde, Goold ve Klipp (2002) hastaların beklenti ve algılarının neticesinde oluşan tatmin değerlendirmeleri ile hastaneye olan güvenin oluşumunun ilişkili olduğunu göstermektedir (Akt. Dölarslan ve Özel, 2014 :41).

Bu düşünceden hareketle araştırmamızın ilk hipotezi aşağıdaki şekilde kurgulanmıştır:

H1: “Hasta memnuniyeti hasta güvenini etkiler”

5. Hasta Sadakati

Sadakət, sadık olunan kişi ya da kuruma karşı beslenen olumlu tutum ve davranıştır.

Sadakatin oluşumunda alışkanlıklar, merak, rahata düşkünlük, çalışanlarla ve diğer müşterilerle etkileşim, kültür, kişinin karakteri vb. etkilidir (Srinivasan, 2002: 41-50). Sadakatin

oluşumuna etki eden bu faktörlerin sonucunda sürekli aynı yerden hizmet alma davranışı gelişir (Derin ve Demirel, 2011: 214).

Hasta sadakati, hastanın aynı hizmeti almak için her sefer aynı kurumu tercih etmesi ve bu kurumu da başkalarına tavsiye etmesi olarak ifade edilmektedir (Srinivasan, 2002: 41-50).

Hasta sadakatini olumlu yönde etkileyen en önemli faktörler alıcı ve satıcı arasındaki memnuniyet ve güven unsurlarıdır (Hacıfendioğlu, 2005:71).

Eczanelerinden memnun olan hastaların başka eczaneye gerek duymamaları ve ihtiyaç duyduklarında aynı eczaneyi tercih etmeleri beklenir. Eczane hizmetinden memnun kalan hastalar bunu başka hastalara da tavsiye edebilecektir. Dolayısıyla eczacıya duyulan memnuniyetin ve güven duygusunun hasta sadakatini etkilediği düşünülmektedir.

Eczacılar hasta sadakatini kazanabilmek için pek çok yöntem denerler. Hastaların ada göre adreslerini belirleme, eczacının isim rozetliği takması, hastalara veya ailelerine sempatik kartlar göndermek, hasta doğum gününü hatırlama, hastalara özel programlar veya fırsatlar sunma, hastanın reçetesine kişiselleştirilmiş not ekleme gibi uygulamalar bu yöntemlere örnekler olarak sunulabilir (BoehringerIngelheim,2008 :25).

Hasta güveni, hasta memnuniyeti ve hasta sadakati arasındaki ilişkiyi konu edilen çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan Fornell (1992)'ın çalışmasında memnuniyet ile sadakat arasında bir ilişki olduğu ve bu ilişkinin ürün ya da hizmetlerin özelliklerine bağlı olarak değiştiği tespit edilmiştir (Akt. Bastos ve Gallego, 2008:10).

Platonova ve arkadaşları (2008:13)'nın yapmış oldukları araştırmada, hasta güveni ve hasta memnuniyetinin hasta sadakati ile güçlü bir ilişki içinde olduğu bulgusuna ulaşmışlardır (Platonova ve diğerleri, 2008:13).

Bastos ve Gallego (2008:21)'nin yapmış olduğu çalışmada eczacıların hastalara sunduğu hizmet karşılığında hastaların sadakatini arttırdığı görülmüştür.

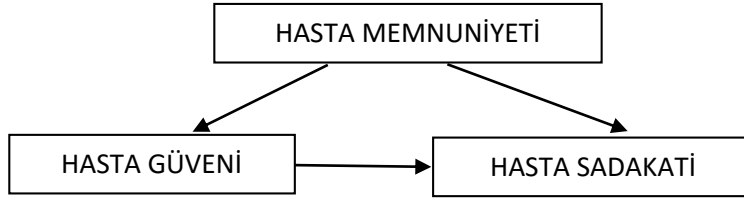
Patawayati ve arkadaşlarının (2013: 12) çalışmasına göre, hastaya sunulan hizmetin sayesinde hastada güven oluştuğu bu durumun hasta sadakatini artırdığı vurgulanmıştır (Patawayati ve diğerleri, 2013:12).

Whitehead ve arkadaşlarının (1999: 71) çalışmasında, hastaların eczacılardan ilaçlarla ilgili bilgi sağlaması ile edinilen memnuniyet sayesinde hastaların eczacılara yönelik sadakatini artırdığı tespit edilmiştir (Whitehead ve diğerleri, 1999:71).

Bu bağlamda araştırmamızın ikinci ve üçüncü hipotezleri aşağıdaki şekilde kurulmuştur:

H2: “Hasta güveni hasta sadakatini etkiler”

H3: “Hasta memnuniyeti hasta sadakatini etkiler”

Şekil 1. Hasta memnuniyetinin hasta güveni ve hasta sadakati ile ilişkisi modeli

Şekil 1’de yer alan modeli test etmek amacıyla aşağıda yer alan hipotezler kurulmuştur.

H1: “Hasta memnuniyeti hasta güvenini etkiler”

H2: “Hasta güveni hasta sadakatini etkiler”

H3: “Hasta memnuniyeti hasta sadakatini etkiler”

6. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Günümüzde birçok sektörde olduğu gibi sağlık sektöründe de yoğun rekabet yaşanmaktadır. İşletmeler için yeni müşteriler kazanmaktan daha çok mevcut müşterileri elde tutmak, yani müşteri sadakatini sağlamak işletmelerin rekabet edebilmesi ve hayatta kalması için önemli görülmektedir. Sayıları gün geçtikçe artan eczaneler de hasta memnuniyetini sağlayarak kendilerine sadık müşteriler (hastalar) kazanma çabasıdadır. Bu düşünce ile çalışmamızda hastaların alışveriş yaptıkları eczaneden duydukları memnuniyet ile eczacıya güven ve eczaneye sadakat algıları arasındaki ilişki araştırma konusu olarak seçilmiştir. Çalışmanın amacı hasta-eczacı ilişkisi algı düzeyinin araştırılarak eczanelerin yegane müşterisi olan hastaların memnuniyeti, güveni ve sadakati arasındaki ilişkiyi tespit etmek, hasta memnuniyetinin eczacıya olan güven üzerindeki, güvenin ise sadakat üzerindeki etkisini araştırmaktır. Elde edilecek sonuçların, hastaların hasta-eczacı ilişkisi algısının olumlu yönde güçlenmesi için eczacılara rehber olması beklenmektedir. Ayrıca hastaların eczacılardan memnuniyet düzeyinin eczacıya güvenine ve sadakatine ne kadar yansıdığını, olumsuz durumları iyileştirmek için neler yapılabileceğini belirlemektir.

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda öncelikle müşteri ve hasta memnuniyeti, müşteri ve hasta güveni, müşteri ve hasta sadakati konuları teorik bazda açıklanmış, kavramların teorik kısmını somutlaştırmak amacı ile Kahramanmaraş ilinde eczane hizmetlerinden faydalanan kişiler üzerinde bir alan çalışması yapılmıştır.

7. Araştırma Yöntemi

Çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmış olup, veri toplama aracı olarak anketten yararlanılmıştır. Konuya ilişkin yerli ve yabancı literatür taranarak iki bölümden meydana gelen bir anket oluşturulmuştur. Anketin ilk bölümünde hastaların demografik özelliklerine ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise memnuniyet, güven ve sadakat değişkenlerini ölçmeye yönelik daha önce yapılan çalışmalarda geçerliliği ve güvenilirliği sınanmış ölçekler

kullanılmıştır. İkinci bölümdeki sorular 5’li likert ölçeği ile (“1.Kesinlikle Katılmıyorum”, “2.Katılmıyorum”, “3.Kararsızım”, “4.Katılıyorum” ve “5.Kesinlikle Katılıyorum”) ölçülmüştür.

Araştırmada 14 ifadeyi içeren “hasta sadakati” ölçeği Rosa Bastos ve Muñoz Gallego (2008) ’den, 30 ifadeyi içeren “hasta güven” ölçeği Ngorsuraches ve diğerlerinden (2007) ve 10 ifadeyi içeren “memnuniyet” ölçeği Cook ve diğerleri (1981)’den alınmıştır.

Araştırma Kahramanmaraş ilinde eczane hizmetlerinden faydalanan ve tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 320 kişiye uygulanmış, 17 anket eksik doldurulduğu için elenerek, 303 anket değerlendirilmeye alınmıştır.

Toplanan veriler SPSS istatistik paket programında değerlendirilmiştir. Öncelikle anketler güvenilirlik testine tabi tutulmuş, Cronbach’s Alfa güvenilirlik katsayısı bulunmuştur. Daha sonra katılımcılara ilişkin tanımlayıcı istatistikler ortaya koyulmuştur. Korelasyon testi ile değişkenler arasındaki ilişki düzeyi ve yönü belirlenmiş ve son olarak regresyon analizi ile bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi test edilmiştir. Analiz sonuçları tablolar halinde sunulup raporlanmış ve ortaya çıkan bulgular yorumlanmıştır.

8. Araştırmanın Güvenirliği

Ölçeklerin güvenilirliğinin test edilmesinde Cronbach’s Alfa değeri kullanılmıştır. Literatüre göre alfa değeri 0,70 veya üzerinde bir değere sahip ($0,70 \leq \alpha \leq 1$) ise ölçek güvenilir kabul edilmektedir. 0,80 ile 1 aralığında çıkan alfa katsayıları yüksek derecede güvenilir kabul edilmektedir (Hair ve diğerleri, 1998). Araştırma değişkenleri ile ilgili soru sayıları ve ölçeklerin güvenilirliğine ilişkin Cronbach’s alfa değerleri Tablo 1’de yer almaktadır. Cronbach Alfa değerleri Tablo 1’de görüldüğü gibi 0,89 ile 0,98 arasında olup ölçekler yüksek güvenilirliğe sahiptir.

Tablo 1: Ölçeklerin Güvenirliği

Değişkenler	Önerme Sayıları	Cronbach’s
		Alpha Değerleri
Hasta Sadakati	14	0,89
Hasta Güveni	30	0,98
Memnuniyet	10	0,94

9. Demografik Değişkenler İle İlgili Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmaya katılanların demografik özelliklerine verdiği yanıtlara ilişkin tanımlayıcı istatistik bilgileri Tablo 2’de yer almaktadır. Tablo 2’de görüleceği üzere katılımcıların yaklaşık yarısı (%47,9’u) erkek, kalan %52,1’i kadınlardan oluşmaktadır. Çalışmaya katılanların yaş değişkenine göre incelenmesinde katılımcıların büyük bir bölümünün genç (%65,7’si 36 yaş altı) ve orta yaş (%26,4’ü 36-45 yaş arası) aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların

eğitim durumu incelendiğinde % 8'i ilköğretim, %21,1'i lise, %62,7'si üniversite, %8,3'ü lisansüstü seviyesindedir. Üniversite ve üstü eğitime sahip olanların % 71 olması, katılımcıların çoğunun eğitim seviyesi yüksek olan kişilerden oluştuğunu göstermektedir. Katılımcıların sosyal güvencesi sorulduğunda % 2,6'sı yeşil kart, % 95'i sosyal güvenlik kurumu, % 1,7'si 18 yaş altı sağlık güvencesine sahip olduğunu, % 0,7'si ise ücretli olduğunu belirtmiştir. Bu durum katılımcıların % 99,3'ünün devlet güvencesi kapsamında olduğunu göstermektedir. İlaçlarına para ödmeden veya az miktarda para ödeyerek sahip olmanın eczanelere bakış açısını olumlu etkileyeceği düşünülmektedir. Katılımcıların ilaçlarını nereden tedarik ettikleri sorulduğunda %89,4'ü reçete ile eczaneden ilaç temin ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılara eczaneyi son bir yıl içinde ziyaret sıklıkları sorulduğunda ise %57,8'i bazen, %20,1'i çok zaman eczaneyi ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 2: Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

Genel Bilgiler	Sayı	%
1.Cinsiyetiniz		
Erkek	145	47,9
Kadın	158	52,1
TOPLAM	303	100
2.Yaşınız		
25 Yaş ve Altı	56	18,5
26-35 Yaş Arası	143	47,2
36-45 Yaş Arası	80	26,4
46-55 Yaş Arası	20	6,6
55 ve Üzeri	4	1,3
TOPLAM	303	100
3.Eğitim Durumunuz		
İlkokul	9	3,0
Ortaokul	15	5,0
Lise	64	21,1
Üniversite	190	62,7
Lisansüstü	25	8,3
TOPLAM	303	100
4.Sağlık Güvenceniz	Sayı	%
Yeşil Kart	8	2,6
Sosyal Güvenlik Kurumu	288	95,0
18 Yaş Altı Sağlık Güvencesi	5	1,7
Ücretli	2	0,7
TOPLAM	303	100
5.İlaç Temin Ettiğiniz Yerler		
Eczaneden Reçeteli	271	89,4
Eczaneden Reçetesiz	25	8,3
Evde Biriken İlaçlardan	5	1,7
Komşudan	2	0,7
TOPLAM	303	100
6.Son Bir Yıl İçinde İlaç veya Sağlık İle İlgili Konularda Eczaneyi Ziyaret Etmeniz		
Hemen Hemen Hiç	54	17,8
Bazen	175	57,8
Çok Zaman	61	20,1

Hemen Her Zaman	13	4,3
TOPLAM	303	100

Tablo 3’de verilen korelasyon testi sonuçları incelendiğinde Hasta memnuniyeti, güven ve sadakat değişkenleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Değişkenler arasında $p \leq 0,01$ düzeyinde anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Tablo 3: Korelasyon Testi Sonuçları

Değişkenler	Hasta Sadakati	Hasta Güveni	Memnuniyet
Hasta Sadakati	1		
Hasta Güveni	,796**	1	
Hasta Memnuniyeti	,676**	,830**	1

** $p \leq 0,01$

Araştırmada hasta memnuniyetinin hastanın eczaneye olan güveni üzerindeki etkisini incelemek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda hasta memnuniyetinin hasta güveni üzerinde anlamlı ($p \leq 0,01$; $F=665,021$) etkiye sahip olduğu, aynı zamanda hasta memnuniyetinin bağımlı değişkeni (hasta güveni) % 68 oranında açıkladığı görülmektedir (Tablo 4).

Bu sonuçtan yola çıkarak araştırmanın 1. Hipotezi “Hasta memnuniyeti hasta güvenini etkiler” hipotezi kabul edilmiştir. Müşterilerini memnun eden eczacı veya eczaneler büyük ölçüde onların güvenini de kazanmış olmaktadır. Bu nedenle hizmet kalitesinin yükseltilerek müşterinin beklentilerinin karşılanması müşteri memnuniyetinin de artmasına yol açacaktır. Dolayısıyla bunu da güven takip edecektir denilebilir.

Tablo 4: Hasta Memnuniyetinin Hasta Güveni Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Regresyon Analizi

Bağımsız Değişkenler	Standart hata	B	T	Sig.
Sabit sayı	0,111	0,861	7,778	,000
Hasta memnuniyeti	0,030	0,772	25,788	,000
$R^2=0,688$ Düzeltilmiş $R^2=0,687$ $F=665,021$ Sig=0 ,000				

Bağımlı değişken: Hasta güveni

Araştırmanın 2. Hipotezini test etmek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucu Tablo 5’te yer almaktadır. Hasta memnuniyetinin bağımsız, hasta sadakatinin ise bağımlı değişken olarak yer aldığı Tablo 5’te hasta memnuniyetinin hasta sadakatinin yordayıcısı olduğu ve hasta memnuniyetini %45 düzeyinde ($F=252,999$ Sig=0 ,000) açıkladığı görülmektedir. Değişkenler arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Hasta memnuniyetinin artması hasta sadakatinin de artmasına yol açmaktadır. Alışveriş yaptığı eczaneden memnun olan müşterinin ihtiyaç duyduğunda genellikle, tekrar aynı eczaneyi tercih ettiği söylenebilir. Dolayısıyla araştırmanın 2. Hipotezi “Hasta memnuniyeti hasta sadakatini etkiler” kabul edilmiştir.

Tablo 5: Hasta Memnuniyetinin Hasta Sadakati Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Regresyon Analizi

Bağımsız Değişkenler	Standart hata	β	T	Sig.
Sabit sayı	0,127	1,579	12,312	,000
Hasta memnuniyeti	0,035	0,552	15,906	,000
R ² =0,457 Düzeltilmiş R ² =0,455 F=252,999 Sig=0 ,000				

Bağımlı değişken: Hasta sadakati

Araştırmanın 3. ve son hipotezi olan “hasta güveni hasta sadakatini etkiler” önermesini test etmek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucu Tablo 6’da yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre hasta güveninin hasta sadakatinin %63’ünü açıkladığı, değişkenler arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişki olduğu (F=520,608 Sig=0,000) görülmektedir. Gittiği eczaneye güven duyan hastanın aynı davranışı tekrar gösterme eğiliminde olacağı varsayılabilir.

Araştırmanın 3. Hipotezi “hasta güveni hasta sadakatini etkiler” önermesi kabul edilmiştir.

Tablo 6: Hasta Güveninin Hasta Sadakati Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Regresyon Analizi

Bağımsız Değişkenler	Standart hata	β	T	Sig.
Sabit sayı	0,114	1,023	8,970	,000
Hasta Güveni	0,031	0,698	22,817	,000
R ² =0,634 Düzeltilmiş R ² =0,632 F=520,608 Sig=0,000				

Bağımlı değişken: Hasta sadakati

10. Sonuç

Sağlık kurumları günlük yaşantımızda hepimizin zaman zaman başvurduğu, hayatımızın olmazsa olmaz kurumlarından. Bizim için en değerli sermayemiz olan sağlığımızı korumak için ya da geri kazanmak için bu kurumlara ihtiyacımız vardır. Eczaneler sağlık kurumları içinde önemli bir yere sahiptir. Hasta olduğumuzda tedavi için gerekli ilaçları eczanelerden temin ederiz. Bu yönüyle artan rekabet ortamında eczacıların müşterilerini memnun etmesi, diğer bir ifadeyle müşterilerin alınan hizmetten memnun kalmaları hem eczacıya güvenmelerini sağlayacak, hem de bir daha aynı hizmete ihtiyaç duyduklarında eczane tercihlerinde etkili olacaktır. Aynı zamanda aldığı hizmetten memnun kalan müşterilerin aynı eczaneleri çevresindekilere de tavsiye etmesi beklenir. Dolayısıyla eczacının hem mevcut müşterisini elinde tutması, hem de yeni müşteriler edinmesi için müşteri memnuniyeti elzemdir. Eczacının

müşteriye güler yüzlü davranması, onunla ilgilenmesi, iyi iletişim kurması, sorularına yanıt vermesi, ihtiyaçlarını hızlı temin etmesi, eczanenin konforu gibi birçok unsur hasta memnuniyetini etkilemektedir. Eczacının müşterisini memnun edecek her türlü çabayı sergilemesi gerekir. Birçok sektörde olduğu gibi eczaneler arasında da yoğun rekabet yaşanmaktadır. Genel olarak eczanelerin kuruluş yerlerine bakıldığında hastane, sağlık merkezi gibi yerlere yakın çevrede kuruldukları ve çoğu zaman yan yana birden fazla eczanenin olduğu görülmektedir. Hastanın eczane tercihinde almış olduğu hizmetten memnuniyeti eczacı ile bir bağ kurarak ona güvenmesini sağlar. Aynı zamanda hasta bir daha aynı hizmete ihtiyaç duyduğunda, risk almak yerine, memnun kaldığı ve güvendiği eczaneyi tercih etmesi beklenir. Alınan hizmetten memnuniyet müşterilerin eczacıya olan güvenini sağlar. Aynı zamanda memnuniyet sadık müşterilerin kazanılmasında da etkilidir. Aslında eczanelerin geleceğini belirleyen en önemli unsur, elde ettikleri kârlılıkları değil, hastalarını ne derecede memnun ettikleridir. Eczanelerin geleceğini de sadık müşteriler (hastalar) belirleyecektir (İzci ve Saydan, 2013 :215). Bu düşüncelerden yola çıkarak çalışmada eczanelerin en önemli müşterileri olan hastaların görüşlerine başvurularak hasta memnuniyeti, hasta güveni ve hasta sadakati arasındaki ilişki araştırılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında hasta memnuniyetinin hasta güvenini ve sadakatini önemli ölçüde etkilediği, aynı şekilde hasta güveninin de hasta sadakatinin önemli bir belirleyici olduğu ortaya konulmuştur. Eczacıların bu sonuçları dikkate alarak müşterilerini memnun edecek şekilde davranmaları, özellikle hasta ile etkili iletişim kurmaları önerilebilir. Unutulmamalıdır ki günümüzde sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmenin en önemli yolu sadık müşterilere sahip olabilmektir.

Kaynakça

- Tezcan, D., Yücel M.H., Ünal, U.B., Edirne, T.(2014), "Üçüncü Basamak Sağlık Kuruluşunda Hasta Memnuniyeti", Pamukkale Tıp Dergisi, Cilt:7, Sayı:1, 57-62
http://www.journalagent.com/ptd/pdfs/PTD_7_1_57_62.pdf
- Tarım M., (2000), Hizmet Organizasyonlarında (Hastanelerde) Kalite, Prof. Dr. Nusret Ekin'e Armağan, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını No:38, Ankara.
- Özler, D., Şar, S. ve Asil, E., (2003) "Eczacı- Hasta İletişimi ve Eczacılık Etiği" ; Erdemir, A.D., Uzel, İ., Öncel, Ö., Oğuz, Y., Aksoy, Ş., Şahinoğlu, S., Kadioğlu, S., Büken, N.Ö., Doğan, H., Yetener, M., Atıcı, E. (Eds.), Uluslararası Katılımlı 3. Ulusal Tıp Etiği Kongresi Kongre Kitabı, Cilt:1, Sayı:1, F. Özhan Matbaacılık, Bursa, 383-392.
- Haciefendioğlu, Ş., (2005), "İlişki Pazarlaması ve Turizm Sektöründe Bir Saha Araştırması", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:9, Sayı:1, 69-93.
- Srinivasan, S.S., Anderson, Rolph, & Ponnayolu, Kishore, (2002), Customer Loyalty in e-Commerce: an Exploration of its Antecedents and Consequences, Journal of Retailing, Sayı:78, 41-50.
- Derin, N.- Demirel, E.T., (2011), " Kurum Ünü ile Hasta Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Turgut Özal Tıp Merkezi Örneği", Fırat Üniversitesi, SBED, Cilt:21 ,Sayı:2, Elazığ.
- Çağırıcı, S. ve Yeğenoğlu, S., (2007), "Genel İletişim Bilgileri Perspektifinden Hasta-Eczacı İletişimi", Ankara Ecz. Fak. Derg., Cilt:36, Sayı:1, 31 - 46 .
- Ulutaş, E., Şahne, B.S., Yeğenoğlu, S., (2015), "Eczacılıkta İletişimin Rolü", Marmara Pharmaceutical Journal, Sayı:19, 200-207.

- Ditam (Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi), (2012), “Diyarbakır’da Hasta-Hekim-Eczacı İletişiminde Dilden Kaynaklanan Sorunlar Araştırması”, 1-44.
- Erdoğan, Ö.N.C., (1998), “Eczacılık Hizmetleri Kalitesinin Yapıtaşlarından: İletişim”, Posyon, Cilt: 7, Sayı:3-4, 60-62.
- Türk Eczacılar Birliği, “İlişkileri Geliştirmek”, http://www.ekutuphane.teb.org.tr/pdf/raporlar/ecz_ilet_becer/5.pdf.
- Uluslararası Eczacılık Federasyonu, (2012), “İyi Eczacılık Uygulaması Eczacılık Hizmetleri Kalitesine İlişkin Standartlar, İyi Eczacılık Uygulamasına Hakkında FIP/Who Ortak Kılavuzu”, FİP, TheNetherlands.
- Gülpinar, G., Uzun, M.B., Yalım, N.Y., (2015), “Sosyal Güvenlik Kurumu uygulamalarının serbest eczacıların iş doyumuna üzerine etkisi: kalitatif bir çalışma”, Türkiye Biyoetik Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, 36-46.
- Saygı, Ş., (2015), “Eczane Hizmetleri Ve Etik Kurallar”,YDÜ SHMYO Eczacılık Hizmetleri Programı, 1-16,<https://neu.edu.tr/wp-content/uploads/2015/11/eczane-hiz-ilkeleri-ve-etik-kurallar.pdf>(21.12.2015).
- Cook, J.D.,Hepworth, S.J., Wall, T.D., andWarr, P.B., (1981). The experience of work : a compendium of 249 measure and their use. London: Academicpress. Items were taken from, 26.
- José Augusto Rosa Bastos, Pablo de Muñoz Gallego, “Pharmacies Customer Satisfaction and Loyalty – A Framework Analysis”, Documento de Trabajo 01/08.
- Surachat Ngorsuraches, Sanguan Lerkiatbundit, Shu Chuen Li, Charoen Treesak, Rachnida Sirithorn, M.S.,Montree Korwiwattanakarn, M.S., (2007), “Development and validation of the patient trust in community pharmacists (Trust-Ph) scale: Results from a study conducted in Thailand”, Research in Social and Administrative Pharmacy, Cilt:4, 272–283.
- Gökçe, E., (2003), “Hastayla Etkin İletişimde Eczacının Rolü”, İzmir Eczacılar Odası Etkinlikleri, Misep, 25-28.
- Kıdak, L.B. ve Aksaraylı, M., (2008), “Yatan Hasta Memnuniyetinin Değerlendirilmesi ve İzlenmesi: Eğitim Ve Araştırma Hastanesi Uygulaması”,Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 10, Sayı:3, 87-122.
- Gezergün, A., Şahin, B., Tengilimoğlu, D., Demir, C., Bayer, E., (2006), “Hastaların Bakış Açısıyla Hekim-Hastalılık İlişkisi ve İletişimi; Bir Eğitim Hastanesi Örneği”,Sosyal Bilimler Dergisi , Sayı: 1, 129-144.
- İzci, F. ve Saydan, R., (2013), “Algılanan Hizmet Kalitesi Kurumsal İmaj ve Sadakat İlişkisi (Van Bölge Hastanesi Uygulaması)”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 14, Sayı:1,199-219.
- Karsavuran, S., Kaya, S., ve Akturan, S., (2011), “Hasta - Hekim İletişiminde Güven: Bir Genel Cerrahi Polikliniği Örneği”,Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, Cilt: 14, Sayı:2, 185-212.
- Çınaroğlu, S., (2014), “Hasta Güveninin İlişki Pazarlaması Açısından Etkileri”, Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:18, Sayı:2, 1-20.
- Márquez-Peiró, J.F. ve Pérez-Peiró, C., (2008), “Evaluation of Patient Satisfaction in Outpatient Pharmacy”, Farm Hosp, Cilt:32, Sayı:2, 71-6.
- Oparah, A.C.,Enato, E.F.O. ve Akoria, O.A., (2004), “Assessment of patient satisfaction with pharmaceutical services in a Nigerian teaching hospital”, Int J Pharm Pract, Sayı:12, 7–12.
- Traverso, M.L.,Salamano, M., Botta, C., Colautti, M, Palchik, V., PE'REZ, B., (2007), “Questionnaire to assess patient satisfaction with pharmaceutical care in Spanish language” “International Journal for Quality in Health Care;”Cilt: 19, Sayı: 4, 217–224

Rørtveit, K., Hansen, B.S., Leiknes, I., Joa, I., Testad, I., Severinsson, E., (2015), "Patients' Experiences of Trust in the Patient-Nurse Relationship—A Systemat Review of Qualitative Studies", *Open Journal of Nursing*, Sayı:5, 195-209.

McPherson, T., Fontane, P., (2011), "Pharmacists' social authority to transform community pharmacy practice", *INNOVATIONS in pharmacy*, Cilt: 2, Sayı: 2, 1-11.

Gidman, W., Ward, P., ve McGregor, L., (2015), "Understanding public trust in services provided by community pharmacists relative to those provided by general practitioners: a qualitative study", *BMJ Open*, 1-11.

Boehringer Ingelheim, (2008), "Unlocking Patient Satisfaction Keys For Pharmacists, Sustain Patient Loyalty, The Pharmacy Satisfaction Pulse program, https://www.pharmacy-satisfaction.com/resources/pdf/patientresearch/Unlocking%20Patient%20Satisfaction_10%20Keys.pdf

Oparah, A.C., Enato, E.F.O., ve Akoria, O.A., (2004), "Assessment of patient satisfaction with pharmaceutical services in a Nigerian teaching hospital", *The International Journal of Pharmacy Practice*, 12: 7–12.

Wirth, F., Tabone, F., Azzopardi, L.M., Gauci, M., Zarb-Adami, M., ve Serrocino-Inglott, A., (2011), "Consumer perception of the community pharmacist and community pharmacy services in Malta", *Journal of Pharmaceutical Health Services Research*, Royal Pharmaceutical Society.

Gidman, W., Ward, P., ve McGregor, L., (2012), "Understanding public trust in services provided by community pharmacists relative to those provided by general practitioners: a qualitative study", *BMJ Open* 2012;2; 1-11.

Akshar, S.A., Metwaly, Z., ve Shamssain, M., (2014), "Patients' Perceptions of Community Pharmacy Practice in UAE: An Overview", *IOSR Journal Of Pharmacy*, Volume 4, Issue 11, PP. 08-14.

Bastos, J.A.R. ve Gallego, P., (2008), "Pharmacies Customer Satisfaction and Loyalty – A Framework Analysis", *Documentos De Trabajo "Nuevas Tendencias En Dirección De Empresas"* Dt, Cilt:1, 1-30.

Whitehead, P., Atkin, P., Krass, I., ve Benrimoj, S.I., (1999), "Patient drugin formation and consumer choice of pharmacy", *International Journal of Pharmacy Practice*, Cilt:7 ,Sayı: 2, pp.71-79.

Platonova, E.A., Kennedy, K.N., ve Shewchuk, R.M., (2008), "Understanding Patient Satisfaction, Trust, and Loyalty to Primary Care Physicians", *Medical Care Research and Review* Volume XX Number X, pp.1-18.

Patawayati, Zain, D., Setiawan, M., ve Rahayu, M., (2013), "Patient Satisfaction, Trust and Commitment: Mediator of Service Quality and Its Impact on Loyalty (An Empirical Study in Southeast Sulawesi Public Hospitals)", *IOSR Journal of Business and Management (IOSR-JBM)*, Volume 7, Issue 6, PP 01-14.

Zaim, H. ve Tarım, M., (2010), "Hasta Memnuniyeti: Kamu Hastaneleri Üzerine Bir Alan Araştırması", *Sosyal Siyaset Konferansları*, Sayı: 59, 2010/2, s. 1–24.

Dölarıslan, E.Ş. ve Özer, A., (2014), "Hizmet Kalitesi, Tatmin ve Güvenin Daha Fazla Ödeme Eğilimi Üzerindeki Etkileri", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:14, Sayı:1, ss.31-58.

Chang, C.S., Chen, S.Y. ve Lan, Y.T., (2013), "Service quality, trust, and patient satisfaction in interpersonal-based medical service encounters", *BioMed Central Health Service Research*, 13(22), 1-11.

12. Diğer Kaynaklar

Mandy, A., and Gard, P., (2000). "Communication Skills" in *A Behavioural Approach to Pharmacy Practice*, Gard, P., 4-19

- McDonough, R.P.,and Bennett, M.S., (2006), “Improving Communication Skills of Pharmacy Students Through Effective Precepting” American Journal of Pharmaceutical Education, Cilt: 70, Sayı: 3, Sayı: 58, 1-9
- Gordon, T.,Edwards, S.,(2001), “Empatik Dinleme: Uygulamaları ve Yararları”, Özkan, B (Ed.), Doktor- Hasta İşbirliği, Sistem Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 70
- Rourke, K.O. (1993) “Trust and Physician – Patient Relationship”, American Journal of Kidney Diseases, Cilt:21.
- Kucukarslan S, Schommer J.C., (2002),Patients’ expectation and their satisfaction with pharmacy services. J Am Pharm Assoc, Sayı: 42, 489-96.
- Seetharamu, N.,Iqbal, U. And Weiner, J.S., (2007), Determinants of Trust in the Patient-Oncologist Relationship. Palliative & Supportive Care, 5, 405-409, <http://dx.doi.org/10.1017/S1478951507000600>
- Belcher, M. And Jones, L.K., (2009), Graduate Nurses Experiences of Developing Trust in the Nurse-Patient Relationship Contemporary Nurse, 31, 142-152. <http://dx.doi.org/10.5172/conu.673.31.2.142>
- Rowe R.,Calnan M., (2006), ‘Trust Relations in Health Care – The New Agenda’, European Journal of Public Health, Cilt: 16, Sayı:1, 4-6.
- Worley, MM., (2006), Testing a pharmacist-patient relationship quality model among older persons with diabetes. Res Social Adm Pharm, Sayı: 2, 1-21.
- Cochrane R.A., Mandal A.R., Ledger-Scott M., Walker R.C., (1992), İn drug treatment after discharge from hospital in geriatric patients, BMJ, Sayı: 305, 694-6.
- Schommer J.C., Küçükarslan S.N., (1997), Measuring patient satisfaction with pharmaceutical services. Am J Health Syst Pharm, Sayı: 54, 2721-32.
- Schommer J.C., (2003), Patient satisfaction. Pharmacoeconomics and Outcomes: Applications for Patient Care, 2nd Ed. American College of Clinical Pharmacy, Kansas City, 316-30.
- Carr-Hill A., (1992), The measurement of Patient satisfaction. Public Health Med, Sayı:14, 236-249.
- Pérez P.C.,Borrás A.C., (2006), Evaluación de resultados humanísticos. In: Jiménez Torres NV, editor. Calidad Farmaco terapéutica. Valencia: Universidad de Valencia.
- Seetharamu, N., Iqbal, U. And Weiner, J.S., (2007), Determinants of Trust in the Patient-Oncologist Relationship. Palliative & Supportive Care, Sayı:5, 405-409 <http://dx.doi.org/10.1017/S1478951507000600>
- Belcher, M. and Jones, L.K., (2009), Graduate Nurses Experiences of Developing Trust in the Nurse-Patient Relationship. Contemporary Nurse, Sayı: 31, 142-152. <http://dx.doi.org/10.5172/conu.673.31.2.142>
- Larson LN, Rovers JP, Mackeigan LD. Patient satisfaction with pharmaceutical care: update of a validated instrument. J Am Pharm Assoc 2002;42:44-50.
- El Hajj, M. S.,Salem, S., & Mansoor, H. (2011). Public attitudes towards community pharmacy in Qatar: a pilot study. Patient preference and adherence,5, 405-422.
- Kansanaho, H. M.,Puumalainen, I. I., Varunki, M. M., Airaksinen, M. S., & Aslani, P. (2004). Attitudes of Finnish community pharmacists toward concordance. The Annals of pharmacotherapy, 38(11), 1946-1953.
- Fornell, C. (1992), “A national customer satisfaction barometer: the Swedish experience.”, Journal of Marketing, Vol. 56, pp. 6-21.
- Anderson, E., (1995), “Measuring Service Quality and a University Health Clinic”, International Journal of Health Care Quality Assurance, Vol. 8, No. 2, pp. 32–37.

Goold, S. D., Klipp, G. (2002). Managed Care Members Talk About Trust. *Social Science & Medicine*, 54, 879-888.

Garbarino, E., Johnson, M. S. (1999). The Different Roles of Satisfaction, Trust, and Commitment in Customer Relationships. *Journal of Marketing*, 63 (2), 70-87.

FEN BİLGİSİ VE SINIF ÖĞRETMENLERİNİN ÇEVRE EĞİTİMİ ÖZ-YETERLİK DÜZEYLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Ahmet UYAR¹

Özet

Çevresel sorunlar yıllar boyu artarak sürmüş ve sadece ülkemizi değil tüm dünyayı tehdit edecek bir noktaya gelmiştir. Çevre sorunlarına çözüm üretebilmek ve daha temiz bir çevreye sahip olabilmek için çevreye karşı duyarlı, bilinçli ve çevre sorunlarının çözümünde aktif rol alacak bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda geleceğin çevreci bireylerini yetiştirecek olan öğretmenlerimize büyük görevler düşmektedir. Öğretmenlerin bu görevleri başarabilmeleri için çevre eğitimine yönelik öz-yeterlik düzeylerinin yüksek olması beklenmektedir.

Bu araştırmada, öğretmenlerin çevre eğitimine yönelik öz-yeterlik düzeylerinin belirlenmesi ve bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Hatay ve Siirt ili merkez ve merkeze bağlı ilçe ve köylerdeki okullarda görev yapan 279 fen bilgisi ve sınıf öğretmenine çevre eğitimi öz-yeterlik ölçeği uygulanmıştır. Veriler Özdemir, Aydın ve Akar-Vural (2009) tarafından geliştirilen çevre eğitimi öz-yeterliği ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma modeli olarak genel tarama modeli kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara göre;

- Öğretmenlerin çevre eğitimine yönelik öz-yeterliklerinin orta düzeyde olduğu,
- Öğretmenlerin cinsiyet, çevre eğitimdersi alma durumu, branş ve hizmet yılı değişkenlerine göre çevre eğitimi öz-yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı,
- 22-30 ve 41-50 yaş aralıklarındaki öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin 31-40 yaş aralığındaki öğretmenlere göre daha yüksek olduğu,

tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre eğitimi, öğretmen, öz-yeterlik.

ANALYSING ENVIRONMENTAL EDUCATION SELF-EFFICACY LEVELS OF SCIENCE AND PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN TERMS OF SOME VARIABLES

Abstract

Environmental problems have increasingly been going on and they have reached to a degree threatening not only our country but also the world. Individuals who are sensitive and conscious to the environment and who can take active roles in solving environmental problems are needed

¹ Öğr.Gör., Mustafa Kemal Üniversitesi, ahmet_uyar23@hotmail.com

for finding solutions to environmental problems and for having a cleaner environment. In this context, teachers who will educate future's environmentalist people have important tasks. Teachers are expected to have high levels of self-efficacy towards environmental education to achieve those tasks.

It was aimed to determine teachers' self-efficacy levels towards environmental education and to study in terms of some variables. With this aim, environmental education self-efficacy scale was applied to 279 science and primary school teachers working at schools located in districts and villages of Hatay and Siirt provinces in 2015-2016 academic year. Data were obtained through environmental education self-efficacy scale developed by Özdemir, Aydın and Akar-Vural (2009). General survey model was employed as model of the study. The following findings were obtained as a result of data analysis;

- Teachers' self-efficacy levels towards environmental education were mediocre,
- There was no significant difference among teachers' self-efficacy levels towards environmental education in terms of some variables such as gender, the state of receiving environmental education, field of study and seniority,
- Environmental education self-efficacy levels of teachers in the age range of 22-30 and 41-50 were higher than the teachers who were in the age range of 31-40.

Keywords: Environmental education, teacher, self-efficacy.

Giriş

Çevre sadece üzerinde özgürce değişiklik yapabilen insanların değil tüm canlılarıdır. Bu noktada çevremizi korumak ve yaşanabilir bir dünyaya sahip olabilmek, yaşamın devamı için oldukça önemlidir. Fakat çevremizin korunabilmesi için alınan birçok önleme rağmen dünyamız sayısız çevre sorunlarıyla karşı karşıyadır. Çevre sorunları uzun yıllardan bu yana artarak sürmüş ve sadece ülkemizin değil tüm dünyanın en önemli sorunları arasına girmiştir. Söz konusu çevre sorunları din, dil, ırk, yaşlı-geç, kadın-erkek, zengin-fakir, akademisyen-çiftçi, köylü-şehirli, fen bilgisi veya müzik öğretmeni, matematik, kimya veya fizik öğretmeni gibi bir ayrıma gitmeden herkesi etkiler (Erten, 2004). Bu sebeple çevrenin korunması belli bir zümrenin değil hepimizin sorunudur ve bu konuda tüm bireylerin gerekli hassasiyeti göstermesi ve çevre bilincine sahip olması gerekir.

Toplumun tüm kesimlerinin çevre konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi, duyarlı ve olumlu davranış değişikliklerinin yaratılması, doğal çevrenin korunması, doğanın tahrip edilmeden kullanılabilmesi ve tahribe uğramış çevrenin yeniden kazanılmasının temelinde birey ve bireyesağlanan eğitim yatmaktadır (Ürey ve Şahin, 2010). Bireylerin çevre ile ilgili sorunların giderilmesinde üzerine düşen görevlerin neler olduğu ile ilgili bilincin kazandırılması ancak etkin bir çevre eğitimi ile mümkündür. Çevre eğitimi bireylerin doğal çevreyi algılamasını sağlamak, çevreyle ilgili değerleri ve davranışları olumlu yönde geliştirmek için verilmektedir. Temel amaç; çevre bilinci, doğal çevreyi koruma ve kullanmaya yönelik duyarlılığı artırmaktır (Altın, Bacanlı ve Yıldız, 2002). Demirkaya (2006) çevre eğitimi; bireyin çevresiyle uyum içerisinde yaşayabileceği bilgi, beceri ve davranışları kazanması, su tüketiminden çöp üretimine, enerji tüketiminden doğal kaynak kullanımına kadar her konuda sorumluluk sahibi insanlar yetiştirmek ve sorunların çözümünde aktif katılım sağlaması şeklinde ifade etmiştir.

Çevre sorunlarının çözümü ve bireylere çevre bilincinin kazandırılması adına verilecek çevre eğitiminin yanı sıra öğretmenlerin çevre eğitimi dersini aktarabileceklerine dair sahip oldukları inanç ve özgüven de çok önemlidir. Bu noktada son yıllarda üzerine sıkça araştırma yapılan öz-yeterlik kavramı ön plana çıkmaktadır. Öz-yeterlik; bireyin gelecekte karşılaşılabileceği güç durumların üstesinden gelmede ne derece başarılı olabileceğine ilişkin kendi hakkındaki yargısı, inancıdır (Aşkar ve Umay, 2001). Bandura(1997)'ya göre öz-yeterlik, bireyin belli bir performansı göstermek için gerekli olan etkinlikleri organize edip, bu etkinlikleri başarılı olarak yapma kapasitesi hakkında kendine ilişkin yargısıdır. Bireyin sahip olduğu öz-yeterlik algıları, bireyin davranışlarında açıkça gözlenebilir. Çünkü bir işle ilgili öz-yeterlik algısı yüksek olan birey o işi, dışarıdan güdülenmeye ihtiyaç duymadan, içsel olarak yapar (Kapıcı, 2003).

Yapılan birçok çalışma yüksek öz-yeterlik inancına sahip öğretmenlerin öğretmede daha fazla çaba gösterdiğini ve öğrenme-öğretme sürecinde daha istekli olduklarını ve öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerinin seçiminde daha başarılı olduklarını ortaya koymaktadır (Browsers ve Tomic, 2000, Friedman ve Kass, 2001, Tschannen-Moren ve Woolfolk, 2001). Öğretmenlerin etkili bir çevre eğitimi verebilmeleri, eğitim sürecinde karşılaşılabilecek zorluklarla başa çıkabilmeleri, çevresel sorunların önlenmesi ve çözümü noktasında yaratıcı fikirler geliştirebilmeleri için çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin yüksek olması oldukça önemlidir. Bu noktadan hareketle geleceğin çevreci bireylerini yetiştirecek olan öğretmenlerimizden fen bilgisi ve sınıf öğretmenlerinin çevre eğitimine yönelik öz-yeterlik düzeyleri belirlenmiş ve bazı değişkenler açısından incelenmiştir.

Yöntem

Araştırmanın yöntemi içerisinde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı ve verilerin analizi gibi bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Çalışmamızda araştırmamodeli olarak tarama modeli kullanılmıştır. Tarama (survey) araştırması geçmişte ya da halen varolan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan yaklaşımlardır (Karasar, 2009). Araştırmamızda tarama modellerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar (2009) genel tarama modelini “Çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleri” olarak tanımlamıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmamızın evrenini, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Hatay ve Siirt ili merkez ve merkeze bağlı ilçe ve köylerdeki okullarda görev yapan fen bilgisi ve sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Hatay ve Siirt ili merkez ve merkeze bağlı ilçe ve köylerdeki okullarda görev yapan ve gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmaya katılan 279 fen bilgisi ve sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerini belirlemek amacıyla Özdemir, Aydın ve Akar-Vural (2009) tarafından geliştirilen “Çevre Eğitimi Öz-Yeterlik” ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı ölçeği geliştirenler tarafından Cronbach Alpha. 76 olarak hesaplanmıştır. Yapmış olduğumuz çalışmada ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla 80 öğretmene ön uygulama yapılmış ve ölçeğin güvenilirlik katsayısı Cronbach Alpha. 78 olarak hesaplanmıştır. 15 maddeden ve 4 faktörden oluşan ölçek öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterliklerini ölçmek amacıyla “*Tamamen Katılıyorum, Katılıyorum, BirazKatılıyorum, Katılmıyorum, Hiç Katılmıyorum*” şeklinde beşli likert tipinde hazırlanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde, araştırmanın amacına uygun olarak; frekans, yüzde, aritmetik ortalama gibi teknikler uygulanmıştır. Bunun yanı sıra araştırmada varyans analizi, t-testi ve scheffe testleri kullanılmıştır. Ankette yer alan ilgili maddelerin düzeyini belirlemek için aşağıda belirtilen puan aralıkları dikkate alınmıştır: *Hiç Katılmıyorum 1.00-1.80, Katılmıyorum 1.81-2.60, Biraz Katılıyorum 2.61-3.40, Katılıyorum 3.41-4.20, Tamamen Katılıyorum 4.21-5.00.*

Bulgular

Bu bölümde araştırmadan elde edilen verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Öncelikle öğretmenlerin 15 maddeden oluşan çevre eğitimi öz-yeterliği ölçeğine verilen yanıtlardan elde edilen toplam puanların ortalaması hesap edilmiştir. Çevre eğitimi öz-yeterlik düzeyi, düşük-orta-yüksek olmak üzere üç kategoride değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeyleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Çevre Eğitimi Öz-yeterlik Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

Çevre Eğitimi Öz-yeterlik Düzeyi	Düşük	Orta	Yüksek	\bar{X}	S	
Çevre Eğitimi Öz-yeterlik	Aralık 15-34.99	35-54.99	55-75			
	<i>f</i>	2	193	84	51.39	7.39
	%	0.71	69.17	30.10		

Tablo 1’de görüldüğü gibi çevre eğitim öz-yeterlik düzeyi 15-34.99 puan arası düşük, 35-54.99 puan arası orta ve 55-75 puan arası yüksek düzey olarak belirlenmiştir. Buna göre; 15-34.99 puan aralığına giren öğretmenlerin oranı % 0.71 ($f=2$), 35-54.99 puan aralığına giren öğretmenlerin oranı % 69.17($f=193$) ve 55-75 puan aralığındaki öğretmenlerin oranı ise % 30.10($f=84$)’dur. Öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik toplam puanlarının ortalaması ise $\bar{X} = 51.39$ olarak bulunmuştur. Bu değere bakıldığında öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin orta düzeyde olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin cinsiyete göre değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyet Değişkenine Göre Yapılan Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
Erkek	142	50.91	7.28	277	-1.092	.276
Kadın	137	51.88	7.50			

Tablo 2 incelendiğinde erkek öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin ortalaması ($\bar{X} = 50.91$) ile kadın öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin ortalamasının ($\bar{X} = 51.88$) birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına bağımsız gruplar t-testi ile bakılmış aralarındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir [$t_{(277)} = -1.092$, $p > .05$]. Öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin çevre eğitimi alma durumuna göre değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin bilgiler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Çevre Eğitimi Alma Durumuna Göre Yapılan Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

Çevre Eğitimi	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
Aldım	159	52.06	7.32	277	1.77	.078
Almadım	120	50.49	7.43			

Tablo 3 incelendiğinde çevre eğitimi alan öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin ortalamasının ($\bar{X} = 52.06$) çevre eğitimi almayan öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin ortalamasından ($\bar{X} = 50.49$) yüksek olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına bağımsız gruplar t-testi ile bakılmış aralarındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir [$t_{(277)} = 1.77$, $p > .05$]. Öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin branşa göre değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin bilgiler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Branş Değişkenine Göre Yapılan Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

Branş	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
Fen Bilgisi Öğretmeni	103	52.06	6.81	277	1.17	.243
Sınıf Öğretmeni	176	50.99	7.71			

Tablo 4 incelendiğinde fen bilgisi öğretmenlerinin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin ortalamasının ($\bar{X} = 52.06$) sınıf öğretmenlerinin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin ortalamasından ($\bar{X} = 50.99$) yüksek olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına bağımsız gruplar t-testi ile bakılmış aralarındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir [$t_{(277)} = 1.17$, $p > .05$]. Öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik

düzeylerinin hizmet yılına göre değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin bilgiler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Hizmet Yılı Değişkenine Göre Anova Testi Sonuçları

Hizmet Yılı Fark	N	\bar{X}	Varyans Kay.	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
0-5 Yıl	87	52.22	Gruplar Arası	200.347	3	66.78	1.223	.302
6-10 Yıl	53	50.05	Grup İçi	15022.068	275	54.62		
11-15 Yıl	37	50.43	Toplam	15222.416	278			
16 Yıl ve Üstü	102	51.71						
Toplam	257	51.39						

Tablo 5 incelendiğinde öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin hizmet yılına göre değişiklik göstermediği tespit edilmiştir [$F_{(3,275)} = 1.223, p > .05$]. Öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin yaşa göre değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin bilgiler Tablo 6'de verilmiştir.

Tablo 6. Yaş Değişkenine Göre Anova Testi Sonuçları

Yaş Fark	N	\bar{X}	Varyans Kay.	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
22-30 Yaş	103	52.36	Gruplar Arası	762.547	3	254.18	4.834	.003
31-40 Yaş	92	49.17	Grup İçi	14459.869	275	52.58		1-2
41-50 Yaş	58	53.29	Toplam	15222.416	278			2-3
51 Yaş ve Üzeri	26	51.11						
Toplam	257	51.39						

Tablo 6 incelendiğinde öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin yaşa göre değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir [$F_{(3,275)} = 4.834, p < .05$]. Scheffe testi sonuçlarından, 22-30 ve 41-50 yaş aralıklarındaki öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin 31-40 yaş aralığındaki öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuçlar

Çalışmamızda öğretmenlerin çevre eğitimine yönelik öz-yeterlik düzeyleri belirlenmiş ve çevre eğitimi öz-yeterlik düzeyleri cinsiyet, çevre eğitimi alma durumu, branş, hizmet yılı, yaş değişkenleri açısından karşılaştırılmıştır. Öncelikle öğretmenlerin 15 maddeden oluşan ölçeğe verdikleri yanıtlardan aldıkları toplam puanların ortalamaları hesap edilmiş, sonra bu veriler analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin analizi sonunda öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Kahyaoğlu (2011) fen bilgisi ve sınıf öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin orta düzeyde olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışma bulgumuzu destekler niteliktedir.

Öğretmenlerin çevre eğitime yönelik öz-yeterlik düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine bağımsız gruplar t-testi ile bakılmış analiz sonuçlarından cinsiyete göre anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Yapılan benzer çalışmalarda, öğretmen adaylarının çevre eğitime yönelik öz-yeterlik düzeyleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farkın olmadığı çalışmalar bulgumuzu destekler niteliktedir (Kahyaoğlu, 2009; Aydın, 2008). Erkek öğretmen adaylarının çevre eğitime yönelik öz-yeterlik düzeylerinin kadın öğretmen adaylarından yüksek olduğunun tespit edildiği çalışma bulgumuza göre farklılık içermektedir (Zayımoğlu-Öztürk, Öztürk ve Şahin, 2015).

Öğretmenlerin çevre eğitimi alma durumuna göre çevre eğitimi öz-yeterlik düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla bağımsız gruplar t-testi uygulanmış ve anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulgumuzu destekler nitelikteki bir çalışmada, çevre eğitimi dersini alan sınıf öğretmeni adaylarıyla bu dersi almayan sınıf öğretmeni adaylarının çevre eğitimi öz-yeterlik düzeyleri karşılaştırılmış anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir (Zayımoğlu-Öztürk, Öztürk ve Şahin, 2015). Bulgumuzdan farklı olarak çevre eğitimi alan sınıf öğretmenlerinin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin, çevre eğitimi almayan sınıf öğretmenlerine göre yüksek çıktığı tespit edilmiştir (Aydın 2008).

Öğretmenlerin branşlarına göre çevre eğitimi öz-yeterlik düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla bağımsız gruplar t-testi uygulanmış ve anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kahyaoğlu (2011)'nin fen bilgisi öğretmenliği programında öğrenim gören öğretmen adaylarının çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin, sınıf öğretmenliği programında öğrenim gören öğretmen adaylarına göre yüksek olduğunu tespit ettiği çalışması bulgumuza göre farklılık göstermektedir.

Öğretmenlerin hizmet yılına göre çevre eğitimi öz-yeterlik düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla Anova testi uygulanmış ve anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aydın (2008)'nin 1-10 yıl arası hizmet yılı olan sınıf öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinin, hizmet yılı 11-20 yıl olan sınıf öğretmenlerine göre yüksek olduğunu tespit ettiği çalışması bulgumuza göre farklılık göstermektedir.

Son olarak öğretmenlerin yaşlarına göre çevre eğitimi öz-yeterlik düzeyleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla Anova testi uygulanmış ve anlamlı farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulguya göre, yaşı 22-30 ve 41-50 yaş aralığındaki öğretmenlerin çevre eğitimi öz-yeterlik düzeyleri 31-40 yaş aralığındaki öğretmenlere göre yüksek çıkmıştır.

Öneriler

Elde edilen bulgulara göre şu öneriler getirilebilir;

- Gelecek nesillere etkili bir çevre eğitimi verilebilmesi için öğretmenlerin bu konuda öz-yeterlik düzeylerinin yüksek olması gerekmektedir. Bu bağlamda öğretmen yetiştiren kurumlarda çevre eğitimi dersi zorunlu ya da seçmeli olarak öğretmen adaylarına verilebilir.

- Öğretmenlerin çevreye yönelik öz-yeterliklerini artırabilecek doğaya dönük projelerde yer alması sağlanabilir.
- Öğretmenlerin çevre eğitimi alma durumuna göre çevre eğitimi öz-yeterlik düzeylerinde anlamlı farklılığın olmadığı görülmüştür. Bu nedenle lisans düzeyinde verilen çevre eğitimi dersinin içeriğinin ve işleniş şeklinin revize edilerek öğretmenlerin çevre eğitimine yönelik öz-yeterliklerinin artırılması sağlanabilir.
- Ölçek farklı örneklem gruplarına da uygulanabilir.

Kaynakça

- Altın, M., Bacanlı, H., Yıldız, K. (2002). Biyoloji öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumları. *V.Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Kongresi*. ODTÜ, Ankara.
- Aşkar, P. ve Umay, A. (2001). İlköğretim matematik öğretmenliği öğrencilerinin bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algısı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21,1-8.
- Aydın, N. (2008). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının ve Öğretmenlerinin Çevre Eğitimine Yönelik Öz-Yeterlik İnançları Üzerine Sınıf Düzeyi, Kıdem ve Değer Yönelimlerinin Etkisi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Bandura, A. (1997). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. *Self Efficacy in Changing Societies*. Edt: Albert Bandura, Cambridge University Press, UK.
- Browsers, A. and Tomic W. (2000). A longitudinal study of teacher burnout and perceived self-efficacy in classroom management. *Teaching and Teacher Education*, 16, 239-253.
- Demirkaya, H. (2006). Çevre eğitiminin Türkiye'deki coğrafya programları içerisindeki yeri ve çevre eğitimine yönelik yeni yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 207-222.
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır?. *Çevre ve İnsan Dergisi*, 65(4), 70-83.
- Friedman, I. and Kass E. (2001). Teacher self-efficacy: a classroom-organization conceptualization. *Teaching and Teacher Education*, 18, 675-686.
- Kahyaoğlu, M. (2009). Öğretmen adaylarının fen ve teknoloji dersinde çevresel problemlerin öğretimine yönelik bakış açıları, hazır bulunuşlukları ve öz-yeterliklerinin belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(17), 28-40.
- Kahyaoğlu, M. (2011). Öğretmen adaylarının öğrenme stilleri ile çevre eğitimi öz-yeterlikleri arasındaki ilişki. *Eğitim Bilimleri Araştırması Dergisi*, 1(2), 67-82.
- Kapıcı, Z. U. (2003). *İlköğretim Öğretmenlerinin Öz-yeterlik Alguları ve Sınıf İçi İletişim Örüntüleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (20.baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özdemir, A., Aydın, N. ve Akar-Vural, R. (2009). Çevre eğitimi öz-yeterlik algısı üzerine bir ölçek geliştirme çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26,1-8.
- Tschannen-Moran M. and Woolfolk A.H. (2001). Teacher efficacy: capturing an elusive construct. *Teaching and Teacher Education*, 17, 783-805.

- Ürey, M., Aydın ve Şahin, B. (2010). Akademik personelin çevre sorunları ve çevre eğitimine yönelik duygu, düşünce ve davranışlarının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(38), 134-149.
- Zayimoğlu-Öztürk, F., Öztürk, T. ve Şahin, A. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının çevre eğitimi öz-yeterlik algılarının incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 293-311.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SOSYAL VE KÜLTÜREL AÇIDAN ENGELLİLİK VE İSLAM DİNİNİN ENGELLİLİĞE BAKIŞ AÇISI

Hakkı ŞİMŞEK¹, Perihan ŞİMŞEK²

Özet

Tarih boyunca toplumun engellilerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaktaki kararlılığı, engelliğe neyin sebep olduğu hakkında algılar, sahip olunan tıbbi bilgi ve ekonomik koşullar tarafından belirlenmiştir. Engellilik sorunu, sadece psikolojik, sosyolojik, tıbbi ve ekonomik değil aynı zamanda teolojik temelleri de bulunan çok boyutlu bir meseledir. Geçmişte çoğu zaman, engelliliğe şeytan girmesinin veya Tanrının cezalarının yol açtığı düşünülmüştür. Bu bağlamda Engelli insanların farklı kültürlerde gördükleri muameleler, toplumun engellilere verdiği tepkiler dini açıdan değerlendirilmiştir. Dolayısıyla engellilere yönelik toplumsal algının değişmesi, engellilerle ailelerinin toplumsal dışlanışlıktan kurtarılması için alınacak idari ve yasal önlemler yanında toplumca sorumlulukların yerine getirilmesi gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Engellilik, dışlanma, toplumsal algı, tinsellik ve engellilik, manevi sosyal hizmet, postmodernizm, engellilik modelleri

1.Giriş

Gelişmiş birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de gündemin en önemli konu başlıklarından birisi toplumsal hayatın bir gerçeği olan engelliler ve onların sorunlarıdır. Bu bağlamda engellilerin toplumsal hayata entegrasyonu konusunda çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.Engellilerin toplumsal hayatta kendi kimlikleri ve engelleri ile birlikte kendilerini gerçekleştirmeleri ve hayatı anlamlandırmaları konusunda birçok farklı disiplin önemli katkılar sunmakla birlikte, insan ve toplum hayatının vazgeçilmez bir parçası olan “din ve maneviyat”ın da bu yüksek değerlere ulaşma konusunda katkılarının olduğu düşünülmektedir. İnsan hayatındaki söz konusu etkisi nedeniyle din ve manevi duygular, engellilerin zihinsel, duygusal, kişisel ve sosyal alanlarda yaşadıkları sorunlarla baş etmelerinde, onların daha güçlü bir kişilik geliştirmelerinde ve toplumsal hayata entegrasyonlarında olumlu katkıları olan unsurlardır., Dinin ve dini değerlerin engelliler üzerindeki etkisini ve bu bağlamda engelli sorunlarını dini, ekonomik ,tarihsel ve bilimsel bir bakış açısı ile temellendirmek” şeklinde ortaya koyabiliriz.Bu çalışmamızın baslica hedefleri tarihten günümüze farklı toplumların engellilere bakış açısını değerlendirip dinin engelli bireylere verdiği değeri ve önemi görmek,dinin ve maneviyatın engelli birey üzerindeki etkilerini incelemek.Batıda gerçekleştirilen çalışmalar hakkında bilgi edinmek,Engellilerin zihinsel, duygusal, kişisel ve sosyal gelişimlerine dini çözümler getirmek ve onları desteklemek,elde edilen sonuçları değerlendirmek farklı disiplinleri bir araya getirerek engelli sorunlarına çözüm önerileri geliştirmek ve desteklemektir.

2.İslam Dininin Engelliliğe Bakış Açısı

Birçok araştırma, din ile sağlık, maneviyat ile mutluluk arasında pozitif ilişki olduğunu ortaya koymuştur. İnanıcı ve maneviyatı sağlam olan insanlar hastalanmaları, hastalıklar ile baş

¹ Okt., Adıyaman Üniversitesi Rektörlük Yabancı Diller Bölümü

² Adıyaman Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü

etmeleri ve tedavi süreçleri aşamasında hiçbir zaman negatif düşünceye düşmezler. Bu tür insanlar hayata pozitif bakarlar ve çevrelerindeki insanlara da takip ettikleri yolu tarif edip onları da bu yola davet ederler.

Dr. Jeff Levin, “Allah, İnanç ve Sağlık” (God, Faith and Health) isimli kitabında inanç ve sağlık üzerine yapılmış 200'den fazla çalışmayı incelemiş ve şu tespitlere ulaşmıştır:

- a) Genellikle dindar insanların hayat tarzları daha sağlıklıdır.
- b) Camiye, kiliseye veya havraya devam eden kişiler, toplum içinde daha sosyaldirler. Başka insanlarla birlikte olmak, kişiye manevî güç kazandırır. Toplumla beraber sosyal dayanışma içinde yaşamak, sağlık için her zaman iyidir.
- c) İbadetler ve toplu dualar, pozitif hisleri ve düşünceyi aktif hâle getirmektedir. Pozitif hisler ise, müspet psikolojik değişikliklere ve olumlu sıhî gelişmelere yardımcı olmaktadır.
- d) İyimserlik ve ümit, hastalıklar üzerinde iyileştirici tesirler yapmaktadır.

Maneviyat odaklı sosyal hizmetler, yalnızca dinî konuları içermekle kalmaz, aynı zamanda psiko-sosyal eğitim ve destek kapsamında kültür, mantık, sağlık ve etkili iletişim gibi kişisel gelişim alanına girebilecek birçok pedagojik destek unsuru da benimser.

Çünkü sosyal hizmetin esas görevi belli bir sorunu çözmekten çok, o sorunu ortaya çıkaran koşulları yok etmeye çalışmak ve sorun sahibine sorun çözenin yollarını göstermektir. Böylece sorunun kendisi kadar sorunu ortaya çıkaran koşullar ve sorun sahibi de sosyal hizmetin odak noktası olmalıdır.(Kongar,2007.s.67)

Ülkemizde Sosyal Hizmetler Müdürlüklerine başvuruda bulunan yardıma muhtaç insanlar maddi sorunlarının yanında, manevi ihtiyaçlarını da dile getirmektedirler. Müracaatçılar sorunlarını anlatırlarken; yaşadıkları psikolojik baskı nedeniyle hayatı anlamlandırmada güçlük çektiklerini, hayat olayları ile başa çıkmada tükenmişlik duygusu ve umutsuzluk yaşadıklarını sıklıkla dile getirirler. Sosyal hizmet mesleğinin bir amacı da; birey, grup ve toplulukların kendi dinamiklerini, güçlerini harekete geçirerek kendi kaderini tayin etmesine yardımcı olmaktır.(Şeker,2008,s.95)

Tinsellik bağlamında engellilik ise, ya insanın ihmal ve hataları sonucu oluşmuştur ya da insanın ahlâkî değerlerini ortaya çıkarmayı hedefleyen bir imtihandır. Engellilik insanın özgür iradesinin yanlış tasarrufları neticesi ortaya çıkan kötü ve çirkin davranışlarına yönelik insanı arındırmaya yönelik bir kefarete olarak verilebilir.

Din bilgisi ve inanç engelli birey ve ailesi açısından engel durumunu kabul etmede ve olumlu benlik kavramı oluşturmada ayrıca engel durumundan kaynaklanabilecek sorunları aşmada, olumlu katkıda bulunabilecek kaynaklardan biridir. Çünkü din, bireyin kendini ve dış dünyasını tanıma, anlama ve buna bağlı olarak da bir yaşam felsefesi oluşturması açısından, ona birtakım bilgiler sunar. (Mardin, 1982 s. 24).

Engelli bireyin de kendi durumunu anlama, kavrama ve yaşadıklarını anlamlandırmaya çalışarak, engellilik hâlini kabul etmesine katkı sağlar. Öncelikle engellilikten dolayı karşılaşılabileceği sıkıntıları aşmada, iç dünyasında sığınabileceği bir varlığı hissetmesinde, mânen kendini iyi hissedebileceği ve moralinin yüksek olmasını sağlayabileceği durumları yaşayabilmesinde, dinî inancın önemli bir rolü olabilecektir. Birey, Allah'a iman duygusuyla

birtakım değerlere bağlanmakta, kendini yalnız hissetmemekte ve aynı değerlere inanan diğer insanlarla birlikte olma duygusuyla da içinde bulunduğu toplumda kendisinin bir yerinin ve anlamının olduğunu kavramakta, sorunlarını aşabilecek bir gücü kendisinde hissederek güven duygusunu kazanabilmektedir. (Peker, 2000 s. 71)

Din, engelli bireyin karşılaştığı sıkıntıları aşmada moral desteği sağlar, kendisine yardımcı olacak ve sığınabileceği duygusunu kazandırarak, yaşama sevincini artırır. Neden ben böyleyim neden bu durum başımıza geldi gibi sorulara cevap bulmada, insanın varoluşuna ışık tutacak ve yaşadıklarını kavramasına katkı sağlayacak önemli bir ipucunu Kur'an-ı Kerim'de Bakara suresi 155. ayette (Ayette sabredenlere müjdele denilerek, yaşanan olay sonucu karşılaşılan zorluklara dayanmak, özellikle de ilk zamanlarda isyan etmeden yaşanan duruma dayanma, zorlukları aşma için çabalama, Allah'a yönelme, insanın sınavı kazanmasında önemli bir adım olacağına işaret edilmektedir (Yazır).

Bu ayette, insanoğlunun dünya hayatında karşılaşılabileceği birtakım sıkıntı, zorluklarla sınanacağı ve bunlar karşısındaki tavrının da (Ayette sabredenlere müjdele denilerek yaşanan olay sonucu karşılaşılan zorluklara dayanmak, özellikle de ilk zamanlarda isyan etmeden yaşanan duruma dayanma, zorlukları aşma için çabalama, Allah'a yönelme, insanın sınavı kazanmasında önemli bir adım olacağına işaret edilmektedir. (Yazır, s. 452; Ateş; s. 264) Sıkıntı ve zorluk karşısındaki sınanmayı kazanabilmek açısından Bakara suresi 156. ayette de bir musibet geldiğinde, "Allah'tan geldik ve ona döneceğiz" denmesi gerektiği belirtilerek Allah'a yönelme ve ancak O'ndan yardım istenebileceği vurgulanmaktadır. (Yazır, s. 453) Böylece insanın karşılaştığı zorlukların, onun yaratılış amacı olan kulluk (Kur'an-ı Kerim'de insanoğlunun yaratılış amacının Allah'a kulluk olduğu Zariyat suresi 56. ayetiyle ortaya konmaktadır) görevini yerine getirmede bir rolü olabileceğini söylemek mümkündür. Nitekim Mülk suresi 2. ayette de; "O, hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için hayatı ve ölümü yarattı" buyularak, yaşamın bir özelliği olan zorluklar, sıkıntılar karşısında daha iyi, güzel, olumlu davranmanın gerekliliğini görmek mümkündür. İnsanın karşılaştığı zorluklar, sıkıntılar, onun farklı davranmasında önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu zorluklar, sıkıntılar karşısında boyun eğme, kendini koyverme, isyan etme, hayata küsme gibi bireyin çevresiyle uyumunu zorlaştıracak bazı davranışları gerçekleştirme veya zorluklara dayanma, onları aşmaya çalışma, onları doğru bir şekilde tanıyıp yeni şeyler öğrenerek kendini geliştirme gibi hayatını devam ettirecek şekilde davranma imkânı vardır (Black; 1996.s; 27-28). Engelli bir birey, bazen dini inancından yararlanarak yaşadığı durumu kavramada, açıklamada ve engel durumuna uyum sağlamada dinden destek alırken; bazen de birtakım dini bunalım ve şüpheler içinde olabilmektedir. Bunların başında Allah'ın varlığı, merhameti gibi hususlar gelmektedir. Yaşanılan veya karşılaşılan sıkıntılar, inanan insanların bile aklına zaman zaman, acaba Rabbim bu belayı, neden bana verdi vb. soruları getirmektedir. Bu sorulara cevap ararken yeterli, tatmin edici cevap bulamadıkları durumlarında da, dine ve inanca karşı olumsuz etkileri sebebiyle de bazı bunalımlar, şüpheler yaşanmakta; hatta Allah'ın varlığı, kudreti sorgulanmaktadır.

Bu durum bazen suçluluk duygusuyla birlikte kişinin yaptığı hata ve suçları, çoğunlukla Allah'ın kendisini cezalandıracağı ya da anne babasını cezalandırmasıyla ilişkilendirilir, bu da onun dini hayatını olumsuz yönde etkiler.

Engellilik sorunu, sadece psikolojik, sosyolojik, tıbbi ve ekonomik değil aynı zamanda teolojik temelleri de bulunan çok boyutlu bir meseledir. Teolojik perspektiften meseleye bakıldığında "Allah her şeye gücü yeten, adalet ve hikmet sahibi bir varlık olmasına rağmen engellilik gibi bir olgu niçin vardır?" sorusu merkezinde konunun tartışıldığı görülmektedir. Bu

durumun niçin var olduğu anlamlandırılmaya çalışılmış, engellilik halini yaşayan birey ve ailesi böyle bir durum içerisinde bulunulmasının nedenleri üzerinde düşünmüş, “neden ben?”, “böylesi bir durumu hak edecek ne yaptım?”, “yaptığım yanlışlar yüzünden yaratıcı beni cezalandırıyor mu?”, “yoksa ilahi imtihanın bir parçası mıyım?”, “Allah her şeye gücü yeten, her şeyi kontrolü altında bulunduran, adalet ve hikmet sahibi, merhameti sonsuz bir varlık olmakla birlikte engellilik gibi bir durum niçin var?” gibi sorulara felsefi ve dini cevaplar aranmıştır. Genellikle haksız olarak ızdırap tecrübesi çeken kimseler şu soruyu sormayı sürdürmektedirler “Niçin ben” veya “bunu hak etmek için ben ne yaptım?”. Aynı zamanda onlar bu sorulara ahlâk yararını ihlal etmekten, ibadette kusur işlemeye kadar uzanan her türden cevapla ortaya çıkarlar. “Tanrı bana yaptığımı ödetiyor”, böylece yaptıklarının karşılığını Tanrı'nın ödettiğine inanan birey güçlü bir suçluluk duygusunun etkisiyle Tanrı tarafından cezalandırıldığını düşünebilir.

3. Tarihsel Süreç İçerisinde Engelliliğe Bakış Açısı ve Yaklaşımlar

Toplumların ekonomik ve sosyal koşulları, bir yandan engelliliğin kendisini ortaya çıkarma ve engelliliğin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları ortadan kaldırmayı belirlerken, öte yandan engelliliği tanımlayan hâkim anlayışı da şekillendirmiştir.

Engelliliğin sosyal teorisi bağlamında tarihsel açıdan bir değerlendirme yapıldığında, tıbbi model, sosyal model ve günümüzde insan hakları modelinin ön plana çıktığı görülmektedir. Tarihsel süreç izlendiğinde, engellilik ilk etapta **tıbbi/bireyci** bir durum olarak değerlendirilmiştir. Bu modelde engelli insanlar tıbbi rahatsızlıklarıyla veya özürleriyle tanımlanırlar. Tıbbi modele göre özürlülük bireysel olarak ele alınması gereken bir sorundur; kişiyi bakıma muhtaç olarak nitelendirir ve engellilerin sistemli bir şekilde toplum tarafından dışlanmasına zemin hazırlar. Burada sorun toplumun sorunu değil, engellinin bireysel sorunudur. Tıbbi model bireyin yapamadıklarına odaklanır.

Tıbbi modele tepki olarak ortaya çıkan **sosyal model** yaklaşımında ise engellilik tanımının merkezinde artık kişinin fiziksel veya ruhsal yetersizliği değil, engelliliği çevreleyen toplumsal koşullar yer almaya başlamıştır. Sosyal model engellileri ‘tedavi’ yoluna gitmek yerine toplumdaki engelleri kaldırmaya odaklıdır. Oliver'in deyişiyle sosyal modele göre engellilik engelli bireyleri toplumsal bağlamda sınırlandıran her şeydir.

Sosyal modelin **sosyal hak** kavrayışı, bireyci modelden sosyal olana doğru radikal bir dönüşümü ifade etmektedir. Engellilerin toplumsal yaşamda eşitlik ilkesi temelinde var olmalarını öngören sosyal model yaklaşımı, tarihsel gelişim sürecinde, temelde engellilerin ekonomik yetersizliklerine vurgu yaparak; çalışma, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi sosyal hakların sağlanması ve bu haklara ulaşabilmeleri açısından gerekli yasal, politik ve idari önlemlerin alınmasına odaklanmaktadır. (Burcu,2015,ss.27-28)

19.yüzyılın sonlarına doğru insanlar antiseptik ameliyatlar, ortopedik ameliyatlar, sıcak su tedavileri, dizlikler ve egzersiz programları gibi tıbbi ilerlemelerden faydalanmaya başladılar. 1918'de de engelli gazilere rehabilitasyon vermek amacıyla tasarlanan “Askerlik Rehabilitasyon Yasası” kabul edilmiştir.1935te ABD sosyal güvenlik yasası bu programlara süreklilik kazandırmak için körler ve sakatlar için kamu yardımı kurmuşlardır. Yine 2. Dünya Savaşında engelli insanların iyi performans gösterecekleri düşünülüp onlara iş fırsatı

saglanmıştır. Giderek artan farkındalıklarla 1945'te Özürlü istihdamı için Başkanlık Komitesi kurulmuştur.

ABD de 1960'lar ve 1970'lerde ise vatandaşlık hakları hareketlerinden destek alan fiziksel engelliler haykırmaya,yürüyüş yapmaya,eşit haklar talep etmeye başladılar.İş ayrımcılığının,eğitim fırsatlarındaki kısıtlamaların,mimari engellerin ve toplumsal ayrımcılığın son bulması için yasaları kullanarak davalar açmaya başladılar.Ve 1990da Engelli Amerikalılar Yasası Kongreden geçmiştir.Yasa,işe alımlarda veya kamusal alana erişimde mesela restoranlarda ,mağazalarda,müzelerde,tiyatrolarda engellilere ayrımcılık yapılması yasaklanmıştır.Ayrıca kamu binalarının engelliler için erişilebilir olmasını,var olan kamu binalarındaki engellerinde eğer çok zor veya çok masraflı değilse değiştirilmesini zorunlu kılmıştır.(Spears,1990.s.5A)

Dünyada 1980'li yıllardan bu yana yaşanan küreselleşme ya da post-endüstriyel süreçle farklılaşan ekonomik ve sosyal politikalarla birlikte ortaya çıkan düşünsel anlamdaki farklılaşma, hem özürlülük teorisinde hem de onun sosyal hak kavrayışında önemli bir kırılmaya sebep olmuştur. Geline nokta, engelliliğin bir insan hakları sorunu olarak değerlendirme eğiliminin ön planda olduğu görülmektedir. Ancak, insan hakları perspektifinde günümüzün hâkim yaklaşımı, ağırlıklı olarak birinci kuşak insan haklarını, yani negatif statü haklarını ön plana çıkarmakta, sosyal ve ekonomik haklar üzerinde yeterince durmamaktadır.

Engellilik sosyolojisi de engelli bireyin sosyal ilişkilerini 'sosyal baskı' veya sosyal dışlanma kavramı üzerinden ele alır. Sosyal dışlanma ise fiziksel, ruhsal ve toplumsal bir engellilik halidir ve sosyal dışlanmış birey veya gruplar, eşitsizliğe uğramış, her türlü riske karşı korunmasız, savunmasız ve zayıf kişilerdir(Sapancalı,2005,53)

Engelli bireylerin varlığı insanlık tarihi kadar eskidir. Toplumun engellilere yardım etmedeki kararlığı, engelliliğe neyin sebep olduğu hakkında algılar, sahip olunan tıbbi bilgi ve ekonomik koşullar tarafından belirlenmiştir. Tarihte özürlü kavramına farklı manalar yüklenmiş ve buna paralel olarak da özürlüler toplumsal hayatta farklı muamelelere tâbi olmuşlardır.

Örneğin, Eski Yunanlar beden ve ruh birliği felsefesini desteklemişler, birindeki yararının ötekindeki yarayı gösterdiğine inanmışlardır. Bu felsefe engellilere yönelik olumsuz tutumları başlatmış ve onlar gelişmemiş, zayıf, yaralı olarak nitelendirilip kasten saf dışı bırakılmıştır. (Dickinson,1961,s.95)

Orta Çağ'da ise engellilik ya şeytan girmesi ya da Tanrının cezalandırması olarak görülmüştür. başlıca tedavi yöntemleri de sadece şeytan çıkarma olmuştur. Şeytani kaçırıp çıkarmak için de işkence kullanımını savunmuşlardır. Derebeylerin engelli insanlara sunduğu tek iş imkanı ise bilişsel ve fiziksel engellilere uygun olduğu düşünülen saray soytarılığıydı. Bir dönem de sakatların yok edilmediği ancak kötü işlerde kullanıldığı ve çok hor görüldüğü bilinmektedir. Forsalıkta kullanma, değirmen ve su dolaplarına hayvan yerine koşma, fuhuşta, dilencilikte kullanma bunlardan birkaç örnektir. Bazı toplumlarda ise, özürlüler cüzzamlılar gibi ayrı koloniler halinde yaşamaya zorlanmışlardır (Oberman,1964,s.12).

Bu çoğunlukla onların geçim ve korunma yönünden yük olduğu şikayetinden kaynaklanıyordu. Bazen de bu, günah korkusundan kaynaklanırdı. Tanrı onları ya kendilerinin ya da ana babalarının bir suçundan ötürü sakat yapardı. Onlara yardım etmek Tanrının hışmını

kendi üstüne çekmek demektir. Bu bakımdan özürliiden-sakattan uzak durmak, onu yok etmek gerekirdi. (Gül,2005,s.3)

Ne yazık ki, 19. yüzyıla kadar ve yüzyıl boyunca, bilişsel engelliliğin kalıtsal, dolayısıyla tedavi edilmez olduğu düşünölmüştür.1800'lerin ilk yarısında bilişsel engelli "deli" denilerek tımarhanelere, düşkünevlerine, yoksul yurtlarına veya yerel hapishanelere kapatılmıştır.

Hıristiyanlık, İslamiyet gibi büyük dinler ve bilimdeki gelişmeler normallerin özürliüye karşı tutumunu değiştirmiş, onların da insan olduğu, insanca yaşama haklarının olduğu, olması gerektiği görüşünü yaygınlaştırmıştır.

Türkiye'de engelli hareketleriyle ilgili adımlar, ilk kez Cumhuriyet döneminde atılmaya başlanmıştır. İlk somut adım, 1955 yılında Ankara'da kurulan Psikolojik Servis Merkezi'dir. Buralarda sorunlu öğrencilere özel sınıflar açılmış ve özel olarak bu çocukların üzerinde durulmuştur. Bu çalışmalar bu günde hizmet veren rehabilitasyon merkezlerinin temelini atmıştır. Bu girişimden sonra engellileri eğitim sisteminin bir parçası haline getirecek olan 1961 tarihli "İlköğretim ve Eğitim Kanunu" yayınlanmıştır. Bu kanunun 12. Maddesinde "mecburi ilköğretim çağında buldukları halde zihnen, bedenlen, ruhen ve sosyal bakımdan özürliü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır" hükmü yer almıştır. Bu tarihten sonra aşamalı olarak bir çok yasa çıkarılmış ve engellilerin toplum içinde yer almasını sağlayacak girişimler ardı ardına gelmiştir. (Türkmen,2005,s.3) İslam dînî "Mücerret yaşam" yerine "sağlıklı yaşam" biçimini ısrarla tavsiye etmiştir. Bu nedenle "Canın korunması" dînî beş temel prensibinden biri olarak kabul edilmiştir. Kur'an'a göre hiçbir toplumda atık insan yoktur. Zihinsel engelliler de dâhil hepsinin yaratılışı bir amaca binaendir. Zira Allah'ın yaratışında bir amaçsızlık, bozukluk ve sıradanlık olamaz. (Gül,2005,s.4)

Peygamberimiz engellileri bir dilenci kitlesi olarak görmemiş, durumlarına göre engellileri çalışmaya teşvik ederek onları kabiliyetlerine göre farklı birimlerde istihdam ederek, engellilerin ticaret yapmasını kolaylaştıracak hükümler koymuş ve zihinsel engelli kimselerin dini yükümlülüklerden muaf tutulduğunu belirtmiştir. Engellilerin sosyal, psikolojik ve duygusal rehabilitasyonlarıyla bizzat ilgilenmiş ve günümüze ışık tutan çok somut hadiseler yaşamıştır. Ve gerektiğinde engelli ama yetenekli bir zatı devletin en yüksek makamında görevlendirmiştir. Sağlıklı kimselerin engelli kimselerle bir arada yaşamaları konusunda temel ahlaki prensipleri açıklayarak bu hususa teşvikte bulunmuş ve görme engelliye yol göstermeyi, sağır ve dilsizle laf anlatmayı da sadaka olarak değerlendirmiştir. (Gül,2005,s.4)

4. Sonuç ve Öneriler

Geçmişten günümüze engellilerin toplumla bütünleşme yönünde yoğun sorunlar içinde yaşadıkları görölmektedir. Ekonomik, sosyal ve siyasi yapı bozuklukları, toplumların bilgi eksikliği, yetersizliği, aldırılmazlığı, yanlış yaklaşımları, olumsuz tutumları, ayrımcılık ve fiziksel çevre koşullarının yetersizliği engellilerin sıklıkla karşılaştıkları durumlardır. Sorunu adlandırmadan başlayan ve yaşamın pek çok alanına yayılan bu sorunlar, engelli bireylerin içinde yaşadıkları toplumla işlevsel bir bütünlük içinde yaşamalarını güçleştirmektedir. Sürekli sorunlarla boğuşan, onlara anlamlı çözümler üretmeyen bireyler, kendilerini mutsuz hissedeceklerdir. Bu da temel bir insan hakkı olan bireyin kendisini gerçekleştirme hakkını ortadan kaldıran düşük yaşam kalitesi demektir.

Yaşanabilir toplum oluşturanın en önemli ayağı, muhtemelen ahlâktır. Çünkü insanı sadece maddî öğeler var etmez, insan manevî boyutu da olan bir varlık olduğu için insanî ilişkilerde manevî boyutu yok sayamayız. İnsanın bu manevî boyutunu, inanç ve ahlâk oluşturur. İnsanın bu manevî boyutu görmezden gelinirse, yaşanan çevreyi yaşanmaz hale getiren, cinayet işkence vb. türden problemlerle karşılaşmamız kaçınılmazdır. Engelliliğe Toplumsal bakışımızda; Engellinin tam bir insan oluşunu kabul etmeliyiz. Vatandaşlık haklarını gözetmeliyiz. Engelli bireyin farklılığına, yaşamına, bireysel onuruna saygı duyup onların temsil edilmesini sağlamalıyız ve onlara fırsat eşitliği vermeliyiz. Sosyal sorunların yıkıcı etkilerinin önüne geçilebilmek için; insana bütüncül açıdan yaklaşım ve onun maddi manevi tüm gereksinimlerine duyarlı olmalıyız. Bilinçli bir toplumda yaşayan engelliler de daha başarılı ve öz güven sahibi olan bireyleri oluşturur.

Kaynakça

- Ateş,S. (2000)Yüce Kuran-ı Kerim'in Çağdaş Tefsiri,Yeni Ufuklar Neşriyat.İstanbul:Milliyet Black.K.(1996)A Healing Homiletic Preaching and Disability, Abingdon Press, Nashville
- Burcu,E. (2004). Engellilik Sosyolojisi.Ankara: Metis Yay.
- Dickinson.G.L.(1961). Greek View of Life, New York: Collier Books
- Kongar,E.(2007) Sosyal Çalışmaya Giriş, Ankara: Sabev Yay.
- Kula, N. (2005) Bedensel Engellilik ve Dini Başa Çıkma, İstanbul: Dem Yay.
- Kurtuluş, S. (2005, Haziran).Maneviyat Ekseninde Bakım ve Manevi Sosyal Hizmetler. Bilim Alanları, 6-7.
- Levin, J.(2002).God, Faith and Health; Exploring the Spirituality-Healing Connection; Published By: John Wiley & Sons, Inc
- Mardin, Ş.(1982).Din ve İdeoloji.Ankara.İletişim Yay.
- Obermann, C.E.(1964).A History of Vocational Rehabilitation in America. Dennison: Minneapolis
- Peker, H.(2000).Din Psikolojisi.Samsun:Çamlıca Yay.
- Sapancalı, F. (2005, Mart). AB'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. Çalışma ve toplum, 1173, 59-60.
- Spears, G.(1990 July).Bush Inks Disabled Rights Bill,27,Wisconsin State Journal.
- Şeker, A(2008). Sosyal Çalışma Mesleği, Ankara: Sabev Yay.
- Türkmen, H.(2005).Engelli Hakları ve Özel Eğitimin Türkiye'de Tarihi Gelişimi.Gaziantep.
- Yazır, E.H. (2009).Hak Dini Kuran Dili (10 cilt). İstanbul: Zaman Yay.

<http://www.yasadikca.com/engellilige-yaklasim-modelleri-5651>
<http://yaslihasta.com/index.php/engelliler-ve-sorunlari/552-tarihsel-surec-icerisinde-engellilige-bakis-acisi-ve-yaklasimlar.html>
<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/engellirefahivesosyalmevzuat.htm>
<http://www.yeniumit.com.tr/konular/detay/islamin-engellilere-bakisi>

İNSANİ DEĞERLERLE YAŞAMIN ANLAMI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Mehmet ASLAN¹, Şahin KESİCİ², Hasan BOZGEYİKLİ³

Özet

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin insani değerleri ile yaşamın anlamı arasında ilişki olup olmadığını belirlemektir. Araştırma ilişkisel tarama modelinde yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 463 (75.2%) kız ve 153 (24.2%) olmak üzere toplam 616 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında, Schwartz tarafından geliştirilen ve Türkçeye Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından uyarlanan “Schwartz Değerler Listesi” ve Steger, Frazier, Oishi ve Kaler (2006) tarafından geliştirilen ve Türk kültürü için Akın ve Taş (2011) tarafından uyarlanan “Yaşamın Anlamı Ölçeği” kullanılmıştır. Bu araştırmayla elde edilen sonuçlara göre; özdenetim, evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik insani değerleri ile mevcut anlam arasında, düşük düzeyde negatif yönde, anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur.

Güç, başarı ve uyarılma insani değerleri ile aranan anlam arasında, düşük düzeyde negatif yönde, anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnsani Değerler, Yaşamın Anlamı

RELATION BETWEEN HUMAN VALUES AND MEANING OF LIFE

Abstract

The aim of this study is to investigate if there is a relation between university students' human values and life's meaning. Relational screening model was conducted in the research. The investigation sample is made up of 463 (75.2%) female and 153 (24.2%) in total 616 university students. As data collecting tools in the study “Schwartz List of Values” developed by Schwartz and adapted to Turkish by Kuşdil, and Kağıtçıbaşı (2000) and “Life's Meaning Scale” developed by Steger, Frazier, Oishi, and Kaler (2006) and adapted to Turkish culture by Akın and Taş (2011) were used. According to research results; a significant, low, and negative correlation is found between self-control, universality, helpfulness, conformity, and safety of human values.

Low, negative, and significant correlation is found between power, success and excitement of human values and the meaning search for.

Keywords: meaning of life, values, and human values

¹ Öğr. Gör. Zirve Ünv. Eğitim Fak. PDR Anabilim Dalı

² Prof. Dr. N.E. Ünv. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. PDR Anabilim Dalı

³ Doç. Dr. Erciyes Ünv. Eğitim Fak. PDR Anabilim Dalı

Giriş

İnsanlar yaşadıkları dünyayı daha anlamlı hale getirmek için büyük çaba gösterirler. Bu çabalarının altında yatan temel düşünce hem yaşadıkları anı anlamlı hale getirmek hem de sürekli anlam aramaktır. İnsanların içinde buldukları mevcut durumu anlamlandırmak (Frankl, 2012) ve anlam arayışını sürdürebilmesi için belirli kriterlere sahip olması veya yaşama dair önem verdiği öncelikleri olması gerekmektedir. Bu önceliklere ve önem verdiği kriterleri değer diye adlandırabiliriz.

Schwartz (1992) insanların, günlük yaşamlarını sürdürürken tercih ettikleri insani değerler ve bu değerlerin oluşturulmasındaki kriterleri sınıflamıştır. Bu sınıflamada; güç, başarı, hazcılık, uyarılma, özdenetim, evrensellik, yardımseverlik, geleneksellik, uyum ve güvenlik değerleri yer almaktadır. Schwartz ve Sagiv (1995) insani değerlerin, fizyolojik ihtiyaçların bilişsel temsilleri, insani değerlerin sosyal temelleri üzerinde durarak değerler konusunda farkındalık oluşturmaya çalışmışlardır.

Öğrenciler liseden üniversite süreçlerine geçerken ve üniversite yaşamlarına ya da genel yaşamlarına anlam yükleyebilmeleri için kriterler tespit etmeleri gerekmektedir. Bu kriterle kuşkusuz insani değerlerle yakın ilişkili olmalıdır. İnsani değerler öğrencileri yaşama motive etmeli, psikolojik ihtiyaçlarını karşılamalı ve yaşamlarına huzur katmalıdır (Bozgeyikli, 2010; Kesici, 2014; Kesici, 2015). İnsanların yaşamlarının huzurlu olabilmesi için de öğrenciler yaşamın anlamının ne olduğuna dair kendince anlamlar yüklemelidirler. Bu nedenle, yaşamına anlam kazandırmak isteyen birey, hayatında ya dışsal bir hedef ortaya koymalı veya olumlu bir ruhsal durum meydana getirmek için çaba göstermelidir (Başkaya, 2013). Yaşamın anlamıyla ilgili kapsamlı ifadelerden biri Logoterapi'dedir. Bu yaklaşıma göre insanlar yaşam anlamını üç yolla keşfedebilir. Bunlardan ilki bir eser meydana getirerek, ikincisi bir şey yaşayarak veya bir insanla etkileşime girerek, üçüncüsü kaçınılmaz olan acıya dönük tavır geliştirerek (Frankl, 2012).

Kısacası bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin sahip oldukları insani değerleri ile yaşamın anlamı arasında anlamlı düzeyde ilişki olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaca ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Üniversite öğrencilerinin İnsani Değerleri ile yaşamlarının anlamı Arasında anlamlı düzeyde İlişki var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, genel tarama modelinin türlerinden olan ilişkisel tarama türü kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelinde ise, birden fazla değişken arasındaki birlikte değişim olup olmadığına dair ve eğer değişim var ise değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Necmettin Erbakan Üniversitesi öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu 463 (75.2%) kız ve 153 (24.2%) olmak üzere toplam 616 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Schwartz Değerler Listesi

Araştırmamızda, 57 değerden oluşan Schwartz Değerler Listesi kullanılmıştır. Değerler üç sosyal psikoloji uzmanının ortak çalışmasıyla İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Denekler toplam 57 değeri ve yanlarında parantez içinde verilmiş olan açıklamaları okuduktan sonra her birini kendi hayatlarını yönlendiren bir ilke olmaları açısından taşıdıkları öneme göre 1 (ilkelerime ters düşer) ile 7 (en üst düzeyde önemlidir) arasında değişen bir ölçek üzerinde değerlendirme yapmışlardır. Ölçek on alt boyuttan oluşmaktadır. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından yapılan çalışmada ana boyut ve değer tipleri ile her bir değer tipi içerisinde yer alan değerlerle ilgili olarak kullanılan Türkçe adlandırmalar esas alınmıştır. Özdeşlik değer boyutu evrenselcilik (universalizm) ve iyilikseverlik (benevolence); özgenişletim değer boyutu ise başarı (achievement), güç (power) ve hazcılık (hedonizm) değer tiplerini kapsamaktadır. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000), tarafından yapılan çalışmada değer tipleri düzeyi için güvenilirlik katsayıları 0.51-0.77, değer grupları için 0.77-0.83 arasında değişmekte olup bu katsayılar evrenselcilik için 0.77, iyilikseverlik için 0.76, hazcılık için 0.54, güç için 0.75, başarı için 0.66, uyarılma için 0.70, özyönelim için 0.69, geleneksellik için 0.63, uyma için 0.51, güvenlik için 0.59 olarak bulunmuştur. Ayrıca ana değer grupları iç tutarlılık analiz sonuçlarına baktığımızda; muhafazakârlık grubu için 0.80, yeniliğe açıklık değer grubu için 0.81, özdeşlik değer grubu için 0.81, özgenişletim değer grubu için 0.84 olarak hesaplanmıştır.

Yaşamın Anlamı Ölçeği (YAÖ)

Yaşamın anlamı ölçeği, insanların yaşamda buldukları ve aradıkları anlamı belirlemek amacıyla Steger ve ark. (2006) tarafından geliştirilmiştir. Türkiye'ye uyarlama çalışması ise Akın ve Taş (2011) tarafından yapılmıştır. Yaşamın Anlamı Ölçeği 7'li Likert (1 kesinlikle geçerli değil-7 kesinlikle geçerli) tipi bir ölçeğe sahiptir ve 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçek mevcut yaşam anlamı ve aranan yaşam anlamı olmak üzere iki alt ölçekten oluşmaktadır.

Ölçekteki olası puanların ranjı 7 ile 70 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireyin yaşam anlamına sahip olma düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin 9. Maddesi ters puanlanmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları mevcut yaşam anlamı alt ölçeği için .82, aranan yaşam anlamı alt ölçeği için .87, dört hafta arayla elde edilen test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise sırasıyla .70 ve .73 olarak bulunmuştur (Steger ve diğerleri, 2006).

Akın ve Taş (2011) tarafından Türkiye'ye uyarlama çalışması yapılan Yaşamın Anlamı Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik puanları ölçeği araştırmada kullanmaya yetecek düzeydedir. Yaşamın Anlamı Ölçeği'nin iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları mevcut yaşam anlamı alt ölçeği için .77, aranan yaşam anlamı alt ölçeği için .83 ve ölçeğin bütünü için .81 olarak bulunmuştur. Dört hafta arayla elde edilen test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının ise mevcut yaşam anlamı

alt ölçeği için .89, aranan yaşam anlamı alt ölçeği için .92 ve ölçeğin bütünü için .94 olduğu saptanmıştır. Yapı geçerliği çalışmasında, açımlayıcı faktör analizi doğrultusunda 10 maddenin faktör yükleri .54 ile .77 arasında sıralanmaktadır (Akın ve Taş, 2011).

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi için SPSS 21.00 paket programı kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinin İnsani Değerleri ve yaşamın anlamı arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Tekniği uygulanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın amacına ve alt problemine uygun olarak toplanan verilerin istatistiksel analizi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Üniversite Öğrencilerinin İnsani Değerleri ile Yaşamın Anlamı Arasındaki İlişki

	Mevcut Anlam	Aranan Anlam
Güç	.045	-.130**
Başarı	-.078	-.151**
Hazcılık	-.054	-.048
Uyarılma	-.025	-.178**
Özdenetim	-.179**	-.026
Evrensellik	-.176**	-.079
Yardımseverlik	-.159**	.004
Geleneksellik	-.075	-.115*
Uyum	-.174**	-.060
Güvenlik	-.132**	.022

** p <.01

*p<.05

Tablo 1.'de görüldüğü gibi; Schwartz Değerler Listesi'nin Güç alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği'nin Mevcut Anlam boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r=.045$, $p>.05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Güç alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği 'nin Aranan Anlam boyutu arasında düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.130$, $p<.01$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Başarı alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği'nin Mevcut Anlam boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r=-.078$, $p>.05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Başarı alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği 'nin Aranan Anlam boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.151$ $p<.01$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Hazcılık alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği'nin Mevcut Anlam boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r=-.054$, $p>.05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Hazcılık alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği 'nin Aranan Anlam boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r=-.048$ $p>.05$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Uyarılma alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği'nin Mevcut Anlam boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r=-.025$, $p>.05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Uyarılma alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği 'nin Aranan Anlam boyutu arasında düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.178$, $p<.01$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği'nin Mevcut Anlam boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.179$, $p<.01$). Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği 'nin Aranan Anlam boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r=-.026$, $p>.05$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Evrensellik alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği'nin Mevcut Anlam boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.176$, $p<.01$). Schwartz Değerler Listesi'nin Evrensellik alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği 'nin Aranan Anlam boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r=-.079$, $p>.05$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Yardımseverlik alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği'nin Mevcut Anlam boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.159$, $p<.01$). Schwartz Değerler Listesi'nin Yardımseverlik alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği 'nin Aranan Anlam boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r=.004$, $p>.05$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Geleneksellik alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği'nin Mevcut Anlam boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r=-.075$, $p>.05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Geleneksellik alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği 'nin Aranan Anlam boyutu arasında düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.115$, $p<.05$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Uyum alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği'nin Mevcut Anlam boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.174$, $p<.01$). Schwartz Değerler Listesi'nin Uyum alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği 'nin Aranan Anlam boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r=-.060$, $p>.05$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Güvenlik alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği'nin Mevcut Anlam boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.132$, $p<.01$). Schwartz Değerler Listesi'nin Güvenlik alt boyutu ile Yaşamın Anlamı Ölçeği 'nin Aranan Anlam boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r=.022$, $p>.05$).

Tartışma ve Öneriler

Üniversite öğrencilerinin sahip oldukları İnsani değerleri ile yaşamın anlamları arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar yok denecek kadar azdır (Baş, 2014). Genelde yapılan çalışmalar insani değerler veya demokratik değerlerle ilgilidir (Bozgeyikli, 2010; Büyükkaragöz, Kesici ve Yılmaz, 1995; Büyükkaragöz ve Kesici, 1996; Büyükkaragöz ve Kesici, 1998; Kesici, 2007; Kesici, 2008; Kesici, 2014; Kesici, 2015). Bu nedenle üniversite öğrencilerinin yaşamlarına anlam katmaları veya yaşamı anlamlı hale getirmek için hangi insani değerlere öncelik verecekleri son derece önemlidir. Çünkü yaşamı anlamlı hale getirmek için hem şu andaki yaşama bir anlam yüklemek hem de sürekli anlam arayışı içerisinde olmak

gerekmektedir. Aynı zamanda yaşamın anlamlı olabilmesi için hissettiğimiz duygulara da anlam yüklemek gerekmektedir.

Üniversite öğrencilerinin, özdenetim, evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik insani değerleri azaldıkça, yaşamın anlamı ile ilgili mevcut anlam artmaktadır. Bu durum da gösteriyor ki insani değerlerin yükselmesi durumunda insanlar içinde buldukları dünyaya bir anlam vermemektedirler. Üniversite öğrencilerinin şu andaki yaşamı anlamlı hale getirmek için yardımlaşma, güven ve evrensellik gibi evrensel değerleri önemsemedikleri hatta mevcut yaşamı anlamlı hale getirmek için kendi kendilerini denetlemediklerini ve uyum için çaba göstermediklerinin ifadesidir.

Üniversite öğrencilerinin, güç, başarı, uyarılma ve geleneksellik değerleri azaldıkça insanların anlam arayışı artmaktadır. Bu durum da gösteriyor ki insanlar değerlerini yaşadıkları sürece anlam arayışı içerisine girmeyecekler ve hayatı daha anlamlı hale getireceklerdir. Önemli olan insanların sahip oldukları insani değerleri daha ileri bir aşamaya taşımaktır.

Öneriler

Üniversite öğrencilerinin insani değerlerini daha ileri düzeye taşımak için, değerler eğitimi ile ilgili öğretim programlarının içeriklerinde değişiklikler yapılmalıdır. Değerlerin toplum ve insan yaşamındaki önemi hakkında öğrencilerde farkındalık yaratılmalıdır. Değerleri benimseyen öğrenciler sürekli takdir edilmelidir. Yaşamı anlamlı hale getirmek içinde öğrenciler sürekli insani değerlerini gözden geçirmeli ve kendisi ve toplum için ne yapabilirim sorusuna cevap aramalıdır.

Kaynaklar

- Akın, A., & Taş, İ. (2011, Mayıs). *Validity and reliability of the Turkish version of the meaning in life questionnaire*. III. International Congress of Educational Research, Girne, TRNC.
- Baş, V. (2014). *Üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Başkaya, D.B. (2013). Hayatın anlamı ve ölüm: Albert Camus'den yaşam dersleri. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(2), 19-28.
- Bozgeyikli, H. (2010). The relationship between high school students' psychological needs and human value perceptions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 9, 1798-1804.
- Büyükkaragöz, S., Kesici, Ş., & Yılmaz, A. (1995). *Yükseköğretim programları ve demokratik tutumlar*. Türk Demokrasi Vakfı.
- Büyükkaragöz, S., & Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 2(3), 353-365.
- Büyükkaragöz, S.S., & Kesici, Ş. (1998). Eğitimde öğretmenin rolü ve öğretmen tutumlarının öğrenci davranışları üzerindeki etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 137, 68-73.
- Frankl, V.E. (2012). *İnsanın anlam arayışı* (7. Baskı). İstanbul: Okuyan Yayınları.
- Kesici, Ş. (2007). Middle school students' guidance and counselling needs. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7(3), 13-25.

- Kesici, Ş. (2008). Sixth, seventh, and eighth grade students' guidance and counselling needs according to parents' views. *Eurasian Journal of Educational Research*, 32, 101-116.
- Kesici, Ş. (2014). Human values as predictors of motivational beliefs in high school students. *Anthropologist*, 18(3), 869-875.
- Kesici, Ş. (2015). Psychological needs as predictors of human values in high school students. *Anthropologist*, 19(2), 499-506.
- Kuşdil, M.E., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Schwartz, S.H., & Bilsky, W. (1987). Toward a psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 550-562.
- Schwartz, S.H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (pp. 1-65). Orlando, FL: Academic Press.
- Schwartz, S.H. & Sagiv, L. (1995). Identifying culture-specifics in the content and structure of values. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 26, 92-116.
- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The meaning in life questionnaire: Assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of Counseling Psychology*, 53(1), 80-93.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN YEREL BASIN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: OSMANİYE YERELBASINI ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA

Gülsüm ŞİMŞEK¹

Özet

“Küreselleşme Sürecinin Yerel Basın Üzerindeki Etkileri: Osmaniye Yerel Basını Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma”sıyla öncelikle küreselleşme süreci ve yerel basın incelenmiştir. Teorik bilgiler çerçevesinde Osmaniyeli tecrübeli yerel gazeteciler ile konuyla ilgili mülakat yapılarak Osmaniye’de küreselleşme sürecinde yerel basının değişiminin tespiti amaçlanmıştır.

Ulusal ve uluslararası medyanın yanında geçmişten günümüze yerel yönetimler çatısı altında bulunan yerel basın o yörede yaşayan halkın sesi olmuştur. Ancak küreselleşme süreciyle beraber değişen teknolojik imkânlar yerel basının üretim koşullarını yeniden şekillendirmiş, iletişim imkânlarının büyümesiyle ulus ötesine ulaşılmış, kurumların kamuoyunu bilgilendirme faaliyetleri, siyasi otoritenin yaptırımları ve ekonomik bağımlılığı gibi birçok etmen yerel basının içerik ve nitelik olarak yapısını değiştirmiştir. Bu değişimleri betimleyebilmek amacıyla çalışmada küreselleşme, yerel basın ve Osmaniye’deki yerel basının küreselleşme süreci içindeki değişimi hakkında Osmaniyeli yerel gazeteciler ile 10.12.2015 ve 14.12.2015 tarihleri arasında mülakat yapılmıştır. Mülakatlar neticesinde elde edilen veriler mevcut durumu betimlemek amacıyla frekans analizine dayalı içerik analizi ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Osmaniyeli yerel gazeteciler ile yapılan mülakatlar neticesinde küreselleşme sürecinde Osmaniye yerel basınına meydana gelen haber kaynaklarının değişimi, basım tekniği, haberin kamuoyuna yayılışı, haberin içeriği, gazetenin yayınlanma süresi, haber yazım kuralları ve fotoğraf teknolojileri hakkında anlamlı veriler elde edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bu veriler Osmaniye’nin gelişim düzeyiyle karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Küreselleşme, yerel basın, Osmaniye,

THE EFFECTS OF GLOBALIZATION PROCESS ON LOCAL PRESS: A QUALITATIVE STUDY ON OSMANİYE’S LOCAL PRESS

Abstract

“The Effects of Globalization Process On Local Press: A Qualitative Study on Osmaniye’s Local Press” firstly examines the globalization process and local press. In the framework of theoretical information, the process of globalization changes in Osmaniye is intended to identify with the experienced local journalists from Osmaniye.

In addition to national and international media of the past, present local governments under the umbrella of the local press have been the voice of the people living in the area. But the changing technological possibilities with the process of globalization have reshaped the production conditions of the local press, with the growth of communication facilities it has been achieved

¹ Uzman., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Kurumsal İletişim Koordinatörlüğü, Osmaniye./Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi.

across the nation, many factors such as the sanctions and the economic dependence of public education activities of the institutions has changed the structure of political authority both the content and nature of the local press. To explain all these changes, this study has worked on globalizaton, local press and the changes of Osmaniye's local press into the globalization process and this topic has been interviewed with the local journalists of Osmaniye between the dates from 10.12.2015 to 14.12.2015. As a result of the data obtained in the interviews have been tried to explain to describe the current situation via the content analysis based on frequency analysis.

As a result of the interviews with the local journalists of Osmaniye, it has been obtained meaningful data about the changes of the news' sources on the local press of Osmaniye, printing technique, the spread of the news to the public, the content of the news, the period to press of the newspaper, news writing rules and photographic technology in the process of globalization. The data obtained from this study has been commented by comparing the development level of Osmaniye.

Keywords: Globalization, the local press,

Giriş

1990'lardan itibaren yoğun biçimde kullanılan ve ivme kazanan küreselleşme olgusu kültürel, ekonomik, siyasi, toplumsal, ulusal ve uluslararası yaşanan değişimleri ifade etmektedir. Teknolojik iletişim imkânlarının artması, SSCB'nin çöküşü ile Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, çok uluslu şirketlerin kar oranlarını artırma çabaları, tüm dünyada özellikle 1970'lerden itibaren değişen para politikaları vb. değişiklikler yeni düzeni anlama ve anlamlandırma gayretini de beraberinde getirmiştir.

Küreselleşme sürecinde meydana gelen iletişim, teknoloji, kültürel ve siyasi değişimler medyanın da işleyişini, haber akışını, yerel yönetimlerdeki rolünü de değiştirmiştir. Bu değişimden etkilenen kitle iletişim araçlarından bir tanesi de gazeteler olmuştur. Halkı bilgilendirme sürecinin vazgeçilmez parçası olan medyanın en önemli unsurlarındandır. Gazeteler tarih boyunca insanların iletişim kurabildiği en eski ve ilk yazılı iletişim araçlarıdır. Matbaanın buluşuyla ön plana çıkan yazılı iletişim baskı teknolojisinin gelişmesiyle ve gazete, dergi gibi görsel iletişim araçlarının ucuzlamasıyla geniş halk kitlelerine ulaşmıştır.

Ulusal ve uluslararası medyanın yanında geçmişten günümüze yerel yönetimler çatısı altında bulunan yerel basın o yörede yaşayan halkın sesi olmuştur. Ancak küreselleşme süreciyle beraber değişen teknolojik imkânlar yerel basının üretim koşullarını yeniden şekillendirmiş, iletişim imkânlarının büyümesiyle ulus ötesine ulaşılmış, kurumların kamuoyunu bilgilendirme faaliyetleri, siyasi otoritenin yaptırımları ve ekonomik bağımlılığı gibi birçok etmen yerel basının içerik ve nitelik olarak yapısını değiştirmiştir. Bu değişimleri betimleyebilmek amacıyla çalışmada küreselleşme, yerel basın ve Osmaniye'deki yerel basının küreselleşme süreci içindeki değişimi hakkında Osmaniye yerel gazeteciler ile 10.12.2015 ve 14.12.2015 tarihleri arasında mülakat yapılmıştır. Mülakatlar neticesinde elde edilen veriler mevcut durumu betimlemek amacıyla frekans analizine dayalı içerik analizi ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Osmaniye yerel gazeteciler ile yapılan mülakatlar neticesinde küreselleşme sürecinde Osmaniye yerel basınında meydana gelen haber kaynaklarının değişimi, basım tekniği, haberin

kamuoyuna yayılışı, haberin içeriği, gazetenin yayınlanma süresi, haber yazım kuralları ve fotoğraf teknolojileri hakkında anlamlı veriler elde edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bu veriler Osmaniye'nin gelişim düzeyiyle karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

1.Küreselleşme

Sanayi ötesi topluma doğru yaşanan süreçte, siyasal, ideolojik ve yönetsel yapılanmaların önemli bir kısmını küreselleşme oluşturmaktadır. Teknolojik, siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamda ele alınan küreselleşme günümüzde çok geniş bir yelpazede tartışmalara konu olmaktadır (Ökmen ve Parlak, 2000: 612).

Yaygın olarak içinde yaşadığımız zamanın tamamlayıcı unsuru olarak algılanan küreselleşmenin tam olarak ne anlama geldiği açık değildir (McMichael, 2010: 641). Bu yüzden çok sayıda küreselleşme ile ilgili tanım mevcuttur. Uzmanlar, ilgi alanlarına göre kendi çerçevelerinden küreselleşme tanımları yapmaktadırlar. Küreselleşme ile ilgili bazı tanımlar şunlardır:

Robertsan'a göre küreselleşme, "hem dünyanın küçülmesini simgeleyen hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yapan bir kavramdır." (Roland, 1999: 21-21'den akt., Adıgüzel, 2011:11).

Genel itibariyle küreselleşme; "dünyada mevcut uluslararası, ulusal bölgesel ve yerel katmanlara ait siyasi, ekonomik, sosyal, ekolojik, kültürel ve hatta coğrafik sistemlerin, birbirinden farklılıklarının gün geçtikçe artmasıyla, girişkenliklerinin ve birbirlerini etkileme güçlerinin de arttığı ve dünya çapında bir farkındalık ve küreye ait olumlu veya olumsuz gelişmelerle bilinçli veya tepkisel cevap verme kültürünün oluştuğu, geliştiği süreçtir." (Zengingönül, 2004: 26).

TDK'ya göre küreselleşme, "Uluslararası düzlemde yaygınlaşmış iktisadi etkinliklerin işlevsel anlamda birbirlerine eklenmesi." (<http://www.tdk.gov.tr/Erişim: 13.12.2005>).

Küreselleşmenin tanımları içinde dört farklı özellik bulunmaktadır. Birincisi, küreselleşmeyle geleneksel siyasi, kültürel ve coğrafi sınırlar aşılmakta ve yeni toplumsal ağlar ile faaliyetler yaratılmaktadır. Günümüzde uydu haber şirketlerini ortaya çıkmasıyla profesyonel iletişim ağlarının oluşması ve teknolojik yeniliklerle politik kararların bilişimi gerçekleşmiştir. İkincisi, toplumsal ilişkilerle faaliyetler ve karşılıklı bağımlılıklar genişlemiş ve yayılmıştır. Bu da finans piyasalarının dünyanın her yerinde 24 saat boyunca sürmesini sağlamıştır. Üçüncüsü, internet ile uzaktaki bilgiler ve görüntüler sadece birkaç saniyede bir yerden başka bir yere gönderilmekte ve uydular tüketicilere uzaktaki olayların gerçek zamanlı görüntülerini sunmaktadır. Dördüncüsü de, insanların coğrafi küresel bütünü parçası olma bilinci, insanların bireysel ve ortak kimliklerini giderek değiştirmekte ve dünya üzerinde eylemde bulunma tarzlarını da çarpıcı biçimde etkilemektedir (Adıgüzel, 2011: 13-14).

Küreselleşmenin sosyal bilimlerin alanına giren pek çok konuya doğrudan ya da dolaylı olarak temas etmesi bu kavramın tanımını zorlaştırmaktadır. Küreselleşme kavramı kadar 1990'lardan itibaren yaygın bir şekilde kullanılması ve ekonomik boyutu ön plana çıkması bu süreçte kültürlerin iç içe geçişi, mekanın ve onun algılanma biçiminin dönüşümü, iktisadi ve sosyal hayatı düzenleyici evrensel kuralların ortaya çıkması ve iletişim alanında yaşanan devrim

niteliğindeki gelişmeler, ulusal sınırlar ile egemenliklerin aşılması inkar edilemeyen gerçeklerdir (Yıldızcan ve Adadağ, 2011: 6).

Farklı boyutlarda incelenen ve değerlendirilen küreselleşmenin geçmişten günümüze ortaya çıkışını inceleyen ve gelişimini sağlayan arka planı mevcuttur. Mittelman'a göre küreselleşme ortaya çıkma ihtimallerinden bazıları şunlardır; küreselleşme medeniyet ile birlikte fetih, göç vb. nedenlerin birbirleri ile temasından ortaya çıkmış olabilir. Şehirleşme, iletişim ve din küreselleşme sürecini hızlandırmıştır. İkincisi, 16. Yüzyılda Batı Avrupa'da kapitalizmin gelişmesi ile ortaya çıkmıştır. Sermaye ve emek arasındaki ilişkilerdeki değişikliklerin beraberinde teknolojik yenilikler kapitalizmin tüm dünyaya yayılmasını sağlamıştır. Üçüncüsü de, 1970'lerin sonunda yeni uluslararası ekonomik düzen ile küreselleşme ortaya çıkmıştır (Mittelman James H., 18-19'dan akt., Adıgüzel, 2011: 47).

Küreselleşme sürecinde sanayi devriminin gerçekleşmesi, 19. yüzyılda, II. Dünya Savaşından sonra ABD'nin küresel güç olarak ortaya çıkması, çok uluslu şirketlerin gelişimi ve Sovyetler Birliğinin çöküşü ile Soğuk savaşın sona ermesi önemli dönüm noktalarıdır (Ritzer, 2011-61-63). Bunlarla beraber 1971'de BrettonWoods Sisteminin çöküşüyle sabit kur sistemi terk edilmiştir. ABD, Almanya, İngiltere ve Japonya sermaye üzerindeki kısıtlamalarını kaldırmalarıyla beraber finansal küreselleşme olağanüstü hız kazanmıştır. Yine bu dönemde OPEC'in (Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği) petrol fiyatlarının birden bire yükselmesiyle petrol fonlarının gelişmekte olan ülke piyasalarına akmasını sağlamıştır. I. Dünya Savaşına kadar gelişim çizgisinde olan küreselleşme, 1914-1945 tarihleri arasında düşüş eğilimi göstermiştir. Ancak II. Dünya Savaşı ile tekrar yükselmeye başlamıştır. Özellikle 1980'lerden itibaren bu süreç hızlanmış ve 1990'larda zirveye ulaşmıştır (Aktan ve Şen, 1999'dan akt., Dikkaya ve Özyakışır, 2008: 9).

Birbiri ile zıt kavramları barındıran küreselleşme ekonomi, siyaset, kültür, teknoloji, iletişim, ideoloji gibi farklı boyutlardan ele alınmakta ve bu boyutları değiştirmektedir. Bu değişken boyutların başında ekonomi gelmektedir. Çünkü sürecin kendisi ne kadar çok boyutlu olsa da temelde ekonomik bir çerçevede ele alınıp değerlendirilmekte ve ekonomik faktörlerin önemi diğerlerinden daha fazladır. Ekonomik küreselleşme, ekonomik ilişkileri etkileyen ve bunlara yön veren kuralların uluslararası düzeyde serbest dolaşımıdır. Ancak küreselleşme, sermayenin dolaşımında önündeki engelleri kaldırma eğiliminde olan bir süreçtir. Bu nedenle küreselleşme süreci beş temel gelişme ile sınıflandırılır. Bunlar; uluslararası finansal işlemlerdeki hızlı gelişme, çok uluslu şirketlerin arasındaki büyük artış, yabancı yatırımlardaki dalgalanma, küresel piyasaların ortaya çıkması ve küreselleşme bir taşımacılık ve iletişim sisteminin hızla gelişmesi aracılığıyla fikir ve teknolojilerin yayılmasıdır (Dikkaya ve Özyakışır, 2008: 30). Ekonomik küreselleşmenin şemsiyesi altında süreçte finans, ticaret ve yatırımlar da küreselleşmiştir.

Küreselleşmenin en önemli öğelerinden bir tanesi de iletişim teknolojisidir. 1800'lü yılların sonu ve 1900'lü yılların başlarında telgraf teknolojisinin gelişmesi, uluslararası haber ajanslarının ortaya çıkması, iletişim amacıyla elektromanyetik dalgaların kullanılması küreselleşmenin iletişim alanındaki dinamikleridir (Adıgüzel, 2011: 248) “Üçüncü sanayi devrimi” olarak da adlandırılan küresel iletişim teknolojisi veri iletiminde uydu teknolojilerinden faydalanılması, bilginin saklanması, depolanması, işlenmesi ve iletilmesinde sanal ortamlardan yararlanılması ve iletişim araçlarının üretim maliyetlerinin düşmesi ve kullanım oranlarının artması vb. şekilde sıralanabilir (Bayar, 2008: 29). Devletler, bireyler ve

sınıflar arasındaki karşılıklı ekonomik işlemler iletişim ve ulaşım teknolojisinin gelişmesini, mekan ve zaman kavramının değişmesini ve bilgi kaynaklarına ulaşmayı kolaylaştırmıştır (Kapsterin, 1999:533'den akt.,Dikkaya ve Özyakışır, 2008: 26). Mesela: 1 milyon megabitlik bir veri, 1970 yılında Boston'dan Los Angeles'a 150 bin ABD Doları civarında bir maliyet karşılığında ulaştırılırken, aynı işlemin bugünkü maliyeti 12 cent civarındadır. New York'dan Londra'ya üç dakikalık bir telefon görüşmesinin 1930 yılındaki maliyeti 300 dolar iken, bugün 20 cent civarındadır. 1993 yılında dünya genelinde yalnızca 50 internet sitesi bulunurken, bundan sadece sekiz yıl sonra, 2001 yılında bu rakam 350 milyona ulaşmıştır (Bayar, 2008: 29).

İletişimi arttıran internetin icat edilmesi ve yaygınlaşması kültürel küreselleşmeyi hızlandırmaktadır. İnternet ile iletişimde insanlar ve toplumlar arasındaki mesafe kalmıştır. İnternet küreselleşme kavramına bilgi akışı, ticaretin kolaylaşmasını sağlarken; toplumların, grupların, insanların sosyo-kültürel yakınlaşmalarını ve örgütlenmelerini sağlayan en önemli araçlardan bir tanesi haline gelmiştir (NeilWarren, 2005: 181-199'dan akt. Adıgüzel,2011:249).Öyle ki küreselleşen iletişim ülkemizde 2013 yılında 21 Mayıs-21 Haziran döneminde gerçekleşen Gezi olayında internetteki sosyal ağlar ile "Dijital Vatandaş" kavramının ortaya çıktığını göstermektedir (Banko ve Babaoğlu, 2013: iii).

Ekonomi, sosyal, siyasal ve teknoloji gibi kıstaslar çerçevesinde ortaya çıkan küreselleşme ile tüm dünyada ana kentler ve ağ toplumları oluşmuş, yerel kültürlerin önemi artmış, sivil toplum ve yerel demokrasiler güçlenmiş, yoksulluk ve gelir eşitsizliği artmıştır (Tokgöz, Özgür ve Koç, 2010: 70).Küreselleşmeyle piyasaların bütünleşmesi ve asimetrik karşılıklı bağımlılık, rekabet, çok uluslu küresel şirketlerin gücü-etkileri-faaliyet alanları, ülkelerin finansal krizlere ve dışsal şoklara açıklığı, küresel tedarik faaliyetlerinin miktarı ve kapsamı artmıştır. Aynı zamanda küreselleşme bilgi toplumu ve ekonomisi ile iç içe geçmiş bir süreç oluşturmuş, ekonomik ve politik güçler belirli merkezlerde toplanmış, ulus devletler değişime zorlanmış, uluslararası ve ulus üstü kurumlar oluşmuş, etnik kimlikler desteklenip yeniden yaratılmış ve neoliberal kapitalist ideoloji benimsenmiştir (Adıgüzel, 2011: 263-334).“Üçüncü Dünya” diye adlandırdığımız ülkeler açısından bir “sanayisizleştirme” ve “geri bıraktırma” olgusu ile paralellik göstermiştir.

2. Yerel Basın ve Osmaniye

Haber, röportajı, araştırması ve bunları gösterme biçimi ile bir bütün olan yerel basın (Şubaşı, 1979: eserde sayfa sayısı belirtilmemiştir) “Anadolu Basını” ya da “taşra basını” olarak tanımlanmaktadır. Yerel gazeteler kasaba ve şehirlerdeki yerel haberlerin, sorunların veya konuların yer verildiği belirli bir bölgede yayımlanan ve dağıtılan dolayısıyla da hedef kitlesi de yerel halk olan yayınlardır (Atabek, 2005: 63). 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 2. Maddesine göre yerel basın, “*Yerel süreli yayın: Tek bir yerleşim biriminde yayınlanan süreli yayınlar ile haftada bir veya daha uzun aralıklarla yayınlanan yaygın ve bölgesel yayınlar.*” (<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5187.html>/ Erişim: 27.11.2015.)

Yerel basın, yayımlandıkları bölgelerde yaşayan yöre halkı için önemli olan kuruluşlardır. O bölgede meydana gelen olay ulusal ya da uluslararası basında yer bulmazken yerel basın tarafından haberleştirilir ve hedef kitleye iletilir(Şeker, 2007: 11).

Basın günümüzde, kamuoyunun oluşumunda ağır tesiri ve belirleyiciliği olan bir kurumdur. Ancak basın kamuoyunu yansıttığı kadar onu biçimlendirme eğilimi de taşımaktadır. Basının kamu görevi; haber vermek, bilgilendirmek, denetlemek, eleştirmek, kamuoyunun

oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nitelikler doğrultusunda basın, hem yazarların ve yazarların bağlı oldukları resmi veya resmi olmayan örgütlerin kanaatlerini yönetime duyuran hem de kanaatlerin oluşmasında görev alan bir süreç olarak görülmektedir (Girgin, 2001: 144).

Yerel basının çok sayıda işlevinin yanında çeşitli özellikleri de vardır. Bunlar:

- Yayınlandığı bölgede kişilerin sorunlarını çözmelerine yardımcı olmak,
- İnsanlar arasındaki ilişkilerin olumlu biçimde gelişmesini sağlamak,
- Yerel düzeyde kamuoyunun gelişmesine katkıda bulunmak,
- Yerel yönetimleri denetleyip eleştirmek,
- Yöre halkının değerlerini tanımak,
- Ulusal basına kaynak sağlayıp onlara yardım etmek,
- Yönetenlerle yönetilenler arasında köprü olmak (Girgin, 2001: 161-162).

Yerel basın ulusal gazetelerin ulaşamadığı noktalara ulaşır, yöredeki sorunlar içinde yoğrulmakta, yörenin insanlarıyla okur-yazar ilişkisinden ziyade aile yakınlığına dönüşmektedir. Coğrafi koşullar, ekonomi, siyaset, bölgesellik, kültürel farklılık, etnik farklılık, okuma alışkanlığı, teknolojik gelişmeler, ürünlerde farklılaşma yayınlandıkları bölgelerin önemli parçaları haline gelen yerel basının ortaya çıkmasını destekleyen unsurlardır (Girgin, 2001: 169-172). Bu sebeplerden dolayı 2006 yılındaki verilere göre Türkiye’de günlük 1000’i aşkın yerel gazete, haftalık ve daha uzun zaman dilimlerinde ise 2000’den fazla çıkan gazete olduğu gözlemlenmektedir (Şeker, 2007: 68).

Basın İlan Kurumu Kontrol Hizmetleri Müdürlüğünden 27.11.2014 tarihinde alınan bilgelere göre Türkiye’de Basın İlan Kurumunun şubelerinin olduğu 36 ilde yerel gazetelerin toplam sayısı 480 adettir. Basın İlan Kurumunun kaydında bulunan gazeteler de resmi ilan alan gazetelerdir. Basın İlan Kurumunun olmadığı illerde gazetelerin kayıtlarına ve iletişim bilgilerine valiliklerin sayfalarındaki bilgilerden ulaşılabilmektedir. Türkiye’de yayınlanan günlük, haftalık, iki haftalık, üç aylık ve çeşitli zamanlarda (seçim, bayram, kutlama vb.) basılan yerel süreli yayınlar, Basın Kanunu’ndaki eksikliklerden dolayı da maalesef herhangi bir kurum tarafından tam olarak kayıt altına alınmamaktadır. Bu yüzden de Türkiye’de basılan yerel gazetelerin sayısal ve içerik ile ilgili sağlıklı verilerine ulaşmak oldukça zordur (Şimşek, 2015: 21).

Osmaniye

Türkiye’de yüz yıla yakın bir süredir yerel basının var olduğu kentlerden bir tanesi de Osmaniye’dir. Osmaniye’de yerel basınına incelemenden önce Osmaniye’nin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik imkânlarını şöyle bir değerlendirelim.

Osmaniye ilinin bulunduğu bölge, ilk çağlardan itibaren Hitit, Asur, Pers, Grek, Roma, Bizans gibi devletler ile bazı kavimlerin yaşayışlarına sahne olmuştur. Daha sonra Emevi ve Abbasilerin yaşadığı bu topraklara, Türker’in Anadolu’yu fethi ile 1080’li yıllardan itibaren Türk aşiretleri gelmiştir. 12. yüzyılın başlarından itibaren bölge Türk yurdudur. Cumhuriyetin ilanı ile vilayet olmuş, 1933 yılında tekrar ilçe olarak idari yapısını sürdüren Osmaniye, 24 Ekim

1996 tarihinde tekrar il olmuştur (<http://www.osmaniyedeyatirim.com/ilk-bakista-Osmaniye/> Erişim: 28.12.2015).

Osmaniye nüfus sıralaması bazında Türkiye’de 42, nüfus artış oranı bakımından 26, vergi geliri sıralamasında da 52. sırada yer almaktadır(<http://www.osmaniyedeyatirim.com/ilk-bakista-Osmaniye/> Erişim: 28.12.2015).

Osmaniye, sosyo-ekonomik yapısı itibariyle Türkiye’deki diğer illere nazaran gelişme seviyesi düşüktür. Öyle ki Kalkınma Bakanlığının 2013 yılında yapmış olduğu araştırmanın neticesinde Osmaniye’nin rekabetçilik konusunda sıkıntı yaşayan iller arasında yer aldığı gözlemlenmektedir. Ülke ihracatından binde bir pay alan Osmaniye’nin marka ve patent başvuru sayıları gibi yenilikçilik göstergeleri de ülke ortalamasının altındadır. Osmaniye’nin hem eğitim hem de sağlık göstergeleri ülke genelinden geri kalmıştır. On bin kişiye düşen hekim ve diş hekimi sayılarında Osmaniye’nin değerleri 11,4 ve 1,8 iken ülke ortalaması 13,9 ve 2,9 olmuştur(<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/548/SEGE-2011.pdf/> İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2011/ Erişim: 28.12.2015).

Koç’a göre (2008:339-345) avantajlı bir coğrafi konuma, doğal kaynak ve insan gücü potansiyeline (genç bir nüfusa sahiptir) sahip olmasına rağmen Osmaniye Türkiye ölçeğinde ekonomik ve sosyal gelişmişlik açısından Türkiye ortalamasının gerisinde kalmıştır. Osmaniye, nüfus yoğunluğu ve nüfus artış hızı gibi değerler açısından Türkiye ortalamalarında olsa da okuryazar oranı farklı kademelerdeki okullaşma oranları bakımından ortalamanın altındadır. Kişi başına milli gelir (GSYİH) 2004 yılı için 1.157 Dolar olup Türkiye’de iller sıralamasında 54. sırada yer almaktadır. Şehirleşme oranı göz önüne getirildiğinde, 2000 yılı verilerine göre nüfusun % 68’i il ve ilçelerde, % 32’si kasabalarda ve köylerde yaşamaktadır. Osmaniye’de kişi başına genel bütçe geliri Türkiye’deki iller arasında 72., kurumlar vergisi bazında ise 65., kişi başına kamu yatırımları bakımından 78. sırada yer almaktadır (Erdem, 2008: 339-345).

Osmaniye’de iktisadi faaliyet kollarına göre GSYİH’nin dağılımı şöyledir: % 35 tarım, % 9,6 sanayi ve % 65’i hizmet sektörüdür. Aynı çerçevenin Türkiye açısından değerlendirmesine baktığımızda % 14,1 tarım, % 23,3 sanayi ve % 62,6 da hizmet sektörüdür. Kalkınma için önemli bir dönüm noktası olan kişi başına düşen elektrik enerjisi tüketimi 558 kWh olup Türkiye’de 68. konumdadır. Bütün bu veriler değerlendirildiğinde Osmaniye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan geri kaldığı görülmektedir (Erdem, 2008: 344-343).

Osmaniye’nin gelişmemesinin sebepleri şunlardır:

- Sınırlı sermayenin verimli kullanılmaması ve yatırımlara çeşitlilik yaratılmaması,
- Girişimcilik azlığı, modern yönetim eksiklikleri,
- Altyapı zayıflığı, bölgenin doğal ve kültürel değerlerinin tanıtımındaki yetersizlikler,
- Bütün sektörlerde yetişmiş eleman veya insangücü eksikliği,
- İstihdam eksikliği ve vasıflı genç nüfusun göç etmesi,
- Yatırımların belirli sektörlerde yoğunlaşması, yatırımcıların yönlendirecek kuruluşların eksikliği,
- Tarımda verimlilik artışı ve modernizasyonun gerçekleştirilememesi,
- Mali sektörün yeterince gelişmemesi,
- Yerel birliklerin, ortaklıklarının ve STK yeterince gelişmemesi,

- İlde siyasi mekanizma ve yerel yönetimlerin kamu yatırımlarının yönlendirilmesi ve diğer hususlarda beklenen itici gücü sergileyememeleri, önceliklerin belirlenmesinde beklenen atağın yapılmaması (Erdem, 2008: 344).

Osmaniye’de Yerel Basın

Yerel basının Türkiye’de yüz yıla yakın bir süredir can bulduğu yerlerin arasında Osmaniye’de yer almaktadır. Kısıtlı maddi ve teknik imkânlarla rağmen yerel basın 1927-1928 yıllarından itibaren Osmaniye’de yer almıştır. Osmaniye’nin yerel basın tarihine bakıldığında şu gazetelerin kronolojik sıra ile yayınlandıklarını görmekteyiz.

- Haraz Gazetesi: 1927 yılında Cebeli Bereket Mutasarrıflığında eski yazı ile tek sayfa halinde çıkmıştır.
- Cebel-i Bereket Gazetesi: 1927-1928 yılları arasında Osmaniye’nin vilayet olduğu dönemde yayına başlamıştır. Gazete Osmanlıca harflerle, tek sayfa halinde haftanın üç günü yayınlanıyordu.
- Osmaniye Postası: 1950 yılında harf inkılâbından sonra Türkçe olarak yayınlanmıştır.
- Yedi Ocak Gazetesi: 1955 yılında yayın hayatına başlamış ve 34 yıl sonra gazetenin basımı durmuştur.
- Hakikat Tarafsız Siyasi Gazetesi: 1964 yılında yayın hayatına başlamış ve 25 yıla yakın gazete yayın hayatına devam etmiştir. İdeolojik görüş olarak CHP’yi destekleyen bir gazetedir.
- Osmaniye Günlük Bağımsız Siyasi Gazete: 1969 yılında kurulan gazete 25 yıla yakın yayın hayatına devam etmiştir.
- Çataloluk Gazetesi: 1969’da kurulan gazetenin logosunun altında ve üstünde “Oluklar çatal, birinden Türklük birinden İslam akar, Türk İslam medeniyeti dünyasına kavuşana kadar” sloganları bulunmaktadır. Gazete dönem itibariyle Ülkücü hareketi destekleyen ideolojik yapısı vardır.
- Yeni Osmaniye Gazetesi: 1973 tarihinde kurulan gazete 2000’li yıllara kadar yayın hayatına günlük gazete olarak devam etmiştir. Ancak gazeteye ait arşivlerde herhangi bir örneğine rastlanmamıştır.
- Hasret Gazetesi: Geçmişten günümüze değin Osmaniye’de yayın hayatına devam eden tek gazete Hasret Gazetesidir. 1979’ yılında basılmaya başlanan gazete geçmiş yıllarda haftanın belirli günleri yayınlanmaktadır (Şimşek, 2015: 21-27).

Osmaniye’de 1970’li yıllardan günümüze dek çeşitli periyotlarda ve haftanın belirli günleri ya da günlük yayınlanan 40’a yakın gazete basılmıştır. Ancak gazete basım maliyetinin yüksek olması ve gazetelerin maddi gelirlerinin kısıtlı olması nedeniyle Osmaniye’de basılan gazeteler uzun ömürlü olmamakta ve yayın hayatına devam edememektedirler (Şimşek, 2015: 27-30).

Günümüzde Osmaniye’de yerel düzeyde çok sayıda günlük, haftalık ve iki haftalık sürelerle gazete ve dergi basılmaktadır. Ancak bu gazeteler ve dergilerin sistematik bir biçimde her hangi bir yerde (Osmaniye Valiliği, Başbakanlık Basın Enformasyon Müdürlüğü, Türkiye İstatistik Kurumu, Osmaniye Belediyesi, Osmaniye Kütüphanesi vb.) envanteri, veri bankası, niteliksel ve niceliksel özelliklerine dair bilgi kaydı bulunmamaktadır.

Osmaniye Valiliği'nden elde edilen verilere göre Osmaniye'de beş adet gazete ile ilgili mesleki kuruluş temsilciliği bulunmaktadır. Bunlar: Aktif Gazeteciler Cemiyeti, Osmaniye Gazeteciler Cemiyeti, Osmaniye Önder Gazeteciler Cemiyeti, Yedi Ocak Gazeteciler Cemiyeti ve Kadirli Gazeteciler Cemiyetidir. Osmaniye'de yerel basında çalışan ve ulusal basına muhabirlik yapan basın çalışanları bu cemiyetlere üye olmaktadır (http://www.osmaniye.gov.tr/mesleki-kurulus-temsilcileri / Erişim: 16.12.2015).

Osmaniye'de ulusal haber ajansı temsilcilikleri şunlardır: Anadolu Ajansı, Cihan Haber Ajansı, Ciner Haber Ajansı, Doğan Haber Ajansı, Elektronik Haber Ajansı, İhlas Haber Ajansı ve TRT Temsilciliği. Aynı zamanda Osmaniye'deki ulusal yayın temsilciliklerinden: Cumhuriyet Gazetesi, Dünya Gazetesi, Sabah Gazetesi, Star Gazetesi ve Zaman Gazetesi mevcuttur (http://www.osmaniye.gov.tr/?/yaygin-yayin-kurulus-temsilcileri/ Erişim: 16.12.2015).

Osmaniye Valiliği'nden alınan verilere göre Osmaniye ve ilçelerinde günlük 13 adet gazete basılmaktadır Bunlar: Akdeniz Gazetesi, Aydın Osmaniye Gazetesi, Hasret Gazetesi, Elde Demokrasi Gazetesi, Kınık Gazetesi, Medya Gazetesi, Olay Gazetesi, Takip Gazetesi, Yurt Gazetesi, Düziçi Erdem Gazetesi, Sabır Gazetesi, Sıla Gazetesi ve Yeni Kadirli Gazetesidir(http://www.osmaniye.gov.tr/gunluk-yerel-gazete-temsilcileri/ Erişim: 16.12.2015).

Osmaniye'de haftalık yayınlanan 17 tane gazetenin isimleri şunlardır: Ayrıntı Gazetesi, Çınar Gazetesi, Haberde Önder Gazetesi, Haraz Gazetesi, İkbal Gazetesi, Kent328 Gazetesi, Meşveret Gazetesi, Osmaniye Gazetesi, Osmaniye'de Haber Gazetesi, Osmaniye'de Yeni Adımlar Gazetesi, Özgür İde Gazetesi, Yeni Bakış Gazetesi, Haber80 Gazetesi, Kardelen Gazetesi, Sözü Özü Gazetesi ve Osmaniye'nin Sesi Gazetesi'dir (http://www.osmaniye.gov.tr/haftalik-yerel-gazete-temsilcileri/ Erişim: 16.12.2015).

479.221 kişilik nüfusa sahip Osmaniye'de güncel olarak 17 adet haftalık ve 13 adet günlük yerel gazete yayınlamaktadır. Günlük yayınlanan gazeteler devletten her ay resmi ilan desteği alırken haftalık yerel gazeteler kendi imkânları ile ayakta durmaktadırlar. Osmaniye'de yayınlanan günlük Hasret, Olay ve Yurt gazetelerinin sahibi Gökhan Erkmen; Akdeniz, Takip ve Aydın Osmaniye gazetelerinin sahibi de Lütfi Taner'dir. Diğer gazetelerin sahipleri farklıdır. Türkiye'de nüfus sıralamasında 42. sırada olan Osmaniye'de yerel basın Hasret ve Akdeniz matbaalarının tekelinde bulunmaktadır. Osmaniye'de yerel gazetelerin temel ekonomik kaynaklarından en büyük iki dilimi Hasret Matbaası ve Akdeniz Matbaası almaktadır.

3. Metodoloji

Türkiye'de yerel medya yerel halkı bilgilendirmesi, yerel yönetimleri denetlemesi, ulusal medyayı beslemesi, belirli bir coğrafyayı kapsamaya vb. sebeplerden dolayı önem arz etmektedir. Ancak küreselleşmeyle beraber yerel basın da teknik, iletişim, ulaşım, haber yayılımı, ekonomi ve siyaset gibi çok boyutlu değişime tabi olmuştur. Bu nedenle çalışmada küreselleşme sürecinde Osmaniye yerel basınının değişimindeki rolü tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Problem

Küreselleşme sürecinin Osmaniye yerel basınının değişimindeki rolü nedir?

Yöntem

Osmaniyeli tecrübeli yerel gazeteciler ile küreselleşme sürecinde Osmaniye'deki yerel basının değişimi hakkında mülakat yapılarak elde edilen verilerin betimleyici içerik analizi ile tespit edilecektir.

İçerik analizi, “çok çeşitli söylemlere uygulanan birtakım metodolojik araç ve tekniklerin bütünü olarak tanımlanabilir. İçerik analizi adı altında toplanan bu araç ve teknikler her şeyden önce kontrollü bir yorum çabası olarak ve genelde tündengeline dayalı ‘okuma’ aracı olarak nitelendirilebilir. Söz konusu okuma, sınırları belirlenmiş söylem örneklemelerinin çözümlenmesi esasına dayanır.” İçerik analizi tekniklerinin ortak paydası, çıkarım esasına dayanmalarındır. Hepsisi de, mesajlarda gözlenen ve betimlenen öğelerden hareketle bir yorum getirme amacını taşırlar. Bu yüzden içerik analizi, objektiflik-sübjektiflik sınırları arasında uzanan bir doğru üzerinde farklı noktalarda yer alan teknikleri kapsamaktadır(Bilgin, 2006: 1).

İçerik analizinde, incelenen konuya bağlı olarak çeşitli teknikler kullanılmaktadır. Bu çalışmada da “frekans analizi” tekniği mevcut durumu betim amacıyla kullanılacaktır. Frekans analizinde sayılabilecek nitelikli öğeler (mesela sözcükler) alınır ve analiz göstergeleri frekans türünde ifade edilir. Belirli bir birimin yoğunluğunu anlamayı sağlar (Bilgin, 2006: 1).

Evren

Osmaniye'de ikamet eden yerel basın çalışanları.

Sınırlılık

Osmaniye'de ikamet eden en az 15 yıllık gazetecilik tecrübesine sahip yerel gazeteciler. Bunlar: Ali Cihangir “Aktif Gazeteciler Cemiyeti Başkanı, 17 yıldır Akdeniz Gazetesinin yazı işleri müdürü”, Ali Erat “Osmaniye'nin eski gazetelerinden 7 Ocak Gazetesi, Çataloluk Gazetesi ve Hasret Gazetesinin yazı işleri müdürü ve gerçek mesleği mali müşavirliktir ancak 60 yıllık gazetecilik tecrübesine sahiptir”, Gökhan Erkmen“1979 yılında kurulan ve günümüze dek yayını sürdüren Hasret gazetesi ile Olay ve Yurt gazetelerinin sahibi ve 36 yıllık gazetecilik tecrübesine hâkim”, Mustafa Bardak “Medya Gazetesi yazı işleri müdürü, kültür ve sanat dergisi Şelale'nin sahibi, Osmaniyeli Ozanlar ve Şairler Derneği'nin başkanı, 40 yıllık gazetecilik deneyimine sahip”, Aynur Boz “Elde Demokrasi Gazetesinin imtiyaz sahibi, 18 yıllık gazeteci”, Osman Turunç “2004'den günümüze Osmaniye Valiliği Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü”, Haberde Önder Gazetesi'nin haber müdürü ve 16 yıllık muhabirlik deneyimine sahip”.

Bulgular

Küreselleşme sürecinin Osmaniye'deki etkilerini tespit etmek amacıyla yapılan mülakatlar sonucu içerik analizi ile çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Tablolardaki verilerde “0” rakamı o anki durumun mevcudiyetini, “1” sayısı da o anki verilerin gerçekleşmediğini göstermektedir. “0” sayısı olumlu yüklemeleri temsil ederken “1” sayısı da olumsuz yüklemeleri temsil etmektedir.

Tablo 1: 2000 Yılı ve Öncesi Osmaniye Yerel Basının Betimsel Özellikleri								
		Mustafa Bardak	Aynur Boz	Gökhan Erkmen	Haberde Önder Gazetesi Muhabiri	Ali Erat	Ali Cihangir	Osman Turunç
Haber kaynaklarının değişimi	Gazeteci kaynaklardan haberi toplar	0	0	0	1	0	0	0
	Haber kaynaktan gazeteciye gider	1	1	1	1	1	1	1
Basım teknikleri	Tipo	0	0	0	0	0	0	0
	Ofset	1	1	1	1	1	1	1
Haberin kamuoyuna yayılışı	Abone	1	1	1	1	1	1	1
	Ücretsiz Dağıtım	1	1	1	1	1	1	1
	İnternet	1	1	1	1	1	1	1
Haberin içeriği	Ulusal	0	0	0	1	0	0	0
	Yerel	1	1	1	1	1	1	1
Gazete yayımlanma süresi	Haftalık veya haftada 2-3 gün	0	0	0	1	0	0	0
	Günlük	1	1	1	0	1	1	1
Haber yazım kurallarına uyum	Kaynaktan gelen haberi direk yayınlama	1	1	0	0	1	1	1
	Kaynaktan gelen haberi kontrol ederek tekrar yazma	0	0	1	1	0	0	0
Fotoğraf Teknolojisi	Analog	0	0	0	0	0	0	0
	Dijital	1	1	1	1	1	1	1

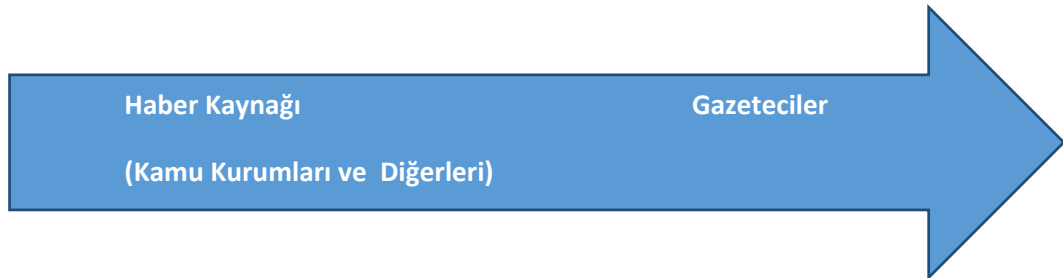
Tablo 2: 2000 Yılı ve Sonrası Osmaniye Yerel Basının Betimsel Özellikleri								
		Mustafa Bardak	Aynur Boz	Gökhan Erkmen	Haberde Önder Gazetesi Muhabiri	Ali Erat	Ali Cihangir	Osman Turunç
Haber kaynaklarının değişimi	Gazeteci kaynaklardan haberi toplar	1	1	1	0	1	1	1
	Haber kaynaktan gazeteciye gider	0	0	0	1	0	0	0
Basım teknikleri	Tipo	1	1	1	1	1	1	1
	Ofset	0	0	0	0	0	0	0
Haberin kamuoyuna yayılışı	Abone	1	1	1	1	1	1	1
	Ücretsiz Dağıtım	1	1	1	1	1	1	1
	İnternet	0	0	0	0	0	0	0
Haberin içeriği	Ulusal	0	0	0	1	0	0	0
	Yerel	1	1	1	1	1	1	1
Gazete yayımlanma süresi	Haftalık veya haftada 2-3 gün	1	1	1	1	1	1	1
	Günlük	0	0	0	0	0	0	0
Haber yazım kurallarına uyum	Kaynaktan gelen haberi direk yayınlama	0	0	1	0	0	0	0
	Kaynaktan gelen haberi kontrol ederek tekrar yazma	1	1	1	1	1	1	1
Fotoğraf Teknolojisi	Analog	1	1	1	1	1	1	1
	Dijital	0	0	0	0	0	0	0

Osmaniyeli yerel gazeteciler ile 10.12.2015 ve 14.12.2015 tarihleri arasında yapılan mülakatlarda küreselleşme sürecinin Osmaniye yerel basının değişimindeki etkisi araştırılmıştır. Osmaniye yerel gazetecilerin mülakatları değerlendirildiğinde; 2000 yılı ve daha geçmiş yıllarda gazeteciler haber toplamak için haber kaynaklarına giderlerdi. Bu haber kaynakları kamu kurum ve kuruluşları (adliye, polis merkezi, valilik vb.) ile olay yeridir. Gazeteci birinci elden, sansüre uğramadan haberi toplar, hazırlar ve gazetede basımını sağlardı. Günümüzde haberleri gazeteciler kurumların internet sitelerinden almaktadırlar. Kamu kurumlarının basın halkla ilişkiler ya da basın birimi kurumla ilgili haberleri yapıp internet sitesinde yayınlamaktadırlar. Osmaniye yerel gazeteciler de masa başında internette kurumların sitelerini takip edip ilgili haberleri ve fotoğrafları gazetelerine basmaktadır. Gazetecilikte emeğin geçmiş yıllarla kıyaslandığında azaldığı görülmektedir. Bunlarla beraber haber ilk elden çıkış noktasında yani kurumlarda sansürlenmektedir. Kurum tarafından onaylanmayan haber kamuoyuna ve gazetecilere sunulmamaktadır. Bu da küreselleşme sürecinde geçmiş yıllar ile günümüzde haberin kaynağının, niteliğinin değiştiğini göstermektedir. Bu durumu basit bir sema ile şu şekilde betimleyebiliriz:

2000 yılı ve öncesi haber akışı.

2000 yılı ve sonrası haber akışı.

Basım tekniklerinde Osmaniye’de tipo baskı yöntemi Osmaniye’li tecrübeli gazeteci Hüseyin Ünal’dı’ya göre 2000’li yıllara kadar kullanılmıştır (Şimşek, 2015: 160). Tipo baskı yöntemi, küçük kurşun kalıpların üzerine harflerin basıldığı ve bu harflerin “kumpas” denilen dikdörtgen ya da kare kalıplara haberin yazılarak kalıp halinde haberin basılmasıdır. Yoğun emek ve zaman isteyen son derece zahmetli bir iştir. Hatta kumpasa kurşun harfler ile haberleri yazarken harflerin ters konulması gereken bir sistemi vardır.² Basım tekniklerinin sıkıntılı ve zahmetli olması sebebiyle 1960-1970’li yıllarda gazeteler tek sayfa halinde basılırdı. Mustafa Bardak’a göre tarayıcıların kullanılmadığı zamanlarda fotoğraflar bile “klişe”³ olarak adlandırılan iki milimlik saçlara basılır ve bu klişeler tek kullanımlık olurmuş. Aynur Boz ve

² Ek 1. Bknz.

³ Ek 2. Bknz.

Haberde Önder Gazetesi yazı işleri müdürü, 1990'lı yıllarda pozlu fotoğraf makineleri ile çektikleri filmleri banyo yaptırmak için sıraya girdiklerini, bir iki tane pozun yanmaması için fotoğrafçıyla pazarlık ettiklerini ve basılan fotoğrafları da tarayıcıdan taratıp gazete bastıklarını beyan etmişlerdir. Günümüzde haber fotoğrafları dijital ve çok fonksiyonlu makineler ile çekilmektedir. Ancak Osmaniyeli yerel gazetecilerin pek çoğu olay yerine ya da haber alma merkezine gidip bire bir fotoğraf çekmek yerine kurumların internet sayfalarından haberle ilgili fotoğrafı kesip, kopyalayıp kendi haberlerinde kullanmayı tercih etmektedirler.

2000 yılı ve öncesinde Osmaniye'de haber kamuoyuna abonelik ve ücretsiz dağıtım ile yayılırdı. İletişim teknolojilerinde internet henüz o yıllarda gelişmemiştir. Matbaada basılan haber sadece Osmaniye ili sınırları içine dağıtım yapılırdı. Sadece Haberde Önder Gazetesi Türkiye'deki farklı illere gazetesini dağıtmaktadır. Geçmiş yıllarda maddi ve teknolojik imkânların kısıtlı olması nedeniyle yerel gazeteler haftanın belirli günlerinde basılırdı. Ancak resmi ilan alan gazeteler ekonomi ve personel açısından daha güçlü oldukları için günlük gazete yayımlayabilmektedirler.⁴ Küreselleşmeyle beraber iletişim ve ulaşım teknolojilerinin değişimi ile birlikte internet de gelişmiştir. Osmaniye'deki yerel gazeteler aynı zamanda internet sitelerine de gazetelerindeki haberleri yayınlamaktadırlar. Ancak gazetecilere göre yerel gazetelerin internet siteleri günlük basılan haberler kadar güncel değildir. Ayrıca internetteki haber siteleriyle ilgili kanun, yasa, yönetmelik kurallar ve yaptırım şartları bulunmamaktadır. Bunların beraber yerel basında internet haberciliği ile birlikte Osmaniye'de yaşamayan insanlar Osmaniye yerel basının basılı gazeteleri ellerine almadan Osmaniye ile ilgili bilgilere, haberlere kolaylıkla internete uyumlu telefon, tablet ve bilgisayar gibi cihazlarla ulaşabilmektedirler. Bir anlamda Osmaniye ile ilgili haberler internet vasıtası ile dünyanın öbür ucuna rahatlıkla erişebilmektedir. Bu da yerelleşmenin küreselleşmesi anlamına gelmektedir.

2000'li yıllarda ve öncesinde de bugün de Haberde Önder Gazetesi haricinde Osmaniye'de basılan diğer yerel gazetelerde sadece Osmaniye ve ilçelerindeki haberler yer almaktadır. Basın Kanunu'nun 5017. ci yönetmeliğinin 2. Maddesinin f bendine göre yerel süreli yayın "Yerel süreli yayın: Tek bir yerleşim biriminde yayımlanan süreli yayımlar ile haftada bir veya daha uzun aralıklarla yayımlanan yaygın ve bölgesel yayımları," (<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5187.html>/ Erişim: 17.12.2015) şeklinde tanımlandığı ve Osmaniye'deki yerel gazeteler yayım yapabilmek için ruhsatlarını bu kanuna istinaden aldıkları için sadece Osmaniye ili sınırlarındaki haberleri yayımlayabilmektedirler. Ancak zaruri durumlarda, ulusal düzeyde çok önemli meselelerle veya çevre illerdeki gelişmelerle ilgili haber yapabilmektedirler. Haberde Önder Gazetesi yayımlanmaya başlamadan önce ulusal haber de yapabileceğine ilişkin ruhsatını savcılıktan aldığı için farklı Osmaniye haricinde farklı olaylar hakkında haber yapabilmektedir. Onun haricinde Osmaniye'de yerel gazeteler sayfalarında ulusal haberlere yer vermemektedirler. Ancak ulusal haber ajanslarının Osmaniye'deki muhabirleri ulusal ajansları yerel haberler ile beslemektedirler. Osmaniye ile ilgili haber değeri yüksek bir bilgi olduğunda ulusal basında haberi yapan Osmaniyeli muhabirin imzası ile yer almaktadır.

⁴Resmi ilanlar ile Türkiye'de 1931 yılından itibaren yerel gazetelere destek vermektedir. İlanlar 1961 yılından itibaren Basın İlan Kurumu'nun aracılığıyla verilmiştir. Aynı zamanda yerel gazetelerin resmi ilan alabilmesi için bazı şartlar "gazete içerikleri, personel, fiili satış, dağıtım, sayfa sayısı ve yüz ölçümü" getirilmiştir. Resmi ilan ile Türkiye'de önemli ve temel geçim kaynaklarından biri olduğu için çok sayıda yerel gazete resmi ilan alabilmek için "nylon gazeteler" çıkarmaktadır (Mustafa Şeker, Yerel Gazeteler ve Resmi İlan, Selçuk İletişim Dergisi, Sayı 4, 1, 2005, s. 102-113).

2000’li yıllar öncesinde Osmaniyeli gazeteciler haber yerine haber toplamak amacıyla kendileri gittikleri için haberleri kendileri yazar ve haber kurallarına dikkat ederlerdi. Hatta Haberde Önder Gazetesi muhabirine göre ”Geçmiş yıllarda haberlerin hissi, dokunuşu, duygusu olurdu. Yalnız günümüzde sadece 5N1K kuralına göre haber yazılmaktadır.” ifadesinde bulunmaktadır ve yerel gazeteciler kurumların sayfalarından kesip, kopyaladıkları basın bültenlerini ve haberleri zaman kipine, unvanlara ve yazım kurallarına bakmadan direk gazetelerinde haber yapmaktadırlar.

Sonuç

Kültürel, ekonomi, siyasi, teknoloji vb. alanlarda çok boyutlu bir değişime neden olan küreselleşme sürecinin en önemli ayaklarından bir tanesi de iletişimdir. Uydu teknolojisinin gelişmesi, internettin icat edilmesi gibi çok sayıda iletişim alanındaki yenilik ve devrim ile dünya MarchalMcLuhan’ın “Küresel Köy” kuramında bahsettiği gibi küçülmüştür. Bireylerin, toplumların, ülkelerin iletişimi, bilgi alışverişi kolaylaşmıştır. İnternet ile birlikte de kültürel küreselleşme yaygınlaşmıştır.

Küreselleşme sürecinden yerel basın da teknolojik, iletişim, bilginin dolaşımı vb. alanlarda değişime uğramıştır. Osmaniye yerel basınının küreselleşme sürecindeki değişimleri araştırıldığında haber kaynaklarının değiştiği gözlemlenmiştir. 2000’li yıllardan önce muhabir haber kaynağına haber yapmak için giderken bu döngü günümüzde tersine dönmüştür. Muhabir ya da gazete çalışanı masa başında kurumlardan ya da farklı haber sitelerinden haberleri ve ilgili fotoğrafları alarak haberleri yapmaktadır. Bu da “*masa başı habercilik*” denilen gazetecilik emeğinin en aza indirildiği kavramı ortaya çıkarmaktadır.

Küreselleşme ile değişen ve gelişen teknoloji basım tekniklerinde de kendisini hissettirmiştir. Geçmiş yıllarda kumpas denilen kalıplara haberlerin kurşun harflerle tek tek dizilmesi tekniği ile basılan gazeteler günümüzde Ofset denilen seri baskıya geçilmiştir. Ancak Osmaniye’de her ne kadar gazete basımında seri baskıya geçilse de matbaalardaki baskı makinelerinin en yenisi 20 yaşındadır. Osmaniye’deki matbaaların ekonomik gücünün ne kadar zayıf olduğunu göstermektedir. Teknolojik imkânların gelişmesiyle beraber yerel gazeteler günlük basılmaya başlanmıştır. Geçmiş yıllarda gazete basım imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle Osmaniye’de yerel gazeteler haftanın belirli günlerinde 2-3 gün basılabiliyordu. Kalkınma Bakanlığının verilerine göre Osmaniye geri kalmış illerin arasında yer almaktadır ve bu geri kalmışlık maalesef basına da yansımaktadır.

Küreselleşme sürecinde internetin gelişmesiyle birlikte iletişim olanakları da değişmiştir. Geçmiş yıllarda yerel basındaki gazeteler abone ve ücretsiz dağıtım ile kamuoyuna ulaşırken günümüzde aynı haberler Osmaniye yerel basınının internet gazeteleri ile birlikte internet erişiminin olduğu tüm dünyada ulaşılabilirliğini göstermektedir. Bu da yerel basının küreselleştiğinin en büyük göstergesidir.

Osmaniyeli tecrübeli yerel gazeteciler ili yapılan mülakatlar sonrası yapılan içerik analizinin verilerine göre Osmaniye’de yerel basının nitelikleri küreselleşme ile birlikte geçmişten günümüze haber kaynakları, basım teknikleri, haberin kamuoyuna yayılışı, gazetenin yayınlanma süresi ve fotoğraf teknolojisine kadar çok yönlü bir değişime tabi olduğu gözlemlenmiştir.

Kaynakça

- Adıgüzel, M. (2011). *Ekonomik, Kültürel ve Politik Küreselleşme ve Sonuçları*. Ankara: Nobel Yayınevi
- Banko, M. ve Babaoğlu, A.R. (2013). *Gezi Parkı Sürecinde Dijital Vatandaşın Etkisi*, Geziparkı Kitabı
- Bilgin, N. (2006), *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*. 2.Baskı, Ankara: Siyasal Kitapevi
- Dikkaya, M. ve Özyakışır, Ö.(2008), *Küreselleşmenin Ekonomi-Politiği*, Ankara: Gazi Kitapevi
- Girgin, A. (2001), *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*. İstanbul: İnkılap Kitapevi
- Koç, E. (2008), *Osmaniye'nin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı*, Adana: Nobel Yayın Dağıtım
- Ritzer, G. (2011), *Küresel Dünya*, Çev. Melih Pekdemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi
- Subaşı, N. (1979), *Türkiye'de Yerel Basın, Anadolu Basını 1978 Özendirme Yarışması*, Ankara: Başarı Matbaası
- Şeker, M. (2007), *Tekniği, İçeriği, Çalışan Profili, Haber Kaynakları, Ekonomi Politiği, Gücü ve Sorunlarıyla Yerel Basın*, Konya: Tablet Kitapevi
- McMichael, P. (2010), *Küreselleşme, Siyaset Sosyolojisi Devletler, Toplumlar ve Küreselleşme*, Editör: Thomas Janoski, Robert alford, AlexanderHicks, Mildred A. Schwartz, *Siyaset Sosyolojisi*, Ankara: Phoenix Yayınları
- Tokgöz, F., Ercan, Ö. A. ve Koç, L. (2010), *Küreselleşme ve Yerelleşme Bağlamında Yerel Yönetimler: Türkiye Örneği*, *Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Sorunları ve Geleceği*, Editörler: Nihat Falay, Ahmet Kesik, Murat Çak ve Mehmet Karakaş, 2. Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yıldızcan, C. ve Aladağ, Ö. (2011), *Küreselleşmenin Yüzleri, Küreselleşme ve Demokrasi Küreselleşmenin Farklı Yüzleri*, Editör: Özgür Aladağ ve Cemil Yıldızhan, Ankara: Dipnot Yayınları
- Atabek, N. (2005), "Tarihsel Süreçte Türkiye'de Yerel Basın ve Yerel Yönetimler", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 23, s.63-74,
- Bayar, F. (2008), *Küreselleşme Süreci ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye*, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar*Dergisi, sayı: 32, s. 25-34.
- Şeker, M. (2005), *Yerel Gazeteler ve Resmi İlan*, *Selçuk İletişim Dergisi*, Sayı 4, 1, 2005, s. 101-115.
- Yaşın, C. (2009), *Türkiye'de Yerel Basının Yapısal Özellikleri ve Üretim Koşulları*, *İletişim Dergisi*, Bahar, 2009: Sayı: 28, s.115-151.
- Yeldan, E. (2002), "Neoliberal Küreselleşme İdeolojinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler" *Praksis*, Sayı: 7, s.19-34.
- Zengingönül, O. (2004), *Küreselleşme Kavramı Üzerine Bir Deneme*, *Piyasa Dergisi*, Cilt 3, Sayı: 12
- Ökmen, M. ve Parlak B. (2000), *Küreselleşme Sürecinde Yerelleşme ve Yerel Haklar*, *Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri*, 1-2 Kasım
- Şimşek, G. (2015), *2014 Yerel Seçimlerinde Osmaniye'de Yerel Basının Siyasal Partilere ve Adaylara Yaklaşımı*, *Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı*, Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- <http://www.osmaniye.gov.tr/?/yaygin-yayin-kurulus-temsalcileri/> Erişim: 16.12.2015.
- <http://www.osmaniye.gov.tr/gunluk-yerel-gazete-temsalcileri/> Erişim: 16.12.2015.
- <http://www.osmaniye.gov.tr/haftalik-yerel-gazete-temsalcileri/> Erişim: 16.12.2015.

<http://www.osmaniye.gov.tr/mesleki-kurulus-temsilcileri/> / Erişim: 16.12.2015.

<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5187.html/> Erişim:27.11.2015.

<http://www.tdk.gov.tr/>Erişim: 13.12.2005.

<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5187.html/> Erişim: 17.12.2015.

<http://www.osmaniyedeyatirim.com/ilk-bakista-Osmaniye./> Erişim: 17.12.2015.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/548/SEGE-2011.pdf/> İllerin ve BÖlgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2011/ Erişim: 28.12.2015.

Ek 1. Tipo Baskı Makinesi

Tip o baskı makinesinde kullanılan kurşun harfler

Ek 2. Geçmiş yıllarda gazetelere fotoğraf basımında kullanılan klişeler.

Ek 3. Günümüzde gazete basımında kullanılan saçlar. Gazetelerin sayfa tasarımları bu saçların üstüne basıldıktan sonra basım makinelerinde seri üretime geçmektedir.

Ek 4. Gazete baskı makineleri.

KÜRESELLEŞME, SİYASET VE SİVİL TOPLUM

Mustafa TALAS¹

Giriş

Küreselleşme, siyaset ve sivil toplum adlı bu tebliğ, iki ana başlık halinde hazırlanmıştır. Birincisi küreselleşme ve siyaset, ikincisi ise sivil toplum ve siyaset ilişkisidir.

Geçmişten günümüze siyaset(Çağla, 2010:10-11), toplumlarda yöneten-yönetilen ilişkisini düzenleyen toplumsal bir alt sistem olarak varlığını sürdürmektedir. Eskiden beri insanlar, yönetem-yönetilen ilişkisinde etkili olmaya çaba sarfederler. Yöneticilerin kararları üzerinde etkili olmak ya da insanları yönetmek şeklindeki amaçlar en az iki kişinin olduğu her ortamda var olmuştur.

Günümüzde de bu karar alma ve karar verme organları üzerinde etkili olmak (Hogg ve Vaughan, 2007:270-275) psikolojisi ve güdüsü pek çok insanda bulunmaktadır. Varlığı eskiden beri söz konusu olan bu güdünün yöntemleri ise günümüzde farklılaşmıştır. Küresel dönemde, siyaseti yönlendirmek konusunda medya, sivil toplum kuruluşları daha fazla yer tutmaktadır. İnsanlar toplumsal yapılarda etkili olabilmek için görsel, yazılı ve sosyal medyayı daha fazla kullanmaktadır. Ancak bu yöntemlerden belki de daha etkili olan ve yer yer bu yöntemlerle beraber kullanılan bir yöntem de insanlar üzerinde doğrudan etkili olmak yöntemidir. İşte bu hususta, sivil toplum (Çaha 2006) önem kazanmaktadır. İnsanları daha etkili ve büyük oranda etkinliklerle yüz yüze etkilemek adına, devlet dışı organizasyonlar denilen bu yapılar aracılığıyla, politikalar gerçekleştirilmektedir.

İşte bu çalışmada, küreselleşme döneminin siyaseti üzerinde sivil toplumun ne gibi etkilerinin var olabileceği sosyolojik analize tabi tutulmaktadır.

Bu anlamda, öncelikle, küreselleşme döneminde siyaseti analiz edelim

1.Küreselleşme ve Siyaset

Son dönemlerde, dünyada, meydana gelen ve adına yeni emperyalizm, yeni kapitalizm, post yapısalcılık, yeni dünya düzeni, endüstri sonrası toplum, bilgi toplumu, medeniyetler çatışması ifadelerinin yanı sıra, küreselleşme de denilen bir dönüşüm yaşanmaktadır.

Hangi ifadeyi benimserseniz benimseseyim, geçerli olan şey, dünyada yeni bir dönemin varlığıdır. Bu yeni dönem (Zencirkıran, 2015:281-286), devletleri, toplumları, kültürleri, siyasal sistemleri, uluslararası ilişkileri tümüyle etkileyen tarzda varlığını hissettirmektedir.

Siyasetin küreselleşmeden etkilenmesinin doğal bir sonucu olarakta devlet ve toplum tipleri farklılaşmaktadır. Yönetim tarzları, seçim sistemleri, propaganda yöntemleri, kamuoyu

¹ Prof. Dr., Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, mtalas44@gmail.com

oluşturma şekilleri, hükümet etme anlayışları açısından yeni dönemin kendine özgü yapısı oluşmaktadır. Bunun yanı sıra, dünyadayaygınlaşmasıyla da küresel bir hal almaktadır.

Küreselleşme sayesinde, dünyanın küçülüp küresel bir köy haline dönüşmesi ilişkileri kolay, daha yakın ve etkileşimle daha farklı hale gelen tarzda kılmaktadır. Bunun etkisi, kendisini, siyasette de çok etkili bir biçimde göstermektedir. İletişim her şeyde olduğu gibi siyasal sistemde de ağırlığını ortaya koyabilmektedir. Medya ve internet aracılığıyla propaganda, kamuoyu oluşturma, kitleleri etkileme biçimi, bu dönemde, çok farklı bir hal almaya başlamıştır. Hükümetleri etkileme, yönlendirme, dönüştürme faaliyetleri yer yer sosyal medyadan, uydu yayınlarından gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Mısır Tahrir Meydanı'na toplanan milyonlar bu sosyal medya gücünün somutlaşmış örnekleri olarak ifade edilebilir.

Küreselleşmenin tespit edilebilmiş üç tane sac ayağı bulunmaktadır. Bu sac ayakları siyasal küreselleşmeyi de etkileyen bir yapıya sahiptir. Bu sac ayaklar ekonomi kuruluşları, medya ve sivil toplum kuruluşları şeklindedir (Canbolat 2002: 9).. Siyaset de bu sac ayaklarından etkilenmekte ve bunları etkilemektedir. Elbette bunların üçü de birbirleriyle ilişkisiz değildir. Hem sivil toplum, hem medya ve hem de ekonomik sistemler beraber işleyiş içerisinde olmaktadırlar.

Bizim tebliğimizin konusu daha çok sivil toplumun siyasetle ilgisini kapsamaktadır. Ancak unutmamalıdır ki, sivil toplumu finanse eden ekonomi kuruluşları ve özellikle de çok uluslu şirketler büyük bir öneme sahiptir. Medayayı da ekonomi olmadan yürütme imkanı olmadığını ifade etmek yerinde olacaktır.

2. Sivil Toplum ve Siyaset İlişkisi

Küreselleşmenin üç önemli sac ayağından biri olarak dikkat çeken sivil toplum, küresel dönemin siyasetinde çok büyük bir role sahiptir.

Sivil toplum kuruluşları, devlet dışı organizasyonlar (non governmental organizations) anlamına gelmektedir(Talas, 2011:389). Devletin her politikaya erişemeyeceği gerçeğinden hareketle, gönüllü faaliyetleri yerine getirmek için oluşturulmuş olan sivil yapılanmalara (Kalaycıoğlu 1998: 111-114) ihtiyaç bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları bu ihtiyacın bir gereği olarak ortaya çıkmış yapılanmalardır.

Toplumlarda devlet dışı organizasyonlarda faaliyetlerde bulunmak da büyük oranda ekonomi ve finans kaynaklarıyla beraber mümkün olmaktadır.

Devlet dışı organizasyonlar iki biçimde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri devletin müdahil olmadığı ama devletin yükünü hafifleten bir fonksiyona sahip olan sivil toplum kuruluşları, diğeryse devletin kontrolünde olup çoğunlukla devletin finanse ettiği sivil toplum kuruluşları şeklindedir.

Katılımcı demokrasinin, sosyo-ekonomik kalkınmışlık düzeyinin getirisine göre, sivil toplum kuruluşları, toplumlarda varlığını kazanmakta, sürdürmekte ve geliştirmektedir. Gelişmişlik endeksi yukarılarda olan, finans problemi olmayan ve küresel güç denilebilecek ülke ve toplumlarda, sivil toplum kuruluşları, birinci tip sivil toplum kuruluşlarına örnek olmaktadır(Güneş, 2004:1-2. Özellikle, devletin zaman, kaynak ve vengerji tasarrufuna da katkısı olan kuruluşlar olarak varlıklarını sürdüren bir yapıya sahip olmaktadırlar. Toplumda, devlet

eliyle uzanılmayacak program, proje ve etkinlikleri yürütmekte kullanılmaktadırlar. Devlet, faydasına olan bütün organizasyonların yönetimine de fazla müdahil olmayı tercih etmemektedir. Bu tür organizasyonlarda ekonomik yatırımlar, eğitim yatırımları, kültürel etkinlikler hem rahat, hem pratik ve hem de ucuz bir şekilde yapılabilmektedir. Devletin bürokratik engellerinden, daha maliyetli işgücü temini olgusundan bu sayede kurtulma imkanları doğmaktadır. Sivil inisiyatif gruplarının aktifliği ve sonuç alıcı çalışma gayretleri, toplumsal refah seviyesini yükseltmeye katkıda bulunmaktadır. Toplum içerisindeki çeşitli sorunların çözümü daha kolay olabilmektedir. Devlet ve toplum ilişkilerinde rahatlamalara neden olabilmektedir.

Sosyo-ekonomik kalkınmışlık düzeyinin yetersiz olduğu devlet ve toplum tiplerindeki sivil toplum kuruluşları, çoğunlukla, devletin kontrol, yardım ve yönlendirmelerine tabi olmaktadır (Maga, 2001: 15).. Sivil inisiyatif grupları iktidara yakınlığa göre güç kazanmakata ve devleti yönetenlerin kendilerine yeni hareket alanları kazanmak için ihdas ettirdikleri kuruluşlar olarak dikkat çekmektedirler. Varlıkları ve devamlılıkları devleti yönetenlerin himmetine tabi olmaktadır. Çünkü finans bakımından güç, devletten bağımsız bir biçimde elde edilememektedir. Ekonomik gücü elinde bulunduranlar da, devletin himmet ve yardımını almaya muhtaç durumdadır. Bundan dolayı, devleti yönetenlerden bağımsız bir sivil yapılanmayı oluşturmak, adeta imkansız olmaktadır. Devletin finansal desteğinin yanı sıra, hazine arazilerinin, devlet binalarının, araç ve gereçlerinin, bedelsiz olarak, sivil toplum kuruluşlarına tahsisi, kontrol edilebilirliğe göre olmaktadır. Sistemine sorun olabilecek ya da bağımsız bir grup olarak güç kazanabilecek gruplara, her kapı, sistemli olarak, kapanmaktadır. Buna karşılık, sivil toplum kuruluşlarının kitlesel sosyal yardımların sivil elle dağıtımına varıncaya kadar, elde edecekleri her türlü destek, yakınlık derecesine göre tespit ve tayin edilmesi söz konusu olacaktır.

Sonuç

İster devlet destekli ve isterse devletin yükünü hafifleten modelli olsun, sivil toplum kuruluşları, küreselleşme denilen yeniçağın karakteristik özelliklerinden biri olmaktadır. Bu çağ sivil örümcek ağı şeklinde yapılmış olan sosyal yapıların daha başarılı olduğu ve küresel güç haline geldiği bir çağdır. Hem dünyada başarılı olan küresel güçler hem de ülkemizde başarılı olan siyasal hareketler, seslerini toplumlara duyurmak için sivil yapılanmaları etkili bir biçimde kullanan hareketler ve güçler olmaktadır.

Devlet dışı organizasyonlarla, çeşitli ortamlara gidilip sesini duyurmanın ve hizmeti sunduğunu hissettirmenin imkanı daha fazla olmaktadır.

Hem küresel hem yerel ve hem de toplumsal olarak daha fazla güç sahibi olarak, çok farklı kesimlerdeki insanlara kamuoyu oluşturmak ve propaganda faaliyetleri yapmak, günümüz siyasasında daha etkili bir yol olarak önem kazanmaktadır.

Unutulmamalıdır ki, bir etkinlik ya da işi yapmak kadar o işi yaptığını hissettirmek de önemlidir. Edilgen yapıda olmadan, etken olarak etkili olmak, varlığı daha çok hisstirecektir. Hisstirmede sivil örgülenme çok etkili bir yoldur.

Kaynaklar

- Canbolat, Đbrahim (2002), Kűreselleşen Dünya ve Türkiye, Vipaş Yayınları, Bursa.
- Çağla, Cengiz (2010) Siyaset Bilimi, Omnia Yayınları, İstanbul
- Çaha, Ömer (2006), “Bir Kez Daha Sivil Toplum”, <http://www.siviltoplum.com.tr> (son erişim tarihi 15.06.2006).
- Gűneş, İsmail (2004), “Sivil Toplum Kuruluşları”, Son Baskı Sanal Dergi, Yıl: 1, S. 5, <http://www.sonbaski.com/sayi7siviltoplum.htm> (son erişim tarihi 20.05.2008).
- Hogg, Michael A.-Vaughan, Graham M. (2007) Sosyal Psikoloji, 1. Baskı, Ütopya Yayınları, Ankara
- Kalaycıoğlu, Ersin (1998), “Sivil Toplum ve Neopatrimonyal Siyaset”, Kűreselleşme-Sivil Toplum ve Đslâm, (drl. E Fuat Keyman-A. Yaşar Sarıbay), Vadi Yayınları, Ankara, s. 111-135
- Mağa, İlker (2001), “Sivil Toplum Devletin Büyümesidir”, Sivil Toplum Devletin Büyümesi, YGS Yayınları, İstanbul, s. 7-17.
- Talas, Mustafa (2011) “Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi”, TÜBAR, XXIX Bahar, s.387-401
- Zencirkıran, Mehmet (2015) “Kűreselleşme ve Toplumsal Etkileri”, Sosyoloji, Dora Yayınları, Bursa

NARSİSTİK KİŞİLİK İLE AFFEDİCİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Mehmet ASLAN¹, Havva Şeyma MERT², Muhammed YILDIZ³

Özet

Affetme, kişinin empati yoluyla intikam düşüncelerinden ve duygularından vazgeçmesi demektir. Bu ise affediciliğin sosyal ilişkilerde yapıcı bir rolü olduğu anlamına gelmektedir. Narsistik kişiliğe sahip olan bireylerin diğer insanları araç olarak kullanmaları yakın ilişkiler kurmalarını engeller. Dolayısıyla affediciliğin aksine narsistik kişiliğin hem empatiden hem de yakın sosyal ilişkilerden yoksun olması narsistik kişilik ile affedicilik arasındaki ilişkinin merak edilmesine sebep olmuştur. Bu araştırmanın amacı, Narsistik kişilik ile affedicilik arasındaki ilişkiyi belirlemektir. İlişkisel tarama modelinde yapılan araştırmada veri toplama aracı olarak Thompson ve ark. (2005) tarafından bireylerin affetme eğilimlerini ölçmek amacıyla geliştirilen, Türkçe'ye uyarlama çalışması Bugay ve Demir (2010) tarafından yapılan Heartland Affetme Ölçeği ve Ames ve ark. (2006) tarafından geliştirilen, Türkçe'ye uyarlama çalışması Atay (2009) tarafından yapılan Narsistik Kişilik Envanteri kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmamızın sonucunda narsistik kişiliğin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ve erkeklerin kadınlardan daha narsistik özelliklere sahip olduğu bulgulanmıştır. Genel affedicilik arttıkça narsistik kişiliğin alt boyutlarından olan hak iddia etme ve narsistik kişilik arttıkça da durumu affedebilme anlamlı bir şekilde azalırken; genel affedicilik ile narsistik kişilik arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Narsistik Kişilik, Narsisizm, Affedicilik

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN NARCISSISTIC PERSONALITY AND FORGIVENESS

Abstract

Forgiving is an act of giving up his revenge feeling through empathy. This means that it has a constructive role in social relationships. Narcissistic people can not build close relationships as they see people as instruments. Thus, narcissistic people do lack of both empathy and close social relationships and this condition resulted in wonder about the relationship between narcissistic characteristics and forgiving. The purpose of this study is to determine the relationship narcissistic characteristics and forgiving. Data collection instrument in this study was created by Thompson et al. (2005)'s and adopted to Turkish by Bugay and Demir (2010)'s Heartland Forgiving Scale. The other instrument was Ames et al.' Narcissistic Personality Inventory, which is adopted Turkish by Atay (2009). The participants of the study are university students. According to results, there is a meaningful difference between genders and narcissistic personality, and males are more narcissistic than females. As long as general forgiveness increases, asserting a right, which is a sub-dimension of narcissistic personality decreases. There is a meaningful relationship between general forgiveness and narcissistic personality.

Keywords: Narcissistic Personality, Narcissism, Forgiveness

¹ Öğr.Gör., Zirve Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, PDR Anabilim Dalı, mehmet.aslan@zirve.edu.tr

² Arş.Gör., Zirve Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, PDR Anabilim Dalı, havva.mert@zirve.edu.tr

³ Öğr.Gör., Zirve Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, PDR Anabilim Dalı, muhammed.yildiz@zirve.edu.tr

1. Giriş

Bu araştırmanın amacı, Narsistik kişilik ile affedicilik arasında nasıl bir ilişki olduğunu belirlemektir. Bu bölümde, bu amaç doğrultusunda araştırmanın kuramsal çerçevesi sunulmuştur.

1.1. Narsizm

Kernberg narsizmi bir savunma mekanizması olarak görmektedir. Narsizm aslında çocuğun üç yaşına gelinceye kadar anne babasını kaybetme veya onlarca terk edilme kaygısını ortadan kaldırmak için geliştirdiği bir tür koruma mekanizmasıdır. Bu bozulmuş ilişki biçimi şişirilmiş benlik vasıtasıyla yetişkinliğe kadar taşınır ve narsizme neden olur. Bireyin şişirilmiş benlik imajı, çocuklukta yaşadığı terk mi edileceğim kaygısını tekrar yaşamaktan korumaktadır. Bu koruma bir kazanç olarak görülebilir ancak bireyin tüm yakın ilişkilerini engellemektedir (Atay, 2010). Bir diğer bakış açısına göre narsistik kişiler çocukluk dönemine bir takım saplantılar gerçekleştirmektedir. Çocukluk döneminde bireyin kişilik bütünlüğünün gerçekleştirilebilmesi ve korunabilmesi için bulunduğu çevreden bir takım tepkiler alması gerekmektedir. Dolayısıyla bireyler bu gelişim döneminde bu tepkilere takıldığı takdirde narsizm meydana gelmektedir (Gençtan, 1993).

Kohut'a göre narsistik bozukluğun en temel patolojisi, bireyin benlik yapısındaki ana kusurlardır. Kohut bu kusurları şu şekilde ifade etmiştir. Düşük öz saygı, depresif duygu ve düşünceler, bireyde ihmal edilmiş çok derin bir değersizlik düşüncesi ve bireyde bulunan reddedilme hissidir (Özakkaş, 2006).

Narsistik kişilik, bireye birçok özellik bakımından olağanüstü olduğu düşüncesi verir. Bu özelliklerinden dolayı bireye bulunduğu sosyal ortamlarda aykırı olduğu duygusu verir. Dolayısıyla kendi herkesten daha fazla ilgiyi hak etmektedir. Doğal olarak birey ilgi ve ayrıcalık bekleyebilir ancak beklediği bu tavırları karşıdaki bireylere vermek için kendinde zorunluluk hissetmez. Üstelik beklediği ayrıcalıklar bir şekilde kendisine verilmezse kızar ve öfkelenir. Üstelik amaçlarını gerçekleştirmek için diğerlerini kullanır ve sömürür (Lelord ve Andre, 2009).

Narsistik özelliklere sahip bireylerin çoğunlukla kendilerini aşırı seven ya da kendilerine aşırı güvenen bireyler olduğu düşünülür. Aslında doğrusu bunun tam tersidir. Bu tür kişilik özelliklerine sahip bireyler, herhangi bir şey yapmaksızın kendini sevemediği bundan dolayı kendine saygı göstermediği için, kendini sevmek ve benliğine saygı duymak için bir şeyler yapmaya gereksinim duyar (Şahin, 2009)

Narsistik bireylerin genel özelliklerine bakıldığında büyülenmecilik duyguları, kendine haddinden fazla bağlılık, sürekli bir biçimde takdir edilmek ve onay elde etmek amacıyla diğerlerinin peşinde olmaktır. Bu bireyler insanlara yakın görünmesine rağmen aslında olan biten başkalarına dönük ilgisizlik ve insanlara arası ilişkilerde empati yoksunluğudur (Masterson, 2014). Narsistik özellikler gösteren bireyler kendilerine dönük ifade edilen negatif duygulara karşı, kendilerine yapılan eleştirilere karşı aşırı duyarlı tavırlar geliştirirler. Aşırı öfke, aşırı saldırganlık sergilerler (Kernberg, 1975). Narsistik özelliklere sahip bireyler, çoğunlukla hayatlarındaki tüm süreçlerde devamlı bir biçimde kendini beğenme, kendini aşırı sevme ve sürekli bir biçimde kendini düşünme gibi tavırlar sergilerler (Besser ve Zeigler-Hill, 2010).

Narsistik birey hayattan istediğini elde edemediği zaman akli hemen karışır. Kişilerarası ilişkilerde birisi onu hayal kırıklığına uğrattıysa, hemen o kişi kendi gözünde değersizleşir. Yaşadığı empati yoksunluğu, narsistik bireyin insanları adeta kendi işini gören nesnelere gibi algılamasına yol açar. Narsistik bireyler diğer insanları duyguları ve ihtiyaçları olmayan ve sömürülebilir olan bireyler olarak görür. Üstüne narsistik bireyler akıllarından geçirdikleri bu düşünceler ve sergiledikleri bu davranışlarından dolayı çok az suçluluk veya üzüntü hissederler (Spencer, 2001). Narsistik kişiliğe sahip bireyler, benlik saygılarının sergiledikleri performanslardan dolayı başarısızlık yüzünden yok olmasını engellemek için, olaylar karşısında daha ısrarcı bir biçimde davranarak yaşadıkları başarısızlıkların gerçekte tesadüfi bir biçimde olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadırlar (Wallace ve Baumeister, 2002).

Narsistik bireyler ilgi odağı olmakta uzadırlar. Bu tarz kişilik özelliğine sahip bireyler dikkat çekmeyi çok severler. Dikkat üzerlerinde kalsın diye hemen her şeyi ustalıklarla yaparlar. Narsistik kişiler, sosyal ortamlarda insanlar karşısında oldukça başarılıdırlar. Toplum karşısında olmak birçok kişi için aşırı düzeyde kaygıyı tetikleyici olabilir. Ancak narsistikler bu duruma bayılırlar (Twenge ve Campbell, 2010).

1.2. Affetme

Enright'a göre (1996) affetme insanların, kendisini haksız bir nedenle inciten bir diğerine karşı, sevgi, saygı ve cömertlik gibi aslında hak etmediği hislerin bu kişiye yöneltilmesini teşvik etme ve kızma, nefret etme ve olumsuz yargılama gibi duyguları isteyerek hissetmemesi olarak açıklamaktadır. Hargrave ve Sells (1997) affetmeyi şu şekilde ifade etmektedir. Affetme hata yapan bireye karşı gerçekleşen kızgınlık ve intikam alma duygusunu bir tarafa bırakarak, kişinin ilişkileri tekrardan düzeltme ve içsel yaraların, duygusal yaraların düzelmesi sürecidir.

Enright ve arkadaşlarına (1991) göre birey affettiği zaman karşısındaki bireyi kendisiyle eşit bir düzeyde görmekte ve onu saygıya layık biri olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla ona bir şekilde karşılıksız sevgi sunmaktadır.

İnsanlar başkalarını affetme konusunda bir çok nedenle başarısızlık yaşayabilirler. Başkasını affetmede başarısızlık durumları erkeklerde ve kadınlarda farklı tezahür etmektedir. Erkeklerde başarısız affetme tutumları genel olarak sosyal içe dönüklükle açıklanabilirken, kadınlardaysa başarısız affetme sosyal işlevsizlikle ilişkilidir (Maltby, Macaskill ve Day, 2001). Affetmenin bir çok olumlu neticesi vardır. Bunlardan birinde kişi her insanın bir şekilde hata yapabileceğini anlayarak, bu sayede kendisine daha fazla pozitif bakış açısı geliştirir. Affetmeyle ilgili bilişsel karardan sonra birey kendine karşı daha fazla olumlu duygusal tepkiler verir (Bugay, 2016). İnsanlarda affetmede kendini ve başkalarını affetme farklı biçimlerde ortaya çıkar. Kişinin kendini affetmesinde, herhangi bir olayda bilerek ya da bilmeyerek sergilediği bir hatadan dolayı artık kendini suçlamaması söz konusudur. Bireyin başkalarını affetmesinde kendine zarar veren bireyi affetmesi söz konusudur (Akin, Özdevecioğlu ve Ünlü, 2012).

Affetme bireyde bir takım problemlere neden olmaktadır. Yapılan araştırmalarda affetme düzeyi düşük seviyelerde olan ve yaşantısal kaçınma seviyeleri yüksek düzeyde olan kişilerin daha fazla travma sonrası stres bozukluğu semptomlarına sahip oldukları ortaya konmuştur (Orcutt, Pickett ve Pope, 2005). Öğretmen adaylarında affetmeyle ilgili yapılan bir

çalışmada öğretmen adaylarının affetme özellikleriyle öz-duyarlılıkları arasında anlamlı bir ilişki ortaya konmuştur. Bireylerde öz-duyarlılık arttıkça, öz-sevecenlik arttıkça ve bilinçlilik düzeyi arttıkça aynı zamanda affetme de artmaktadır. Ancak bireylerde öz-yargılama arttıkça, izolasyon arttıkça ve aşırı özdeşleşme durumum arttıkça affetme özelliği de azalmaktadır (Asıcı ve Karaca, 2014).

2. Yöntem

Araştırmaya 151'i erkek (%33.6), 299'u kadın (%66.4) olmak üzere toplamda 450 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların yaşları 18 ile 33 arasında değişmekte olup yaş ortalamaları 20.75'tir.

Araştırma ilişkisel tarama modelinde yapılmış olup, veri toplama aracı olarak Thompson ve ark. (2005) tarafından bireylerin affetme eğilimlerini ölçmek amacıyla geliştirilen, Türkçe'ye uyarlama çalışması Bugay ve Demir (2010) tarafından yapılan Heartland Affetme Ölçeği ve Ames ve ark. (2006) tarafından geliştirilen, Türkçe'ye uyarlama çalışması Atay (2009) tarafından yapılan Narsistik Kişilik Envanteri kullanılmıştır.

Araştırma verilerine; Narsistik kişilik ve affediciliğin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığına bakmak için bağımsız örneklem t testi ve aradaki ilişkiyi görmek için Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır.

3. Bulgular

Bağımsız örneklem t testi analizi bulgularına göre genel affedicilik (Kadınlar $X=79.13$, Erkekler $X=75.25$; $t=-3.581$, $p<.001$) ve Narsistik kişilik (Kadınlar $X=6.26$, Erkekler $X=7.32$; $t=2.471$, $p<.05$) cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta olup; Narsistik kişiliğin alt boyutlarından teşhircilik (Kadınlar $X=0.98$, Erkekler $X=1.03$; $t=2.246$, $p<.05$), üstünlük (Kadınlar $X=1.00$, Erkekler $X=1.47$; $t=3.994$, $p<.001$), hak iddia etme (Kadınlar $X=0.62$, Erkekler $X=0.81$; $t=2.440$, $p<.05$) ve affediciliğin alt boyutlarından kendini affetme (Kadınlar $X=27.44$, Erkekler $X=25.35$; $t=-2.712$, $p<.01$), diğerlerini affetme (Kadınlar $X=25.36$, Erkekler $X=24.03$; $t=-2.474$, $p<.05$) de cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Bu bulgulardan yola çıkarak kadınların erkeklere göre hem genel anlamda hem de kendilerini ve başkalarını affetmede anlamlı bir şekilde daha affedici tutumlar sergiledikleri; erkeklerin ise kadınlara göre teşhircilik, üstünlük, hak iddia etme ve genel olarak narsistik kişiliğe daha çok sahip oldukları görülmektedir.

Pearson Korelasyon analizi bulgularına göre (Tablo 3.1.); yaş arttıkça narsistik kişiliğin alt boyutlarından olan hak iddia etmenin ($r=-.132$, $p<.01$) anlamlı bir şekilde azaldığı; diğerlerini affetme ($r=.158$, $p<.01$), durumu affetme ($r=.130$, $p<.01$) ve genel affediciliğin ($r=.195$, $p<.01$) anlamlı bir şekilde arttığı görülmüştür. Genel affedicilik arttıkça narsistik kişiliğin alt boyutlarından olan hak iddia etme ($r=-.236$, $p<.01$) ve narsistik kişilik arttıkça da durumu affedebilme ($r=-.621$, $p<.01$) anlamlı bir şekilde azalmıştır. Yapılan Pearson korelasyon analizine göre genel affedicilik ile narsistik kişilik arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 3.1. Sürekli Değişkenler Arasındaki Pearson Korelesyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	-											
2	-0,04	-										
3	-0,01	,419**	-									
4	0,005	,253**	,378**	-								
5	-,132**	,355**	,276**	,331**	-							
6	-0,05	,429**	,463**	,653**	,459**	-						
7	-0,05	,362**	,471**	,507**	,565**	,576**	-					
8	0,07	,285**	,229**	,488**	,248**	,482**	,396**	-				
9	,158**	-0,06	-,113*	0,029	-,107*	-0,05	-0,01	,290**	-			
10	,130**	-,254**	-,273**	-,536**	-,565**	-,583**	-,465**	-,331**	,208**	-		
11	,195**	-0	-0,08	-0,01	-,236**	-0,08	-0,04	,554**	,773**	,494**	-	
12	-0,06	,607**	,667**	,744**	,668**	,837**	,822**	,502**	-0,06	-,621**	-0,09	-

**p<.01, 1:Yaş, 2:Otorite, 3:Teşircilik, 4:Sömürücülük, 5:Hak İddia Etme, 6:Kendine Yeterlilik, 7:Üstünlük, 8:Kendini Affetme, 9:Diğerlerini Affetme, 10:Durumu Affetme, 11:Genel Affedicilik, 12:Narsistik Kişilik

4. Sonuç ve Tartışma

Araştırmamızın sonucunda narsistik kişiliğin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını ve erkeklerin kadınlardan daha narsistik özellikte olduğunu ortaya konmuştur. Teşircilik, üstünlük, hak iddia etmede erkek bireyler kadınlardan daha yüksek puanlar alırken, kendini affetme, diğerlerini affetmede kadınlar erkeklerden daha fazla puan almıştır. Ayrıca yaşla birlikte bireylerde hak iddia etme azalmaktadır. Aynı zamanda diğerlerini affetme, durumu affetme ve genel affedicilik anlamlı bir şekilde artmaktadır. Genel affediciliğin artması hak iddia etmeyi azaltmakta, narsistik kişiliğin artması da affetmeyi azaltmaktadır.

Narsizim ile ilgili yapılan bir araştırmaya göre; güç duygusunun, başarı duygusunun, hazcılık yaşantılarının narsisizmi artırıcı ancak yardımseverlik ve güvenlik özelliklerinin narsisizmi azaltıcı etkiye sahip olduğu ortaya konmuştur. Narsistik bireyler dışarıdan görüldüğünde çok güçlü bir izlenim uyandırsalarda aslında zayıf ve güçsüz bireylerdir. Bu nedenle dış dünyaya karşı devamlı güç arayışı içindedirler. Bu özellikleri onları diğer insanlara rağmen varlıklarını abartılı bir biçimde göstermeye iter. Halbuki yardımseverlik duyguları ve

sağlanmış güvenlik duygusu bireyi diğer insanları dikkate almaya ve diğerleriyle beraber varlığını sürdürmeye mecbur kılar (Ekşi, Güngör ve Arıca, 2012).

Affetmeyle ilgili yapılan bir araştırmadaysa, yüksek benlik saygısının affetmeyi artırdığı ve bilişsel çarpıtmaların affetmeyi azalttığı sonucuna ulaşılmıştır (Gündüz, 2014). Benlik saygısının affetmeye etkisiyle ilgili diğer bir araştırmada Cardi (2011) benlik saygısının bireyde affetmeyi etkileyen bir faktör olduğunu benlik saygısı yüksek düzeyde olan bireylerin affetme düzeylerinin de yüksek çıktığını ortaya koymuştur. Affetmeyle ilgili üniversite öğrencileriyle yapılan bir araştırmada araştırmaya katılan bireylerin kişilerarası ilişkilerde yakınlıktan kaçınmaya dönük bilişsel çarpıtmalarının ve empatik ilginin affetmeyi anlamlı bir biçimde yordadığı ortaya konmuştur. Kişilerarası ilişkilerde yakınlıkla ilgili çarpıtmalar affetmeyi azaltırken bireyin empatik ilgisi affetmeyi artırmaktadır (Önal, 2014).

Kaynakça

- Akın, M., Özdevecioğlu, M., & Ünlü, O. (2012). Örgütlerde İntikam Niyeti ve Affetme Eğiliminin Çalışanların Ruh Sağlıkları ile İlişkisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 45(1), 77-97.
- Ames, D. R., Rose, P., & Anderson, C. P. (2006). The NPI-16 as a short measure of narcissism. *Journal of Research in Personality*, 40(4), 440-450.
- Asıcı, E., Karaca, R. (2014). Öğretmen Adaylarında Affetme Özelliği ve Öz- Duyarlık. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*. Number (27), p. 489-505.
- Atay, S. (2009). Narsistik Kişilik Envanterinin Türkçe'ye Standardizasyonu. *Gazi University Journal of Economics & Administrative Sciences*, 11(1).
- Atay, S. (2010). Çalışan Narsist, Namar Kitabevi. İstanbul.
- Besser A., Zeigler-Hill, V. (2010). The influence of pathological narcissism on emotional and motivational responses to negative events: The roles of visibility and concern about humiliation, *Journal of Research in Personality*, (44), p.520- 534.
- Bugay, A. (2016). Affetme Artırılabilir mi. *Affetmeyi Geliştirme Grubu. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37).
- Bugay, A., & Demir, A. (2010). A Turkish version of Heartland Forgiveness Scale. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5, 1927-1931.
- Cardi, M.K. (2011). Views of the Self and Inter-connectedness as Predictors of Forgiveness Doctoral Dissertation, University of Kentucky.
- Ekşi, H., Güngör, İ.H., & Arıca, O.T. (2012). Genç Yetişkinlerde Değer Tercihlerinin Narsistik Kişilik Özellikleri Yordaması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 12 (2) 1271-1290.
- Enright, R. D., The Human Development Study Group. (1991). The Moral Development of Forgiveness. In W. Kurtines ve J. Gerwitz (Eds.), *Handbook of Moral Behavior Development*. Vol. 1, p. 123-152.
- Enright, R.D. (1996). Counseling within the forgiveness triad: On forgiving, receiving forgiveness, and self forgiveness. *Counseling and Values*, 40(2), 107-126.
- Gençtan, E. (1993). Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar. Remzi Kitapevi. İstanbul.
- Gündüz, Ö. (2014). Üniversite Öğrencilerinde Affetmeyi Yordayan Değişkenlerin Belirlenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Ankara.
- Hargrave, T. D., Sells, J. N. (1997). The development of a forgiveness scale. *Journal of Marital and Family Therapy*, (23). p.41-62.

- Kernberg, O. (1975). Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm. (Çev. M Atakay), Birinci Baskı, Metis Kitabevi.
- Lelord, F., Andre, C. (2009), Zor kişiliklerle yaşamak, (Çev. Rıfat Madenci), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Maltby, J., Macaskill, A., & Day, L. (2001). Failure to Forgive Self and Others: A Replication and Extension of the Relationship between Forgiveness, Personality, Social Desirability and General Health. *Personality and Individual Differences*, 30, 881-885.
- Masterson, J. (2014). Narsistik ve Borderline Kişilik Bozuklukları. Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları. 1. Basım.
- Orcutt, H., Pickett, S., & Pope, B. (2005). Experiential Avoidance and Forgiveness as Mediators in the Relation between Traumatic Interpersonal Events and Posttraumatic Stress Disorder Symptoms. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(7), 1003-1029.
- Önal, A. (2014). Bilişsel Çarpıtmalar, Empati ve Ruminasyon Düzeyinin Affetmeyi Yordama Gücünün İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Ankara.
- Özakkaş, T. (2006). (Ed.), Narsistik ve Borderline Kişilik Bozuklukları, Litera Yayıncılık. İstanbul.
- Spencer, T. (2001) Should We Call Them Human. Narcissistic Personality Disorder and Comorbid Diagnoses, *Gale Encyclopedia of Psychology*, In Association with The Gale Group and Looksmart.
- Şahin, D. (2009). Kişilik Bozuklukları, Klinik Gelişim, İstanbul Tabip Odası Süreli Bilimsel Yayınları Cilt: 22 / No:4. İstanbul.
- Thompson, L. Y., Snyder, C. R., Hoffman, L., Michael, S. T., Rasmussen, H. N., Billings, L. S., ... & Roberts, D. E. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of personality*, 73(2), 313-360.
- Twenge, J.M., Campbell, W.K. (2010). Asrın Vebası: Narsisizm illeti. (Çev. Özlem Korkmaz) Kaknüs Yayıncılık, İstanbul.
- Wallace, H.M., Baumeister, R.F. (2002), The Performance of Narcissists Rises and Falls With Percieved Opportunity For Glory, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. (82)5, p. 831.

OKUL MÜDÜRLERİNİN TUTUMLARININ İLETİŞİM BECERİLERİNE ETKİSİ

Ahmet Cezmi SAVAŞ¹, Gülcan KIZILOĞLU, Sevda AÇIL

Özet

Dünyadaki baş döndürücü değişme ve gelişmeler sadece tek bir alanda kalmamakta tüm sistemleri etkilemektedir. Eğitim kurumları da bunlardan biridir. İnsanlık tarihi geçmişten günümüze kadar farklı toplumsal aşamalardan geçmiştir. İlkel toplumlardan, günümüze kadar geçen süreçte insanlık liderlik özelliği olan kişilerden etkilenmiştir. Yönetimde liderlik, insan ve iletişim olgusu önem kazanmıştır. Bu çalışmada okul müdürlerinin liderlik tutumlarının iletişim becerilerine etkisi araştırılarak eğitime katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, iletişim becerileri, okul müdürü

Abstract

Changes and evolvments around the world affects many systems including education. Humanity has been through many different stages over the centuries. Since the ancient times, man tends to follow people who have leadership qualities. Leadership, humanity and communication have become very important in management. The goal of this study is to investigate the principle's effect on education skills and whether it has a contribution on communication between student-parent and teacher relations or not.

Keywords: Leader, School Princeple, Ability to communicate

Giriş

Eğitim sisteminin temel unsuru olan okulun ve yöneticisinin yani okul müdürünün en temel görevlerinden birinin de okulu amaçlarına uygun yönetmek olduğu söylenebilir. Amaçlara uygun yönetim için de insan kaynaklarını verimli bir şekilde kullanması gerekir. Bu nedenle insan ilişkilerinin önem kazandığı çağımızda, etkili bir okul yöneticisinin kaçınılmaz ihtiyacı olan; etkili iletişim becerilerini kazanması gerektiği söylenebilir. İyi ve kaliteli iletişim olmadan kurum ve kurumun yapısı sağlıklı olmaz. İletişim bir araçtır. Formal örgütü oluşturma, örgüt amaçlarına açıklık kazandırma, anlaşılmasını ve benimsenmesini sağlama, bireysel ve gurup çabalarını ortak amaçlar doğrultusunda eşgüdümleme aracıdır (Aydın, 1994:150). Okulda iletişimin başlatıcısı ve süreçlerin belirleyicisi başta okul yöneticileridir (Açıkalın, 1995:39). Okul yöneticileri zamanlarının büyük bir kısmını çalışanlarıyla ve öğrencileriyle iletişimde bulunarak geçirmektedir. Dolayısıyla, başarılı okul yöneticiliği için anahtar değişkenlerden birisi etkili iletişim olmaktadır (Şimşek, 2003:43). Okul yöneticileri liderlik tutumları ile etkili iletişim becerilerini kullandıklarında yönetilenlerin öğrencilerle, öğretmenlerle, velilerle ve çevre ile iletişim çatışmalarının en asgari düzeyde seyredeceği düşünülebilir.

¹ Doç.Dr. Zirve Üniversitesi, cezmisavas@gmail.com

Bu açıdan yaptığımız bu çalışma okul müdürlerinin liderlik tutumlarının iletişim becerilerine etkisinin ne yönde olduğunu ortaya koymak için çalışılmıştır.

İletişim

Bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci diye adlandırılan iletişim kısaca bir insan etkinliğidir. Bir canlıdan diğer bir canlıya aktarılan, karşılıklı alışveriştir. Mesajı yollayan ve mesajı alan kişi olmak üzere en az iki kişi ihtiyaç vardır. İletişim kaynaktan (gönderici) gönderilen mesajın alıcı tarafından alınması ve anlaşılması ile gerçekleşir.

İletişimin Önemi

Liderlik ve motivasyon üzerine bilimsel araştırmalar yapan Zig Ziglar bir insanın başarısını %85 inin iletişim becerilerini insanları tanımak ve onlarla etkileşime girme becerisini sahip olmasına bağlı olduğunu bildirmektedir (Arredondo, 2000:82). Stephen R. Covey (2000:136) hayattaki en önemli becerinin iletişim becerisi olduğunu belirtmektedir. Bir çok araştırmacının ortak fikri etkili iletişim liderlik becerisinin en önemli ve en açık özelliğidir (Elmore, 2000:123 Fullan,2003:76, Leithwood & Riehl, 2003;Marzano, 2003:93, Sanders & Harvey, 2002:142).

İletişim bir örgütün başarısı için en önemli faktördür (Dolphin, 2000:53). İletişim herşeyden önce insanın kendini bir insan olarak gerçekleştirmesi ve sosyal süreçlere girmesi bakımından önemlidir (Tutar, 2003:8). İletişim toplumsal bir olgudur bireyler ya da gruplar arasında ve anlamların paylaşımı sağlar. Temel amacı insanların çevredekiler üzerinde etkili olmasını sağlamaktır (Zillioğlu, 1998:21).

İletişimde karşı karşıya gelen iki kişi arasındaki ilk iletişim, iletişim sürecini önemli bir belirleyicisidir. Bu etkiyi yaratan faktörler, karşılaşan kişinin beden dilinden kullandığı kelimelere ve kişinin taşıdığı bütün aksesuarlarda içinde bulunduğu fiziksel ortam nesnelere kadar geniş bir dağılım gösterir. İşte bütün bu faktörlerin bileşkesi 'algılayan' kişinin değerlerinde bir yer bulur ve o çerçeve içerisinde yorumlanır. Algılayanın kişisel özellikleri ve toplumsal normları ile kalıplaşmış olan yargılar, iletişim verilerine bağlı olarak iletişimin ilk anında 'karar' verir ve insan karşısındaki kişiye zihninde bir etiket yapıştırır. Bu karar olumlu veya olumsuz olabilir ve o kişi ile gelişecek iletişimin temelini oluşturur (Baltaş ve Baltaş, 2002:164).

İletişim sürecinin kendini en iyi şekilde gösterdiği yer örgütler ve okullardır. Formal bir örgütün üç temel ögesi vardır. Bunlar; ortak amaç, bu ortak amaca katkıda bulunmaya istekli bireyler ve iletişimdir. İletişim olmadan anlaşılmalı ve benimsenmiş bir ortak amaç, böyle bir ortak amaca katkıda bulunmak isteyenlerin eş güdümlenmiş bir çabası elbette ki söz konusu olmaz (Aydın, 1994:149).

İletişimin tek başına yeterli olduğu bir örgütte beklenen şey örgütün amaçlarını doğru olarak anlaşılmalı kavranmış ve benimsenmiş olmasıyla beraber örgüt üyelerinin amaç doğrultusunda iş birliği içinde, eşgüdümlü olarak davranma eğilimi içinde olmalarıdır. İletişim, sadece çalışanların formal örgüt amaçlarını ve çalıştıkları kurumlarda kendi görevlerini anlamalarını değil, birbirlerini tanımalarını ve benimsemelerini de sağlayan önemli bir unsurdur (Aydın, 1994:149).

İyi ve kaliteli bir iletişim olmadan kurum ve kurumun yapısı sağlıklı olamaz. İletişim olmadan ortak amaç oluşturma ve bu doğrultuda hareket etmek imkansızdır. İletişim bir araçtır. Formal bir örgütü oluşturma, örgüt amaçlarına açıklık kazandırma, anlaşılmasını ve benimsenmesini sağlama, bireysel ve grup çabaları ortak amaçlar doğrultusunda eşgüdümleme aracıdır (Aydın, 1994:150).

Bazı yöneticiler tarafından yönetimin kalbi, olarak nitelendirilen karar verme sürecinde iletişim, çok önemli rol oynamaktadır. Sadece karar verme sürecinde değil tüm yönetim süreçlerinde iletişim çok önemli bir rol oynamaktadır. Yönetim süreçlerinin niteliği, iletişimin niteliğine bağlıdır. Örgütü örgüt yapan insanların moralleri ile iletişimleri arasındaki ilişkiler ve etkileşimler bu sürecin önemini açıkça göstermektedir (Aydın, 1994:158).

Örgüt İçi İletişim

Örgüt; belirli amaçlara ulaşmak için kurulan beşeri ve fiziksel yapılardır. Bir başka tanımla, örgütsel unsurların, üretici bir ilişki içinde yapılandırılmasıdır. Bu süreci yönetici işletir (Tutar & Yılmaz, 2003:127).

Örgütsel iletişim, örgütün işleyişini sağlamak ve hedeflerine ulaştırmak amacıyla, gerek örgütü oluşturan çeşitli bölüm ve ögeler , gerekse örgüt ile çevre arasında girilen devamlı bir bilgi düşünce alışverişine veya bölümler arasında gerekli ilişkilerin kurulmasına olanak tanıyan toplumsal bir süreçtir (Akad ve Budak, 1994:272).

Sonuç olarak iletişim, örgütü bir arada tutan ve örgüt için hayati öneme sahip bir unsurdur diyebiliriz.

Örgütsel İletişimin Faydaları

- Yönetime karar almada ihtiyaç duyulan bilgiyi elde etme imkanı sunar.
- Yöneticilerin aldığı kararların çalışanlar tarafından algılanması ve uygulamaya dönüştürülmesini sağlar.
- Yöneticilerin aldığı kararların çalışanlar tarafından algılanması ve uygulamaya dönüştürülmesini sağlar.
- Çalışanların örgüte bağlılığını artırarak, müşteri hizmetlerinin iyileşmesini sağlar.
- İş tatmini, motivasyon örgütsel bağlılık gibi çalışanların davranışları üzerinde olumlu etkiler oluşturarak örgütsel performansı artırır.
- Çalışanların paylaşım duygusunu artırır.
- İş ortamındaki sürtüşme baskıları azaltır.
- Örgütsel faaliyetlerin istikrar ve iş birliği içinde gerçekleşmesine katkıda bulunur.
- Daha az hata yapılmasına ve sonuçta giderlerin azalmasına imkan tanır.
- Karlılığı ve etkinliği artırır.

Eğitim Örgütlerinde İletişim

Tüm örgütler gibi eğitim örgütleri de belli bir amacı gerçekleştirmek için kurulmuştur. Bilginin sürekli çoğaldığı günümüzde eğitim örgütlerinin uygulama birimi olan okullara büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumlulukları gerçekleştirecek işgörenlerin başında öğretmenler ve yöneticiler gelmektedir. Eğitim sürecinin amacına ulaşması için bu ikilinin uyumlu içinde çalışması gerekir. Açıktır ki aralarında etkin bir iletişim olmadan bir amaç doğrultusunda bireylerin uyum içinde çalışması mümkün değildir (Öksüz, 1997:29).

İletişim eğitim örgütlerinde diğer örgütlere nazaran daha önemlidir. Eğitim örgütlerindeki çalışanların arasındaki ilişkileri düzenleyerek çalışanların verimini artırır. İletişim, yöneticilerin çalışanları harekete geçirme aracıdır. Yürütme ve uygulama ile ilgili emirlerin yerine ulaşmasını sağlar (Başaran, 2000:127).

Kısaca iletişim, okullarda örgütsel yaşamın sürdürülebilmesi, amaçlara ulaşılabilmesi için gereken hayati önemi taşıyan unsurlardan biridir (Öksüz, 1997:32).

Eğitim örgütleri her yönetici gibi planlama, örgütlenme, koordinasyon, yöneltme ve denetleme fonksiyonlarını gerçekleştirmek zorundadır. Bu fonksiyonları gerçekleştirirken de iletişime gereksinim duyar. Kendilerinin iyi olma durumlarını işi ile ilişkilendiren öğretmenlerin, iletişimin kalitesinden etkilendiklerini göstermektedir (Kaya, 1984:94).

Eğitim örgütlerinde informal iletişim ile formal iletişim desteklenerek boşluklar doldurulmalıdır.

Liderlik Tutumları

Literatürde liderlikle ilgili pek çok tanım yapılmış olmasına rağmen, yaygın olarak kabul edilmiş tek bir tanım yoktur. Bir tanım liderliği 'amaçların başarılması yönünde diğerlerini etkileme süreci' (Can, 2005: 261) olarak tanımlarken, bir başka tanım da "grup üyelerinin faaliyetlerini amaçları gerçekleştirecek biçimde zorlamak yönlendirmek ve koordine etmek" olarak ele almaktadır (Ergeneli, 2006: 215). Gordion (1955:170) ise liderliği; 'lider ile topluluğu oluşturan bireylerin karşılıklı etkileşimi' olarak tanımlamaktadır. Diğer bir görüşe göre 'Liderlik, bir grup insanı belirtilmiş amaçlar etrafında toplayabilme ve bu amaçları gerçekleştirmek için onlara ne yapacakları konusunda harekete geçirme bilgi ve yeteneklerinin toplamıdır' (Erdoğan, 1991: 330).

Lideri 'insanları bir amaç peşinde birleştirebilen kişi' olarak tanımlayan Simon, Simthburg ve Thompson, bir kişinin lider olarak kabul edilebilmesinin, önce üstün niteliklerinin onu izleyenler tarafından onaylanmasına ve bu niteliklerin onların güven vermesine ve etkisini benimsemelerine bağlı olduğunu belirtmişlerdir (Simon vd., 1973:93) . Simon, Smithburg ve Thompson'a göre üstün nitelikleri bulunduğu takipçilerince kabul edilen, takipçilerine güven veren ve etkisini takipçilerine kabullendiren bu kişiler topluluk içinde karşımıza lider olarak çıkmaktadır. Yani burada önemli olan liderin üstün özelliklere sahip olması değil, takipçilerin buna inanmasıdır. Liderin etkisi mevcut şartlara bağlı olduğu için, büyük bunalımlar ve büyük olaylar, büyük liderlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. (Ergun ve Polatoğlu, 1992: 272).

Literatürde lider ve liderlik kavramlarına ilişkin çok sayıda teorik ve alan çalışmaları yapılmıştır ve bu teorilerle kavram yeniden tanımlanmaya ya da açıklanmaya çalışılmıştır (Tengilimoğlu, 2005:2). Bu çalışmalarda, yönetim bilimciler liderlik kuramlarını çeşitli şekillerde sınıflandırmışlardır. Bu sınıflandırmalar temelde birbirlerine benzemekle birlikte kurama verilen ad ve vurgulanan konular bakımından birbirinden farklılık göstermektedir (Yıldız, 2002: 225).

Post modern dönemde yani küreselleşen günümüz dünyasında, pek çok yeni liderlik yaklaşımı geliştirilerek örgütsel etkinliğin artırılması amaçlanmıştır. Bu yaklaşımların ortaya çıkmasında yönetsel anlamda değişen sosyo-ekonomik ve politik koşulların ve insanlarda değişen bakış açısının ve beklentilerinin katkısı olmuştur (Çağlar, 2004:97). Liderlik alanında son yıllarda geliştirilen bazı yaklaşımlar şunlardır: Dönüşümcü-Yenilikçi Liderlik, Etkileşimci Liderlik Yaklaşımı, Karizmatik Liderlik, Otokratik Liderlik Tarzı, Demokratik- Katılımcı Liderlik, Tam Serbesti Tanıyan Liderlik (Tengilimoğlu, 2005: 5-7).

Davranışsal Liderlik

Davranışsal liderlik teorilerinde liderin özelliklerinden çok, liderlik davranışları öne çıkmaktadır (Koçel, 2001:470). Bu yaklaşımlarda liderleri etkin ve başarılı kılan özelliklerinden liderin kişisel özelliklerinden çok onun liderlik yaparken gösterdiği davranışlar olduğu varsayımından hareketle araştırmalar yapılmıştır. Dolayısıyla, liderle izleyicilerinin ilişkileri, liderin özellikleri üzerine değil, tavır ve davranışlarının grup tarafından kabul edilip edilmemesi üzerine oturtulmuştur. Bu çalışmalarda liderlerin davranışlarının temel yönelimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Liderlerin astları ile iletişim şekli, amaçları belirleme şekli, planlama ve kontrol şekli gibi davranışlar liderin etkinliğini belirleyen önemli faktörler olarak ele alınmıştır (Owens, 1976:226).

Durumsal Liderlik

Durumsallık yaklaşımının temel varsayımı, en uygun liderlik davranışının koşullara ve duruma göre değişeceği varsayımına dayanır. Liderlik olayını koşulları da dikkate alarak ele alan bu yaklaşıma göre, liderin etkinliğini belirleyen faktör içinde bulunan koşullardır. Yani liderlik süreci, lider, izleyiciler ve koşulları arasındaki ilişkilerden oluşan karmaşık bir süreçtir. Bu kurama göre, liderliğin etkinliğini belirleyen faktörler: amacın niteliği, izleyicilerin yetenekleri ve beklentileri, organizasyonun özellikleri, lider ve izleyicilerin geçmiş tecrübeleri, örgütsel hava gibi faktörlerdir (Koçel, 2001: 466-477).

Etkileşimci Liderlik

Etkileşim Liderlik yaklaşımı, grubun gereksinmelerini en iyi bir şekilde karşılayabilen kimselerin lider olduğu görüşünü savunur. Burada etkileşime neden olan unsurlar, grubun gereksinimleri ve liderlerin kişisel özellikleridir (Kağıtçıbaşı, 1999: 294).

Etkileşimci lider özelliklerini şu şekilde özetlemek mümkündür. Etkileşimci liderlikte basit olarak, lider almak istediği bir şey için izleyicilerine istediklerini vermektedir. Aralarındaki ilişki karşılıklı bağımlılığı içermektedir. İzleyicileri için liderlerinin isteklerini yerine getirmek çok önemlidir. Bunun yanında liderlerde sık sık izleyicilerinin beklentilerini karşılamak durumundadır. Etkileşimci liderlik, liderin izleyicilerinin değişen gereksinimlerini hangi ölçüde karşılayabildiğine bağlıdır (Peggy vd., 1999:303).

Dönüşümcü-Yenilikçi Liderlik

Dönüşümcü liderlik anlayışa göre, lider izleyicilerin ihtiyaçlarını, inançlarını ve değer yargılarını değiştiren, organizasyonları değişim ve yenilenmeyi gerçekleştirerek üstün performansa ulaştıran kişidir (Luthans, 1995: 357).

Örgütlerde değişimi ve yenilenmeyi gerçekleştiren kişiler dönüşümcü liderler olarak tanımlanmaktadır (Koçel, 2001:483).

Dönüşümcü lider, grup içindeki insanların birbirleriyle olan ilişkilerini geliştiren ve aralarındaki iletişimi artırıp düzenleyen bir yapıya sahiptir. Dönüşümcü lider aynı zamanda, grubun ve organizasyonun kendini tanımlayabilmesi ve güven duygusunu arttırmasına önem vererek astları sadece var olma amacı gütmekten uzaklaştırarak, başarı ve gelişmeye doğru yönlendirir, yaratıcıklarının geliştirilmesini sağlayacak bir zemin oluştururlar (Yıldız, 2002: 233).

Karizmatik Liderlik

Bu yaklaşıma göre, karizmatik lider, sahip olduğu karizma (çekicilik) yaratan özellikleri ile izleyicilerini, istediği yönde davranmaya yöneltebilen kişi olarak tanımlanmaktadır (Koçel, 2001:483).

Karizma, lidere güvenmeyi ve koşulsuz itaati sağlayan gizemli bir çekim gücünü ifade etmektedir (Ergeneli, 2006:233). Karizma, liderin bireysel özelliği olarak kabul edilmektedir, bu tip liderler kendilerine güvenirlere, kendi düşüncelerine inanırlar ve insanları etkileme ihtiyaçları fazladır (Kirel, 1998:197)

Liderlik Tutumlarının İletişime Etkisi

21.yüzyılın başlarından itibaren başlayan dünyadaki baş döndürücü değişme ve gelişmeler sadece tek bir alanda kalmayıp tüm sistemleri etkilemeye devam etmektedir. Bilgi çağı ya da bilgi toplumu aşamasına geçiş sürecinde önem kazanan teknolojik gelişmeler organizasyonların yapısını, yönetim anlayışlarını, kullanılan teknolojileri etkilemiştir. Hızlı değişimlerin sonucu olarak bilginin kaynak olarak ön plana çıkması ile ve bu kaynağı işleme ve yönetmede kullanılan teknolojiadaki gelişmeler neticesinde 'sanayi ötesi toplum' ya da 'bilgi toplumu' aşamasına gelinmiş (Toffler, 1981:25-32) yönetimde insan olgusu önem kazanmaya başlamıştır.

Efil (1999:13) yönetici liderlerin sahip olması gereken becerilerin arasında iletişim becerisini de vurgulamıştır. İletişim becerisi ile lider başkalarını anlama, anlaşma, birlikte çalışma, onları etkileme ve arkasından sürüklenme gibi liderlik davranışlarını gösterdiğini söyleyebiliriz. Günümüzde örgütlerde çalışanların motivasyon ve duygusal yönetiminde, güdülenmelerinde, örgüt ve çalışanların hedeflerini bütünleştirmesinde liderin iletişim becerilerinin önemli olduğunu söylenebilir.

İnsan ilişkilerini sağlam bir temele oturtabilmek ve bu ilişkileri organizasyon hedeflerine dayalı olarak yönetebilmekle mümkün olacaktır. Bu işi başarma işi lider özelliklerine sahip yöneticiye düşen bir görevdir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada okul müdürlerinin tutumlarının okul müdürlerinin iletişim becerileri üzerindeki etkisi araştırıldığından, araştırma deseni ilişkisel-betimsel model olarak belirlenmiştir.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evrenini Gaziantep İl Merkezinde bulunan ilköğretim okullarında 2012-2013 eğitim öğretim yılında görev yapmakta olan sınıf öğretmenleri ve ilköğretim branş öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemine çalışma evreninden seçkisiz olarak seçilmiş 100 sınıf öğretmeni ve branş öğretmeni oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada Gaziantep Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı çalışan sınıf ve branş öğretmenlerinin okul müdürünün liderlik tutumlarına ilişkin algılarının iletişim becerilerine etkisinin ne düzeyde olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Okul müdürlerinin liderlik tutumlarının okul müdürünün iletişim becerilerini olumlu olarak etkileyip etkilemediği araştırılacaktır.

Araştırmanın Önemi

Eğitim yönetimi ile ilgili alan yazını incelendiğinde, liderlik ve iletişim konularının oldukça geniş bir yer tuttuğu görülmektedir. Bilim insanlarının çağdaş okul müdürlerinin liderlik standartlarını belirlemeye yönelik gayretleri altında yatan temel nedenlerden birisi, okul müdürünün çağdaş, etkili okulun yaratılmasında en önemli öge olmasıdır (Gümüşeli, 2001). Okul müdürlerinin, öğretmenlerin yetiştirilmesindeki rolü, aksamaları yerinde gözlemesi, eğitim hizmetlerinin en temel üretim birimi olan okul sisteminin sürekli içinde yer alması ve kuramla uygulama arasında köprü olması açısından önemlidir (Aydın, 2005:203).

Eğitim sisteminde okul bir alt sistemdir. Okulun başarısı da eğitim sisteminin başarısı demektir (ilköğretim kurumlar yönetmeliği, 2010: madde 60) buna göre okulun başarısı öğretmenlerin ve özellikle okul müdürünün liderlik ve iletişim becerileri ile sağlanabileceği düşünülebilir.

İletişim sadece çalışanların formal örgüt amaçlarını ve çalıştıkları kurumlarda kendi görevlerini anlamalarını değil, birbirlerini tanımalarını ve benimsemelerini de sağlayan önemli bir unsurdur (Aydın,1994:149). Birbirlerini tanıyan ve destekleyen bireylerin kurum menfaatlerini daha çok sahiplenecekleri bir gerçektir. İyi ve kaliteli bir iletişim olmadan kurum ve kurumun yapısı sağlıklı olamaz. İletişim bir araçtır. Formal örgütü oluşturma, örgüt amaçlarına açıklık kazandırma, anlaşılmasını ve benimsenmesini sağlama, bireysel ve grup çabaları ortak amaçlar doğrultusunda eşgüdümleme aracıdır (Aydın,1994:150).

İletişim örgütün dikkatini başarılması gereken amaçlar üzerinde toplar. Örgüt üyelerine kendilerine düşen görevleri yerine getirmek için bilgi verir, çalışanları güdüler, iş görenlerin örgüte katkıda bulunmalarını sağlar. Kısaca iletişim, okullarda örgütsel yaşamın

sürdürülebilmesi için, amaçlara ulaşabilmesi için, gereken hayati önemi taşıyan unsurlardan biridir (öksüz,1997:32).

Bu bağlamda yaptığımız anket çalışması okul müdürlerinin tutumlarının öğretmenlerin iletişim becerilerine etkisinin ne yönde olduğunu ortaya koymak için çalışılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma için gerekli verilerin toplanması amacı ile iki ölçme aracı kullanılmıştır. Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği, durumsal liderlik kuramı doğrultusunda Bass ve Avolio (1990) tarafından liderlik stillerinin belirlenmesi için 45 soru olarak geliştirilmiştir. Ölçek Türkçe'ye Akdoğan (2002) tarafından uygulanmış ve yapılan açımlayıcı faktör analizi yöntemi ile tekrar gözden geçirilmiş ve sonuç olarak 36 soruya düşürülmüştür. Ölçeğin Türkçe formundaki cevaplar 1. hiçbir zaman, 2. nadiren, 3. bazen, 4. genellikle ve 5. her zaman olmak üzere 5'li Likert tipi şeklinde hazırlanmıştır. Ölçekte 36 madde, 3 ana boyut (Dönüşümcü Liderlik, Sürdürümcü Liderlik, Serbestlik Tanıyan Liderlik) ve bu bileşenlere ait 7 alt boyuttan (ilham verici motivasyon, entellektüel uyarım, bireysel önem, koşullu ödül, beklentiyle yönetim (aktif), beklentiyle yönetim (pasif) ve serbestlik tanıyan liderlik) oluşmaktadır.

Okul müdürlerinin iletişim becerileri üzerindeki etkisini ölçmek için Şimşek (2003) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılmıştır. Anket temel olarak iki bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde araştırmaya katılan öğretmenlerin profillerini görmeye yönelik 5 soru sorulmuştur. İkinci bölüm ise öğretmenlerin okul yöneticilerinin iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin bulunduğu ankettir. Şimşek tarafından geliştirilen bu anket, bir kontrol sorusu olmak üzere toplam 36 sorudan oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan okul müdürlerinin iletişim becerileri ölçeğinin Cronbachalpha güvenlik katsayısı 0.979 bulunmuştur.

Araştırma kapsamında verilerin toplanmasına yönelik olarak hazırlanan anket ölçeği 5'li Likert ölçeği tarzındadır. Deneklerin soru ifadelerini; 1. kesinlikle katılmıyorum, 2. katılmıyorum, 3. kararsızım, 4. katılıyorum, 5. tamamen katılıyorum, şeklinde puanlamaları istenmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler hiyerarşik çoklu doğrusal regresyon yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerinin analizine başlamadan önce veriler eksik değer, aykırı değer, normallik, çoklu değişme açısından incelenmiş, analizlerin sayıltıları test edilmiştir. Araştırma modelimizde bağımlı değişken öğretmenlerin iletişim becerilerini yordayan okul müdürlerinin tutumları değişkeninin etkisini incelerken cinsiyet, öğrenim durumu, kıdem ve görev süresi değişkenlerinin kontrol edildiği hiyerarşik çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Test edilmek istenen model: "Okul müdürlerinin liderlik tutumlarının iletişim becerilerini olumlu etkilemektedir." şeklindedir.

Bulgular Ve Sonuç

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin cinsiyet, eğitim düzeyi ve değişkenlerine göre dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyet dağılımında çoğunluğu (% 79.6) bayanlar oluşturmaktadır. Eğitim düzeyinde lisans (% 81.6) çoğunluğu oluştururken, branş öğretmenleri (% 68) çoğunlukta bulunmaktadır. Kıdem ve görev süresi olarak göreve yeni başlayan öğretmenler (1-5 yıl arası olanlar) çoğunluğu oluşturmaktadır.

Tablo 1. Örneklemin demografik değişkenlere göre dağılımı:

		N	%
Cinsiyet	Erkek	18	17.5
	Bayan	88	79.6
Eğitim Düzeyi	Ön lisans	7	6.8
	Lisans	84	81.6
	Y. Lisans	9	8.7
Branş	Sınıf	30	29.1
	Branş	70	68.0
Kıdem	1-5 yıl	50	48,5
	6-10 yıl	27	26.2
	10 ve üstü	23	22.4
Görev Süresi	1-5 yıl	81	78.7
	6-10 yıl	15	14.5
	10 ve üstü	4	3.9

TOPLAM 100 97.1

Öğretmenlerin okul müdürünün liderlik tutumları ve iletişim becerileri anketine verdikleri cevapların puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Okul müdürlerinin liderlik tutumlarının iletişim becerilerini yordamasına ilişkin hiyerarşik çoklu regresyon analizi sonuçları:

Model		Bağımlı Değişken: Öğretmen İş Doyumu							
Bağımsız Değişkenler		B	Std.Hata	Beta	t	p	F	R ²	ΔR ²
1. adım	(Sabit)	1.500	.463		3.241	.002	3.648	.102	.353
	Cinsiyet	.559	.206	.265	2.719	.008			
	e.düz	-.021	.204	-.010	-.104	.918			
	kıdem	.023	.016	.149	1.466	.146			
2. adım	(Sabit)	5.306	.606		8.758	.000	19.828	.455	
	Cinsiyet	.289	.165	.137	1.756	.082			
	e.düz	-.065	.160	-.032	-.408	.684			
	kıdem	.027	.013	.170	2.130	.036			
	liderlik tutum	-1.065	.136	-.608	-7.840	.000			

Tablo 2'de görüldüğü gibi 1. adımda öğretmenlerin cinsiyet, eğitim durumu ve kıdem değişkenleri kontrol edildikten sonra 2. adımda liderlik tutumları algı puanını doğrudan tanımlama (enter) metodu ile modele eklenmiştir. Yapılan hiyerarşik çoklu regresyon analizi sonucunda öğretmenler, okul müdürünün liderlik tutumu algısı iletişim becerisi düzeyini anlamlı bir şekilde yordamaktadır. ($B=-.608$). Öğretmenlerin okul müdürünün iletişim becerisi algılarındaki varyansı % 10.2'si bu modelde öğretmenlerin liderlik tutumları algıları tarafından açıklanmaktadır. Demografik değişkenlerin varyansa anlamlı bir katkısının olup olmadığına baktığımızda demografik değişkenlerin anlamlı bir katkısının olmadığını görmekteyiz. Bu durumda varyansın önemli bir kısmını liderlik tutumları algıları tarafından sağlanmaktadır ve modelimiz anlamlıdır.

Tablo 4. Okul müdürlerinin liderlik tutumları alt boyutlarından müdürlerin genel iletişim becerilerini en iyi yordayanları belirlemeye yönelik hiyerarşik çoklu regresyon analizi sonuçları

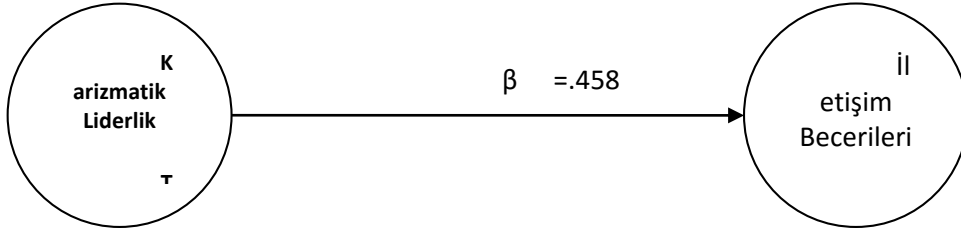
Model		Bağımlı Değişken: Öğretmen İş Doyumu							
Bağımsız Değişkenler		B	Std.Hata	Beta	t	p	F	R ²	ΔR ²
1. adım	(Sabit)	1.500	.463		3.241	.002	3.648	.102	458
	Cinsiyet	.559	.206	.265	2.719	.008			
	e.düz	-.021	.204	-.010	-.104	.918			
	kıdem	.023	.016	.149	1.466	.146			
2. adım	(Sabit)	4.555	.448		10.171	.000	30.232	.560	458
	Cinsiyet	.227	.149	.108	1.529	.129			
	e.düz	-.036	.144	-.018	-.248	.804			
	kıdem	.017	.011	.108	1.508	.135			
	Kr-li	-.714	.072	-.697	-9.941	.000			

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Tablo 4'te görüldüğü gibi 1. Adımda öğretmenlerin cinsiyet, eğitim düzeyi, kıdem değişkenleri kontrol edildikten sonra, 2. Adımda adım adım seçme (stepwise) metodu ile modele eklenen 7 liderlik tutumları alt boyutundan 6 alt boyutun korelasyon katsayıları düşük çıktığı SPSS programı tarafından modelden çıkarıldığı görülmektedir. Yapılan hiyerarşik çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda okul müdürlerinin liderlik tutumları alt boyutundan müdürlerin iletişim becerilerini anlamlı yordayan sadece karizmatik liderlik (beta=-.697) olmuştur. Müdürlerin liderlik tutumları alt boyutlarından karizmatik liderlik müdürlerin iletişim becerilerini anlamlı bir şekilde yordamaktadır ve modelimiz anlamlıdır ($F=30.232$, $p=.000$).

Demografik değişkenlerimizden cinsiyet, eğitim düzeyi ve kıdem kontrol edildiğinde okul müdürünün genel iletişim becerileri varyansı bu modelde okul müdürlerinin liderlik tutumları alt boyutlarından karizmatik liderlik ile açıklanmaktadır. (AR=.458 p .000)

Demografik değişkenler (cinsiyet, öğrenim, yaş ve kıdem) kontrol edilerek öğretmenlerin genel iletişim becerilerinin en iyi yordayıcısı olan liderlik özellikleri alt boyutlarından karizmatik liderlik boyutu Şekil 2’de gösterilmiştir.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Şekil 2. Öğretmenlerin karizmatik liderlik tutumlarının iletişim becerileri üzerindeki etkisi

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma sonucunda, Gaziantep’te seçilen 100 öğretmen örneklemini kullanarak, okul müdürlerinin liderlik tutumlarının iletişim becerileri üzerine etkisi incelenmiş ve alt boyutlarından karizmatik liderlik iletişim becerilerini pozitif bir şekilde yordamaktadır sonucuna ulaşılmıştır.

Eğitim alanında liderlik ve iletişim becerileri konusundaki çalışmalar incelendiğinde, doğrudan liderlik tutumları ile iletişim becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Araştırmaların bir kısmı liderlik tutumlarını ve iletişim ayrı ayrı betimlemeye, bir kısmı ise liderlik stilleri ile farklı değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemeye dönüktür.

Doğan (2005) yaptığı çalışmada okul yöneticileri ve öğretmenler arasında bir iletişim kopukluğu ve gösterdikleri liderlik boyutlarını ortaya konmuştur. Bu bulgu iletişim becerilerinin liderlik stilleri ile ilişkili olduğu bulgusu ile paralellik göstermektedir. Aykanat (2010) yaptığı karizmatik liderlik ve örgüt kültürü ilişkisi konulu araştırmasında karizmatik liderin üye ihtiyaçlarına duyarlılık gösteren, sıra dışı davranış sergileyen ve statükoyu reddettikleri belirlenmiş ve karizmatik liderin sahip olduğu özellikler örgüt kültürünün yerleşmesi ve gelişmesinde önemli etkiler gösterdiği belirtilmiştir.

Liderlik davranışının iletişim becerilerinde etkili olduğu düşüncesi giderek daha çok tartışılmaktadır. Liderlik davranışına olan ilginin artmasının en önemli nedenlerinden birisinin liderin sergilediği davranışların örgütün performansını etkilediğine ilişkin yaygın düşüncedir. Liderlik davranışının örgütteki işgörenlerin performansını etkileyerek örgütsel hedeflere ulaşılmasında özellikle etkili olduğu düşünülmektedir (Rowe vd., 2005: 197-219).

Oldham ve Cummings (1996: 607-634), işgörenlerin yaratıcılığının yöneticilerin onların his ve duygularını anlamaya dönük davranışlarıyla ilişkili olduğunu ortaya koymuş, Jaussi-Dionne (2003:475-498) değişimci liderlik tarzının örgütteki yaratıcı düşüncüyü etkilediğini belirlemiştir.

Judge ve Piccolo (2004: 755-768), Meyer ve Heppard (2000: 98) ile diğer yazarlar, işgören performansını arttırmak amacıyla liderlik davranışının nasıl etkili şekilde kullanılabileceğini araştırmışlardır.

Zhu ve arkadaşları (2005: 39-52) vizyoner liderliğin yeni örgütsel çevrede işgörenlerin daha çok sorumluluk almasında, örgütsel güven yaratılmasında, motivasyon düzeyinin yükselmesinde ve işgören performansının artmasında etkili olduğunu ortaya koymuştur (Zhu vd., 2005: 39- 52).

Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuç, genel anlamda liderlik davranışının ve dolayısıyla liderliğin, işgören performansını olumlu yönde etkilediğidir. Bu durum daha önce Avalio ve Bass (1995:199-218) ve Cooper (1997:31-38) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik taşımaktadır. Araştırmada elde edilen bir diğer sonuç ise liderlik davranışının örgütsel yaratıcılığı olumlu yönde etkilediği şeklindedir. Araştırmaya ilişkin bu sonuç literatürde şimdiiye kadar yapılan Liden, Wayne ve Stilwell (1993: 662- 674), Redmond ve arkadaşlarının (1993: 120-151) ve Oldham ve Cummings (1996: 607-634)'in ortaya koyduğu sonuçlarla uyumludur.

Sonuç olarak, çağdaş okullarda okul müdürlerinin odaklanması gereken konulardan biri de liderlik ve iletişim becerileri ile ilgili konulardır Buna göre okul müdürlerinin etkili bir yöneticilik sergilemeleri, karizmatik liderlik özelliklerine sahip olmalarını ve öğretmen, öğrenci, veli ve çevre ile iletişimi gerekli kılmaktadır.

Öneriler

Gelecekte araştırmacılar için öneriler şu şekilde sıralanabilir. Bu çalışma Gaziantep ilindeki Türk öğretmenlerle sınırlıdır. Araştırmacılar farklı ülke ve şehirlerde farklı örneklem gurupları ile araştırmayı tekrar edebilirler. Bu araştırmanın verileri öğretmenlerden self rapor olarak toplanmıştır Araştırmacılar okul veliler ve öğrencilerinden de data toplayarak analizler yapabilirler. Bu araştırmada çıktı olarak bağımlı değişken iletişim becerileri seçilmiştir. Araştırmacılar bu araştırmayı daha çok değişkenle karşılaştırma yapılarak ve farklı ölççeklerle yapabilir.

Milli Eğitim Bakanlığı okul müdürlerinin seçilmesi, yetiştirilmesi ve atanmasında liderlik yeteneklerinin ve iletişim becerilerinin öneminin farkında olunmalı ve okul müdürlerinin seçimi objektif ölçütlerle belirli yeterliliklere bağlanmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı, kendi bünyesinde okul yöneticilerinin yetiştirilmesi için bir birim kurmalı, bu birimde yönetici adaylarına liderlik ve iletişim becerilerini kazandıracak ve geliştirecek dersler ve etkinlikler bulunmalıdır. Okul yöneticilerinin, öğretmenler üzerinde etkili olabilmeleri ve liderlik vasıflarını taşıyabilmeleri için; MEB okul yöneticiliğini bir ihtisas olarak görmeli ve okul yöneticilerinin, eğitim yönetimi ve tüm yönetsel süreçlerde etkin rol oynayan örgüt içi iletişim ile ilgili kurs, seminer ve konferans v.b. gibi faaliyetlere daha fazla katılmaları sağlanmalıdır. Aynı zamanda bu kurs ve seminerler, MEB-üniversite iş birliği ile daha etkin ve

yararlı hale getirilmeli ve bu kurslarda iletişim, etkileme, güdüleme ve insan ilişkileri konularına ağırlık verilmelidir.

Kaynakça

- AKAD, İ., G. & BUDAK, G. (1994). İşletme Yönetimi, Beta Basım Yayım,1994.
- ARREDONDO, L. (2000). Communicating effectively, New York: McGraw Hill Pub.
- AVOLIO, B.J. ve BASS, B.M. (1995), “Individualised Consideration Viewed At Multiple Levels Of Analysis: A Multi-Level Framework For Examining The Diffusion Of Transformational Leadership”, *Leadership Quarterly*, 6: 199-218.
- AYDIN, M. (1994). Eğitim Yönetimi (6. baskı). Hatiboglu Yayınevi.
- BALTAŞ, Z. ve BALTAŞ, A. (2002). Bedenin Dili. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- BAŞARAN, İ. E. (2000). Eğitim Yönetimi, Ankara,
- CAN, H. (1992). Organizasyon ve Yönetim. Ankara: Adım Yayıncılık.
- COVEY, S.R. (2000). The 7 Habits of Highly Effective People, London: Running Press Miniature Editions; MIN edition
- ÇAĞLAR, İ., “İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İle Mühendislik Fakültesi Öğrencilerinin Liderlik Tarzına İlişkin Eğilimlerinin Karşılaştırmalı Analizi ve Çorum Örneği”, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 2, s. 91-107, 2004.
- DOĞAN, S. (2005). *İlköğretim okulu yöneticilerinin liderlik stilleri ile kullandıkları çatışma çözüm stratejileri arasındaki ilişki*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- DANGAÇ, G., Liderlik ve Yöneticilik, BİYMED Makaleler, 29.07.2008, http://www.biymed.com/makaleler/Gönül_Dangaç, 13.02.2009.
- DOLPHİN, R.R. (2000). The Fundamentals of corporate communication, Oxford: Butterworth-Heinemann
- EFİL, İ. İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999.
- ELMORE, R. F. (2000). Building a new structure for school leadership. Washington, DC: Albert Shanker Institute.
- ERDOĞAN, İ., İşletmelerde Davranış, İ. Ü. İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul,
- ERDOĞAN, İ., İşletmede Davranış, İ. Ü İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1991
- ERGENELİ, A. ve ERYİĞİT, M. (2001). Öğretim Elemanlarının İş Tatmini: Ankara’da Devlet ve Özel Üniversite Karşılaştırması, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2001,19 (2): 159–178.
- ERGENELİ, A., Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, Beta Basım Dağıtım, İstanbul, 2006.
- ERGENELİ, A. “Örgütsel Etkililik Kriteri Olarak Lider Davranışının Örgütsel İklim İle İlişkisi: Görev Karmaşıklığı Bakımından Farklılaşan İki Örgüte İlişkin Bir Uygulama”, AÜ SBF Dergisi, C. 50, No: 1-2 Ankara, 2005.
- ERGUN, T. & A. POLATOĞLU, Kamu Yönetimine Giriş, TODAİE, Ankara, 1988.
- FULLAN, M. (2003). The moral imperative of school leadership. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- GÜMÜŞELİ, A.İ.,(2001). Çağdaş Okul Müdürlerinin Liderlik Alanları. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 28, 531-548.

- JUDGE, T.A. ve PICCOLO, R.F. (2004), "Transformational & Transactional Leadership: A Meta- Analytic Test Of Their Relative Validity", *Journal of Applied Psychology*, 89(5):755-768
- KAYA, Y., K. (1984). Eğitim Yönetimi Kuram ve Türkiye'deki Uygulama. Bilim Yayıncılık. Ankara.
- KIREL, Ç., Örgütsel Davranış, AÜ AÖF Yayınları, Eskişehir, 1998.
- KOÇEL, T., İşletme Yöneticiliği, (8. Baskı) Beta Yayınevi, İstanbul, 2001.
- LEITHWOOD, K., & RIEHL, C. (2003). What do we already know about successful school leadership? Washington, DC: American Educational Research Association.
- LIDEN, R. C., WAYNE, S. J. ve STILWELL, D. (1993), "A Longitudinal Study on the Early Development of Leader-Member Exchanges", *Journal of Applied Psychology* 78: 662-674.
- MARZANO, R. J. (2003). What works in schools: translating research into action. Alexandria, Va. Association for Supervision and Curriculum Development
- MEYER, G.D. and HEPPARD, K.A. (2000), *Entrepreneurial Strategies: The Dominant Logic of Entrepreneurship*, New York, NY: Irwin University Books
- OLDHAM, G.R, CUMMINGS A. (1996), "Employee Creativity: Personal and Contextual Factors at Work", *Academy of Management Journal*, 39(3): 607-634.
- OWNES, J. The Uses of Leadership Theory", *Management Organization and Human Resources*, (Eds: H. Hicks and J. Powell), Mc Graw Hill Book Comp., 1976.
- ÖKSÜZ, C.(1997). İlköğretim Okulları Müdürlerinin Öğretmenlerle İletişim Sürecindeki Yeterlilikleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.
- ROWE, W.G., CANNELLA JR., A.A., RANKIN, D. ve GORMAN, D. (2005), "Leader Succession & Organizational Performance: Integrating The Common-Sense, Ritual Scapegoating and Vicious-Circle Succession Theories", *The leadership Quarterly*, 16(2):197-219.
- SANDERS M. G., & HARVEY, A. (2002). Beyond the school walls: A case study of principal leadership for school community collaboration. *Teachers College Record*, 104(7), 1345-1368.
- SİMON, H. A., D. W. SIMTHBURG, D. W, V. A. THOMPSON, Kamu Yönetimi, (Çev. C. MIHÇIOĞLU) SBF Yayınları, Ankara, 1973.
- ŞİMŞEK, Y. (2003). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Müdürlerinin İletişim Becerileri İle Okul Kültürü Arasındaki İlişki Doktora Tezi
- TENGİLİMOĞLU, D., "Kamu ve Özel Sektör Örgütlerinde Liderlik Davranışı Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Çalışması", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 14 (Güz), s. 1-16, 2005.
- TENGİLİMOĞLU, D., "İş Ortamında Stres ve Stresle Başa Çıkma Yöntemleri: Bir Alan Uygulaması", *G.Ü. İİBF Dergisi*, Sayı 3, s 15-42, 2002.
- TOFFLER (Gelecek Korkusu, Şok, Çev. Selami Sargut, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1981.
- TUTAR, H. (2003). Genel iletişim-kavramlar ve modeller (4. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- YILMAZ, Z. ve M. MISIRLI "İlköğretim Okulu Yöneticilerinin İş Doyumları ile Örgütsel Stres Kaynakları Arasındaki İlişki". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (2), Elazığ, s. 203-222. 2008.
- ZILLIOĞLU, M. (1998). İletişim Bilgisi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

OKUL YÖNETİCİLERİNİN ETİK LİDERLİK DAVRANIŞLARININ ÖĞRETMENLERİN ÖRGÜTSEL SİNİZM DÜZEYLERİNE ETKİSİ

Abdulvehap BOZ ¹

Bu araştırmanın amacı öğretmen algılarına göre okul yöneticilerinin etki liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel sinizm düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. İlişkisel tarama modelindeki bu araştırmanın çalışma grubunu 2015-2016 eğitim öğretim yılında Siirt İlinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullarda görev yapan öğretmen oluşturacaktır. Araştırmanın verileri Brown, Treviño ve Harrison tarafından geliştirilen ve Tuna, Bircan ve Yeşiltaş tarafından Türkçeye uyarlanan Etik Liderlik Ölçeği ile Brandes, Dharwadkar ve Dean tarafından geliştirilen ve Kalağan tarafından Türkçeye uyarlanan Örgütsel Sinizm Ölçeği (Organizational Cynicism Scale) ile toplanacaktır. Toplanan verilerin analizinde aritmetik ortalama, standart sapma, t testi, Pearson Korelasyonu, regresyon ve tek yönlü varyans analizi gibi istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre etik liderlik davranışları ile sinizm arasında orta düzeyde negatif bir ilişki bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Etik liderlik, Okul yöneticisi, Güven, Öğretmen, Örgütsel Sinizm.

Abstract

The purpose of this quantitative study is to examine whether secondary school principals' ethical leadership behaviours affect teachers' organizational cynicism level. The Ethical Leadership questionnaire developed by Brown, Treviño & Harrison and adopted by Tuna, Bircan & Yeşiltaş and Organizational Cynicism Questionnaire will be administered to teachers working in state school located in Siirt province. Various statistical analysis techniques such as t-test, One Way-ANOVA, Pearson Correlation and regression test will be used to evaluate findings. To determine the differences Tukey HSD test will be used. The findings postulated that there is an average and negative relationship between ethical leadership behaviours and cynicism. Some proposals have been forwarded and this article supported to conclude with several implications for school leaders and teachers.

Keywords: Ethical Leadership, School Principals, Trust, Teachers, Organizational Cynicism

Giriş

Tarihsel süreçte her toplum dini, kültürel politik ve sosyal dokusuna uygun davranış örüntüleri oluşturmuşlardır, bu davranış örüntülerinde etik değerlerin önemli bir yere sahip oldukları düşünülmektedir. Davranışları belirleyen ritüellerin ahlaki açıdan kabul edilebilir olması söz konusu ritüellerin devamı açısından önemlidir. Yaşamın her alanında görülen dramatik değişim ve dönüşüm insan ilişkilerinde de köklü değişimlerin habercisi olmuştur. Ayrıca, küresel rekabet, ekonomik belirsizlikler bireyleri istenmeyen davranışlara yöneltebilir. Yaşanan sosyal, politik, ekonomik ve ahlaki travmalar, rüşvet, skandal ve kaotik ortamlar etik kavramının ilgi odağına yerleşmesine neden olduğunu söylemek mümkündür. McCann ve Sweet, (2014) etikten yoksun alınan kararların istenmeyen sonuçların ortaya çıkmasında en temel gerekçe olarak görülmektedir.

Görece yeni bir liderlik tarzı olan etik liderlik çağdaş liderlik yaklaşımlarından biri olarak kabul edilmektedir. McCanne ve Sweet'e (2014) göre dürüstlük ve etik değerler liderin en önemli özelliğidir. Yine Brown ve Trevino'ya göre (2006) liderliğin etik boyutu işgörenlerin davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Lider davranışlarının işgörenlerin davranışları ve dolayısıyla örgütsel sonuçları etkilediği bilinen bir olgudur. Davranışları işgörenleri tarafından olumlu algılanan liderlerin örgütsel sonuçlara pozitif katkılar sunması buna karşın yönetsel uygulamaları işgörenleri tarafından olumsuz algılanan liderlerin örgütsel çıktıları olumsuz yönde etkilemesi beklenir. Yapılan araştırmalar liderlik uygulamalarında dürüstlük, şeffaflık güven gibi pozitif kavramları odağa alan ve etik ilkelere gereken önemi veren liderlerin örgütsel sonuçları olumlu yönde etkiledikleri görülmektedir. Nitekim Boz (2016) yaptığı araştırmada okul yöneticilerinin sergilediği liderlik tarzı ile örgütsel sinizm arasında negatif yönlü ve yüksek bir ilişki saptamıştır. Bu bağlamda modern yönetim anlayışlarından birisi olarak kabul edilen etik liderlik stiline işgörenlerin çalıştıkları kurumlara güven duymaları ve örgütsel sonuçları olumsuz yönde etkileyen örgütsel sinizmi ortadan kaldıracığı varsayılmaktadır. Yurt içi yazında etik liderlik tarzı ile örgütsel sinizm arasındaki ilişkiyi okullar bazında inceleyen çalışma sayısı son derece kısıtlıdır. Eğitim kurumlarında yapılan araştırmalarda Eğitim kurumlarında, Doğan ve Uğurlu (2014) ve Akan, Bektaş ve Yıldırım (2014) tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda etik liderlik ile örgütsel sinizm arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır. İki değişken arasındaki ilişkiyi araştıran başka bir çalışmada Mete (2013) tarafından üniversitede görev yapan öğretim elemanlarına yönelik gerçekleştirilmiş ve iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Etik Liderlik

Etik sözcüğü köken olarak Yunanca "ethos kelimesinden gelmektedir. Anlam olarak eylemi, davranışı gerçekleştiren kişi, toplumun genel davranış kurallarına başka bir deyişle eylemlerini Antik Yunan toplumunun değer yargılarına göre düzenleme olarak tanımlanmaktadır (Pierre, 1987). Stroll, Long, Bourke, ve Campbell (2008) etik kavramının özelde "nasıl davranmalı?", genelde ise "nasıl yaşamalı?" sorularına yanıt aradığını ileri sürmektedir. Etik, neyin iyi ve doğru, neyin kötü ve yanlış olduğunu sorgulama davranışıdır (Cevizci, 2008; Bolat ve Seymen, 2003). Etik toplumun sosyal, ekonomik, kültürel yapılanmasında etkilidir bu nedenle tek başına ele alınıp irdelenemez (Sezgül, 2010). Beekun'a (1996) göre etik bireyin yapması ve yapmaması gereken davranışları belirleme eylemidir. Kant (2003) etiğin bir zihniyet felsefesi olduğu iddia eder. Etik liderler "özü ile sözü bir olan" liderlerdir. Bu açıdan aynı davranışları başkalarından da beklerler (Sezgül, 2010). Bu bağlamda, etik kavramını bireyin davranışları üzerinde etkili olan ve toplumun diğer bireyleri tarafından benimsenen "doğru" davranışları gösterme ve yine toplumun reddettiği "yanlış" davranışlardan kaçınma süreci tanımlamak olasıdır. Başka bir anlatımla etiği, bireyin davranışlarını ahlaki değerlere göre filtreleme süreci olarak nitelendirmek mümkündür.

Liderlerin davranışlarını ahlaki açıdan sorunlu görmeyen işgörenlerin kendilerini geliştirmeleri (Zhu ve diğ., 2004; Kalshoven, Den Hartog ve De Hoogh, 2011)), değişime uyum sağlamları (Van Zyl ve Lazenby, 2002), performanslarını artırmaları (Robinson, 1996), motivasyonlarını artırmaları (May, Gilson ve Harter, 2004) beklenir. Tüm bu olguların pratikte yaşam alanı bulması etik değerlerin işgörenler tarafından içselleştirilmeleri kritik öneme sahiptir

(Sezgül, 2010). Youssef ve Luthans (2012) etik liderlik yaklaşımının pozitif liderliğin bir alt boyutu olarak kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Etik liderlik sosyal öğrenme teorisi üzerine temellendirilmiş modern bir yönetim anlayışıdır. Tıpkı sosyal öğrenme teorisinde olduğu gibi birey çevresindekilerin davranışlarını ve davranışlarının sonuçlarını gözlemler. Gözlemlendiği davranışlardan sonucu olumlu olanları benimser, taklit eder fakat olumsuz olanları taklit etmez ve bu davranışları sergilemekten kaçınır. (Bandura, 1986; Erden ve Akman, 1998; Brown ve diğ, 2005). Sosyal öğrenme kuramında olduğu gibi liderin işgörenler için rol model olabilmesi etik açıdan uygun ve doğru davranışlar sergilemesiyle mümkündür. Sims ve Brinkmann (2003) ve Mayer, Aquino, Greenbaum ve Kuenzi (2012) etik liderlerin davranışlarıyla işgörelere rol model olduklarını ve mesajlarını bu yöntem ile yaymaya çalıştıklarını ileri sürmektedir. Yine Brown ve arkadaşları (2005) Simss ve Brinmann'ın (2003) görüşlerine benzer tespitlerde bulunmakta ve etik liderlik kavramının yönetsel sonuçlarına dikkat çekmekte ve bu konuda önemli saptamalarda bulunmaktadır. Söz konusu yazarlar, etik liderlerin işgörenler ile olan ilişkilerini dürüstlük, şeffaflık ve güven (Zhu ve diğ, 2004) üzerine tesis ettiklerini, adaletli bir çalışma ortamı sağladıklarını ve işgörelere bu şekilde rol model olduklarını söylemektedir. Benzer şekilde Brown ve arkadaşlarına (2005) Liderin adil, şeffaf, dürüst, güvenilir olması ve çalışanlarına ilgi göstermesi işgörelere tarafından takdir edilmesine neden olmaktadır.

Davranışlarını etik değerlere göre düzenleyen liderlerin örgütsel sonuçları olumlu yönde etkiledikleri düşünülmektedir. Nitekim araştırmalar etik liderlik tarzı ile örgütsel yenilik (Pucetaite, 2014), işdoymu (Schwepker, 2001), örgütsel vatandaşlık, örgütsel yaratıcılık (Yılmaz, 2010), örgütsel bağlılığı (Schwepker, 2001; Kim ve Brymer, 2011) ve güven duygusu (Zhu, May ve Avolio, 2004) arasında pozitif bir ilişki olduğunu; buna karşın, etik liderlik ile örgütsel sinizm işten ayrılma (Eliçi, Şener, Aksoy ve Alpan, 2012) ve örgütsel sessizlik (Zehir ve Erdoğan, 2011) arasında ise negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Etik liderlik konusunda yapılan tanımlamalar ve analizler bağlamında düşünüldüğünde etik kavramının, etik liderlerin davranışlarını belirlemede belirleyici oldukları görülmektedir. Başka bir anlatımla, etik ve etik liderlik birbirlerini karşılıklı olarak etkilemekte ve her biri bir diğlerinin sonucu olmaktadır (Sezgül, 2010). Etik lider, izleyenlerin gelişimini önemseyen, davranışlarını yüksek ahlaki standartlara göre düzenleyen bireydir. Etik liderlerin ahlaki temelli bir kültürün yerleşmesine yönelik çaba sarf eden. Etik lider, kendilerine ve başkalarına karşı dürüst, izleyenlerine karşı hoşgörülü, örgütsel başarıyı önemseyen, izleyenlerine güven telkin eden, aldığı kararların sonuçlarını düşünen ve izleyenleri için rol model olan bireydir.

Örgütsel Sinizm

Günümüzde örgütsel yaşamı olumsuz etkileyen çok sayıda faktör bilinmektedir. Söz konusu faktörlerden biride örgütsel kavramıdır. Sinizm ile örgütsel davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesinin uzun bir geçmişi olmasada sinizm kavramının uzun bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir (Eaton, 2000). Deadly (1937) sinizmin uzun tarihini M.Ö. dördüncü yüzyıldaki sinik okullara dayandırmaktadır. "Eski Yunan'da bir hayat tarzı ve düşünce okulu olarak kaynağını bulan sinizm (cynicism), Büyük İskender'in düşüncelerinden ilham aldığı Sinoplu Diyojen'e dayanmaktadır" Doğan ve Uğurlu, 2014, Boz, 2016).

Alan yazın incelendiğinde, sinizm konusunda yapılan çok sayıda tanıma rağmen ortak bir tanımdan söz etmek mümkün değildir. Türk dil Kurumu sinizmi "İnsanın erdem ve mutluluğa

hiçbir değere bağlı olmadan bütün gereksinmelerden sıyrılarak kendi kendine erişebileceğini savunan Antisthenes'in öğretisi, "Kinizm" olarak tanımlanmaktadır (TDK). sinizm en genel anlamda sinizmi bireyin bir başka birey, toplumsal grup veya kuruma karşı yaşadığı engellenme, umutsuzluk, hayal kırıklığı sonucu geliştirdiği olumsuz tutum ve güvensizlik olarak tanımlanmaktadır (Andreson, 1996; Kanter ve Mirvis, 1989; Berman, 1997; Dean ve diğ., 1998; Abaraham; 2000; Andersson ve Bateman, 1997; Bernerth, Armenakis, Feild ve Walker, 2007; Zaidi, Wajid ve Zaidi, 2011) .

Sinikler sürekli olarak dünyaya negatif bir bakış açısıyla algılarlar (Abraham, 2000) sinikler çalıştıkları kurumları ve yönetimi altında çalıştıkları yöneticileri güvenilmez (Dean ve diğ, 1998; Abraham, 2000; Brandes, Dharwadker, Wheatly ve Hadani, 2006a), bencil (Kanter ve Mirvis, 1989; Erdsost, Karacaoğlu ve Reyhanoğlu, 2007), kötü niyetli (Davis ve Gardner, 2004), düşmanca tutum içinde olmakla (Tindle ve diğ, 2009; Dean ve diğ, 1998) suçlamaktadır. Sinizm konusunda araştırma yapan yapanların çoğu siniklerin işyerindeki kötü ve olumsuz koşulları kalıcı ve değiştirilemez görüşünde hem fikir oldukları görülmektedir. Ancak söz konusu yazarların aksine Dean ve arkadaşlarının (1998) Van, Brooks ve Tesluk'tan (1996) aktardıklarına gören sinikler, bir şeylerin daha iyi olacağı konusunda iyimser görüşe sahiptir.

Sinikler kendilerine has bir takım davranış örüntülerine sahiptir. İnsan davranışlarını belirleyen yasa, gelenek ve din gibi olgulara boyun eğmemeleri gerekir, eğer birey bunların boyunduruğu altına girerse kendisi ile çelişir bunun yerine insan ilişkilerini doğa kanunlarına göre düzenlemelidir (Sayre, 2011; Boz, 2016). Sinizm yaşayan bireylerin yalan söyleme, sahte yüzle ortaya çıkma, bencil, art niyetli öfkeli, kindar, düşük ve moralli olma, kendilerini değersiz görme ve yabancılaşıma yaşama gibi olumsuz tutum ve davranışlar sergiledikleri bilinmektedir (Dean ve diğ, 1998; Brandes Dharwadkar ve Dean, 1999; Abraham, 2000, Erdsost, Karacaoğlu ve Reyhanoğlu, 2007; Özgener, Ögüt ve Kaplan, 2008; Kalağan, 2009; Kalağan ve Güzeller, 2010; Tokgöz, Boz, 2016).

Literatür incelendiğinde sinizmin üç alt boyuttan meydana oluştuğu görülmektedir. Bunlar: Bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlardır (Andersson, 1996; Dean ve diğ, 1998). Bireyin çalıştığı kuruma karşı beslediği negatif inanç, duygu ve davranış olarak nitelendirilen örgütsel sinizm (1) bilişsel, (2) duyuşsal ve (3) davranışsal olmak üzere üç alt bileşenden oluşmaktadır. Bilişsel boyut "Örgütün dürüstlükten yoksun olduğuna dair inancı", duyuşsal boyut bireyin örgüte karşı nefret, öfke, saygısızlık, tiksinti ve utanç gibi birtakım olumsuz duyguları ifade eder. Davranışsal boyutta bireyin kendisini rahatsız eden politika ve uygulamalara tepkisini somut olarak gösterdiği aşamadır (Kanter ve Mirvis; 1989; Dean ve diğ,1998; Abraham, 2000; 2004; Özgener ve diğ, 2008; Kalağan, 2010; Özler, Atalay ve Şahin,2010; Karadağ, Kılıçoğlu ve Yılmaz, 2014).

Örgütsel sonuçları olumsuz yönde etkileyen sinizmi tetikleyen çeşitli faktörler söz konusudur. Literatür incelendiğinde, stress (Dean ve diğ, 1998), rol çatışması, iletişimsizlik, yönetimsel eksiklikler, aşırı iş yükü, ücretler arasında farklılıklar (Anderson, 1996), yönetime duyulan güvensizlik (Abraham, 2000) beklentiler ile gerçeklik arasındaki uyumsuzluk (Anderson, 1996; Özgener, Ögüt ve Kaplan, 2008), psikolojik sözleşme ihlalleri (Johnson ve O'Leary - Kelly, 2003, akt, Karadağ ve diğ, 2014; James, 2005; Cihangiroğlu ve Şahin, 2012; Karadağ ve diğ, 2014), iş güvensizliği (Ashford, Lee ve Bobko, 1989), örgütsel adaletsizlik (Fitzgread, 2002), işgücü özellikleri (Cartwright ve Holmes, 2006) gibi faktörler sinizme açmaktadır.

Sinizme ilişkin yapılan değerlendirmeler bağlamında düşünüldüğünde, sinizmin hem bireysel hemde örgütsel açıdan zararlı bir davranış olduğunu ortaya koymaktadır. Bireyi inanç, duygu ve davranış açısından olumsuz yönde etkileyen sizninin birey açısından fizyolojik ve psikolojik yansımalarının olmasının kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. Nitekim çok sayıda araştırmacı (Dean ve diğ, 1989; Smith ve Diğ, 1998; Kanter ve Mirvis, 1998; Abraham, 2000; Kalağan, 2009; Eaton, 2000; Carth ve Holmes, 2006; Yalçınkaya, 2014) sinizmin hem bireyi hemde örgütsel sonuçları negatif yönde etkilediğini ileri sürmektedir.

Sinizmin bireyi fizyolojik açıdan yıpratıldığını ve bireyde öfke, içine katanıklık, sessizlik, hayal kırıklığı, sinirlenme, uykusuzluk, stress, gibi bir takım psikolojik rahatsızlıklara yol açtığı ileri sürülmektedir (Dean ve diğ, 1989; Smith ve Diğ, 1998; Kanter ve Mirvis, 1998; Abraham, 2000; Kalağan, 2009; Eaton, 2000; Carth ve Holmes, 2006; Yalçınkaya, 2014; Boz, 2016). Sonuç olarak sinizmin okul kültürünü olumsuz yönde etkileyen ve mücadele edilmesi gereken olumsuz örgütsel bir davranış olduğu düşünülmektedir. Nitekim, Kotter ve Cohen (2012) liderlerin öncelik görevlerinin örgütsel sinizm ile mücadele olduğunu ileri sürmektedir. Benzer şekilde Davis ve Gardner (2004) lider işgören arasında tesis edilecek sağlıklı bir etkileşimin örgütsel sinizm oluşmasında faktörleri ortadan kaldıracabileceğini ileri sürmektedir.

Örgütsel sinizm ile işgörenlerin iş ve örgüt odaklı sonuçlarına ilişkin çok sayıda araştırma yapılmıştır. Reichers ve Wanous ve Austin (1997) sinizm ile iş doyumu, Wanous, Reichers ve Austin (2000), Stanley, Meyer ve Topolnysky (2005) örgütsel sinizm ile şüphecilik, Karadağ ve arkadaşları (2014) örgütsel sinizm ile okul kültürü ve okul başarısı, Naus ve arkadaşları (2007) örgütsel sinizm ile değer uyumsuzluğu, iş otonomisi ve örgütsel güven, Özgan ve Külekçi örgütsel bağlılık (2012), Yıldız (2013) örgütsel bağlılık, örgütsel sinizm ve örgütsel muhalefet arasındaki ilişkiyi, Yetim ve Ceylan (2011) örgütsel sinizm ile örgütsel vatandaşlık arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, okul yöneticilerinin liderlik stillerinin, öğretmenlerin yaşadığı sinizmin yordayıcısı olup olmadığını saptamaktır. Araştırmada ayrıca, okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarını gerçekleştirme düzeyi ile öğretmenlerin örgütsel sinizm algılarını bazı değişkenlere göre incelenecektir. Bu bağlamda, sınıf öğretmeni algılarına göre etik liderlik ile örgütsel sinizm arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1. İlkokul öğretmenlerinin algılarına göre okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarını gerçekleştirme düzeyi nedir, bu düzey; cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve kıdem değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?
2. İlkokul öğretmenlerinin örgütsel sinizm düzeyi nedir, bu düzey; cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve kıdem değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Okul yöneticilerinin etik liderlik davranışları ile örgütsel sinizm arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Okul yöneticilerinin etik liderlik davranışları, öğretmenlerin yaşadığı sinizmin bir yordayıcısı mıdır?

Yöntem

Araştırmanın bu kısmında, araştırmanın örnekleme, veri toplama araçlarına ve verilerin analizine yer verilmiştir.

2.1 Çalışma Grubu

Okul yöneticilerinin etik liderlik davranışları ile örgütsel sinizm düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Siirt ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullarda çalışan öğretmenler üzerinde yapılan bu çalışmada nedensel ilişkinin test edilebileceği bir katılımcı grubundan yararlanılmıştır. Bu araştırmanın evrenini Siirt il merkezinde bulunan 2015-2016 öğretim yılında eğitim ve öğretim yapan ilkokullar oluşturmaktadır. Bu araştırmanın örnekleme tesadüfî yöntemle belirlenen okullar ve bu okullarda görev yapan 246 öğretmen oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve kıdemlerin belirlemek amacıyla oluşturulan kişisel bilgi formu, etik liderlik ölçeği ve örgütsel sinizm ölçeği kullanılmıştır. Okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarını belirlemek amacıyla, Brown ve arkadaşları (2005) tarafından geliştirilen ve Tuna, Bircan ve Yeşiltaş (2012) tarafından Türkçeye uyarlanan etik liderlik ölçeği kullanılmıştır. Çalışmanın güvenilirlik katsayısı, 92 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışma kapsamında toplanan veriler ile ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı, 96 olarak saptanmıştır.

Dean, Brandes ve Dharwadkar (1999) tarafından geliştirilen ve Kalağan (2009) tarafından Türkçeye uyarlanan üç boyutlu Örgütsel Sinizm Ölçeği kullanılmıştır. Örgütsel sinizm ölçeği 5'li likert tipi toplam 13 maddeden oluşmaktadır. Ölçek bilişsel duyuşsal ve davranışsal olmak üzere üç faktörden oluşmaktadır. Bu çalışmada Cronbach Alfa iç tutarlılık Katsayıları sırasıyla, 91, 97 ve 85 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin geneline ilişkin Cronbach alfa katsayısı ise, 95 olarak bulunmuştur.

Araştırmada yer alan alt problemlerin çözümlenmesinde betimsel istatistik yöntem ve teknikler kullanılmıştır. Anketlerden elde edilen verilerin analizinde SPSS (Statistical PacketforSocialStudies) programı kullanılmış ve frekans (f), yüzde (%) ve aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Araştırma problemlerini çözümlenmesinde t-testi, tek yönlü varyans analizi (F), Pearson Korelasyon katsayısı ve regreyon teknikleri kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Nicel ve ilişkisel tarama modeline dayalı bir çalışma olmasından dolayı verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Araştırmanın alt problemleri çözümlenirken, t-testi, Tek Faktörlü varyans analizi (Anova), Pearson Korelasyon Katsayısı ve regresyon analizi uygulanmış; frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmada ortaya çıkan bulgular ve bu bulgulara dayalı yapılan yorumlara yer verilmiştir.

Öğretmen algılarına göre yöneticilerin etik liderlik davranışlarını gerçekleştirme düzeyi ile öğretmenlerin örgütsel sinizm ve alt boyutlarına ilişkin algıları analiz edilerek sonuçlar Tablo 1 de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğretmen Algılarına Göre Okul Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışlarını Gerçekleştirme Düzeyi İle Öğretmenlerin Örgütsel Sinizm Alt Boyutlarına İlişkin Algıları

	N	\bar{X}	Ss
Etik liderlik	246	3,22	1,39
Sinizm		2,94	1,01
Bilişsel (Sinizm)		3,06	1,08
Duyuşsal (Sinizm)		2,65	1,29
Davranışsal (Sinizm)		3,07	1,00

Öğretmen algılarına göre okul yöneticilerin etik liderlik davranışlarını gerçekleştirme düzeyi ile öğretmenlerin örgütsel sinizm düzeylerinin cinsiyet ve eğitim durumu değişkenlerine ilişkin analiz sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Öğretmen algılarına göre okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarını gerçekleştirme düzeylerine ile öğretmenlerin örgütsel sinizm algılarının cinsiyet ve eğitim durumu değişkenlerine göre t-testi sonuçları

		N	\bar{X}	ss	T	p
Cinsiyet	Erkek	109	3,33	1,04	1,379	,169
	Kadın	137	3,14	1,02		
Eğitim Durumu	Lisans	220	3,25	1,00	1,823	,070
	Y. Lisans	24	2,85	1,28		

önlisans grubunda sadece iki kişi bulunduğu için analize dahi edilmedi

Tablo 2'deki dağılım incelendiğinde, öğretmen algılarına göre yöneticilerin etik liderlik davranışlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir ($t=1,379$; $p>0,05$). Bu durum, erkek ($X =3,33$) ve kadın ($X =3,14$) öğretmenlerin yöneticilerinin etik liderlik davranışlarını orta düzeyde algıladıkları görülmektedir. Öğretmenlerin okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarına ilişkin algıları eğitim durumu değişkenine göre farklılaşmamakla ($t=1,823$; $p>0,05$) birlikte, lisans mezunu öğretmenlerin ($X=3,25$) yüksek lisans mezunu öğretmenlere (2,85) göre okul yöneticilerin etik davranış açısından daha olumlu algıladıkları görülmektedir.

Tablo 3'te ilköğretim öğretmenlerinin algılarına göre okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarını gerçekleştirme düzeyi ile öğretmenlerin örgütsel sinizm algılarının kıdem değişkenine göre karşılaştırılması amacıyla yapılan Anova testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarına ilişkin öğretmen algılarının medeni durum değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($F=4,713$; $p<0,05$). Buna göre öğretmenler, medeni durum değişkenine göre, okul yöneticilerinin orta düzeyde etik liderlik davranışları gösterdiklerini ifade etmektedirler. Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre farkın evli öğretmenler ile dul öğretmenler ve bekâr öğretmenler ile dul öğretmenler arasında olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin okul yöneticilerin etik liderlik davranışlarına ilişkin algılarının kıdem değişkenine göre farklılık göstermemektedir. Öğretmen algılarına göre okul

yöneticilerinin etik liderlik davranışlarını gerçekleştirme düzeyi ($X=3,41$ ile $X= 3,04$) arasında değişmektedir.

Tablo 3. Öğretmen Algılarına Göre Yöneticilerin Etik Liderlik Davranışlarını Gerçekleştirme Düzeyi İle Öğretmenlerin Örgütsel Sinizm Algılarının Medeni Durum ve Kıdem Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçlar

		N	\bar{X}	SS	F-test	P
Medeni durum	Evli (1)	139	3,35	1,00	4,713	,010
	Bekar (2)	103	3,10	1,05		
	Dul (3)	4	2,00	,50		
Kıdem	1-5 yıl (1)	67	3,41	1,02	1,064	0,375
	6-10 yıl (2)	85	3,20	1,01		
	11-15 yıl (3)	58	3,04	1,05		
	16-20 yıl (4)	25	3,17	1,18		
	21 yıl ve üstü (5)	11	3,36	,90		
Toplam	Toplam	246	3.22	1,03		

İlkokul öğretmenlerinin algılarına göre öğretmenlerin örgütsel sinizm algılarının cinsiyet ve eğitim durumu değişkenlerine göre karşılaştırılması amacıyla yapılan t testi sonuçlarına Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Örgütsel Sinizm Algılarının Medeni Durum ve Kıdem Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçlar

		N	\bar{X}	Ss	t	P
Cinsiyet	Erkek	109	2,96	1,08	,336	,737
	Kadın	137	2,92	,96		
Eğitim Durumu	Lisans	220	2,90	1,00	2,010	0,045
	Y. Lisans	24	3,34	1,05		

Tablo 4'e göre okul yöneticilerinin "etik liderlik" davranışlarını gerçekleştirme düzeyleri "kıdem" değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Başka bir deyişe erkek ve kadın öğretmenlerin örgütsel sinizm konusunda benzer görüşlere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin örgütsel sinizme ilişkin algılarının eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak farklılaşmaktadır ($t=2,010$; $p<0,05$). Yüksek lisans mezunu öğretmenlerin lisans mezunu öğretmenlere göre sinizmi daha yoğun yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 5'te ilkökull öğretmenlerinin örgütsel sinizm algılarının medeni durum ve kıdem değişkenlerine göre karşılaştırılması amacıyla yapılan Anova testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 5'e göre öğretmenlerin sinizmi algılama düzeyleri medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=3,523$; $p<0,05$). Farkın kaynağını belirlemek için

yapılan Tukey HSD testi uygulanmıştır. Buna göre farkın evli öğretmenler ile dul öğretmenler arasında olduğu saptanmıştır.

Öğretmenlerin sinizm algılama düzeyleri incelendiğinde öğretmen algılarının kıdem değişkenine göre farklılaştığı görülmektedir. Sinizm ortalama puanları incelendiğinde kıdem yükseldikçe algılanan sinizm puanının da yükseldiği görülmektedir. Anova sonucuna göre kıdemler arasında görülen bu farklar istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=4,103$; $p<0,05$).

Tablo 5. Öğretmenlerin Örgütsel Sinizm Algılarının Medeni Durum ve Kıdem Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

		N	\bar{X}	SS	F-test	P
Medeni durum	Evli (1)	139	2,82	,97	3,523	,031
	Bekar (2)	103	3,05	1,05		
	Dul (3)	4	3,94	,47		
Kıdem	1-5 yıl (1)	67	2,72	,93	4,103	,003
	6-10 yıl (2)	85	2,83	,97		
	11-15 yıl (3)	58	2,98	1,04		
	16-20 yıl (4)	25	3,47	1,10		
	21 yıl ve üstü (5)	11	3,60	,88		
Toplam	Toplam	246	2,94	1,01		

**: $p<0,01$ *: $p<0,05$

Tablo 6. Öğretmen Algılarına Göre Yöneticilerin Etik Liderlik Davranışlarını Gerçekleştirme Düzeyi ile Öğretmenlerin Örgütsel Sinizm Algıları Arasındaki İlişkilerin Dağılımı

	1	2	3	4	5
1. Etik liderlik	1				
2. Sinizm	-,420**	1			
3. Bilişsel (sinizm)	-,410**	,913**	1		
4. Duyuşsal (sinizm)	-,433**	,917**	,740**	1	
5. Davranışsal (sinizm)	-,272**	,878**	,703**	,733**	1

** $p < 0.01$

Tablo 6'daki dağılım incelendiğinde, öğretmen algılarına göre okul yöneticilerinin etik liderlik davranışları ile sinizmin bilişsel ($r=-,420$, $p < 0.01$), duyuşsal ($r=-,410$, $p < 0.01$) ve davranışsal boyutu ($r=-,433$, $p < 0.01$) arasında orta düzeyde, negatif ve anlamlı olduğu görülmektedir. Etik liderlik ile sinizmin alt boyutları arasındaki en güçlü ilişkinin etik liderlik ile sinizmin duyuşsal boyutu arasında olduğu saptanmıştır. Sinizmin alt boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde en yüksek ilişkinin duyuşsal boyut ile bilişsel ($r=,740$) boyut arasında olduğu görülmektedir.

Etik liderliğin örgütsel sinizm puanlarını yordama düzeyinin belirlenmesinde yapılan Lineer Regresyon Analizi Sonuçlarına Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tabloda verilen model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=53,323$; $p<0,01$). Ayrıca regresyon katsayılarının da anlamlı olduğu görülmektedir. Regresyon katsayıları, etik liderlik davranışlarının sinizmi anlamlı bir şekilde yordadığını göstermektedir ($B= -0,412$; $t=7,234$;

$p < 0,05$). Etik Liderlik algısındaki 1 birimlik artış sinizmi 0,412 birim aşağı düşürmektedir. Sonuç olarak, okul yöneticilerinin etik liderlik tarzı öğretmenlerin örgütsel sinizm düzeyini negatif yönde ve anlamlı düzeyde etkilemektedir. Başka bir ifade ile okul yöneticileri etik davranışlar sergiledikçe öğretmenlerin sinizm yaşama düzeyleri azalmaktadır.

Tablo 7. Değişkenler Arasındaki Lineer Regresyon Analizi Sonuçları

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	4,270	,193		22,128	,000
	ETIKLIDERLIK	-,412	,057	-,420	-7,234	,000
F=53,324, $p < 0,001$ R ² =,177						

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma okul yöneticilerinin etik liderlik tarzlarının öğretmenlerin örgütsel sinizm düzeylerine etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırma bulgularından ulaşılan sonuçlar, öğretmen algılarına göre okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarını orta düzeyde gerçekleştirmektedirler. İlgili literatür incelendiğinde, araştırmamızın sonuçları ile paralellik gösteren çalışmalar olduğu göze çarpmaktadır. Benzer şekilde, Doğan'ın (2005), araştırmasının bulguları, öğretmenlerin okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarını orta düzeyde algıladıkları görülmektedir. Konak ve Erdem (2015) ve Ayık, Yücel ve Savaş'ın yaptıkları araştırmalarda ise çoğunlukla katılıyorum düzeyinde tespit edilmiştir. Bazı araştırmalarda ise Doğan ve Uğurlu (2014) ve Doğan, Uğurlu ve Kaya (2015) okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarını yüksek düzeyde sergilediklerini göstermektedir. Gerek mevcut araştırma gerekse ilgili literatürden elde edilen bulgular etik ilkelerin okul yöneticilerinin davranışlarında belirleyici bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Bilgi çağının bir gereği ve sonucu olarak kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve bununla birlikte toplumların etik dışı olaylara gösterdiği tepkiler mevcut sonucun ortaya çıkmasında etkili olmuş olabilir.

Öğretmenlerin algılarına göre okul yöneticilerinin etik liderlik davranışları öğretmenlerin cinsiyet, eğitim durumu ve kıdeme göre farklılaşmamaktadır. Bu durum öğretmenin okul yöneticilerini etik davranış bağlamında değerlendirirken cinsiyetçi bir anlayışa sahip olmadıkları şeklinde yorumlamak mümkündür. Benzer şekilde, öğretmenlerin eğitim durumu ve kıdeminin değerlendirmede etkili olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum öğretmenlerin yaşamları boyunca benzer süreçlerden geçmeleri ve benzer toplumsal etik kurallarının etkisinde olmalarıyla açıklanabilir. İlgili yazında mevcut sonuç ile örtüşen çalışmalar söz konusudur. Örneğin, Doğan ve Uğurlu (2014) ve Gülcan, Kılınç ve Çepni'nin (2012) çalışmalarında okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarının cinsiyete göre farklılaşmadığını bulgulamışlardır. Benzer şekilde, Doğan ve Uğurlu'nun (2014) araştırma bulguları öğretmen algılarının kıdem değişkenine göre farklılaşmadığını ancak Gülcan, Kılınç ve Çepni'nin (2012) bulguları etik liderlik davranışının kıdeme göre farklılaştığını göstermektedir.

Araştırma sonuçları öğretmenlerin orta düzeyde sinizm yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Başka bir ifade ile öğretmenlerin "kısmen" sinizm yaşadıklarını göstermektedir. Bu bulgu, Kalağan ve Güzeller (2010), Boz (2016), McClough, Rogelberg, Fisher ve Bachiochi (1998), Polat ve Meydan (2010), Arslan (2012), Altınöz, Çöp ve Sığıntı (2011) çalışmalarının bulgularıyla paralel göstermektedir.

Örgütsel sinizm alt boyutlar bağlamında incelendiğinde öğretmenlerin sızniemi en yüksek düzeyde davranışsal boyutta, en düşük düzeyde ise duyuşsal boyuttan yaşadıkları anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, Yetim ve Ceylan'ın (2011) araştırmalarında öğretmenlerin davranışsal sinizm alt boyutunun en yüksek, duyuşsal sinizm boyutunun en düşük düzeyde sergilendiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu durum öğretmenlerin yönetime duyduğu güvensizliğin bir sonucu olarak davranışlarına yansıklarını ortaya koymaktadır. Toplumun tepkisel yönünün ağır basması ortaya çıkan soucun bir nedeni olarak gösterilebilir. Başka bir ifade ile duyuşsal boyutun düşük çıkması bireyin olayları abartma duygusundan kaynaklanmış olabilir.

Yapılan korelasyon ve regresyon analizleri sonucunda, yönetici etik liderlik davranışları ile örgütsel sinizm ve tüm alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı, orta düzeyde bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle, okul yöneticileri etik davranışlar sergiledikçe öğretmenlerin örgütsel sinizm düzeyleri azalmaktadır. Etik liderlik davranışları ile örgütsel sinizmin bilişsel ve duyuşsal boyutları arasında orta düzeyde bir ilişki saptanmış buna karşın etik liderlik davranışları ile örgütsel sinizmin davranışsal boyut arasında düşük bir ilişki bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre örgütsel sinizm ile örgütsel sinizmin alt boyutları arasında pozitif ve yüksek bir ilişki olduğu söz konusudur. Doğan ve Uğurlu'nun (2014) öğretmen algılarına göre okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarıyla ile örgütsel sinizm arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır; bulguları araştırmamızın sonuçları ile örtüşmektedir. Sinizm ve etik liderlik arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışan ilişkiisel araştırma sonuçları etik liderlik davranışları ile örgütsel sinizm arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğunu doğrulamaktadır. Etik liderlik ile örgütsel sinizm arasındaki ilişkinin incelendiği bir diğer araştırmada, mevcut araştırma sonuçları ile örtüşen bulgulara ulaşılmıştır. Akan ve arkadaşlarının (2014) yaptığı çalışmada etik liderlik ile örgütsel sinizm arasında orta düzeyde negatif ve anlamlı bir sonuç saptanmıştır. Mete'nin (2013) çalışmasında ise etik liderlik ile örgütsel sinizm arasında negatif yönlü yüksek ve anlamlı bir ilişki elde edilmiştir.

Yapılan araştırmalar sinizmin yaşandığı örgütlerdeki işgörenlerin etik dışı davranışlar sergileme (Andersson ve Bateman, 1997) eğilimi içerisinde olduklarını göstermektedir. Benzer bir şekilde Anderson (1996) etik dışı davranışların sinizme önemli oranda kaynaklık ettiğini ileri sürmektedir. Okul yöneticilerinin etik liderlik tarzını benimsemeleri öğretmenlerin yöneticilerine güven duymalarına aracılık edebilir ve bu sayede öğretmenler örgütsel sinizm kaynaklı olumsuz tutum ve davranışlardan kaçınabilirler. Ayrıca bu durumun öğretmenlerin iyimserlik duygularını artırması beklenir. Nitekim bazı araştırmacılar, (De Hoog ve Den Hartog, 2008; Kalshoven, Den Hartog ve De Hoogh, 2011) etik liderlik tarzının işgörenlerin iyimserlik duygularını pozitif yönde etkilediğini ileri sürmektedir. Yine Dean ve arkadaşları (1998) etik liderin güven uyandıran davranışlarının sinik inanç, tutum ve davranışları azaltabileceğini ileri sürmektedir.

Öğretmenlerin yaşadığı sinizm okula karşı beslenen olumsuz inanç, tutum ve davranışlarla somutlaşmaktadır. Başka bir deyişle, Karadağ, Kılıçoğlu ve Yılmaz'ın (2014) ve ifade ettikleri gibi öğretmenlerin yaşadığı sinizmin okullardaki eğitim ve öğretim faaliyetlerinin başarısına ilişkin inançsızlıkları pekiştirmektedir. Dolayısıyla, öğretmenlerin okullarına karşı sinizimleri okul kültürün, iklimini ve sonuç olarak akademik başarı üzerinde yıkıcı bir etkiye

sahiptir. Nitekim Karadağ ve arkadaşlarının ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel sinizm algılarının okul kültürünü ve okul başarısı üzerindeki etkilerini incelediği çalışmasının bulguları öğretmenlerin örgütsel sinizm algılarının okul başarısını olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu olumsuz durumun ortadan kaldırılmasında olumlu bir örgüt kültürü ve ikliminin (Brown, 2005) oluşmasında etkili olduğu bilinen etik liderlik tarzının bir farklılık yaratabileceği düşünülmektedir. Olumsuz düşünce, tutum ve davranışı simgileyen sinizmin pozitif duygular sayesinde ortadan kalkacağı ve öğretmenlerin verimliliğini olumlu yönde etkileyeceği varsayılmaktadır. Nitekim Seligman (2002a) pozitif duyguların bireyin yaşama olumlu bakmasına aracılık ettiğini ileri sürmektedir. Sinizmin olumsuz etkilerinden arınmış öğretmenlerin daha yüksek akademik başarıya sahip öğretmenlere dönüşmesi mümkündür. Nitekim Kalshoven ve arkadaşları (2011) ve Brown ve arkadaşlarına (2005) göre etik liderler örgütsel amaçlara ulaşmayı kolaylaştıran önemli örgütsel bir araçtır.

Brown ve arkadaşlarına (2005) göre etik liderlik davranışları işgörenlerin kendi liderlerine karşı duygusal güven bağlarını güçlendirmekte ve örgütsel sonuçları olumlu yönde etkilemektedir. Brown ve arkadaşlarının bu saptaması araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Nitekim mevcut araştırmanın bulgularına göre okul yöneticileri etik davranışlar sergiledikçe öğretmenlerin örgütsel sinizm düzeyleri azalmaktadır. Etik liderlik yaklaşımının güven temelli bir yaklaşım (Brown ve diğ., 2005) olduğu gerçeği göz önüne alındığında etik liderlik yaklaşımının öğretmenlerin sinik tutumlarını azaltacağı varsayılabilir. Nitekim, Andersson ve Bateman'ın (1997) işgörenler liderlerine güvenmedikleri zaman sinik tutumlar sergileme sıklıkları artmaktadır sayıltısı bu varsayımımızı destekler niteliktedir.

Sonuç olarak, etik liderlik tarzı ile örgütsel sinizm arasında bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Etik liderlik tarzının örgütsel sinizm üzerinde etkili olduğu araştırma bulgularına göre ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin okul yöneticilerine ve dolayısıyla okula karşı tahrip edici davranışları tetikleyen sinizmin okul başarısını olumsuz yönde etkilediği araştırma sonuçları ile aşikârdır. Önemli bir kamu hizmetini yürütmekle mükellef olan okulların kendilerinden beklenen sorumluluklarını yerine getirmeleri her şeyden önce kurumlarına ve liderlerine güven duymalarıyla yakından ilişkilidir. Öğretmenlerin kendilerinden beklenen rol ve sorumluluklarını yerine getirmeleri bilişsel duyuşsal ve davranışsal açıdan sağlıklı olmalarıyla mümkündür. Temel beslenme kaynağı güvensizlik olan örgütsel sinizmin olumsuz etkilerinin etik liderlik yaklaşımı ile ortadan kaldırılabilir veya en azından azaltılabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, okul yöneticilerinin yönetim uygulamalarında etik dışı davranışlardan özenle kaçınmaları; başka bir ifade ile etik liderlik yaklaşımının felsefesine uygun davranışlar sergilemeleri eğitim kurumlarının geleceği açısından yararlı olacağını düşünülmektedir.

Öneriler

Araştırma kapsamında elde verilerden ulaşılan bulgulara dayanılarak şu önerilerde bulunulabilir.

1. Araştırma bulguları öğretmenlerin "orta düzeyde" sinizm yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin sinizm düzeylerini düşürmek için okullarda sinizm yol açan faktörler belirlenmeli ve bunun için gerekli tedbirler alınabilir.
2. Araştırma sonuçları okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarına ara sıra başvurdukları görülmektedir. Bu nedenle, etik liderlik davranışlarının ilkeleri

- konusunda bilgilendirilmeli ve etik liderlik konusunda seminer, çalıştay gibi etkinliklere katılmalarını sağlanabilir.
3. Araştırma bulguları etik liderliğin örgütsel sinizmi negatif yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, okul yönetileri etik liderlik davranışlarını bir yaşam felsefesi olarak benimsemeleri konusunda teşvik edilebilirler.
 4. Bu araştırma ilköğretim düzeyinde yapılmıştır. Araştırma aynı desenle okul öncesi eğitimi, ortaokul ve lise düzeyindeki öğretmenlere dönük yapılabilir.

Kaynakça

- Abraham, R. (2000). Organizational Cynicism: Bases and Consequences. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 126(3), 269.
- Akan, A., Bektaş, F., & Yıldırım, İ. (2014). Sınıf Öğretmeni Algılarına Göre Etik Liderlik ve Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişki. *Nwsa: Education Sciences*, 9(1), 48-56.
- Altınöz, M., Çöp, S., & Sığındı, T. (2011). Algılanan Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Sinizm İlişkisi: Ankara'daki Dört ve Beş Yıldızlı Konaklama İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15(21), 285-315.
- Andersson, G. (1996). The Benefits of Optimism: A Meta-Analytic Review of The Life Orientation Test. *Personality and Individual Differences*, 21(5), 719-725.
- Andersson, L. M., & Bateman, T. S. (1997). Cynicism in the Workplace: Some Causes and Effects. *Journal of Organizational Behavior*, 18(5), 449-469.
- Arslan, E. T. (2012). Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik Personelinin Genel ve Örgütsel Sinizm Düzeyi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(1), 12-27.
- Arslantaş, C. C., & Dursun, M. (2008). Etik liderlik davranışının yöneticiye duyulan güven ve psikolojik güçlendirme üzerindeki etkisinde etkileşim adaletinin dolaylı rolü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 111-128.
- Ashford, S. J., Lee, C., & Bobko, P. (1989). Content, cause, and consequences of job insecurity: A theory-based measure and substantive test. *Academy of Management Journal*, 32(4), 803-829.
- Ayık, A., Yücel, E., & Savaş, M. (2014). Öğretmenlerin Örgütsel Adalet Algılarının Yordayıcısı Olarak Okul Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2).
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall, Inc.
- Beekun, Rafik Issa, (1996), Islamic Business Ethics, International Institute of Islamic Thought, (703) 471-1133, s. 1-14.
- Boyalı, H. (2011). *Örgütsel Sinizm ve İş Tatmini Arasındaki İlişkiler: Karaman'daki Bankalar Üzerinde Bir Uygulama* (Doctoral Dissertation, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı).
- Bolat, T., & Seymen, O. A. (2003). Örgütlerde iş etiğinin yerleştirilmesinde dönüşümcü liderlik tarzının etkileri üzerine bir değerlendirme. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(9), 59-85.
- Boz (2016). Okul Yöneticilerinin Otantik Liderlik Davranışları ile Okulların Akademik İyimsellik ve Öğretmenlerin Örgütsel Sinizm Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dicle Üniversitesi

- Brandes, P., Dharwadkar, R., & Dean, J. W. (1999). Does organizational cynicism matter? Employee and supervisor perspectives on work outcomes. In *Eastern Academy of Management Proceedings* (pp. 150-153).
- Brandes, P., Dharwadkar, R., Wheatley, K. & Hadani, M. (2006a). A Field Examination Using Global and Local Social Exchange Relationship and Workplace Outcomes. *Sharing Newtwork Leadership*. 191–224.
- Brown, M. E., Treviño, L. K., & Harrison, D. A. (2005). Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational behavior and human decision processes*, 97(2), 117-134.
- Brown, M. E., & Treviño, L. K. (2006). Ethical leadership: A review and future directions. *The leadership quarterly*, 17(6), 595-616.
- McCann, J., & Sweet, M. (2014). The perceptions of ethical and sustainable leadership. *Journal of Business Ethics*, 121(3), 373-383.
- Cartwright, S., & Holmes, N. (2006). The Meaning of Work: The Challenge of Regaining Employee Engagement and Reducing Cynicism. *Human Resource Management Review*, 16(2), 199-208.
- Cevizci, A. (2008). *Etiğe giriş*. Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Çetin, F., & Basım, H. N. (2012). Örgütsel psikolojik sermaye: Bir ölçek uyarlama çalışması. *Amme İdare Dergisi*, 45(1), 121-137.
- Davis, W. D., & Gardner, W. L. (2004). Perceptions of Politics and Organizational Cynicism: An Attributional and Leader–Member Exchange Perspective. *The Leadership Quarterly*, 15(4), 439-465.
- Dean, J. W., Brandes, P., & Dharwadkar, R. (1998). Organizational Cynicism. *Academy of Management Review*, 23(2), 341-352.
- De Hoogh, A. H., & Den Hartog, D. N. (2008). Ethical and despotic leadership, relationships with leader's social responsibility, top management team effectiveness and subordinates' optimism: A multi-method study. *The Leadership Quarterly*, 19(3), 297-311.
- Doğan, S., & Uğurlu, C. T. (2014). Okul yöneticilerinin etik liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel sinizm algıları arasındaki ilişki Relationship between ethical leadership behaviors of school administrators and teachers perceptions about organizational cynicism. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(3), 489-516.
- Doğan, S., Uğurlu, C. T., & Kaya, O. (2015). Okul Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışlarının Öğretmenlerin Algı ve Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (Uluslararası Hakemli Dergi International Refereed Journal)*, 4(2), 775-789.
- Dudley, D. R. (1937). A History of Cynicism From Diogenes to the 6th Century Ad. [Htps: Archive.Org /Stream/Historyofcynicis](https://archive.org/stream/historyofcynicis). 22.11.2014
- Eaton, J. A. (2000). *A social motivation approach to organizational cynicism* (Doctoral dissertation, York University Toronto).
- Elçi, M., Şener, İ., Aksoy, S., & Alpkan, L. (2012). The impact of ethical leadership and leadership effectiveness on employees' turnover intention: The mediating role of work related stress. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 58, 289-297.
- Erden, M., & Akman, Y. (1998). *Eğitim psikolojisi: Gelişim-öğrenme-öğretme*. Arkadaş Yayınevi.

- Erdost, H. E., Karacaoğlu, K., & Reyhanoğlu, M. (2007). Örgütsel sinizm kavramı ve ilgili ölçeklerin Türkiye'deki bir firmada test edilmesi. 15. *Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiri Kitabı*, 514-524.
- Fitzgerald, M. R. (2002). *Organizational cynicism: Its relationship to perceived organizational injustice and explanatory style* (Doctoral dissertation, University of Cincinnati).
- George, L-A., M. (2015). Authentic Leadership and Its Effects on Organisational Citizenship Behaviour in a Provincial Government Department in the Western Cape, Unpublished Doctor Dissertation, University of The Western Cape.
- Gülcan, M. G., Kılınç, A. Ç., & Çepni, O. (2012). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Etik Liderlik Davranışları Gösterme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(1).
- Immanuel Kant, E. (2003). Etik Üzerine Dersler. (Çev. Oğuz Özlügül) *Pencere Yayınları*.
- James, M.S.L. (2005). *Antecedents and Consequences of Cynicism In Organizations: An Examination of the Potential Positive and Negative Effects on School Systems*. Unpublished Doctor Dissertation, The Florida State University College of Business, Florida.
- Kâhya, C. (2013). Örgütsel Sinizm, İş Performansını Etkiler mi? İş Tatmininin Aracılık Etkisi. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 2(3), 34-46.
- Kalağan, G. (2009). Araştırma Görevlilerinin Örgütsel Destek Algıları İle Örgütsel Sinizm Tutumları Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksel Lisan Tezi. Akdeniz Üniversitesi.
- Kalağan, G., & Güzeller, C. O. (2010). Öğretmenlerin Örgütsel Sinizm Düzeylerinin İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 83-97.
- Kalshoven, K., Den Hartog, D. N., & De Hoogh, A. H. (2011). Ethical Leadership at Work Questionnaire: Development and Validation of a Multidimensional Measure. *The Leadership Quarterly*, 22(1), 51-69.
- Kanter, D. L. & Mirvis, P. H. (1989). *The Cynical Americans*, Jossey-Bass, San Francisco.
- Karadağ, E., Kılıçoğlu, G., & Yılmaz, D. (2014). Organizational Cynicism, School Culture, and Academic Achievement: The Study of Structural Equation Modeling. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(1), 102-113.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kim, W. G., & Brymer, R. A. (2011). The effects of ethical leadership on manager job satisfaction, commitment, behavioral outcomes, and firm performance. *International Journal of Hospitality Management*, 30(4), 1020-1026.
- Konak, M., & Erdem, M. (2015). Öğretmenlerin Görüşlerine Göre İlkokul Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışları ile Çatışma Yönetme Stratejileri Arasındaki İlişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 21(1), 69-91.
- Kotter, J. P., & Cohen, D. S. (2012). *The heart of change: Real-life stories of how people change their organizations*. Harvard Business Press.
- Lopez, S. J., & Snyder, C. R. (2009). *Oxford Handbook of Positive Psychology*. Oxford University Press.
- May, D. R., Gilson, R. L., & Harter, L. M. (2004). The psychological conditions of meaningfulness, safety and availability and the engagement of the human spirit at work. *Journal of occupational and organizational psychology*, 77(1), 11-37.
- Mayer, D. M., Aquino, K., Greenbaum, R. L., & Kuenzi, M. (2012). Who displays ethical leadership, and why does it matter? An examination of antecedents and consequences of ethical leadership. *Academy of Management Journal*, 55(1), 151-171.

- Mcclough, A. C., Rogelberg, S. G., Fisher, G. G., & Bachiochi, P. D. (1998). Cynicism and The Quality of an Individual's Contribution to an Organizational Diagnostic Survey. *Organization Development Journal*, 16, 31-42.
- McCann, J., & Sweet, M. (2014). The perceptions of ethical and sustainable leadership. *Journal of Business Ethics*, 121(3), 373-383.
- Mete, Y. A. (2013). Relationship between organizational cynicism and ethical leadership behaviour: A Study at higher education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 89, 476-483.
- Özgener, Ş., Ögüt, A., & Kaplan, M. (2008). İşgören-işveren ilişkilerinde yeni bir paradigma: Örgütsel sinizm. *Örgütsel Davranışta Seçme Konular: Organizasyonların Karanlık Yönleri ve Verimlilik Azaltıcı Davranışlar*, (İçinde, M. Özdevecioğlu, H. Karadal (Ed.)(1. Baskı sy. 54-68) Ankara: İlke Yayınevi.
- Pierre L. Van den Berghe. (1987). *The ethnic phenomenon*. ABC-CLIO.
- Polat, M., Meydan, C. H., & Tokmak, İ. (2010). Personel Güçlendirme, Örgütsel Özdeşleşme ve Örgütsel Sinizm İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *KHO Bilim Dergisi*, 20 (2).
- Pučétaité, R. (2014). Stimulating Organizational Innovativeness through Ethical Leadership Practices: The Mediating Role of Organizational Trust. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 156, 231-235.
- Reichers, A. E., Wanous, J. P., & Austin, J. T. (1997). Understanding and managing cynicism about organizational change. *The Academy of Management Executive*, 11(1), 48-59.
- Robinson, S. L. (1996). Trust and breach of the psychological contract. *Administrative science quarterly*, 574-599.
- Sayre, F. (2011). *Greek Cynicism*. *Journal of The History of Ideas*, 6, 113-118. Jstor.Org/Stable 2707062. 01.04.2015.
- Schwepker, C. H. (2001). Ethical climate's relationship to job satisfaction, organizational commitment, and turnover intention in the salesforce. *Journal of business research*, 54(1), 39-52.
- Seligman, M. E. (2002a). Positive Psychology, Positive Prevention, and Positive Therapy. *Handbook of Positive Psychology*, 2, 3-12.7.
- Sezgül, İ. (2010). Liderlik Ve Etik: Geleneksel, Modern Ve Postmodern Liderlik Tanımları Bağlamında Bir Değerlendirme. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 4(7), 239-252.
- Sims, R. R., & Brinkmann, J. (2003). Enron ethics (or: culture matters more than codes). *Journal of Business ethics*, 45(3), 243-256.
- Stanley, D. J., Meyer, J. P., & Topolnytsky, L. (2005). Employee Cynicism and Resistance to Organizational Change. *Journal of Business and Psychology*, 19(4), 429-459.
- Stroll, A., Long, A. A., Bourke, V. J., & Campbell, R. (2008). Etik Kuramları. *Lotus Yayınevi, Ankara*.
- Tindle, H. A., Chang, Y. F., Kuller, L. H., Manson, J. E., Robinson, J. G., Rosal, M. C., & Matthews, K. A. (2009). Optimism, cynical hostility, and incident coronary heart disease and mortality in the Women's Health Initiative. *Circulation*, 120(8), 656-662.
- Tuna, M., Bircan, H., & Yeşiltaş, M. (2012). Etik Liderlik Ölçeği'nin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması: Antalya Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2).
- Van Zyl, E., & Lazenby, K. (2002). The relation between ethical behaviour and workstress amongst a group of managers working in affirmative action positions. *Journal of Business Ethics*, 40(2), 111-119.

- Wanous, J. P., Reichers, A. E., & Austin, J. T. (2000). Cynicism about organizational change measurement, antecedents, and correlates. *Group & Organization Management*, 25(2), 132-153.
- Watt, J. D., & Piotrowski, C. (2008). Organizational Change Cynicism: A Review of the Literature and Intervention Strategies. *Organization Development Journal*, 26(3).
www.tdk.gov.tr. 11.02. 2016.
- Yalçınkaya, A. (2014). 'Türkiye'de Örgütsel Sinizm: 2007-2012 Yılları Arasındaki Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme'. *IŞ, GÜÇ" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 16(3), 106-130.
- Yetim, S. A., & Ceylan, Ö. Ö. (2011). Örgütsel Sinizm ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye İlişkin bir Araştırma. *EJ. New World Sci. Acad*, 6(1), 682-696.
- Youssef, C. M., & Luthans, F. (2012). Positive Global Leadership. *Journal of World Business*, 47(4), 539-547.
- Zaidi, N. R., Wajid, R. A., & Zaidi, F. B. (2011). Relationship between demographic characteristics and burnout among public sector university teachers of Lahore. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 3(4), 829.
- Zehir, C., & Erdogan, E. (2011). The association between organizational silence and ethical leadership through employee performance. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 24, 1389-1404.
- Zhu, W., May, D. R., & Avolio, B. J. (2004). The impact of ethical leadership behavior on employee outcomes: The roles of psychological empowerment and authenticity. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 11(1), 16-26.

OTANTİK LİDERLİK DÜZEYİ ALGILAMALARININ ÖRGÜTSEL İLETİŞİM İKLİMİNE ETKİLERİ: BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Mustafa TAŞLIYAN¹, Bilge GÜLER², Fatma BEKÇİOĞULLARI³, Tuba BIYIKBEYİ⁴

Özet

Bir işletmenin örgüt iklimi veya çalışma atmosferi, iş ortamı, çalışanlar arasındaki ilişkiler ve örgüt yapısı yöneticilerin iletişim yöntemleri ile belirlenir. İletişim, yönetim fonksiyonlarını bir araya getirerek yönetme işlevini gerçekleştiren yöneticilerin dikkate almak zorunda olduğu en önemli süreçlerden biridir. Örgütün amaçlarına ulaşabilmesi; tüm örgüt üyelerinin belirlenen amaçlar doğrultusunda pozitif bir örgütsel iletişim iklimi içinde bir araya gelip işbirliği ve uyum içinde çalışmalarına bağlıdır. Kendi iç yapısıyla uyumlu olan, üstlendiği misyonu gerçekleştirirken ilkelerinden ve ahlak anlayışından ödün vermeyen, çalışanlarıyla yürekten iletişim kuran ve onlara ilham veren otantik liderler, böyle bir pozitif örgütsel iletişim ikliminin oluşmasında öncü rol oynamaktadır. Gerilimin ve iş yoğunluğunun en fazla yaşandığı sağlık sektörlerinde bu tarz liderler, örgütsel iletişim ikliminin pozitif olmasında ve sağlık çalışanlarının etkili ve verimli çalışmasında büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı; sağlık çalışanlarının otantik liderlik düzeyi algılamalarının örgütsel iletişim iklimine olan etkilerini araştırmaktır. Bu amaçla, Kahramanmaraş'ta bir kamu hastanesinde sağlık çalışanlarına anket uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre; yöneticilerin çalışanlar tarafından otantik olarak algılanması örgütsel iletişim iklimini pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı olarak etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Otantik Liderler, Sağlık Çalışanları, Örgütsel İletişim İklimi

EFFECTS ON ORGANIZATIONAL COMMUNICATION CLIMATE OF AUTHENTIC LEADERSHIP VALUE PERCEPTIONS: A FIELD RESEARCH

Abstract

An enterprise's organizational climate or working atmosphere, work environment, relationships between employees and organization structure are determined by manager's communication method. Communication is one of the most important process that directors, who carry out managing function by collecting administration functions, have to take in consideration. Achieving the objectives of the organization; For the purposes of the determination of all members of the organization come together in a positive organizational communication climate depends on working in cooperation and harmony. Authentic Leaders conformed with their inner worlds, nonconciliatory about moral and principles while performing the mission, communicating with employees and inspiring them play a leading role in the formation of positive organizational communication climate. Leaders in this style are significant for organizational communication climate to effect positively and to work effectively and efficiently health worker's in health sector where labor intensity and voltage is the most experienced. The

¹ Prof.Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, mustafatasliyan@hotmail.com

² Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, bilgeeguler@gmail.com

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, fatmabekciogullari@hotmail.com

⁴ Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, tubabiyikbeyi@windowslive.com

primary aim of this study is to investigate the effects of health professionals' authentic leadership value perception on organizational communication climate. For this purpose, survey was implemented to health workers in public hospital in Kahramanmaras. According to the results of the analyzes; Executives' being perceived as authentic by employees affects the organizational communication climate in a positive way in terms of statistical.

Keywords: Authentic Leadership, Health Employees, Organizational Communication Climate

Giriş

Günümüzde örgütler giderek karmaşık bir hal alırken, örgütü meydana getiren bireylerde çeşitli açılardan karmaşık bir yapıya sahip olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireysel ve örgütsel yapıdaki bu karmaşıklık, yalnızca; çalışanların birbirleri ile etkili bir örgütsel iletişimi sayesinde uyumlu ve sistematik bir şekilde bütünlük oluşturabilir (Halis, 2000: 218). Çünkü örgütsel iletişim, bireye ve örgüte bilgi sağlamak, bireyleri motive etmek, bireysel ve örgütsel çabaları kontrol ve koordine etmek gibi fonksiyonları üstlenerek; örgüt üyeleri ve yöneticileri arasında ortak bir anlayışın oluşmasına zemin hazırlayarak örgütsel amaçlara ulaşma konusunda işbirliği rolünü görmektedir (Karaçor ve Şahin, 2004).

Bir yönetici, telefon görüşmeleri, toplantılar, emir ve direktif verme, mektup yazma vb. gibi zamanın büyük bir kısmını iletişime ayırmaktadır. Yöneticinin, çalışanların özelliklerine uygun nasıl görev vereceğini, nasıl tartışacağını, disiplin uygulayacağını, eğitim vereceğini, görüşme yapacağını, bilgileri astlarıyla paylaşacağını, geri besleme yapacağını, karar vermesi gerektiği gibi faaliyetlerin hepsi iletişim becerisi gerektiren işlerdir. Bu nedenle iyi bir yönetici, iyi bir iletişimcidir ve iyi bir yönetim yöneticinin iyi iletişim becerisine dayanmaktadır (Tanrıverdi vd., 2010). Kendi içyapısıyla uyumlu olan, üstlendiği misyonu gerçekleştirirken ilkelerinden ve ahlak anlayışından ödün vermeyen, çalışanlarıyla yürekten iletişim kuran ve onlara ilham veren otantik liderler, böyle bir beceriye sahip liderlerdir. Dolayısıyla bu tarz liderler örgüt içerisinde pozitif bir örgütsel iletişim ikliminin oluşmasında öncü rol oynamaktadır. Bu çalışmada, örgütsel iletişim iklimini etkilediği düşünülen çalışanların otantik liderlik düzeyi algılamaları incelenmiştir.

Örgütün iletişim iklimi, iş görenlerin bireysel ve örgütsel düzeyde iletişim çevresine verdikleri tepkilerden meydana gelmektedir. Örgütsel iklimin kapsamı, iş görenlerin örgütsel hedefleri yerine getirmesi ve örgütteki iletişime yönelik sağlıklı tutum geliştirmeleri için çalışanları motive etmektedir (Hopper, 2009). Çalışanların otantik liderlik algılamalarının örgütsel iletişim iklimini etkilediği düşüncesi çerçevesinde bu çalışmada; öncelikle otantik liderlik kapsamı ve örgütsel iletişim iklimi kapsamı üzerinde durularak, daha sonra araştırmanın yöntemine ve bulgularına yer verilerek değerlendirme yapılmıştır.

Otantik Liderlik Kapsamı

Bu bölümde, otantik liderlik kavramı, özellikleri ve bileşenleri anlatılmaktadır.

Otantik Liderlik Kavramı: Otantiklik eski Yunanlıların “kendine karşı doğru ol” öğüdü ile yapı olarak eski Yunan zamanına dayanmaktadır (Walumbwa vd., 2008). Otantiklik, hem kişisel deneyimlere hem de kişinin özüne uygun davranmasıdır (Kumar, 2007).

Otantik liderlik tanımları çeşitlilik göstermektedir. 1960'lı yıllarla birlikte ortaya çıkan ve liderliği yeni baştan tanımladığı ileri sürülen bu liderlik biçimi 1960'lı yıllardan itibaren farklı araştırmacılar tarafından farklı biçimlerde tanımlanmıştır (Gardner vd., 2011). Bu tanımlardan bazıları aşağıda verilmiştir;

- Otantik liderlik; destek, çaba ve yetenek gibi bireysel performans kaynaklarının bir araya getirilmesi için pozitif psikolojik davranışlar olan güveni, umudu, iyimserliği ve esnekliği ifade eder (Gardner ve Schermorhorn, 2004).
- Otantik liderlik; güven, umut, iyimserlik ve esnekliğin olumlu psikolojik kapasitesini kapsayan bir kavram olarak ifade edilmiştir (Walumbwa vd., 2008).
- Otantik liderlik, liderin otantikliğini kapsayacak şekilde takipçileri ve paydaşları ile ilişkilerin ötesine uzanmaktadır. Bu ilişkiler, şeffaflık, açıklık ve güven, değerli hedeflere rehberlik, takipçi gelişimine vurgu nitelikleri ile tanımlanmaktadır (Gardner vd., 2005).

Çok sayıda otantik liderlik tanımı yapılmış olsa da otantikliğin çoğu zaman samimiyet kavramıyla karıştırılmasının çok yaygın bir şekilde yapılan hata olduğu belirtilmektedir (Avolio ve Gardner, 2005). Otantiklikle ilgili diğer bir hata ise; hem liderler hem izleyicilerin otantikliği doğuştan gelen bir özellik olarak kabul etmeleridir. Oysa otantiklik başkalarının lidere attığı bir özelliktir. Hiçbir lider aynaya bakıp “ben otantığım” diyemez (Goffe ve Jones, 2005). Otantik liderlik özelliği çalışanların yöneticilerine attığı algısal bir durumdur. Bu bağlamda bu araştırmada, çalışanların otantik liderlik düzeyi algılamalarının örgütsel iletişim iklimine olan etkileri incelenmiştir.

Kişisel çıkarlara verilen önemin ve çalışanların güven duyabilecekleri liderlere olan ihtiyacın her geçen gün artması insanları umut, iyimserlik, öz bilinç ve esneklik özelliklerini taşıyan liderlere yöneltmiştir. İzleyiciler, liderin yeteneklerine güvenseler de etik davranıp davranmadığı konusunu sürekli sorgulamaktadırlar (Kesken ve Ayyıldız, 2008).

Otantik Liderlik Özellikleri: Shamir ve Eliam (2005), otantik liderlerin dört ana karakteristik özelliğe sahip olduğunu belirtmişlerdir:

- Otantik liderlerin, liderlikleri sahte değildir. Liderlik fonksiyonları ve ilgili faaliyetleri kendi iç yapısına uyumlu eylemlerdir. Onlar için gerçek ve doğru ne ise liderlik davranışlarında da bunlar vardır.
- Otantik liderler, statü, saygınlık ve diğer kişisel ödüllerle değil, doğruya ve gerçeğe olan inançlarıyla motive olmaktadır.
- Otantik liderler orijinaldir, kopya değildir. Bu otantik liderlerin eşsiz veya bireysel davranışlarında diğerlerinden çok farklı oldukları anlamına gelmemektedir. Onların değerleri, inançları, amaç ve misyonları izleyiciler ya da başka liderler ile benzerlik taşıyabilir. Ancak otantik liderler kişisel bakış açılarına göre bunları içselleştirip liderlik yaparlar.
- Otantik liderler, kendi değer ve inançlarına göre oluşturdukları davranışları ile liderlik yapmaktadırlar. Onların davranışları, söyledikleri ve inançları ile tutarlıdır. Çünkü onlar

diğerlerini memnun etmek ve popüler olmak için değil kendi inanç ve değerlerine göre hareket ederler.

Otantik liderler yaptıkları ve söyledikleri, yüksek düzeyde öz-farkındalık, önyargısız değerlendirme, açıklık ve otantik davranışları ile sürekli olarak takipçileri için model olurlar. Dolayısıyla pozitif bir rol model olarak otantik liderler, takipçilerin gelişimi için önemli bir unsurdur. Etik ve sağlam temellere dayalı bir örgüt ikliminde gerçekleşen tüm bu süreçlerin takipçiler açısından, liderlerine güven, örgütlerine bağlılık ve işyeri esenliği ile sonuçlanmaktadır (Gardner vd. 2005). Otantik liderlerin oluşturduğu etik temellere dayalı bu örgüt iklimi örgütsel iletişim atmosferine de pozitif bir etki yapacaktır.

Otantik Liderliğin Bileşenleri: Otantik liderliğin bileşenleri ile ilgili en güncel çalışma Walumbwa ve arkadaşları (2008) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada otantik liderliğin bileşenleri; öz farkındalık, içselleştirilmiş ahlak anlayışı, karar almada bilginin dengeli değerlendirilmesi ve ilişkilerde şeffaflık olarak belirtilmiştir.

Tabak ve arkadaşları (2010), Walumbwa ve arkadaşları (2008) tarafından geliştirilen Otantik Liderlik Ölçeği'ni Türkçeye uyarlamak ve Türk kültürüne uygun hale getirmek için ölçek uyarlama çalışması yapmışlardır. Yaptıkları analizler sonucu ölçeğin yapı geçerliliğine ilişkin yeterli düzeyde kanıtların elde edildiği ve bu ölçeğin Türkiye'de konuyla ilgili araştırmalarda kullanılabilir ölçme aracı olabileceğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada kullanılan otantik liderlik ölçeği Tabak ve arkadaşları (2010) tarafından uyarlaması yapılmış olan ölçektir. Otantik liderliğin alt boyutları aşağıda açıklanmıştır:

- **Öz Farkındalık:** Öz farkındalık, otantik liderliğin gelişiminde temel bileşendir. Bu bileşen, bilinçli olmayı, öz güven sahibi olmayı, kişilerin güdülerini, arzularını, hislerini ve kendileriyle ilgili bilişlerini kapsamaktadır. Kişinin doğasında var olan hem güçlü yanları hem zayıf yönlerini içerir. Dış kaynakların etkisiyle de şekillenen, kişilerin değerlerine, inançlarına, kimliğine, duygularına, amaçlarına, bilgisine, yeteneklerine ve kapasitesine dayanan bir süreci oluşturur (Gardner vd., 2005). Öz farkındalık bir varış noktası değil bunun aksine, kişilerin yeteneklerini, gücünü, değerlerini, inançlarını, duygularını ve arzularını anlamaları için sürekli gelişmekte olan bir süreçtir. Bireyler zaman içinde gerçekleştirdiği faaliyetlerinde, kendi varlıklarını neyin oluşturduğunun farkına vardıklarında öz farkındalık oluşur (Avolio ve Gardner, 2005).
- **Bilgiyi Dengeli ve Tarafsız Değerlendirme:** Tarafsız değerlendirme, kişinin kendisiyle ilgili bilgileri işlerken çarpıtmaması anlamına gelmektedir. Bu bileşen dürüstlüğü önemli bir seçim kistası olması gerektiğini göstermektedir. Daha fazla dürüstlüğe sahip liderler daha objektif değerlendirme sergilemektedir. Daha tarafsız değerlendirme yapabilen liderler ise elde edilen verileri daha hatasız yorumlamakta, becerilerini daha iyi değerlendirmektedir (Illies vd., 2005). Bilgiyi dengeli değerlendirme, değerler, inançlar, niyetler ve davranışlar ile ilgili iç standartları düzenleme, bu standartlar ve sonuçlar arası uyumsuzlukları çözmeyi içeren bir süreçtir (Wong ve Cummings, 2009). Liderler otantik olmak için, özlerinin ve benimsedikleri değer ve eylemlerin farkında olmak ve onları düzenlemek zorundadırlar. Çünkü izleyenlerin lidere güvenmeleri, liderin benimsedikleri değerlerle eylemlerinin tutarlı olmasına bağlıdır. Liderler öz bütünlüğünü korumaları için, bilgiyi dengeli değerlendirerek tutarlı davranmaya özen göstermeleri önemlidir (Saylı ve Baytok, 2014).

- **İçselleştirilmiş Ahlak Anlayışı:** İçselleştirilmiş ahlak anlayışı, benimsenmiş ve bütünleştirilmiş bir öz düzenleme biçimini ifade etmektedir. Bu tarz bir ahlak anlayışı kişinin kendisini organizasyonun veya toplumun baskılarına göre değil, kendi ahlaki standartları ve değer yargılarına göre yönlendirmesini kapsar (Walumbwa vd., 2008). İçselleştirilmiş ahlak anlayışı, pozitif örgüt kültürü ve davranışların oluşmasında ve iç ve dış çevreden kaynaklanan sorunların çözümünde, liderlerin ihtiyaç duydukları rehber niteliğindeki değerleri kapsamaktadır. Ahlak, davranışların değerler ve ilkelere uygunluğunu denetler, tutarlı ve güvenilir ilişki oluşmasını sağlar (Sayılı vd., 2009).
- **İlişkilerde Şeffaflık:** Bu bileşen, kişilerin yakın ilişkilerinde açıklık ve dürüstlüğe değer vermeleri ve bunu başarmasını kapsamaktadır. Yani, kişilerin başkalarıyla ilişkilerinde içten olmasını, doğruluğa ve açıklığa dayalı bir iletişim kurmasını ifade etmektedir. Ayrıca başkalarıyla ilişkide pozitif ve negatif tüm yönleriyle onları kabul etme ve onlara her ne olursa olsun yardım etmeyi içermektedir. Böylece ilişkisel şeffaflık, diğerleriyle kurulan ilişkilerde samimiyet ve güvene dayalı olarak, sahte tavırlardan uzak bir biçimde kendini açık seçik sunmayı ve bu sayede diğerlerini de aynı doğrultuda davranmaya teşvik etmeyi içermektedir (Kernis, 2003). Otantik liderler, geri bildirim isteyerek, başkalarını da dinleyerek ve diğer bakış açılarını dikkate alarak, önerilere göre hareket edip ilişkilerinde şeffaflık ve doğruluğu korumaya çalışırlar (Wong ve Cummings, 2009). Bu özellikleri onların otantikliğini güçlendirmenin yanı sıra onları iyi bir rol model ve yetiştirici yapmaktadır.

Örgütsel İletişim İklimi Kapsamı

İletişim iklimi, bir örgütte karşılıklı ilişkiler ve iletişim kalitesi bakımından çalışanların algısı olarak tanımlanabilir (Goldhaber, 1993). Örgütsel iletişim iklimi, çalışanların bireysel ve örgütsel düzeyde iletişim çevrelerine verdikleri tepkilerden meydana gelmektedir. Bu bölümde, iletişim ve örgütsel iletişim kavramları, örgütsel iletişimin işlevleri ve amaçları, iletişimin örgütler ve yöneticiler için önemi, örgütsel iletişim iklimi ve örgütlerde iletişimin yönü üzerinde durulmuştur.

İletişim ve Örgütsel İletişim Kavramı: Latince “communicare” fiilinden gelen iletişim kelimesi, dilimizde “ortak kılma” anlamına gelmektedir. İnsanların birbirleri ile anlaşmasını sağlayan bir süreci ifade eden iletişim kavramının farklı bilim adamları ve yazarlar tarafından birçok tanımlaması yapılmıştır. Bu tanımlardan yola çıkarak iletişim; iki veya daha fazla kişi arasında bilgi, fikir, düşünce anlam, duygu ve tutumların belli bir sonuca ulaşmak veya davranışları etkilemek amacıyla, sembollere dönüştürülerek belirli araçlar vasıtasıyla hedefe aktarılmasını, anlaşılmasını ve bunların sonucu davranışlara dönüştürülmesi süreçlerini ifade etmektedir (Bakan, 2003). Örgütsel iletişim ise; örgütün işleyişini sağlamak ve örgütün amaçlarına ulaşması için gerek örgütü meydana getiren çeşitli bölüm ve ögeler, gerekse örgüt ile çevresi arasında girilen sürekli bilgi ve düşünce alışverişi veya bölümler arasında gerekli ilişkilerin kurulmasına olanak sağlayan toplumsal bir süreçtir (Zoga, 1970).

Örgütsel İletişimin İşlevleri ve Amaçları: İletişimin örgütsel anlamda en temel fonksiyonu uyumlaştırma ve eşgüdüm sağlamadır. Örgütsel amaçları gerçekleştirmede, çalışanlar, yöneticiler ve birimler arasındaki etkin bir iletişimin sağlanması eşgüdümleme işlevinin yerine getirilmesi ile mümkün olmaktadır (Gürüz ve Yaylacı, 2004). Örgütsel iletişimin temel fonksiyonları; bilgi sağlama, ikna etme ve etkileme, emredici ve öğretici iletişim kurma ve birleştirme olmak üzere dört grupta toplanabilir (Gürgen, 1997). İletişimin bu işlevleri göz önüne

alındığında örgütsel iletişimin örgütün sürekliliği için ve iletişimin sağlıklı ve etkin olduğu pozitif bir örgütsel iletişim ikliminin oluşması için ne derece önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Örgütün oluşum sürecinden itibaren önemli bir görevi üstlenen örgütsel iletişimin amaçları ise şu şekilde özetlenebilir (Ünüvar ve Bilge, 2009):

- Örgütsel politika ve kararların iş görenlere duyurulması ve anlatılması, örgütün çalışma düzeni, uzun ve kısa dönemli hedefleri, ücret sistemi, ödül ve ceza sistemi, yükselme olanakları, sosyal haklar gibi konulara ilişkin bilgilendirme yapmak,
- Örgütün yıllık bütçesi, gelirleri, faaliyetleri ve projelerinin iş görenlere ve diğer ilgili çalışanlara duyurulmasını sağlamak,
- Örgütlerin yeni teknoloji ya da yeni yönetim anlayışlarına ilişkin, iş görenlere ve sendikaya yönelik tanıtım ve bilgilendirme yapmak,
- Örgütün çeşitli bölümleri ve yöneticileri, örgütsel yayın organları aracılığıyla tanıtılarak, örgüt üyelerinin örgütsel bilgi düzeyini artırmak,
- Örgütsel bilgi düzeyi yüksek çalışanlar vasıtasıyla, örgütün dış çevresinde tanıtılmasını sağlamak,
- Örgütün faaliyet alanına ilişkin her türlü mevzuat, örgüt üyelerine duyurularak, bu konuya yönelik olası hataları önlemeye çalışmak,
- Örgütteki tüm öğelerin, örgütsel amaçlar doğrultusunda etkileşimde bulunmasını sağlayarak, örgütsel bütünlüğü gerçekleştirmek.

İletişimin Örgütler ve Yöneticiler İçin Önemi: Bir örgütün ve sosyal paydaşlarının (örgütü etkileyen ve örgütün etkilediği kişi ya da örgütler; tedarikçiler, çalışanlar, araçlar, müşteriler vb.) ihtiyaçlarını karşılayacak bir atmosfer yaratabilmek son derece önem kazanmıştır ve bunu gerçekleştirebilmenin ön koşulu olan “örgütsel iletişimin” gerekliliğine yöneticilerin her zamankinden daha çok inanmaları söz konusu olmuştur (Kocabaş, 2005).

Örgütsel iletişimin önemi ve sağlıklı işlediğinde sağladığı faydalar aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Bakan ve Büyükbeşe, 2004):

- Yönetime karar almada ihtiyaç duyulan bilgiyi elde etme imkânı sağlar,
- Yöneticilerin aldığı kararların çalışanlar tarafından algılanması ve uygulamaya dönüştürülmesini yardımcı olur,
- Çalışanların örgüte bağlılığını artırarak, müşteri hizmetlerinin iyileşmesine katkı sağlar.
- İş tatmini, motivasyon, örgütsel bağlılık gibi çalışanların davranışları üzerinde olumlu etkiler yaratarak örgütsel performansta artış sağlar,
- Çalışanların paylaşım duygusunu artırır,
- İş ortamındaki sürtüşme ve baskıları azaltır,
- Örgütsel faaliyetlerin istikrar ve işbirliği içinde gerçekleştirilmesine katkı sağlar,
- Örgütsel değişime karşı güven oluşturur ve değişim sürecini hızlandırır,
- Daha az hata yapılmasına ve sonuçta giderlerin azalmasına olanak sağlar,

- Kârlılığı ve etkinliği artırır.

Örgütsel iletişim; yöneticiler açısından hem örgütle ilgili amaçlarını gerçekleştirebilmeleri hem de yöneticilik fonksiyonlarının yerine getirebilmeleri için önem taşımaktadır. Örgütlerdeki yöneticilerin günlük çalışma sürelerinin % 70'i ile % 90'ını iletişime ayırdıkları düşünülürse örgüt içi iletişimin yöneticiler açısından ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır (Tutar ve Yılmaz, 2003).

Örgütsel İletişim İklimi ve Örgütlerde İletişimin Yönü: Örgüt içinde kimin kimle haberleştiği, kimin kimden bilgi alacağı ve vereceği iletişimin yönünü belirlemektedir. Bir kurumda iletişim formal (resmi) ve informal (resmi olmayan) olmak üzere iki yönde akmaktadır. Formal iletişim kendi arasında dikey, yatay ve çapraz olmak üzere üç yönde akar. Dikey iletişim ise yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarı olmak üzere iki yönlüdür.

Formal veya resmi örgüt yapısı; önceden bilinçli bir şekilde oluşturulan ve belli amaçlar için bir araya gelen toplulukları ifade etmektedir. Bu yapı örgüt yöneticisinin oluşturduğu bir yapıdır ve genellikle bir organizasyon şeması şeklinde belirtilir (Koçel, 2005). İnfomal ya da resmi olmayan iletişim ise; örgüt çalışanları arasında biçimsel düzenlemelere bağlı olmayan iletişimi ifade etmektedir (Gürüz ve Yaylacı, 2004).

- **Yukarıdan Aşağıya İletişim:** Bu iletişim yöntemi üstlerden astlara doğru gerçekleştirilen iletişim biçimidir. Üstlerin astlara iletmek istediği, emirler, talimatlar vb. görevleri içermektedir. Bu iletişim yönteminin temel amaçları; çalışanlara belli iş talimatları vermek, işin uygulaması ve süreçleri hakkında bilgi vermek, astların performansları için onlara geri bildirimde bulunmak, hiyerarşik düzeyler arasındaki faaliyetleri koordine ederek haberleşmeyi sağlamak ve verilen işin anlaşılmasını ve diğer örgütsel görevler ile ilişkisini sağlamaktır (Hodgetts, 1977).
- **Aşağıdan Yukarı İletişim:** Örgüt içerisinde astların üstleri ile kurduğu iletişim biçimidir. Astların üstlerine bilgi, rapor ve tepki gibi mesajları aktarmasıdır. Öneri ve şikâyet kutuları, grup toplantıları, üstlerin kapılarını astlarına sürekli bir şekilde açık tutması bu tür iletişim yönteminin geliştirilmesine yöneliktir (Marşap, 2009). Bu iletişim türünde astlar genellikle yaptıkları iş hakkında ilgili bilgiyi vermeyi ve örgüt hakkındaki düşünce ve duygularını iletmeyi hedeflemektedirler. Bazı örgütlerdeki hiyerarşik yapılar yukarıya doğru iletişimde bazı zorluklara sebep olmaktadır. Çünkü ara kademelerden üste ulaşmak oldukça zordur. Ayrıca iletilmek istenen mesaj zincirin son halkasına ulaşana kadar kişilerin algı süzgecinden geçerek farklı bir anlama yol açmaktadır (Yılmaz, 2011).
- **Yatay İletişim:** Aynı kademede ya da eşit statüdeki çalışanlar arasında kurulan iletişim biçimidir. Bu iletişim türü, aynı kademede görev yapan iki çalışanın bir araya gelerek işle ilgili bilgi paylaşımında bulunmasını ifade etmektedir (Bektaş, 2014).
- **Çapraz İletişim:** Bu iletişim türü, örgüt hiyerarşisinde farklı düzeydeki bölümlerin basamaklı kanalları kullanmadan gerçekleştirdikleri iletişimdir. Bu tarz iletişimde, çalışanlar kendi bölümü dışındaki diğer bölümlerden ast ve üstler ile ilişki kurma olanağına sahiptirler (Genç, 2005).
- **İnfomal İletişim:** Bu iletişim türü, işletmelerde kendiliğinden gelişen ve kişilerin birbiriyle kurdukları iş içi ve iş dışı ilişkiler sonucu ortaya çıkan yapıyı ifade etmektedir.

(Tekin, 2009). İnfomal iletişim, formal iletişimden farklı olarak, görevlerden dolayı değil çalışanların sosyal ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla ortaya çıkmaktadır. Bu tür iletişimin meydana getirdiği çalışanların kapalı kapılar arkasındaki toplantıları, çay ve kahve molalarındaki fikir alışverişleri, örgüt çalışanlarına ve yöneticilerine bazen problem çözme ve örgütte meydana gelebilecek olaylar hakkında tartışma olanağı sunmaktadır (Akkirman, 2004). Örgütlerde kullanılan bazı informel iletişim kanalları; yöneticilerin informal ziyaretleri, kurum içi sohbetler, dedikodu ve söylenti ağı, sosyal etkinlikler, şakalar, laf taşıyıcılar vb. faaliyetlerdir (Koçel, 2007: 410).

Bir işletmenin örgütsel iletişim iklimi, çalışma atmosferi, iş ortamı, çalışanlar arasındaki ilişkiler ve çalışanların örgüt dışı ilişkileri yöneticilerin iletişim yöntemleri ile belirlenir. Yönetici pozitif bir örgütsel iletişim iklimi oluşturmak, sağlıklı ve etkin bir iletişimin sağlamak ve çalışanların etkili ve verimli çalışmasında bu iletişim yöntemlerinden faydalanmaktadır. Yöneticilerin uyguladığı liderlik tarzlarına ve özelliklerine göre bu iletişim yöntemleri bütün işletmelerde farklı şekillerde olmaktadır. Otantik liderler işletme içinde pozitif bir örgütsel iletişimi oluşturabilecek özellikte liderler olduğu için bu çalışmada; çalışanların algıladıkları otantik liderlik düzeylerinin örgütsel iletişim iklimine etkileri araştırılmıştır.

Araştırmanın Metodolojisi

Bu bölümde araştırmanın amacı, evreni ve örnekleme, yöntemi ve hipotezleri açıklanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; sağlık çalışanlarının otantik liderlik düzeyi algılamalarının örgütsel iletişim iklimi ile ilişkisini ve örgütsel iletişim iklimine etkilerini incelemektir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evrenini; Kahramanmaraş il merkezinde bulunan bir kamu hastanesi oluşturmaktadır. Yaklaşık 1100 sağlık personeli bulunan hastanede 250 sağlık çalışanına anket dağıtılmış olup 197 geri dönüş olmuştur ve bunlardan da 195 anket değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; demografik özelliklerle ilgili sorular, ikinci bölümde; algılanan otantik liderlik düzeyini ölçmeye yönelik, üçüncü bölümde ise örgütsel iletişim iklimi ile ilgili sorular yer almaktadır. Çalışanların otantik liderlik düzeyi algısını ölçmek için Tabak ve arkadaşları (2010) tarafından oluşturulan ölçekten yararlanılmıştır. Bu ölçek 16 sorudan ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar; öz farkındalık, bilgiyi dengeli değerlendirme, içselleştirilmiş ahlak anlayışı ve ilişkilerde şeffaflık olmak üzere dört ayrı boyut altında incelenmiştir. İş yerinde örgütsel iletişim ikliminin nasıl olduğunu belirlemek amacıyla ise Ulukuş'un (2010) oluşturduğu ölçekten faydalanılmıştır ve ölçeğin alt boyutları bu araştırmaya uyarlanmıştır. Ulukuş (2010)'un çalışmasından uyarlanan bu ölçeğin alt boyutları; kurum içi iletişim, ast-üst ilişkileri, üst-ast ilişkileri, doğal iletişim, yatay ve çapraz iletişim olmak üzere beş boyut açısından örgütsel iletişim ikliminin nasıl olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Anket uygulaması sonucu elde edilen verilerin analizi, SPSS programı kullanılarak; T-Testi, ANOVA, korelasyon ve regresyon analizleriyle test edilmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın hipotezleri şu şekilde belirlenmiştir;

H1: Algılanan otantik liderlik alt boyutları ile örgütsel iletişim alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Otantik liderlik algısı örgütsel iletişim alt boyutlarını pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı olarak etkilemektedir.

H3: Katılımcıların cinsiyetlerine göre otantik liderlik algılamalarında farklılıklar vardır.

H4: Katılımcıların eğitim durumlarına göre otantik liderlik algılamalarında farklılıklar vardır.

H5: Katılımcıların yaşlarına göre otantik liderlik algılamalarında farklılıklar vardır.

H6: Katılımcıların meslekte toplam çalışma sürelerine göre otantik liderlik algılamalarında farklılıklar vardır.

Araştırmaya İlişkin Bulgular ve Yorumları

Bu bölümde araştırmadan elde edilen verilerin istatistiksel analiz sonuçları yer almaktadır. Elde edilen analiz sonuçlarına göre bulguların yorumu yapılmıştır.

Tablo 1: Otantik Liderlik ve Alt Ölçeklerinin Güvenilirlik Değerleri

Ölçekler	Alpha Değerleri
Otantik Liderlik	,898
İlişkilerde Şeffaflık	,784
İçselleştirilmiş Ahlak Anlayışı	,757
Bilgiyi Dengeli Değerlendirme	,752
Öz Farkındalık	,886

Boyutların ortalamaları incelendiğinde ilişkilerde şeffaflık boyutu; 3,6528, içselleştirilmiş ahlak anlayışı boyutu; 3,7934, bilgiyi dengeli değerlendirme boyutu; 3,9026, öz farkındalık boyutu ise; 3,7526'dır. Otantik liderliğin genel ortalamasına bakıldığında ise 3,6868 değerine sahip olduğu görülmüştür. Bu verilerden hareketle çalışanların otantik liderlik algılarının orta düzeyin biraz üstünde olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle bu sektörde çalışanlar yöneticilerinin otantiğe yakın bir liderlik tarzları gösterdiğini belirtmişlerdir. Bunun

yanı sıra bilgiyi dengeli değerlendirme boyutunun ortalaması diğer boyutlara oranla daha yüksektir. Çalışanlar yöneticilerinin, bilgiyi doğru ve dengeli bir şekilde değerlendirdiklerine diğer boyutlara oranla daha fazla inanmaktadır. Bu ölçekler beşli likert tipi kullanılan ölçeklerdir. Ölçek puanlamasında Hiçbir zaman:1, Çok seyrek:2, Ara sıra:3, Sık Sık:4, Her zaman:5 puan olarak değerlendirilmektedir.

Örgütsel İletişim ve Alt Ölçeklerinin Güvenilirlik Değerleri

Araştırmada kullanılan Örgütsel iletişim ve alt ölçeklerinin güvenilirlik analizleri, Cronbach Alpha katsayılarının hesaplanması ile yapılmış olup Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Örgütsel İletişim ve Alt Ölçeklerinin Güvenilirlik Değerleri

Ölçekler	Alpha Değerleri
Örgütsel İletişim	,866
Kurum içi İletişim	,864
Ast-Üst İlişkileri	,691
Üst-Ast İlişkileri	,759
Doğal İletişim	,519
Yatay ve Çapraz İletişim	,266

Tablo 4’te görüldüğü gibi; örgütsel iletişimin genel güvenilirliği yüksek düzeyde çıksa da örgütsel iletişim ölçeğinin alt boyutlarından doğal iletişim ve yatay ve çapraz iletişim boyutlarının güvenilir bir alfa katsayısına sahip olmadığı görülmüştür. Bu nedenle örgütsel iletişimin doğal iletişim ve yatay ve çapraz iletişim boyutları bu çalışmada yapılan analizlerde kullanılmamıştır. Örgütsel iletişim kurum içi iletişim, ast-üst ilişkileri ve üst ast ilişkileri boyutlarının ise kabul edilebilir güvenilirlik katsayısına sahip oldukları görülmüştür.

Örgütsel iletişim ölçeği boyutlarının ortalamaları incelendiğinde kurum içi iletişim boyutu; 3,3721, ast-üst ilişkileri boyutu; 3,0329 ve üst-ast ilişkileri boyutu 3,3528 değerlerine sahip olduğu görülmüştür. Bu ölçekler beşli likert tipi kullanılan ölçeklerdir. Ölçek puanlamasında Kesinlikle katılmıyorum:1, Katılmıyorum:2, Karasızım:3, Katılıyorum:4, Kesinlikle Katılıyorum:5 puan olarak değerlendirilmiştir. Çalışanların otantik liderlik algılarının orta düzeyin üstünde çıkmasının örgütsel iletişim ile ilişkisi ve örgütsel iletişime etkisi ilerleyen bölümlerde yapılmış olan korelasyon ve regresyon analizinde gösterilmiştir.

Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Aşağıda Tablo 3’te görüldüğü gibi; anketlerden elde edilen demografik verilere göre; Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının %73,3 (143)’ü kadın, %26,7 (52)’si ise erkektir. %63,1’i bekar ve %36,9’u evli çalışanlardan oluşmaktadır. Yaş dağılımları incelendiğinde; %53,3’ünün 18-25, %32,3’ünün 26-34, %9,7’sinin 35-44, %4,6’sının ise 18’den küçük olduğu görülmüştür. Ankete katılan sağlık çalışanlarından %39’u hemşire, %27,7’si stajyer, %5,6’sı yardımcı personel ve diğer olarak gruplandırılan sağlık çalışanları, %5,1’i idari personel, %4,1’i doktor, %3,6’sı tıbbi sekreter, %3,1’i asistan, %2,6’sı güvenlik görevlisi, %2,1’i laborant ve %1,5’i sağlık teknisyenidir. Aylık gelir dağılımları incelendiğinde ise %30,8’ini geliri 1300’den az olan stajyer çalışanlar, %26,7’si 2501-3000, %17,9’u 1300-2000, %14,4’ü 2001-2500 olan gelir aralıklarında olan çalışanlardır. Araştırmaya katılanların mesleklerine göre bu dağılım paralellik göstermiştir. Eğitim durumlarına bakıldığında, %44,6’sı lisans, %26,2’si lise, %15,9’u

ön lisans, %11,8'i lisansüstü ve %1,5'inin ise ilköğretim mezunlarından oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların mesleklerinde toplam çalışma yılları incelendiğinde; %39,5'i 1-5 yıl, %34,9'u 1 yıldan az, %15,9'u 6-10 yıl,%7,7'si 11-15, %2,1'i ise 16-20 yıldır bu meslekte çalıştıkları görülmüştür.

Tablo 3: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Kişi sayısı	Yüzde	Kişi sayısı	Yüzde	
Cinsiyet			Meslekte Toplam Çalışma Yılı		
Kadın	143	73,3	1 yıldan az	68	34,9
Erkek	52	26,7	1-5	77	39,5
Toplam	195	100,0	6-10	31	15,9
Medeni Durum			11-15	15	7,7
Evli	72	36,9	16-20	4	2,1
Bekâr	123	63,1	Toplam	195	100,0
Toplam	195	100,0	Meslek		
Eğitim Durumu			Doktor	8	4,1
İlköğretim/Ortaokul	3	1,5	Hemşire	76	39
Lise	51	26,2	Asistan	6	3,1
Ön Lisans	31	15,9	Laborant	4	2,1
Lisans	87	44,6	Sağlık Teknisyen	3	1,5
Lisansüstü	23	11,8	İdari Personel	10	5,1
Toplam	195	100,0	Stajyer	54	27,7
Aylık Gelir			Tıbbi Sekreter	7	3,6
1300'den az	60	30,8	Yardımcı Personel	11	5,6
1300-2000	35	17,9	Güvenlik Görevlisi	5	2,6
2001-2500	28	14,4	Diğer	11	5,6
2501-3000	52	26,7	Toplam	195	100,0
3501-4000	4	2,1			
4001-5000	7	3,6			
5001-6000	3	1,5			
6001-7000	3	1,5			
Toplam	192	98,5			

Korelasyon analizleri sonuçlarına göre; Otantik liderliğin ilişkilerde şeffaflık boyutu ile örgütsel iletişimin kurum içi iletişim boyutu arasında düşük derecede (**,394****) pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. İlişkilerde şeffaflık boyutu ile örgütsel iletişimin ast-üst ilişkileri boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, üst-ast ilişkileri boyutu arasında orta seviyeye yakın derecede (**,430****) pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Otantik liderliğin içselleştirilmiş ahlak anlayışı boyutu ile örgütsel iletişimin kurum içi iletişim boyutu arasında orta düzeyde (**,470****), ast-üst ilişkileri boyutu arasında çok düşük düzeyde (**,188****), üst-ast ilişkileri boyutu arasında orta düzeyde (**,480****) pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Otantik liderliğin bilgiyi dengeli değerlendirme alt boyutu ile örgütsel iletişimin kurum içi iletişim alt

boyutu arasında düşük (**,348****), ast-üst ilişkileri boyutu arasında çok düşük (**,193****), üst-ast ilişkileri boyutu arasında düşük düzeyde (**,372****) pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Otantik liderliğin öz farkındalık boyutu ile örgütsel iletişimin kurum içi iletişim boyutu arasında orta derecede (**,499****), ast-üst ilişkileri boyutu ile düşük (**,199****), üst-ast ilişkileri boyutu arasında orta düzeyde (**,479****), pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Dolayısıyla H1 örgütsel iletişimin ast-üst ilişkileri boyutu hariç büyük oranda kabul edilmiştir.

Algılanan Otantik Liderlik ile Örgütsel İletişim İklimi Arasındaki İlişkiler

Tablo 4: Algılanan Otantik Liderlik ile Örgütsel İletişim İlişkisi Korelasyon Analizi Sonuçları

		Kurum İçi İletişim	Ast-Üst ilişkileri	Üst-Ast ilişkileri
İlişkilerde Şeffaflık	Pearson Correlation	,394**	,073	,430**
	Sig. (2-tailed)	,000	,319	,000
İçselleştirilmiş Ahlak Anlayışı	Pearson Correlation	,470**	,188**	,480**
	Sig. (2-tailed)	,000	,010	,000
Bilgiyi Dengeli Değerlendirme	Pearson Correlation	,348**	,193**	,372**
	Sig. (2-tailed)	,000	,008	,000
Öz Farkındalık	Pearson Correlation	,499**	,199**	,479**
	Sig. (2-tailed)	,000	,006	,000

**Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)

Otantik Liderlik Düzeyi Algılamalarının Örgütsel İletişim İklimine Etkileri Regresyon Analizi Sonuçları

Tablo 4: Algılanan Otantik Liderlik ve Örgütsel İletişimin Boyutları Arasında Regresyon Analizi

Model	Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken	Adjusted R ²	Beta	Sig.
1	Kurum İçi İletişim	Algılanan Otantik Liderlik	,375	,355	,000
	Ast-Ust İlişkileri			-,230	,003
	Üst-Ast İlişkileri			,458	,000

ANOVA testi: F= 36,604; p<0,005

Regresyon analizi sonucunda; Anova ve Coefficients sig. Değerleri, 000 düzeyinde anlamlı olarak görülmüştür. Regresyon modelindeki Adjusted R² determinasyon katsayısına göre, çalışanların otantik liderlik düzeyi algılamalarındaki değişkenliğin %37,5'i örgütsel iletişimin üç bağımsız değişkeni tarafından açıklanabilmektedir. Hesaplanan F değeri P<0,005

olduğundan dolayı geçerlidir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki tüm ilişkiler anlamlıdır. Tablo 4'teki beta analizi sonuçlarına göre; çalışanların otantik liderlik düzeyi algılamaları kurum içi iletişimi pozitif yönde ($\beta = ,355, sig. = ,000$), ast-üst ilişkilerini negatif yönde ($\beta = -,230, sig. = ,003$), üst-ast ilişkilerini ise pozitif yönde ($\beta = ,458, sig. = ,000$) etkilemektedir. Çalışanların otantik liderlik düzeyi algısının ast-üst ilişkisini negatif etkilemesinin sebebi ise ölçek sorularının olumsuz olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sonuç ile birlikte yöneticilerin çalışanlar tarafından otantik olarak algılanması örgütsel iletişim iklimini pozitif olarak etkilemekte ya da pozitif bir örgütsel iletişim ikliminin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla H2 kabul edilmiştir.

T-Testi Analiz Sonucu

Tablo 5: Cinsiyet ile Otantik Liderlik Algısının Karşılaştırılması

	Cinsiyet	F	Sig	Sig (2-tailed)	Fark var/yok
Otantik Liderlik Algısı	Kadın	,049	826	500	Yok
	Erkek			491	Yok

Yukarıda yapılan T-Testi analizi sonucuna göre; katılımcıların cinsiyeti ile otantik liderlik algılamaları karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Dolayısıyla H3 reddedilmiştir; katılımcıların cinsiyetlerine göre otantik liderlik algılamalarında anlamlı farklılıklar yoktur.

Tek Yönlü ANOVA Analiz Sonuçları

Tablo 6: Eğitim Durumu ile Otantik Liderlik Algısının Karşılaştırılması

	Eğitim Durumu	Sig	Fark var /yok
Otantik Liderlik Algısı	İlköğretim/Ortaokul	,070	Yok
	Lise		
	Ön Lisans		
	Lisans		
	Lisansüstü		

Yukarıda yapılan ANOVA sonucuna göre; sağlık çalışanlarının eğitim durumu ile otantik liderlik algılamaları karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Dolayısıyla H4 reddedilmiştir.

Tablo 7: Yaş ile Otantik Liderlik Algısının Karşılaştırılması

	Yaş	Sig	Fark var /yok
Otantik Liderlik Algısı	18'den küçük	,000	Var
	18-25		
	26-34		
	35-44		

P<0,05 ise anlamlı farklılık var

P>0,05 ise anlamlı farklılık yok

Yukarıda yapılan ANOVA analiz sonuçlarına göre; çalışanların yaşları ile otantik liderlik algılamaları karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık bulunmuştur (p=0,000). Anlamlı farklılığın nereden kaynaklandığını bulmak için Tukey analizi yapılmıştır. Buna göre; 18-25 ve 26-34 yaş gruplarının otantik liderlik algısının farklı olduğu belirlenmiştir. 18-25 yaş gruplarının 26-34 yaş grupları arasındaki çalışanlara göre liderlerini daha otantik algıladıkları görülmüştür. Dolayısıyla H5 kabul edilmiştir.

Tablo 8: Meslekte Toplam Çalışma Süresi ile Otantik Liderlik Algısının Karşılaştırılması

	Meslekte Toplam Çalışma Süresi	Sig	Fark var /yok
Otantik Liderlik Algısı	1 yıldan az	,001	Var
	1-5		
	6-10		
	11-15		
	16-20		

Yukarıda yapılan ANOVA analiz sonuçlarına göre; çalışanların meslekte toplam çalışma süreleri ile otantik liderlik algılamaları karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık bulunmuştur (p=0,001). Anlamlı farklılığın nereden kaynaklandığını bulmak için Tukey analizi yapılmıştır. Buna göre; bu meslekte 1 yıldan az süredir çalışanların 6-10 ve 11-15 yıldır bu meslekte çalışanlara göre otantik liderlik algıları daha yüksektir. Dolayısıyla H6 kabul edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Örgütsel iletişim, örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için örgütü meydana getiren çeşitli bölüm ve ögeler arasında; örgüt içinde ve örgüt dışında gerçekleşen sürekli bilgi ve düşünce alışverişidir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 1995). Örgütün amaçlarına ulaşabilmesi ise; tüm örgüt üyelerinin belirlenen amaçlar doğrultusunda pozitif bir örgütsel iletişim iklimi içinde bir araya gelip işbirliği ve uyum içinde çalışmalarına bağlıdır. Bu pozitif atmosferin oluşmasında ise yöneticilerin rolü büyüktür. Yöneticilerin otantik liderlik özelliği göstermeleri, örgütsel iletişim iklimini pozitif etkileyerek çalışanların daha etkili ve verimli çalışmalarına katkı sağlamaktadır.

Sağlık çalışanlarının otantik liderlik algılarının örgütsel iletişim iklimine etkilerinin test edildiği bu çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

Regresyon analizi sonuçlarına göre;

-Çalışanların otantik liderlik düzeyi algılamalarındaki değişkenliğin %37,5'i örgütsel iletişimin üç bağımsız değişkeni tarafından açıklanabilmektedir,

-Çalışanların otantik liderlik düzeyi algılamaları örgütsel iletişim alt boyutlarını ast-üst ilişkileri dışında pozitif yönde etkilemektedir. Ast-üst ilişkisini negatif etkilemesinin sebebi ise ölçek sorularının olumsuz olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla H1 kabul edilmiştir.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre; genel olarak çalışanların algıladıkları otantik liderlik düzeyinin örgütsel iletişim iklimini kapsayan iletişim yöntemleriyle pozitif ve anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Başka bir deyişle çalışanların otantik liderlik düzeyi algılamaları arttıkça kurum içi iletişim, üst-ast ve ast-üst arasındaki iletişimde artacaktır ve bu da iş yerinde pozitif bir örgütsel iletişim ikliminin oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte otantik liderliğin alt boyutlarından ilişkilerde şeffaflık ile örgütsel iletişimin alt boyutlarından ast-üst ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Dolayısıyla H2 örgütsel iletişimin ast-üst ilişkileri boyutu hariç büyük oranda kabul edilmiştir.

Katılımcıların demografik özelliklerine göre otantik liderlik algılarında farklılık olup olmadığının tespiti için T-Testi ve ANOVA analizleri yapılmıştır.

T-Testi analiz sonucuna göre, katılımcıların cinsiyeti ile otantik liderlik algılamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur ve H3 reddedilmiştir.

Tek yönlü ANOVA analizi sonuçlarına göre;

- Çalışanların eğitim durumlarına göre otantik liderlik algılamalarında anlamlı bir farklılık yoktur ve H4 reddedilmiştir,

- Çalışanların yaşları ile otantik liderlik algılamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur (p=0,000) ve H5 kabul edilmiştir,

- Çalışanların meslekte toplam çalışma süreleri ile otantik liderlik algılamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır (p=0,001) ve H6 kabul edilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre şu öneriler sunulabilir;

-Sağlık sektöründe olduğu gibi iletişimin örgüt için hayati önem taşıdığı başka sektörler için de bu etki test edilmelidir,

-Otantik liderlik özelliğinin doğuştan gelen bir özellik değil çalışanların yöneticilerine atfettiği bir özellik olduğu dikkate alınır; çalışanların algılarına hitap ederek pozitif bir örgütsel iletişim ikliminin oluşması için yöneticiler bilinçlendirilmelidir,

-Özellikle insan hayatının söz konusu olduğu sağlık sektöründe pozitif bir örgütsel iletişimin oluşturulması için; yöneticiler ve çalışanlar arasında etkili ve sağlıklı bir iletişim ve olumlu geri bildirimlerin yaşanmasına dikkat edilmelidir,

-Çalışmanın sonuçlarından da anlaşılacağı üzere çalışanların otantik liderlik algısının artması örgütsel iletişim iklimini pozitif etkileyerek sağlık çalışanlarının etkili ve verimli çalışmasında büyük katkı sağlayabilir.

Kaynakça

- Akkirman, A.D. (2004). Sanal İşyerinde Örgütsel Davranış. İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Atak, M. (2005). Örgütlerde Resmi Olmayan İletişimin Yeri ve Önemi. Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi, 2(2), 59-67.
- Avolio, B. J., ve Gardner, W. L. (2005). Authentic Leadership Development: Getting to The Root of Positive Forms of Leadership. Leadership Quarterly. 16, 315- 338.
- Bakan, İ., ve Büyükbeşe, T. (2004). Örgütsel İletişim İle İş Tatmini Unsurları Arasındaki İlişkiler: Akademik Örgütler İçin Bir Alan Araştırması. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, (7), 1-30.
- Bektaş, M. (2014). Yönetim Tarzlarının Örgütlerdeki İnfomal İletişim Kanallarına Etkisi: Burdur İli Kamu Kurumları Örneği. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Gardner, W.L. ve Schermerhorn, J.R. (2004). Performance Gains Through Positive Organizational Behavior and Authentic Leadership. Organizational Dynamics. 33(3), 270-281.
- Gardner, W.L., Avolio, B.J., Fred Luthans, Douglas R.M., ve Walumbwa, F. (2005). Can you see the real me? a self-based model of authentic leader and follower development. The Leadership Quarterly, 16, 343-372.
- Gardner, W.L., Claudia, C.C., Kelly M.D, Matthew P.D. (2011). Authentic Leadership: a Review of The Literature and Research Agenda. The Leadership Quarterly, 22, 1120-1145.
- Genç, N. (2005). Yönetim Ve Organizasyon. İstanbul: Seçkin Yayınları.
- Goffee, R., ve Jones, G. (2005). Managing authenticity: the paradox of great leadership, Harvard Business Review, 87-94.
- Goldhaber, G. M. (1993), Organizational Communication: Dubuque: Brown and Benchmark.
- Gürgen, H. (1997). Örgütlerde İletişim Kalitesi İstanbul: Der Yayınları.
- Gürüz, D., ve Yaylacı, Ö.G. (2004). İletişimci Gözüyle İnsan Kaynakları Yönetimi. İstanbul: Mediacat Yayınevi.
- Halis, M. (2000). Örgütsel İletişim ve İletişim Tatminine İlişkin Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 14(1), 217-230.
- Hodgetts, R.M. (1997). Yönetim, Teori, Süreç ve Uygulama: İstanbul: Der Yayınları.
- Hopper, M. (2009). Communication Satisfaction, Job Satisfaction, Organisational Commitment And Intention To Leave. The University of Waikato Master of Social Sciences.
- Ilies, R., Morgeson, F.P., ve Nahrgang, J.D. (2005). Authentic Leadership and Eudaemonic Well-Being: Understanding Leader-Follower Outcomes. The Leadership Quarterly, 16, 373-394.
- Karaçor, S., Ve Şahin, A. (2004). Örgütsel İletişim Kurma Yöntemleri ve Karşılaşılan İletişim Engellerine Yönelik Bir Araştırma. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 8, 97-117.
- Kernis, M. H. (2003). Toward a Conceptualization of Optimal Self-Esteem. Psychological Inquiry, 14(1), 1-26.

- Kesken, J., ve Ayyıldız, N.A. (2008). Liderlik Yaklaşımlarında Yeni Perspektifler: Pozitif ve Otantik Liderlik. *Ege Akademik Bakış*, 8(2), 729-754.
- Kocabaş, F. (2005). Değişime Uyum Sürecinde İç Ve Dış Örgütsel İletişim Çabalarının Entegrasyonu Gerekliliği. *Kırgızistan Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 247-252.
- Koçel, T. (2005). İşletme Yöneticiliği. İstanbul: Arıkan Basım Beta Yayınları.
- Koçel, T. (2007). İşletme Yöneticiliği. İstanbul: Arıkan Yayınları.
- Marşap, A. (2009). Yaratıcı Liderlik. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sabuncuoğlu, Z., ve Tüz, M. (1995). Örgütsel Psikoloji. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Saylı, H., Ağca, V., Kızıldağ, D., ve Uğurlu, Ö. Y. (2009). Etik, Kurumsal İtibar ve Kurumsal Performans İlişkinini Belirlemeye Yönelik İlk 500 İşletme İçinde Yapılmış Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 171-180.
- Saylı, H. ve Baytok, A. (2014). Örgütlerde Liderlik Teori-Uygulama ve Yeni Perspektifler. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Shamir, B. ve Eilam, G. (2005). What's Your Story? A Life Stories Approach To Authentic Leadership Development. *The Leadership Quarterly*, 16, 395-417.
- Tabak, A., SİĞRİ, Ü., ARLI, Ö., ve COŞAR, S. (2010). Otantik Liderlik Ölçeğinin Uyarlama Çalışması. 18. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Kongresine Sunulmuş Bildiri.
- Tanrıverdi, H., Adıgüzel, O., ve Çiftçi, M., (2010). Sağlık Yöneticilerine Ait İletişim Becerilerinin Çalışan Performansına Etkileri: Kamu Hastanesi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 101-122.
- Tutar, H., ve Yılmaz, K. M. (2003). Genel İletişim. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ünüvar, Ş., Bilge, F. A. (2009). Örgütsel İletişimin Bir Unsuru Olan Örgüt İçi İletişimin Konaklama İşletmelerindeki Etkinliği: Örnek Bir Alan Araştırması. *Hazar Üniversitesi Journal Of Azerbaijani Studies*, 12, 55-72.
- Zoga, E. (1970). İdarecilik Sanatı, İstanbul: Türk Sevk ve İdare Derneği.
- Walumbwa, F. O., Avolio, B. J., Gardner, W. L., Wernsing, T. S., ve Peterson, S. J. (2008). Authentic Leadership: Development and Validation of a Theory -Based Measure. *Journal of Management*, 34(1): 89-126.
- Wong, C., ve Cummings, G. (2009). Authentic Leadership: A New Theory for Nursing or Back to Basics. *Journal of Health Organization and Management*, 23(5), 522-538.

ÖĞRETMEN ADAYLARININ İNSANİ DEĞERLERİNİN SOSYAL KAYGI DÜZEYLERİNİ YORDAMASI

Mehmet MURAT¹, Şahin KESİCİ²

Özet

Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının sahip oldukları insani değerlerinin sosyal kaygı düzeylerini anlamlı düzeyde yordayıp yoramadığını belirlemektir. Araştırma ilişkisel tarama modelinde yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 192 (79.7%) kadın ve 49 (20.3%) erkek olmak üzere toplam 241 öğretmen adayından oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında, Özbay ve Palancı (2001) tarafından geliştirilen Sosyal Kaygı Ölçeği ve Schwartz tarafından geliştirilen ve Türkçeye Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından uyarlanan Schwartz Değerler Listesi kullanılmıştır. Bu araştırmayla elde edilen sonuçlara göre; öz denetim ve geleneksellik insani değeri sosyal kaygının alt boyutu olan sosyal kaçınmayı yordamaktadır. Öz denetim, uyarılma ve güç insani değeri sosyal kaygının alt boyutu olan kritize kaygısını yordamaktadır. Öz denetim, geleneksellik ve yardımseverlik insani değeri sosyal kaygının alt boyutu olan değersizlik duygusunu yordamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Sosyal Kaygı

THE PREDICTIVE POWER OF PROSPECTIVE TEACHERS' HUMAN VALUES ON SOCIAL ANXIETY LEVELS

Abstract

This study was aimed at exploring whether prospective teachers' human values significantly predicted their social anxiety levels. Correlational research design was used in this study. A total of 241 prospective teachers, 192 (79.7%) of whom were female and 49 (20.3%) were male, participated in the study. To collect data, Social Anxiety Scale developed by Özbay and Palancı (2001) and Schwartz Values Survey adapted into Turkish by Kuşdil and Kağıtçıbaşı (2000) were used. The findings indicated that self-control and tradition human values predicted social avoidance subdimension of social anxiety. Self-control, stimulation and power predicted being criticized anxiety. Self-control, tradition and benevolence human values predicted sense of worthlessness subdimension of social anxiety.

Keywords: Values, Social Anxiety

Giriş

Öğretmenler eğitim ve öğretim süreçlerinde, öğrencilere daha verimli olmak istiyorlarsa, hem öğrencilere hem de öğrencilerin ebeveynleri ile daha etkili iletişim kurmalıdırlar. Özellikle öğrencilerin ve ebeveynlerinin hangi önceliklere sahip oldukları konusunda farkındalık geliştirmelidirler. Bu farkındalığı geliştirmek için de öğretmenlerin insani değerlerini hem davranışlarına hem de yaşamlarına aktarmaları gerekmektedir. Öğretmenler bu insani değerleri davranışlarına aktarırken, kişisel olarak endişe ve gerginlik

¹ Yrd. Doç. Dr. Gaziantep Üniv. Eğitim Fak. PDR Anabilim Dalı

² Prof. Dr. N.E. Üniv. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. PDR Anabilim Dalı

yaşayabilirler. Bu gerginliklerin kaynağı da genelde öğretmenlerin sınıf ortamında ve ebeveynle yaptıkları görüşmelerde kendini gösterebilir. Kısacası öğretmenler sosyal ortamlara girme konusunda kaygı yaşayabilirler. Bu kaygıyı da sahip oldukları insani değerler tetikleyebilirler. Bu nedenle bireylerin öğretmenlik mesleğine başlamadan, aday öğretmen iken sahip oldukları insani değerlerin, onların sosyal ortamlardaki davranışları negatif ya da pozitif olarak etkilediğinin belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü öğretmen sınıf ortamında rahat olursa, öğrenci bu durumdan olumlu etkilenir. Öğretmen öğrencilerle iletişim kurmaktan uzaklaşırsa, öğrenciler öğretmenle iletişim kurmaktan çekinebilirler (Büyükkaragöz, Kesici ve Yılmaz, 1995; Büyükkaragöz ve Kesici, 1996; Büyükkaragöz ve Kesici, 1998).

Öğretmen adaylarının sahip oldukları insani değerler, onların aile, meslek ve toplum yaşamının nasıl şekilleneceğinin belirlenmesinde anahtar rol oynayabilir Çünkü değer bireylerin yaşama dair nelere öncelik verip vermeyeceklerinin belirlenmesinde önem derecesidir (Kesici, 2007; Kesici, 2008; Kesici, 2014; Kesici, 2015).

İnsani değerlerle ilgili teorik temelleri inşa eden ve insani değerlerin listesini oluşturan Schwartz (1992), günlük yaşamda tercih edilen insani değerler ve bu değerlerin oluşturulmasındaki kriterlerin sınıflaması üzerinde çalışmıştır. Schwartz ve Sagiv (1995) insani değerlerin teorik temellerini inşa ederken, temel insani değerlerin fizyolojik ihtiyaçların bilişsel temsilleri, insani değerlerin sosyal temelleri ve grubun huzurunu önemseme temelleri üzerinde etkileşimsel bir teori kurmuşlar ve bu teoride değer ve ihtiyaç etkileşimini ön planla tutmuşlardır.

Schwartz ve Bilsky (1987) ise değerlerin kavramsal olarak daha iyi anlaşılabilmesi için kriterlere dayalı bir kavramsal çatı oluşturmuşlar ve bu çatının kökenlerini ise; (1) inançlar ya da kavramlar, (2) olaylar, insanlar ya da süreçlerin değerlendirilmesindeki kriterler ya da standartlar, (3) eylem ya da durumların önüne geçen soyutlamalar, (4) daha az sayıda olanların ve daha kişisel tutum gösterme ve (5) önemli bir hiyerarşide sıralanma olarak listelenir. Eğer bireyler diğer kişilerle ya da gruplarla etkileşime geçerken bu kriterleri dikkate alacaklarsa iki durum açıkça görülebilir. İlk durumda bireyler sahip oldukları insani değerleri düşünerek eyleme geçerler ve ikili ilişkilerini rahat bir şekilde yürütürler. Bu insanda sıkıntı oluşturmaz ama ikinci durum oluşursa yani bireyler insani değerlerini kriter alırken, kendilerini aşırı baskı altında hissederlerse ve bu değerlerin hayata aktarılması konusunda zorluk çekerlerse (örneğin yardımlaşma, dostluk ve hoşgörü) sosyal ilişki kurmakta zorluk çekerler ve sosyal kaygı oluşur. Zira bireyler sosyal ortamlara girdiklerinde, bireylerin bazılarını tanıyabilirler bazıları ise tanıyamaz. Birey tanıdığı veya tanımadığı insanlarla karşılaştığında, diğer insanların kendini izlediğini, eleştireceğini ve kendisinin değersiz olduğuna dair düşünceler kapılarak, kendisini sosyal ortamlardan uzaklaştırmasına sosyal kaygı diyebiliriz. Bireylerin sosyal ortamlarda, bütün dikkatlerin kendilerinde odaklandıklarını hissetmeleri sosyal kaygının oluşma işaretleridir. Sosyal ortamlardaki aktiviteler bireylerin büyük bir kısmı için normal olurken sosyal kaygı yaşayan bireyler bu aktiviteleri gerçekleştirirken belirgin ve sürekli bir korku hisseder, küçük duruma düşeceğinden korkar ya da utanacağı için diğer insanlarla iletişime geçmekten korkar, kaçınır veya bu durumlarda kaygı belirtileri artar (APA, 2000). Zira sosyal kaygı, diğerleri tarafından eleştirilmek ve yargılanmaktan ve hatta korkma duygusudur (Shinoura, Yamada, Tabei, Otani, Itoi, Saito & Midorikawa, 2011). Bu nedenle de öğretmen adayları barışçı olan, hoşgörülü davranma, dostluk kurma ve yardım severlik değerlerini ifşa edeceği sosyal ortamlara giremeyebilir. Öğretmen adaylarının insani değerlerini tam anlamıyla sergileyebilmesi için sosyal kaygıdan uzaklaşmaları ve sosyal becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir.

Kısacası bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının sahip oldukları insani değerlerin, onların sosyal kaygı düzeylerini yordayıp yordamadığını tespit etmektir. Bu amaca ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Öğretmen Adaylarının İnsani Değerleri ile Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki anlamlı düzeyde İlişki var mıdır?

1. Öğretmen Adaylarının İnsani Değerleri, Sosyal Kaygının sosyal kaçınma boyutunu yordamakta mıdır?
2. Öğretmen Adaylarının İnsani Değerleri, Sosyal Kaygının kritize edilme kaygısı boyutunu yordamakta mıdır?
3. Öğretmen Adaylarının İnsani Değerleri, Sosyal Kaygının değersizlik duygusu boyutunu yordamakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, genel tarama modelinin türlerinden olan ilişkisel tarama türü kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelinde ise, birden fazla değişken arasındaki birlikte değişim olup olmadığını ve eğer değişim var ise değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi dördüncü sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Öğretmen adaylarının 192 (79.7%) kadın ve 49 (20.3%) erkek olmak üzere toplam 241 öğretmen adayından oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Sosyal Kaygı Ölçeği

Ölçek, Özbay ve Palancı (2001) tarafından bireylerin sosyal kaygı içerikli sorunları belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, bireylerin sosyal durumlarına uygun becerilerini ve bu durumlarda oluşabilecek kaygılarını ölçebilecek yapıda hazırlanmıştır. Test kriter ve yapı geçerliğine tabi tutulmuştur. Kriter geçerliği için SCL-90 ölçeğinin ilgili beş ölçeği, Rathus Atılganlık Envanteri ve MMPI testinin içedönüklük alt testi kullanılmıştır. Yapı geçerliğine yönelik faktör analizi sonucunda 30 maddelik üç faktörlü bir test yapısı oluşmuştur. Bu üç faktör, sosyal kaçınma, eleştirilme kaygısı ve bireysel değersizlik olarak adlandırılmıştır. Üç faktörün açıkladığı toplam varyans % 32.9'dur. Test içi tutarlık yöntemi ile hesaplanan Cronbach Alfa değeri .83'tür. Test likert tipi 0-4 aralığında beşli derecelendirmeye sahiptir. Alınan puanların yükselmesi sosyal kaygı düzeyinin yükseldiğini göstermektedir.

Schwartz Değerler Listesi

Araştırmamızda, 57 değerden oluşan Schwartz Değerler Listesi kullanılmıştır. Değerler üç sosyal psikoloji uzmanının ortak çalışmasıyla İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Denekler toplam 57 değeri ve yanlarında parantez içinde verilmiş olan açıklamaları okuduktan sonra her birini kendi hayatlarını yönlendiren bir ilke olmaları açısından taşıdıkları öneme göre 1

(İlkelerime ters düşer) ile 7 (en üst düzeyde önemlidir) arasında değişen bir ölçek üzerinde değerlendirme yapmışlardır. Ölçek on alt boyuttan oluşmaktadır. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından yapılan çalışmada ana boyut ve değer tipleri ile her bir değer tipi içerisinde yer alan değerlerle ilgili olarak kullanılan Türkçe adlandırmalar esas alınmıştır. Özaşkinlık değer boyutu evrenselcilik (universalizm) ve iyilikseverlik (benevolence); özgenişletim değer boyutu ise başarı (achievement), güç (power) ve hazcılık (hedonizm) değer tiplerini kapsamaktadır. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000), tarafından yapılan çalışmada değer tipleri düzeyi için güvenilirlik katsayıları 0.51-0.77, değer grupları için 0.77-0.83 arasında değişmekte olup bu katsayılar evrenselcilik için 0.77, iyilikseverlik için 0.76, hazcılık için 0.54, güç için 0.75, başarı için 0.66, uyarılma için 0.70, özyönelim için 0.69, geleneksellik için 0.63, uyma için 0.51, güvenlik için 0.59 olarak bulunmuştur. Ayrıca ana değer grupları iç tutarlılık analiz sonuçlarına baktığımızda; muhafazakârlık grubu için 0.80, yeniliğe açıklık değer grubu için 0.81, özaşkinlık değer grubu için 0.81, özgenişletim değer grubu için 0.84 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi için SPSS 21.00 paket programı kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının İnsani Değerleri ve sosyal kaygıları arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Tekniği uygulanmıştır. Öğretmen adaylarının İnsani Değerlerinin, Sosyal Kaygılarına ilişkin varyansının ne kadarını yordadığını ortaya koymak için çoklu regresyon analizinin, stepwise tekniği uygulanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın amacına ve alt problemine uygun olarak toplanan verilerin istatistiksel analizi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının İnsani Değerleri ile Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki

	Sosyal Kaçınma	Kritize Edilme Kaygısı	Değersizlik Duygusu
Güç	-.005	.162*	.065
Başarı	-.155*	.029	-.119
Hazcılık	-.131*	-.071	-.100
Uyarılma	-.255**	-.142*	-.116
Özdenetim	-.268**	-.204**	-.262**
Evrensellik	-.205**	-.116	-.221**
Yardıms severlik	-.126*	-.063	-.176**
Geleneksellik	.054	.105	.049
Uyum	-.071	.069	-.097
Güvenlik	-.125	-.027	-.169**

** p<.01

* p<.05

Tablo 1.'de görüldüğü gibi; Schwartz Değerler Listesi'nin Güç alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Sosyal Kaçınma boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r=-$

.005, $p > .05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Güç alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısı boyutu arasında düşük düzeyde, pozitif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = .162$, $p < .05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Güç alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusu boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r = .065$, $p > .05$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Başarı alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Sosyal Kaçınma boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.155$, $p < .05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Başarı alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısı boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r = .029$, $p > .05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Başarı alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusu boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r = -.119$, $p > .05$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Hazcılık alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Sosyal Kaçınma boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.131$, $p < .05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Hazcılık alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısı boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r = -.071$, $p > .05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Hazcılık alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusu boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r = -.100$, $p > .05$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Uyarılma alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Sosyal Kaçınma boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.255$, $p < .01$). Schwartz Değerler Listesi'nin Uyarılma alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısı boyutu arasında düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.142$, $p < .05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Uyarılma alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusu boyutu arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır ($r = -.116$, $p > .05$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Sosyal Kaçınma boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.268$, $p < .01$). Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısı boyutu arasında düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.204$, $p < .01$). Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusu boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.262$, $p < .01$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Evrensellik alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Sosyal Kaçınma boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.205$, $p < .01$). Schwartz Değerler Listesi'nin Evrensellik alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısı boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r = -.116$, $p > .05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Evrensellik alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusu boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.221$, $p < .01$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Yardımseverlik alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Sosyal Kaçınma boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.126$, $p < .05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Yardımseverlik alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısı boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r = -.063$, $p > .05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Yardımseverlik alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusu boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.176$, $p < .01$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Geleneksellik alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Sosyal Kaçınma boyutu arasında, anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=.054$, $p>.05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Geleneksellik alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısı boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=.105$, $p>.05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusu boyutu arasında, anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=.049$, $p>.05$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Uyum alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Sosyal Kaçınma boyutu arasında, anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.071$, $p>.05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Uyum alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısı boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=.069$, $p>.05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusu boyutu arasında, anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.097$, $p>.05$).

Schwartz Değerler Listesi'nin Güvenlik alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Sosyal Kaçınma boyutu arasında, anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.125$, $p>.05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Güvenlik alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısı boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=-.027$, $p>.05$). Schwartz Değerler Listesi'nin Güvenlik alt boyutu ile Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusu boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü, anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.169$, $p<.01$).

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının Schwartz Değerler Listesi'nin Alt Boyutlarının, Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Sosyal Kaçınma Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	R	R ²	R ² (Adj)	Standart Hata	F	p
A	.268	.072	.068	9.666	18.481**	.000
B	.337	.114	.106	9.464	15.285*-	.000

** $p<.01$

A: Özdenetim

B: Özdenetim, Geleneksellik

Tablo 2.'de görüldüğü gibi Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim ve Geleneksellik alt boyutları, Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Sosyal Kaçınmanın önemli bir yordayıcısı olarak bulunmuştur ($p<.01$). Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim alt boyutu, Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Sosyal Kaçınma alt boyutuna ilişkin toplam varyansın %6,8'ini açıklamaktadır.

Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim ve Geleneksellik alt boyutları ile birlikte, Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Sosyal Kaçınma alt boyutuna ilişkin toplam varyansın %10,6'sını açıklamaktadır.

Tablo 3.'de görüldüğü gibi Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim, Uyarılma ve Güç alt boyutları, Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısının önemli bir yordayıcısı olarak bulunmuştur ($p<.01$). Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim alt boyutu, Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısı alt boyutuna ilişkin toplam varyansın %3,7'sini açıklamaktadır. Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim ve Uyarılma alt boyutları ile birlikte, Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısı alt boyutuna ilişkin toplam varyansın %8,9'unu açıklamaktadır. Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim, Uyarılma ve Güç alt boyutları ile

birlikte, Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısı alt boyutuna ilişkin toplam varyansın %11.8'ini açıklamaktadır.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Schwartz Değerler Listesi'nin Alt Boyutlarının, Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Kritize Edilme Kaygısı Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	R	R ²	R ² (Adj)	Standart Hata	F	p
A	.204	.041	.037	7.650	10.342**	.001
B	.310	.096	.089	7.444	12.679**	.000
C	.360	.129	.118	7.321	11.737**	.000

** p<.01 A: Özdenetim B: Özdenetim, Uyarılma C: Özdenetim, Uyarılma, Güç

Tablo 4. Öğretmen Adaylarının Schwartz Değerler Listesi'nin Alt Boyutlarının, Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusu Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	R	R ²	R ² (Adj)	Standart Hata	F	p
A	.262	.069	.065	5.760	17.580**	.001
B	.327	.107	.099	5.651	14.257**	.000
C	.357	.128	.117	5.597	11.568**	.000

** p<.01 A: Özdenetim B: Özdenetim, Geleneksellik C: Özdenetim, Geleneksellik, Yardımseverlik

Tablo 4.'de görüldüğü gibi Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim, Geleneksellik, Yardımseverlik alt boyutları, Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusunun önemli bir yordayıcısı olarak bulunmuştur (p<.01). Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim alt boyutu, Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusu alt boyutuna ilişkin toplam varyansın %6.5'sini açıklamaktadır. Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim ve Geleneksellik alt boyutları ile birlikte, Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusu alt boyutuna ilişkin toplam varyansın %9.9'unu açıklamaktadır. Schwartz Değerler Listesi'nin Özdenetim, Geleneksellik ve Yardımseverlik alt boyutları ile birlikte, Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Değersizlik Duygusu alt boyutuna ilişkin toplam varyansın %11.7'sini açıklamaktadır.

Tartışma ve Öneriler

Öğretmen adaylarının insani değerlerinin sosyal kaygıyı yordamasına ilişkin literatürde çalışma yok denecek kadar azdır. Özellikle çalışmalar insani değerler (Kesici, 2014; Kesici, 2015) ya da sosyal kaygı (Stopa ve Clark, 1993; Palancı, 2004) şeklindedir.

Öğretmen adaylarının insani değerleri yükseldikçe sosyal kaygıları düşmektedir. Özellikle, insani değerleri benimseyen öğretmen adaylarının sosyal kaçınma, kritize edilme kaygısı ve değersizlik duygusu azalmaktadır. Bu sonuçlarda gösteriyor ki öğretmen adayları başarı, hazcılık, duyarlılık, özdenetim, evrensellik, yardımseverlik ve geleneksellik insani değerleri yükseldikçe yani öğretmen adayları bu değerleri sosyal ilişkilerinde uygulamaya dönüştürdüklerinde, sosyal ilişkilerden ve sosyal gruplardan kaçınma davranışları azalmaktadır.

Öğretmen adaylarının güç insani değerleri artıkça, onların kritize edilme kaygısının artması araştırma açısından çarpıcı bir sonuçtur. Çünkü güçlü bir insanın kritize edilmekten korkmaması gerçeklikten korkması, eleştirilmesi halinde kendini güçlü hissetmeyip kötü hissedeceği ve özgüven eksikliği yaşaması ile ilişkilendirilebilir. Öğretmen adaylarının uyarılma ve özdenetim değerleri artıkça kritize edilme kaygısının düşmesi özgüven duygusu ile açıklanabilir.

Öğretmen adaylarının özdenetim, evrensellik, yardımseverlik ve güvenilirlik insani değerlerinin artması, onların değersizlik duygusunu azaltmakta ve öğretmen adayları kendilerini daha değerli hissetmektedirler.

Öğretmen adaylarının özdenetim ve geleneksellik insani değerleri sosyal kaçınmanın önemli bir yordayıcısı olarak bulunması, onların özdenetimlerinin ve geleneklere bağlılıklarının sosyal ortamlara girmelerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Öğretmen Adaylarının özdenetim, uyarılma ve güç insani değerlerinin kritize edilme kaygısının önemli bir yordayıcısı olarak bulunması ise, onların kendi kendilerini denetleme, uyarma ve abartılı bir güç göstermeden yani pozitif olarak ve negatif olarak güçlü yanlarını bilerek sosyal ilişkilerde bulunmaları halinde kritize edilme kaygısından uzak olacaklarını göstermektedir.

Öğretmen Adaylarının özdenetim, geleneksellik ve yardımseverlik insani değerleri değersizlik duygusunun önemli bir yordayıcısı olarak bulunması, onların sosyal ortamlarda kendilerini değersiz hissetmemeleri için hem kendi kendilerini denetlemeleri hem de toplumda geçerliği olan geleneksellik ve yardımseverliğe dikkat etmelidirler.

Öneriler

Öğretmen adayları ilk önce kendileri ile ilgili öncelik verdikleri insani değerleri belirlemelidirler ve ikili ilişkilerde en fazla dikkat ettikleri insani değerleri belirleyerek bu değerleri içselleştirmelidirler. Özellikle insani değerleri yaşamlarında etkili bir şekilde uyguladıkları zaman sosyal kaygı düzeyleri azalacaktır. Değersizlik duygusu yaşamamak için öğretmen adayları zayıf ve güçlü taraflarını belirleyerek zayıf taraflarını geliştirmeli ve güçlü taraflarını da daha iyi hale getirmelidirler.

Kaynaklar

- APA (2000). *DSM-IV-TR tanı ölçütleri başvuru el kitabı* (Çev. E. Köroğlu, 2. Baskı). Washington, DC: Amerikan Psikiyatri Birliği.
- Büyükkaragöz, S., Kesici, Ş., & Yılmaz, A. (1995). *Yükseköğretim programları ve demokratik tutumlar*. Türk Demokrasi Vakfı.
- Büyükkaragöz, S., & Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 2(3), 353-365.
- Büyükkaragöz, S.S., & Kesici, Ş. (1998). Eğitimde öğretmenin rolü ve öğretmen tutumlarının öğrenci davranışları üzerindeki etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 137, 68-73.
- Kesici, Ş. (2007). Middle school students' guidance and counselling needs. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7(3), 13-25.
- Kesici, Ş. (2008). Sixth, seventh, and eighth grade students' guidance and counselling needs according to parents' views. *Eurasian Journal of Educational Research*, 32, 101-116.
- Kesici, Ş. (2014). Human values as predictors of motivational beliefs in high school students. *Anthropologist*, 18(3), 869-875.
- Kesici, Ş. (2015). Psychological needs as predictors of human values in high school students. *Anthropologist*, 19(2), 499-506.
- Kuşdil, M.E., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Özbay, Y., & Palancı, M. (2001, Eylül). *Sosyal kaygı ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. VI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Ankara.
- Palancı, M. (2004). *Üniversite öğrencilerinin sosyal kaygı problemlerini açıklama ve gidermeye yönelik gerçeklik terapisi oryantasyonlu bir yardım modelinin geliştirilmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Schwartz, S.H., & Bilsky, W. (1987). Toward a psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 550-562.
- Schwartz, S.H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (pp. 1-65). Orlando, FL: Academic Press.
- Schwartz, S.H. & Sagiv, L. (1995). Identifying culture-specifics in the content and structure of values. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 26, 92-116.
- Shinoura, N., Yamada, R., Tabei, Y., Otani, R., Itoi, C., Saito, S., & Midorikawa, A. (2011). Left or right temporal lesion might induce aggression or escape during awake surgery, respectively: role of the amygdala. *Acta Neuropsychiatrica*, 23, 119-124.
- Stopa, L., & Clark, D.M. (1993). Cognitive processes in social phobia. *Behaviour Research and Therapy*, 31(3), 255-267. [http://dx.doi.org/10.1016/0005-7967\(93\)90024-O](http://dx.doi.org/10.1016/0005-7967(93)90024-O)

ÖRGÜTSEL ADALET ALGILARININ ÖRGÜTSEL ÖZDEŞLEŞME İLE İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Mustafa TAŞLIYAN¹, Ömer İhsan YILMAZ², Hüseyin ÇİÇEKLIĞLU³

Özet

Bu çalışmanın amacı örgütsel adalet algısı boyutları ile örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişkiyi ölçmektir. Çalışmada örgütsel adaletin alt boyutları olan adil dağıtım, adil işlem ve adil etkileşim ile örgütsel özdeşleşme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu varsayılmıştır. Araştırmanın örneklemini Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinin çeşitli fakülte ve birimlerinde çeşitli unvanlarla görev yapan akademisyen ve idari personelden oluşmaktadır. Anket çalışmasına 107 kişi katılmıştır. Anket formunda Niehoff ve Moorman (1993) tarafından geliştirilen örgütsel adalet ölçeği ve Mael ve Ashforth (1992) tarafından geliştirilen örgütsel özdeşleşme ölçeği kullanılmıştır. Hipotezler, toplanan veriler yardımıyla güvenirlik, frekans ve korelasyon analizleri yapılarak test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda örgütsel adaletin alt boyutları ve örgütsel özdeşleşme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel adalet, örgütsel özdeşleşme, üniversite

AN INVESTIGATION THAT ON THE RELATIONSHIP BETWEEN ORGANIZATIONAL JUSTICE PERCEPTION AND ORGANIZATIONAL IDENTIFICATION

Abstract

The purpose of this study is to measure the relationship between organizational justice perception and organizational identification. In this study, it is assumed that there is a positive relationship between fair distribution of the subdimensions of organizational justice, fair treatment, fair interaction and organizational identification. The reaserch sample consist of academic and administrative staff of Kahramanmaras Sutcu Imam University. 107 people participated in the survey. The survey was used the organizational identification scale and organizational justice scale that developed by Niehoff ve Moorman and Mael ve Ashforth. Hypotheses are tested with the help of the collected data from reliability, frequency and correlation analysis. The analyzes of results there is a positive relationship between the subdimensions of organizational justice and organizational identification.

Keywords: organizational justice, organizational identification, university

Giriş

Son zamanlarda, teknoloji başta olmak üzere her alanda değişim yaşanmaktadır. Tabii ki bu değişimden örgütler ve onların çalışanları da etkilenmektedir. Artık sadece işe vaktinde gelen, yalnızca işini yapan iş görenler çalıştırmak tek başına yeterli olmamaktadır. Kendini çalıştığı

¹Prof.Dr, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, mustafatasliyan@hotmail.com

²Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, omerihsanyilmaz@gmail.com

³Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, huseyinciceklioglu@gmail.com

kurumla bir tanımlayan ve örgütün çıkarlarını kendi çıkarlarıymış gibi sayan özdeşleşmiş çalışanlar ihtiyaç duyulmaktadır (Cüce vd., 2013).

“Çalışanın kendini örgüte ait ya da örgütle bir hissetmesi, örgütün başarı ve başarısızlığını kendi başarı ve başarısızlığı olarak algılaması” (Mael, Ashforth, 1992) olarak tanımlanmaktadır. Örgütsel adalet kavramı ise, yöneticilerin örgüt ve iş görenlerle ilgili aldıkları karar ve uygulamaların iş görenler tarafından ne derece adil olarak algılandığıyla alakalı bir kavramdır (İnce ve Gül, 2005).

Bu çalışmanın temel amacı örgütsel adalet boyutlarının örgütsel özdeşleşmeyle ilişkisini incelemektir. Çalışmanın bulgularının ilgili yazına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Örgütsel adalet ve özdeşleşmeyle ilgili çalışmaların çoğu bireysel kültüre sahip ülkeler üzerinde yapılmıştır. Fakat araştırma bulgularının ve bu bulgulardan hareketle yapılan tavsiyelerin Türkiye gibi farklı kültürel özelliklere sahip ülkelerde geçerliliğinin sorgulanması gerektiği öngörülmektedir. Bu sebeple bu çalışmanın, örgütsel adaletin alt boyutlarıyla özdeşleşme arasındaki ilişkilerin farklı kültürlerde geçerliliği hakkında kayda değer ipuçları verebileceği düşünülmektedir (Cüce vd., 2013).

1. Örgütsel Adalet Algısı

1.1. Tanımı ve Önemi

Adalet kavramı, uzun yıllar boyunca araştırmacıların ilgi duyduğu bir konu olmuştur. Antik dönemde Aristo'dan, 17'inci yüzyılda Locke ve Hobbes'in araştırmalarına ve 19'uncu yüzyılda Mill'in çalışmalarına kadar adalet kavramı üzerinde çalışıldığı görülmektedir. İlk çağlardan bu yana ilgi duyulan adalet kavramı, kişiden kişiye farklılık gösteren göreceli bir kavramdır. Bunun sebebi düşünürlerin adalet kavramı tanımlarken aslında ona duyulan özlemi ifade etmeye çalışmalarıdır (Karaman, 2009).

Türk Dil Kurumu'nun adalet ile ilgili açıklamalarında dört farklı tanıma yer verilmektedir;

- Adalet, “yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe” dir.
- Adalet, “hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme” dir.
- Adalet, “bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları” dir.
- Adalet, “herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk” tur (TDK, 17.04.2016, www.tdk.gov.tr).

Örgütsel adalet ile ilgili çalışmalarda Adams'ın (1965) “Adalet Teorisi” önemli bir yer tutmaktadır ve yazında temel bir çalışma niteliği taşımaktadır. Adalet teorisi, iş görenlerin emekleri sonucunda örgüte sağladıklarına inandıkları katkıya karşılık elde ettikleri çıktılarını, başka örgütlerde çalışanlarıkiyle kıyaslayacakları varsayımına dayanmaktadır (Yeniçeri vd., 2009).

Buradanyola çıkararak iş görenlerin örgüte bağlılık ve değer katmalarında adalet algısının önemine işaret eden birçok çalışma yapılmıştır. Fischer (2004) araştırmasında örgütsel adaleti iş görenlerin sadakatlerini ödüllendirmede bir araç olarak incelemiştir. Chiaburu ve Lim (2008)'de araştırmalarında yöneticilere güven duyma ve etkileşimsel adalet ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Örgütsel kararlar ve yönetici faaliyetlerinin çalışanların örgütsel adalet algıları üzerindeki etkileri ile ilgili araştırmalardan ikisini Yperenvd. (2000) ve Skarllicki ve Folger (1997) yapmışlardır. Bu araştırmalarda örgütsel kararlar ve yönetici faaliyetlerinin iş görenler nezdinde adaletli olarak görülmediği gibi bir kanaate varmalarının sonuçları ele alınmış ve böyle bir algıya karşılık iş görenlerin kızgınlık, öfke, küskünlük gibi tepkiler gösterebilecekleri vurgulanmıştır. Chiu ve Wang'da (2006) çalışmalarında örgütsel adalet ile bilgi paylaşımı arasındaki yakınlığı vurgulamışlardır (Yeniçeri vd., 2009).

1.2. Örgütsel Adaletin Boyutları

Greenberg (1990b) örgütsel adaleti dağıtım, işlem ve etkileşim adaleti olmak üzere üç boyutta ele almıştır (Polat ve Ceep, 2008).

Dağıtım adaleti, çalışanların elde ettikleri kazanımların ve ödüllerin adil dağıtılıp dağıtılmadığıyla ilgili algılarını ifade etmektedir (Polat ve Ceep, 2008). Dağıtım adaleti, iş görenlerin bazı davranışları göstermeleri koşuluyla belirli ödüllerini kazanacaklarını temin eder (İşcan, 2005). Dağıtımsal adalet, oransal payları önceden belirlenmiş olan belirli standartlara, belirli işlevsel şartlara ve hükümlere göre kaynakların bireylere dağıtılmasıdır (Cohen, 1987, Aktaran, Özdevecioğlu, 2003).

Prosedür (işlem) adaleti, iş görenlerin ödülleri belirlerken kullandıkları yöntemlerin belirlenmesi veya ödüllendirme sürecinin tespit edilmesine katılımını sağlar (İşcan, 2005). İşlem adaleti ücret, terfi, maddi olanaklar, çalışma şartları ve performans değerlemesi gibi unsurların tespitinde ve ölçümünde kullanılan metot, prosedür ve politikaların ne derecede adil olduğu ile ilgili bir boyuttur (Doğan, 2002).

Örgütsel adaletin üçüncü boyutu olan etkileşim adaleti boyutu, örgütsel faaliyetlerin daha çok insani boyutuyla alakalıdır. Etkileşim adaleti, prosedürleri uygulamakla görevli bireylerin karşı tarafa göstermiş oldukları tutum ve davranışlarla alakalı olduğu için, işlemsel adalete bağlı bir ek boyut olarak ortaya çıkmıştır (Söyük, 2007). Etkileşimsel adalet, kişilerarası ilişkilere yapılan yatırımlar ve bu ilişkilerden sağlanacak çıkarılara odaklanır (Yeniçeri vd., 2009).

2. Örgütsel Özdeşleşme

Özdeşleşme kavramı ilk kez Freud tarafından kişilerin birbirleriyle kurmuş oldukları duygusal bağ olarak tanımlanmıştır. Daha sonra Lasswell tarafından biraz daha geliştirilerek milliyetçilik gibi daha genel toplumsal özdeşleşmeler manasında kullanılmıştır (Gautam vd., 2004, Aktaran, Sune, 2016)

Özdeşleşmenin kelime anlamlarından biri; “Bir nesne ya da bireyin bir kümenin tüm özelliklerini özümlemesi ya da onunla bütünleşmesi.” şeklindedir (TDK, 25.04.2016, www.tdk.gov.tr).

Örgütsel Özdeşleme: “Sosyal özdeşlemenin spesifik bir formudur ve bireyin örgüte ait olma ve onunla bir olma algısıdır” (Ashforth ve Mael, 1989).

Günümüz işletmeleri için önem arz eden bir olgu olan örgütsel özdeşleme, örgütlerdeki yapısal değişimler ve modern yönetim teknikleri çalışmaları kapsamında yönetimcilerin ve örgütlerini yararlanabileceği bir kavramdır. Böyle olmasının sebebi, örgütsel özdeşleşmenin kişilerin işletmenin hedeflerini daha iyi kavrayıp, kültürünü benimseyerek aynı amaç doğrultusunda verdiği hizmetifazlaştırmasından kaynaklanmaktadır (Karabey ve İşcan, 2009).

İş görenlerin işletmeyle özdeşleşmeleri, yaptıkları işin onlar için daha fazla anlam ifade etmesini sağlar ve böylece onları daha çok motive eder. Ayrıca özdeşleşme, çalışanların işletmede kalma isteğini artırır ve yabancılaşma yaşama düzeyini azaltır (İşcan, 2006). Özdeşleşen iş görenlerin kendileriyle işletmelerini ayrı varlıklar olarak görmekten ziyade, özdeş olarak düşünürler. Bu nedenle de onlar kendi istekleriyle işletmelerini destekleyici faaliyetlerde bulunacaklardır. Bundan dolayı örgütsel özdeşleşme iş görenlerin neden işletmefaydasına gönüllü olarak emek ettiğini anlamada yardımcı olacaktır (Karabey, 2005). Çalıştığı kurumla özdeşleşmiş kişiler, ücret, yükselme ve itibar açısından daha iyi olanaklar bulsalar bile işletmeden ayrılmayabilirler (Tosun, 1981)

March ve Simon’a göre (1975), örgütün algılanan itibarı ne kadar çoksa kişinin onunla özdeşleşme eğilimi o kadar güçlüdür ve bunun aksi de doğrudur. Hedeflerin örgüt üyelerince algılanan paylaşım düzeyi ne kadar çoksa ise kişinin örgütle özdeşleşme eğilimi o kadar güçlüdür ve bunun aksi de doğrudur. Bir kişi ile bir örgütün üyeleri arasındaki etkileşim ne kadar çoksa kişinin örgütle özdeşleşme eğilimi o kadar güçlü olur ve bunun aksi de doğrudur. Örgüt içinde karşılanan kişisel ihtiyaçların miktarı ne kadar fazla olursa, kişinin örgütle özdeşleşme eğilimi o düzeyde güçlü olur, bunun aksi de doğrudur. Nihai olarak bir örgütün üyeleri ile birey arasındaki rekabet düzeyi ne derece az olursa kişinin örgütle özdeşleşme eğilimi o kadar güçlü olur ve bunun aksi doğrudur (Polat, 2009). İşletmeye bir bireyin diğerleriyle iletişiminin daha ötesinde psikolojik bir gerçek olarak bakıldığı zaman, örgütsel özdeşleşme kişinin kendiliğinden belirli bir işletmeyi benimsemesine ve ona sadık kalmasına olanak verir. Bunun yanı sıra, özdeşleşmeden bahsedebilmek için iş görenlerin gerçek manada işletmede yer alması veya gelecekte yer almayı arzulaması ve bazı örgüt üyelerini takdir etmesi veya bu üyeleri tanıması gerekli değildir (İşcan 2006).

3. Örgütsel Adalet ve Örgütsel Özdeşleşme İlişkisi

Örgütsel özdeşlemenin pek çok kişisel ve örgütsel nedeni saptanmıştır. İşletme içerisindeki rekabet derecesi, işletmenin itibarı, işletmenin hedef ve değerleriyle iş görenlerin hedef ve değerlerinin benzer olması gibi faktörlerle; çalışanın kıdemi ve ait olma ihtiyacı gibi kişisel faktörler özdeşlemeye etki edebilmektedir. İşletmenin iş görenlerin gözünde itibarı, iş görenlere adil davranıp davranmamasına göre değişebilmektedir. Yani adalet, iş görenlere onlara değer verildiği ve saygı gösterildiği mesajını vermekte bu da iş görenlerin işletmeye veya örgütle özdeşleşmesini fazlaştırmaktadır. Bu nedenle özdeşleşme adil davranışların bir sonucu olarak görülebilir (Tyler vd., 1996; Olkkonen, Lipponen, 2006, Aktaran, Cüce vd., 2013).

Örgütsel adalet kavramı eşitlik teorisi ile bağdaştırılmasına rağmen ilerleyen süreçler ve araştırmalarla çeşitli çalışma alanlarıyla araştırılmıştır. Örgütsel adaletin yapılan işten duyulan tatmin, örgütsel özdeşleşme alakasına yönelik olarak yapılan araştırmalarda ya doğrudan etkisi

ya da düzenleyici etkisi ele alınıp yapılan incelemelerde genel olarak sonuçlar olumlu ilişkili çıkmıştır (Solmaz, 2010).

İşlem adaletinin iş yeriyle özdeşleşme düzeyini belirlemede önemli etkileri olduğu çeşitli incelemelerle ortaya konmuştur. Bir örgütte işlem adaleti iş görenler tarafından memnuniyetle karşılanıyorsa o örgüt yöneticilerine olan güven düzeyi artacak ve bunun nihayetinde işletmeye bağlılık da fazlalaşacaktır (Çimenci, 2013).

Olkonen ve Lipponen (2006), 270 iş gören üzerinde yaptıkları bir çalışma sonucunda dağıtım ve işlem adaleti ile örgütsel özdeşleşme arasında önemli bir bağ ve olumlu - anlamlı ilişki olduğunu ve dağıtım ve işlem adaletinin örgütsel özdeşleşmeyi olumlu ve anlamlı olarak etkilediğini tespit edilmiştir (Solmaz, 2010). Farklı bir çalışmada ise Cheung ve Law (2008), algılanan örgütsel destek ile örgütsel adaletle örgütsel özdeşleşme arasındaki aracılık etkisini ölçmek için yapılan çalışmada algılanan örgütsel destek ile örgütsel özdeşleşme arasında olumlu anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Turunç ve Çelik, 2010). Söz konusu ilişkinin anlaşılmasında "GroupEngagementModel" in faydalı olabileceği öngörülmektedir. "GroupEngagement Model" Tyler ve Blader'a (2003) göre bireyler, pozitif bir kimlik oluşturma ve sürekliliğini sağlama güdüsüyle ve örgütlerin onlara bu yolda aldığı geri bildirimler sebebiyle örgütlere üye olmaktadır. Prosedürler, kişilerin örgütle alakalı sosyal kimliklerini şekillendirdiği için önemli olup; birey özdeşleşmesi, işlem adaleti algıları ile şekillenmektedir (Tümer, 2010).

4. Araştırmanın Hipotezleri

Çalışma kapsamında öne sürülen hipotezler şöyledir:

H1: Dağıtımsal adalet ile örgütsel özdeşleşme arasında pozitif bir ilişki vardır.

H2: İşlemsel adalet ile örgütsel özdeşleşme arasında pozitif bir ilişki vardır.

H3: Etkileşimsel adalet ile örgütsel özdeşleşme arasında pozitif bir ilişki vardır.

5. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin seçilme nedenlerinden birisi örgütsel adalet ve örgütsel özdeşleşme yazınında kabul görmüş bir yöntem olmasıdır. Diğer bir neden ise; anketi cevaplayan bireylerin akademisyen ve idari personel olduğu göz önüne alınmış olup, görevlerinin aksamaması adına çalışmaya katılacak bireylerin fazla vaktini almadan onların örgütsel adalet algılarını ve örgütsel özdeşleşme düzeylerini ölçebilmektir.

6. Araştırmanın Örnekleme

Üniversitelerdeki örgütsel adalet algılarını ve örgütsel özdeşleşme düzeylerini ölçmeye yönelik olarak yapılan bu çalışmanın örneklemini Doğu Akdeniz bölgesinde bir üniversitede çalışan idari personel ve akademisyenler oluşturmaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan 110 anket akademisyen ve idari personele dağıtılmış, toplanan anketlerin 107 tanesinin değerlendirmeye uygun olduğu tespit edilmiştir.

7. Veri Toplama Araçları

Araştırmada daha önce başka araştırmacılar tarafından geliştirilmiş ölçekler, güvenilirlik ve geçerlilikleri test edilerek doğrudan kullanılmıştır. Araştırma toplam 3 bölüm ve 2 ölçekten oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan ölçekler;

- Örgütsel Adalet Algısı Ölçeği

- Örgütsel Özdeşleşme Ölçeği

Hazırlanan anket formu 3 bölüm ve 26 sorudan oluşmaktadır.

Birinci bölüm, çalışanların demografik özellikleri hakkında tanıtıcı verilere yönelik soruları içermektedir.

İkinci bölümde kullanılan örgütsel adalet ölçeği Niehoff ve Moorman (1993) tarafından geliştirilmiş bir ölçektir. Örgütsel adalet ölçeği, toplam üç boyut olarak ele alınmıştır. Ankette örgütsel adalet değişkenini ölçmek için kullanılan bu ölçekte; örgütsel adalet boyutlarından olan prosedür adaleti ile ilgili 6, etkileşim adaleti ile ilgili 9, dağıtım adaleti ile ilgili 5 ifade olmak üzere toplam 20 ifadeye yer vermiştir. Bu bölümdeki sorular 5’li Likert ölçeğine göre tasarlanmıştır. Bu sisteme göre ifadeler “Kesinlikle Katılmıyorum (1)”, “Katılmıyorum (2)”, “Kararsızım (3)”, “Katılıyorum (4)” ve Kesinlikle Katılıyorum (5)” şeklinde ölçeklendirilmiştir.

Üçüncü bölümde kullanılan örgütsel özdeşleşme ölçeği Mael ve Ashforth (1992) tarafından geliştirilen örgütsel özdeşleşme ölçeğidir. Örgütsel özdeşleşme ölçeği tek boyut olarak ele alınmıştır. Ankette örgütsel özdeşleşme değişkenini ölçmek için kullanılan bu ölçekte toplam 6 ifadeye yer verilmiştir. 6 sorudan oluşan bu ölçek 5’li Likert ölçeğine göre tasarlanmıştır. Bu sisteme göre ifadeler “Kesinlikle Katılmıyorum (1)”, “Katılmıyorum (2)”, “Kararsızım (3)”, “Katılıyorum (4)” ve Kesinlikle Katılıyorum (5)” şeklinde ölçeklendirilmiştir.

8. Veri Girişi ve Analizi

Çalışmanın önemli bölümünü oluşturan alan araştırması sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesinde SPSS 24.0 (Statistical PackageForTheSocialSciences) paket programına kullanılmış ve veri kaybı ya da yanlış kodlama hatalarına karşı sağlanması yapılmıştır.

9. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları

Bu bölümde, araştırmanın amacına yönelik olarak anket aracılığı ile toplanan verilerin işlenmesi sonucu ortaya çıkan sonuçlara yer verilmiştir.

9.1. Anket Formu Ölçeklerinin İç Tutarlılık (Güvenilirlik) Analizi

Bu bölümde anket sorularının yer aldığı ölçekler güvenilirlik testine tabi tutularak değerlendirilmesi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Güvenilirlik Analizi

	Cronbach's Alpha	Toplam Faktör Sayısı
Örgütsel Adalet Algısı Ölçeği	,967	20
- Adil Dağıtım Alt Boyutu	(,844)	(5)
- Adil İşlem Alt Boyutu	(,932)	(6)
- Adil Etkileşim Boyutu	(,960)	(9)
Örgütsel Özdeşleşme Ölçeği	,820	6

Sosyal Bilimlerde uygulanan testler için hesaplanan güvenilirlik katsayısının 0,70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için genel olarak yeterli görülmektedir. Çalışma anketinde kullanılan ölçek formlarının güvenilirlik (Cronbach's Alpha) değerlerine baktığımız zaman ölçeklerin 0,70 barajının üzerinde oldukları ve oldukça güvenilir olduklarını söylenebilir (Seçer, 2013).

9.2. Ankete Katılan Bireylerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Analizi

Bu bölümde, ankete katılan Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde görev yapan akademik ve idari personelin demografik bilgilerine ilişkin bulgulara yer verilecektir.

Bu bulgular cinsiyet, yaş, medeni durum, doğum yeri, yetişilen ve yaşanılan yer, eğitim durumu, mesleki çalışılan birim ve kaç yıldır çalıştıkları ile ilişkili sorulardan elde edilmiştir.

Katılımcıların kişisel özellikleri ve mesleki özelliklerinin bulunduğu tek bir tablo hazırlanmış olup tabloda hem akademisyen hem de idari personele ait veriler sunulmuştur.

Tablo 2'ye göre üniversitede çalışan idari personel sayısı 41, yine üniversitede çalışan akademisyen sayısı 66 olmak üzere toplam katılımcı sayısı 107 kişidir.

Cinsiyet dağılımlarına göre Tablo 2'ye bakacak olursak; üniversitede çalışan akademisyen ve idari personelin toplamda %65,1'i erkek (69 kişi) erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların medeni durumuna göre bakacak olursak; katılımcıların %72,4 (76 kişi) evlidir. Katılımcıların yaşa göre dağılımlarına baktığımızda; en fazla katılımcının, %30,8 oran ile (33 kişi) 30-39 yaş aralığında oldukları görülmektedir.

Eğitim durumu değişkenine göre Tablo 2'ye bakıldığında; üniversitede çalışan idari personelin %71,1'inin (30 kişi) lisans - yüksek lisans seviyesinde olduğu görülmektedir. Akademisyenler için hazırlanan anket formunda akademisyenlerin eğitim durumu sorusuna gerek duyulmadığından, yalnızca idari personele ilişkin veriler mevcuttur.

Katılımcıların çalıştıkları birimlere göre dağılımlarına bakacak olursak Tablo 2'ye göre katılımcıların %19,4'ü (20 kişi) Fen Edebiyat Fakültesinde, %9,7'si (11 kişi) Mühendislik ve Mimarlık Fakültesinde, 37,9'u (39 kişi) İİBF'de ve %33'ü (34 kişi) diğer fakültelerde görev yapmaktadırlar.

Katılımcıların akademik unvanlarına göre dağılımlarına bakacak olursak Tablo 2'ye göre; akademisyenlerin %20'si (13 kişi) Profesör Doktor- Doçent Doktor, %23,1'i (15 kişi) Yardımcı Doçent Doktor, %46,2'si (30 kişi) Araştırma Görevlisi – Araştırma Görevlisi Doktor, %10,7'si (7 kişi) Öğretim Görevlisi- Uzman şeklindedir. İdari personele akademik unvanları sorulmamıştır.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Tablosu

Değişkenler		Akademisyen		İdari Personel		Toplam	
		N	%	N	%	N	%
Cinsiyet	Erkek	43	65,2	26	65,0	69	65,1
	Kadın	23	34,8	14	35,0	37	34,9
	Toplam	66	100,0	40	100,0	106	100,0
Medeni Durum	Evli	41	63,1	35	87,5	76	72,4
	Bekâr	24	36,9	5	12,5	29	27,6
	Toplam	65	100,0	40	100,0	105	100,0
Yaş	20-29	24	36,3	15	36,2	28	26,2
	30-39	17	25,8	14	34,2	33	30,8
	40-44	13	19,7	9	22	22	20,6
	45 ve üstü	12	18,2	12	29,3	24	22,4
	Toplam	66	100,0	41	100,0	107	100,0
Eğitim Durumu	Lise - Ön lisans	-	-	7	18,9	7	18,9
	Lisans - Y.Lisans	-	-	30	71,1	30	71,1
	Toplam	-	-	37	100	37	100
Çalışılan Birim	Fen Edebiyat Fakültesi	20	30,3	0	0,0	20	19,4
	Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi	10	15,2	0	0,0	11	9,7
	İİBF	36	54,5	3	8,1	39	37,9
	Diğer	0	0,0	34	91,9	34	33,0
	Toplam	66	100,0	37	100,0	103	100,0
Akademik Unvan	Prof.Dr. – Doç.Dr.	13	20,0	-	-	13	20,0
	Yrd.Doç.Dr.	15	23,1	-	-	15	23,1
	Ar.Gör. – Ar.Gör.Dr.	30	46,2	-	-	30	46,2
	Öğr.Gör – Uzman	7	10,7	-	-	7	10,7
	Toplam	65	100,0	-	-	65	100,0
İdari Görev	Bölüm Başkanı	6	9,09	0	0,0	6	5,9
	Diğer	60	90,1	36	100,0	96	94,1
	Toplam	66	100,0	36	100,0	102	100,0
Kurumda Çalışma Süresi	1 yıldan az	11	16,7	3	7,7	14	13,3
	1-3 yıl	17	25,8	5	12,8	22	21,0
	4-6 yıl	11	16,7	5	12,8	16	15,2
	7-9 yıl	4	6,1	4	10,3	8	7,6
	10 yıl ve üstü	23	34,8	22	56,4	45	42,9

2. ULUSLARARASI ÇİN'DEN ADRIYATİK'E SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

	Toplam	66	100,0	39	100,0	105	100,0
Sektördeki Toplam Çalışma Süresi	1 yıldan az	8	12,1	0	0,0	8	7,5
	1-3 yıl	13	19,7	4	9,8	17	15,9
	4-6 yıl	13	19,7	3	7,3	16	15,0
	7-9 yıl	5	7,6	8	19,5	13	12,1
	10 yıl ve üstü	27	40,9	26	63,4	53	49,5
	Toplam	66	100,0	41	100,0	107	100,0

Tablo 3. Ankete Katılan Bireylerin Örgütsel Adalet Algılarına İlişkin Frekans Tablosu
1(Kesinlikle Katılmıyorum), 2(Katılmıyorum), 3(Kararsızım), 4(Katılıyorum), 5(Kesinlikle Katılıyorum)

Boyut	ÖRGÜTSEL ADALET ALGISI DEĞİŞKENLERİ	1		2		3		4		5		X
		F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
Adil Dağıtım	1.Çalışma programım adildir.	6	5,7	14	13,2	24	22,6	42	39,6	20	18,9	3,52
	2.Ücret düzeyimin adil olduğunu düşünüyorum.	10	9,3	14	13,1	16	15,0	46	43,0	21	19,6	3,50
	3.İş yükümün oldukça adil olduğu düşünüyorum.	7	6,6	16	15,1	24	22,6	49	46,2	10	9,4	3,36
	4.Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, üniversitemde aldığım ödüllerin oldukça adil olduğunu düşünüyorum.	17	16,3	16	15,4	41	39,4	23	22,1	7	6,7	2,87
	5.İş sorumluluklarımın adil olduğu kanısındayım.	8	7,5	16	15,0	27	25,2	44	41,1	12	11,2	3,33
Adil İşlem	6. İşe ilişkin kararlar yöneticiler tarafından tarafsız bir şekilde alınmaktadır.	13	12,3	21	19,8	30	28,3	33	31,1	9	8,5	3,03
	7.Yöneticiler, işle ilgili kararlar alınmadan önce tüm akademisyenlerin görüşlerini alırlar.	25	23,4	30	28,0	26	24,3	16	15,0	10	9,3	2,58
	8.Yöneticiler, işle ilgili kararlar almak için doğru ve eksiksiz bilgi toplarlar.	20	18,9	20	18,9	36	34,0	21	19,8	9	8,5	2,80
	9.Yöneticiler, alınan kararları akademisyenlere açıklar ve akademisyenler tarafından istendiğinde ek bilgiler de sağlarlar.	14	13,2	20	18,9	37	34,9	26	24,5	9	8,5	2,96
	10.İşle ilgili tüm kararlar, bunlardan etkilenen tüm akademisyenlere tutarlı bir şekilde uygulanır.	18	16,8	20	18,7	31	29,0	30	28,0	8	7,5	2,90
	11.Akademisyenlerin, yöneticilerin işle ilgili kararlarına karşı çıkmalarına ya da bu kararların üst makamlarca yeniden görüşülmesini istemelerine izin verilir.	17	16,0	27	25,5	33	31,1	23	21,7	6	5,7	2,75
Adil Etkil esim	12.İşimle ilgili kararlar alınırken yöneticilerim bana nazik ve ilgili davranırlar.	10	9,5	10	9,5	27	25,7	44	41,9	14	13,3	3,40

2. ULUSLARARASI ÇİN'DEN ADRIYATİK'E SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

13.İşimle ilgili kararlar alınırken yöneticilerim bana saygılı davranır ve itibar gösterir.	10	9,5	11	10,5	25	23,8	46	43,8	13	12,4	3,39
14.İşimle ilgili kararlar alınırken yöneticilerim kişisel ihtiyaçlarıma karşı duyarlıdır.	10	9,3	16	15,0	34	31,8	36	33,6	11	10,3	3,20
15.İşimle ilgili kararlar alınırken yöneticilerim bana karşı dürüst bir şekilde davranırlar.	14	13,1	15	14,0	28	26,2	4	37,4	10	9,3	3,15
16.İşimle ilgili kararlar alınırken yöneticilerim, bir çalışan olarak haklarımı gözetirler.	11	10,3	18	16,8	27	25,2	42	39,3	9	8,4	3,18
17.Yöneticilerim, işimle ilgili kararların doğuracağı sonuçları benimle tartışırlar.	12	11,4	21	20,0	33	31,4	29	27,6	10	9,5	3,03
18.Yöneticilerim, işimle ilgili kararlara ilişkin uygun gerekçeler sunarlar.	14	13,2	25	23,6	26	24,5	35	33,0	6	5,7	2,94
19.İşimle ilgili kararlar alınırken yöneticilerim bana mantıklı açıklamalar yaparlar.	14	13,6	26	25,2	26	25,2	30	29,1	7	6,8	2,90
20.Yöneticilerim, işimle ilgili alınan her kararı bana çok açık bir şekilde açıklarlar.	15	14,4	29	27,9	17	16,3	32	30,8	11	10,6	2,95

Katılımcıların kurumdaki çalışma sürelerine göre dağılımlarına bakacak olursak Tablo 2'ye göre; katılımcıların %42,9 (45 kişi) oranla büyük çoğunluğunun 10 yıl ve üstü süredir aynı kurumda çalıştıkları görülmektedir. Katılımcıların sektördeki toplam çalışma sürelerine baktığımızda Tablo 2'ye göre %49,5 (53 kişi) oranla büyük çoğunluğu 10 yıl ve üstü süredir sektörde çalışmaktadır.

9.3. Ankete Katılan Bireylerin Örgütsel Adalet Algılarına İlişkin Frekans Analizi

Bu bölümde ankete katılan akademisyen ve idari personelin örgütsel adalet algılarına ilişkin soruların yer aldığı frekans tablosu yer almaktadır. Tablo3'e bakıldığında ankete katılan üniversitede çalışan akademisyen ve idari personelin örgütsel adalet algılarına yönelik 20 ayrı soruya ne düzeyde adalet algılarının olduğuna ilişkin verdikleri cevapların ortalama puanları ve yüzdeleri görülmektedir.

Üniversitede çalışan akademisyen ve idari personelin verdiği cevaplarla elde edilen verilerin analizi sonucu ortaya çıkan rakamlara göre bireylerin "örgütsel adalet algılarının en çok olduğu" kısımlar oransal olarak şu şekildedir;

- Çalışma programım adildir. (ortalama: 3,52)
- Ücret düzeyimin adil olduğunu düşünüyorum. (ortalama: 3,50)

Üniversitede çalışan akademisyen ve idari personelin verdiği cevaplarla elde edilen verilerin analizi sonucu ortaya çıkan rakamlara göre bireylerin "adalet algılarının en az olduğu" kısımlar oransal olarak şu şekildedir;

- Yöneticiler, işle ilgili kararlar alınmadan önce tüm akademisyenlerin görüşlerini alırlar. (ortalama: 2,58)
- Akademisyenlerin, yöneticilerin işle ilgili kararlarına karşı çıkmalarına ya da bu kararların üst makamlarca yeniden görüşülmesini istemelerine izin verilir. (ortalama: 2,75)
- Yöneticiler, işle ilgili kararlar almak için doğru ve eksiksiz bilgi toplarlar. (ortalama: 2,80)
- Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, üniversitemde aldığım ödüllerin oldukça adil olduğunu düşünüyorum. (ortalama: 2,87)

9.4. Ankete Katılan Bireylerin Örgütsel Özdeşleşme Düzeylerine İlişkin Frekans Analizi

Bu bölümde ankete katılan akademisyen ve idari personelin örgütsel özdeşleşme düzeyine ilişkin soruların yer aldığı frekans tablosu yer almaktadır. Bilgiler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Ankete Katılan Bireylerin Örgütsel Özdeşleşme Seviyelerine İlişkin Frekans Tablosu

1(Kesinlikle Katılmıyorum), 2(Katılmıyorum), 3(Kararsızım), 4(Katılıyorum), 5(Kesinlikle Katılıyorum)

ÖRGÜTSEL ÖZDEŞLEŞME DEĞİŞKENLERİ	1		2		3		4		5		X
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
1. Bir kimse kurumumu eleştirdiğinde kişisel olarak aşağılanmış gibi hissederim.	12	11,4	16	15,2	21	20,0	42	40,0	14	13,3	3,28
2. Başkalarının kurumum hakkında düşündüklerine karşı çok ilgiliyim.	3	2,9	12	11,5	24	23,1	47	45,2	18	17,3	3,62
3.Çalıştığım kurum hakkında konuşurken genellikle “onlar” kelimesinden çok “biz” kelimesini kullanırım.	4	3,8	6	5,7	21	20,0	47	44,8	27	25,7	3,82
4.Çalıştığım kurumun başarısı aynı zamanda benim de başarımdır.	1	1,0	7	6,7	11	10,5	53	50,5	33	31,4	4,04
5.Bir kimse çalıştığım kurumumu övdüğü zaman, kişisel olarak övülmüş gibi hissederim.	3	2,9	12	11,4	19	18,1	41	39,0	30	28,6	3,79
6.Medyada, çalıştığım kurumu eleştiren bir söylenti yer aldığına, kendimi mahcup hissederim.	10	9,5	13	12,4	20	19,0	38	36,2	24	22,9	3,50

Tablo 4'e bakıldığında ankete katılan üniversitede çalışan akademisyen ve idari personelin örgütsel adalet algılarına yönelik 6 ayrı soruya ne düzeyde örgütsel özdeşleşmeye sahip olduklarına ilişkin verdikleri cevapların ortalama puanları ve yüzdeleri görülmektedir.

Üniversitede çalışan akademisyen ve idari personelin verdiği cevaplarla elde edilen verilerin analizi sonucu ortaya çıkan rakamlara göre “örgütsel özdeşleşme düzeylerinin en çok olduğu” kısımlar oransal olarak şöyledir;

- 1- Çalıştığım kurumun başarısı aynı zamanda benim de başarımdır. (ortalama: 4,04)
- 2- Çalıştığım kurum hakkında konuşurken genellikle “onlar” kelimesinden çok “biz” kelimesini kullanırım. (ortalama: 3,82)
- 3- Bir kimse çalıştığım kurumumu övdüğü zaman, kişisel olarak övülmüş gibi hissederim. (ortalama: 3,79)
- 4- Başkalarının kurumum hakkında düşündüklerine karşı çok ilgiliyim. (ortalama: 3,62)
- 5- Medyada, çalıştığım kurumu eleştiren bir söylenti yer aldığına, kendimi mahcup hissederim. (3,50)

9.5. Korelasyon Analizi Sonuçları

Bu analizde örgütsel adalet ve bileşenlerinin, psikolojik sermaye ve bileşenleriyle olan ilişkisi incelenmiştir. Bileşen puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır. Bu ilişkilerin düzeyi belirlenirken

Büyüköztürk (2011) 'ün ifade ettiği 0.00 ile 0.30 arası düşük ilişki, 0.30 ile 0.70 arası orta düzey ilişki, 0.70 ile 1.00 arası yüksek düzey ilişki aralıkları göz önüne alınmıştır. Yapılan analiz sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 5. Korelasyon Analizi

	Adil Dağıtım	Adil İşlem	Adil Etkileşim	Özdeşleşme
Adil Dağıtım	1			
	102			
Adil İşlem	,661**	1		
	,000			
	100	103		
Adil Etkileşim	,653**	,833**	1	
	,000	,000		
	95	96	99	
Özdeşleşme	,247*	,214*	,348**	1
	,013	,032	,000	
	100	101	99	104
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).				
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).				

Adil dağıtım ile örgütsel özdeşleşme arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki ($r=247;p<0.05$) bulunmuştur. Bu doğrultuda Adil dağıtım algısında bir yükselme meydana geldiğinde, örgütsel özdeşleşme algısında da az miktarda yükselme meydana gelmektedir. Bulunan sonuç H1 ile örtüşmektedir.

Adil işlem ile örgütsel özdeşleşme arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki ($r=214;p<0.05$) bulunmuştur. Bu bilgiden hareketle çalışanlardaki adil dağıtım algısı arttıkça, çalışanların örgütsel özdeşleşmelerinin de olumlu yöne doğru düşük düzeyde bir artış göstereceği söylenebilir. Bulunan sonuç H2 ile örtüşmektedir.

Adil etkileşim ile örgütsel özdeşleşme arasında orta düzeyde pozitif yönlü ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki ($r=348;p<0.01$) bulunmuştur. Bu bilgiden hareketle çalışanlardaki adil

dağıtım algısı arttıkça, çalışanların örgütsel özdeşleşmelerinin de olumlu yöne doğru bir artış göstereceği söylenebilir. Bulunan sonuç H3 ile örtüşmektedir.

10. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, adaletin sağlanmasının çalışanların kendilerini çalıştıkları örgütün bir parçası gibi hissetmelerine, onun değer ve amaçlarını benimsemelerine yardımcı olacağı varsayılmıştır. Çalışma kapsamında örneklem olarak belirlenen Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde görev yapan toplamda 107 idari personel ve akademisyenden toplanan veriler kullanılarak yapılan korelasyon analizleri sonucuna göre çalışanların örgütsel adalet algılarının artması durumunda, örgütteki özdeşleşme düzeylerinin de artacağı tespit edilmiştir.

Analiz sonuçları, çalışma kapsamında öne sürülen hipotezleri doğrulamıştır ve örgütsel adaletin alt boyutları olan dağıtım adaleti, işlem adaleti ve etkileşim adaleti ile örgütsel özdeşleşme arasında pozitif yönlü istatistiksel bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Analiz sonuçlarına baktığımızda etkileşimsel adaletin diğer alt boyutlara göre özdeşleşmeyi daha çok etkilediğini görebiliriz.

Bu veriden yola çıkarak, yöneticilerin kararların uygulanması esnasında iş görenlerle kurduğu iletişiminin ve göstermiş oldukları davranışların şeklinin, niteliğinin ve kalitesinin artması durumunda, iş görenlerin özdeşleşme düzeylerinin de artacağı söylenebilir. Bu artışın sağlanmasında yöneticilerin karar verme sürecinde çalışanlara kibar ve saygılı davranmaları büyük rol oynamaktadır. Ayrıca yöneticilerin, örgütsel çıktılarının, ödüllerin nasıl dağıtıldığı, kararların hangi prosedürlere göre alındığı gibi kararların mantığı konusunda, çalışanlara zamanında ve doğru bilgi vermesi de olumlu çıktılar alınmasına katkı sağlayabilir.

Araştırmanın örneklemini daha da genişletilerek daha genel sonuçlara ulaşılabılır. Ayrıca daha farklı yönetim kademelerinde yer alan çalışanlar üzerinde uygulanması da konuya daha farklı açıdan bakılmasını sağlayabilir.

Hem örgütsel adalet hem de örgütsel özdeşleşme kavramlarına daha farklı açılardan bakabilmek adına, değişkenler arasında farklılık yönetimi kavramının dâhil edilmesinin faydalı olabileceği öngörülmektedir.

Son olarak yaptığımız araştırmada idari personele ve akademisyenlere, ankette geçen yöneticileriyle ilgili ifadelerde bir üst amirlerini göze almaları ve soruları ona göre cevaplamaları söylenmiştir. İkinci ve üçüncü amirler araştırmaya dâhil edilmemesi bir kısıt olarak kabul edilebilir.

Kaynakça

- Ashforth, B.E., Mael, F. (1989). Social Identity Theory And The Organization, The Academy Of Management Review, Vol. 14, No. 1, (ss.20-39).
- Cüce, H., Güney, S. ve Tayfur, Ö., (2013). Örgütsel Adalet Algılarının Örgütsel Özdeşleşme Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (31)1, 1-30.

- Çimenci, S., (2013). Örgütsel Adalet Algısının Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi ve Örgütsel Özdeşleşmenin Aracılık Rolü: Afyonkarahisar İlinde Bir Araştırma, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.
- Doğan H., (2002). İş Görenlerin Adalet Algılamalarında Örgüt İçi İletişim ve Prosedürel Bilgilendirmenin Rolü, Ege Akademik Bakış Dergisi, (2)2, 71-78.
- İnce, M. ve Gül, H. (2005). Yönetimde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Bağlılık, Çizgi Kitabevi, Konya.
- İşcan Ö., Karabey C. (2009). Örgütsel Özdeşleşme, Çalışma Yaşamında Davranış, (ss.39-56)
- İşcan, Ö., (2006). Dönüştürücü/Etkileşimci Liderlik Algısı ve Örgütsel Özdeşleşme İlişkisinde Bireysel Farklılıkların Rolü, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11, 160-177.
- Karaman, P., (2009). Örgütsel Adalet Algısı İle Tükenmişlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Öğretmenler Üzerinde Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mael, F. ve Ashforth, B.E. (1992). Alumni And Their Alma Matter: A Partial Test Of The Reformulated Model Of Organizational Identification. Journal Of Organizational Behavior, 13, (ss.103-123).
- Niehoff, Brian P ve Moorman, Robert H. (1993). "Justice As A Mediator Of The Relationship Between Methods Of Monitoring And Organizational Citizenship Behavior", Academy Of Management Journal, 36 (5), 527-556.
- Özdevecioğlu, M., (2003). Algılanan Örgütsel Adaletin Bireylerarası Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21, 77-96.
- Polat, S. ve Ceep, C., (2008). Ortaöğretim Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet, Örgütsel Güven, Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına İlişkin Algıları, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 54(54), 307-331.
- Seçer, İ., (2003). Spss ve Lisrel İle Pratik Veri Analizi, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Solmaz, H. (2010). Örgütsel Özdeşleşmenin İşten Ayrılma Niyetine Etkisinde Örgütsel Adaletin Aracılık Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Ankara.
- Söyük, S., (2007). Örgütsel Adaletin İş Tatmini Üzerine Etkisi ve İstanbul İlindeki Özel Hastanelerde Çalışan Hemşirelere Yönelik Bir Çalışma, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 244s.
- Sune, A., (2016). Okul Yöneticilerinin Örgütsel Özdeşleşme Düzeyleri İle Örgüt Kültürü Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tosun, M. (1981). Örgütsel Etkililik, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Yayın No:196, Ankara, 253s.
- Tümer, E., (2010). "İşletmelerde Örgütsel Adalet ve Örgütsel Özdeşleşme: Esenboğa Havalimanı'nda Bir Uygulama", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Türk Dil Kurumu, (2016). "Adalet", <http://www.tdk.gov.tr> adresinden 17.04.2016 tarihinde alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu, (2016). "Özdeşleşme", <http://www.tdk.gov.tr> adresinden 25.04.2016 tarihinde alınmıştır.
- Yeniçeri, Ö., Demirel, Y. ve Seçkin, Z., (2009). "Örgütsel Adalet İle Duygusal Tükenmişlik Arasındaki İlişki: İmalat Sanayi Çalışanları Üzerine Bir Araştırma", Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi, (11)16, 83-99.

ÖRGÜTSEL ADALET, İŞ TATMİNİ VE ÖZNEL MUTLULUK İLİŞKİSİ: BİR ALAN ÇALIŞMASI

Tuba BÜYÜKBEŞE¹, İsmail BAKAN², Burcu ERŞAHAN³, Buket SEZER⁴

Özet

Bu çalışmanın ana sorunsalını örgütsel adalet, iş tatmini ve öznel mutluluk ilişkisi oluşturmaktadır. Yapılan literatür incelemesinde bireyin örgütteki uygulamaları adil olarak algılaması, iş tatmini ve öznel mutluluk arasındaki ilişkiyi araştıran fazla çalışmaya rastlanmamıştır. Literatürdeki bu boşluğu doldurmak amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Ankette geçerliliği ve güvenilirliği daha önce yapılan çalışmalarda test edilmiş olan ölçekler kullanılmıştır. Ankette yer alan örgütsel adalet ölçeği, Niehoff ve Moorman'ın (1993); öznel mutluluk ölçeği, Lyubomirsky ve Lepper'in (1999) çalışmalarından alınmıştır. İş tatmininin belirlenmesi için Minnesota iş tatmini ölçeği kullanılmıştır. Söz konusu ölçekler Türkçe yazında da çeşitli yazarlar tarafından kullanılmıştır. Hazırlanan anketler Adana'da, plastik sektöründe faaliyette bulunan özel bir işletmede çalışan 153 çalışana elden dağıtılmış ve toplanan anket verileri SPSS 21 programında değerlendirilmiştir. Öncelikle ölçeklerin güvenilirliği test edilmiş ve tüm ölçeklerin Cronbachalpha katsayıları 0,70'in üzerinde bulunmuştur. Verilerin analizinde frekans analizi, korelasyon ve regresyon analizleri kullanılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda çalışanların örgütsel adalet, iş tatmini ve öznel mutluluk algıları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Adalet, İş Tatmini, Öznel Mutluluk

RELATIONSHIP AMONG ORGANIZATIONAL JUSTICE, JOB SATISFACTION AND SUBJECTIVE HAPPINESS: AN EMPRICAL STUDY

Abstract

This study's main problem constitutes relationship among organizational justice, job satisfaction and subjective happiness. When current literature was investigated, it has not been encountered more studies which is demonstrated relationship among organizational justice, job satisfaction and subjective happiness. A research was conducted in order to fill this gap in the literature. The survey was used as data collection method. The validity and reliability scales which have been tested in studies before used in the survey. Organizational justice scale was obtained from Niehoff and Moorman (1993); subjective happiness scale was obtained from Lyubomirsky and Lepper (1999) and Minnesota job satisfaction scale was used to determine job satisfaction. These scales have been used by various authors in Turkish literature. The survey was distributed 153 employees who are working in a private company operating in the plastics industry in Adana, collected survey data were analyzed using SPSS 21 software. First we tested the reliability of the scale and the scale of the Cronbach alpha coefficients was found over 0.70. Conducted

¹ Hasan Kalyoncu Üniversitesi, tuba.buyukbese@hku.edu.tr

² Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, ibakan63@hotmail.com

³ Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, bersahan@gmail.com

⁴ Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, buketsezer86@gmail.com

correlation analysis revealed that employees of organizational justice, job satisfaction were significant positive correlation between happiness and subjective perceptions.

Keywords: Organizational Justice, Job Satisfaction, Subjective Happiness

1. Giriş

Giderek artan rekabet ortamında, çalışanların işgücüne olan katkıları oldukça önemli olmaya başladığından, işletmelerin üretkenlik ve verimlilik gibi hedeflerinin yanı sıra, bu hedeflere ulaşma yolunda kişisel çabalar ve performanslarda önem arz etmeye başlamıştır. Bu nedenle, son zamanlarda yönetim ve organizasyon alanında yapılan pek çok çalışmada, çalışanların mutluluğu, memnuniyet düzeyleri ve çalışma hayatları ana konu olmuştur (Tziner ve Sharoni, 2014:36).

Bireyin mutluluğunda ailesi ve içinde bulunduğu toplum kadar gününün büyük bir bölümünü geçirdiği iş ortamı da önemli bir etken olarak düşünülmektedir. Kişinin yaptığı işten tatmin olması mutlu olmasını sağlar. Çünkü günümüz şartları değerlendirildiğinde, sahip olunan işler, neredeyse kişinin yaşamının merkezinde yer almaktadır. Bu nedenle de hayata anlam kazandıracak ve kişiye kendini iyi hissettirecek (hem ekonomik hem de psikolojik anlamda) önemli faktörler arasında olduğu söylenmektedir (Aşan ve Erenler, 2008:203).

İş yaşamındaki uygulamaların nasıl değerlendirildiği bireyin duygu ve davranışlarını da etkiler. Aynı iş ortamında, aynı çabayı gösterip, aynı katkıyı sağlayan her birey aynı sonuçla karşılaşmayı beklemektedir. Örgütsel adalet alanında yapılan tüm çalışmalar, algılanan adalet duygusunun çalışanların tutum ve davranışlarını etkilediğini öne sürmüşlerdir (Sert vd., 2014: 1187).

2. Kavramsal Çerçeve

Mutluluk, insan yaşamının bütün alanlarını etkileyen bir kavramdır. Mutluluk, zevk veya memnuniyet duyma gibi kelimelerle karakterize edilebilen, ruhsal bir duygu halidir (Lin, 2010: 1083). Mutluluk, kişinin kendi hayatından ne derece memnun olduğu ile ölçülebilen, öznel bir duygudur (Findler vd., 2016: 45).

Kişinin çevresiyle iyi ilişkiler kurmasında “mutluluğun” önemli bir rolü vardır; çünkü hem zihinsel hem de fiziksel anlamda kişinin sağlığını etkileyici bir fonksiyonu bulunmaktadır (Otake, 2015:171). Dünya Sağlık Örgütü de mutluluğun sağlığın önemli bileşenlerinden biri olduğunu belirtmektedir (Lin, 2010: 1083). Mutlu insanların karşılıklarına çıkan olayları değerlendirme, düşünme ve algılama düzeyleri, olaylara karşı verdikleri tepkiler, mutsuz insanlara göre çok daha pozitif bir şekilde gerçekleşmektedir (Otake, 2015:171; Lyubomirsky, 2001). Araştırmalarda mutluluğun sağlıklı olma, yüksek yaşam doyumu, olumlu kişilerarası ve duygusal ilişkiler ve iş yaşamında başarılı olma gibi değişkenlerle ilişkili olduğu bulunmuştur (Lu, 1995; Lyubomirsky, King ve Diener, 2005; Özdemir ve Koruklu, 2011:192).

Öznel mutluluk ya da diğer adıyla öznel iyi oluş kişinin hissettiği olumlu duyguların olumsuz duygulardan fazla olması ve genel olarak yaşamdan alınan doyum olarak tanımlanmaktadır (Diener, 1984). Öznel mutluluk, kişinin motivasyonunu kaybetmeksizin, istediği sonuçlara ulaşmaktan duyduğu memnuniyet ve aldığı keyiftir (Khalkhali ve Golestaneh, 2011: 2990).

Bir insan mutlu olduğunda, bu hayatının her yönüne sirayet eder ve karşılaştığı olumsuz durumlarda kendini suçlamak yerine, bunlarla en iyi şekilde başa çıkma yolunu bulur. Mutlu insanlar daha esnek olup, hayalini kurdukları hedefe ulaşma noktasında asla pes etmezler (Findler vd., 2016: 45). Mutluluğun geçici olduğu yönleri olsa da, öznel mutluluk nispeten daha istikrarlı ve uzun süren bir davranış gibi görülebilir (Matsunaga, 2016: 132).

Başka bir tanıma göre ise, öznel mutluluk üç bileşeni bünyesinde barındıran bir yapıdır. Bunlar, yaşam doyumu, hoş duyguların sık sık yaşanması ve bunların olumlu etkileri, son olarak da hoş olmayan duyguların yokluğu ve bunun olumsuz etkilerinin seviyesinin düşük olmasıdır (Chan, 2013: 23). Yaşam doyumunun tamamı göz önüne alındığında ise, öznel mutluluğun seviyesinin, olumlu ve olumsuz duyguların etkilerinin dengede tutulmasına ilişkin bir kavram olduğu da öne sürülmektedir (Satici vd., 2016: 307).

Kişinin hoş duygulara sahip olması, olumlu yargılarda bulunması (Egan, vd., 2014: 18) öznel mutluluk göstergeleri olarak kabul edilirken; diğer taraftan yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde ise kişilerin sahip oldukları gelir, refah seviyesi, istihdam, statü vb. gibi ekonomik faktörlerin yanı sıra, kişilik özellikleri (kendine güven, iyimserlik) ve sosyo-demografik özellikler (yaş, cinsiyet, medeni hal, eğitim durumu) gibi ekonomik olmayan faktörlerin de kişinin kendini iyi hissetmesini ve yaşam doyumunu önemli ölçüde etkilediği öne sürülmektedir (Haucap ve Heimeshoff, 2014: 86; Binder ve Coad, 2011: 276).

Kişinin yaşam hakkındaki olumlu fikir ve hisleri olarak tanımlanan öznel mutluluk, insanların hayatlarının önemli bir parçası olan iş hayatı hakkındaki algılarından bağımsız düşünülemez (Öztürk ve Mutlu, 2010:1773). Kişinin iş hayatından memnun olması, işinden duyduğu tatmin de mutluluğunu etkileyecektir. İş tatmini, mesleki mutluluğun en önemli göstergelerinden birisidir (Ouyang vd., 2015:147).

İş tatmini, örgütsel konuların bilinen en eski ve en popüler konularından biri olup, en genel tanımıyla, çalışanın işini tüm yönleriyle değerlendirmesidir (Koh vd., 2016: 131). İş tatmini, çalışanın bu değerlendirme sonucu ortaya çıkan “keyifli olma hali veya pozitif duygusal durumu” anlamlarına gelir (Park vd., 2016: 199). İş tatmini, kişilerin yaptıkları işten mutluluk duymalarıdır. Çalışanların, çalıştıkları iş çevresinin çeşitli yönlerine karşı olumlu ve olumsuz değerlendirmeler yapmaları olduğu gibi, işlerine olan genel tutumlarını yansıtmaktadır (Kalkavan ve Katrinli, 2014: 1344).Kişinin işine karşı hissettiği duyguların toplamı olarak da ifade edilmektedir (Sony ve Mekoth, 2016: 23).

Küresel yaklaşıma göre ise, kişinin işi ile ilgili konulara verdiği duygusal reaksiyonlar ile kişinin işinden tatmin olup olmadığı belirlenebilir (Simone ve Lampis, 2016:4). Kişinin iş hayatı boyunca yerine getirmiş olduğu iş ile ilgili görüşleri, kazanımları, kayıpları, yargıları hepsi birer tecrübenin ürünü olmaktadır. Bu tecrübe ve deneyimler sonucu oluşan sevinç, mutluluk, üzüntü, vb. gibi duygular, kişinin iş tatmini hakkındaki genel durumu ile ilgili bilgi vermektedir. Çünkü tüm bu tutumlar, iş tatmininin genel yapısını ele veren belirtiler olarak karşımıza çıkmaktadır (Bayrak Kök, 2006: 293).

İş tatmininin oluşumunda ise örgüt içindeki adalet algısı önemlidir. Adalet kavramı genel olarak çalışanlara eşit davranmayı içeren bir kavramdır. Örgüt açısından adalet, çalışanlara örgüte katkıları oranında haklarının; kurallara aykırı davranışları oranında da cezalarının verilmesidir (Başaran, 1985).

Örgütsel adalet, kişinin öznel adalet duygusunu ifade eder (Ouyang vd., 2015:148). Yani örgüt içerisinde, ücretlerin, ödüllerin, cezaların ve terfilerin nasıl yapıldığı, bu kararları kimlerin nasıl verdiği, alınan kararların çalışanlara nasıl iletildiği ve daha pek çok uygulamaların çalışanlarca nasıl algılandığı önemlidir. Eğer bu karar ve uygulamalar, çalışanlar tarafından olumlu algılanıyorsa, o örgüt içerisinde örgütsel adaletin varlığından söz edilebilmektedir (İçerli, 2010: 68).

Örgütsel adalet, çalışanların örgütsel otoriteler tarafından kendilerine gösterilen tutum ve davranışlarından algıladıkları adillik derecesidir ve bu derecenin yüksek olması, iş tatmininin ve işe bağlılığın artmasına yol açmaktadır (Karkoulian, 2016:1863). Çalışanlar örgüt içerisinde kendilerine adil davranıldığına inanıyorlarsa, çalışma arkadaşları ve yöneticileriyle güvene dayalı ilişkiler gerçekleştirmektedirler. Tam tersi bir durumda ise düşük performans, düşük iş tatmini, düşük verimlilik gibi olumsuz sonuçlarla karşılaşmaktadır (Özer ve Urtekin, 2007: 108).

Örgütsel adalet, promosyon fırsatlarının veya finansal ödüllerin çalışanlara dağıtımında ortaya çıkan adillik algısının çalışanda ortaya çıkardığı dağıtımsal adalet algısı, işleyen sürece dair süreç adaleti, süreçte bilginin sağlanmasıyla ilgili bilgisel adalet ve süreçte ortaya çıkan ilişkilerden doğan, çalışanların kendilerine ve diğer çalışanlara verilen kararları karşılaştırmaları ve değerlendirmeleri sonucu oluşan kişiler arası adalet olmak üzere bazı boyutlardan oluşmaktadır (Gelens vd., 2013: 343; Tziner vd., 2015: 52). Niehoff ve Moorman'ın (1993) ise örgütsel adaleti adil dağıtım, adil işlem ve adil etkileşim olmak üzere üç temel boyutta incelemiştir.

İş ortamında adalet algılarının çalışan tutum ve davranışlarını etkilediğini ortaya çıkaran önemli bulgular bulunmaktadır (Beugre ve Baron, 2001: 324). Daha önce yapılan çalışmalarda, çalışanların üstleri tarafından kendilerine adil davranıldığını düşünmelerinin, işlerinde daha olumlu tutum ve davranışları sergilemelerine yol açtığı öne sürülmüştür (Kerwin, 2015: 385). Örgütlerde adil bir durumun algılanmasının pozitif tutum ve davranışlara sebep olabileceği; adaletsiz bir durumun algılanmasının ise olumsuz davranışlara yol açabileceği ifade edilmektedir (Beugré, 2002: 1092).

3. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Mutluluk birçok faktör tarafından etkilenen bir kavramdır. Bireyin mutluluğunda ailesi ve içinde bulunduğu toplum kadar gününün büyük bir bölümünü geçirdiği iş ortamı da önemli bir etken olarak düşünülmektedir. Kişinin yaptığı işten tatmin olması mutlu olmasını sağlar. İş yaşamındaki uygulamaların nasıl değerlendirildiği bireyin duygu ve davranışlarını da etkiler. İş tatmininin oluşumunda ise örgüt içindeki adalet algısı önemlidir. Bu doğrultuda araştırmanın hipotezleri aşağıdaki şekilde kurgulanmıştır:

H1: Örgütsel adalet algısı iş tatminini anlamlı olarak etkilemektedir.

H2: Örgütsel adalet algısı öznel mutluluğu anlamlı olarak etkilemektedir.

H3: İş tatmini öznel mutluluğu anlamlı olarak etkilemektedir.

Bu çalışmanın temel amacı örgütsel adalet, iş tatmini ve öznel mutluluk arasındaki ilişkinin araştırılması ve örgütsel adalet algısının iş tatmini ve öznel mutluluk, ayrıca iş

tatmininin de öznel mutluluk üzerindeki etkisini açığa çıkartmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Hazırlanan anketler Adana'da, plastik sektöründe faaliyette bulunan özel bir işletmede çalışan 153 çalışana elden dağıtılmış ve toplanan anket verileri SPSS 21 programında değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde frekans analizi, korelasyon ve regresyon analizleri kullanılmıştır.

4. Bulgular ve Sonuç

Tablo 1'de anketi yanıtlayan katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Araştırmaya katılan çalışanların % 93,5'i erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 61,6'sı evli olup, % 24,2'si yönetici düzeyinde, % 75,8'i çalışan konumundadır. Katılımcılara kaç yıldır bu meslekte çalıştıkları sorulduğunda % 24,6'sı 3 yıldan az, % 37,3'ü 3-6 yıl arası, kalan kısmı ise 7 yıl ve üzeri aynı meslekte olduğunu belirtmişlerdir. Buldukları firmada çalışma süreleri sorulduğunda ise % 22,9'u 3 yıldan az, % 32,9'u 3-6 yıl arası, % 44,3'ü ise 7 yılın üstünde yanıtını vermişlerdir. Katılımcıların % 51,6'sı kendi mesleğinde çalıştığını belirtmiştir.

Tablo 1. Demografik özellikler

Genel Bilgiler	Sayı	%	Genel Bilgiler	Sayı	%
Yaş dağılımları			Eğitim durumu		
25'ten küçük	45	30,0	İlköğretim	61	41,8
26-35 arası	59	39,3	Lise	62	42,5
36-45 arası	34	22,7	Önlisans	7	4,8
46 ve üstü	12	8,0	Lisans	16	11,0
Toplam	150	100,0	Toplam	146	100,0
Bu meslekteki çalışma süresi			Bu firmadaki çalışma süresi		
3 yıldan az	35	24,6	3 yıldan az	32	22,9
3-6 yıl arası	53	37,3	3-6 yıl arası	46	32,9
7-10 yıl arası	36	25,4	7-10 yıl arası	40	28,6
11 yıl ve üstü	18	12,7	11 yıl ve üstü	22	15,7
Toplam	142	100,0	Toplam	140	100,0
Medeni durum			Kendi mesleğinde çalışma		
Evli	93	61,6	Evet	76	51,6
Bekar	58	38,4	Hayır	72	48,4
Toplam	151	100,0	Toplam	148	100,0
Cinsiyet			Firmadaki pozisyonunuz		
Kadın	10	6,5	Yönetici	37	24,2
Erkek	143	93,5	Çalışan	116	75,8
Toplam	153	100,0	Toplam	153	100,0

Araştırmada çalışanların öznel mutluluk, iş tatmini ve örgütsel adalet algılarını ölçmek amacıyla daha önceki çalışmalarda geçerliliği ve güvenilirliği sınanmış ölçeklerden yararlanılmıştır. Ankette yer alan örgütsel adalet ölçeğine ilişkin sorular, Niehoff ve Moorman'a (1993) ait Yıldırım'ın (2007) da çalışmasında kullandığı 20 maddelik örgütsel adalet ölçeğinden; öznel mutluluk soruları (4 madde), Lyubomirsky ve Lepper'dan (1999), iş tatminini ölçen sorular ise 20 maddelik Minnesota iş tatmini ölçeğinden alınmıştır. Örgütsel adalet ölçeği çalışanların işyerinden elde ettiği kazanımların (iş yükü, ücret, gibi) ne derecede adil dağıtıldığını ölçen adil dağılım boyutu ve adil işlem boyutlarından oluşmaktadır. Adil işlem boyutu ise kararların alınmasında ve uygulanmasında herkese tarafsız, ayırım yapılmaksızın, eşit

davranıldığını belirlemeye yönelik adil işlem ve kararların kendi ihtiyaç ve beklentileri gözetilerek alındığına dair algılarını ölçen adil etkileşim boyutundan oluşmaktadır.

Tablo 2. Güvenilirlik Analizi

Değişkenler	Önerme sayısı	Cronbach Alfa Değeri
Öznel mutluluk	3	0,73
İş tatmini	20	0,83
Örgütsel adalet		
Adil dağılım	4	0,74
Adil işlem	5	0,70
Adil etkileşim	9	0,88

Ölçeklerin güvenilirliklerini ölçmek amacıyla güvenilirlik testi yapılmış, güvenilirliği düşürdüğü tespit edilen 3 soru değerlendirilmiştir. Tablo 2’de ölçeklerin madde sayıları ve Cronbach alfa değerleri verilmiştir. Görüldüğü üzere güvenilirliği ölçen Cronbach alfa değerleri 0,70 ve üzerinde bulunmuştur.

Çalışanların örgütsel adalet algıları, öznel mutluluk seviyeleri ve iş tatminleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacı ile korelasyon analizi yapılmıştır. Tablo 3 incelendiğinde tüm araştırma değişkenlerinin birbirleri ile pozitif yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Korelasyon Tablosu

	Adil dağılım	Adil işlem	Adil etkileşim	Öznel mutluluk	İş tatmini
Adil dağılım	1				
Adil işlem	0,417**	1			
Adil etkileşim	0,612**	0,480**	1		
Öznel mutluluk	0,570**	0,275**	0,533**	1	
İş tatmini	0,508**	0,340**	0,593**	0,392**	1

** p<.0,01

Tablo 4. Örgütsel adalet algısının iş tatminine etkisi

Değişkenler		Model özeti		Anova		Katsayılar		
Bağımsız	Bağımlı	R ²	Düzeltilmiş R ²	F	P	β	t	P
Adil dağılım	İş tatmini	0,387	0,374	30,279	0,000	0,225	2,687	0,008
Adil işlem						0,037	0,491	0,624
Adil etkileşim						0,437	5,037	0,000

Örgütsel adaletin alt boyutları olan adil dağılım, adil işlem ve adil işlem uygulamalarına ilişkin çalışan algılarının, çalışanların iş tatmini üzerindeki etkisini incelemek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi sonuçları istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=30,27$, $p<0,001$). Düzeltilmiş R^2 değeri 0,37 olup, çalışanların iş tatminindeki % 37'lik varyansın örgütsel adalet algısına bağlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla araştırmanın birinci hipotezi olan “Örgütsel adalet algısı iş tatminini anlamlı olarak etkilemektedir” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 5. Örgütsel adalet algısının öznel mutluluğa etkisi

Değişkenler		Model özeti		Anova		Katsayılar		
Bağımsız	Bağımlı	R^2	Düzeltilmiş R^2	F	P	β	t	P
Adil dağılım	Öznel mutluluk	0,383	0,370	29,759	0,000	0,402	4,777	0,000
Adil işlem						-0,040	-0,527	0,599
Adil etkileşim						0,306	3,517	0,001

Çalışanların örgütsel adalet algılarının, öznel mutlulukları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılan regresyon analiz sonucunda örgütsel adalet algısının öznel mutluluğu istatistiksel olarak anlamlı ($p<0,001$, $F= 29,759$) şekilde etkilediği görülmektedir (Tablo 5). Örgütsel adalet algısının adil dağılım, adil işlem ve adil etkileşim boyutları birlikte öznel mutluluğun % 37'sini açıklamaktadır. Bu boyutlardan adil dağılım en önemli etkiye sahipken, adil etkileşim öznel mutluluğu etkileyen diğer boyuttur. Bireylerin mutluluklarını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bireyin zamanının büyük bir kısmını geçirdiği işyerinde adil uygulamalara muhatap olması onun mutluluğunu etkileyen azımsanmayacak (% 37) öneme sahip bir değişken olarak görülebilir. Dolayısıyla araştırmanın ikinci hipotezi olan “Örgütsel adalet algısı öznel mutluluğu anlamlı olarak etkilemektedir.” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 6. İş tatmininin öznel mutluluğa etkisi

Değişkenler		Model özeti		Anova		Katsayılar		
Bağımsız	Bağımlı	R^2	Düzeltilmiş R^2	F	P	β	t	P
İş tatmini	Öznel mutluluk	0,154	0,148	26,761	0,000	0,392	5,173	0,000

İş tatmini ile öznel mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yapılan regresyon analizi sonuçları iş tatmininin öznel mutluluğu anlamlı düzeyde ($p<0,001$; $F=26,761$) etkilediğini göstermektedir. Tablo 6 incelendiğinde çalışanların öznel mutluluk algılarının % 14'ünün iş tatmini ile açıklanabileceği görülmektedir. Dolayısıyla araştırmanın üçüncü hipotezi olan “İş tatmini öznel mutluluğu anlamlı olarak etkilemektedir” hipotezi kabul edilmiştir. Araştırmaya katılan çalışanların işlerinden memnuniyet duymaları yani tatmin olmaları öznel mutluluklarını da etkilemektedir. Bireylerin mutluluğunu etkileyen çok sayıda faktör olmakla beraber bu çalışmada örgütsel adalet algısının ve iş tatmininin öznel mutluluğu olumlu yönde etkilediği, aynı zamanda örgütsel adalet boyutlarının (adil dağılım, adil işlem, adil etkileşim) da iş tatminini ve öznel mutluluğu olumlu etkilediği ortaya çıkmıştır.

Kaynakça

- Aşan, Ö. Ve Erenler, E. (2008). İş Tatmini ve Yaşam Tatmini İlişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13, 2, 203-216.
- Başaran, İ. Ethem. (1985). Örgütlerde İşgören Hizmetlerinin Yönetimi. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi. Yayın No: 139.
- Beugre, C.D.ve Baron R.A., Perceptions of systemic justice: The effects of distburitive, procedural and interactional justice, *Journal of Applied Psychology*, 31 (2), 324-338, (2001).
- Beugré, Constant D.; (2002), “Understanding Organizational Justice and Its Impact on Managing Employess: an African Perspective”, *International Journal of Human Resource Management* 13:7 November, ss.1091-1104.
- Diener, E. (1984), “Subjective Well-Being”, *Psychological Bulletin*, 95, 3, p. 542-575.
- Findler, L., Jacoby, A. K., ve Gabis, L. (2016). Subjective happiness among mothers of children with disabilities: The role of stress, attachment, guilt and social support. *Research in Developmental Disabilities*, 55, 44–54.
- Gelens, J., Dries, N., Hofmans, J., ve Pepermans, R. (2013) .The role of perceived organizational justice in shaping the outcomes of talent management: A research agenda. *Human Resource Management Review*, 23, 341–353.
- Kalkavan, S., ve Katrinli, A. (2014). The effects of managerial coaching behaviors on the employees’ perception of job satisfaction, organisational commitment, and job performance: case study on insurance industry in Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 150, 1137 – 1147.
- Karkoulian, S., Assaker, G., ve Hallak, R. (2016) . An empirical study of 360-degree feedback, organizational justice and firm sustainability. *Journal of Business Research* , 69, 1862–1867.
- Khalkhali , V., ve Golestaneh, S. M. (2011). Examining the impact of teacher motivational style and competition result on students’ subjective vitality and happiness in physical education. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 2989–2995.
- Koh, C. W., Shen , W., ve Lee, T. (2016). Black–White mean differences in job satisfaction: A meta-analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 94, 131–143.
- Lin, J., Lin, P., ve Wuc, C. (2010). Wellbeing perception of institutional caregivers working for people with disabilities: Use of Subjective Happiness Scale and Satisfaction with Life Scale analyses. *Research in Developmental Disabilities*, 31 1083–1090.
- Lyubomirsky, S. (2001). Why are some people happier than others? The role of cognitive and motivational processes in well-being. *American Psychologist*, 56, 239–249.
- Lu, L. (1995). The relationship between subjective well-being and psychosocial variables in Taiwan. *The Journal of Social Psychology*, 135, 351–357.
- Lyubomirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131, 803–855.
- Matsunaga, M., Kawamichi , H., Koike, T., Yoshihara, K., Yoshida, Y., Takahashi, H. K., Nakagawa , E., ve Sadatob, N. (2016). Structural and functional associations of the rostral anterior cingulate cortex with subjective happiness. *Neuro Image*, 134, 132–141.
- Niehoff, B.P., Moorman, R.H., 1993. Justice as a mediator of the relationship between methods of monitoring and organizational citizenship behavior. *Academy of Management Journal* 36, 527–556.
- Otake, K. (2015). Subjective happiness and autobiographical memory: Differences in the ratio of positive events and transmission as emotional expression. *Personality and Individual Differences*, 72, 171–176.

Ouyang, Z., Jinyan, S., Li, P., ve Peng, J. (2015). Organizational justice and job insecurity as mediators of the effect of emotional intelligence on job satisfaction: A study from China. *Personality and Individual Differences*, 76, 147–152.

Özdemir Y. ve Koruklu, N. (2011). Üniversite öğrencilerinde değerler ve mutluluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 190-210.

Öztürk, A., ve Mutlu, T. (2010). The relationship between attachment style, subjective well being, happiness and social anxiety among university students'. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 1772–1776.

Park, Y., Seo, D. G., Park, J., Bettini, E., ve Smith, J. (2016). Predictors of job satisfaction among individuals with disabilities: An analysis of South Korea's national survey of employment for the disabled, *Research in Developmental Disabilities*, 53(54), 198–212.

Serta, A., Elçi, M., Usluc, T., ve Şener, İ. (2014). The effects of organizational justice and ethical climate on perceived work related stress. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 150, 1187 – 1198.

Shannon K., Jeremy, S., Jordan, B., ve Brian, A. (2015). Turner, organizational justice and conflict: do perceptions of fairness influence disagreement?. *Sport Management Review* 18, 384–395.

Simone, S. D., Cicotto, G., ve Lampis, J. (2016). Occupational stress, job satisfaction and physical health in teachers. *Revue Européenne De Psychologie Appliquée*, 30,1-13.

Sony, M., ve Mekoth, N. (2016). The relationship between emotional intelligence, frontline employee adaptability, job satisfaction and job performance, *Journal of Retailing and Consumer Services*, 30, 20–32.

Tziner, A., ve Sharoni, G. (2014). Organizational citizenship behavior, organizational justice, job stress, and workfamily conflict: Examination of their interrelationships with respondents from a non-Western culture. *Journal of Work and Organizational Psychology*, 30, 35-42.

Tziner, A., Feleab, M., ve Vasiliu, C. (2015). Relating ethical climate, organizational justice perceptions, and leader-member exchange (LMX) in Romanian organizations, *Journal of Work and Organizational Psychology*, 31, 51-57.

Yıldırım, F. (2007) "İş Doyumu ile Örgütsel Adalet İlişkisi" *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 62(1):253-278.

PATERNALİST LİDERLİK İLE ÇALIŞANLARIN STRES DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: BİR ÇAĞRI MERKEZİNDE UYGULAMA

Mustafa TAŞLIYAN¹, Tuba BIYIKBEYİ², Salih YEŞİL³, Bilge GÜLER⁴

Özet

Yöneticilerden beklenen liderlik tarzı farklı toplum ve kültürler göre değişiklik gösterebilmektedir. Doğu toplumlarında daha iş birlikçi ve geniş güç mesafesi niteliği bulunduğu dolay paternalizm anlayışı özellikle bu toplumlarda daha yaygındır. Fakat ülkemizde bu konuda henüz yeterli araştırma mevcut değildir.

Paternalizm; hiyerarşik ilişkiler içerisinde liderin örgütü bir aile ortamına benzetip, astların hem bireysel hem profesyonel yaşamlarında yol gösteren, destekleyen ve karşılığında da onlardan örgüte ve kendilerine karşı sadakat ve bağlılık bekleyen bir yaklaşımdır. Stres ise yaşamın her alanında karşılaşılan, bireylerin bir tehdit ya da zorluk olarak algıladıkları durumlara karşı gösterdikleri içe dönük bir tepkidir. Paternalist liderlerin "babacan" tavırları sayesinde çalışanlardaki stres düzeyinin azalabileceği düşüncesi bu araştırmanın temel çıkış noktasıdır.

Bu çalışmanın amacı paternalist liderlik ile çalışanların stres düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın evrenini dünyanın önde gelen bankalarından birinin Türkiye'deki ana çağrı merkezi oluşturmaktadır. Veri toplamada anket yöntemi kullanılmıştır. Ulaşılan veriler SPSS programı aracılığıyla faktör, güvenilirlik, t-testi, ANOVA ve çapraz tablo, testlerine tabi tutulmuştur.

Yapılan taramalar sonucunda paternalist liderlik üzerine yapılmış kısıtlı çalışmalar görülmüş olmakla birlikte paternalist liderlik ile çalışanların stres düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma bulunamamıştır. Bu bağlamda çalışma konuyla ilgili ileride yapılacak araştırmalar için bir ön kaynak olabilecek niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Paternalizm, Paternalist Liderlik, Stres

THE RELATIONSHIP BETWEEN STRESS LEVEL AND EMPLOYEES WITH PATERNALISTIC LEADERSHIP: APPLICATION IN A CALL CENTER

Abstract

Expected leadership style from managers can vary according to different societies and cultures. Since the Eastern community has wide power distance attribute and more cooperative, paternalism concept is particularly more common in this society. But our country has not enough research on this subject yet.

Paternalism is an approach expecting from a leader to liken the organization to a family organization in a hierarchical correlation, supporting and guiding to subordinates both in

¹ Prof.Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, mustafatasliyan@hotmail.com

² Doktora öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, tubabiyikbeyi@windowslive.com

³ Doç.Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, syes66@hotmail.com

⁴ Doktora öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, bilgeeguler@gmail.com

individual and professional lives and waiting for loyalty and commitment against the organization in exchange for the support. Stress is introverted reaction encountered in all areas of life and people's reaction against their threat and difficult conditions perception.

Fundamental starting point for this research is the idea that the stress levels of employees may be reduced thanks to fatherly attitude of paternalistic leader

The aim of this study was to examine relation between stress levels of employees and paternalistic leadership. In Turkey one of the world's leading bank's call center makes up this research universe. The survey method was used at data collection. Accessed data has been subjected to SPSS program, factor, reliability, t-test, ANOVA, crosstabs tests.

As a result of screening, limited work has been seen associated paternalistic leadership and a study could not be found examining relation between stress levels of employees and paternalistic leadership. In this context, this study has qualities to be a preliminary resource for future research on the subject work to be done.

Keywords: Paternalism, Paternalistic Leadership, Stress

Giriş

Günümüz koşullarında rekabet üstünlüğü sağlamak için artık sadece rakamlar ve maddi çıktılar yeterli olmayıp, bunlara en verimli ve sürekli şekilde ulaşmayı sağlayacak olan işgörenlerin tatmin edilmesi ve stres düzeylerinin azaltılması büyük önem arz etmektedir. Çağımızın modern hastalığı şeklinde nitelendirilebilen stres, sektöre ve işin içeriğine göre artıp azalabilmektedir. Çağrı merkezleri ise stres konusunun işlendiği en yoğun sektörlerden biridir ve çağrı merkezlerinde yapılan araştırmalarda burada yapılan işin oldukça stresli bir iş olduğu saptanmıştır (Taylor and Bain, 1999; Wallece, Eagleson, and Waldersee, 2000, Baumgart et. Al., 2002). Aşırı iş yükü, konsantrasyon sorunu, karmaşık ve belirsiz iş ortamının sebep olduğu stres faktörlerindedir. Bunun yanında sosyal stres üreten faktörler vardır. Bunlar da çalışma arkadaşları ve üstler ile oluşan net olmayan diyaloglardır. Bu araştırmada çalışanların üstlerle olan iletişimlerinden kaynaklanan stres unsuru dikkate alınarak paternalist liderlik tarzı ile stres düzeyi arasında kurulabilecek ilişki saptanmak istenmiştir.

Paternalist liderler astlarına bir ebeveynin çocuğuna sergilediği yaklaşımı özümseyerek yaklaşır ve onlara kendi çocuklarıymış gibi gerek işte gerek özel yaşantısında destek olurlar. Çalışandan da bu iyiliğinin karşılığında işine ve kendisine karşı sadakat ve itaat beklerler. Uygun liderlik tarzı kültürel yapıya göre toplumdaki değişiklik gösterebilmektedir. Batı toplumlarında uygulanan liderlik tarzlarını Doğu toplumunda faaliyet gösteren bir örgüte uygulamak pek doğru neticeler meydana getirmeyebilecektir. Liderlik yaklaşımındaki bu eksikliğin kapatılması için, özellikle Doğu kültüründen gelen araştırmacılar 1970'li yıllardan günümüze kadar çeşitli incelemeler yapmışlardır (Aycan,2006). Türkiye gibi güç mesafesinin yüksek olduğu toplumlarda, ast-üst ilişkilerine babacanlık tarzı yönetim yön vermektedir. Bu toplumlar arasında, Hindistan, Tayvan, Japonya, Çin başta olmak üzere Asya, Ortadoğu ve Latin Amerika ülkeleri de vardır. Kolektivist ve toplulukçu kültürlerde insanların birbirleri olan yoğun iletişimi, birbirlerine ihtiyaç duyması, birbirleriyle sürekli yardım ve etkileşim halinde olan işbirlikçi tavırları ve güç mesafesinin etkisi dikkat çekmektedir. Bu sebeple bu toplumlarda itaat etmek, başkaları için sorumluluk almak, başkasına bağımlı davranmak kabul edilebilen

davranışlar olduğu için, babacan(paternalist) liderlik tarzı olumlu algılanır(Kağıtçı ve Cemalcılar, 2014). Paternalist liderlikle ilgili çalışmalar son dönemlerde gelişme gösterse de Max Weber'in yapmış olduğu çalışmalarda yasal otorite olarak tasarlanmıştır. Weber'in(1968) tasarladığı ekonomi ve toplumda geleneksel, karizmatik ve bürokratik olarak üç yetki ve kuralların geleneksel biçimde şekillendirilmesi paternalist otorite olarak nitelendirilmiştir (Pellegrini ve Scandura, 2008). Weber'in oluşturduğu paternalist yaklaşımda geleneksel temelli yetki, ailesel temelli ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Bu yaklaşımda birey ve lider arasındaki ilişkiyi, bir ailenin çocuğuna gösterdiği tavrı tanımlamaktadır.Weber otoriteyi bir aile içindeki otorite gibi ele alırken burada otoritenin yanlış bir biçimde kullanılmasını da reddetmiştir. Buradaki ilişki ilgi ve nezaket sınırları içerisinde oluşturulmuştur(Anwar,2013, akt, Yeşiltaş,2013).

Paternalist Liderlik

Doğu ve Batı arasındaki kültür farklılıkları (özellikle Çin ve Amerika'da) dünyada en göze çarpanlardır. Böylesine derin bir kültür farklılığının varlığında haliyle Batı liderlik modellerinin ve araştırma malzemelerinin Doğuya rastgele uygulanması, ister istemez Doğu liderlik modellerinin esas görüntüsüne zarar vermektedir (Farh ve Cheng, 2000).

Paternalizm kavramı ataerkillikten türemiş ve bireyin karşısındakini bir baba rolü ile koruma ve bunun karşılığında sadakat ve itaat beklediği bir süreç olarak ifade etmiştir (Köksal, 2011a). Paternalizm, ilgili taraflar arasında, örgütsel hiyerarşinin gerektirdiğinden daha karışık bir ilişkiyi göstermektedir. Bu tarz bir ilişkide iki taraf vardır(Börekçi, 2009). Bir tarafta astını koruyan, onu destekleyen, önemseyen ve rehberlik eden üst, diğer tarafta ise üstüne karşı sadık ve saygılı olan ast yer almaktadır. İki taraf arasındaki ilişkiler, maddi, sosyal ve diğer kaynak türlerinin değişimini olanaklı hale getirmektedir. İki taraf için de bir fayda söz konusudur. Aycan ve Kabasakal'a göre(2006) paternalizm, kişisel ilgi ilişkisine odaklanan ilişkisel değişim çeşitlerinden biridir. Paternalist bir ilişkide, yöneticiler bir ebeveyn gibi, çalışanlar için bütüncül bir ilgi göstermekte ve çalışanlar da bunun karşılığında yöneticilerine karşı saygı, sadakat ve itaat davranışları sergilemektedirler.

Paternalizmin temelinde yer alan paternalist faydacılık Bass (1985) tarafından oluşturulan ve batı tarzı liderlik modelindeki bireyselleştirilmiş ilgiyle aynı doğrultuda gitmektedir. Bu benzerliğe rağmen iki kavram aynı değildir. Liderin faydacıyönü uzun vadeli olan ve çalışana işteki ilgiden daha ziyade bireysel anlamda da ilgiyi kapsayan taraftır. Bireysel ilgide eşit haklar ve eşit davranma yer alırken, paternalist liderlikte otorite de büyük farklılaşma ve lider ve takipçisi arasında güçmesafesi yer almaktadır (Pellegrini vd, 2010). Aycan ve diğerleri ise (2000) bir başka noktaya dikkat çekerek paternalizmin oluşabilmesi için ilişkilerde hiyerarşinin oluşmasına ihtiyaç olduğunu ifade etmektedir. Paternalizmde üst düzey güç mesafesinin oluşmasına gerek yoktur. Alt düzey güç mesafesi bulunan kültürlerde de paternalizm meydana gelebilmektedir. Paternalist ilişkiler düşük güç mesafesine sahip kültürler olan doktor ve hasta arasında, öğrenci ve öğretmen arasında ve yönetici ve çalışan arasında da olabilmektedir (Yeşiltaş, 2013).

Paternalist liderlik, güçlü disiplin ve otoriteyi, babacan bir yardımseverlik ve ahlaki dürüstlük ile harmanlayan bir tarzı ifade etmektedir (Farh ve Cheng, 2000).Paternalist liderlik alan yazında yaygın olarak Fahr ve Cheng (2000) tarafından yapılan üç boyutlu sınıflamayla tanımlanmıştır. Bu boyutlar otoriter liderlik, yardımsever liderlik ve moral liderlik olarak adlandırılmıştır.

Aycan'a göre (2001), literatürde en sık tartışılan iki paternalizm türü vardır. Bunlar, çıkarıcı ve iyi niyetli paternalizmdir. Bu iki tür arasındaki en ayırt edici özellik astın ve üstün davranışlarını motive eden güçtür. Çıkarıcı paternalizmde yapılan işin önemi üzerinde durulurken, iyi niyetli paternalizmde çalışanın iyiliği ön plandadır. Bu sebeple çıkarıcı paternalizmde çalışana gösterilen cömertlik ve özenin arkasındaki motive edici güç, işin tamamlanmasıyla ilişkili olan kaygıdır. Çıkarıcı paternalist liderler kendi amaçlarına hizmet edilmesini arzulamakta ve makyavelist kişilik özellikleri sergilemektedirler (Hayek vd, 2010). Tersine, iyi niyetli paternalizmde çalışana gösterilen cömertlik ve özenin arkasındaki motive edici güç, çalışan iyiliğine yönelik içten bir endişedir. İyi niyetli paternalizmde, çalışanlar açısından paternalist işverene gösterilen bağlılık, onun samimi cömertliği ve özenine bir karşılık verme şeklidir(Köksal,2011).

Aycan (2006) paternalist liderliği beş boyut altında incelemiştir. Bu boyutlar:

- 1) İş yerinde aile atmosferi yaratma,
- 2) Bireyselleştirilmiş ilişkiler,
- 3) Çalışanların iş dışındaki hayatlarına katılım,
- 4) Sadakat beklentisi,
- 5) Hiyerarşi ve otorite durumu.

Bu çalışmanın alan araştırması için kullanılan oluşturulan anket ölçeği, Aycan'ın incelediği boyutlar üzerinden meydana getirilmiştir. Bu boyutlara genel olarak bakılacak olduğunda:

Paternalist lider, işletme ortamında bir aile atmosferi yaratmaya çalışmaktadır. Astlarla yakın ve kişisel ilişkiler kurmakta, işle ilgili olmayan alanlara dahil olmakta, sadakat beklemektedirler. Çalışan da liderlerine itaat etmekte, işle ilgili olmayan alanlarda da liderlerine yardım etmekte ve liderin otoritesini sorgulamaksızın kabul ederek liderin kendileri için iyi olanı bildiğine inanmaktadırlar (Erben, 2004). Paternalist örgütlerde yöneticinin çalışanlara yönelik ilgi ve kontrol alanı işle ilgili konularla sınırlı kalmadığından informal bir iletişim ortamı tüm çalışanlar tarafından benimsenmekte ve desteklenmektedir (Erben, 2004).

Paternalist lider otokratik lider özelliklerinin bir kısmına sahip olmakla beraber, otokratik liderden farklı olarak takipçileriyle bir ailenin çocuklarıyla ilgilendiği gibi ilgilenmektedir. Bu noktada hem bir ilgi hem de bir denetimin söz konusu olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Lider ya da yönetici kendisini çalışanların ailesinin bir parçası olarak gördüğünden, bazen çalışanlara sormaksızın onlar adına belirli kararlar alıp uygulamaktadır.

Paternalist liderler çalışanlarının iş dışı hayatlarında da onlara kişisel ilgi göstererek onların refahını artırmaya yönelik davranışlar sergilemektedirler (Öz ve Kılıç, 2010). Profesyonel hayatları dışında, özel hayatlarıyla ilgili konularda da yardım edip sorunları çözmeye ve yol göstermeye çalışırlar.

Stres Düzeyi

Günlük hayatta herkesin sıkça kullandığı bir kavram olan stres, son dönemlerde üzerinde yapılan araştırmaların artmasına karşın insanoğlunun yaratıldığı günden beri varlığını ve etkisini hissettiren bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar alışık olmadıkları bir durumla karşılaştıklarında önce denemenin zorluğunu, sonra ona zamanla alışmaya başladığını, sonrasında ise ona daha fazla dayanamadığını görmüş olmalıdır (Selye, 1997).

Stres kavramı ilk olarak 1930'lu yıllarda Hans Selye tarafından "Bireyin herhangi bir fiziksel veya psikolojik uyarıcı karşısında gerekli uyumu sağlayabilmek için ruhsal ve bedensel olarak harekete geçmesi, tepki göstermesi" olarak tanımlanmaktadır (Baltas, 2004; Stora, 1994; Selye, 1907; Balcı, 2000; Karabulut, 1999; Eren, 2004). Becker stresi, organizmanın çevresine uyum sağlamak için ödemek zorun da olduğu bedel olarak belirtirken, Magnuson (1990) ise, kişinin gerçek dünyası ile beklentileri arasındaki farklılığa gösterdiği tepki olarak tanımlamıştır. Yukarıda yapılan tanımları dikkate alarak şöyle genel bir açıklama yapmakt mümkündür: "Stres, insan bedeninde yer alan süreç olmakla beraber aynı zamanda, insan bedeninin çevresinden gelen zorlayıcılara uyumsağlamasının da normal bir sonucudur (Güney vd., 2001).

İş hayatında farklı sebeplerin sonucu olarak ortaya çıkan stres, çalışanlar ve işverenler için; iş veriminde meydana gelen düşüş, işe olan odaklanma oranındaki azalma, çalışma barışını bozan davranışlar vb. birçok sonuç doğuran bir olgu olarak görülmektedir. Stres, sonuçları itibariyle çözülmesi gereken bir sorun olarak iş hayatının aktörlerini olumsuz yönde etkilerken, işgörenin normal işlevlerini yerine getirmesinde bir engel olarak ortaya çıkmakta, bireyin fiziksel ve duygusal tepkilerinin görülmesine sebep olmaktadır (Cam, 2004).

Öz yeterlilik algısı, kişinin, kendisinden beklenen durumların üstesinden gelmesini sağlayacak yeteneklerine olan inancıdır (Bandura, 1995). Bandura kişilerin, hayatları boyunca biriktirdikleri tecrübelerle dayanarak, kendi baş etme yeteneklerine ilişkin özel inançlar geliştirdiklerini ve sahip oldukları öz yeterlilik inançları arttıkça, davranış değişikliğinin de arttığını ortaya koymaktadır.

Stres ortamının yoğun olarak görüldüğü yerlerden biri olan çağrı merkezlerinde sürekli aynı işin gerçekleştirilmesiyle oluşan monotonlukla birlikte çok uzun süren telefon görüşmeleri çağrı merkezi çalışanlarının strese olan duyarlılığını arttırmaktadır. Aynı zamanda çağrı merkezi çalışanların yaptıkları sürekli telefon görüşmelerinden kaynaklanan yüksek ses ortamı çalışanların stres düzeyini negatif yönde etkiler. Nitekim arayan müşterilerin sıkıntılarını dinlemek ve çözümlenememesi durumunda çalışanın müşteri memnuniyetinden uzak görüşme yapmasının vermiş olduğu duyguyla müşterinin memnun olmadan çağrıların sonlanması çalışanın moral düşüşünden kaynaklı olarak stres düzeyinin yükselmesine sebep olmaktadır. Çağrı merkezleri müşteri memnuniyeti odaklı çalışmanın yanı sıra yoğun satış odaklı da olmalıdır. Bu yüzden çalışanların müşteri memnuniyeti sağlarken bununla beraber yöneticisinin direktiflerine göre satış sağlama zorunluluğu da vardır. Bu da çağrı merkezi çalışanın belli dönemlerinin çok stresli geçmesine sebep olabilmektedir.

Çağrı merkezlerinin çalışma yapıları incelendiğinde toplam çağrı merkezi çalışanı sayısı toplam takım lideri sayısına bölünerek ortalama rakamın genellikle 10-15 çağrı merkezi çalışanın bir takım liderine bağlı olarak çalıştığı görülmektedir. Takım liderleri çalışanın günlük çağrı kalitesinden, verimliliğinden ve satışlarından sorumlu olmasının yanı sıra günlük hatta saatlik olarak aktif bir şekilde kontrol etmek zorundadır. Bu nedenle takım liderleri çağrı

merkezi çalışanı açısından önemli bir etmen olmakla birlikte kontrol mekanizması görevini üstlenmektedir. Takım liderinin aktif bir şekilde çalışması çağrı merkezinin kalitesinin artmasında ve hedeflerinin tutma oranında büyük etkisi vardır. Takım lideri çalışanlarına sürekli toplantılar düzenleyerek ek mola vererek ödüllendirme yetkisine sahiptir. Bu durum çalışanların takım liderleriyle aralarındaki ilişkiyi yüksek tutacağından çalışanın gün içerisinde karşılaştığı zorlukları bireysel olarak değil de takım liderinden yardım alarak yapması stresin azalmasını sağlayabilecektir. Bu çalışmada çalışan rolünde müşteri temsilcileri ve yönetici rolünde takım liderleri baz alınmış ve anket uygulaması bu doğrultuda gerçekleştirilip analizlerce yorumlanmıştır.

Metodoloji

Çalışmada bir bankanın Türkiyedeki genel çağrı merkezi yöneticilerinin, paternalist liderlik davranışının, çalışanların stres düzeyi ile ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmada paternalist liderlik ile stres düzeyi arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın yapıldığı çağrı merkezinde veri toplama aracı olarak anket kullanılmış olup, bu anketler bu merkezde çalışan yöneticiler hariç 260 kişiden, 150 kişiye elden dağıtılmış, 142'si değerlendirilmiştir.

Araştırmaya konu olan anket 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmaya katılan çalışanların genel özelliklerini belirlemeye yönelik demografik ve çoktan seçmeli sorular sorulmuştur. İkinci bölümde stres düzeyine ilişkin önermeler yer almaktadır. Son bölümde ise katılımcıların, yöneticilerinden gördükleri paternalist liderlik davranışı algısını ölçmeye yönelik önermeler yer almaktadır. Ankette 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada daha önce başka araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçekler kullanılmıştır. Bu çalışmada 2 farklı ölçek kullanılmıştır. Bunlardan birincisi olan "Algılanan Stres Ölçeği (ASO)" Cohen, Kamarck ve Mermelstein (1983) tarafından geliştirilmiş, Eskin ve arkadaşları (2013) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Toplam 14 maddeden oluşan ASO bireylerin yaşamlarındaki bazı durumların ne derece stresli algılandığını ölçmek için oluşturulmuştur. Katılımcılar her maddeyi "Hiç (1)" ve "Oldukça çok (5)" arasında değişen 5'li Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirmektedir. Kullanılan diğer ölçek ise Aycan (2006) tarafından geliştirilen "paternalizm" ölçeğidir. Katılımcılar burada da her maddeyi "Kesinlikle Katılmıyorum (1)" ve "Kesinlikle katılıyorum (5)" arasında değişen 5'li Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirmektedir.

Hipotezler

Yapılan çalışmalar ve paternalist liderlik ve stres düzeyi ile ilgili teorik bilgiler ışığında aşağıda belirtilen temel hipotezler test edilmek üzere oluşturulmuştur. Bunlar;

Hipotez 1:Yöneticinin işyerinde aile atmosferi yaratması ve stres düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

Hipotez 2:Yöneticilerin çalışanları ile birebir ilişki kurması ile stres düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

Hipotez 3:Yöneticinin çalışanın özel hayatına katılımı ile stres düzeyi arasındanegatif yönlü bir ilişki vardır.

Hipotez 4: Yöneticinin sert olması ama çalışan ihtiyaçlarını karşılaması ile stres düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

Araştırma Bulgu ve Yorumları

Çalışmanın bu bölümünde anketi cevaplayan katılımcılardan elde edilen verilerle SPSS programı ile frekans, faktör, güvenilirlik, T-testi, Anova ve Çapraz Tablo analizleri yapılmıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Özellik	Kişi	%	Unsur	Özellik	Kişi	%
Cinsiyet	Erkek	48	33,8	Çalışma süreniz	1yıldan az	24	16,9
	Kadın	94	66,2		1-3	116	81,7
Yaş	22-25	100	70,4	Aylık ortalama geliriniz	4-6	2	1,4
	26-29	30	21,1		1300'den az	4	2,8
	30-33	3	2,1		1301-2300	132	93,0
Kaç Çocuğunuz Var	Yok	130	91,5	Çalışma saatlerinizdeki düzenlemelerden ne kadar memnunsunuz	Hiç memnun değilim	68	47,9
	1 Tane	10	7,0		Memnun değilim	31	21,8
	2-3 Tane	2	1,4		Memnunum	28	19,7
					Çok memnunum	15	10,6
Öğrenim durumu	Lise	2	1,4	Çalıştığınız iş eğitim aldığınız alanla mı ilgili?	Evet	57	40,1
					Kısmen	69	48,6
	Önlisans	95	66,9		Hayır	16	11,3
	Lisans	45	31,7				
Yöneticinizin cinsiyeti	Kadın	75	52,8	Medeni Durumunuz	Evli	16	11,3
	Erkek	67	47,2		Bekar	126	88,7

Katılımcıların cinsiyet dağılımı incelendiğinde bayanların çoğunlukta olduğu söylenebilir. Yaşları incelendiğine büyük bir oranın 22-25 yaş aralığında olduğu görülmüştür. Katılımcı çoğunun çalışma sürelerinin 1-3 yıl arası olduğu incelenmiştir. Medeni durumlarına bakıldığında büyük çoğunluğun bekar olduğu görülmüştür. Katılımcıların çoğunun aylık gelir düzeyi 1301-2300 TL olarak belirlenmiş ve çoğunun çalışma saatlerindeki düzenlemelerden hiç memnun olmadığı görülmüştür. Ayrıca, katılımcıların çoğunun çalıştıkları sektörün kısmen eğitim aldıkları bölümle ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Paternalist Liderlik ve Stres Düzeyi Alt Ölçeklerinin Güvenilirlik Değerleri

Tablo 2: Faktör analizi tablosu

Boyut	Alt Boyutlar	Soru sayısı	Cronbach's Aplha Değeri
Stres Düzeyi	Yetersiz özyeterlilik	5	0,876
	Stres/ rahatsızlık algısı	7	0,915

	Stres düzeyi	12	0,915
Paternalist Liderlik	İşteki aile atmosferi	5	0,955
	Bireyselleştirilmiş ilişkiler	4	0,944
	Çalışanların iş dışı katılımları	4	0,924
	Sadakat beklentisi	3	0,879
	Hiyerarşi ve otorite durumu	5	0,946
	Paternalist liderlik	21	0,982

Araştırmada kullanılan paternalist liderlik ve stres düzeyi alt ölçeklerinin güvenilirlik analizleri, Cronbach Alpha katsayıların hesaplanması ile yapılmış ve yukarıda sunulmuştur. Paternalist liderlik ve stres düzeyinin alt ölçeklerinin güvenilirlik değerlerini gösteren Tablo den de görüleceği gibi ilgili tüm değerlerin kabul edilebilir olduğu tespit edilmiştir. Uygulanan Faktör Analizi sonucunda paternalist liderliğin KMO değerinin çok yüksek düzeyde (,956) olduğu görülmüştür. Bartlett testi sonucunda paternalist liderlik sig. değerinin ,000 düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Stres düzeyinin KMO değerinin de çok yüksek düzeyde(,856) olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte ait Bartlett testi sig. değerinin ,000 düzeyinde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3: Güvenilirlik analizleri tablosu

Ölçek	Boyut	Bartlett testi	KMO
Stres düzeyi	Stres düzeyi	,000	,856
	Yetersiz öz yeterlilik algısı	,000	,720
Paternalist liderlik	Stres algısı	,000	,820
	Paternalist liderlik	,000	,956
	İşteki aile atmosferi	,000	,846
	Bireyselleştirilmiş ilişkiler	,000	,858
	Çalışanların iş dışı katılımları	,000	,846
	Sadakat beklentisi	,000	,744
	Hiyerarşi ve otorite durumu	,000	,822

Elde edilen Cronbach's Alpha değerleri incelendiğinde boyutların yüksek derecede güvenilirlik değerlerine sahip olduğu görülmüştür. Ancak, yetersiz öz yeterlilik boyutundaki "geçen ay beklenmedik bir şeylerin olması nedeniyle ne kadar rahatsızlık duydunuz" ve "geçen ay hayatınızdaki önemli şeyleri kontrol edemediğinizi ne sıklıkta hissettiniz" önermeleri güvenilirlik değerlerini düşürdüğü için araştırmanın bundan sonraki kısmında kullanılmamak üzere ankettan çıkarılmıştır.

Tablo 4: Cinsiyet unsurunun T-testi sonuçları

Varyans Eşitliği için Levene Testi	t-test için ortalama eşitlikler
------------------------------------	---------------------------------

		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Ort. Fark	Std. Hata Payı	95% Farkın Güven Aralığı	
									Alt	Üst
Çalışanlara İş Dışı Katılım	Varsayılan Eşit Varyans	,838	,362	2,319	140	,022	,47540	,20501	,07007	,88072
	Eşir Varsayılmayan Varyans			2,381	101,833	,019	,47540	,19968	,07933	,87147
Sadakat Beklentisi	Varsayılan Eşit Varyans	,017	,895	2,108	140	,037	,44016	,20877	,02740	,85292
	Eşir Varsayılmayan Varyans			2,102	94,019	,038	,44016	,20938	,02442	,85589
Hiyerarşi ve Otorite Durumu	Varsayılan Eşit Varyans	,018	,894	2,197	140	,030	,44113	,20082	,04410	,83817
	Eşir Varsayılmayan Varyans			2,196	94,728	,031	,44113	,20085	,04237	,83989

Anketin iki unsurlu diğer önermelerine bakıldığında anlamlı bir farklılık bulunamadığı için tabloya aktarılmamıştır. Katılımcıların cinsiyet özelliklerinin "yöneticinin iş dışı katılım" boyutunda farklılıklar meydana getirdiği görülmektedir. Kadınların erkeklere göre, yöneticilerinin işleri dışında da özel hayatları ile ilgili durumlara katılımları hakkında daha yüksek bir algıya sahip oldukları görülmektedir.

Katılımcıların cinsiyet özelliklerinin sadakat beklentisi boyutunda farklılıklar meydana getirdiği görülmektedir. Kadınların erkeklere göre yöneticilerinin kendilerinden daha yüksek bir sadakat beklentisi içinde olduklarını düşündükleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların cinsiyet özelliklerinin hiyerarşi ve otorite boyutunda farklılıklar meydana getirdiği görülmektedir. Buna göre kadınların erkeklere göre hiyerarşi ve otoritenin varlığı konusunda daha yüksek bir algıya sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 5: Anova Analizi Sonuçları

Boyut	Unsur	Sig
Yetersiz özyeterlilik algısı	Yaş	0,004
Stres/ rahatsızlık algısı		0,043
Hiyerarşi ve otorite durumu		0,030
Yetersiz özyeterlilik algısı	Gelir	0,046
Stres/rahatsızlık algısı		0,019
İşteki aile atmosferi		0,000
Bireyselleştirilmiş ilişkiler		0,000
Sadakat beklentisi		0,000
Hiyerarşi ve otorite durumu	Çalışma saatlerindeki düzenlemelerden memnunuz?	0,000

Yapılan anova testi sonucunda yaş unsurunun yetersiz özyeterlilik algısı, stres/rahatsızlık algısı, hiyerarşi ve otorite durumu boyutlarında $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu görülmektedir.

Gelir unsurunun yetersiz özyeterlilik algısı boyutunda $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma saatlerindeki düzenlemelerden memnun musunuz unsurunun stres/rahatsızlık algısı, işteki aile atmosferi, bireyselleştirilmiş ilişkiler, sadakat beklentisi, hiyerarşi ve otorite durumu boyutlarında $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılığa sebep olduğu görülmüştür.

Tablo 6: Yaş Unsuru ve Tukey Testi Sonuçları

	Kaç Yaşındasınız	Kaç Yaşındasınız	Ortalama Farkı	Sig.
Yetersiz özyeterlilik algısı	30-33	22-25	-1,35278*	,007
		26-29	-1,32778*	,012
Hiyerarşi ve otorite durumu	21 ve altı	22-25	-1,14867*	,020
		26-29	-1,20667*	,027
	22-25	21 ve altı	1,14867*	,020
		26-29	21 ve altı	1,20667*

Tablo 5'de tek yönlü anova testi sonucunda yaş faktörünün yetersiz özyeterlilik algısı ile hiyerarşi ve otorite durumu alt boyutlarında farklılık yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 6'da ise bu farklılıkların kaynağı tespit edilmektedir. 22-25 yaş aralığındaki katılımcıların 30-33 yaş aralığında olanlara göre daha yüksek düzeyde yetersizlik algısına sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca 26-29 yaş aralığında yer alan katılımcıların da 30-33 yaş aralığında yer alan katılımcılara göre daha yüksek yetersizlik algısına sahip olduğu görülmüştür. Fakat Tukey HSB tablosuna bakıldığında 26-29 yaş aralığının 22-25 yaş aralığındakilere göre daha yüksek yetersiz algısına sahip olduğu görülür. Buna göre yetersiz algısının en düşük olduğu grup, yaşı en ileri olan, 30-33 yaş arasında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7: Gelir ve Tukey Testi Sonuçları

	Gelir	Gelir	Ortalama Farkı	Sig.
Yetersiz Özyeterlilik Algısı	1300'den az	2301-3300	1,13889*	,040
		1300'den az	-1,13889*	,040

Gelir düzeyi 2301-3300 TL arasında olan katılımcıların yetersiz özyeterlilik algısının gelir düzeyi 1300 TL'den daha az olanlara oranla daha az olduğu görülmüştür. Tukey HSB tablosuna bakıldığında gelir düzeyi arttıkça yetersiz özyeterlilik algısını düşüğü, gelirin artmasının çalışanlara daha yüksek özyeterlilik hissettirdiği söylenebilir.

Paternalist Liderlik ve Stres Düzeyi Arasındaki İlişkiler

Çapraz Tablo Analizleri

Aşağıdaki tablolarda katılımcılara uygulanan anketin çapraz tablo analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 7: “Geçen ay kendinizi ne kadar sınırlı ve stresli hissettiniz” ve “yöneticim bir aile büyüğü gibi çalışanlarına tavsiyelerde bulunur” önermeleri arasındaki ilişki

		Yöneticim bir aile büyüğü gibi çalışanlarına tavsiyelerde bulunur					
		Kesinlikle		Kesinlikle			
		Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Katılıyorum	Total
Geçen ay	Hiç	1	1	1	0	1	4
kendinizi	Çok Az	2	4	3	6	1	16
ne kadar	Az	5	7	17	18	3	50
sınırlı ve	Çok	7	9	6	20	6	48
stresli	Oldukça	1	1	6	5	11	24
hissettiniz?	Çok						
Total		16	22	33	49	22	142

Katılımcıların “geçen ay kendinizi ne kadar sınırlı ve stresli hissettiniz” önermesine verdikleri yanıt ile “yöneticim bir aile büyüğü gibi çalışanlarına tavsiyelerde bulunur” önermesine verdikleri yanıt arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur (0,006). Yani yöneticisinin bir aile büyüğü gibi çalışanlarına tavsiyelerde bulunduğunu düşünen çalışanlar, stres düzeylerinin diğerlerine oranla daha az olduğunu belirtmiştir.

Tablo 8: “Geçen ay kendinizi ne kadar sınırlı ve stresli hissettiniz” ve “çalışanının gelişimini ve ilerlemesini yakından takip eder” önermeleri arasındaki ilişki

		Yöneticim çalışanının gelişimini ve ilerlemesini yakından takip eder					
		Kesinlikle		Kesinlikle			
		Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Katılıyorum	Total
Geçen ay	Hiç	0	1	1	1	1	4
kendinizi	Çok Az	2	6	3	5	0	16
ne kadar	Az	6	8	12	15	9	50
sınırlı ve	Çok	2	7	14	14	11	48
stresli	Oldukça	1	3	2	8	10	24
hissettiniz?	Çok						
Total		11	25	32	43	31	142

Geçen ay kendinizi ne kadar sınırlı ve stresli hissettiniz” ve “yöneticim çalışanının gelişimini ve ilerlemesini yakından takip eder” önermeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur (0,003). Buna göre yöneticisinin gelişimini ve ilerlemesini yakından takip ettiğini düşünen çalışanların daha az stresli oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 9: “Geçen ay kendinizi ne kadar sınırlı ve stresli hissettiniz” ve “yöneticim çalışanlarla ilişkisinde sevinç, üzüntü, kızgınlık gibi duygusal reaksiyonlar gösterir” önermeleri arasındaki ilişki

Çalışanlarla ilişkisinde sevinç, üzüntü, kızgınlık gibi duygusal reaksiyonlar gösterir

		Kesinlikle Katılmıyorum			Kesinlikle Katılıyorum			Total
		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Geçen ay kendinizi ne kadar sınırlı ve stresli hissettiniz?	Hiç	0	1	1	2	0	4	
	Çok Az	2	5	3	5	1	16	
	Az	7	7	14	11	11	50	
	Çok	4	5	12	16	11	48	
	Oldukça	0	6	2	7	9	24	
	Çok							
Total		13	24	32	41	32	142	

Katılımcıların “geçen ay kendinizi ne kadar sınırlı ve stresli hissettiniz” ve “yöneticim çalışanlarla ilişkisinde sevinç, üzüntü, kızgınlık gibi duygusal reaksiyonlar gösterir” önermeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur (0,018). Buna göre yöneticilerinin çalışanlarla ilişkilerinde sevinç, üzüntü, kızgınlık gibi duygusal reaksiyonlar gösterdiğini düşünen çalışanların geçen ay daha az stresli ve sınırlı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 10: “Geçen ay kendinizi ne kadar sınırlı ve stresli hissettiniz?” ve “yöneticim çalışanım özel olaylarına katılır (düğün, cenaze, mezuniyet, vs.)” önermesi arasındaki ilişki

		Yöneticim çalışanım özel olaylarına katılır (düğün, cenaze, mezuniyet, vs.)			Kesinlikle Katılıyorum			Total
		Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Geçen ay kendinizi ne kadar sınırlı ve stresli hissettiniz?	Hiç	0	2	1	0	1	4	
	Çok Az	3	3	4	4	2	16	
	Az	4	12	14	9	11	50	
	Çok	4	7	9	17	11	48	
	Oldukça	2	5	3	3	11	24	
	Çok							
Total		13	29	31	33	36	142	

“Geçen ay kendinizi ne kadar sınırlı ve stresli hissettiniz?” ve “yöneticim çalışanım özel olaylarına katılır (düğün, cenaze, mezuniyet, vs.)” önermesi arasındaki anlamlı bir farklılık bulunmuştur (0,040). Buna göre yöneticisinin çalışanının özel durumlarına katıldığı düşünenlerin, kendilerini daha az stresli hissettiği belirlenmiştir.

Tablo 11: “Yöneticim iş yerinde bir aile ortamı yaratır ve “geçen ay kişisel sorunlarınızı ele alma yeteneğinize ne kadar güven duyduunuz?” önermeleri arasındaki ilişki

		Geçen ay kişisel sorunlarınızı ele alma yeteneğinize ne kadar güven duyduunuz?					Total
		Hiç	Çok az	Az	Çok	Oldukça Çok	
Yöneticim iş yerinde bir aile ortamı yaratır	Kesinlikle Katılmıyorum	1	2	9	6	0	18
	Katılmıyorum	0	5	10	8	3	26
	Kararsızım	2	6	3	17	2	30
	Katılıyorum	2	7	10	21	6	46

	Kesinlikle Katılıyorum	0	4	2	11	5	22
Total		5	24	34	63	16	142

“Yöneticim iş yerinde bir aile ortamı yaratır ve “geçen ay kişisel sorunlarınızı ele alma yeteneğinize ne kadar güven duydunuz?” önermeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ve H1 kabul edilmiştir. (0,042). Yöneticisinin iş yerinde bir aile ortamı yarattığını düşünen çalışanların, geçen ay kişisel sorunları ele alma yeteneğine daha çok güvendiği yani sorunlarla başa çıkmada daha yüksek bir özyeterliliğe sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 12: Ne kadar yapmanız gereken şeylerle başa çıkamadığınızı fark ettiniz ve yöneticim çalışanlarını dışardakilerin eleştirilerinden korur önermeleri arasındaki ilişki

		Yöneticim çalışanlarını dışardakilerin eleştirilerinden korur					
		Kesinlikle Katılmıyorum		Kararsızım	Kesinlikle Katılıyorum		Total
Geçen ay, ne kadar yapmanız gereken şeylerle başa çıkamadığınızı fark ettiniz?	Hiç	1	1	2	1	0	5
	Çok Az	6	6	11	11	3	37
	Az	3	12	9	13	11	48
	Çok	3	9	5	18	11	46
	Oldukça Çok	0	1	1	2	2	6
Total		13	29	28	45	27	142

“Geçen ay, ne kadar yapmanız gereken şeylerle başa çıkamadığınızı fark ettiniz?” ve “Yöneticim çalışanlarını dışardakilerin eleştirilerinden korur” önermeleri arasında anlamlı farklılık vardır($r=0,009$). Tabloya göre geçen ay çok düzeyde yapması gereken şeyle başedemediğini farkedenden çalışanların yöneticisinin kendilerini dışardakilerin eleştirilerinden koruduğunu düşündükleri görülmüştür. Bu durum hiyerarşik basamağı çok olan kurumlarda, alt düzey yöneticinin çalışanını eleştirilerden koruması durumunda, üst birimlerin belli yaptırımlarına müdahale edemeyeceği için çalışanın stres düzeyini azaltmada pek etkili olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 13:“Geçen ay, ne kadar yapmanız gereken şeylerle başa çıkamadığınızı fark ettiniz?” ve “yöneticim her çalışanı ile birebir ilişki kurmaya önem verir”

		Yöneticim her çalışanı ile birebir ilişki kurmaya önem verir					
		Kesinlikle Katılmıyorum		Kararsızım	Kesinlikle Katılıyorum		Total
Geçen ay, ne kadar yapmanız gereken şeylerle başa çıkamadığınızı fark ettiniz?	Hiç	1	2	1	1	0	5
	Çok Az	7	7	11	10	2	37
	Az	4	10	8	18	8	48
	Çok	7	6	3	17	13	46
	Oldukça Çok	0	0	2	2	2	6
Total		19	25	25	48	25	142

“Geçen ay, ne kadar yapmanız gereken şeylerle başa çıkamadığınızı fark ettiniz?” ve “yöneticim her çalışanı ile birebir ilişki kurmaya önem verir” önermeleri arasında anlamlı farklılık vardır($r=0,002$). H2 kabul edilmiştir. Buna göre geçen ay yapması gerekirken de başa çıkamadığı şeylerin düzeyinin az olduğunu farkedenden çalışanların, yöneticilerinin her çalışanı ile birebir ilişki kurmaya önem verdiğini düşündükleri görülmüştür.

Tablo 14: “Ne kadar yapmanız gereken şeylerle başa çıkamadığınızı farkettiliniz” ve “yöneticim sert amirdir ama ihtiyaçlarımı karşılar” önermeleri arasındaki ilişki

		Yöneticim sert amirdir ama aynı zamanda ihtiyaçlarımı da karşılar (tatlı&sert)					
		Kesinlikle Katılmıyorum		Kararsızım	Kesinlikle Katılıyorum		Total
		Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Katılıyorum	Total
Geçen ay, ne kadar yapmanız gereken şeylerle başa çıkamadığınızı fark ettiniz?	Hiç	1	2	2	0	0	5
	Çok Az	4	11	9	10	3	37
	Az	2	9	11	14	12	48
	Çok	5	6	5	17	13	46
	Oldukça Çok	0	1	1	2	2	6
Total		12	29	28	43	30	142

“Geçen ay, ne kadar yapmanız gereken şeylerle başa çıkamadığınızı fark ettiniz?” ve “Sert amirdir ama aynı zamanda ihtiyaçlarımı da karşılar” önermeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur(0,002). Yukarıdaki tabloya göre geçen ay çok düzeyde yapması gereken şeyle başa çıkamadığını farkedenden çalışanların yöneticisinin sert, ama ihtiyaçlarını zamanında karşıladığını düşündükleri görülmüştür. Yani yöneticinin, çalışan ihtiyaçlarını karşılayabilen sert olmasından pek hoşlanılmadığı ve yine paternalist liderliğin hiyerarşi ve otorite boyutunun stres düzeyini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Yani H4 reddedilmiştir.

Tablo 15: “Yapmanız gereken şeylerle ne kadar başedemediğinizi farkettiliniz” ile “yöneticim çalışanları için en iyinin ne olduğunu bildiğine inanır” önermeleri arasındaki ilişki

		Yöneticim çalışanları için en iyinin ne olduğunu bildiğine inanır					
		Kesinlikle Katılmıyorum		Kararsızım	Kesinlikle Katılıyorum		Total
		Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Katılıyorum	Total
Geçen ay, ne kadar yapmanız gereken şeylerle başa çıkamadığınızı fark ettiniz?	Hiç	2	1	1	1	0	5
	Çok az	5	5	13	11	3	37
	Az	3	8	12	11	14	48
	Çok	4	4	9	18	11	46
	Oldukça çok	0	1	0	2	3	6
Total		14	19	35	43	31	142

“Geçen ay, ne kadar yapmanız gereken şeylerle başa çıkamadığınızı fark ettiniz?” ve “çalışanları için en iyinin ne olduğunu bildiğine inanır” önermeleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur(r=002). Buna göre geçen ay yapması gereken çok düzeyde şeyle başedemediğini farkedenden çalışanların, yöneticisinin çalışanları için en iyinin ne olduğunu bildiğine inandığını düşündükleri tespit edilmiştir.

Tablo 16: Yöneticinin çalışanın özel olaylarına katılması ile çalışanın kendini başarmak zorunda olduğu şeyleri düşünürken bulması arasındaki ilişki

Geçen ay, kendinizi ne kadar başarmakta zorunda olduğunuz şeyleri düşünürken buldunuz?	Total
--	-------

		Hiç	Çok Az	Az	Çok	Oldukça Çok	
Yöneticim çalışanın özel olaylarına katılır (düğün, cenaze, mezuniyet, vs.)	Kesinlikle katılmıyorum	0	3	4	6	0	13
	Katılmıyorum	4	3	9	11	2	29
	Kararsızım	1	7	10	12	1	31
	Katılıyorum	0	6	8	13	6	33
	Kesinlikle katılıyorum	2	2	9	14	9	36
Total		7	21	40	56	18	142

Yöneticim çalışanın özel olaylarına katılır ve “geçen ay, kendinizi ne kadar başarmakta zorunda olduğunuz şeyleri düşünürken buldunuz?” önermeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş (0,011) H3 kabul edilmiştir. Katılımcıların çoğu yöneticilerinin özel olaylarına katıldığı önermesine kesinlikle katılmaktadırlar. Bu çoğunluk aynı zamanda geçen ay kendinizi ne kadar başarmak zorunda olduğunuz şeyleri düşünürken buldunuz önermesine “çok” yanıtını vermiştir. Yani yöneticilerin çalışanların özel olaylarına katılmasının işteki stres düzeyleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu söylenemez denilebilir.

Tablo 17:Çalışma saatlerinizdeki düzenleme ile beklenmedik bir şeylerin olması arasındaki ilişki

		Geçen ay beklenmedik bir şeylerin olması nedeniyle ne kadar rahatsızlık duydunuz?				Oldukça çok	Total
		Hiç	Çok az	Az	Çok		
Çalışma saatlerinizdeki düzenlemelerden ne kadar memnunsunuz	Hiç memnun değilim	7	6	10	15	30	68
	Memnun değilim	2	2	3	16	8	31
	memnunum	0	3	6	10	9	28
	Çok memnunum	0	0	0	4	11	15
Total		9	11	19	45	58	142

“Çalışma saatlerinizdeki düzenlemelerden ne kadar memnunsunuz” ve “geçen ay beklenmedik bir şeylerin olması nedeniyle ne kadar rahatsızlık duydunuz” önermeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur(0,035). Tabloya göre katılımcıların çoğunluğunun çalışma saatlerindeki düzenlemelerden hiç memnun olmadığı ve aynı çoğunluğun geçen ay beklenmedik bir şeylerin olması nedeniyle oldukça çok rahatsız oldukları görülmüştür. Bu analizler ışığında hipotezlerin kabul ve red durumu tablodaki gibidir:

Tablo 18:Hipotez tablosu

Hipotezler	Kabul	Red
Hipotez 1: Yöneticinin işyerinde aile atmosferi yaratması ve stres düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.	✓	
Hipotez 2: Yöneticilerin çalışanları ile birebir ilişki kurması ile stres düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.	✓	

Hipotez 3: Yöneticinin çalışanın özel hayatına katılımı ile stres düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.	✓	
Hipotez 4: Yöneticinin sert olması ama çalışan ihtiyaçlarını karşılaması ile stres düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.		✓

Sonuç ve Öneriler

Analizde kullanılan sorular paternalist liderlik ve stres düzeyi bileşenlerini açıklayıcı sorular olmuştur. Elde edilen bulgular bu bileşenler ile anlamlandırılarak yorumlanmıştır. Bütün boyutlarıyla incelendiğinde yukarıda da anlaşıldığı üzere paternalist liderlik ve stres düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Paternalist liderliğin işteki aile atmosferi, bireyselleştirilmiş ilişkiler, çalışanlara iş dışı yaşamda katılım ve sadakat beklentisi boyutları ile stres düzeyi boyutları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yani paternalist liderliğin bu boyutlarına olan artış stres düzeyini azaltmaktadır. Fakat hiyerarşi ve otorite durumu ile stres düzeyi boyutları arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Yani hiyerarşi durumu arttıkça stres düzeyinin de arttığı tespit edilmiştir. Bunun da anketin uygulandığı alan incelendiğinde hiyerarşik basamağın fazla olduğu kurumlarda meydana gelebilen bir durum olduğu ve sadece bir üsteki yöneticinin paternalist tavrı ile stres düzeyinin azaltılamayacağı kanısına varılabilir. Bu sonuçlar ışığında aşağıda bazı öneriler sunulmuştur.

Takım liderleri ve yöneticiler çalışanları ile belirli periyotlarda iş dışında sosyal aktiviteler, geziler vb düzenleyip sosyal hayatta da çalışanlarıyla bir araya gelme yoluna gidebilir.

Yöneticiler çalışanlarla ilişkilerinde sevinç, üzüntü, kızgınlık gibi duygusal reaksiyonlar göstermeye özen göstermelidir. Çünkü çalışanların üslerinden bir geri bildirim alma ihtiyacı hissettikleri ve bunu aldıklarında stres düzeylerinin azaldığı belirlenmiştir.

Yöneticilerin gerektiği zamanlarda çalışanlarına bir aile büyüğü gibi aynı samimiyetle ve iyiliğini istediğini hissettirerek tavsiyelerde bulunması önerilir.

Çalışma saatlerindeki düzenlemelerden çok büyük oranda bir memnuniyetsizlik ve bu memnuniyetsizliğin stres düzeyinin arttırdığı görülmüştür. Bu yüzden çalışma saatlerinde değişiklik veya düzenleme yapılacağı zaman, çalışanın fikrine daha çok özen gösterilip daha detaylı bir planlama ile iki taraf için de en uygun zamanlar ayarlanmaya çalışılabilir.

Yöneticilerin iş yerinde bir aile ortamı yaratmasının çalışanın stres düzeyi algısını düşürdüğü ve özyeterlilik algısını arttırdığı görülmüştür. Bu yüzden yöneticilerin iş yerlerinde aile ortamı yaratabilecek doğum günü kutlamaları, kahvaltı organizasyonları, özel zaman partileri gibi aktiviteler yapmaları önerilebilir.

Çağrı merkezi çalışanlarının takım yöneticisi alınırken iletişim düzeylerine dikkat edilmeli, organizasyon yapabilme yeteneği ve insan ilişkilerinin iyi olmasına özen gösterilmelidir. Çünkü bu yöneticilerin, çalışanın stres düzeylerini azaltmak adına bir aile ortamı yaratmak ve paternalist liderlik vasıflarını yerine getirebilmek için iyi bir iletişim yeteneğinin olması ve bu ortamı yaratmak adına çeşitli sosyal faaliyetlerde de bulunması gerekmektedir.

Daha sonra bu özellikleri geliştirmek için takım yöneticilerine iletişim konusunda çeşitli eğitimler düzenlenebilir.

Kaynakça

- Aycan, Z. (2006). Paternalism: Towards Conceptual refinement and operationalization. In Yang, K.S., Hwang, K.K., & Kim, U. (Eds.). *Scientific Advances in Indigenous Psychologies: Empirical, Philosophical, and Cultural Contributions* (pp. 445-466). London: Cambridge University Press
- Bandura, A., (1995). *Self-efficacy in changing societies*, Cambridge, Cambridge University Pres, 352.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: the exercise of control*. New York: Freeman, 628.
- Bandura, A., (1977). "Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change", *Psychological Review*, 84(1), 191-215.
- Cam, E., (2004). "Çalışma Yaşamında Stres Ve Kamu Kesiminde Kadın Çalışanlar" *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Sayı:2*
- Cerit, Y., (2012). "Paternalistik Liderlik ile Yöneticiden ve İşin Doğasından Doyum Arasındaki İlişki", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2012, 31(2), 35-56*
- Eroğlu, F., (1998). *Davranış bilimleri*, Beta Basım Yayım, İstanbul, 298
- Eskin, M., Harlak, H., Demirkıran, F., Dereboy, Ç., (2013). Algılanan Stres Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Güvenilirlik ve Geçerlik Analizi, *New Symposium Journal, 51(3)*.
- Farh, J. L. ve Cheng, B. S. (2000). "A Cultural Analysis of Paternalist Leadership in Chinese Organizations", (Ed.: Li, J. T., Tsui, A. S. ve Weldon, E.), *Management and Organizations in the Chinese Context*, London: Macmillan: 84-127.
- Güney, S., (2001). *Yönetim ve organizasyon*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.
- Hayek, M., Novicevic, M. M., Humphreys, J. H. ve Jones, N., (2010). "Ending the Denial of Slavery in Management History: Paternalist Leadership of Joseph Emory Davis", *Journal of Management History, 16(3), 367-379*.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi
- Köksal, O., (2011). Paternalizm ile algılanan örgütsel adalet arasındaki ilişkinin tespitine yönelik bir araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 12(2), 159-170*
- Luszczynska, A., Scholz, U., ve Schwarzer, R., (2005). "The General Self-Efficacy Scale: Multicultural Validation Studies", *The Journal of Psychology, 139(5), 439-457*.
- Öz, E. Ü. ve Kılıç, B., (2010). "Paternalist Liderliğin Çalışanların İş Tutumlarına Etkisi", *18. Ulusal Yönetim ve Örgüt Kongresi Bildirileri, Çukurova Üniversitesi Basımevi: Adana, 681-688*
- Pellegrini, E. K., Scandura, T. A. ve Jayaraman, V. (2010). "Cross-Cultural Generalizability of Paternalist Leadership: An Expansion of Leader-Member Exchange Theory", *Group & Organization Management, 35(4), 391-420*
- Phil, T., ve Bain, P. (1999), "An assembly line in the head: Work and employee relations in the call center", *Industrial Relations Journal, 30(2), 101-117*
- Selye, H., (1997). "Street without distress, teach yourself books" London.
- Steers, R.M., (1994). *Introduction to organizational behaviour*, Prentice Hall, USA, 545
- Tipton, R.M. ve Worthington, E.L., (1984). The Measurement of Generalized Self Efficacy: A Study of Construct Validity. *Journal of Personality Assessment, 48(5), 545-548*.

- Wallece C., Eagleson G. ve Waldersee R. (2000), “The sacrificial HR strategy in call centers”, *International Journal of Service Industry Management*, 11(2), 174-184
- Yeşiltaş, M., (2013). “Paternalist liderliğin örgütsel vatandaşlık davranışları üzerindeki etkisindedağıtım adaletinin aracılık rolü”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 50-70

PROFESYONELLEŞMENİN İLETİŞİM BECERİLERİ ÜZERİNE ETKİSİ: OTEL YÖNETİCİLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Elbeyi PELİT¹, İbrahim KILIÇ², Musa KARAÇOR³

Özet

Yöneticilik faaliyetlerinde profesyonelleşme çalışma gruplarında davranışları etkileyerek işletme stratejisinin daha iyi uygulanmasına da katkı sağlayacak unsurlardandır. Özellikle turizm sektörünün emek yoğun yapısı insan kaynağının stratejik önemine bağlı olarak iletişim becerileri hizmet kalitesinin artırılması ve sektörde başarı kazanılması açısından etkileyici rol oynadığı göz önüne alındığında, yöneticilikte profesyonelleşme ile iletişim becerilerin önemi yadsınmaz. Bu kapsamda bu araştırmanın amacı, önemli bir turizm işletme türü olan otel işletmeleri yöneticilerinin profesyonelleşme düzeylerinin iletişim becerileri üzerindeki etkisinin belirlenmesidir. Araştırmada, veri toplama aracı olarak anket yönteminden yararlanılmış olup, konuyla ilgili olarak profesyonelleşme ve iletişim becerileri ölçeği Afyonkarahisar'da faaliyette bulunan beş yıldızlı otel işletmelerinde çalışan 240 yöneticiye (alt, orta ve üst düzey) uygulanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde yüzde, frekans, aritmetik ortalama, standart sapma, t testi, korelasyon ve regresyon analizleri kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular; yöneticilerin gerek profesyonelleşme gerekse iletişim beceri düzeylerinin orta seviyenin üstünde olduğu, yine profesyonelleşme ile iletişim becerileri arasında orta kuvvete bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Profesyonelleşme, yönetici, iletişim becerileri, otel işletmeleri, Afyonkarahisar

THE EFFECT OF PROFESSIONALISM ON COMMUNICATION SKILLS: A RESEARCH ON HOTEL MANAGERS

Abstract

Professionalism in management activities is one of the factors in work groups that will contribute to better implementation of the business strategy by influencing behavior. The importance of professionalism in management and communication skills cannot be denied, especially when considering the strategic importance of the labor-intensive structure of tourism sector and the human resource communications which increase the service quality and thus success. In this context, the aim of this research was to determine the effects of hotel managers' level of professionalism on communication skills. In the study, survey technique was used as a data collection method, professionalism and communication skills scale about the topic, was applied to 240 managers (bottom, middle and top) working in five star hotels operating in Afyonkarahisar. In the analysis of data; frequency, mean, standard deviation, t-test, correlation and regression analysis were used. The findings obtained from the study showed that; professionalism and communication skills of managers was above the medium level and there was a medium strength between professionalism and communication skills.

Keywords: Professionalism, manager, communication skills, hotel management, Afyonkarahisar

Giriş

Profesyonel kelimesi, profession kavramından türetilen ve Türkçe'de 'amatör' kavramının zıt anlamlısı olarak kullanılan bir kavramdır (TDK, 2016). 'Profession' kavramından türetilen diğer kavramlar ise profesyonelleşme (professionalisation) ve profesyonizm (professionalism) olarak ifade edilebilir. Profesyonelleşme uğraşın meslek haline dönüştürülmesi anlamına geldiği gibi aynı zamanda toplumsallaşma ve ussallaşmayı barındıran bürokratikleşme, endüstrileşme benzeri birbirleriyle sürekli etkileşim içinde bulunan diğer dinamik süreçler gibi insan eylemlerini biçimlendiren bir olgudur (Karasu, 2001; 42). Profesyonelleşme işlerin uğraş haline getirilmesi ve uğraşların da meslek haline dönüştürüldüğü süreklilik gösteren bir süreç olarak ifade edilebilir (Çetin, 2015; 2). Profesyonellik, görevlerin uygun biçimde yerine getirilmesi için üstün eğitim alma, bu eğitimin sonucunda yapılacak iş ile ilgili bilgi ve tecrübe edinerek mükemmelliği yakalama olarak ifade edilebilir (Raelin, 1999; 25). Bu bağlamda profesyonellik denildiğinde yapacağı iş alanında gerekli eğitimleri almış uzman kişiler tarafından yürütülen ve ilgili meslek örgütleriyle desteklenerek sunulan hizmet akla gelmektedir (Karahana, 2006; 123; Adıgüzel, Tanrıverdi ve Sönmez Özkan, 2011; 240).

Örgütsel iletişim gerek örgüt içi işgörenler arasında işleyişin düzenlenmesi gerek örgüt içi diğer birimlerle etkileşimin sağlanması ve işlerin koordineli bir biçimde yönlendirilebilmesi için önemli etkiye sahip bir süreçtir (Demirtaş, 2010; 412). Otel işletmelerinde işgören yönetim süreci örgütün başarısını doğrudan etkileyen önemli bir unsurdur. Örgütsel başarının ilk adımı örgüt içi iyi bir iletişim ağı kurulması ve profesyonel bir yönetim anlayışı oluşturulması ile atılabilir. Bu yüzden yöneticilerin profesyonelleşmesi işgören yönetimine olumlu yansıyacak bu durumda örgütsel başarı elde edilecektir. Müşteri memnuniyeti odaklı faaliyet gösteren otel işletmelerinde başarılı olabilmek öncelikle örgüt içi yönetimin başarılı olmasını gerektirmektedir. Örgüt içi başarı yönetici- işgören arasında kurulacak iletişim ağının sekteye uğramadan sürekli bir biçimde işleyişi ile mümkün olabilir. Otel işletmelerinde yöneticilerin sahip oldukları profesyonelleşme düzeyleri işgören yönetimini etkilemektedir. Yöneticilerin örgütsel başarı elde edilebilmesi için profesyonelleşmeleri gerekmektedir. Örgütsel başarının sağlanabilmesi için örgüt içinde ve örgüt dışında işgörenler arasında ve diğer birimler arasında iletişim ağının engelsiz bir biçimde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda otel işletmelerinde çalışan yöneticilerin profesyonelleşme düzeyleri ve iletişim becerilerinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu kapsamda, bu araştırmada Afyonkarahisar'daki 5 yıldızlı otel işletmelerinde çalışan yöneticilerin profesyonelleşme düzeyleri ve iletişim beceri düzeyleri belirlenmiş, sonrasında profesyonelleşmenin iletişim becerileri üzerindeki etkisi incelenerek konuyla ilgili öneriler geliştirilmiştir.

Yöneticilikte Profesyonelleşme ve Önemi

Profesyonel meslekler çağımızın tüm yaşam süreçlerinde aktif rol oynayan bir etkiye sahiptirler. Özellikle sanayileşmiş ülkelerde, doktorlar, hukukçular, mühendisler ve öğretmenler mesleksi örgütlenmelerini tamamlamışlardır. Bu tür gruplar, siyasal, ekonomik ve kültürel etkinliklere, geçtiğimiz yüzyıla göre çok daha aktif biçimde katılmaktadırlar. Toplumsal hiyerarşinin en üst kesimlerini artık profesyoneller işgal etmektedirler. Kapitalist sistemin temel taşı olan girişimci şirketlerin idari ve teknik birimleri tamamıyla profesyonellerin denetimi ve sorumluluğu altına girmiştir. Toplumsal yaşam içinde, sağlık sorunları doktorlarca, hukuk sorunları hukukçularca, eğitimi sorunları da eğitimciler tarafından, yönetim sorunları ise yöneticiler tarafından çözülmekte; halk bu tür sorunların çözümünde bilimin dışındaki

kaynaklara çok nadiren başvurmaktadır. Bu alanlarda üretilen bilgiler o kadar ayrıntılara inmiştir ki sıradan halkın genel kültürü içerisinde yer almamaktadır. Kısacası, yüzyılımızda toplumsal yaşamımızı profesyoneller yönlendirmektedir (Cirhinlioğlu, 1995; 24; Şahman, 2008; 52; Bilginoğlu, 2013; 16).

Konuyla ilgili literatürde (Karasu, 2001; Cirhinlioğlu, 1995) profesyonelleşme kavramının evrensel bir tanıma sahip olmadığı ve henüz kavram üzerinde uzlaşmadığı görülmektedir. Genel olarak profesyonelleşme, işlerin uğraş haline geldiği, uğraşlarında meslekleştiği devamlılık gerektiren bir süreç olarak ifade edilebilir (Albayraktaroğlu, 2010). Gerçekleşen bu süreç meslekler açısından toplumsal ve ekonomik statülerin yükselmesine ve mesleklerin güçlerinin artmasıdır. Uzmanlaşmaya duyulan ihtiyaç, bilgi ve beceri düzeyinin artması, çalışma düzenine yönelik yeni düzenlemelerin nesnel standartlar temelinde oluşturulmaya başlanması ve buna dayalı olarak lisans, sertifika sisteminin yerleşmesi, hizmet sektörünün giderek büyümesi ve genişlemesi profesyonelleşme sürecini yaratan nedenlerden olarak ifade edilebilir (Acar, 2011; 22; Furat, 2009). Profesyonelleşme olgusu beraberinde pek çok avantaj sağlamaktadır. Bunlardan en önemlisi profesyonelliği kabul edilmiş bir meslek grubuna karşı meslekten olmayanların yaptıkları eleştirilerin ve müdahalelerin en aza inmesidir. Ayrıca modern toplumlardaki hızlı ve gelişmiş teknolojik değişimler, mesleklerin profesyonelleşmesini zorunlu kılmaktadır (Çetin, 2015; 16).

Profesyonel yöneticiler, işletmeyi en etkili bir biçimde idare edebilmek için sahip oldukları bilgi ve becerileri sayesinde sorunların çözüm sürecini hız kazandırmaktadırlar (Kalsın, 2013; 10). Profesyonelleri çalıştıran örgütler, genelde amirlerin kontrol yetkisine duyulan ihtiyaç ile meslekten olanların kendi aralarında yarattıkları kontrole duyulan ihtiyaç arasında bir denge anlamına gelen, özel bir otorite yapısı yaratabilirler. Bu uyumcu ve uzmanlık gerektiren otorite yapısındaki anahtar rol ‘’profesyonel-yöneticiler’’ tarafından oynanır. Bu rolü oynayan kişi, diğer bir profesyoneli yargılayabilen ve yönetebilen kimse olmalıdır fakat gerekli olduğunda da elinde tuttuğu kontrol gücünü kullanabilmelidir. Profesyonel yöneticilerin işlevi, ister para kazanmak, isterse aya insan göndermek olsun, örgütün birincil hedefini düzenleyip, yönlendirerek, profesyonel bir ürünün seçiminde olduğu kadar, değerlendirilmesinde de azami derecede özerklik vermektir. Birçok profesyonelin çalıştığı yerde, profesyonel yöneticiler arasında bir hiyerarşi olabilir. Herhangi bir yöneticinin bu hiyerarşi içerisindeki konumu ne kadar yüksekse o kadar örgüt içerisinde düzenleyici konumundadır. Dahası, ne kadar çok yüksek konumda ise o kadar çok amir düzeyinde kontrol yetkisi vardır. Bu hiyerarşi içerisinde ne kadar düşük bir konumda olunursa o kadar çok meslektaş kontrolüne tabi olunur. Bu yüzden, gerçek çalışma düzeyinde, bölüm yöneticisi ile ilişkisinde profesyonel, ihtiyaç duyduğu ve istediği meslek kontrolüne tabi olur (Cirhinlioğlu, 1995; Barber, 1996; Buyruk, 2015).

Hizmet üreten emek yoğun yapıdaki turizm işletmeleri için yöneticilerin profesyonellerden oluşturulması örgütsel başarının elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Örgütsel başarı elde edilebilmesi için öncelikle örgüt içi işgören yönetim sürecinin iyi planlanması ve koordine edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla örgütün başarılı olabilmesi için yöneticilere büyük görev düşmektedir. Profesyonelleşen yöneticiler örgüt içindeki işlerin işleyiş biçimini dada iyi koordine edecek bir gücü de ellerinde bulunduracaklardır. Yöneticilerin profesyonelleşmesi sonucunda değişimin yönetilebilmesi mümkün olacaktır. Nitekim işinde uzman bireylerin faaliyette bulunması otel işletmeleri için hizmet kalitesinin artırılmasına etki edecektir.

İletişim sürecinin istenilen düzeyde işlemesi hem örgüt içinde, hem de örgüt dışında bilginin paylaşılmasını olanaklı hale getirir. Örgüt içi bilgiler genelde, organizasyonun; misyonunu, stratejisini, amaçlarını ve fonksiyonlarını ve politikalarını içerir. Örgütsel iletişim hizmet kalitesini artırmada oldukça önemlidir (Uçkun, Latif ve Pelit, 2003; 89). Nitekim örgüt başarısı için yöneticilerin profesyonelleşme düzeylerinin artırılması ve bunun sonucunda işgören-yönetici iletişim sürecinin engelsiz işlemesi gerekmektedir. Bu yüzden profesyonelleşme olgusu otel işletmelerinde yöneticilerin öğrenmesi ve sürekli geliştirmesi gereken önemli bir kavram olarak ifade edilebilir.

İletişim Becerileri ve Yönetim-Yönetici Açısından Önemi

Örgütsel iletişim, bir kurumun çeşitli bölümleri arasında her türlü bilginin paylaşımını sağlayan akışı, bu paylaşım süreci içinde kullanılan mesaj biçimini, teknik ve yöntemleri içermektedir. Kurumlarda yönetim fonksiyonlarının işleyişi, kurumun dış çevresinden alınan çeşitli girdilerin kurum içinde değerlendirilerek çıktı olarak elde edilmesi örgütsel iletişim ile sağlanabilmektedir. Diğer bir ifade ile örgütsel iletişim, bir kurumun iç ve dış çevresi ile sürekli etkileşimini sağlayan dinamik bir özellik taşımaktadır. Bu dinamik yapı içinde, sürekli olarak kişilerarası etkileşimler yaratılmaktadır. Bu nedenle örgütsel iletişimin aynı zamanda sosyal ve psikolojik özellikler içerdiği ifade edilebilir (Gürüz ve Temel Eğinli, 2008; 177).

İş yaşamındaki iletişimin ve çalışma koşullarının olumlu oluşu, hem çalışanın işyerine uyumunu hem de işi benimsemesini, çalışmak ve başarılı olmak için güç kazanmasını güdülenmesini sağlamaktadır. Kişinin amaç ve beklentileriyle, işyerinin amaç ve beklentileri arasındaki denge, düzen ve uyum sağlamak bireyle işin bütünleşmesi anlamına gelmektedir. Bu durum işyerinde sağlıklı iletişim kurulmasına ve bunun sürdürülmesine bağlıdır (Köknel, 1997; 345). İş yaşamında bireyler sosyal bir grup oluştururlar, bu sosyal grupta kişiler arasında sağlanan etkili bir iletişim süreci örgüt içi yönetim sürecine katkı sağlayacaktır (Erdoğan, 1994; 277). Örgütsel iletişimin birçok fonksiyonu olmakla birlikte, iyi kurulan bir iletişim ağı yönetimi güçlendirmek, yeni değerler yaratmak ve örgütün gelecekte de var olmasını sağlamak hedeflenmiştir. Öte yandan örgüt içi yönetim sürecinde meydana gelebilecek çeşitli problem ve çatışmalarla karşılaşılmaması engellenmek istenmektedir (Grof, 2001; 193).

İletişim kavramı her ne kadar bütün sektörler açısından önemli olsa da özellikle hizmet sektöründe daha belirleyici bir işleve sahiptir. Bu bakımdan turizm sektörü hizmet odaklı yapısı ve emek yoğun bir özellik sergilemekte, bu nedenle iletişim sürecinin odağında bulunan insan kavramı önemli bir kaynak olarak dikkat çekmektedir. Özellikle turizm sektörünün önemli alt sektörlerinden birisi olan otel işletmelerindeki insan odaklı çalışma ortamı göz önünde bulundurulduğunda iletişim sürecinin taşıdığı önem göze çarpmaktadır (Erkuş ve Günlü, 2009; 7-24).

Turizm işletmeleri yöneticilerinin başarılı bir iletişim yeteneğine sahip olması hem iç hedef kitle hem de dış hedef kitle ilişkilerini ve bunun sonucunda örgütsel performanslarını olumlu yönde etkiler. İletişim, o kadar önemlidir ki, sadece işletme sahibine, yöneticiye, iş arkadaşına vb. diğer ilişki halinde bulunulan herkese duyulan sevgi ve saygı nedeniyle işgören doyumu ve müşteri memnuniyeti sağlanabilir (Şen Demir, 2011; 71).

Otel işletmelerinde organizasyon yapısı gereği işgörenler arasında iletişim yoğun biçimde gerçekleşmektedir. Müşteri memnuniyet odaklı faaliyet gösteren turizm işletmelerinde

etkili oluşturulamayan iletişim süreci yönetimi sekteye uğratacaktır. Dolayısıyla iyi bir işgören yönetim sürecinin gerçekleşebilmesi için yöneticilerin iletişim beceri düzeylerinin yüksek olması gerekmektedir. Yöneticinin kullandığı iletişim süreci örgütün başarısının belirleyicisidir. Yöneticinin işgörenlerle etkili bir iletişim ağına sahip olması örgüt içi işleyişi hızlandıracak ve hizmet kalitesini arttıracaktır. Yönetim anlayışında iletişim olgusu istenilen biçimde oluşturulamazsa işgören uyumsuzluğu baş gösterecek ve örgüt içi düzen oluşumu engellenecektir (Pelit ve Karaçor, 2015). Dolayısıyla yönetim olgusunun başarılı olarak değerlendirilebilmesi için öncelikle otel işletmeleri yöneticilerinin iletişim beceri düzeyleri yüksek olmak zorundadır. Bu sayede etkili iletişim ağı işletme içinde oluşturulabilecek ve örgütün hizmet kalitesi artacaktır.

Yöneticiliğin önemi hizmet odaklı turizm işletmelerinde bir kat daha artmaktadır. Müşteri memnuniyeti odaklı faaliyet gösteren turizm sektöründe başarı elde edilebilmesi iyi bir yönetim sürecinin gerçekleşmesi sonucunda mümkün olabilir. Yönetimin başarılı olabilmesi etkili bir yönetim felsefesine sahip olmaktan geçmektedir. Nitekim yöneticinin değişimi yönetebilmesi emek yoğun özelliğe sahip turizm sektöründe başarı elde edilmesinde etkin rol oynar. Örgütün başarı elde edebilmesi öncelikle örgüt içi yönetimin iyi bir biçimde gerçekleştirilmesini zorunlu kılar. Bu doğrultuda örgüt içi başarı için iletişim sürecinin engelsiz bir devinim içinde işlemesi gerekmektedir. Bir diğer ifade ile yöneticinin sahip olduğu iletişim becerileri yönetime yansiyacak ve örgütün başarı elde etmesinde pay sahibi olacaktır (Başaran, 2004).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Afyonkarahisar ilinde faaliyet gösteren 5 yıldızlı otel işletmelerinde çalışan yöneticilerin profesyonelleşme düzeylerinin iletişim becerileri üzerindeki etkisinin belirlenmesidir. Bu kapsamda araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Otel işletmelerinde çalışan yöneticilerin profesyonelleşme düzeyleri nedir?
- Otel işletmelerinde çalışan yöneticilerin iletişim beceri düzeyleri nedir?
- Otel işletmelerinde çalışan yöneticilerin profesyonelleşme düzeylerinin iletişim beceri düzeylerine etkisi nedir?

Turizm işletmelerinde beşeri ilişkiler yoğun olarak kullanılmaktadır. Sektörde faaliyet gösteren otel yöneticilerinin iletişim beceri düzeylerinin yüksek olması örgüt başarısına katkı sağlayacaktır. Öte yandan yöneticilerin profesyonelleşme düzeylerinin yüksek olması örgüt içi iletişim ağının kurulmasına olumlu etki edebileceği gibi, yöneticilerin de iletişim becerilerini artırmalarına olumlu katkı sağlayacak unsurlardandır. Bu çalışmada Afyonkarahisar'da faaliyet gösteren 5 yıldızlı otel işletmelerinde çalışan yöneticilerinin profesyonelleşme düzeylerini belirlenmesi sonucunda yöneticilerin iletişim beceri düzeyleri ile arasındaki ilişki/etki incelenmiştir. Literatür taraması yapılırken profesyonelleşme olgusunun turizm sektörü ile ilişkisini inceleyen çalışma sayısının çok sınırlı olması araştırma sonucunda elde edilecek bulguların önemini ortaya koymaktadır. Öte yandan Afyonkarahisar'da bulunan 5 yıldızlı otel işletmeleri için spesifik sonuçlar edilerek, ilgili işletme yöneticilerine bir veri kaynağı/katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın evrenini Afyonkarahisar'da faaliyet gösteren 5 yıldızlı otel işletmeleri yöneticileri (şef, departman müdürü, genel müd/yard.) oluşturmaktadır. Bu bağlamda Afyonkarahisar'da faaliyet gösteren 8 beş yıldızlı otel işletmesinde 240 yönetici çalışmaya katılım sağlamıştır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmıştır. Ankette yöneticilerin profesyonellik düzeylerini ölçmeye yönelik 25 maddeden oluşan profesyonelleşme anketi kullanılmıştır. Bu ölçek Hall (1968) tarafından oluşturularak Snizek (1972) tarafından geliştirilmiş ve birçok çalışmada (Kalbers ve Fogarty, 1995; Stratemeyer, 2001; Hampton ve Hampton, 2003; Olgüntürk, 2005) da kullanılan bir ölçektir. Ölçek 5'li Likert tipi derecelendirmeye (hiç, az, orta, çok, tam) tabi tutulmuştur. Anketin diğer bölümünde ise yöneticilerin iletişim beceri düzeylerini belirlemeye yönelik Ersanlı ve Balcı (1998) tarafından geliştirilen ve 41 maddeden oluşan iletişim becerileri ölçeği kullanılmıştır. Söz konusu bu ölçek de 5'li Likert tipi derecelendirmeye tabi tutulmuş ve yöneticilerin her bir maddeye ilişkin katılım düzeyleri "hiçbir zaman=1", "nadiren=2", "bazen=3", "çoğunlukla=4", "her zaman=5" şeklinde puanlandırılmıştır.

Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesinde, yüzde, frekans, aritmetik ortalama, standart sapma, t testi, korelasyon ve regresyon analizlerinden faydalanılmış olup, profesyonelleşme ve iletişim becerileri ölçeklerinin güvenilirlik analizine yönelik olarak Cronbach's Alpha değerleri hesaplanmış ve profesyonelleşme için güvenilirlik düzeyi 0,782 ve iletişim becerileri ölçeği için güvenilirlik düzeyi ise 0,930 olarak hesaplanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Araştırma kapsamında otel işletmelerinde çalışan ve ankete katılım sağlayan 240 yöneticinin 128'i (%53,3) erkek, 112'si (%46,7) kadın olarak tespit edilmiştir. Otel işletmeleri yöneticilerinin profesyonelleşme düzeylerini belirlemeye yönelik uygulanan ölçeğe ilişkin betimsel istatistik sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1'deki dağılım ve ortalamalara göre profesyonelleşme ölçeğinde belirtilen ifadeler arasında en yüksek aritmetik ortalamaya ($\bar{X}=4,03$) sahip ifade "yöneticilerin topluma yönelik olması zorunludur" şeklinde belirlenmiştir. Otel yöneticilerinin %2,1'i "hiç katılmıyorum", %7,5'i "az katılıyorum", %18,8'i "orta düzeyde katılıyorum", %28,3'ü "çok katılıyorum", %43,3'ü "tamamen katılıyorum" yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu bağlamda otel yöneticilerinin sadece örgütsel sorumluluk dışında topluma karşı sorumluluk sahibi oldukları ifade edilebilir. Diğer bir deyişle otel yöneticileri toplumsal bir bakış açısına sahiptirler yorumu yapılabilir. Öte yandan anket ölçeğinde "mesleki kuruluşlar benim için önemlidir" ifadesine otel yöneticilerinin %2,9'u "hiç katılmıyorum", %6,3'ü "az katılıyorum", %20,8'i "orta düzeyde katılıyorum", %34,2'si "çok katılıyorum", %35,8'i "tamamen katılıyorum" biçiminde görüş belirtmişlerdir. İfade aritmetik ortalama olarak oldukça yüksek ($\bar{X}=3,94$) bir değere sahip çıkmıştır. Dolayısıyla otel yöneticileri meslek kuruluşlarına önem vermektedirler. Bu durum yöneticilerin profesyonelleşme olgusuna olumlu bakış açısına sahip oldukları şeklinde ifade edilebilir. Anket sonucu aritmetik ortalama değeri yüksek ($\bar{X}=3,88$) bir diğer ifade ise "kendi işimle ilgili kararları kendim veririm" ifadesidir. Otel yöneticilerinin bu ifadeye ilişkin katılım dereceleri %3,3'ü "hiç katılmıyorum", %8,8'i "az katılıyorum", %17,9'u "orta düzeyde katılıyorum", %36,7'si "çok katılıyorum", %33,3'ü ise "tamamen katılıyorum" olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda otel yöneticilerinin kendi meslek alanlarında başka karar

mekanizmalarının yönlendirmesi yerine kendi kararlarını vermek istedikleri ifade edilebilir. Başka bir ifade ile otel yöneticileri işlerinde alacakları kararların kendi kararları olmasını istemekte ve kendi kararlarını verecek özgüvene sahip olduklarını ifade etmektedirler.

Tablo 1: Profesyonelleşme Düzeyine İlişkin Betimsel İstatistikler

Maddeler		Hiç	Az	Orta düzeyde	Çok	Tamamen	\bar{X}	s.s.
		katılmıyorum	katılmıyorum	katılmıyorum	katılmıyorum	Katılmıyorum		
1. Alanımla ilgili yayımları düzenli okurum.	f	17	78	107	20	18	2,77	0,97
	%	7,1	32,5	44,6	8,3	7,5		
2. Meslektaşlarımla işlerini nasıl yaptıklarını yargılama fırsatına büyük ölçüde sahibim.	f	29	74	79	44	14	2,75	1,07
	%	12,1	30,8	32,9	18,3	5,8		
3. Kendi işimle ilgili kararları kendim veririm.	f	8	21	43	88	80	3,88	1,07
	%	3,3	8,8	17,9	36,7	33,3		
4. Meslektaşlarımla ideallerini gerçekleştirmesi bana cesaret verir	f	9	26	40	77	88	3,87	1,13
	%	3,8	10,8	16,7	32,1	36,7		
5. Yöneticilerin topluma yönelik olması zorunludur.	f	5	18	45	68	104	4,03	1,05
	%	2,1	7,5	18,8	28,3	43,3		
6. Mesleki kuruluşlar benim için önemlidir.	f	7	15	50	82	86	3,94	1,39
	%	2,9	6,3	20,8	34,2	35,8		
7. Başkalarının işlerini ne kadar iyi yaptığı konusunda fikirlerim vardır.	f	7	33	82	78	40	3,46	1,01
	%	2,	13,8	34,2	32,5	16,7		
8. Mesleğimle ilgili kendimi yetenekli hissederim.	f	6	26	78	76	54	3,61	1,02
	%	2,5	10,8	32,5	31,7	22,5		
9. Yöneticilerin topluma kazandırdıkları küçümsenmektedir.	f	32	46	86	45	31	2,99	1,19
	%	13,3	19,2	35,8	18,8	12,9		
10. Alanımla ilgili konferanslara en az yılda bir defa katılırım.	f	28	61	71	49	31	2,98	1,20
	%	11,7	25,4	29,6	20,4	12,9		
11. Yöneticilik vazgeçilmez bir meslektir.	f	25	45	76	44	50	3,20	1,25
	%	10,4	18,8	31,7	18,3	20,8		
12. Yöneticiler birbirlerinin yetenekleri hakkında tam bilgi sahibidir.	f	28	59	88	40	25	2,90	1,13
	%	11,7	24,6	36,7	16,7	10,4		
13. Kendi düşüncelerimi geliştirme fırsatına sahip değilim.	f	11	37	60	60	72	3,60	1,19
	%	4,6	15,4	25,0	25,0	30,0		
14. İnsanların kendilerini işlerine büyük ölçüde adanmaları mutluluk verir.	f	9	21	56	64	90	3,85	1,13
	%	3,8	8,8	23,3	26,7	37,5		
15. Kararlarım incelemeye tabi tutulur.	f	31	61	84	42	22	2,85	1,13
	%	12,9	25,4	35,0	17,5	9,2		
16. Sektördeki mesleki birliklerin desteklenmesi gerektiğine inanmaktayım.	f	7	27	56	75	75	3,77	1,10
	%	2,9	11,3	23,3	31,3	31,3		
17. Mesleğimle ilgili, özerklik seviyesi az olursa, hevesli olamam.	f	17	32	7	49	67	3,49	1,22
	%	7,1	13,3	31,3	20,4	27,9		
	f	53	46	64	49	28	2,80	1,30

18. Diğer meslekler benim mesleğime oranla toplumun gözünde daha değerlidir	%	22,1	19,2	26,7	20,4	11,7		
19. Yöneticilerin birbirlerinin yeteneklerini yargılama şansı yoktur	f	47	49	77	36	31	2,81	1,27
	%	19,6	20,4	32,1	15,0	12,9		
20. Fikirlerim çoğu zaman başkaları tarafından tekrar gözden geçirilir.	f	19	38	77	61	45	3,31	1,17
	%	7,9	15,8	32,1	25,4	18,8		
21. Bu meslekte insanlar kendi işlerine inanırlar.	f	15	45	80	65	35	3,25	1,11
	%	6,3	18,8	33,3	27,1	14,6		
22. Mesleğim ile ilgili dergileri sıklıkla okurum.	f	29	64	81	46	20	2,85	1,12
	%	12,1	26,7	33,8	19,2	8,3		
23. Vazgeçilmeyecek bir meslek varsa, bu yöneticiliktir	f	56	43	62	43	36	2,83	1,36
	%	23,3	17,9	25,8	17,9	15,0		
24. Diğer meslektaşlarımızın yaptıklarında haberdar olmamak bir problemdir.	f	62	63	62	32	21	2,53	1,25
	%	25,8	26,3	25,8	13,3	8,8		
25. Gelir düşüklüğü mesleğimde kalmamı etkilemez.	f	40	45	78	42	35	2,95	1,27
	%	16,7	18,8	32,5	17,5	14,6		
Genel Ortalama							3,25	0,36

Otel yöneticilerinin “insanların kendilerini işlerine büyük ölçüde adanmaları mutluluk verir” ifadesi, aritmetik ortalama değeri yüksek ($\bar{X}=3,85$) olarak tespit edilen bir diğer bulgudur. Yöneticiler bu ifadeye %3,8 “hiç katılmıyorum”, %8,8 “az katılıyorum”, %23,3 “orta düzeyde katılıyorum”, %26,7 “çok katılıyorum”, %37,5 “tamamen katılıyorum” biçiminde yanıtlamışlardır. Dolayısıyla otel yöneticilerinin işlerine kendilerini adadıkları ve diğer işgörenlerin de kendilerini işlerine adanmalarından mutluluk duydukları ifade edilebilir. Profesyoneleşme ölçeğinde en düşük aritmetik ortalamaya ($\bar{X}=2,53$) sahip ifade “diğer meslektaşlarımızın yaptıklarından haberdar olmamak bir problemdir” olarak tespit edilmiştir. Otel yöneticilerinin %25,8’i “hiç katılmıyorum”, %26,3’ü “az katılıyorum”, %25,8’i “orta düzeyde katılıyorum”, %13,3’ü “çok katılıyorum”, %8,8’i “tamamen katılıyorum” biçiminde yanıtlamışlardır. Bu sonuca göre otel yöneticileri diğer meslektaşlarının yaptıklarından haberdar olmamayı bir problem olarak görmemektedirler. Ölçek sonucunda düşük aritmetik ortalamaya ($\bar{X}=2,77$) sahip bir diğer ifade ise “alanımla ilgili yayınları düzenli okurum” ifadesidir. Bu durum otel yöneticilerinin alanları ile ilgili okuma alışkanlığı edinmeleri ile düzeltilebilir. Öte yandan yöneticiler alanları ile ilgili yayınları düzenli okudukları sürece yeni ortaya çıkan fikirlere sahip olabileceklerdir. Yapılan araştırma sonucunda profesyonelleşme ölçeği genel aritmetik ortalamasının yüksek ($\bar{X}=3,25$) olduğu ifade edilebilir. Profesyoneleşme sürecinde meslek bağının kuvvetli olduğu düşünüldüğünde profesyonel kişilerin işten alacağı hazzın daha yüksek olacağı ve böylelikle örgütün verimliliğinin ve etkinliğinin artacağı ifade edilebilir (Olguntürk, 2005; 3).

Otel işletmeleri yöneticilerinin iletişim beceri düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2’de verilmiştir. Tablo 2’deki dağılım ve ortalamalara göre iletişim becerileri ölçeğinde belirtilen ifadeler arasında en yüksek aritmetik ortalamaya ($\bar{X}=4,18$) sahip ifade “insanları anlamaya çalışırım” ifadesidir. Otel yöneticileri bu ifadeye %2,1 “hiçbir zaman”, %3,8 “nadiren”, %11,7 “bazen”, %39,2 “çoğunlukla”, %43,3 “her zaman” biçiminde yanıt vermişlerdir. Bu doğrultuda otel yöneticileri insanları anlamaya çalışarak onları daha iyi

yönlendirebilme ve örgüt işleyişini daha iyi bir biçimde sağlayabilmek için gerekli empati yeteneğine sahiptirler biçiminde yorumlanabilir. Yöneticinin başarılı olabilmesi için öncelikle işgörenlerini iyi biçimde yönlendirebilme yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Nitekim iyi bir yönlendirme becerisi için işgörenlerle uygun biçimde iletişim ağı kurulmalıdır. Bunun ilk adımı karşındaki bireyi anlamaya çalışarak başlamaktadır. Otel yöneticilerine uygulanan ölçek sonucunda yüksek aritmetik ortalamaya ($\bar{X}=4,16$) sahip diğer bir ifade ise "karşımdaki kişiyle aynı görüşü paylaşmasam bile fikirlerine saygı duyarım" ifadesidir. Otel yöneticileri bu ifadeye %1,3 "hiçbir zaman", %2,5 "nadiren", %15,8 "bazen", %40 "çoğunlukla", %40,4 "her zaman" biçiminde yanıt vermişlerdir. Eldeki bulgular sonucunda otel yöneticilerinin yeni fikirlere her zaman açık ve saygılı oldukları ifade edilebilir. İletişim becerileri ölçeğinin yüksek aritmetik ortalamaya sahip bir diğer ifadesi "karşımdaki kişiye güvenmek beni mutlu eder" şeklindedir. Yöneticilerin bu ifadeye katılım dereceleri %2,9 "hiçbir zaman", %4,6 "nadiren", %17,1 "bazen", %25,4 "çoğunlukla", %50 "her zaman" biçimindedir.

Tablo 2: İletişim Becerilerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Maddeler	f	Hiç katılmıyorum	Az Katılıyorum	Orta düzeyde katılıyorum	Çok katılıyorum	Tamamen katılıyorum	\bar{X}	s.s.
1. İnsanları anlamaya çalışırım.	5	9	28	94	104		4,18	0,93
	2,1	3,8	11,7	39,2	43,3			
2. Düşüncelerimi başkalarına tam olarak iletmekte zorluk çekmem.	6	21	67	91	54		3,69	0,99
	2,5	8,8	27,9	37,9	22,5			
3. Dikkatimi karşımdakinin ilgi alanı üzerinde toplayabilirim.	5	17	58	105	55		3,78	0,95
	2,1	7,1	24,2	43,8	22,9			
4. Eleştirilerimi karşımdaki kişiyi incitmeden iletirim.	1	18	61	91	69		3,87	0,93
	0,4	7,5	25,4	37,9	28,8			
5. Karşımdaki kişiyle aynı görüşü paylaşmasam bile, fikirlerine saygı duyarım.	3	6	38	96	97		4,16	0,87
	1,3	2,5	15,8	40,0	40,4			
6. Karşımdaki kişinin konuşmaya ve dinlemeye istekli olup olmadığını anlamaya çalışırım.	3	17	43	90	87		4,00	0,97
	1,3	7,1	17,9	37,5	36,3			
7. Dinleyen anlamaz görüldüğünde, iletmek istediklerimi tekrarlar, yeni kelimelerle ifade eder, özetlerim.	16	29	58	82	55		3,55	1,16
	6,7	12,1	24,2	34,2	22,9			
8. Yanlış tutum ve davranışlarımı kolaylıkla kabul ederim.	15	35	65	84	41		3,42	1,12
	6,3	14,6	27,1	35,0	17,1			
9. Karşımdaki kişinin bana ters düşen duygu ve düşüncelerini yargılamam.	19	28	72	78	43		3,41	1,15
	7,9	11,7	30,0	32,5	17,9			
10. İletişim kurduğum kişinin eğer varsa sorununu anlamaya çalışırım.	4	14	44	97	81		3,99	0,95
	1,7	5,8	18,3	40,4	33,8			
11. Başkaları ile ilişkilerimi bozacak çıkışlar yapmaktan kaçınırım.	6	22	60	99	53		3,71	0,99
	2,5	9,2	25,0	41,3	22,1			
12. Öneride bulunduğum kişinin öneriyi açık olup olmadığına dikkat ederim.	4	22	51	107	56		3,79	0,96
	1,7	9,2	21,3	44,6	23,3			
13. Kendimi karşımdaki kişinin yerine koyarak, duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışırım.	5	9	44	95	87		4,04	0,94
	2,1	3,8	18,3	39,6	36,3			
14. Eleştirilere açığım.	15	22	61	79	63		3,64	1,15
	6,3	9,2	25,4	32,9	26,3			
	2	7	42	102	87		4,10	0,85

2. ULUSLARARASI ÇİN'DEN ADRIYATİK'E SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

15.Karşımdaki kişiyi dinlerken ona odaklanırım.	%	0,8	2,9	17,5	42,5	36,3		
16.İnsanları dinlerken sıkılganlık göstermem	f	5	16	58	97	64	3,83	0,97
	%	2,1	6,7	24,2	40,4	26,7		
17.İnsanlara güvenirim.	f	21	44	67	72	36	3,24	1,18
	%	8,8	18,3	27,9	30,0	15,0		
18.Karşı cinsten biriyle iletişim kurduğumda rahatsızlık duymam.	f	11	27	75	81	46	3,52	1,07
	%	4,6	11,3	31,3	33,8	19,2		
19.Gerektiğinde özür dilerim.	f	6	24	36	100	74	3,88	1,04
	%	2,5	10,0	15,0	41,7	30,8		
20.Çevremdeki insanlara karşı ilgisizlik göstermem.	f	7	11	42	116	64	3,91	0,94
	%	2,9	4,6	17,5	48,3	26,7		
21.Çoğunlukla duygularımdan eminimdir.	f	2	20	55	99	64	3,85	0,94
	%	0,8	8,3	22,9	41,3	26,7		
22.İletişim kurduğum kimse tarafından anlaşılmaktan mutluluk duyarım.	f	1	14	21	74	130	4,32	0,89
	%	0,4	5,8	8,8	30,8	54,2		
23.Karşımdaki kişiye güvenmek beni mutlu eder.	f	7	11	41	61	120	4,15	1,05
	%	2,9	4,6	17,1	25,4	50,0		
24.Her insanı olumlu beklentilerle karşılarım.	f	6	12	66	100	56	3,78	0,94
	%	2,5	5,0	27,5	41,7	23,3		
25.İletişim kurduğum kimselerden, bir şeyler alır ve onlara da bir şeyler verdiğimi hissederim.	f	7	20	61	103	49	3,70	0,98
	%	2,9	8,3	25,4	42,9	20,4		
26.Beni rahatsız eden duygularımı iletmekte sıkıntı çekmem.	f	6	23	76	97	38	3,57	0,95
	%	2,5	9,6	31,7	40,4	15,8		
27.İletişim kurduğum insanlar tarafından anlaşıldığımı hissederim.	f	2	14	65	115	44	3,77	0,84
	%	0,8	5,8	27,1	47,9	18,3		
28.İletişimde bulunduğum insanlardan gelen öğüt ve önerileri içtenlikle dinlerim	f	4	18	47	103	68	3,89	0,96
	%	1,7	7,5	19,6	42,9	28,3		
29.Konuşurken, etkili bir göz iletişimi kurabilirim.	f	8	19	52	93	68	3,81	1,04
	%	3,3	7,9	21,7	38,8	28,3		
30.Kişilerin, anlatmak istediklerini dinlemek için yeterince zaman ayırırım.	f	5	11	36	113	75	4,01	0,92
	%	2,1	4,6	15,0	47,1	31,3		
31.Karşımdaki kişiye genellikle söz hakkı veririm.	f	17	27	108	88	7,1	4,11	0,87
	%	7,1	11,3	45,0	36,7	32,0		
32.Başkaları konuşurken sabırsızlanmam, onların sözünü kesmem.	f	1	17	54	119	49	3,83	0,85
	%	0,4	7,1	22,5	49,6	20,4		
33.Konuşurken ilk adımı atmaktan çekinmem.	f	3	22	63	97	55	3,75	0,95
	%	1,3	9,2	26,3	40,4	22,9		
34.Konuşurken açık, sade ve düzgün cümleler kurarım.	f	3	13	44	117	63	3,93	0,88
	%	1,3	5,4	18,3	48,8	26,3		
35. İletişimde bulunduğum kişinin yüzüne bakarım.	f	4	21	24	101	90	4,05	0,99
	%	1,7	8,8	10,0	42,1	37,5		
36.Dinlediğim kişiyi daha iyi anlamak için sorular yöneltilir.	f	4	17	53	105	61	3,84	0,94
	%	1,7	7,1	22,1	43,8	25,4		
37.İnsanlarla görüşürken, bilerek onları rahatlatmak için şeyler yaparım.	f	8	25	56	86	65	3,73	1,07
	%	3,3	10,4	23,3	35,8	27,1		
38.Dinlerken, karşımdaki kişinin sözünü kesmemeye özen gösteririm.	f	4	13	43	115	65	3,93	0,90
	%	1,7	5,4	17,9	47,9	27,1		
39.Küs olduğum birisiyle barışmak istediğim ilk adımı atmaktan çekinmem.	f	11	40	67	74	48	3,45	1,12
	%	4,6	16,7	27,9	30,8	20,0		

40.Ses tonumu konunun özelliğine göre ayarlayabilirim.	f	7	20	49	105	59	3,79	1,00
	%	2,9	8,3	20,4	43,8	24,6		
41.İnsanlara cevaplama zorlanacakları anı sorular yönelmem.	f	9	35	78	68	50	3,48	1,09
	%	3,8	14,6	32,5	28,3	20,8		
Genel Ortalama							3,82	0,51

Örgütsel başarının sağlanabilmesi için gerekli unsurlardan birisi olan güven örgüt içinde oluşabilecek aksaklıkların en aza indirilmesinde etkin rol oynar. Yöneticinin işgörenlere güven duyabilmesi neticesinde kaygı unsuru ortadan kalkacak ve işgörenler performanslarının tamamını işe yansıtabileceklerdir. Ölçekte bulunan en düşük aritmetik ortalamaya ($\bar{X}=3,24$) sahip ifade "insanlara güvenirim" ifadesi olarak bulgulanmıştır. Otel yöneticileri bu ifadeyi %8,8 "hiçbir zaman", %18,3 "nadiren", %27,9 "bazen", %30 "çoğunlukla", %15 "her zaman" biçiminde değerlendirmişlerdir. Bu durumda otel yöneticilerinin diğer insanlara güven duymakta diğer ifadelerle oranla daha temkinli oldukları ifade edilebilir. Araştırmada kullanılan iletişim becerileri ölçeği genel aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3,82$) yüksek olduğu elde edilen bulgular arasındadır. Bu doğrultuda turizm işletmelerinde beşeri ilişkilerin yoğun olarak yaşanması iletişim olgusunu sürekli kullanılması gereken bir süreç haline getirmiştir. Nitekim yöneticilerin iletişim becerilerinin yüksek olması örgüt içi ve örgüt dışı yönetimi kolaylaştıracak ve örgütün verimliliği artacaktır.

Tablo 3'te otel yöneticilerinin düzeylerine göre profesyonelleşme ve iletişim becerilerinin aritmetik ortalamalarını gösteren sonuçlar verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre otel işletmelerinde ankete katılım sağlayan şef düzeyindeki yöneticiler, profesyonelleşme ölçeğinde diğer yöneticilerden (departman müdürü/genel müdür/genel müdür yardımcısı) daha düşük profesyonelleşme düzeyine ($\bar{X}=3,20$; $p<0,05$) sahiptirler. Öte taraftan iletişim becerileri sonuçları incelendiğinde şefler ile daha üst düzey otel yöneticilerin (departman müdürü/genel müdür/genel müdür yardımcısı) iletişim beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte ($p>0,05$) daha yüksek aritmetik ortalamaya ($\bar{X}=3,84$) sahip grubun yine üst düzey yöneticiler olduğu görülmektedir. Özellikle şeflerin işgörenlerle ve üst düzey yöneticilerle iletişim ağını sağlamaları gereği bir diğer ifade ile köprü pozisyonunda olmaları, örgüt içi işleyişin sağlanabilmesi için iletişim becerilerinin yüksek olmasını gerektirdiğinden bu grubun iletişim becerilerini geliştirici yönde adımlar atılmasını gerekli kılmaktadır.

Tablo 3: Yöneticilerin Düzeylerine Göre Profesyonelleşme ve İletişim Becerilerinin Karşılaştırılması

Değişkenler (Ölçekler)	Gruplar	\bar{X}	s.s.	t	p
Profesyonelleşme	Şef	3,20	0,34	2,20	0,02*
	Dept Müd / Genel Müd/ Genel Müd Yrd.	3,30	0,38		
İletişim Becerileri	Şef	3,79	0,52	0,82	0,41
	Dept Müd / Genel Müd/ Genel Müd Yrd.	3,84	0,49		

* $p<0.05$

Tablo 4'te otel yöneticilerinin profesyonelleşme düzeyleri ile iletişim becerileri arasındaki ilişkinin tespiti için gerçekleştirilen Pearson Korelasyon katsayısı sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4: Basit Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler (Ölçekler)	Korelasyon Anlamlılık (p)	Profesyonelleşme	İletişim Becerileri
Profesyonelleşme	r	1	0,484
	p	-	0.000*
İletişim Becerileri	r	0,484	1
	p	0.000*	-

*p<0.05

Tablo 4'teki bulgulara göre yöneticilerin profesyonelleşme düzeyleri ile iletişim becerileri arasında doğru orantılı anlamlı ve (0,40<r<0,60) orta düzeyde bir ilişki (korelasyon) vardır (p<0,05; r=0,484). Yani profesyonelleşme arttıkça örgütsel iletişimde artmaktadır. Bu bağlamda otel yöneticileri profesyonelleştikçe örgüt içindeki iletişim becerileri de artmaktadır. Hizmet üreten emek yoğun yapıya sahip otel işletmelerinde örgüt içinde sağlanacak iyi bir iletişim ağı ile örgütsel başarı elde edilecektir. Örgüt içi iletişimin kuvvetli olduğu işletmelerde bu durum örgüt dışına ve müşteriye yansımaktadır. Müşteri memnuniyeti odaklı faaliyetleri düşünüldüğünde müşteri ile iyi bir etkileşim sağlanacaktır. Dolayısıyla yöneticilerin profesyonelleşme düzeylerinin artması örgüt içi iletişimin artması için önem taşımaktadır. Profesyonelleşme kavramının yöneticiler tarafından benimsenmesi ve öğrenilmesi sonucunda yöneticinin iletişim beceri düzeyleri yükselecektir. Yöneticinin iletişim beceri düzeyinin yükselmesi örgüt içinde gerçekleşen iletişim sürecinde oluşabilecek iletişim çatışmalarını en aza indirilmesinde de katkı sağlayacaktır. Nitekim örgüt için iletişim sürecinin işleyişinin sekteye uğraması örgüt başarısı için olumsuz bir durumdur. Yöneticilerin iletişim becerilerinin yüksek olması işgören yönetimine olumlu etki yapacak ve bu sayede örgütsel başarı için önemli bir adım atılmış olacaktır.

Araştırmada otel yöneticilerinin profesyonelleşme düzeylerinin iletişim becerileri üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla yapılan basit regresyon analizi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Katılımcıların Profesyonelleşme ve İletişim Becerilerine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Katsayı	B	SH	t
Sabit	1,664	0,254	6,544
Profesyonelleşme	0,662	0,078	8,522

*p<0,05

Bağımsız değişken olarak ele alınan “profesyonelleşme” ile bağımlı değişken olarak ele alınan “iletişim becerileri” arasındaki basit doğrusal regresyon modeli, anlamlı bulunmuştur (p<0,05). Buna göre, Buna göre regresyon modeli şu şekilde kurulabilir: İletişim Becerileri= 1,664+0.662.Profesyonelleşme

Tablo 5'deki sonuçlar doğrultusunda oluşturulan söz konusu modele göre, yöneticilerin profesyonelleşme düzeylerindeki 1 birimlik artış iletişim becerilerinde 0,662 birimlik artışa neden olacaktır. Bu doğrultuda iletişim becerilerinin profesyonelleşmeyi olumlu yönde etkileyen bir olgu olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar istikametinde şu hususun belirtilmesinde fayda vardır ki; yöneticilerin profesyonelleşmesi, örgüt içi iletişim becerilerini artıracak ve örgütsel başarı için önemli bir adım atılmış olacaktır. Örgüt içi iletişim sürecinin kuvvetli bir

biçimde oluşturulması üretilen hizmetin kalitesini de arttıracaktır. Özellikle müşteri memnuniyet odaklı faaliyet gösteren otel işletmeleri için bu durum, işletme geleceği için olumlu bir etkiye sahiptir.

Sonuç ve Öneriler

Turizm sektörünün emek yoğun yapısı ve hizmet odaklı özellikleri düşünüldüğünde iletişime duyulan ihtiyacın önemi büyüktür. Örgüt içi sağlanacak kuvvetli bir iletişim ağı ile yönetim süreci başarıyı elde etmeye yönelik olacaktır. Öte yandan örgüt içi iletişim düzeyinin yüksek olması hizmet kalitesini artıracak ve işletmenin geleceğini garanti almasına katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla turizm sektörü iletişim olgusunun en yoğun olarak kullanıldığı sektörlerden birisidir. Örgütsel başarının elde edilmesin iletişim sürecinin büyük bir rolü olduğu gibi işletme yöneticilerinin değişime ayak uydurması, çağdaş yönetim tekniklerini uygulayabilmeleri ve değişimi yönetebilme becerisine sahip olmak oldukça önemlidir. Nitekim profesyonelleşme olgusu yöneticilerin daha başarılı bir yönetim felsefesine sahip olabilmeleri için öğrenilmesi gereken önemli bir kavramdır. Özellikle hizmet odaklı otel işletmeleri yöneticilerinin örgütü iyi yönetebilmek için profesyonelleşme düzeyleri yüksek olmak zorundadır.

Araştırma Afyonkarahisar'da faaliyet gösteren 8 tane beş yıldızlı otel işletmesinde çalışan 240 yönetici üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın en önemli sonuçlarından biri, üst yöneticilerin şeflere oranla daha yüksek profesyonelleşme ve iletişim beceri düzeyine sahip olmalarıdır. İletişim becerileri ölçeğinde "insanları anlamaya çalışırım" ifadesi en yüksek aritmetik ortalamaya ($\bar{X}=4,18$) sahip ifade olmuştur. Profesyonelleşme ölçeğinde ise belirtilen ifadeler arasında en yüksek aritmetik ortalamaya ($\bar{X}=4,03$) sahip ifade "yöneticilerin topluma yönelik olması zorunludur" şeklinde belirlenmiştir. Araştırmanın göze çarpan bir diğer sonucu otel yöneticilerinin profesyonelleşme düzeylerinin artmasının iletişim becerilerinde de bir artış meydana getirdiği hususu olmuştur. Bu durumda yöneticilerin profesyonelleşmeleri örgüt başarısının elde edilebilmesi için gereklidir. Profesyonelleşen yöneticiler, örgüt içi iletişim sürecini daha iyi yönetebileceklerdir. Yenilik, değişim ve değişimi yönetebilmek kavramlarını içinde barındıran profesyonelleşme olgusu otel yöneticilerinin üzerinde dikkatle durması gereken bir kavramdır. Nitekim araştırma sonucunda profesyonelleşme düzeyinin yükselmesi yöneticilerin iletişim beceri düzeylerine pozitif ve olumlu yönde etki etmektedir.

Yapılan araştırma sonucunda profesyonelleşme olgusu ile turizm sektöründe yapılan çalışmaların yetersiz olduğu gözlenmiştir. Bu alanda çalışma yapılması literatüre zenginlik kazandıracaktır. Diğer taraftan beşeri ilişkilerin yoğun olarak yaşandığı otel işletmeleri için yöneticilerin profesyonelleşmeleri meslekleri ile olan bağlarını kuvvetlendirecek ve işin faaliyete geçirilmesinden alınan haz artacaktır. Dolayısıyla işini haz duyarak yapan yöneticilerin örgütsel verimliliğin artmasında büyük etkileri olacaktır.

Kaynakça

- Acar, C. (2011). Halkla İlişkiler Mesleğinin Profesyonelleşmesi: Bursa Halkla İlişkiler Derneği Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Adıgüzel, O. Tanrıverdi, H., Sönmez Özkan D. (2011). Mesleki Profesyonellik ve Bir Meslek Mensupları Olarak Hemşireler Örneği, Yönetim Bilimleri Dergisi, 9, 2, 235-259.
- Ağrıtmış, O. (2011). İş Hayatında Profesyonellik, Türkiye Temsilciliği Finans Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Albayraktaroğlu, S. (2010). Profesyonelleşme Olgusu Ve Mesleki Profesyonelleşme Açısından Türkiye'de Sosyal Hizmet Mesleği (Sakarya Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Barber, B. (1996). Meslek Sosyolojisinde Bazı Sorunlar. Z. Cırhinlioğlu (Ed.), Meslekler ve Sosyoloji (s. 43-65). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Bilginioğlu, B. (2013). Mühendislik Mesleğinin Profesyonelleşme Düzeyi Ve Mühendisler İçin Y Teorisi Varsayımlarının Geçerliliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Buyruk, H. (2015). Profesyonizm ve Sendikacılık İkiliği Ekseninde Türkiye Öğretmen Örgütlenmesi Üzerine Bir Değerlendirme, Çalışma ve Toplum Dergisi, 4, 151-182.
- Cırhinlioğlu, Z. (1995). Meslekler ve Sosyolojisi, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Çetin, N. (2015). Profesyonelleşme Olgusu ve Mali Müşavirler Üzerinde Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demir, Ş.Ş. (2011). Turizm İşletmelerinde Halkla İlişkiler ve İletişim, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Demirtaş, M. (2010). Örgütsel İletişimin Verimlilik ve Etkinliğinde Yararlanılan İletişim Araçları ve Halkla İlişkiler Filmleri Örneği, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 28,1, 411-444.
- Erkuş, A., Günlü, E. (2009). İletişim Tarzının Ve Sözsüz İletişim Düzeyinin Çalışanların İş Performansına Etkisi: Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 20, 1, 7-24.
- Ersanlı, K., Balcı, S. (1998). İletişim Becerileri Envanterinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt:2, Sayı: 10.
- Grof, A. (2001). Communication In The Creation Of Corporate Values. Corporate Communication: An International Journal, Vol:6, No:4.
- Gürüz, D. ve Temel, A. (2011). Kişilerarası İletişim, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Hall, A. ve Nordqvist, M. (2008). Professional Management in Family Businesses: Toward An Extended Understanding. Family Business Review, Vol:21, No: 1, 51-69.
- Hampton, G. M. ve Hampton, D. L. (2003). "Relationship Of Professionalism, Rewards, Market Orientation And Job Satisfaction Among Medical Professionals: The Case Of Certified Nurse-Midwives, 57, s.1042-1053.
- Kalbers, L. P. ve Fogarty, T.J. (1995). "Professionalism and Its Consequences: A Study of Internal Auditors". A Journal of Practice and Therory, Spring 14, 1, s. 64-76.
- Kalsın, S. M. (2013). Aile Şirketlerinde Yönetim Kurullarının Profesyonelleşmesi: Bir İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karahan, K. (2006). Hizmet Pazarlaması, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 2006.
- Karasu, K. (2001). Profesyonelleşme Olgusu ve Kamu Yönetimi, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 2001.

- Kılıç, İ., Ural, A. (2013). Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi, Detay Yayıncılık, (4. Basım), Ankara.
- Köknel, Ö. (1997). İnsanı Anlamak. Altın Kitaplar, İstanbul.
- Olgüntürk, E. (2005). Turizm İşletmeleri Yönetiminde Profesyonelleşme Ve İş Tatmini İlişkisi: Ankara'daki 5 Ve 4 Yıldızlı Oteller Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pelit, E., Latif, H., Uçkun, C.G. (2003). Örgüt İçi Sözlü İletişimin Etkinliği Ve İstanbul'Da Yerleşik 5 Yıldızlı Delux Otel İşletmeleri Yöneticilerinin Sözlü İletişim Davranışları Üzerine Bir Uygulama, Turizm Akademik Dergisi, 1, 87-103.
- Pelit, E. ve Karaçor, M. (2015), Turizm Öğrencilerinin İletişim Becerileri Üzerine Bir Araştırma: Afyon Kocatepe Üniversitesi Örneği, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 14 (4):835-860.
- Raelin, J., A. (1999). Çeviren: TUNCAY, Kamuran, Kültürlerin Çatışması (Yönetenler-Yönetilenler), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Stratemeyer, A.W., (2001). The Relationship of Rewards, Professionalism, Market Orientation, Job Satisfaction and Service Quality Among Professional Service Providers: The Case of College Professors, Las Cruces, New Mexico: New Mexico State University.
- Şahman, İ. (2008). Özel Hastanelerde Yönetimin Profesyonelleşmesinin, Kurumsallaşma Süreci Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Alan Çalışması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TDK (Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük-2016). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.571fb9457277b4.77739751 (Erişim Tarihi: 15.03.2016).

PSİKOLOJİK DANIŞMANLARDA YAŞAMIN ANLAMI VE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ¹

Havva Şeyma MERT², Mehmet ASLAN³, Muhammed YILDIZ⁴

Özet

Yaşam anlamı, yaşamın amacına ve değerine ait öğeleri belirtmektedir. Yaşam doyumu ise öznel iyi oluşun bilişsel yönüne vurgu yapmaktadır. Bu araştırmanın amacı, psikolojik danışmanların yaşamı anlamlandırmaları ile yaşam doyumları arasında ilişki olup olmadığını belirlemektir. Araştırma ilişkisel tarama modelinde olup, araştırmanın çalışma grubunu psikolojik danışmanlar oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında, Steger, Frazier, Oishi ve Kaler (2006) tarafından geliştirilen, Akın ve Taş (2015) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Yaşam Anlamı Ölçeği" ve Diener, Emmons, Laresen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen, Köker (1991) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Yaşam Doyumu Ölçeği" kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda mevcut anlamın, aranan anlamın, yaşam anlamının ve yaşamdan alınan doyumun cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulgulanmıştır. Mevcut anlam arttıkça yaşamda aranan anlamın ve yaşam anlamının arttığı, yaşam doyumunun ise anlamlı bir şekilde azaldığı; yaşamda aranan anlam arttıkça yaşam anlamının anlamlı bir şekilde arttığı ve yaşamdan alınan doyumun anlamlı bir şekilde azaldığı bulgulanmıştır. Ayrıca yapılan analizler sonucunda yaşamdan alınan genel anlam arttıkça yaşam doyumunun anlamlı ve kuvvetli bir şekilde azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Danışman, Yaşam Anlamı, Yaşam Doyumu

AN ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN LIFE MEANS AND LIFE SATISFACTION IN PSYCHOLOGICAL COUNSELORS

Abstract

Meaning of life determines the elements related to purpose and value of life. Life satisfaction emphasizes individual well-being in terms of science. The aim of this study is to determine the relationship between making meaning of life and life satisfaction of psychological counselors. The instrument of the study is Steger, Frazier, Oishi ve Kaler's (2006) "Meaning of Life Scale", which is adopted to Turkish by Akın and Taş. Another instrument is Diener, Emmons, Laresen ve Griffin (1985)'s "Life Satisfaction Scale" which is adopted to Turkish by Köker. It is found out that there is no significant difference between gender in terms of meaning of life, life satisfaction and expected life meaning. As long as current meaning of life increases and expected life meaning increases but life satisfaction decreases. Also, as long as expected life meaning increases, the meaning of life increases but life satisfaction decreases. Lastly, in general, if general meaning of life increases, life satisfaction decreases.

Keywords: Psychological Counselors, Life Means, Life Satisfaction

¹ Bu çalışma 2.Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan bildiriden üretilmiştir.

² Arş.Gör., Zirve Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, PDR Anabilim Dalı, havva.mert@zirve.edu.tr

³ Öğr.Gör., Zirve Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, PDR Anabilim Dalı, mehmet.aslan@zirve.edu.tr

⁴ Öğr.Gör., Zirve Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, PDR Anabilim Dalı, muhammed.yildiz@zirve.edu.tr

1. Giriş

Bu araştırmanın amacı, psikolojik danışmanların yaşamı anlamlandırmaları ile yaşam doyumları arasında ilişki olup olmadığını belirlemektir. Bu bölümde, bu amaç doğrultusunda araştırmanın kuramsal çerçevesi sunulmuştur.

1.1. Yaşamın Anlamı

Yaşamın anlamı, bilhassa değerlerin yok edildiği, kutsal olan her şeyin ortadan kaldırılmaya çalışıldığı bir dünyada, insanların arkasından gidebileceği değerler meydana getirerek bu değerlere sahip çıkmakla oluşur. Yaşamına anlam kazandırmak isteyen birey hayatında ya dışsal bir hedef ortaya koymalı veya olumlu bir ruhsal durum meydana getirmelidir (Başkaya, 2013). Yaşamın anlamıyla ilgili kapsamlı ifadelerden biri Logoterapi'dedir. Bu yaklaşıma göre insanlar yaşam anlamını üç yolla keşfedebilir. Bunlardan ilki bir eser meydana getirerek, ikincisi bir şey yaşayarak veya bir insanla etkileşime girerek, üçüncüsü kaçınılmaz olan acıya dönük tavır geliştirecek (Frankl, 2012).

Schopenhauer'un (2008) yaşamın anlamıyla ilgili görüşleri şöyledir. Bu dünyadaki her şey yaşam mutluluğunun boşa düşmeye veya bir vesvese olarak algılanmaya programlı olduğunu adeta haykırır. Yaşamın kendisi büyük ve küçük olaylarla devamlı bir aldatmaca olarak insana kendini sunar. Hayat insana verdiği her şeyi mutlaka geri almak için vermiştir. Bu dünyada gördüğümüz her şey gelip geçidir. Çünkü dünyadaki bütün keyifler ve zevkler bir gün boşa çıkar ve tüm o yaşanılanların ardından hayretle sual ederiz şimdi onlardan arta kalan nerede diye (Schopenhauer, 2008).

1.2. Yaşam Doyumu

Yaşam doyumunu, kişinin kendi belirlediği bir takım kriterlere göre hayatın kalitesi hakkında genel değerlendirmesidir (Ünal ve Şahin, 2013). Çivitçi'ye göre (2009), yaşam doyumunu insanın kendi yaşamında bir bütün olarak ailesinden, arkadaş çevresinden ve içinde yaşadığı yaşam alanlarından hoşnutsuzluk derecesi ve bunlarla ilgili ortaya koyduğu genel bilişsel yorumlamalarıdır. Yaşam doyumunu etkilemede önemli güce sahip olduğu düşünülen faktörlere bakıldığında bunlar günlük hayattan haz alma, bireyin amaçlarına ulaşabilmesi, kendisiyle ilgili olumlu bir bireysel kimliğe sahip olması, biyolojik ve fiziksel anlamda kişinin kendini oldukça iyi hissetmesi ve aynı zamanda bireyin ekonomik refah içinde olup sosyal ilişkilerde doyum elde etmesi olarak ifade edilebilir (Baykoçak, 2002).

Yaşam doyumunun bir çok olumlu özelliklerinden biri de bireyin öznel iyi olmasının bilişsel bir bileşeni olmasıdır. Yaşam doyumunu aynı zamanda insanın kendine yüklediği bir takım kriterler ve hayat koşullarını değerlendirisi arasındaki kıyaslamaları, böylelikle hayatı hakkında bir takım değerler biçmesini içermektedir (Pavot & Diener, 1993).

Şahin'in (2008) beden eğitimi öğretmenleriyle ilgili gerçekleştirdiği bir çalışmada cinsiyet ve medeni hal açısından incelendiğinde bireylerin yaşam doyumunu ölçeceğinden aldıkları toplam puanlar arasında manidar bir fark ortaya çıkmamıştır. Özel okullarda mesleğini icra eden öğretmenlerin ise yaşam doyumunu seviyeleri daha yüksek çıkmıştır. Mesleğini kendisi isteyerek seçenlerin yaşam doyumları seviyeleri daha fazla çıkmıştır. Yakın bir tarihte mesleğini bırakmak isteyen öğretmenlerin ise yaşam doyumunu puanları diğerlerine göre düşük bulunmuştur (Şahin, 2008). Aday öğretmenlerle ilgili yapılan bir çalışmada aday öğretmenlerin duygusal zekâ

düzeyleriyle yaşam doyumları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki ortaya konmuştur. Bireyin genel ruh hali ve bireyin kişisel farkındalık düzeyiyle yaşam doyumları arasındaki ilişkiye bakıldığında orta düzey bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Kişilerarası ilişkiler boyutu, stres yönetimi boyutu ve uyum yeteneği düzeyiyle yaşam doyumları arasındaki ilişkiye bakıldığında düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (İnci, 2014).

Öğretmenlerle ilgili bir çalışmada okul müdürlerinin liderlik tarzlarını dönüşümcü liderlik biçiminde algılayan öğretmenlerin bununla birlikte yaşam doyum seviyeleri yüksek çıkmıştır. Üstelik okul müdürünün liderlik biçimini yüksek dönüşümcü liderlik tarzı şeklinde algılayan öğretmenlerin yaşam doyum seviyeleri okul müdürlerini düşük dönüşümcü liderlik biçimi şeklinde algılayan öğretmenlerin yaşam doyum seviyesinden anlamlı bir biçimde yüksek çıkmıştır (Sarıdemir, 2015). Yaşam doyumlarıyla ilgili yapılan bir çalışmada kız öğrencilerin beden imajının erkeklere oranla düşük olduğu ortaya konmuştur. Ekonomik durumundan memnuniyetsizliğine bireylerin beden imajları, yaşamlarından doyumları ve kişilerin umutsuzlukları üzerinde bir takım olumsuz etkileri olduğuna ilişkin sonuçlar elde edilmiştir (Güler, 2015).

Üniversite öğretim elemanları üzerinde yapılan bir çalışmada öğretim elemanlarının yaşam doyumlarının maddi seviyelerinin yükselmesiyle birlikte artış gösterdiği ortaya konmuştur. Üniversite öğretim elemanlarında profesörlerin sahip oldukları ekonomik durumla alakalı olarak diğerleriyle kıyaslandığında daha iyi bir noktada olduğu bununla birlikte yaşam doyumlarının yüksek olduğu belirlenmiştir (Doğan ve Morali 1999).

Yaşam doyumlarıyla ilgili yapılan bir çalışmada, çalışma ortamından memnun olan bireylerin memnun olmayanlara, öğrenim gördükleri ve mezun oldukları kurumda elde ettikleri bilgi ve becerileri kendisi için yeterli görenlerin görmeyenlere göre yaşam doyumları yüksek çıkmıştır. Çalışma ortamından memnun olmanın, kişinin sahip olduğu bilgi ve becerilerini kendisi için yeterli algılaması ve bireyin medeni durumunun yaşam doyumunu açıklamada anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya konmuştur (Bulut Serin ve Aydınoglu, 2013). Üniversite öğretim elemanlarında yaşam doyumlarıyla ilgili yapılan bir çalışmada yaşam doyumlarıyla psikolojik dayanıklılık arasında orta seviyede ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki ortaya konmuştur. Bireylerde psikolojik dayanıklılık kişinin yaşam doyumunu anlamlı bir şekilde yordamaktadır (Tümlü ve Receptoğlu, 2013). Anadolu Üniversitesi öğretim elemanlarıyla yapılan bir çalışmada örgütsel iletişim doyum düzeyiyle yaşam doyumları arasında orta değer üzerinde bir ilişki olduğu, bireylerin örgütsel iletişim doyum seviyeleriyle yaşam doyumları arasında anlamlı yüksek düzeyde bir ilişki bulunduğu ortaya konmuştur (Şimşek, 2011). Öğretmenlerle yapılan bir çalışmada öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumda toplam varyansın %23'ünün öğretmenlerin yaşam doyumlarıyla açıklandığı ortaya konmuştur (Receptoğlu, 2013).

2. Yöntem

Araştırmaya 159'u erkek (%50.5), 156'sı kadın (49.5) toplamda 315 psikolojik danışman katılmıştır. Katılımcıların 26'sı okul öncesi (%8.3), 133'ü ilköğretim (%42.2), 65'i ortaöğretim (%20.6), 64'ü RAM (%20.3), 24'ü diğer (%8.6) kurumlarda çalışmakta; 63'ü 0-3 yıl (%20.0), 90'ı 4-7 yıl (%28.6), 81'i 8-11 yıl (%25.7) ve 81'i 12 ve daha fazlası (%25.7) iş tecrübesine sahip; 57'si yüksek lisans yapmış veya yapmakta (%18.1), 152'si yüksek lisans yapmayı düşünmemekte (%48.3), 106'sı yüksek lisans yapmayı düşünmemekte (%33.7); 100'ü

alandayapılan eğitimlere katılmakta (%31.7), 101'i alandayapılan eğitimlere katılmayı düşünmekte (%32.1), 114'ü ise alandayapılan eğitimlere katılmayı düşünmemektedir (%36.2).

Araştırma ilişkisel tarama modelinde olup; Steger, Frazier, Oishi ve Kaler (2006) tarafından geliştirilen, Akın ve Taş (2015) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Yaşam Anlamı Ölçeği" ve Diener, Emmons, Laresen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen, Köker (1991) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Yaşam Doyumu Ölçeği" kullanılmıştır.

Araştırma verilerine; Yaşam Anlamı ve Yaşam Doyumu'nun cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığına bakmak için bağımsız örneklem t testi ve aradaki ilişkiyi görmek için Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır.

3. Bulgular

Yapılan bağımsız örneklem t testi analizi bulgularına göre mevcut anlam, aranan anlam, yaşam anlamı ve yaşamdan alınan doyum cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.

Yapılan pearson korelasyon analizi bulgularına göre mevcut anlam arttıkça yaşamda aranan anlamın ($r=.915$, $p<.01$) ve yaşam anlamının ($r=.993$, $p<.01$) arttığı, yaşam doyumunu ($r=-.986$, $p<.01$) ise anlamlı bir şekilde azalmaktadır. Yaşamda aranan anlam arttıkça yaşamın anlamı ($r=.956$, $r<.01$) anlamlı bir şekilde artmakta iken yaşamdan alınan doyum ($r=-.912$, $p<.01$) anlamlı bir şekilde azalmaktadır. Yaşamdan alınan genel anlam arttıkça yaşam doyumunu ($r=-.982$, $p<.01$) anlamlı ve kuvvetli bir şekilde azalmaktadır.

4. Sonuç ve Tartışma

Araştırmamızın sonuçları mevcut anlamın artmasının yaşamda aranan anlamı ve yaşam anlamını arttırdığını, anlam artmasının yaşam doyumunu azalttığını ortaya koymaktadır. Yaşamın anlamıyla ilgili yapılan bir çalışmanın sonuçları bireylerde umudun, yaşamda anlamın varlığının olmasının ve anlam arayışı olmasının öznel iyi oluşu anlamlı bir biçimde yordadığını ortaya koymaktadır (Şahin, Aydın, Sarı, Kaya ve Pala, 2012). Psikolojik danışmanlarla yapılan bir çalışmada yaşam doyumuyla bireylerin başa çıkma stratejileri arasında ve bireylerin yaşadıkları olumsuz otomatik düşüncelerle yaşam doyumunu arasında anlamlı ilişkiler çıkmaktadır. (Aysan ve Bozkurt, 2004).

Tablo 3.1. Sürekli Değişkenler Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4
1	-			
2	.915**	-		
3	.993**	.956**	-	
4	-.986**	-.912**	-.982**	-

** $p<0.01$, 1:Mevcut Anlam, 2:Aranan Anlam, 3:Yaşam Anlamı, 4:Yaşam Doyumu

Yaşam doyumuyla ilgili yapılan araştırmalar cinsiyetin, bireylerin eğitim durumunun, medeni durumun ve yaş gibi etkenlerin yaşam doyumunu etkilemekte anlamlı hiçbir etkiye sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Oysa kişilikle ilgili özellikler, bireylerin iş durumu, kişilerarası ilişkilerin ve bireyin içinde bulunduğu kültürün bireydeki etkisinin yaşam doyumunu izah etmede çok daha fazla bir güce sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Rigby ve Huebner, 2005). Yaşam doyumunu etkileyen bir diğer değişkende sosyoekonomik düzeydir. Yapılan bir araştırmada sosyoekonomik düzeyini düşük olarak algılayan bireylerin yaşam doyum puanları sosyoekonomik durumunu hem orta hem de yüksek seviyede algılayan bireylere göre anlamlı bir biçimde düşüktür (Yıkılmaz ve Demir, 2015).

Kaynakça

- Akın, A., & Taş, İ. (2015). Yaşam Anlamı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Electronic Turkish Studies*, 10(3).
- Aysan, F., & Bozkurt, N. (2004). Okul psikolojik danışmanlarının yaşam doyumunu, stresle başa çıkma stratejileri ile olumsuz otomatik düşünceleri: İzmir ili örnekleme. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9.
- Başkaya, D.B. (2013). Hayatın anlamı ve ölüm: Albert Camus' den yaşam dersleri. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(2).
- Baykoçak, C. (2002). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Sorunları ve Tükenmişlik Düzeyleri (Bursa İli Uygulaması). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Sakarya.
- Bulut Serin, N., & Aydınoglu, N. (2013). Investigation of life satisfaction predictors of school counsellors. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 53/A p.345-360.
- Çivitçi, A. (2009). İlköğretim Öğrencilerinde Yaşam Doyumu: Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin Rolü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 29-52.
- Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of personality assessment*, 49(1), 71-75.
- Doğan, B. Morali, S. (1999), Üniversite Elemanlarının Sporla İlgili Tutumları ile Yaşam ve İş Doyum Düzeylerinin Spor Yapma Alışkanlıkları İle İncelenmesi, Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt:3, Sayı:1 s.16-27.
- Frankl, V. E. (2012) İnsanın Anlam Arayışı. 7. Baskı. Okuyan Yayınları. İstanbul.
- Güler, K. (2015). Beden İmajının Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumu ve Umutsuzluk Üzerine Etkisi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- İnci, S. (2014). Aday Öğretmenlerin Duygusal Zekâ İle Yaşam Doyumu Düzeyleri Arasındaki İlişki. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale.
- Köker, S. (1991). Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyum düzeyinin karşılaştırılması., Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Pavot, W., Diener, E. (1993). The affective and cognitive context of self reported measures of subjective well-being, *Social Indicators Research*, (28), p.1-20.
- Recepoglu, E. (2013). Öğretmen adaylarının yaşam doyumları ile öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, s.311-326.

- Rigby, B. T. ve Huebner, E. S. (2005). Do Causal Attribution Mediate the Relation Between Personality Characteristic and Life Satisfaction in Adolescence? *Psychology in The Schools*, 42, 1, 91-99.
- Sarıdemir, T. (2015). Öğretmenlerin Algılarına Göre Okul Müdürlerinin Liderlik Stilllerinin ve Bazı Kişisel Değişkenlerin Öğretmenlerin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisi İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Yönetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Schopenhauer, A. (2008). Hayatın Anlamı. Toplu Eserleri 3. Say Yayınları. 2. Basım. İstanbul.
- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The meaning in life questionnaire: Assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of counseling psychology*, 53(1), 80.
- Şahin M., Aydı, B., Sarı, S.V., Kaya, S., & Pala, H. (2012). Öznel İyi Oluşu Açıklamada Umut ve Yaşamda Anlamın Rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. Cilt:20 No:3 s.827-836.
- Şahin, Ş. (2008). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve Yaşam Doyumu Düzeyleri. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Mersin.
- Şimşek, E. (2011). Örgütsel İletişim ve Kişilik Özelliklerinin Yaşam Doyumuna Etkileri Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Anabilim Dalı Doktora Tezi. Eskişehir.
- Tümlü, G. Ü., & Reçepoğlu, E. (2013). Üniversite akademik personelinin psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(3), s.205-213.
- Ünal, A.Ö. ve Şahin, M. (2013). Lise Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarının Bazı Değişkenlere Göre Yordanması, *Cumhuriyet International Journal of Education-Cıje E-Issn: 2147-1606 Cilt 2 (3), s.46-63.*
- Yıkılmaz, M., Demir, M. (2015). Üniversite Öğrencilerinde Yaşamda Anlam, Bilinçli Farkındalık, Algılanan Sosyoekonomik Düzey ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler. *Ege Eğitim Dergisi (16) 2: 297-315.*

PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARININ PROBLEMATİK SOSYAL NETWORK KULLANIMI YORDAMASI

Şahin KESİCİ¹, Mehmet MURAT²

Özet

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçlarının problematik sosyal network kullanımını anlamlı düzeyde yordayıp yoramadığını belirlemektir. Araştırma ilişkisel tarama modelinde yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 402 (59.1%) kız ve 278 (40.1%) erkek olmak üzere toplam 680 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında, İkinci (2003) tarafından geliştirilen Temel İhtiyaçlar Ölçeği ve Özteke, Kesici, Ekşi, Dilmaç ve Doğan (2015) tarafından geliştirilen Problematic Sosyal Network Kullanımı Ölçeği kullanılmıştır. Bu araştırmayla elde edilen sonuçlara göre; ait olma ve eğlence psikolojik ihtiyaçları problematik sosyal network kullanımı ölçeğinin alt boyutu olan alışkanlığı yordamaktadır. Ait olma ve eğlence psikolojik ihtiyaçları, problematik sosyal network kullanımı ölçeğinin alt boyutu olan toleransı yordamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik İhtiyaçlar, Problematic Sosyal Network

THE PREDICTIVE POWER OF PSYCHOLOGICAL NEEDS ON PROBLEMATIC SOCIAL NETWORK USE

Abstract

The purpose of the present study was to determine whether secondary school students' psychological needs significantly predicted problematic social network use. This study is correlational research. The sample of the study was comprised of 680 secondary school students; 402 (59.1%) were female students and 278 (40.1%) were male students. Basic Psychological Needs Scale developed by İkinci (2003) and Problematic Social Network Use Scale developed by Özteke, Kesici, Ekşi, Dilmaç and Doğan (2015) were used to collect data. The results revealed that psychological needs regarding belongingness and fun significantly predicted habit sub-dimension of problematic social network use. These two subdimension of psychological needs predicted tolerance subdimension of problematic social network use.

Keywords: Psychological Needs, Problematic Social Network Use

Giriş

Lise öğrencilerinin gerek fizyolojik gerekse de sosyal ve duygusal gelişimleri açısından değerlendirildiklerinde, belirsizlikler göze çarpabilir. Bu belirsizliklerin çeşitleri arasında arkadaş ortamındaki değişiklikler ve ihtiyaçların sürekli farklılıklar göstermesi yatabilir. Bu nedenle öğrencilerin hissettikleri psikolojik ihtiyaçlar önemlidir. Öğrenciler ilk önce ihtiyaç hissederler, sonra ihtiyacı karşılamak için harekete geçerler ve sonunda rahatlarlar. Bu döngüsel

¹Prof. Dr. N.E. Üniv. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. PDR Anabilim Dalı

²Yrd. Doç. Dr. Gazi Antep Üniv. Eğitim Fak. PDR Anabilim Dalı

süreç devam eder (Kesici, 2002; Kesici, 2015). Bu çalışma açısından önemli olan öğrencilerin ihtiyaçlarını sağlıklı yollardan karşılayıp karşılamadıkları sorusuna cevap aramaktır.

Öğrenciler psikolojik ihtiyaçlarını sağlıklı yollardan karşılamaları halinde hayattan keyif alırlar ve hem aile hem de arkadaş ilişkileri sağlıklı olur ve okulda başarısı da bunu takip eder. Ama öğrenciler psikolojik ihtiyaçlarını sağlıklı yollardan karşılamaya başladıkları zaman örneğin sosyal medyayı aşırı kullanmaya başladıkları zaman, aile ve arkadaşlarına ayıracakları zaman kalmaz ve yalnızlaşırlar. Okuldaki başarıları da düşebilir. Bu nedenle öğrencilerin ait olma, özerklik, eğlence ve ilişki gibi ihtiyaçlarını karşılamaları gerekmektedir. Bu ihtiyaçlar bireyleri dinamik ve canlı tutar ve bu ihtiyaçları karşılarlarken de insanlar bazı seçimlerde bulunurlar bu seçimlerde ihtiyaçların karşılanması ile ilişkilidir (Glasser, 1985; Glasser, 1996; Glasser, 1998). Öğrenciler psikolojik ihtiyaçlarını karşılarlarken bazen sağlıklı olan yolu seçebilirler ve sosyal medyanın büyüleyici dünyasından kurtulamayarak, sosyal medyayı problemliler olarak kullanmaya başlayabilirler. İlk kullanım sosyal medyayı ihtiyaçları karşılamak gibi görünürken zamanla problemliler sosyal medya kullanımı hatta bağımlı sosyal medya kullanımına dönüşebilir (Niemz, Griffiths ve Banyard, 2005)

Kısacası bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaçlarının onların problematik sosyal network kullanımını yordayıp yordamadığını tespit etmektir. Bu amaca ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Lise öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaçları ile problematik sosyal network kullanımları arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?
2. Lise öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaçları, problematik sosyal network kullanımının Alışkanlık boyutunu yordamakta mıdır?
3. Lise öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaçları, problematik sosyal network kullanımının Tolerans boyutunu yordamakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, genel tarama modelinin türlerinden olan ilişkisel tarama türü kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelinde ise, birden fazla değişken arasındaki birlikte değişim olup olmadığı ve eğer değişim var ise değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Konya Milli Eğitim müdürlüğü, Meram, Selçuklu ve Karatay ilçelerindeki orta öğretim okullarına devam eden ve okulların rehberlik servisine sosyal medyayı aşırı kullandıkları için rahatsızlık çektiklerini ifade eden gruptan oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu 402 (59.1%) kız ve 278 (40.1%) erkek olmak üzere toplam 680 lise öğrencisinden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Temel İhtiyaçlar Ölçeği (TIÖ)

www.iksad.org

İkinci (2003) tarafından lise öğrencilerine yönelik geliştirilen ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması 299 kişi üzerinde yapılmıştır. Ölçek ergenlere yönelik 26 maddeyi içermektedir. Bu ölçek, Seçim Teorisi bağlamında ergenlerin temel ihtiyaçlarının ne düzeyde karşılandığını ölçek için hazırlanmıştır. Faktör analizleri sonuçlarına göre 4 faktör belirlenmiştir. Bu faktörler; sevmeye ve sevilme, güç, özgürlük ve eğlenmedir. Ölçekten elde edilen puanların yüksekliği ihtiyaçların karşılanma düzeyinin yüksekliğini belirtmektedir. Ölçeğin 4 faktörlü yapısı, toplam varyansın % 45'ini açıklamaktadır. Genel ve alt ölçekler için belirlenen güvenilirlik katsayıları ise .83 ile .64 arasında yer almıştır.

Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği (PSNKÖ)

Ölçek Özteke, Kesici, Ekşi, Dilmaç ve Doğan (2015) tarafından geliştirilmiş 20 maddeli likert tipi bir yapıya sahiptir. Alışkanlık ve tolerans olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı .92'dir.

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi için SPSS 21.00 paket programı kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaçları ve problematik sosyal network kullanımları arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Tekniği uygulanmıştır. Lise öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaçlarının, problematik sosyal network kullanımına ilişkin varyansının ne kadarını yordadığını ortaya koymak için çoklu regresyon analizinin, stepwise tekniği uygulanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın amacına ve alt problemine uygun olarak toplanan verilerin istatistiksel analizi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Lise öğrencilerinin Temel Psikolojik İhtiyaçları ile Problematik Sosyal Network Kullanımı Arasındaki İlişki

	Alışkanlık	Tolerans
Özgürlük	-.017	-.005
Ait Olma	-.237**	-.214**
Eğlence	-.014	.025
Güç	-.184**	-.129**

** p <.01

*p<.05

Tablo 1.'de görüldüğü gibi Temel İhtiyaçlar Ölçeğinin Özgürlük alt boyutu ile Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin Alışkanlık boyutu arasında ($r=-.017$, $p>.05$) anlamlı ilişki bulunmamıştır. Temel İhtiyaçlar Ölçeğinin Özgürlük alt boyutu ile Problematik

Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin Tolerans boyutu arasında, ($r=-.005$, $p>.01$) anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Temel İhtiyaçlar Ölçeğinin Ait Olma ve güç alt boyutları ile Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin Alışkanlık boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Aynı şekilde; Temel İhtiyaçlar Ölçeğinin Ait Olma ve güç alt boyutları ile Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin Tolerans boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur.

Temel İhtiyaçlar Ölçeğinin Eğlence alt boyutu ile Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin Alışkanlık boyutu arasında, ($r=-.014$, $p>.05$) anlamlı ilişki bulunmamıştır. Temel İhtiyaçlar Ölçeğinin Eğlence alt boyutu ile Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin Tolerans boyutu arasında, ($r=.025$, $p>.01$) anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Temel İhtiyaçlar Ölçeğinin Güç alt boyutu ile Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin Alışkanlık boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü ($r=-.184$, $p<.01$) anlamlı ilişki bulunmuştur. Temel İhtiyaçlar Ölçeğinin Güç alt boyutu ile Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin Tolerans boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü ($r=-.129$, $p<.01$) anlamlı ilişki bulunmuştur.

Tablo 2. Lise öğrencilerinin Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği'nin Alt Boyutlarının, Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin Alışkanlık Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	R	R ²	R ² (Adj)	Standart Hata	F	p
A	.259	.067	.065	9.316	35.799**	.000
B	.276	.076	.073	9.279	20.547**	.000

** $p<.01$

A Yordayıcı: Ait Olma

B Yordayıcı: Ait Olma, Eğlence

Tablo 2.'de görüldüğü gibi Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği'nin Ait Olma ve Eğlence alt boyutları, Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin alt boyutu olan Alışkanlığın önemli bir yordayıcısı olarak bulunmuştur ($p<.01$). Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği'nin Ait Olma alt boyutu, Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin alt boyutu olan Alışkanlığa ilişkin toplam varyansın %6.5'ini açıklamaktadır. Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği'nin Ait Olma ve Eğlence alt boyutları ile birlikte, Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin alt boyutu olan Alışkanlığa ilişkin toplam varyansın %7.3'ünü açıklamaktadır.

Tablo 3. Lise öğrencilerinin Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği'nin Alt Boyutlarının, Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin Tolerans Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	R	R ²	R ² (Adj)	Standart Hata	F	p
A	.238	.057	.055	7.847	35.799**	.000
B	.266	.071	.067	7.965	20.547**	.000

**p<.01

A Yordayıcı: Ait Olma

B Yordayıcı: Ait Olma, Eğlence

Tablo 3.'de görüldüğü gibi Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği'nin Ait Olma ve Eğlence alt boyutları, Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin alt boyutu olan Toleransın önemli bir yordayıcısı olarak bulunmuştur (p<.01). Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği'nin Ait Olma alt boyutu, Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin alt boyutu olan Toleransa ilişkin toplam varyansın %5.5'ini açıklamaktadır. Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği'nin Ait Olma ve Eğlence alt boyutları ile birlikte, Problematik Sosyal Network Kullanımı Ölçeği'nin alt boyutu olan Toleransa ilişkin toplam varyansın %6.7'sini açıklamaktadır.

Tartışma ve Öneriler

Lise öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçlarının problematik sosyal network kullanımı ile ilişkilerini inceleyen çalışmalar yok denecek kadar azdır (Park ve Lee, 2014; Suler, 1999; Wan ve Chiou, 2006). Genelde daha çok yapılan çalışmalar psikolojik ihtiyaçlar üzerinde odaklanmaktadır (Bozgeyikli, 2010; Kesici, 2002; Kesici, 2007; Kesici, 2008; Kesici, 2014; Kesici, 2015). Bu nedenle lise öğrencilerinin ihtiyaçlarının karşılanması için alternatif olan sosyal medya, onların ihtiyacını karşılarken problematik hale gelmesini etkileyebileceği düşünülen ihtiyaç kavramının sosyal medya üzerindeki etkilerinin analiz edilmesi gerekmektedir.

Lise öğrencilerinin ait olma ve güç ihtiyaçları arttıkça, onların problematik sosyal network kullanımları azalmaktadır. Özellikle problematik sosyal network kullanımının hem alışkanlık hem de tolerans boyutlarında da azalma görülmektedir. Çünkü aile, arkadaş ve okul ortamına kendisini ait hisseden öğrencilerde sosyal medyayı kullanacak zaman azlığı nedeniyle problematik kullanım veya bakımlı kullanım olmayabilir. Diğer yandan psikolojik olarak kendisini güçlü ve dayanıklı hisseden öğrencilerde sosyal medya kullanımı az olacaktır. Çünkü bu öğrenciler kendisini yalnız hissetmeyecekler ve karşılaştıkları problemleri daha rahat çözebileceklerdir. Bu da sosyal medyada alışkanlık ve tolerans gelişimini etkileyecektir.

Lise öğrencilerinin ait olma ve eğlence ihtiyaçları, problematik sosyal network kullanımının alışkanlığın önemli bir yordayıcısı olmasını da, yine öğrencilerin kendilerini ait hissetmedikleri ve eğlenme alternatiflerinin azlığı veya sosyal medyanın eğlenme ihtiyacını karşılamak için cezbedici fırsatlar sunması nedeniyle, öğrencilerde sosyal medya kullanımı alışkanlık haline gelerek problematik bir yapı göstermektedir. Hatta yine öğrenciler hem ait olma hem de eğlence ihtiyaçlarını karşılamak için sosyal medyayı kullanmaktalar ama kendilerini İnternetin cezbedici dünyasından alıkoyamadıkları için tolerans gelişmektedir. Görüldüğü gibi

bu durumda da lise öğrencilerinde sosyal medya kullanımını problematik durumdan bağımlılığa doğru evrilebilir.

Öneriler

Öğrencilerde sosyal medya kullanımının problematik hale gelmemesi için hem aileler hem de okuldaki personellerin öğrencilerin ait olama ve eğlence ihtiyaçlarını karşılamaları ve bu ihtiyaçların karşılanması için aktiviteler planlamaları gerekmektedir. Öğrencilerin sosyal medya kullanımları kontrol edilmeli ve ebeveynler sınırsız İnternet ve sosyal medya kullanımına ilişkin önlemler almalıdırlar.

Kaynaklar

- Bozgeyikli, H. (2010). The relationship between high school students' psychological needs and human value perceptions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 9, 1798-1804.
- Glasser, W. (1985). *Control theory: A new explanation of how we control our lives*. New York: Harper and Row Publishers.
- Glasser, W. (1996). The theory of choice. *Learning*, 25, 20-22.
- Glasser, W. (1998). *Choice theory: A new psychology of personal freedom*. New York: HarperCollins.
- İkinci, M. (2003). *Ergenlerde temel ihtiyaçların karşılanma düzeyi ile basa çıkma davranışları arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Kesici, Ş. (2002). *Üniversite öğrencilerinin karar verme stratejilerinin psikolojik ihtiyaç örüntüleri ve özlük niteliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kesici, S. (2007). Middle school students' guidance and counseling needs. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7(3), 13-25.
- Kesici, Ş. (2008). Yeni psikolojik ihtiyaç değerlendirme ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması: Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 493-500.
- Kesici, S. (2014). Human values as predictors of motivational beliefs in high school students. *Anthropologist*, 18(3), 869-875.
- Kesici, S. (2015). Psychological needs as predictors of human values in high school students. *Anthropologist*, 19(2), 499-506.
- Niemz, K., Griffiths, M., & Banyard, P. (2005). Prevalence of pathological Internet use among university students and correlations with self-esteem, the General Health Questionnaire (GHQ) and disinhibition. *CyberPsychology & Behavior*, 8(6), 562-570. doi:10.1089/cpb.2005.8.562
- Özteke, H.İ., Kesici, Ş., Ekşi, F., Dilmaç, B., & Doğan, H. (2015). The development of Problematic Use of Social Network Scale. *The Online Journal of Counseling and Education*, 4(3), 15-28.
- Park, N., & Lee, S. (2014). College students' motivations for Facebook use and psychological outcomes. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 58(4), 601-620. doi: 10.1080/08838151.2014.966355
- Suler, J.R. (1999). To get what you need: healthy and pathological Internet use. *CyberPsychology & Behavior*, 2(5), 385-393. doi:10.1089/cpb.1999.2.385
- Wan, C. S., & Chiou, W. B. (2006). Psychological motives and online games addiction: A test of flow theory and humanistic needs theory for Taiwanese adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, 9(3), 317-324. doi:10.1089/cpb.2006.9.317

SECULARISM: A BRIEF OVERVIEW*

Yavuz Selim ALKAN¹

Abstract

The concept of secularism has been subject of a voluminous academic studies and research and ascribed different meanings across a variety of perspectives. Not only secularism, but also cognate concepts such as secular and secularisation have been construed in light of different aspects and understandings. Moreover, even though a generally accepted definition of secularism has been sought for years, those ventured have been refuted. For this reason, the scholarly literature is currently full of a great number of conflicting definitions and understandings of secularism. The upshot is that secularism has not attained a unique and universally accepted conception. In this sense, by defining secularism as an essentially contested concept, this study has two main purposes. First, it aims to present a brief literature review of the concept of secularism by reviewing divergent perspectives on secularism, dissecting it as a multidimensional concept, and unpacking the range of meanings that have been applied to secularism by leading scholars. Second, it aims to explain why secularism is still a topical issue to investigate and also a timely subject to address.

Keywords: Secularism, political secularisation, philosophical secularisation, sociological secularisation.

LAİKLİK: ÖZET BİR GENEL BAKIŞ

Özet

Laiklik kavramı sayısız akademik çalışma ve araştırmaya konu olmuştur ve laikliğe çok sayıda perspektif tarafından farklı anlamlar atfedilmiştir. Sadece laiklik değil aynı zamanda yakın kavramlar olan laik ve laikleştirmeye de farklı açılar ve anlayışlar tarafından farklı anlamlar yüklenmiştir. Ayrıca, laikliğin genel kabul görececek bir tanımı bulunmaya çalışılsa da, bu çabalar da çoğu kez çürütülmüştür. Bu nedenle, akademik literatür, çok fazla sayıda birbiriyle çelişen laiklik tanım ve anlayışlarıyla doludur. Sonuç olarak laikliğin, tek ve evrensel olarak kabul edilebilecek bir tanımına erişilememiştir. Bu bağlamda, laikliği özü bakımından ihtilafli bir kavram olarak tanımlayan bu çalışmanın iki amacı vardır. İlk amaç, laikliğe yönelik farklı perspektifleri inceleyerek, çok boyutlu bir kavram olan laikliği onu oluşturan parçalarına ayırarak ve de önde gelen düşünürler tarafından laikliğe atfedilen anlamları çözümleyerek, laiklik kavramı üzerine bir literatür taraması sunmaktır. İkinci amaç ise, laikliğin neden hala üzerinde araştırma yapılması gereken güncel ve tartışmalı bir konu olduğunu ve laikliği incelemenin neden zaman açısından yerinde bir tercih olduğunu açıklamaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Laiklik, politik laikleştirme, filozofik laikleştirme, sosyolojik laikleştirme.

* This proceeding paper is a slightly modified and shortened version of the first chapter of the author's PhD thesis just completed at the University of Leicester. See Alkan, 2015: 12-34.

¹Dr., Akdeniz Üniversitesi, yavuzselimalkan@akdeniz.edu.tr.

Introduction

Since it was coined for the first time²divergent meanings have been ascribed to the word secularism across many scholars and also it is defined in a different way by a variety of perspectives. Not only secularism, but also cognate concepts such as secular and secularisation have been construed in light of different aspects and understandings. Secularism has been subject of a great number of academic studies and research and studied by a great variety of scholars with the aim of defining, favouring or criticising it. Moreover, even though many scholars have sought for presenting a generally accepted definition of secularism for years, those ventured have been refuted. For this reason, there have been a great number of conflicting definitions and understandings of secularism in the scholarly literature.

It can be argued that secularism has not attained a unique, fixed and universally accepted conception. For instance, Charles Taylor, who is one of the leading figures working on the concept of secularism, aptly considers that 'it is not entirely clear what is meant by secularism' (Taylor, 1998: 31). In a similar vein, Ahmet Kuru also argues that secularism is not 'a monolithic concept with a standard meaning' (Kuru, 2006). In this sense, secularism could be viewed as a concept including a miscellany of distinct approaches and perceptions into its meaning simultaneously. It could even be depicted as an 'essentially contested' concept (Gallie, 1965: 167). For this reason, secularism has been seen as 'an ambiguous' (Hashemi, 2010: 326) term and this ambiguity is even regarded as a reason for dropping the concept from our constitutional, cultural, political language (Bader, 2007) in order to more effectively deal with the tensions derived from the relationship between secularism, democracy, and religious freedom.

It seems noteworthy to mention that the aforementioned ambiguity of the term results mainly from the fact that secularism is a complex, multifaceted and multi-dimensional concept. With this in mind, this paper prefers delineating three main and interrelated dimensions of secularism: political, philosophical, and social dimensions (namely, secularisation). This multi-dimensionality has led to disparate conceptions and understandings of secularism among scholars and their theoretical perspectives.

In this regard, this paper has two main purposes. First, it briefly examines and dissects secularism as a multi-dimensional concept; unpack its different meanings and also divergent perspectives to the concept. Particular attention is paid to leading scholars who have made the most significant contributions to theory of secularism. Second, it aims to explain why secularism is still a topical issue to investigate and also a timely subject to address by pointing out the challenges arising from the growing public visibility and politicisation of religion.

Political Meaning of Secularism

Political meaning of secularism is its simplest form. Politically, secularism refers to the separation of the state in general and governmental affairs in particular, from religion and religious beliefs. Secularism, in the political perspective, is also historically correlated with the idea of the separation of church and the state and, for this reason, has been regarded as a Western and Christian (especially Protestant) phenomenon which cannot be found and embraced in non-Western world. However, particularity of secularism to the Western and Christian world has not

²As far as the roots of the concept are concerned, it is generally accepted that secularism as a term was coined by the British writer George Holyoake around 1851. See Holyoake, 1896: 51.

prevented scholars from declaring secularism as a ‘definitively established’, ‘universally accepted’ (Barbier, 2005) ideal with a fixed content ignoring the non-Western interpretations of secularism and alternative models of religious governance models (see Pollis ve Schwab, 1979).

Given the aforementioned Western and Christian bias as regards the definition and interpretation of secularism, the wars of religion of the sixteenth and seventeenth centuries and need for separating church and the state in order to prevent disputes between Christian denominations from escalating into violent conflicts have been (i) seen as the most effective way to reduce the impact of clergy on politics and to ‘check religious tyranny and oppression (Bhargava, 2007: 20)’ and (ii) used as a practical case for explaining why impact and influence of religion in the political and social sphere ought to decrease.

This explanation reveals that this pragmatic case for secularism has also a moral case for two reasons. First, that separation between church and the state has been regarded as itself valuable since it has been applied as a way of attaining some substantive values and aims. These values and aims can be accepted as peace, toleration, religious equality and liberty, equal participation, stability, unity, consensus and peaceful coexistence of different worldviews and religious faiths (Alkan, 2015: 44-49). And second, that the aforementioned separation issue has also been seen as a liberal ideal since it has ‘offered a powerful articulation of the Enlightenment moral vision of universal rights, freedom and equality’ (Laborde, 2005: 305). To put it clearly, by arguing for separation of church and the state, or in other words, creating a *neutral* state that stands equal to each person’s religious beliefs, secularism has provided the basis for one of the core ideals of liberalism: the public and private distinction and limited state. For instance, Stanley Fish points to the close relationship between secularism and the foundational principles of liberalism by asking whether they are ‘one and the same’ (Fish, 2007).

To clarify, religion has been confined to the private sphere which is free from the interference of others and the state, where the individual freely pursues her or his own means and ends and holds any religious (or other) views free from the imposition of the state. From this perspective, right to religious freedom has been seen as the most effective way of finding possible solutions to quell or contain religious conflicts. In other words, insofar as religious ideas or beliefs freely exercised in the private sphere of each individual, other religious beliefs are tolerated, and moral, ethnic or religious ideas or reasons are left behind while entering into the public deliberation, the individual has a right to manifest religion being free from any interference of the state or the others in the society (see Dorfman, 2008: 279).

Even though secularism has occupied a central place in liberal political philosophy, there have been divergent perspectives in liberal philosophy for *justifying* the separation of religion and politics. Political liberals, such as John Rawls (2005) and Charles Larmore (1990), for instance, justify the requirement of separation without referring to realisation of a particular good or an ultimate ideal. They rather justify separation relying on the idea that government should be neutral because competing conceptions of the good/comprehensive doctrines are irreconcilable and/or establishing a hierarchy among them or recognising the superiority of one of those conceptions of human good is morally impossible and undesirable.

Neutralists, however, do not exhaust the scope of liberal theories. The aforementioned liberal approach that justifies separation with reference to state neutrality has been criticised from inside the liberal tradition. Comprehensive/perfectionist liberals, as diametrically opposed to the former strand, claim that state neutrality is not necessarily the cornerstone of liberalism.

Liberal perfectionists, e.g. Joseph Raz, even argue that “‘neutrality’ is a ‘chimerical’ ideal which cannot be even approximated’ (Raz, 1988: 120). Raz claims that it is not that the state *should not* be neutral; it *cannot* be so’ (Sadurski, 1990: 122). In a similar vein to Raz, some other scholars, such as Patrick Neal, Susan Dimock and Andrew Mason, also note that for an effective defence of liberalism ‘liberals need a philosophical defense [sic] of the value of autonomy and a conception of the social conditions of autonomy (Neal, 1985: 683)’ or, that the respect for persons requires that the state ‘need to be non-neutral between different conceptions of the good’(Mason, 1990: 452)

In this regard, comprehensive/perfectionist liberals base their justification of separation without referring to the ideal of state neutrality, but for the sake of realisation of an ultimate ideal (Bhargava, 1994: 1784). As could be deduced from the foregoing, the aforementioned liberal perfectionists, particularly Raz, define this ultimate ideal with reference to individual autonomy. However, this ultimate ideal has not necessarily seen as individual autonomy, it has been also presented as equality. For instance, Ronald Dworkin justifies separation within a conception of equality arguing that government should treat all people ‘as *equals*, that is, as entitled to its equal concern and respect’ (Dworkin, 1985: 190), thus it should not give priority one conception over another while making and imposing political decisions. In a similar vein, democratic participation has also been seen as another ultimate ideal. Separation has been justified for the sake of curbing ‘political and religious absolutism’ (Bhargava, 1994: 1785).

Despite criticisms of liberal perfectionists levelled at the liberal ideal of state neutrality, the separation between the state and religion has been mostly justified in liberal political philosophy with reference to ‘state neutrality in religious matters’ (Barbier, 2005: 2). In other words, predominant understanding of secularism in the scholarly literature and in practice has rested upon the ideal of state neutrality. This is because the ideal of state neutrality has a meaning which corresponds to the aforementioned separation dimension of secularism. State neutrality refers to ‘absence or exclusion of religion from the public sphere of the state’ (Barbier, 2005: 10), viz. ‘the exercise of legitimate state power’ should take place ‘in secular terms’ (Ferrara, 2009: 78) and therefore religious arguments should be eliminated from public, political debate. Even liberal perfectionists seem to accept this separation issue related dimension of the ideal of state neutrality since they aim to justify separation.

Besides, the ideal of state neutrality has also another meaning or dimension except its aforementioned separation related meaning. State neutrality also refers to the ‘state’s impartiality as regards religions’, viz. it ‘implies equality between religions’ (Barbier, 2005: 10). This second meaning of state neutrality has been generally associated with a hands-off/difference-blind approach to religion (fairness-as-hands-off). It is based on privatisation of difference and state abstention from religious matters as regards regulation of the relationships between the state and religions and dealing with accommodation of religious diversity. Some of leading liberal proponents of these hands-off and difference-blind approaches to culture and religion have been, for example, Philip Kurland (1961), Christopher Eisgruber and Lawrence Sager (2007), Will Kymlicka (1997, 2002), Brian Barry (egalitarian liberalism) (1996), and Chandran Kukathas (libertarianism) (2003).

Hands-off/difference-blind approaches to religion, however, has been criticised for ignoring power asymmetries between majority and minority religious groups and for failing to deal effectively with accommodation of religious diversity. For this reason, some scholars have

attempted to reconceptualise this second dimension of state neutrality so as to offer much more inclusive and valid theoretical bases needed for accommodation of religious practices. Rajeev Bhargava's 'principled distance' (2007, 2011) and Joseph Carens (1997, 2000) and Veit Bader's 'relational neutrality' and 'fairness-as-even-handedness' (2007) are the salient examples of those efforts. These approaches question the idea of strict neutrality of the state and recognise differential treatment to the demands of religious groups in exceptional situations. In other words, they recognise exceptions in the application of law as regards dealing with accommodation of religious diversity without giving up upholding the universal principle of equality. In addition, 'fairness-as-even-handedness' targets 'a sensitive balancing of competing claims for recognition and support in matters of culture and identity', embracing particularity by adopting a way which is 'fair to all the different particularities' (Carens, 2000: 8).

In this paper, separation between the state and religion and divergent approaches to the relationship between separation and state neutrality is examined with reference to the aforementioned first dimension of state neutrality only. This is because the first dimension of state neutrality is directly related to the political meaning of secularism which considers the relationship between the state and religion and deals with determining the place of religious arguments in public deliberations.

The Separation Dimension of the Ideal of State Neutrality

The first dimension of the liberal ideal of state neutrality is to a large extent related to the doctrine of restraint which provides conditions for determining the place of religious arguments in public political deliberation. The common idea shared by liberals has been that 'political arguments [must] appeal to public reason and public reason alone' (Dorfman, 2008: 289). To clarify, given the reality of pluralism and diversity in a society, one of the essential solutions for maintaining public unity and social stability in a society has been formulated as creating a neutral state that stands equal to each religious belief. The state should be 'hence neutral with regard to the question of the good' by not giving any priority to a particular 'substantive conception of what constitutes the good life' (Neal, 1987: 578-579). In other words, the role of the state should not be to 'make citizens virtuous', rather the state has to be neutral by not promoting any particular 'virtue' and by not 'punishing vice' (Axtmann, 1996: 5). A neutral state does not establish any religion, advocate a particular way of life, or impose any understanding of good to individuals. Accordingly, state neutrality refers to the assumption that the state does not determine 'which ways of life are most worth living' and its desire to help only one way of life over others 'is precluded as a justification of government' (Kymlicka, 1989: 884).

In this regard, the notion of state neutrality has provided the basis for creating a framework for determining the place of religious arguments in politics. Religious beliefs and arguments have been regarded as private and therefore have been prevented from entering into the public realm. For the sake of neutrality and reaching a consensus amongst citizens holding competing conceptions of the good life, it has been seen as prerequisite that citizens must leave aside their moral, ethnic, gender-related or religious ideas or reasons behind while entering into public political debate and must conform to certain constraints.

The controversy over the meaning of secularism is also salient when it comes to the aforementioned mechanisms of constraint. These mechanisms have been characterised and formulated in different ways by several scholars. They are formulated either as *secular* or *public*

reason. In this sense, while, for instance, Robert Audi (1989, 1993, 2000), Andreas Sajó (2008, 2009), Bruce Ackerman (1980), Kathleen Sullivan (1992), Edward Foley (1993), Richard Rorty (1994), and Kent Greenawalt (2007, 2008) have argued that the arguments which give secular reasons in order to justify their views can only be allowed in public political debate; political liberals, such as, John Rawls (2005) and Charles Larmore (1990), make a distinction between secular and public reasons and note that comprehensive doctrines, not only religious but also secular ones, should meet the ideal of public reason as a condition of accepting to public deliberation. As could be deduced from this notable divergence, while the former strand inevitably gives secular arguments priority over religious ones, the latter does not distinguish secular and religious arguments when considering the features of comprehensive doctrines and their place in politics. In sum, religious arguments are either excluded (a priori) from public political debate or being allowed when they are translated or at least translatable into secular or public reasons.

Social Meaning of Secularism: The Secularisation Thesis

The ideal of secularism has also a social dimension. The social dimension of secularism refers mainly to the secularisation thesis. As prominent scholars, for instance, Peter Berger (2011), Talal Asad (2003), Jose Casanova (1994), Steve Bruce (2013), David Martin (2005), and Michael Gillespie (2008) argue, secularisation has been a driving force for transformation of a particular society in the wake of modernization. As the aforementioned scholars have repeatedly mentioned, there has been an inclination to identify secularisation with modernisation and to assume that religion will ultimately lose its importance and public role in the social sphere in the wake of the modernization process; it will be confined to the private and secular reasoning will be the only essential guide for explaining the social, cultural and individual interpretation of this world. In other words, modernisation process has been regarded as a transformation and in particular as an indication of progress, therefore religion and religious beliefs have been seen as a traditional, primitive and backward phenomenon that should be left behind in the course of the progress of human beings and societies.

In this regard, it has been foreseen that religion will (and ought to be) be privatised and individualised (viz. should lose its public role). A more radical discourse of secularisation also includes predictions and assumptions that not only the political and social domains but also the private sphere will be governed by the rules of the secular world view and shaped by the cornerstones of modernity — such as rationalism, positivism and empiricism, to name but a few. This indicates that social meaning of secularism also include the Enlightenment inspired philosophically related claims. Philosophical secularisation is based on an assumption that there will be a complete transformation of an individual's perception of the world including the values surrounding his or her life and the process of the construction of a personal or social identity (see Bader, 2007; Barnett, 2003; Hudson, 2005; Asad, 2003).

The secularisation thesis has remarkably affected the form, understanding and type of secularism in the sense of its political meaning. A clear-cut connection has been observed between the perspectives of the aforementioned liberal scholars who define secularism with reference to separation and state neutrality and the main claims of the secularisation thesis. There has been a significant temptation in liberal theory to link the political meaning of secularism as separation and neutrality to basic assumptions and presuppositions of the secularisation thesis. This has resulted in adopting an understanding of secularism which gives

reason priority over faith and presupposes the decline, privatization and individualisation of religion. In other words, this certain understanding of secularism aims to decrease the public visibility of religion and confines religion to the private sphere. The state that embraces this certain understanding of secularism at the political level aims to separate the state from religion completely, to embrace a strict neutralist approach towards the place of religious arguments in the formation of political morality and political ethical values, and therefore to exclude religious arguments from public political debate. This understanding of secularism can be called *secularism as strict separation/neutrality* (see Alkan, 2015: 50).

This approach has also found reflection in practice in terms of organising the relations between the organised religions and the state. Complete separation and strict neutrality have seriously influenced the religious governance models in real politics. This, however, does not mean that secularism as strict separation/neutrality has been the only religious governance model in modern societies. There have been divergent religious governance models in the Western world (see Chaves ve Cann, 1992; Bader, 2003, 2007; Fox, 2006): from strict separation/mutual exclusion; one-sided exclusion; to selective cooperation (neo-corporatist/pillarised European regimes, i.e. the Netherlands, Germany, and Italy) or the regimes of weak or plural establishment. Moreover, given the role of the state in religious matters, while some states have adopted a strict neutralist or hands-off approach to religion (fairness-as-hands-off) (i.e. the American denominationalism and French Republicanism), some have had developed strong/weak relations with religions — from recognizing to funding them. However, the aforementioned all regimes of religious governance models, including the regimes of weak and plural establishment, have embraced the aforementioned basic claim of secularism as strict separation/neutrality that religious arguments should be excluded from public political debate and should not be taken into consideration in the formation of political morality and political ethical values in a liberal democratic society.

Challenges to the Dominant Position of Secularism/Secularisation in Liberal (Democratic) Theory

The recently revamped scholarly literature on secularism and secularisation has engaged in developing critical perspectives towards the aforementioned theoretical and normative premises of liberalism. It has also criticised the existing normative and institutional models of the Western governance of the relationship between religions and politics, which have been based mostly upon the exclusion of religious arguments from politics and the secularisation thesis. In particular, a considerable portion of those scholarly efforts has pointed out the changing relationship between religion and politics as a result of the increasing ethno-religious pluralism and multiculturalism in the Western world (see Modood, 2009; Modood, Triandafyllidou ve Barrero, 2006). They have argued that the mainstream Western understanding of secularism and their models of religious governance models cannot effectively address the aforementioned changes in religious landscapes and manage the increasing religious diversity and pluralism.

Furthermore, some of those efforts have been devoted to challenging the oft-repeated and alleged incompatibility of the basic precepts and premises of certain religions, especially Islam, with democracy and human rights (An-Na'im, 1990; Asad, 1993; Esposito and Voll, 1996; Kurzman, 1993; Abootalebi, 1990). Some of them have also started to defy the liberalism's contention that Western specific formulation between secularism and democracy is both universal, product of the Western world and alien to the non-Western cultures. This approach

has been criticised by pointing to the possibility of alternative modernities and to what extent those locally-derived and mostly non-Western approaches might develop their own idiosyncratic understanding of the relationship between the state and religions (see Bigrami, 2014; Asad, 1993; Heft, 1999; Eisenstadt, 2000).

In particular, the empirical claims of the secularisation thesis which expect religion to decline and become privatised and individualised have been fundamentally challenged. It has been argued that the aforementioned Enlightenment oriented interpretations of secularisation need to be revised (Asad, 1999). This is because religion has in fact retained importance at both the social and private levels and has not simply lost its significance in modern societies (Fox, 2006; Zuckerman, 2014; Harris, 2014). These approaches have aimed to explain the resurgence of particular forms of religion and religious movements in contemporary societies. This resurgence thesis has mainly argued that the core purpose of secularisation within the expansive conception, namely to decrease the influence of religion at all levels of society, has led to strict restrictions being placed upon religious freedom. This in turn has led to a resurgence of religious movements in the political domain. Besides this reason, resurgence of religion has also been explained from the claim that increasing immigration and the political demands of immigrants in particularly Western societies have challenged the typical Western understanding of secularism and triggered the visibility of religion in public sphere. On the other hand, but with a similar purpose, some even have claimed that religion has been always there, it has just been much more visible, not resurgent (see Haynes, 1997; Bader, 2007; Demerath, 2001; Toft and others, 2011).

In short, criticisms have mostly targeted the Western strict separationist/neutralist conception of secularism because of its hegemony over other forms of secularism. In other words, since this particular Western and Christian understanding of secularism has been declared as the most viable type of secularism among others, the deficiencies of this approach have started to be heightened by many. Besides challenging the empirical claims of the secularisation thesis, these counter approaches have particularly aimed to reconsider the public role of religion and the judgement that liberal democracy requires the exclusion of religious arguments from public political debate.³

In this crucial respect, given the secularism's aforementioned meaning as separation and neutrality and theoretical and practical considerations of doctrine of restraint, it has been argued that neutral has lost its original meaning and 'come to mean "secular"' (McConnell, 1993: 174). This tendency has rendered 'secular, "objective", reasoning' as the 'neutral starting point', and therefore religious reasoning is excluded by being labelled as 'dogmatic, inaccessible, irrational, and divisive' or 'controversial, subjective, and inappropriate' (ibid: 174). Accordingly secular approaches have not gained a neutral stance (McConnell, 1999-2000: 1264). In this sense, too much emphasis that secularism as strict separation/neutrality places upon reasonableness and reason giving has been criticised for being restrictive and exclusionary in the sense of excluding religious citizens and groups from political processes. In this sense, some leading scholars, such as Jurgen Habermas (2006), Paul Weithman (1991), Maeve Cooke (2007), Craig Calhoun (2010), Simone Chambers (2003), Duncan Ivison (1997), Iris Young (2000), Veit Bader (2007), Michal Perry (1996), Michael McConnell (1993), and Bhikhu Parekh (1999) have pointed to the

³ While Samuel Huntington, Andreas Sajo, Giovanni Sartori, Joseph Schumpeter and Anthony Downs are the prominent examples of the claim that secularism is a precondition for democracy, Veit Bader, John Anderson, Jose Casanova and Alfred Stepan reconsider and criticise this claim. For a summary of those scholars' different claims, see Alkan 2015, ch. 2).

exclusionary tendencies and effects of the aforementioned doctrine of restraint and have engaged in developing much more inclusive alternatives to constraints defined with reference to secular and public reason.

Different Types of Secularism

The aforementioned restrictive features of theoretical and empirical claims of the secularisation thesis and secularism as strict separation and neutrality have spawned a renewed interest in the study of secularism. This interest has mainly focused on revisiting the liberal ideals of separation and neutrality and reformulating these ideals within the context of the changing perceptions of the relationship between religion and modernity, the growing public visibility and politicised demands of religions. A major question has been raised by a significant number of scholars whether those recent developments could be seen as a vital opportunity for driving change toward embracing a more inclusive understanding of secularism and a more pluralist approach in addressing the politicised claims of religions.

For this purpose, a great number of scholars have started to point to different *secularisms* rather than talking about secularism. A growing trend and a considerable effort have been observed in making distinctions between different versions and modes of secularism. The aim has been to both discuss the deficiencies of strict separationist/neutralist types of secularism and to favour and offer their alternative and arguably inclusive types. The scholarly literature is replete with several divergent types of secularism. The most notable and oft-cited ones, among many others, mainly have been ‘assertive and passive’ (Kuru, 2009) ‘exclusive and inclusive’ (Stepan, 2000; Yavuz, 2009), ‘negative and positive’ or ‘political and philosophical’ (McClay, 2000), ‘hard and soft’ (Kosmin, 2007); ‘weak and strong’ (An-Na’im, 2010), ‘laicist (French) and Judeo-Christian (mostly American)’ (Hurd and Scott, 2008), ‘hostile and benevolent’ (Ahdar, 2013a; 2013b); ‘moderate and radical’ (Modood, 2009), ‘rigid or strict’ (republican secular regimes, i.e. Turkey and France) and ‘flexible or open’ (liberal-pluralist regimes, i.e. the Quebec Case) (Maclure and Taylor, 2011), and ‘assimilative (American), visionary (Israel) and ameliorative (India)’ (Jacobsohn, 2003) secularisms.

Although inspirational and momentous, it seems apposite to argue that, most of those scholars have not provided a sufficient critical reading of exclusionary interpretation of secularism in liberal philosophy. They have rather preferred to focus mainly on the analysis of the secularism policies and religious governance models of particular states, especially Anglo-American and the French Republican models. They have just compared and evaluated these models with exclusive reference to whether the state has a secular bias or follow secularism as a comprehensive doctrine; in other words, whether it is neutral or not; or whether it excludes or attempt to control religion or allows the public visibility of religion. While doing this, they have adopted a more descriptive approach to secularism and have taken the secularisation thesis and liberal ideals of public/private distinction and limited state for granted. They have mostly favoured American secularism against French secularism (or favoured one specific model as an alternative, i.e. the Indian model) on the ground that the former is neutral and religion-friendly but the latter is not. In doing so, they, however, ignore the issue that even though a state adopts a more neutral or religion-friendly approach, this does not directly mean that this state allows politicisation of religious arguments, promotes religious freedom and plurality, or considers differences in a society in terms of religious identity. Moreover, none of these approaches has offered reasons for retaining secularism against the claims that it should be jettisoned.

Rex Ahdar's work on two concepts of secularism should be set aside among those approaches. Ahdar critically examines the ideal of state neutrality and argues that secularism as a political philosophy and a secular state cannot be neutral. One of the downsides of his approach, however, is that he argues in favour of a more inclusive and democratic version of regime of establishment, which combines 'mild non-coercive state preference' with 'full-blown constitutional protection for religious liberty and the rights of religious and cultural minorities' (Ahdar, 2013). This therefore contrasts with one of the main claims of secularism that separation between the state and religion is desirable to the regimes of establishment. A similar criticism may be directed against Tariq Modood's 'moderate secularism' which criticises the ideal of state neutrality but favours the regime of plural establishment. (See Modood 2009). In a similar vein, despite the aforementioned earlier efforts to reconceptualise the ideal of secularism, it was not until Rajeev Bhargava's proposal for rehabilitating the ideal of secularism that has moved beyond the bare analysis of secularism as *for* (American model) or *against* (French) religion. Bhargava provides a more comprehensive analysis by both taking the normative and theoretical aspects of the topic, and offers an alternative model which seriously challenges the basic premises of liberal ideal of secularism as separation and neutrality. Inspiring and taking indications from the Indian experience of secularism, Bhargava challenges the idea that secularism is a Christian and Western doctrine and thereby aptly attempted to show that a non-Western alternative secularism and religious governance model can be developed in divergent regional settings. His alternative conception of secularism is called within the concepts of 'contextual secularism' and 'principled distance' (Bhargava, 2011). However, despite fruitful and fascinating, Bhargava's 'contextual secularism' and 'principled distance' are subject to critical questioning in terms of favouring a country-specific model.

Conclusion

The brief overview of the concept of secularism presented above indicates that secularism has not a fixed meaning, it is defined by different perspectives in a different way and therefore it can be accepted as an essentially contested concept. The aforementioned controversies over the meaning of secularism and its ideals and institutional designs also show us that secularism is still a topical issue to investigate and deserves due attention. This is mainly because growing multiculturalism, religious diversity and changes in religious landscapes and the increasing public visibility and politicised demands of religions in the Western world have indicated that how to define secularism and how to determine the place of religion in the public sphere and in public political debate are still knotted issues that have not been resolved yet. Besides, the recent developments in the Muslim world, i.e. the Arab Spring and the threat of Islamic State of Iraq and Syria (ISIS), and also debates over writing a new constitution in Turkey have brought the issue of the relationship between secularism and democracy forefront again.

These issues inevitably seduce us to work more closely on the concept of secularism and to ponder the answer of two pivotal questions: due to the changing public role of religion and growing politicisation of religion, (i) should the connection between the political and philosophical and social meanings of secularism be decoupled or revised? (ii) should secularism as separation and neutrality as the core ideals of liberal democracy be reconsidered? In particular, it needs to be answered whether secularism necessarily requires exclusion of religion arguments from public political debate. Given that the main aim of this paper is not to answer those knotted questions, the author only hopes that research interests might be drawn together from divergent perspectives, i.e. political science, law or sociology, and further normative and theoretical

research on the ideal of secularism and its relationship with democracy, human rights and religious freedoms might be prompted.

Kaynakça

- Abootalebi, A. R. (1999). *Islam, islamists, and democracy*. *MERIA Journal*, 3(1), 14-24.
- Ackerman, B. (1980). *Social justice in the liberal state*. New Haven and London: Yale University Press.
- Ahdar, R. (2013). Is secularism neutral. *Ratio Juris*, 26(3), 404-429.
- Ahdar, R. and Leigh, I. (2004). Is establishment consistent with religious freedom? *McGill Law Journal*, 49, 635-681.
- Alkan, Y.S. (2015). Facilitative secularism: The place of religious arguments in public political debate. Unpublished Doctoral Thesis. Leicester: University of Leicester.
- An-Na'im, A. (1990). *Toward an islamic reformation: Civil liberties, human rights, and international law*. New York: Syracuse University Press.
- An-Na'im, A. (2010). Islam and secularism. Editor L. A. Cady and E. S. Hurd, *Comparative secularisms in a global age* (pp. 217-228). New York: Palgrave Macmillan.
- Asad, T. (1993). *Genealogies of religion: Discipline and reasons of power in christianity and islam*. Baltimore and London: Johns Hopkins University.
- Asad, T. (1999). Religion, nation-state, secularism. Editors in P. V. D. Veer and L. Lehmann, *Nation and religion* (pp. 178-196). New Jersey: Princeton University Press.
- Asad, T. (2003). *Formations of the secular: Christianity, islam, modernity*. Stanford California: Stanford University Press.
- Audi, R. (1989). The separation of church and state and the obligations of citizenship. *Philosophy and Public Affairs*, 18(3), 259-296.
- Audi, R. (1993). The place of religious argument in a free and democratic society. *San Diego Law Review*, 30, 677-702.
- Audi, R. (2000). *Religious commitment and secular reason*. New York and Cambridge: Cambridge University Press.
- Axtmann, R. (1996). *Liberal democracy into the twenty-first century: Globalization, integration, and the nation state*. Manchester and New York: St. Martin's Press.
- Bader, V. (2003). Religion and states: A new typology and plea for non-constitutional pluralism. *Ethical Theory and Moral Practice*, 6(1), 55-91.
- Bader, V. (2007). *Secularism or democracy: Associational governance of religious diversity*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Barbier, M. (2005). Towards a definition of french secularism. *Le Débat*, 134, 1-24. <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/0205-Barbier-GB.pdf> retrieved on 28 April 2016.
- Barnett, S. J. (2003). *The enlightenment and religion: The myths of modernity*. Manchester: Manchester University Press.
- Barry, B. (1996). *Justice as impartiality*. New York: OUP.
- Barry, B. (2001). *Culture and equality*. London: Polity.
- Berger, P. L. (2011). *The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion*. New York: Open Road Integrated Media.
- Bhargava, R. (1994). Giving secularism its due. *Economic and Political Weekly*, 29(28), 1784-1791.

- Bhargava, R. (2007). The distinctiveness of indian secularism. Editor T. N. Srinivasan, *The Future of Secularism* (pp. 20-53). New York: OUP.
- Bhargava, R. (2011). Rehabilitating secularism. Editors C. Calhoun, M. Juergensmeyer, and J. Van Antwerpen, *Rethinking secularism* (pp. 92-113). New York: OUP.
- Bilgrami, A. (2014). *Secularism, identity, and enchantment*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Bruce, S. (2013). *Secularization: In defence of an unfashionable theory*. New York: OUP.
- Calhoun, C. (2010). Rethinking secularism. *The Hedgehog Review*, 12(3), 35-48.
- Carens, J. H. (1997). Two conceptions of fairness. *Political Theory*, 25(6), 814-820.
- Carens, J. H. (2000). *Culture, citizenship, and community*. New York: OUP.
- Casanova, J. (1994). *Public religions in the modern world*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Chambers, S. (2003). Deliberative democratic theory. *Annual Review of Political Science*, 6, 307-326.
- Chaves, M. and Cann, D. E. (1992). Regulation, pluralism, and religious market structure. *Rationality and Society*, 4(3), 272-290.
- Cooke, C. (2007). A secular state for a postsecular society? Postmetaphysical political theory and the place of religion. *Constellations*, 14(2), 224-238.
- Demerath, N. J. (2001). *Crossing the gods: World religions and world religions*. New Brunswick, New Jersey and London: Rutgers University Press.
- Dorfman, A. (2008). Freedom of religion. *Canadian Journal of Law and Jurisprudence*, 21(2), 279-319.
- Dworkin, R. (1985). *A matter of principle*. Oxford and New York: OUP.
- Eisenstadt, S. (2000). Multiple modernities. *Daedalus*, 129(1), 1-29.
- Eisgruber, C. and Sager, L. (2007). *Religious freedom and the constitution*. USA: Harvard University Press.
- Esposito, J. and Voll, J. O. (1996). *Islam and democracy*. New York: OUP.
- Ferrara, A. (2009). The separation of religion and politics in a post-secular society. *Philosophy and Social Criticism*, 35(1-2), 77-91.
- Fish, S. (2007). Liberalism and secularism: One and the same. *The New York Times* (New York, 2 September 2007). http://opinionator.blogs.nytimes.com/2007/09/02/liberalism-and-secularism-one-and-the-same/?_r=0 retrieved on 28 April 2016.
- Foley, E. B. (1993). Political liberalism and establishment clause jurisprudence. *Case Western Reserve Law Review*, 43, 963-981.
- Fox, J. (2006). World separation of religion and state into the 21st century. *Comparative Political Studies*, 39(5), 537-569.
- Gallie, W. B. (1956). Essentially contested concepts. *Proceedings of the Aristotelian Society*, 56, 167-198.
- Gillespie, M. A. (2008). *The theological origins of modernity*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Greenawalt, K. (2007). What are public reasons. *Journal of Law, Philosophy and Culture*, 1, 79-106.
- Greenawalt, K. (2008). Religiously based judgements and discourse in political life. *St. John's Journal of Legal Commentary*, 22(2), 445-491.
- Habermas, J. (2006). Religion in the public sphere. *Philosophy and Social Criticism*, 33(7), 1-25.
- Hashemi, N. (2010). The multiple histories of secularism muslim societies in comparison. *Philosophy Social Criticism*, 36(3-4), 325-338.

- Haynes, J. (1997). Religion, secularisation and politics: A postmodern conspectus. *Third World Quarterly*, 18(4), 709-728.
- Heft, J. L. *A catholic modernity? Charles Taylor's marian award lecture*. New York: OUP.
- Holyoake, G. J. (1986). *The origin and nature of secularism*. London: Watts and Co..
- Hudson, W. (2005). The enlightenment critique of "religion". *Australian eJournal of Theology*, 5(1), 1-25.
- Hurd, E. S. (2007). *The politics of secularism in international relations*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Jacobsohn, G. J. (2003). *The wheel of law: India's secularism in comparative constitutional context*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Kosmin, B. A., and Keysar, A. (2007). *Secularism and secularity: Contemporary international perspectives*. Hartford: Institute for the Study of Secularism in Society and Culture.
- Kukathas, C. (2003). *The liberal archipelago: A theory of diversity and freedom*. New York: OUP.
- Kuru, A. T. (2006). Reinterpretation of Secularism in turkey: The case of the justice and development party. Editor M. H. Yavuz, *The emergence of new turkey: Democracy and the ak parti* (pp. 136-159). Salt Lake City: University of Utah Press.
- Kurland, P. (1961). Of church and state and the supreme court. *University of Chicago Law Review*, 29, 1-96.
- Kuru, A. T. (2009). *Secularism and state policies towards religion: The united states, france and turkey*. New York: Cambridge University Press.
- Kurzman, C. (1999). Liberal islam: Prospects and challenges. *MERIA Journal*, 3(3), 11-19.
- Kymlicka, W. (1989). Liberal individualism and liberal neutrality. *Ethics*, (99)4, 883-905.
- Kymlicka, W. (1997). *States, nation, and cultures*. Amsterdam: Van Gorcum.
- Kymlicka, W. (2002) *Contemporary Political Philosophy*. New York: OUP.
- Laborde, C. (2005). Secular philosophy and muslim headscarves in schools. *Journal of Philosophy*, 13, 305-329.
- Larmore, C. E. (1990). Political liberalism. *Political Theory*, 18(3), 339-360.
- Maclure, J. and Taylor, C. (2011). *Secularism and freedom of conscience*. Translated by J. M. Todd. Massachusetts: Harvard University Press.
- Martin, D. (2005). *On secularization: Towards a revised general theory*. Aldershot and Burlington: Ashgate.
- Mason, A. D. (1990). Autonomy, liberalism and state neutrality. *The Philosophical Quarterly*, 40(160), 433-452.
- McClay, W. M. (2001). Two concepts of secularism. *Journal of Policy History*, 13(1), 47-72.
- McConnell, M. W. (1993). "God is dead and we have killed him!": Freedom of religion in the post-modern age. *Brigham University Law Review*, 1, 163-188.
- McConnell, M. W. (1999-2000). Why is religious liberty the "first freedom". *Cardozo Law Review*, 21(4), 1243-1266.
- Modood, T. (2009). Moderate secularism and multiculturalism. *Politics*, 29(1), 71-76.
- Modood, T. and Kastoryano, T. (2006). Secularism and the accommodation of Muslims in Europe. Editors T. Modood, A. Triandafyllidou, and Z. Zapata-Barrero, *Multiculturalism, muslims and citizenship: A european approach* (pp. 162-178). Oxon and New York: Routledge.
- Neal, P. (1985). Liberalism & neutrality. *Polity*, 17(4), 664-684.
- Parekh, B. The voice of religion in political discourse. Editor L. S. Rouner, *Religion, politics and peace* (pp. 63-84). Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Pollis A., and Schwab, P. (1979). *Human rights: Cultural and ideological perspectives*. Michigan: Praeger.

- Perry, M. J. (1996). Religious arguments in the public political debate. *Loyola of Los Angeles Law Review*, 29(4), 1421-1458.
- Rawls, J. (2005). *Political liberalism*. New York: Columbia University Press.
- Raz, J. (1986). *The morality of freedom*. Oxford: Clarendon Press.
- Rorty, R. (1994). Religion as a conversation stopper. *Common Knowledge*, 3(1), 1-6.
- Sadurski, W. (1990). Joseph raz on liberal neutrality and the harm principle. *Oxford Journal of Legal Studies*, 10(1), 122-133.
- Sajó, A. (2008). Preliminaries to a concept of constitutional secularism. *International Journal of Constitutional Law*, 6(3), 605-629.
- Sajó, A. (2009). Constitutionalism and secularism: the need for public reason. *Cardozo Law Review*, 30(6), 2401-2429.
- Stepan, A. C. (2000). Religion, democracy, and the “twin tolerations”. *Journal of Democracy*, 11(4), 37-57.
- Sullivan, K. M. (1992). Religion and liberal democracy. *University of Chicago Law Review*, 59(1), 195-223.
- Taylor, C. (1998). Modes of secularism. Editor R. Bhargava, *Secularism and its critics* (pp. 31-53). New York: OUP.
- Toft, M. D., Philpott D., and Shah, T. S. (2011). *God's century: Resurgent religion and global politics*. New York: WW Norton & Company.
- Weithman P. (1991). The separation of church and state: Some questions for professor audi. *Philosophy & Public Affairs*, 20 (1), 52-65.
- Yavuz, M. H. (2009). *Secularism and muslim democracy in turkey*. New York: Cambridge University Press.
- Young I. (2000). *Inclusion and democracy*. New York: OUP.
- Zuckerman, P. (2014). *Living the Secular Life: New Answers to Old Questions*. New York: Penguin.

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNDEKİ PROFESYONELLEŞME SÜRECİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ (HATAY İLİ ÖRNEĞİ)

Birsen BAĞÇECİ¹, Ahmet TEMİZ²

Özet

Bu çalışmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin mesleklerindeki profesyonelleşme sürecine ilişkin görüşlerinin neler olduğuna, profesyonel bir öğretmende olması gereken unsurlara ve profesyonelleşme sürecine etki eden unsurlara ilişkin öğretmen görüşlerinin ortaya çıkarılmasıdır. Araştırma nitel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma grubu 17 öğretmen tarafından oluşmaktadır ve bu çalışma grubu kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi belirlenmiştir. Araştırmada çalışma grubunda yer alan 17 öğretmenle yüz yüze görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma bulgularında, profesyonel öğretmende olması gerekenlerin öğretmen bilgisi, kişisel ve mesleki özellikleri ile ifade edilmiştir. Bu süreci etkileyen etmenler olarak; öğretmenlerin aldıkları eğitimlerin sürece etkili olduğuna yönelik, deneyimin süreci etkilediğine yönelik, kişinin çabasına yönelik, Eğitim Fakültelerine ve mesleğe alımdaki uygulamalara yönelik seçim kriterlerindeki olumsuzlara görüş bildirmişlerdir. Elde edilen bulgular literatür ile tartışılmıştır. Araştırma bulgularında Eğitim Fakültelerine öğrenci seçimlerinde yetersizliklere değinilmiştir. Öğrenci seçme sınavının yanında Milli Eğitim Bakanlığı ile ortak olarak yeni ve güncel öğrenci seçme sistemi getirilmesi önerilebilir. Bazı fakülteleere konulan taban puan uygulaması eğitim fakültelerine de getirilebilir. Öğretmen alımlarında yetenekleri göz önünde bulunduran bir eleme sistemi getirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmenlik Mesleği, Öğretmen, Profesyonelleşme süreci

PRIMARY SCHOOL TEACHERS' VIEWS REGARDING PROCESS OF PROFESSIONALIZATION IN TEACHING PROFESSION (HATAY PROVINCE CASE)

Abstract

Aim of the study was to reveal the teachers' opinions regarding their views about professionalization process in their profession, characteristics that a professional teacher should have and factors affecting professionalization process. The research was a qualitative study. The sample of the study consisted of 17 teachers, and these teachers were determined through easily accessible sampling method. Face to face interview technique was employed to get 17 teachers' views. Findings of the research showed that a professional teacher should have knowledge, personal and professional characteristics. As the factors affecting this process; they expressed their opinions about that the education teachers received was effective on the process, experience affected the process, individual efforts, and admission criteria needed to be assigned to faculties of education and profession. The findings obtained were discussed in the literature. Deficiencies in student admission to faculties of education were addressed in the research findings. It can be

*Bu çalışmada Sınıf Öğretmenlerinin Öğretmenlik Mesleğindeki Profesyonelliğe İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi adlı tez çalışmasından yararlanılmıştır.

¹Doç. Dr. Birsen BAĞÇECİ, Gaziantep Üniversitesi, bagceci@gantep.edu.tr

²Öğretim Görevlisi, Mustafa Kemal Üniversitesi, m.ahmettemiz@gmail.com

suggested that in addition to the Student Selection Examination, new and valid selection system in partnership with the Ministry of Education the base point can be put into practice faculty of education like some other faculties. An eligibility system taking ability of teachers into consideration while choosing teachers can be implemented.

Keywords: Teaching Profession, teacher, Professionalization process

Giriş

Çoğu ülkede eğitim sistemlerinin olumlu gelişmesine yönelik reform niteliğinde uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Eğitim reformlarının başarılı olması, boşa zaman ve kaynak kullanılmasının önlenmesi ile birlikte daha önemlisi insanların olumsuz etkilere maruz kalmaması açısından büyük öneme sahiptir. Yapılan değişimlerin başarılı olması da öncelikle öğretmenlerle ilişkilendirilmektedir. Kaliteli bir eğitimin oluşabilmesi için, profesyonel öğretmenlere ihtiyaç vardır. Öğretmenlerin profesyonel olma durumu ve öğretmenliğin profesyonelleşmesinin anlaşılması için atılacak her adım öğretmenlerin profesyonel biri olarak kabulünü sağlar.

Son yıllarda küreselleşme olgusu birçok şey ile birlikte eğitimde de reformlar yapılmasını zorunlu kılmış ve reformların devam etmesini sağlamıştır. Bu reformlar beraberinde mesleği icra edenlerin yani öğretmenlerin konumunu ayrı bir yere taşır. Dünyada eğitime ve eğitimde yer alan öğretmenlerin hangi gündem içinde yaşadıklarına bakıldığında birbirinden pek farklı olmayan durumlarla karşılaşmaktadır. Eşitlikçi, öğrenen merkezli bir toplum oluşturmak için dünyanın ve ülkemizin tek ve en önemli varlıkları öğretmenlerdir (Bakioğlu, 2009:2). Bu kadar önemli bir konumda olan öğretmenler için yapılacak her yatırım topluma, ülkeye ve tüm dünyaya olumlu kazanımlar sağlayacaktır. Eğitimde yaşanan hızlı değişimler için öğretmenleri hazırlamak artık hükümetlerin, üniversitelerin, toplumun hatta uluslararası örgütlerin sorumluluğudur. “Öğretmen eğitimi ve öğretmenlik mesleği için güncel değişiklikler ve onların imajlarını anlamaya çalışan çok sayıda eğitim araştırmacıları, yeni politikaların özellikle neo-liberal ve neo-muhafazakar ekonomik ve siyasal reformların bağlamında öğretmenlerin profesyonelliğine daha fazla ihtiyaç duyduğunu iddia etmektedir” (Gewirtz, 2002; Phillips & Furlong, 2001; Tomlinson, 2001; akt: Kostogryz, 2007:23). Öğretmenlerin profesyonelliği hakkındaki var olan tartışmalı durumlar öncelikle, öğretmenliğin profesyonelleşmesine yoğunlaşmaktadır. Profesyonellik mesleklerin bir özelliğidir. Bu nedenle öğretmen profesyonelliği öncelikle öğretmenliğin meslek olması konusunda farklı düşünceleri gündeme getirmekte ve araştırmacılar arasında öğretmenliğin profesyonelleşmediği, profesyonellikten uzaklaştığı ya da yeniden profesyonelleşir olduğuna dair farklı görüşler oluşturmaktadır (Bayhan, 2011:2). Bu farklılığın nedeni ise, öğretmenliğin bir meslek olduğu ya da meslek olmaya yakın bir meslek olduğu konusundaki yaklaşımlardır. Sachs (2003), öğretmenliğin meslek olarak kabul edilememesine yönelik ortaya çıkan farklı düşüncelerin bazılarının ideolojik durumlara hizmet amacı taşıdığını ve bu durumların da devlet ve işveren otoriteleri tarafından öğretmenlerin nitelikleri, yeterlikleri ve becerilerini belirleyerek öğretmenleri kontrol etme amacından kaynaklandığını belirtmektedir. Bu güç gruplarının kontrolü altında olma durumu, öğretmenlerin hem kimlikleri hem de eğitimsel başarıları için bir tehdit olduğunu göstermekte ve daha fazla mücadele ortamına çekmektedir. Bakioğlu (2009), Freidson’ın “Professionalism: Third Logic” adlı kitabında kullandığı; “Şu anda tüm devletlerde “Profesyonelliğin ruhu için yapılan savaş” ve “Profesyonelliğin kalbi ve ruhu için yapılan savaş” sözlerinin etkisinden bahsetmekte ve eğitim-öğretim dışı etkenlerin çitayı yükseltme isteklerine

karşı, öğrencileri için en doğrusunu ve iyisini isteyen eğitimcilerin ve onları yetiştirenlerin verdiği çabanın dikkat çekecek derecede olduğunu belirtmektedir. Öğretmenlerin profesyonel oluşu, daha kaliteli bir eğitim anlamını taşımaktadır. Feinberg (1987; akt: Addie, 2005), profesyonel olan öğretmenlerin öğretim sürecinin etkin temsilcileri olması gerektiğini ve belirli sayıda öğrenciye önceden belirlenmiş materyaller yoluyla sadece beceriler, davranışlar ve tutumlar aktaran bir aracı olmaması gerektiğini açıklayarak yeni öğretmen imajını belirtmektedir.

Öğretmenlerin profesyonelliğini açıklamaya ilişkin literatürde devam eden farklı açıklamalar dikkat çeker. Öğretmenlerin profesyonel olmalarını gerektiren kaynakların farklılığı, profesyonelliğin tanımlamaları, boyutları ve etkenleri hakkında bir değişikliği de ortaya çıkarır. Darling-Hammond (2006; akt: Darling-Hammond ve Berry, 2006) öğretmenliğin, sabit olamayan öğrenci ihtiyaçlarına rağmen, boş olan kadroları doldurmak için standartların sabit olarak uygulandığı bir iş olduğunu ifade etmektedir. Standart bir yaklaşım, kişiyi tek düzeliğe ittiği; öğrenci eğitimi ve farklılıkları tek düzeliği kabul etmediği için standart öğretmen modeli ile bir çelişki ortaya koymaktadır. Bu da “Bir yönden ideale ulaşma çabası, diğer yönden ise standart kalmak” çelişkisini doğurmaktadır. Öğretmenlerden, günümüzün gelişen koşullarına cevap verebilecek nitelikli insanları yetiştirmek için eğitim kalitesini artırması beklenmektedir. Tartışmaya çözümsel bir yenilik getirme gerekebilir. Bu bağlamda öğretmenlerin profesyonellik ile ilgili görüşlerinin ortaya çıkarılmasına gereksinim vardır. Bu temel ideal doğrultusunda öğretmenlerin profesyonelliğe ilişkin görüşlerinin incelenmesine yönelik olarak, profesyonelliğin öğretmenlerce tanımlanmasına, mesleklerine yönelik algılarının ortaya çıkarılmasına, öğretmenlerin mesleklerindeki profesyonelliklerini etkileyen olguların ortaya çıkarılmasına, ülkemizdeki öğretmenliğin profesyonelleşme durumuna ilişkin görüşlerinin ortaya çıkarılmasına ve öneriler geliştirilmesine çalışılmıştır.

Bu alan çalışması öğretmen profesyonelliği konusunda öğretmen görüşleri alınarak oluşur ve literatürde farklı bir çalışma olarak önem taşımaktadır. Bunun yanında eğitimde kalitenin artması ve bireysel profesyonelliğin oluşması için mesleğini ve kendi durumlarını profesyonel görme şekilleri gereklidir. Beijaard, Verloop ve Vermunt’da (2000) öğretmenlerin algılamalarının, kendi davranış ve yargılarını büyük oranda etkilediğini bu nedenle kendilerini, profesyonelliklerini nasıl gördükleri üzerine yapılan çalışmaların önemli olduğunu ifade etmektedir. Bunun için profesyonel öğretmen tanımının yanında profesyonel öğretmenin nasıl olması gerektiğinin bilinmesi de önem arz eder. Profesyonellik bir süreçten oluşuyor ise bu sürece yönelik düşüncelerin ortaya konulması önemlidir. Bu çalışmadaki çözüm önerileri ile, öğretmenlere mesleklerinde nitelik kazandırmaya olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmada farklı kıdemdeki öğretmenlerin görüşlerinin yer alması, eğitim ile ilgili yapılan çalışmalara ve düzenlemelere ilişkin görüş elde etme olanağı da sunabilmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin öğretmenlik mesleğindeki profesyonelleşme sürecine ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Bu genel amaç çerçevesinde;

- 1.Sınıf Öğretmenlerinin görüşlerine göre profesyonel bir öğretmende bulunması gerekenler nelerdir?
- 2.Sınıf öğretmenlerinin, profesyonelleşme sürecine ilişkin görüşleri nelerdir?

sorularına cevap aranmaktadır.

Yöntem

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanır. Nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013:46). Doğal olarak gerçekleşen olayların doğal ortamında inceleniyor olması sayesinde gerçek yaşama ilişkin sağlam bir dayanak elde etmeyi sağlamaktadır (Miles ve Huberman, 1994; akt:Kurnaz, 2010). Araştırmada öğretmenlerin profesyonellik konusuna ilişkin görüşleri, yaklaşımları ve tanımlama hakkındaki yorumlarını daha ayrıntılı ve detaylı olarak bilgi elde etmede etkili olacağından görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bir araştırma tasarımıyla belirlenen sistematik veri toplama süreci olan görüşme yoluyla deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar, zihinsel algılar ve tepkiler gibi gözlenemeyen olgular anlaşılmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013:148). “Görüşme yöntemi, benzer konulara yönelmek yoluyla değişik insanlardan aynı tür bilgilerin alınması amacıyla hazırlanır” (Patton, 1987, s. 111; akt: Yıldırım ve Şimşek, 2013:150).

Çalışma Grubu

Araştırmada Sınıf öğretmenlerini öğretmenlik mesleğindeki profesyonelliğe ilişkin görüşleri incelenmiştir. Bu amaçla araştırmanın çalışma grubunu Hatay ili Antakya, Kırıkhan ve Hassa ilçelerindeki ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Çalışma grubunun seçiminde ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kolay ulaşılabilir durum örneklemesinden yararlanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek(2013) 'e göre durum örneklemesi nitel çalışmalarda çok sık kullanılan bir yöntemdir ve araştırmacıya pratiklik ve kolaylık sağlayabilir.

Tablo 3.1. Nitel Araştırma Grubuna İlişkin Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

Sıra	Cinsiyet	Kıdem (Yıl)	Mezuniyet(Öğrenim Düzeyi)
Ö1	Erkek	28	Ön Lisans
Ö2	Erkek	29	Ön Lisans
Ö3	Kadın	8	Lisans
Ö4	Erkek	16	Lisans
Ö5	Kadın	13	Lisans
Ö6	Erkek	13	Lisans
Ö7	Erkek	16	Lisans
Ö8	Erkek	14	Lisans
Ö9	Erkek	10	Yüksek Lisans
Ö10	Erkek	15	Yüksek Lisans
Ö11	Kadın	4	Lisans
Ö12	Erkek	7	Yüksek Lisans
Ö13	Erkek	15	Lisans
Ö14	Kadın	14	Lisans
Ö15	Kadın	16	Lisans
Ö16	Kadın	6	Lisans
Ö17	Kadın	7	Lisans

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan görüşme tekniği yoluyla araştırmacı, tutumlar, deneyimler, niyetler, düşünceler, zihinsel algılar, yorumlar ve tepkiler gibi gözlenemeyen durumları anlamaya çalışır (Yıldırım ve Şimşek, 2013:148). Görüşme yapılacak formunun geliştirilmesi için kapsamlı bir literatür taraması yapılarak görüşme formu hazırlanmıştır. Oluşturulan form daha sonra Eğitim Bilimleri alanında üç uzmanın görüşlerine sunulmuştur. Uzmanlar soruları amaca uygunluk ve imla kurallarına uygunluk noktasında değerlendirmiştir. Görüşme formunu, amaca uygunluk, açıklık ve anlaşılabilirlik açısından değerlendirmek için dört öğretmen ile pilot uygulama yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilerek görüşmeler sırasında anlaşılmayan, eksik kalan ya da amacından uzaklaşmaya neden olan sorular yeniden düzenlenerek uzman görüşlerine tekrar sunulmuştur

Verilerin Analizi

Görüşme formunda yer alan sorulardan elde edilen verilerin analizinde sıklıkla kullanılan içerik analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ulaşabilmektir (Yıldırım ve Şimşek,2013:259). Yapılan görüşmeler sonunda elde edilen veriler ses kayıtlarından hiçbir değişiklik yapılmadan yazıya dökülmüş, her bir katılımcıya 1'den başlanarak Ö1,Ö2,Ö3,... şeklinde kodlar verilmiştir. Metinler birkaç kez satır satır okunarak kodlar oluşturulmuştur. Bu işlemin sonucunda araştırmacı ve alanında uzman akademisyenlerin yaptığı kodlar arasında yüksek oranda uyum olduğu görülmüştür. Analiz sonunda oluşturulan tema ve kodlar ile bulgulara ulaşılmış, ilgili bulgular öğretmen görüşlerinden yapılan doğrudan alıntılar ile sunulmuştur.

Bulgular

Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Profesyonel Öğretmende Olması Gerekenler

Tablo 4.5. Öğretmen Görüşlerine Göre Profesyonel Öğretmende Olması Gerekenler

Profesyonel Öğretmende Olması Gerekenler	Kodlar	Sıklık(f)
Öğretmen Bilgisi	Alan Bilgisi	12
	Pedagojik Alan Bilgisi	10
	Program Bilgisi	5
	Pedagojik Bilgiyi Uygulayabilme	5
Kişisel Özellikler	Sorumluluk Sahibi olma	12
	Vicdanlı olma	8
	Özverili olma	6
	İstekli/azimli olma	6
	Temsil gücü yüksek	7
	Demokratik	2
	Özgüvenli olma	2
Mesleki Özellikler	Gelişim Gösteren/Yenilikçi	10
	Yetebilen/Bilgili ve donanımlı	10
	Deneyim	8
	Mesleki Gelişime İstekli	6
	İlgili yayınları takip etme isteği	3

	Genel kültür bilgisi	2
	TOPLAM	114

Katılımcılara "Size göre profesyonel öğretmen kimdir? Profesyonel öğretmeni açıklar mısınız?" sorusu sorulmuştur. Tablo 4.5.'de katılımcı öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin bilgilerinin önemli olduğu ve profesyonel bir öğretmende olması gerek özellik olarak ifade edildiği görülmüştür. Öğretmen Bilgisi temasına ilişkin öğretmen görüşleri "Alan Bilgisi(f=12)", "Pedagojik Alan Bilgisi(f=10)", "Program Bilgisi(f=5)", "Pedagojik Bilgiyi Uygulayabilme(f=5)" şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Aşağıda bu tema ile ilgili öğretmen görüşlerine yer verilmektedir.

Alan Bilgisi ile ilgili olarak;

(Ö3)"Bana göre öğretmen alan bilgisini iyi bilmesi gerekir. Profesyonellik için belki de ilk koşul alan bilgisidir."

Pedagojik Alan Bilgisi ile ilgili olarak;

(Ö14)"Öğrencinin sizi anlayabilmesi ise bilgiyi onun anlayabileceği şekle nasıl getirebileceğinizle alakalıdır. Bu yüzden pedagoji bilgisi öğretmenler için son derece önemlidir."

(Ö16)"Yöntem ve teknik uygulayacağınızı, çocuklarımızın durumlarına bakılarak nasıl bir öğrenme ortamı, pekiştireç, ödül, ceza(1. Tip cezaya karşıyım)gibi ve en sonda da bunun değerlendirmesini nasıl yapacağımızı bilmemiz gerekir."

(Ö13)"Formasyon bilgisi gereklidir. Sonuçta sınıf yönetimi, ölçme değerlendirme, rehberlik, birleştirilmiş sınıf eğitim-öğretimi gibi konuların öğrenilmesi bu dersler sayesinde oluyor ve şu an kullanmaya çalışıyoruz. Tabi her şey o derslerde anlatıldığı kadar kolay olmuyor ama sonuçta bize bir yol gösterebiliyor bu dersler."

Program Bilgisi ile ilgili olarak;

(Ö7)"Programı iyi bilmemiz bizim sınıftaki öğrencilere karşı nasıl bir tutum izlememizi, sınıfta çıkan sorunlara karşı çözüm bulmamızı ve eğitim öğretim aşamasında izleyeceğimiz yolu bilmemiz açısından önemli diye düşünüyorum....."

Pedagojik Bilgiyi Uygulayabilme ile ilgili olarak;

(Ö10)"Yaş grubuna göre çocuklara nasıl davranacağınız ve nasıl bir uygulama yapacağımız noktasında yardımcı olacaktır. Programı iyi değerlendirirsek ve iyi bir program bilgisi ile ne vereceğimizi ve nasıl yapacağımızı bilebiliriz. Bu bilgi öğretmende olması gerekir....."

şeklinde ifade etmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin kişisel özelliklerinin profesyonellikte önemli olduğu ve profesyonel bir öğretmende olması gerekli özellik olarak ifade edildiği görülmüştür. Kişisel özellikler temasına ilişkin öğretmen görüşleri "Sorumluluk

sahibi olma(f=12), ‘‘Özgüven (f=2)’’, ‘‘Özverili (f=6)’’, ‘‘İstekli/azimli(f=6)’’, ‘‘Temsil gücü yüksek/Rol Model Olma(f=7)’’, ‘‘Demokratik (f=2)’’, ‘‘Vicdanlı (f=8)’’ şeklinde olduğu görülmektedir. Ve kodlanarak aşağıda bu kategori ile ilgili öğretmen görüşlerine yer verilmektedir.

Sorumluluk sahibi olma ile ilgili olarak;

(Ö15)"Profesyonel öğretmen her şeyden önce sorumluluk sahibi olacak. Sınıfta o kadar çocuk emanet ediliyor ve her birine ayrı ilgi göstermemiz gerekiyor."

(Ö2)"Maalesef öğretmenlerin sorumluluğu çok ama yetkileri yok. O kadar sorumluluk yükleniyor ki ama bu olması lazım. Mesela sınıfta o kadar öğrenci, nöbet günlerindeki nöbet yeri ve çocukların şekillendiği dönem olduğu için sorumluluk çok..."

Vicdanlı olma ile ilgili olarak;

(Ö17)"Öğretmenlik mesleği yapanların öncelikle vicdanlı olması gerek. Öğretmenlik vicdan işidir."

Özverili olma ile ilgili olarak;

(Ö11)".... öğretmen yeri geliyor kendi çocuklarından önce sınıfını düşünüyor. Hasta olsa dahi okula gidiyor yeter ki dersler boş geçmesin. Birinci sınıf öğretmeni ise bu daha çok önemli oluyor...."

Demokratik olma ile ilgili olarak;

(Ö12)" Verim demokratik ortamda gerçekleşir. Demokratik ortam oluşturma için ise öğretmenin bunu benimsemesi gerekir....."

Özgüvenli olma ile ilgili olarak;

(Ö5)" Bir öğretmen dediğin özgüveni yüksek olandır. Ne yapacağını bilmeli ve bunu yaparken tereddüt dahi etmemelidir."

şeklinde ifade etmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde Öğretmenlerin mesleki özelliklerinin profesyonellikte önemli olduğu ve profesyonel bir öğretmende olması gerekli özellik olarak ifade edildiği görülmüştür. Mesleki Özellikler temasına ilişkin öğretmen görüşleri " Gelişim Gösteren/Yenilikçi (f=10)", " Yetebilen/Bilgili ve donanım (f=10)", "Deneyim (f=8)", " Mesleki Gelişime İstekli (f=6)", " İlgili yayınları takip etme (f=3)", " Genel kültür bilgisi(f=2)" şeklinde olduğu görülmektedir. Kodlanarak aşağıda bu kategori ile ilgili öğretmen görüşlerine yer verilmektedir.

Gelişim Gösteren/Yenilikçi ile ilgili olarak;

(Ö4)"Kendi alanında sürekli kendini aşan, yenileyen, eğiten bir eğitmen olması şarttır."

(Ö8)“Öğretmen kendisini sürekli güncellemeli. Tecrübeleriyle yeni bilgilerini harmanlamalı”

(Ö12)"Ben kendimi oldukça geliştirmeye çalışıyorum. Yeniliklere açığım, işime odaklanıyorum ve kişisel tutumlarım işimi etkilemiyor. Bu şekilde profesyonelliğimi geliştirme çalışıyorum."

Yetebilen/Bilgili ve donanımlı ile ilgili olarak;

(Ö14)"..... öğretmen öğrencisine yetebilmeli. Bilgi ve donanımlı olmalı. Bu şekilde öğrencinin eksiklikleri giderilebilir ve bir çok şey verebiliriz."

Deneyim ile ilgili olarak;

(Ö1)"Deneyim şarttır. Kimse hemen mezun olduğunda profesyonelim diyemez.Yıllar geçtikçe öğrenecek ve deneyimleri artacaktır....Bu meslekte daha neler görüyoruz neler..."

İlgili yayınları takip etme isteği ile ilgili olarak;

(Ö17)".... profesyonel öğretmen alanında çalışmalarını takip etmeli ve buna isteği daim olmalı."

Genel kültür bilgisi ile ilgili olarak;

(Ö7)"...bir insanın genel kültür olarak insanlara katkı yapabilen yol gösterebilen biri olması gerek. Eğer genele kültür seviyesi yüksek bir öğretmen olursanız sözlerinizin dinlenmesi ve sizi örnek almaları daha kolay olabilir bence."

şeklinde ifade etmişlerdir.

Profesyonelleşme Sürecine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Katılımcılara "*Profesyonellik bir süreçle mi oluşur? Eğer bir süreçle oluşuyorsa bu sürece ilişkin görüşleriniz nelerdir? Açıklar mısınız?*" sorusu sorulmuştur.

Katılımcı öğretmenlerden 15'i, profesyonel öğretmenliğin süreçle oluşacağına ve süreci etkileyen unsurlara değinmişlerdir. Öğretmen profesyonelliğinin birçok faktörden etkilendiğini ve birçok etmen ile şekillendiğini belirten katılımcılar aslında bu sürecin hizmet öncesinden başladığını ifade etmişlerdir. Verilerin analizi sonucunda görüşler "Eğitimler", "Deneyim", "Bireysel Çaba", "Meslek Algısı", "Seçim Kriterleri" şeklinde 5 tema altında toplanmıştır. 2 katılımcı öğretmen ise profesyonelliğin hizmet öncesinde tamamlanması gerektiğine değinmişlerdir.

Tablo 4.9. Profesyonelleşme Sürecine Etki Edenlere İlişkin Görüşler

Profesyonelleşme Sürecine		
Etkili Olanlar	Kodlar	Sıklık(f)
Eğitimler	Öğretmenlik uygulama koşulları	4
	Üniversitelerdeki işlenen dersler	3

	Hizmet içi eğitimler	3
Deneyim	Tecrübe	9
Bireysel Çaba	Yenileme ve gelişme isteği	3
Meslek Algısı	Meslek sevgisi	3
	Mesleğin iş garantisi olarak görülmesi	3
Seçim Kriterleri	Öğrenci seçme kriterleri	4
	Öğretmen seçme kriterleri	4
	Yeterlilik Sınavları	3
	TOPLAM	39

Tablo 4.9' da katılımcı öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde Profesyonelleşme sürecinde alınan eğitimlerin etkili olduğu ve bu sürece etki ettiği ifade edilmektedir. Eğitimler temasına ilişkin olarak Öğretmenlik uygulama koşulları (f=4), Üniversitelerdeki işlenen dersler (f=3), Hizmet içi eğitimler (f=3) şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Aşağıda bu tema ile ilgili öğretmen görüşlerine yer verilmektedir.

Öğretmenlik Uygulama koşulları ile ilgili olarak;

(Ö16)“Bu süreçte üniversitedeki dersler ve uygulamalarımız çok önemliydi. Bence üniversitelerdeki stajyerlik eğitimi daha fazla olmalıdır. Şu an çok yetersiz. Çünkü öğretmenliği uygulamalı yaptıkça daha tecrübe kazanıyorsunuz ve bu da demektir ki profesyonelliğinize daha fazlasını katmış oluyorsunuz.”

(Ö4)“.....Keşke üniversite okurken köy okullarına da uygulamaya gidebilseydim. İlk atandığım yer bir köy okuluydu. Köye indiğimde ne yapacağımı şaşırılmışım. Üniversite okurken böyle yerlere hazırlanmamıştık.”

Üniversitelerdeki işlenen dersler ile ilgili olarak;

(Ö14)“Profesyonellik süreçle oluşur. Üniversitelerde hatta daha öncesinde bir eğitim olacak ise o okullarda alınan dersler önemli. Mesela Lisans derslerinde çok gereksiz dersler vardı. Kimya, Biyoloji gibi dersler çoktu. Belki önemlidir ama günümüz şartlarını karşılamayan konular anlatılıyordu.....”

(Ö6)“Profesyonelleşme bir alanda uzman olma ile sonuçlanıyorsa; bu alan için teorik bilgiler önemlidir. Ama dört yılda çoğunlukla teorik ders işledik ve içerik olarak hocalarımız uygulamaya fazla vakit ayırmazlardı. Zaten liselerde yeteri kadar teorik dersler aldık ve bu dersler bir sınıf öğretmeni için oldukça yeterliydi. Bir lise mezunu ilkokul öğrencisine bir çok dersi verir zaten. Daha okurken meslekten soğur hale geliyorsun...”

Hizmet içi eğitimler ile ilgili olarak öğretmen görüşleri;

(Ö2)“Bu süreçte gelişim için hizmet içinde çok çok önemli. Mesleğimde 30. yılıma geldim ve bir çok seminere katıldım.Yapılan seminer ve kurslar sayısı iyi fakat sırf yapılmak için yapılmış gibi.....”

Hizmet içi eğitim sayısı ile ilgili olarak görüşleri;

(Ö10)“İsteyen öğretmen istediği zaman hizmet içi eğitimlere başvuru yapabiliyor. İşinde profesyonel olabilmek için yeterli imkân ve fırsatlar sağlanıyor. Ben şu ana kadar bir çok

hizmet içi eğitime katıldım. Başvuru yaptığımda çıktı...Bu eğitimler kişinin meslekteki profesyonelliğini etkiler ve bilgisini artırıyor.."

Katılımcı öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde Profesyonelleşme sürecinde öğretmen deneyimlerinin etkili olduğu ve bu sürece etki ettiği ifade edilmektedir. Deneyim temasına ilişkin olarak Tecrübe(f=9) şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Aşağıda bu tema ile ilgili öğretmen görüşlerine yer verilmektedir.

Tecrübe ile ilgili öğretmen görüşleri;

(Ö1)Bu meslek profesyonel birinin yapması gereken bir meslektir. Bir kişi hemen profesyonel olmaz. Bu süreçte tecrübe çok önemli. Profesyonelleşme zaten bir mesleği yapmanın deneyimidir...."

Katılımcı öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde Profesyonelleşme sürecinde Bireysel çabanın etkili olduğu ve bu sürece etki ettiği ifade edilmektedir. Bireysel Çaba temasına ilişkin olarak Yeniliklere Açık olma (f=3) şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Aşağıda bu tema ile ilgili öğretmen görüşlerine yer verilmektedir.

Yeniliklere Açık olma ile ilgili öğretmen görüşleri;

(Ö12) "Profesyonellik tanımlarında belirtmiştim yeniliklere açık olma ve bunu isteme profesyonelleşme için gereklidir."

Profesyonelleşme sürecinde mesleğin nasıl algılandığı ve mesleğin ne olarak görüldüğü, bu sürece etki eden etmenler olarak ifade edilmektedir. Meslek algısı temasına ilişkin olarak "Meslek sevgisi(f=3)", "Mesleğin iş garantisi olarak görülmesi(f=3)" şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Aşağıda bu tema ile ilgili öğretmen görüşlerine yer verilmektedir.

İş garantisi kodu ile ilgili olarak öğretmen görüşleri;

(Ö9)“Bence iş garantisi kişiyi tembelliğe itiyor. Böyle olunca kişi kendini yenilemekten kaçıyor. Yada yorulmak istemiyor rahatına bakıyor ve kendini geliştirmiyor.”

Katılımcı öğretmenler bir profesyonelleşme sürecine etki eden unsur olarak fakültelere ve mesleğe giriş kriterlerinin önemli olduğuna ve kişinin mesleğindeki profesyonelliği için önem arz ettiğine değinmişlerdir. Fakat burada öğretmen görüşleri incelendiğinde genelde bu seçimlerdeki uygulamaların yetersiz olduğu ve geliştirilmesi gerektiğine değinmişleridir. Seçim Kriterleri temasına ilişkin öğretmen görüşleri "Öğrenci seçme kriterleri(f=4)", "öğretmen seçme kriterleri(f=4)" ve "yeterlilik sınavları(f=3)" şeklinde olduğu görülmektedir.

Öğrenci seçme kriterleri ile ilgili olarak;

(Ö5)“Profesyonelleşme bir süreçtir kesinlikle. Biz üniversitelerde bu sürece başlıyoruz. Üniversitelere giren Fakültelelere sınırlı sayıda öğrenci alınması gerekir. Sırf girmek için okunmamalı. standart bir taban puan gelecek ki nitelikli öğrenci gelebilsin.”

(Ö7)“...Kişi mesleğini sevmeden geldiği için alışmıyor. İyi bir eleme olursa en azından bu mesleği yapabilecek kişilerin önceden belirlenmesi ile kalitenin artacağını düşünüyorum.”

Öğretmen seçme kriterleri ile ilgili olarak;

(Ö12)“ Profesyonellik deyince iyi eğitim ve bence mesleğe alım şartları değiştirilmeli. Girdiğimiz sınav gerekli olabilir ama öğretmeni seçmek için yeterli değil. Alan bilgisi sınavı eklendi ama sınavdan ibaret. Kişinin mesleği yapıp yapamayacağını tam ölçemiyor.”

(Ö2)“...ben öğretmen okulu okudum. Erken yaşta bu mesleğin havası aldım. Okulu bitirdiğimde gözüm öğretmenlikten başka bir şey görmüyordu yani alternatifim yoktu. Tamamıyla kendimi mesleğime verdim. Biz mesleğe böyle girdik. Şuan ki fakülte bitirenler böyle değil ek olarak bir çok işle uğraşılıyor....”

Yeterlilik Sınavları ile ilgili olarak öğretmen görüşleri;

(Ö6)“...Öğretmenlik mesleğinde öğretmenin profesyonelliğinin yeniliğini sağlamak, güncelliğini korumak ve öğretmenin profesyonel kalmasını sağlamak için belli yıllarda tekrarlanan yerlilik sınavları olmalı.”

(Ö10)“Bence bir meslekte mesleğe girerken olduğu gibi mesleği yaparken belli sürelerde sınavlar yapılsın. Öğretmen eskidikçe meslekteki heyecanından uzaklaşıyor, bilgileri eskiyor. Bu heyecanın canlı kalması gerek ve işine dört elle sarılması gerek. Biraz uygulama açısından zor olabilir fakat etkili sonuçlar doğuracağını düşünüyorum.”

Sonuç ve Tartışma ve Öneriler

Profesyonel öğretilerde olması gereklere yönelik olarak ifadelere bakıldığında öğretmen bilgisine değindikleri görülmektedir. Katılımcı öğretmenler, alan bilgisinin, pedagojik bilginin, program bilgisinin ve pedagojik bilgiyi uygulayabilmenin bir öğretilerde olması gerektiğine değinmektedirler. Alan yazında öğretmenin bilgisini sistemli bir şekilde tanımlanması Shulman tarafından yapılan çalışmalarda ön plana çıkmaktadır. Shulman öğretmen bilgisini temel olarak yedi kategoriye toplamıştır. Bu kategoriler sırasıyla: içerik bilgisi, genel pedagojik bilgi, öğretim programı bilgisi, pedagojik alan bilgisi, öğrenci özellikleri bilgisi, eğitim sistemi bilgisi ve eğitim hedefleri, değerleri, tarihi ve felsefi temelleri bilgisidir. Garmston (1998), profesyonel bir öğretmenin, iyi alan ve pedagoji bilgilerine sahip olma, öğrencilerinin en iyi nasıl öğreneceğini bilme, kendi değer, standart ve inançları hakkında bilgi sahibi olma, bilişsel süreçleri dikkate alma ve meslektaşlarıyla sağlıklı bir iletişim ve etkileşim içerisinde bulunma gibi özelliklere sahip olmasının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Öğretim programı ile birlikte öğretmenlerin bu programa uyum göstermeleri ve programın öngördüğü görevleri yerine getirmeleri beklenmektedir. Özellikle bir öğretim programında öngörülen öğretilsel uygulamaların başarılı bir şekilde gerçekleşmesinde öğretmenin önemli bir role sahip olduğu bilinmektedir (Gömlüksiz ve Bulut, 2006; Buluş-Kırıkkaya, 2009; Doğan, 2011). Öğretmenin sahip olduğu öğrenme-öğretme yaşantıları sonunda, başvurduğu yöntem ve tekniklerin etkililiğini sınamak, gözden geçirmek ve yenilemek, öğretilme profesyonel olması yönünde yardımcı olacaktır (Eisenhart ve Borko, 1993). Araştırma bulguları, literatür ile benzer ifadelerle yer verildiği görülmektedir. Bir profesyonel öğretilerde öğretmen bilgisi olan içerik

bilgisi, genel pedagojik bilgi, öğretim programı bilgisi, pedagojik alan bilgisinin olması gerektiği söylenebilir.

Günümüzde eğitim hizmetlerini daha geniş kitlelere, daha kaliteli şekilde sunabilmek için çağdaş eğitim teknolojisinin imkânlarından etkili bir biçimde yararlanmak gereklidir. Bu durum, gerçekleştirilen yeniliklerin ve gelişmelerin öğretmenler tarafından da izlenmesi ve uygulamaya konulmasını gerekli kılmaktadır (Çelikten ve arkadaşları, 2005). Araştırmadaki katılımcı öğretmenler mesleki bir özellik olan yenilikçi özelliğin bir öğretmende olması gerektiğine değinmektedirler.

Öğretmen görüşmelerinden mesleki özellik olan mesleğinde ilerleme isteği ifadesinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Dooren ve Prieur (1996) , profesyonelliği, kişinin kendi profesyonel gelişimi ve ilerleyişi ile ilgili sorumluluk almayı kabul etmesi olarak tanımlamaktadır. Gelişime istekli olma durumu, profesyonel öğretmende olması gereken bir özellik olarak söylenebilir. Profesyoneller yargılarını şekillendirirken hangi strateji ve uygulamaların uygun olduğunu müşterilerinin özel ihtiyaçlarını dikkate almalıdır (Darling-Hammond, 1989). Bu açıklamalarda, profesyonellerin sorumluluğunun önemi ele alınırken, bu sorumluluk için dayanakların da bilimsel temelde olması gerektiğini hatırlatmaktadır. Wong ve Wong (1998:294; akt: Kramer, 2003) profesyoneli şöyle tanımlamaktadır; denetim ya da yönetmelik olmaksızın, yeteneklerini geliştirmek için gelişim planını devam ettiren ve her yeni öğrenci grup seviyesini yükseltmeye uğraşan yetebilen sorumlu kişidir. Seferoğlu da (2004) öğretmenlerin sahip oldukları bilgi ve becerilerin farklı düzeylerde olabileceğini, öğretmenlerin farklı alanlarda güçlü oldukları bilgi ve becerileri meslektaşlarıyla paylaşmalarının nitelikli öğretmen olma ve öğretim sürecinin etkililiği açısından önemli olduğunu ifade etmektedir. Mesleki eğitim ve gelişimle kazanılan nitelikler dışında öğretmenler için kişisel özelliklerin de önemli olduğu söylenebilir. Görüşmelerden elde edile sonuçlara göre profesyonel öğretmende bulunması gerekenleri "Öğretmen bilgisi", "kişisel özellikleri" ve "mesleki özellikleri" olacak şekilde 3 temada özetlemek mümkündür. Öğretmenlerin kişilik ve mesleki özelliklerinin, profesyonelliklerinde önemli olduğu görülmektedir. Profesyonellikte alan bilgisi, pedagoji bilgisi, program bilgisinin olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmenler profesyonelleşmeyi bir sürece bağlamaktadır. Bu sürece etki eden unsurlar olarak eğitimler önem arz etmektedir. Meslek bilgisi, profesyonelleşme sürecinde önemli iken uygulama bilgilerinin hizmet öncesinde zayıf kaldığı ve mesleğe bu şekilde başladıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda özellikle hizmet öncesinde uygulama ağırlıklı bir programın daha faydalı olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca hizmet içi eğitimlerin niteliksiz olduğunu belirtmişlerdir. İş garantisinin, kişiyi tembelleştirmesinin de meslekteki profesyonel olmaya olumsuz etki ettiğine değinilmiştir. Katılımcı öğretmenler alınan eğitimlerin profesyonelleşme sürecinde etkili olduğunu ifade etmektedirler. Ülkemize bakıldığında hizmet öncesi eğitim, öğretmen adaylarına kendi alanlarıyla ilgili alan bilgisini yanında öğretmenlik meslek bilgisi kazandırdığı için en kritik dönemlerden biri olarak söylenebilir. Adaylar bu süreçte mesleğe başlamadan önce teorik ve uygulama dersleri sayesinde mesleği tanırlar ve mesleki gelişimlerine katkı sağlarlar. Fakat katılımcı öğretmenlerden bazılarının üniversitelerdeki alınan eğitimlere olumsuz baktığı da görülmektedir. Araştırma bulgularında meslek algısı, profesyonelleşme sürecini etkileyen bir unsur olarak görülmektedir. Kişi bir mesleği seçerken sevmeli ve o mesleği benimsemelidir. Meslekteki gelişimi için herhangi bir kaygı gütmeyen mesleğin gereklerini yapılması gerekmektedir. Çermik vd. (2010) bir çalışmada meslek tercihlerinin, üç nedene bağlı olduğunu ve bunların; 1: özveriden kaynaklanan nedenler; hizmet etme arzusu, ilkeye hizmet

etme, vb., 2: içsel nedenler; meslek sevgisi, çocuk sevgisi vb., 3: dışsal nedenler; iş garantisi, uzun tatil, sosyal güvence vb. olarak ve ekonomik etkenlerin olduğu ve dolayısıyla meslek seçimini etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Katılımcı öğretmenlerin profesyonelleşme sürecini etkileyen bir unsur olarak da öğrenci ve öğretmen seçim kriterlerini görmektedir. Görüşlerinde daha çok seçim kriterlerinin yetersizliklerinden bahsetmektedirler. Canbulat (2014) yaptığı çalışmada öğretim elemanları, öğretmen adaylarının seçimi ve atama sürecini öğretmenlik eğitimi anlayışına uygun bulmamaktadır. Araştırmadaki bulgular ile Canbulat'ın sonuçları örtüşmektedir. Meslek algısı, kişinin kendini yenileme durumu profesyonel olma sürecinin bir etkeni olduğu için kişinin mesleği severek yapması ve zihninde oluşturduğu meslek imajının profesyonelleşmesini etkilediği düşünülebilir.

Öğretmenler, profesyonelleşme sürecine etki eden bir unsur olarak da seçim kriterlerine değinmektedirler. Profesyonelleşme sürecinde önemli görülen bu etkene öğretmenlerin daha çok olumsuzluklarından bahsettikleri görülmüştür. Katılımcılar üniversitelere öğrenci seçimlerine ve mesleğe öğretmen seçimlerinin olması gerektiğine; fakat mevcut uygulamanın yetersizliğine değinmişlerdir. Sınav uygulanmasını yanı sıra, bir yetenek işi olan öğretmenlik için yeteneklerin de değerlendirilmesi gerektiği görüşmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Araştırma sonuçlarından öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci alımı ve mesleğe başlarken öğretmen istihdamında seçim kriterlerinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ek kriter olarak yetenek ile öğrenci alan bölümlerdeki benzer uygulamaların diğer öğretmenliklere de yansıtılması gerektiğidir.

Eğitim ve seminerlerin yeniliği ve güncelliği önemlidir. Eğitim ve seminerlerin düzenli aralıklarla yapılması, içeriklerin belirlenmesinde öğretmen ihtiyaçlarının gözetilmesi ve öğretmenlerin fikirlerini de alarak düzenlenmesi önerilmektedir. Araştırma bulgularında Eğitim Fakültelerine öğrenci seçimlerinde yetersizliklere değinilmiştir. Öğrenci seçme sınavının yanında Milli Eğitim Bakanlığı ile ortak olarak yeni ve güncel öğrenci seçme sistemi getirilmesi önerilebilir. Bazı fakültelere konulan taban puan uygulaması eğitim fakültelerine de getirilebilir. Eğitim fakültelerinde okuyan fakat çeşitli nedenlerle öğretmenlik mesleğini icra edemeyeceği anlaşılan öğrencilerin farklı alanlara kaydırılmasına yönelik çalışmalar yapılması önerilir. Mesleğe alım şartlarındaki yetersizliklerin giderilmesi için teorik sınavların yanında ilgi, istek ve becerilerinin değerlendirileceği, kültürel dokunun dikkate alındığı bir sınav sistemi getirilebilir. Hizmet öncesi profesyonelleşme sürecinde önem arz etmektedir. Özellikle hizmet öncesi aldıkları eğitimler, hizmet öncesi eğitim ortamları ya da öğretim elemanlarının profesyonelliklerine veya profesyonel gelişimlerine yönelik çalışmalar da yapılabilir.

Kaynakça

- Addie, K.L.(2005).*Proficiency-based standards reform: Implications for teacher Professionalism and accountability*. Unpublished dissertation, University of Oregon, Oregon, USA. (ProQest Digital Dissertations database, publication no.AAT 3181079).
- Bayhan, G. (2011). *Öğretmenlerin Profesyonelliğin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Bakioğlu, A.(2009). *Çağdaş Sınıf Yönetimi* (pp.2-10). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Beijaard, D., Verloop, N., & Vermunt, J.D. (2000). Teachers' perceptions of professional identity: an exploratory study from a personal knowledge perspective. *Teaching and teacher Education* ,16,749-764.

- Canbulat,A.K.(2014).Öğretim Elemanlarının Görüşlerine Göre Öğretmene Yeterlilikleri ve Öğretmen Adayı Belirleme Sürecine İlişkin Bir Değerlendirme.*Cumhuriyet International Journal of Education-CIJE e-ISSN:2147-1606.3(3)*,1-11
- Çelikten,M., Şanal ,M. Ve Yeni,Ö.Y. (2005). Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri.*Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19,207-237.
- Çermik, H., Doğan, B. ve Şahin, A. (2010). Sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini tercih sebepleri.*Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2),201-212.
- Darling- Hammand, L., & Berry, B. (2006). Highly qualified teachers for All. *Educational Leadership*,64 (3),14-20
- Doreen,S.,& Prieur,D.(1996).*Teacher Professionalism and School Leadership: An Antithesis? Education*,116(3),393-396
- Eisenhart, M. ve Borko, H. (1993).*Designing Classroom Research: Themes,Issues and Struggles*. Boston,MA: Allyn and Bacon.
- Garmston,R.J.(1998).The persuasive art of presenting: Becoming expert teachers, Part one.*Journal of Staff Development*, 19(1),60-63.
- Gömlüksiz, M. N. Ve Bulu , İ. (2006). Yeni Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programına ilişkin Öğretmen Görüşleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2),173-192.
- Kostogrzy, A (2007).Spaces of Professional Learning Remapping Teacher Professionalism. A. Berry, A. Clemans & A. Kostogriz (Eds.),*Dimensions of Professional Learning-Professionalism, Practice and Identity*, 23-36 Rotterdam: Sense Publishers.
- Kramer, P.A. (2003).ABC'S of Professional .http://findarticles.com/p/articles/miqa4009/is_200310/ai_n9335960 adresinden 15 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.
- Sachs,J.(2003) *The Activist Teaching Profession*, Buckingham: Open University Press
- Shulman, Lee, S.(1986),Those who understand; Knowledge growth in teaching.*Educational Researcher*, 15(2),4-14.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (pp.148-259) Ankara: Seçkin Yayınevi,9.baskı

SOSYAL KOPUKLUK VE MÜKEMMELİYETÇİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE BİR ALAN ÇALIŞMASI

Mustafa TAŞLIYAN¹, Salih YEŞİL², Buket SEZER³, Hüseyin ÇİÇEKLİOĞLU⁴

Özet

Çalışmada Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde öğrenim gören lisans öğrencilerinin sosyal kopukluk ve mükemmeliyetçilik algılarını araştırmak ve bu iki değişken arasındaki ilişkiyi ölçmek amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklem çerçevesini 252 lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrenciler sosyal bilimler alanından seçilmiştir. Bu amaçla veri toplamak için bir anket hazırlanmış olup, ankette bulunan önermeler ilgili yabancı literatürden türetilmiştir. Elde edilen veriler SPSS programında analiz edilerek bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Kopukluk, Mükemmeliyetçilik

RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL DISCONNECTION AND PERFECTIONISM: AN EMPIRICAL STUDY ON UNIVERSITY STUDENT

Abstract

It is aimed to investigate university students' perceptions regarding of social disconnection and perfectionism in Kahramanmaraş Sütçü İmam University and measure the relationship between this two variable. In this context, the study's sample frame consists of 252 university students in Kahramanmaraş. Students are selected from the area of social sciences. For this purpose, a questionnaire was prepared to collect data. Propositions are derived from the relevant foreign literature in the survey. Collected data was analyzed with SPSS and reached some findings.

Keywords: Social Disconnection, Perfectionism

1. Giriş

Günümüzde insanların sosyal yaşamlarını etkileyen en önemli unsurlardan biri insanların birbirlerine yapmış oldukları yorumlardır. Sosyal dünyamız bizlere yapılan yorumlardan oldukça etkilendiğinden; günlük yaşantımızda ruh halimiz sürekli bir değişkenlik arz etmektedir (Sherry vd., 2013: 693). Bu nedenle iletişim kurarken, bunun nasıl ve hangi yoldan gerçekleştirildiğison derece önemlidir. İletişimin sağlıklı olmadığı yerde ise bazı aksaklıkların meydana gelmesi kaçınılmazdır. Bu aksaklıklardan biri de kişinin çevresinden aldığı olumsuz tepki ya da davranışlardan korunmak için, kendisini toplumdan izole etmesi şeklinde tanımlanan “sosyal kopukluk” tur.

¹ Prof.Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, mustafatasliyan@hotmail.com

² Doç.Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, syes66@hotmail.com

³ Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, buketsezer86@gmail.com

⁴ Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, huseyinciceklioglu@gmail.com

Daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde, mükemmeliyetçi insanların toplumda kabul görmedikleri ve topluma ait olmadıklarına dair algılarının, bu kişileri sosyal kopukluğa ittiğini öne süren araştırmalara rastlanılmıştır (Barnett ve Johnson, 2016: 200; Sherry vd., 2013: 693).

Bu çalışmada, sosyal kopukluk, ve mükemmeliyetçilik arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiş olup, anket yöntemi aracılığıyla toplanan veriler SPSS paket programında test edilmiş ve çeşitli bulgular elde edilmiştir. Bu çerçevede araştırmanın teorik kısmını oluşturan temel kavramlara ilişkin bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1 Sosyal Kopukluk

Kopukluk sistemden veya toplumdaki kasti bir şekilde yani istekli ve bilerek ayrılmak, bir başına kalmaktır (Hermoso vd., 2015:1039). Sosyal kopukluk, kişinin, dış çevresi tarafından onaylanmadığı ya da dış çevresinin kendisinden memnun olmadığı gibi algılarını kapsar (Sherry vd., 2013: 692). Sosyal kopukluk, kendini yalnız hissetmek (Eisenberger, 2010: 558); toplum tarafından olumsuz değerlendirilme korkusu, reddedilme, yalnız kalma, terkedilmeye karşı kişinin hassasiyetinin artışı olarak da tanımlanmaktadır(Moieni vd., 2015: 337).

Sosyal kopukluk, sürekli eleştiriye maruz kalma, yadırganma, dışlanma, reddedilme gibi davranışlara bağlı olarak bireyin toplumdaki giderek soyutlanması olarak da açıklanmaktadır (Sherry vd., 2013: 692). Yabancılaşma hissi, ait olma duygusundan yoksun oluş, sosyal destek algısının yokluğu, gelecek hakkındaki umutsuzluk sosyal kopukluk nedenleri arasında gösterilmektedir (Cha, 2016: 149). Düzenli sosyal iletişimdeki (temas) kopukluk, kişinin kendisini soyutlanmış ve yalnız hissetmesi gibi duygulara neden olabilmektedir (Yaşar vd., 2016:9).

Sosyal destek algısının yokluğunun, kişiyi sosyal kopukluğa ittiği belirtilmektedir. Sosyal destek ise, kişinin çevresinde bulunan kişiler tarafından sevilmesi, değer görmesi, dikkate alınması, umursanması, bilgilendirilmesi, kendisine ihtiyaç duyulduğunu bilmesi, iletişim ağı içinde olması, ailesi, arkadaşları ve ailesinden yardım alması olarak açıklanmaktadır(Barnett ve Johnson, 2016: 201).

2.2. Mükemmeliyetçilik

Mükemmeliyetçilik, kusursuz olmak ve aşırı yüksek performans standartlarına ulaşmak için üstün çaba sarfeden, kişinin bazen dış çevresini bazen kendisini acımasızca eleştirmesi ile sonuçlanan yaygın bir kişilik özelliğidir (Chang vd., 2016:260). Mükemmeliyetçilik, çok boyutlu bir kişilik eğilimi olmakla beraber, kişinin kendi performansını aşırı yüksek standartlar ile değerlendirme kaygısı taşımasıdır (Stoeber, 2008: 339). Mükemmeliyetçilik, ulaşılması mümkün olmayan ve gerçekçi olmayan hedefler koymak, sabit fikirlilik ve yüksek özeleştiri ile ilişkilendirilmekle birlikte, psikopatolojide savunmasızlık faktörü ve düşük zihinsel sağlık göstergesi olduğu da belirtilmektedir (Patston ve Osborne, 2016:42).

Yine yapılan başka bir tanıma göre, mükemmeliyetçilik kişisel bir davranış kalıbı olup, pek çok insanın tecrübe ettiği bir yük olarak görülmektedir. Ayrıca, mükemmeliyetçilik kişiler

arası ve sosyal olumsuz psikolojik ve duygusal sonuçlarla ilişkilendirilmektedir. Mükemmeliyetçiliğin daha düşük sosyal desteğe neden olduğu da yapılan çalışmalar arasındadır; düşük sosyal destek, sosyal kopukluğu desteklemektedir (Barnett ve Johnson, 2016: 200).

Daha önceki çalışmalarda, mükemmeliyetçiliğin tek boyutlu, negatif kişisel bir davranış olarak görülürken, daha sonra bunun hem olumlu hem de olumsuz iki yönü olduğu saptanmıştır (Cha, 2016: 148). Olumlu yönü “uyumlu mükemmeliyetçilik”, olumsuz yönü ise “uyumsuz mükemmeliyetçilik” olarak ele alınmaktadır (Barnett ve Johnson, 2016: 200). Ama hala, yüksek düzeyde mükemmeliyetçi olmanın neden bazı durumlarda faydalı, bazı durumlarda ise olumsuzluğa yol açtığı kavramsallaştırıla bilinmiş değildir (Taylor vd., 2016:1).

Mükemmeliyetçi davranışlar sergilemenin kişiler arası boyutunda kendini birey olarak kabullendirme, kendini bir yere ait veya bağlı hissetme ihtiyacı bulunur. Kişinin bu ihtiyacının karşılanması, başkaları tarafından kabul görmesi ve dikkate alınması mükemmeliyetçiliğini geliştirir. Ama, mükemmeliyetçi davranışlar, kişiler arası ilişkilerde mesafenin veya problemin büyümesine ya da sosyal çevreden daha fazla kopmaya da neden olabilir (Chen vd., 2012: 937).

Mükemmel olma endişesi, başarısızlıklara karşı olumsuz tepki vermek, kişinin başkalarının eleştirilerinin veya beklentilerinin üstünde abartılmış şekilde kaygı duyması, kendinde sürekli kusur bulmak gibi faktörlerin sosyal kopuklukla ilişkili olduğu belirtilmektedir. Mükemmel olma kaygısının sosyal kopukluğa neden olduğu ileri sürülmektedir (Sherry vd., 2013:692). Ayrıca başka bir çalışmaya göre de, mükemmeliyetçi olan yetişkinlerin, mükemmeliyetçi olmayan yetişkinlere göre daha yıkıcı ve daha az sosyal ilişkiler kurdukları saptanmıştır (Chen vd., 2012: 937).

3. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmanın temel amacı, sosyal kopukluk ile mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkinin araştırılması ve sosyal kopukluğun mükemmeliyetçilik üzerindeki etkisini açığa çıkartmaktır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Hazırlanan anketler Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi’nde öğrenim gören 252 lisans öğrencisine elden dağıtılmış ve toplanan anket verileri SPSS 21 programında değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde frekans analizi, güvenilirlik, korelasyon analizleri kullanılmıştır.

4. Bulgular

Tablo 1’de anketi yanıtlayan katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 40,1’i erkeklerden, % 59,9’u kızlardan oluşmaktadır. Katılımcıların % 47,6’sı 21-22 yaş aralığında olan öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 58,7’si İngilizce, %4,4’ü İngilizce ve Arapça, % 2,8’i İngilizce ve Almanca dillerini biliyorken; % 26,6’sı hiç dil bilmediklerini belirtmişlerdir. Katılımcılara bildikleri dilin seviyesi sorulduğunda %38,5’ i temel düzeyde, % 28,6’sı orta düzeyde, % 7,1’i ise ileri düzeyde konuşabildiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların aylık harcadıkları para miktarı sorulduğunda, % 46’sı 301-500 TL arası para harcadığını; % 31’i 1 yıldır, % 25’i 2 yıldır, %26,2’si 3 yıldır, % 11,9’u 4 yıldır, %5,6’sı 5 yıldır aynı üniversitede olduğunu söylemişlerdir. Birinci sınıfta okuyan %26,2, ikinci sınıfta okuyan %43,7, üçüncü sınıfta okuyan % 15,5, dördüncü sınıfta okuyan ise % 14,7 katılımcı vardır. Katılımcıların okudukları sınıf ile aynı üniversitede kaç yıldır buldukları arasındaki fark hazırlık okuyanlar ile okulu uzatan öğrencilerin varlığından

kaynaklanmaktadır. Katılımcılara annelerinin eğitim durumu sorulduğunda, % 6,3' annesinin hiç eğitim almadığını ve okuma - yazma bilmediğini, %8,7'si eğitim almadığını fakat okuma-yazma bildiğini, %51,6'sı ilkokul, % 15,5'i orta okul, % 13,9'u lise, %3,2'si ise üniversite mezunu olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılara babalarının eğitim durumu sorulduğunda, % 0,8'I babasının hiç eğitim almadığını ve okuma - yazma bilmediğini, %3,2'si eğitim almadığını fakat okuma-yazma bildiğini, %40' ı ilkokul, % 19'u orta okul, % 23,4'ü lise, %11,5'i ise üniversite mezunu olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların % 90,1'i akıllı telefona sahiptir. Katılımcıların % 48'i diz üstü bilgisayara sahipken, %52'si diz üstü bilgisayara sahip olmadığını belirtmişlerdir. Buldukları ilde nerede kaldıkları sorusuna ise, %12,3'ü özel öğrenci yurdu, % 31,7'si devlet yurdunda, % 25,4'ü kiralık evde, % 30,6'sı ise ailesinin yanında kaldıklarını belirtmiştir.

Tablo 1: Demografik Özellikler

Genel Bilgiler	Sayı	%	Genel Bilgiler	Sayı	%
Yaş dağılımları			Biline Dil		
17-18 arası	14	5,6	İngilizce	148	58,7
19-20 arası	68	27,0	Arapça	2	0,8
21-22 arası	120	47,6	Rusça	1	0,4
23-24 arası	38	15,1	Diğer	16	6,3
25 ve üstü	12	4,8	Hiçbiri	67	26,6
Toplam	252	100,0	İngilizce ve Arapça	11	4,4
			İngilizce ve Almanca	7	2,8
			Toplam	252	100,0
Cinsiyet			Bildiği Dil Seviyesi		
Kadın	151	59,9	Temel Düzeyde	97	38,5
Erkek	101	40,1	Orta Düzeyde	72	28,6
Toplam	252	100,0	İleri Düzeyde	18	7,1
			Dil Bilmiyor	65	25,8
			Toplam	252	100,0
Aylık harcadıkları Para Miktarı (aylık)			Toplam Kardeş Sayısı		
100-300TL	38	15,1	1	37	14,7
301-500TL	116	46,0	2	70	27,8
501-700 TL	37	14,7	3	48	19,0
701-900TL	19	7,5	4 ve üzeri	91	36,1
901-1100 TL	12	4,8	Kardeşim yok	6	2,4
1101-1300 TL	9	3,6	Toplam	252	100,0
1301 ve üzeri	21	8,3			
Toplam	252	100,0			
Kaçıncı Sınıf Öğrencisi			Kaç yıldır aynı üniversitede bulunduğu		
1. sınıf	66	26,2	1 yıl	78	31,0
2. sınıf	110	43,7	2 yıl	63	25,0
3. sınıf	39	15,5	3 yıl	66	26,2
4. sınıf	37	14,7	4 yıl	30	11,9
Toplam	252	100,0	5 yıl	14	5,6
			6yıl		
			7 yıl	1	,4
			Toplam	252	100,0

Annenin eğitim durumu			Babanın eğitim durumu		
Hiç ögr. Görmemiş, okuma yazma bilmiyor	16	6,3	Hiç ögr. Görmemiş, okuma yazma bilmiyor	2	,8
Hiç ögr. Görmemiş, ama okuma yazma biliyor	22	8,7	Hiç ögr. Görmemiş, ama okuma yazma biliyor	8	3,2
İlkokul mezunu	130	51,6	İlkokul mezunu	101	40,1
Ortaokul mezunu	39	15,5	Ortaokul mezunu	50	19,8
Lise mezunu	35	13,9	Lise mezunu	59	23,4
Üniversite mezunu	8	3,2	Üniversite mezunu	29	11,5
Yüksek lisans	1	,4	Yüksek lisans	1	,4
Doktora	1	,4	Doktora	1	,8
Toplam	252	100,0	Toplam	252	100,0
Kendine ait akıllı telefon var m?			Kendine ait diz üstü bilgisayar var m?		
Evet	25	9,9	Evet	121	48,0
Hayır	252	100,0	Hayır	131	52,0
Toplam			Toplam	252	100,0
Bulduğunuz ilde kaldığınız yer			Kendine ait araba var m?		
Özel Öğrenci yurdu	31	12,3	Evet	21	8,3
Devlet yurdu	84	31,7	Hayır	231	91,7
Kiralık ev	64	25,4	Toplam	252	100,0
Aile yanında	77	30,6			
Toplam	252	100,0			

Tablo 2. Güvenilirlik Analizi

Değişkenler	Önerme sayısı	Cronbach Alfa Değeri
Sosyal Kopukluk		
Farkındalık	6	0,721
Önem	8	0,814
Güven	4	0,564
Mük. Olm. Çabası	4	0,830
Mük. olunmazsa ver. Tepki	4	0,773

Araştırmada çalışanların sosyal kopukluk ve mükemmeliyetçilik algılarını ölçmek amacıyla daha önceki çalışmalarda geçerliliği ve güvenilirliği sınanmış ölçeklerden yararlanılmıştır. Ankette yer alan sosyal kopukluğa ilişkin sorular, Elliott vd., (2004) ait olup; mükemmeliyetçiliğe ait sorular ise Stoeber vd. (2008) ölçeğinden alınmıştır. Ankette sosyal kopukluk soruları, 6'sı farkındalık, 8'i önem ve 4'ü güven olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Mükemmeliyetçilik ölçeği ise, 4'ü mükemmel olma çabası, 4'ü ise mükemmel olunmadığında verilen olumsuz tepkiler şeklinde olan iki boyuttan oluşmaktadır.

Ölçeklerin güvenilirliklerini ölçmek amacıyla güvenilirlik testi yapılmış, güvenilirliği düşürdüğü tespit edilen 8 soru değerlendirilmiştir. Tablo 2'de ölçeklerin madde sayıları ve Cronbach alfa değerleri verilmiştir.

Öğrencilerin sosyal kopukluk ve mükemmeliyetçilik algıları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacı ile korelasyon analizi yapılmıştır. Tablo 3 incelendiğinde sosyal kopukluğun alt boyutlarından olan farkındalık boyutunun, yine sosyal kopukluğun diğer bir alt boyutu olan önem değişkenlerinin birbirleri ile pozitif yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Farkındalık değişkeni ile güven değişkenleri arasında negatif yönde anlamlı ilişki vardır. Farkındalık ve mükemmel olma çabası arasında negatif yönde anlamlı ilişki vardır. Farkındalık ve mükemmel olunamadığında verilen olumsuz tepki arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır. Güven ve önem değişkenleri arasında negatif yönde anlamlı ilişki vardır. Mükemmel olma çabası ve önem değişkenlerinin birbirleri ile negatif yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Mükemmel olunamadığında verilen olumsuz tepki ve önem değişkeni arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır. Mükemmel olma çabası ve güven değişkeni arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır. Mükemmel olunamadığında verilen olumsuz tepki ve güven değişkeni arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır. Ve son olarak mükemmel olma çabası ve mükemmel olunamadığında verilen olumsuz tepki değişkenleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır.

Tablo 3. Korelasyon Analizi

	Farkındalık	Önem	Güven	Mük. Olma Çabası	Mük. Olma. Olumsuz tepki
Farkındalık	1				
Önem	0,688**	1			
Güven	-0,483**	-0,456**	1		
Mük. Olma Çabası	-0,070	-0,104	0,299**	1	
Mük. Olma. Olumsuz tepki	0,182**	0,157*	0,027	0,444**	1

** p<.0,01

5. Sonuç

Araştırmaya 101'I erkek, 151'I kız olmak üzere toplamda 252 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların %47,6'sını 21-22yaş grubu öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal kopukluk algıları ile mükemmeliyetçilik algıları arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Mükemmel olunamadığında verilen olumsuz tepki değişkeni ile sosyal kopukluğun tüm alt boyutları (farkındalık, önem, güven) arasında pozitif anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Mükemmel olma çabası değişkeni ile sosyal kopukluğun iki alt boyutu olan farkındalık ve önem arasında negatif yönde anlamlı ilişki varken; güven değişkeni ile ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Barnett, M. D. Ve Johnson, D. M. (2016). The Perfectionism Social Disconnection Model: The Mediating Role of Communication Styles, *Personality and Individual Differences*, 94, 200-205.
- Cha, M. (2016). The Mediation Effect of Mattering and Self- Esteem in the Relationship Between Socially Prescribed Perfectionism and Depression: Based on the Social Disconnection Model, *Personality and Individual Differences*, 88, 148-159.
- Chen, C., Hewitt, P. L., Flett, G. L., Cassels, T. G., Birch, S. ve Blasberg, J. S. (2012). Insecure Attachment, Perfectionistic Self-Presentation, And Social Disconnection In Adolescents, *Personality and Individual Differences*, 52, 936-941.
- Eisenberger, N. I., Inagaki, T. K., Mashal, N. M. ve Irwin, M. R. (2010). Inflammation and Social Experience: An Inflammatory Challenge Induces Feelings Of Social Disconnection in Addition to Depressed Mood, *Behavior and Immunity*, 24, 558-563.
- Elliott, G. C., KAO, S. Ve Grant, A. (2004). Mattering: Empirical Validation of a Social-Psychological Concept, *Self and Identity*, 3: 339-354.
- Hermoso, C. V., Stephanie R. Hartley, J., Linke, S., (2015). Systematic planning of disconnection to enhance conservation success in a modified World, *Science of the Total Environment*, 536, 1038-1044.
- Moieni, M., Irwin, M. R., Jevtica, I., Breen, E. C., Chob, H. J., Arevalo, J. M. G., Mac, J., Cole, S. W. ve Eisenberger, N. I. (2015). Trait Sensitivity To Social Disconnection Enhances Pro-Inflammatory Responses To A Randomized Controlled Trial Of Endotoxin, *Psychoneuroendocrinology*, 62, 336-342.
- Sherry, S. B., MacKinnon, A. L., Fossum, K., Antony, M. M., Stewart, S. H., Sherry, D. L., Nealis, L. J. Ve Mushquash, A. R. (2013). Perfectionism, Discrepancies and Depression: Testing the Perfectionism Social Disconnection Model in a Short-Term, Four- Wave Longitudinal Study, *Personality and Individual Differences*, 54, 692-697.
- Stoeber, J., Mutinelli, S., Corr, P. J., (2016). Perfectionism in students and positive career planning attitudes, *Personality and Individual Differences* 97, 256-259.
- Taylor, J. J., Papay, K. A., Webb, J. B. Ve Reeve, C. L. (2016). The Good, The Bad, And The Interactive: Evaluative Concerns Perfectionism Moderates The Effect Of Personal Strivings Perfectionism On Self-Esteem, *Personality and Individual Differences* 95, 1-5.
- Yaşar, A., Alpsoy, F. Ve Taçgin, E. (2016). Çağrı Merkezlerinin İş Sağlığı Ve Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1).
- Chang, H., Chou, Y., Liou, J. Ve Tu, Y. (2016). The Effects Of Perfectionism On Innovative Behavior And Job Burnout: Team Workplace Friendship As A Moderator, *Personality and Individual Differences*, 96 (2016) 260-265.
- Patston, T., Margaret S. Osborn, M. S. (2016). The Developmental Features Of Music Performance Anxiety And Perfectionism In School Age Music Student, *Performance Enhancement & Health*, 4, 42-49.

SOSYAL MEDYA KULLANIM AMAÇLARI, DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER VE AKADEMİK BAŞARI ARASINDAKİ İLİŞKİ: BAHÇE MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ

Sevda DEMİR¹, Ömer Okan FETTAHLIOĞLU²

Özet

Bilgi çağı olarak adlandırılan son çeyrek asırdır, teknolojinin gelişimine paralel olarak yaygınlaşan ve hemen hemen her alanında kullanılmaya başlanan sosyal medya olgusu, insanları olumlu ve olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu bağlamda insanlara hızlı ve nitelikli bilgiler sunan, insanlar arasında iletişimi arttıran ve günlük hayatın belirli bir zaman dilimini işgal eden sosyal medya, insanlar üzerinde bağımlılık etkisi ortaya çıkarabilmektedir.

Araştırmamızın amacı, ön lisans öğrencilerinin sosyal medya kullanım amaçlarını ortaya koyarak sosyal medya kullanım amaçları, demografik değişkenleri ve akademik başarıları arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Araştırmanın evrenini, 2015-2016 Eğitim Öğretim yılı Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Bahçe Meslek Yüksek Okulu'nda altı farklı bölümde öğrenim gören 234 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Eren (2014) tarafından geliştirilen "Sosyal Medya Kullanım Amacı Ölçeği"nden yararlanılmıştır. Çalışmamızda uygulanan anket üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öğrencilerin demografik özellikleri ile sosyal medya kullanım süreleri ve türleri hakkında bilgi alınabilecek sorulara yer verilirken, ikinci bölümde öğrencilerin sosyal medya kullanım amaçlarına yönelik sorulara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise, sosyal medya kullanımının etkileri hususunda öğrencilerin farkındalıkları ile ilgili sorulara yer verilerek anket çalışması sonlandırılmıştır. SPSS 20.0 paket programı kullanılarak yapılan değerlendirme sonucunda; sosyal medya ağlarından facebook, twitter ve Instagram'ın öğrenciler tarafından en fazla kullanılan sosyal ağlar olduğu görülmüştür. Ayrıca kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla sosyal medyayı daha bilinçli kullandıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Sosyal Medya Araçları, Sosyal Medya Kullanım Amaçları

THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL MEDIA USAGE PURPOSE, DEMOGRAPHIC VARIABLES AND ACADEMIC ACHIEVEMENT: THE CASE OF BAHÇE VOCATIONAL SCHOOL

Abstract

The information age called the last quarter century is in parallel with the development of widespread technology and the phenomenon of social media that have a negative and positive effect on people. In this context, offering quick and qualified information, increase communication among people and occupying a specific timeframe of everyday life, social media, dependency effect on people can occur.

¹Öğr. Gör., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Bahçe Meslek Yüksekokulu, sevdademir@osmaniye.edu.tr

²Yrd. Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ofettahlioglu@hotmail.com

The purpose of the study, for putting forth the social media usage purpose of undergraduate students, is to determine the relationship between social media usage purpose, demographic variables and academic achievement. The population of the study, 2015-2016 academic year Osmaniye Korkut Ata University Bahçe Vocational High School, 234 Students studying in six different parts of the questionnaire form. Data collection tool, Eren (2014) "Social Media Usage Cause Scale" which was benefited. Survey carried out in our study consists of three parts. The first part consists of the demographic questions, students can learn about social media usage time and place given the demographic characteristics of species, second part is given to questions related to students' social media usage purpose. In the third part, the students regarding the impact of social media usage by accommodating the questions related to awareness of the survey were terminated. In the result assessment process by using SPSS 20.00 package is the social network facebook, twitter and Instagram has been shown to be the most widely used social networks by students. In addition, female students than male students were found to use social media more aware

Keywords: Social Media, Social Media Tools, Purposes of Social Media Use

1. Giriş

Bilgi teknolojileri ve iletişim teknolojileri günümüzde son derece hızlı bir şekilde değişmekte ve dönüşmektedir. Artık pek çok kişi sosyal medya sitelerinde profil sahibi olmakta, video ve görsel paylaşım sitelerinde paylaşımlarda bulunmakta, blog içerikleri oluşturmaktadır. Sosyal medya, kişilere diğer arkadaşları ile bağlantıda kalma, paylaşımlarda bulunma, yeni arkadaşlar bulma gibi olanaklar sunarak yeni bir medyanın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Modern anlamda tanınan ilk sosyal medya ağ sitesi, **sixdegress.com**' dur. 1997 yılında yaygınlaşmaya başlayan sixdegress.com, profil ve arkadaş listesi oluşturma imkanı vererek 1998 yılı başlarında kullanıcılarına arkadaş listelerinde dolaşma imkânı vermiştir. 2003 ve 2004 yıllarında Myspace ve Facebook gibi sosyal ağ siteleri kurulmuş ve bunlardan Facebook gün geçtikçe popülerliğini arttırmıştır. Bir diğer sosyal medya ağlarından olan ve popülerliğini günümüzde de korumaya devam eden Twitter 2006 yılında Jack Dorsey tarafından geliştirilmiştir (Alican ve Saban, 2013: 3).

Yeni iletişim teknolojileri sayesinde mesajlaşma çılgınlığının zirvede yer aldığı günümüzde, gerek kurumlar gerekse de insanlar birtakım çalışmalara bilerek ya da bilmeyerek duyarsız hale gelmektedir. Bu duyarsızlıkla birlikte farklı davranış kalıpları geliştirmekte, insanları yeni arayışlara, yeni iletişim mecralarına yönlendirmektedir. Aslında 70'lerde başlayan ve 90'lı yıllardan sonra hızla devam eden internet kullanımı, web sitelerinin, portalların yaygınlaşmasıyla kullanıcı sayısını artırmış, 2000'li yıllarda sosyal medyanın işlerlik kazanmasıyla her kesimden insanın ilgisini çekecek noktalara ulaşmıştır (Vural ve Bat, 2010: 3349).

Yeni teknolojilerin, çocukların ve gençlerin yaşamlarını nasıl etkilediği hala tartışmalı bir konudur. Bazı araştırmacılar, öğrencilerin öğrenme becerilerini geliştirmede sosyal medyayı kullanmalarının yararlı olacağını vurgularken, sosyal medya kullanımındaki yaş sınırının 13 olmasına rağmen yeni teknolojiler kullanmaya başlama yaşının daha erken yaşlara tekabül etmesini tehlikeli bulan araştırmacılar da söz konusudur. Sosyal medyanın olumsuz yanlarını vurgulayan çalışmalar incelendiğinde odak noktasının facebook gibi sosyal medya araçlarına yönelik olduğu vurgulanmıştır (Eren, 2014: 231).

Çalışmamızda öncelikli olarak sosyal medya ve kullanımı hakkında kuramsal çerçeve incelenecek, daha sonra ise araştırmamızın evrenini oluşturan Bahçe Meslek Yüksekokulu Öğrencilerine uygulanan anket sonucu elde edilen veriler ve bulgulara yer verilecektir. Son kısımda ise çalışmamız özetlenerek konu hakkında önerilere değinilecektir.

2. Kuramsal Çerçeve

Sosyal medya, zaman ve mekân sınırlaması olmadan (mobil tabanlı), paylaşımın, tartışmanın esas olduğu bir insanî iletişim şeklidir (<https://tr.wikipedia.org>, 06.04.2016). Diğer bir tanıma göre, sosyal medya, ağ teknolojilerini kullanarak, kullanıcılar arasında etkileşim sağlayan araç, hizmet ve uygulamalar bütünüdür (Body, 2007'den akt. Eren, 2014: 231). Günümüzde dünya ile birlikte ülkemizde de popüler olan sosyal medya araçlarına örnek olarak, Sosyal Ağ web siteleri Facebook, Twitter, Instagram vs. gibi internet uygulamaları gösterilebilir.

İnsanlar sosyal medyayı çeşitli amaçlarla kullanabilmektedirler. Bu amaçlar kullanılan sosyal medya araçlarına göre farklılık gösterirken genel olarak kişiler arasında iletişim kurma, bilgi erişimi ve paylaşımı ve eğlence gibi amaçlar ön plana çıkmaktadır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde facebook gibi sosyal medya araçlarını kullanan üniversite öğrencilerinin bu sosyal medya araçlarını kullanmayan öğrencilere göre ders çalışmaya daha az zaman ayırdıkları ve notlarının daha düşük olduğu görülmüştür (Kalpidou, Costin ve Morris, 2011: 188).

Lenhart ve diğerleri (2010) tarafından ABD'de yaşları 12-17 arasında değişen gençler arasında gerçekleştirilen çalışmada, gençlerin yaklaşık %73'ünün sosyal medyayı kullandığı tespit edilmiştir (Eren, 2014: 231). Alican ve Saban (2013) tarafından Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre ise, ortaokul ve lise seviyesindeki öğrencilerin %89'unun sosyal medya araçlarını aktif olarak kullandıkları tespit edilmiştir (Alican ve Saban, 2013: 12)

Ayrıca Diaz, Evans ve Gallagher (2011) yapmış oldukları çalışmada, öğrencilerin ders çalışma konusunda verimsiz olmasının yanında sosyal medyanın, özel bilgileri ve zararlı birçok içeriği dikkatsizce paylaştıkları, zamanın büyük bir kısmının sosyal medyada geçirilmesi sonucu kitap okuma vs. faaliyetlere daha az zaman ayırdıkları gözlemlenmiştir. Schill (2011), sosyal medya araçlarından bazılarının (facebook, twitter, whatsapp, instagram, oyun siteleri vs.) zamanı verimsiz kullanma, arkadaşlarına cevap yetiştirme gibi olumsuz davranışları teşvik ettiğini, öğrencilerden %80'inin bir taraftan ders çalışırken, diğer taraftan da mesajlaştığını, bu durumun ise dikkat dağınıklığına neden olduğunu belirtmiştir (Eren, 2014: 232).

Sosyal medya ile ilgili literatürde sadece olumsuz çalışmalar yer almamaktadır. Stansbury (2011) okulda sosyal medya kullanımını; gerçek dünya uygulamalarını eğitimle bütünleştirme, eğitimciler arasında iletişim kurma, işbirlikli öğrenme ve öğretme, kültürlerarası iletişim ve dil öğrenimi, uzaktan eğitim, ailelerle iletişim kurma, öğrenciler ve velilerle duyuru paylaşma, sosyal yardımlaşma, kişisel ve mesleki gelişime katkı sağlama ve son olarak değerlendirme araçları geliştirme olmak üzere on grupta toplamıştır (<http://www.eschoolnews.com>, 10.04.2016). Öğrencilerin ve öğretmenlerin sosyal medya araçları vasıtasıyla basit adımları takip ederek eğitim amaçlı bir grup oluşturması, kendi aralarında paylaşımları yapmaları, iletişim kurabilmeleri kolaylıkla yapılabilmektedir. Ayrıca öğrenim ve öğretim süreçlerinin metin, video, ses, gibi materyallerle zenginleştirilerek

öğrencilerin öğrenme sürecini desteklenmesi ve öğretmenin öğretim ve değerlendirme sürecine destek olması gibi imkanları da sağlamaktadır.

Türkiye’de ise internet kullanımı her geçen yıl artarak daha fazla önem kazanmaktadır. Türkiye’de 2009 yılı Nisan ayı içerisinde gerçekleştirilen “Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması” sonuçlarına göre hanelerin % 30’ı internet erişimine sahiptir. Yine 2015 Nisan ayı itibarıyla internet kullanım oranı %55,9 olarak belirlenmiştir. Türkiye genelinde on hanenin yedisi internet erişimine sahipken, interneti kullanmayanların kullanmama gerekçeleri sırasıyla, ihtiyaç duymamaları, internet kullanımını konusunda yeterince bilgi sahibi olmamaları ve bağlantı ücretlerinin yüksekliği şeklinde belirlenmiştir (www.tuik.gov.tr, 06.04.2016).

Aşağıda sosyal medya ve etkileri üzerine yapılmış bazı çalışmalara yer verilmiştir. Aslında sosyal medyanın bu denli yaşamla bütünleştiği bir durumda insanların sosyal medyadan uzaklaştırılmaya çalışılması doğru bir davranış olmayacaktır. Aynı zamanda elde edilen verilere bakıldığında sosyal medya kullanım oranlarının yıllar geçtikçe artması bunun mümkün olmayacağına da bir kanıttır. Yapılması gereken sosyal medyanın yararlı olan taraflarından maksimum seviyede yararlanılmasının sağlanması bunun içinde bireylerin sosyal medya konusunda bilinçlendirilmesi olmaktadır.

Sosyal Medya ile İlgili Yapılmış Olan Çalışmalar		
İlişkili Konular	Yazarlar	Bulgular
Sosyal Medya, Tutum ve Alışkanlıklar	Otrar ve Argın (2014)	Öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarının, sosyal medya ve internet kullanım alışkanlıkları açısından incelenmesi hedeflenmiş, öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarının; sosyal medya sitelerine üye olma, sosyal medyayı kullanma süresi, kullanma sıklığı, sosyal medyaya her girdiklerinde harcadıkları ortalama süre ve en fazla kullandıkları sosyal medya sitesi değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.
Sosyal Ağ Kullanım Sebepleri ve Eğitim	Tonbuloğlu ve İşman (2014), Uysal (2013)	Öğretmenlerin, sosyal ağları çoğunlukla haber okuma, video, fotoğraf, karikatür, güzel söz paylaşımı gibi konularda kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu ders kapsamında sosyal ağlara yer vermediklerini ifade etmişlerdir. Meslek lisesi öğrencilerinin görüşlerine göre sosyal medya sitelerinin lise eğitiminde olumlu katkısı olduğu, eğitsel bağlamda kullanılmasının iletişim, işbirliği ve kaynak paylaşımı konusunda yararlı olacağı bulunmuştur.
Sosyal Ağ Kullanımının Öğrenciler Üzerindeki Etkisi	Koç ve Karabatak (2011)	Öğrenciler, her ne kadar sosyal ağların kendilerine zararı olmadığını, ders başarılarını olumsuz yönde etkilemediğini belirtirler de aynı zamanda sosyal ağları yararlı bir şekilde kullanmadıklarını belirtmeleri, aslında sosyal ağların kazanımlarından çok da fazla faydalanılmadığı sonucunu ortaya çıkarmıştır.
Sosyal Medya Kullanım Amacı ve Demografik Özellikler	Eren (2014)	Öğrencilerin sosyal medyayı kullanım amaçlarının internet kullanım yılı ve okul türü değişkenlerine göre her iki boyutta da farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin cinsiyetlerine, günlük ve haftalık internet kullanım sürelerine göre kişiler arası etkileşim boyutunda; yaş ve öğrenim düzeylerine göre ise ders hazırlığı boyutunda farklılaşma olduğu belirlenmiştir

Sosyal Ağlardan Facebook ve Eğitim	İşman ve Albayrak (2014)	Öğrencilerin Facebook grubunu, aldıkları ders açısından kullanışlılık, grup çalışmasına katkısı, duyuruların takibi, daha fazla insana erişim ve diğer faktörler açısından yararlı buldukları, bunun yanında grubun getirdiği bazı sınırlılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Sosyal Ağ Benimsenme Süreci ve Eğitim	Mazman (2009)	Sosyal ağların benimsenme süreci ve eğitsel bağlamda kullanımına yönelik çalışmada Facebook'un eğitsel kullanımının açıklanmasına ilişkin bir yapısal eşitlik modeli test edilmiştir.
Sosyal Ağ ve Eğitim	Sabimbona (2013), McLoughlin ve Lee (2007)	Burundi ve Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin sosyal ağları öğrenme ortamında kullanıp kullanmadığını incelemiştir. Türkiye'deki öğrencilerin Burundi'deki öğrencilere göre sosyal ağlarda daha aktif olduğu belirtilmiştir.
Öğrenim Süreci ve Sosyal Ağ	Yuen ve Yuen (2008), Ajjan ve Harsthone (2008)	Sosyal ağların öğrencilerin dijital medya paylaşımı, ortak görüş ve fikir çerçevesinde soru sorma, derse ilişkin kaynak paylaşma, çalışma grupları oluşturma ve sınıf arkadaşları ile iletişim kurma amaçlı kullanımının olduğunu ortaya çıkarmışlardır.
Sosyal medya kullanıcıları, demografik özellikler ve sosyal medya reklamları	Başer (2014)	Dışadönüklük, nevroz ve yaratıcı deneyime açıklık kişilik özellikleri sosyal medya özellikleri açısından diğerlerinden daha belirgin ortaya çıkmıştır. "Hoşça Zaman Geçirme" ve "Profesyonel Gelişim" doyumları ile reklama yönelik tutum arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Kişilik özellikleri, doyumlar ve reklama yönelik tutum bağlamında en ilgili demografik değişken "Yaş"tır.
Sosyal Medya ve Tüketici Davranışları	İşlek (2012)	Satın alma sürecinde tüketicilerin sosyal medya araçlarından etkilendikleri ortaya konulmuştur.
Sosyal Medya Bağımlılığı	Ünal (2015)	Kadınların erkeklere göre sosyal medyada daha fazla meşgul olduğu ve sosyal medyadan daha çok duygusal destek aldığı, erkeklerin ise, sosyal medya ile çatışma halinde olduğu, diğer bir ifade ile olumsuz etkilendiği ortaya çıkmıştır. Yaş, günlük kullanım süresi, ne zamandır kullandığı, uygulama sayısı vs. göre pek çok farklılıklar tespit edilmiştir.

Çalışmamızın bu bölümünden itibaren uygulama kısmına değinilecek Bahçe Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin sosyal medya kullanım amaçları, demografik değişkenleri ve akademik başarıları arasındaki ilişki tespit edilerek daha önce yapılmış olan benzer çalışmalarla kıyaslanacaktır.

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmamızın amacı, Bahçe Meslek Yüksekokulu'nda altı farklı bölümde öğrenim gören öğrencilerinin sosyal medya kullanım amaçlarını ortaya koyarak sosyal medya kullanım amaçları, demografik değişkenleri ve akademik başarıları arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Ayrıca öğrencilerin sosyal medya kullanımındaki farkındalıkları da ölçülmeye çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Önemi

Araştırmamızda, Bahçe Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin demografik özellikleri genel anlamda ortaya konulmuş ve öğrencilerin sosyal medya kullanım amaçları tespit edilerek, sosyal medya kullanımına yönelik farkındalıkları belirlenmiştir. Sosyal medya kullanım amaçlarının demografik yapıya göre değişiklik gösterip göstermediği ortaya çıkarılmıştır.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamızı gerçekleştirirken meydana gelen sınırlılıklar aşağıda sıralanmıştır.

- ✓ Araştırma evreni, 2015-2016 eğitim öğretim yılı ile sınırlıdır.
- ✓ Araştırmanın evreni, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Bahçe Meslek Yüksekokulunda altı farklı bölümde öğrenim gören öğrencilerle sınırlandırılmıştır.
- ✓ Araştırma bulguları anketin yapıldığı meslek yüksekokulundaki öğrencilerin, anketin yapıldığı tarihteki sosyal medyaya ilişkin algılarını yansıtmaktadır.
- ✓ Ankete katılan öğrencilerden Dış Ticaret bölümünde eğitim gören öğrenciler 1. Sınıf öğrencileridir. Dış Ticaret Bölümü haricinde diğer bölümlerin tamamının 1. Sınıf ve 2. Sınıfları bulunmaktadır.

3.4. Araştırma Yöntemi

Araştırmada, öncelikli olarak konu ile ilgili araştırmaları kapsayan literatür taraması yapılmış, uygulama kısmında ise veri toplama yöntemi olarak anket ve gözlem yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak Eren (2014) tarafından geliştirilen “Sosyal Medya Kullanım Amacı Ölçeği”nden yararlanılmıştır. Ankette, 13’ü demografik olmak üzere katılımcılara toplam 32 adet soru yöneltilmiştir.

3.5. Çalışma Evreni ve Örneklem

Çalışma evrenini, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Bahçe Meslek Yüksekokulu’nda aktif olarak kayıtlı olan 652 (Bayan:343, Bay:309) öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise belirtilen dönemde bilfiil okula devam eden 236 öğrenci oluşturmaktadır. Anket çalışmasında 236 öğrenciden dönüş alınmış ancak anketlerden 2’sinin eksik ve hatalı doldurulmasından dolayı kapsam dışı bırakılarak toplam 234 anket değerlendirilmiştir.

3.6. Verilerin Çözümlemesi

Ölçek ve form aracılığıyla toplanan veriler SPSS 20.0 programı ile analiz edilmiştir. Ölçekteki verilere ilişkin frekans ve yüzde dağılımları hesaplanarak tablo ile gösterilmiştir. Sosyal medya kullanım amacı, demografik değişkenler ve akademik başarı arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ise Çapraz Tablo (Crosstabs) testi kullanılmıştır.

3.7. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirilmesi

Sosyal medya kullanım amacı, demografik değişkenler ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi tespit etmeye yönelik, demografik özellikler, sosyal medya kullanım amacı ve farkındalıkları olmak üzere üç bölümden oluşan anket formunun analizi sonucu aşağıdaki bulgular elde edilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alpha) hesaplanmış ve birinci (ders hazırlığı boyutu) ve ikinci (kişilerarası etkileşim

boyutu) faktörün güvenilirlik katsayıları sırasıyla. 78 ve .70 olarak bulunmuştur. Elde edilen verilere göre;

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler		Frekans (N)	Percent (%)
Bölüm	Bilgisayar Teknolojileri	21	%9
	Dış Ticaret	24	%10,3
	Gıda İşleme	58	%24,8
	Kimya ve Kimyasal İşleme	42	%17,9
	Muhasebe ve Vergi	50	%21,4
	Yönetim ve Organizasyon	39	%16,7
Cinsiyet	Kız	139	%59,4
	Erkek	95	%40,6
Yaş	18-20 Yaş	142	%60,7
	21-23 Yaş	82	%35
	24-26 Yaş	8	%3,4
	27 ve Üzeri	2	%9
Sınıf	1.Sınıf	123	%52,6
	2.Sınıf	111	%47,4
İnternet kullanım sürelerine	3 Yıdan Az	43	%18,4
	3-6 Yıl Arası	107	%45,7
	7 Yıl ve Üzeri	84	%35,9
Günlük İnternette Geçirilen Süre	1 Saatten Az	45	%19,2
	1-2 Saat	87	%37,2
	3-4 Saat	58	%24,8
	4 Saatten Fazla	44	%18,8
Kullanılan İnternet	Şahsi Hattımdaki Paketim	96	%41
	Okul, Kütüphane gibi Ücretsiz İnternet	12	%5,1
	Yerine Göre Her İkisi	126	%53,8
İnternete Bağlanma Araçları	Bilgisayar	17	%7,3
	Telefon	217	%92,7
Günlük Ders Çalışma Süreleri	1 Saatten Az	54	%23,1
	1-2 Saat	114	%48,7
	2-3 Saat	29	%12,4
	3 Saatten Fazla	12	%5,1
	Dersi Derste Dinlerim Ekstradan Çalışmam	25	%10,7
Genet Not Ortalamaları	2' nin Altında	94	%40,2
	2-2.50 Arası	86	%36,8
	2.51-3 Arası	31	%13,2
	3 ve Üzeri	23	%9,8
Alttan Aldıkları Ders Sayısı	Yok	118	%50,4
	1 Ders	53	%22,6
	2 Ders	40	%17,1
	3 Ders	8	%3,4
	4 Ders	11	%4,7
	5 Ders	4	%1,7

Araştırmamıza toplam 234 öğrenci katılmıştır. Katılımın en yoğun olduğu bölüm Gıda İşleme bölümü iken en az katılımın olduğu bölüm Bilgisayar Teknolojileri bölümü olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan 2. sınıf öğrencilerinin az olmasındaki etkenlerden birisi dış ticaret bölümünün yeni açılması ve bu yüzden henüz ikinci sınıf öğrencilerinin olmamasından kaynaklanırken, bir diğer neden ise dersi alttan alan, bu yüzden de derse devam zorunluluğu olmayan öğrencilerin ankete katılmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Öğrencilere kaç yıldır internet kullandıkları sorulduğunda alınan cevaplara göre öğrencilerin % 45,7'sinin 3-6 yıl arası internet kullandıkları ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin günlük internette geçirdikleri süreler bakıldığında %37,2'sinin günde 1-2 saat internette vakit harcadığı ortaya çıkmıştır. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin genel olarak internet kaynaklarının şahsi hatlarındaki internet paketlerinin olduğu tespit edilmiştir. Ancak imkân dahilinde hem şahsi paket hem de ücretsiz kaynaklardan faydalananların oranı (%53,8) oldukça yüksektir.

İnternete Bağlanırken Çoğunlukla Hangisini Kullanırsınız? sorusuna öğrencilerin verdiği yanıtı göre büyük çoğunluk (%92,7) telefon cevabını vermiştir. Bu da internet kaynağı sorulduğunda verilen cevabı (şahsi paketim) destekler nitelik taşımaktadır.

Ankete katılan öğrencilerin %40,2'sinin genel not ortalamasının 2'nin altında olduğu tespit edilmiştir. Genel not ortalaması 3 ve üzeri olan öğrenci oranının % 9,8 olması öğrencilerin başarı düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir.

Son olarak ankete katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu alttan derslerinin olmadığını (%50,4) belirtmişlerdir. Ancak alttan dersi olan öğrencilerin oranının da azımsanmayacak kadar fazla olduğu gözlemlenmektedir. Bu soruda genel not ortalamasının düşüklüğünü destekler nitelik taşımaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların Kullandıkları Sosyal Ağlara Göre Dağılımı

		N	(%)
Sıklıkla Kullanılan Sosyal Medya Ağları	Facebook	10	4,3
	Whatsapp	17	7,3
	Oyun Siteleri	1	,4
	Google Akademi	3	1,3
	Kariyer Siteleri	2	,9
	Facebook, Twitter, Whatsapp	1	,4
	Facebook, Twitter, Whatsapp, Instagram	7	3,0
	Facebook, Twitter, Whatsapp, Instagram, Google Akademi	10	4,3
	Facebook, Whatsapp, Google Akademi	16	6,8
	Whatsapp, Instagram, Google Akademi	10	4,3
	Whatsapp, Oyun Siteleri, Kariyer Siteleri	3	1,3

Facebook, Whatsapp, Instagram	66	28,2
Facebook, Whatsapp, Instagram, Google Akademi	30	12,8
Facebook, Oyun Siteleri, Google Akademi	5	2,1
Facebook, Whatsapp, Viber, Instagram	2	,9
Facebook, Whatsapp	17	7,3
Whatsapp, Viber	1	,4
Facebook, Whatsapp, Oyun Siteleri, Instagram	16	6,8
Hepsi	3	1,3
Facebook, Twitter, Whatsapp, Viber, Oyun Siteleri, Instagram	14	6,0
Toplam	234	100,0

Öğrencilere sıklıkla kullandıkları sosyal medya araçları sorulduğunda; elde edilen verilerden anlaşılmaktadır ki öğrencilerin sosyal medya araçlarından en fazla yararlandıkları (%28,2 oranı ile) Facebook, Whatsapp, Instagram' dır. Tabloya göre öğrencilerin genel olarak sosyal medyayı iletişim ve eğlence amaçlı kullandıkları ders çalışma amacı ile kullanmadıkları görülmektedir.

Tablo 3: Katılımcıların Ders Çalışma Kaynaklarına Göre Dağılımı

		N	(%)
Ders Çalışma Kaynakları	Ders Kitapları	79	33,8
	İnternet	37	15,8
	Dersle İlgili Diğer Kaynaklar	14	6,0
	Diğer	7	3,0
	Ders Kitapları ve İnternet	65	27,8
	Ders Kitapları, İnternet ve Dersle İlgili Yardımcı Kaynak	25	10,7
	İnternet, Dersle İlgili Yardımcı Kaynak	7	3,0
	Toplam	234	100,0

Öğrencilerin ders çalışma kaynağı olarak çoğunlukla (%33,8) ders kitaplarından faydalandıkları görülmüştür. Öğrenciler ders kitapları, internet ve dersle ilgili diğer kaynaklar haricinde derste tuttıkları notlara çalıştıklarını (%3) ifade etmişlerdir.

Tablo 4: Cinsiyete Göre Genel Not Ortalaması Dağılımı

Genel Not Ortalaması	Genel Not Ortalaması * Cinsiyet? Crosstabulation		
	Kız	Erkek	Toplam
2' nin Altında	49 (%35,3)	45 (%47,4)	94(%40,2)
2-2.50 Arası	50 (%36)	36 (37,9)	86(%36,8)
2.51-3 Arası	26 (%18,7)	5 (%5,3)	31(%13,2)

	3 ve Üzeri	14 (%10,1)	9 (%9,5)	23(%9,8)
	Toplam	139 (%100)	95(%100)	234(%100)

Elde edilen verilere göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran sosyal medyaya daha fazla zaman harcadıkları görülmüştür. Aynı zamanda genel not ortalamaları değerlendirildiğinde kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran başarı oranlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 6: Bölümlere Göre Ders Hazırlığı Amacı Dağılımı

		Derslerimle İlgili Bir Konuyu Araştırmak * Bölümünüz Crosstabulation						Toplam
		Bölümünüz						
		Bilgisayar Teknolojileri	Dış Ticaret	Gıda İşleme	Kimya ve Kimyasal İşleme	Muhasebe ve Vergi	Yönetim ve Organizasyon	
Derslerimle İlgili Bir Konuyu	Kesinlikle Katılmıyorum	3	0	5	3	3	0	14
		%14,3	%0	%8,6	%7,1	%6	%0	%6,0
	Katılmıyorum	3	0	4	3	1	2	13
		%14,3	%0	%6,9	%7,1	%2	%5,1	%5,6
	Kararsızım	2	3	4	7	7	2	25
		%9,5	%12,5	%6,9	%16,7	%14	%5,1	%10,7
Katılıyorum	8	12	26	19	22	22	109	
	%38,1	%50	%44,8	%45,2	%44	%56,4	%46,6	
Kesinlikle Katılıyorum	5	9	19	10	17	13	73	
	%23,8	%37,5	%32,8	%23,8	%34	%33,3	%31,2	
Toplam		21	24	58	42	50	39	234
		%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100

Elde edilen verilere göre Gıda İşleme bölümü öğrencileri sosyal medyayı, ders hazırlığı amacı ile diğer bölümlere nazaran daha etkin kullanmaktadırlar.

Tablo 7: Bölümlere Göre Kişilerarası Etkileşim Amacı Dağılımı

		Bana İlginç Gelen Video ve Fotoları Paylaşmak * Bölümünüz Crosstabulation						Toplam
		Bölümünüz						
		Bilgisayar Teknolojileri	Dış Ticaret	Gıda İşleme	Kimya ve Kimyasal İşleme	Muhasebe ve Vergi	Yönetim ve Organizasyon	
Bana İlginç Gelen Video ve	Kesinlikle Katılmıyorum	2	5	16	9	7	6	45
		%9,5	%20,8	%27,6	%21,4	%14	%15,4	%19,2
	Katılmıyorum	7	4	13	12	11	9	56
		%33,3	%16,7	%22,4	%28,6	%22,0	%23,1	%23,9
	Kararsızım	3	5	8	7	8	3	34
		%14,3	%20,8	%13,8	%16,7	%16,0	%7,7	%14,5
Katılıyorum	8	7	13	9	17	14	68	
	%38,1	%29,2	%22,4	%21,4	%34	%35,9	%29,1	
Kesinlikle Katılıyorum	1	3	8	5	7	7	31	
	%4,8	%12,5	%13,8	%11,9	%14	%17,9	%13,2	
Toplam		21	24	58	42	50	39	234
		%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100

Sosyal medyayı kişilerarası etkileşim amacıyla Muhasebe ve Vergi bölümü öğrencilerinin diğer bölümlere nazaran daha etkin kullandıkları görülmüştür.

Tablo 8: Katılımcıların Sosyal Medya Kullanım Farkındalığına Yönelik Bölümler Arası Farklılıklar

		Bölümünüz						Toplam
		Bilgisayar Teknolojileri	Dış Ticaret	Gıda İşleme	Kimya ve Kimyasal İşleme	Muhasebe ve Vergi	Yönetim ve Organizasyon	
Sosyal Medyanın Zamanının Büyük	Kesinlikle	1	0	6	4	7	3	21
	Katılmıyorum	%4,8	%0	%10,3	%9,5	%14	%7,7	%9
	Katılmıyorum	7	0	7	7	14	4	39
		%33,3	%0	%12,1	%16,7	%28	%10,3	%16,7
	Kararsızım	2	12	8	4	6	6	38
		%9,5	%50	%13,8	%9,5	%12	%15,4	%16,2
	Katılıyorum	5	7	16	16	17	11	72
		%23,8	%29,2	%27,6	%38,1	%34	%28,2	%30,8
	Kesinlikle	6	5	21	11	6	15	64
	Katılıyorum	%28,6	%20,8	%36,2	%26,2	%12	%38,5	%27,4
Toplam		21	24	58	42	50	39	234
		%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Sosyal Medyanın Bende Bağımlılık	Kesinlikle	3	2	12	11	13	7	48
	Katılmıyorum	%14,3	%8,3	%20,7	%26,2	%26	%17,9	%20,5
	Katılmıyorum	7	3	9	8	9	8	44
		%33,3	%12,5	%15,5	%19	%18	%20,5	%18,8
	Kararsızım	3	6	17	5	9	7	47
		%14,3	%25	%29,3	%11,9	%18	%17,9	%20,1
	Katılıyorum	6	12	9	13	13	12	65
		%28,6	%50	%15,5	%31	%26	%30,8	%27,8
	Kesinlikle	2	1	11	5	6	5	30
	Katılıyorum	%9,5	%4,2	%19	%11,9	%12	%12,8	%12,8
Toplam		21	24	58	42	50	39	234
		%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Sosyal	Kesinlikle	2	1	13	8	11	9	44
	Katılmıyorum	%9,5	%4,2	%22,4	%19	%22	%23,1	%18,8
	Katılmıyorum	4	1	8	7	10	11	41
		%19	%4,2	%13,8	%16,7	%20	%28,2	%17,5

	Kararsızım	4	7	13	10	6	4	44
		%19	%29,2	%22,4	%23,8	%12	%10,3	%18,8
	Katılıyorum	8	10	13	11	16	12	70
		%38,1	%41,7	%22,4	%26,2	%32	%30,8	%29,9
	Kesinlikle Katılıyorum	3	5	11	6	7	3	35
		%14,3	%20,8	%19	%14,3	%14	%7,7	%15
Toplam		21	24	58	42	50	39	234
		%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Sosyal Medyayı Bana Faydalı Olacak	Kesinlikle	2	1	13	8	11	9	44
	Katılmıyorum	%9,5	%4,2	%22,4	%19	%22	%23,1	%18,8
	Katılmıyorum	4	1	8	7	10	11	41
		%19	%4,2	%13,8	%16,7	%20	%28,2	%17,5
	Kararsızım	4	7	13	10	6	4	44
		%19	%29,2	%22,4	%23,8	%12	%10,3	%18,8
	Katılıyorum	8	10	13	11	16	12	70
		%38,1	%41,7	%22,4	%26,2	%32	%30,8	%29,9
	Kesinlikle	3	5	11	6	7	3	35
	Katılıyorum	%14,3	%20,8	%19	%14,3	%14	%7,7	%15
Toplam		21	24	58	42	50	39	234
		%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100

Katılımcıların sosyal medya kullanım farkındalığına yönelik sorulan sorulara yönelik vermiş oldukları yanıtlara göre, Gıda İşleme bölümü öğrencilerinin diğer bölüm öğrencilerine göre sosyal medya kullanımı konusunda daha bilinçli oldukları söylenebilir.

Sonuçlar

Sosyal medya bilinçli kullanıldığında son derece faydalı, bilinçsiz kullanımında ise son derece zarar veren bir mecra olarak tasvir edilmektedir. Her ne kadar bir çok insan sosyal medyanın yararlı ve zararlı yönlerini bilse de bazen bu mecranın zararlarından kendini kurtaramamaktadır. Özellikle de zaman yönetimi konusunda ciddi sıkıntılar yaşatmaktadır. Öyle ki, sosyal medya kullanımı konusundaki bilinçsizlik, bu sıkıntıdan muzdarip olan kişilere yeni iş fikri ya da inovatif ürün fikri konusunda ilham kaynağı olmuştur.

Mesai saatleri içerisinde sosyal medya ağlarından olan Facebook'da gereğinden fazla zaman harcadıklarını fark eden iki arkadaş bu durumdan kurtulmak ve kendileri gibi aynı sıkıntıyı yaşayan insanlara yardımcı olmak adına "Pavlov Uyarıtısı" adında bir sistem geliştirmişlerdir. Pavlov Uyarıtısı, e-mail, anlık mesajlaşma programları veya sosyal medya ağları(Facebook, Twitter vs.) gibi dikkat dağıtıcı online iletişim araçlarıyla fazla zaman harcadığında bunu algılayan ve kullanıcıya elektro şok veren bir klavye düzeneğidir. Buradaki elektro şok sadece kişinin dikkatini yeniden toplamasını sağlayacak ve sağlığına herhangi bir zarar vermeyecek düzeyde ayarlanmıştır. Klavye sayesinde kişilerde birkaç elektro şok

etkisinden sonra dikkat bozukluğu ve sosyal ağlarda çok fazla zaman harcama isteğinin kontrol altına alındığı görülmüştür. Kişiler sosyal medya ağlarını kullanmaya devam etmişler ancak bu, eskiden olduğu gibi bilinçsiz olarak değilde iç kontrol mekanizmaları sayesinde daha bilinçli olarak gerçekleşmiştir (www.yeniisfikirleri.net, 10.04.2016).

Bazı araştırmalarda sosyal medya ağlarından bazılarının (Facebook, Twitter vs.) alkol ve sigaradan daha fazla bağımlılık yaptığı öne sürülmüş hatta insanların ruh sağlığı üzerinde kötü sonuçlar doğurduğu vurgulanmıştır.

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Bahçe Meslek Yüksekokulu öğrencileri üzerinde yapmış olduğumuz araştırma sonuçları aşağıda özetlenmiştir:

- Öğrencilerin kullandıkları sosyal ağlara göre dağılımlarına bakıldığında, öğrencilerin büyük çoğunluğunun Facebook, Whatsapp, Instagram kullandıkları ve bu ağları da arkadaş ve aile çevresiyle iletişim amaçlı kullandıkları tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin günlük internet kullanım süreleri ile genel not ortalamaları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.
- Kız öğrencilerin sosyal medyayı arkadaş ve aile çevresi ile iletişim kurma, ders ve ödev hazırlığı gibi durumlarda erkek öğrencilere göre daha aktif kullandıkları tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç literatürü desteklemektedir.
- Daha önce yapılmış çalışmalara bakıldığında öğrencilerin sosyal medyayı bilgi almak, yorum yapmak, iletişim kurmak için kullandıkları ancak video vs. gibi paylaşımlar için çok fazla tercih etmedikleri vurgulanmıştır. Çalışmamızda öğrencilerin büyük çoğunluğunun sosyal medyayı; iletişim kurmak, yorum yapmak, mesajlaşmak, dersle ilgili konu araştırmak ve beğendikleri video vs. paylaşmak için kullandıkları tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin sosyal medya kullanım farkındalığına yönelik sorulan, “Sosyal Medyanın Zamanımın Büyük Kısmını Aldığını Düşünüyorum”, “Sosyal Medyanın Bende Bağımlılık Yaptığını Düşünüyorum” ve “Sosyal Medyada Gereğinden Fazla Zaman Harcıyorum” sorularına kız öğrencilerin katılım oranının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- Ayrıca sosyal medya kullanım farkındalığına verilen cevaplara göre Gıda İşleme bölümü öğrencilerinin sosyal medya kullanımını konusunda daha bilinçli davrandıkları söylenebilir. 1. sınıf öğrencilerinin sosyal medyayı daha çok yeni bir arkadaş grubu ve çevre edinmek amacıyla kullandıkları tespit edilmiştir.
- 2. sınıf öğrencilerinin sosyal medyayı arkadaşlarına ders, ödev vs. konularda soru sormak için 1. sınıf öğrencilerine göre daha aktif kullandıkları tespit edilmiştir.

Öneriler:

Sosyal medyanın bu denli önemli olduğu günümüzde insanların sosyal medyadan uzaklaştırılmasının imkânsız olduğu görülmektedir. Bu nedenle alınabilecek tedbirlerle sosyal medyanın zararlı yönlerinin elimine edilmesi gerekmektedir. Bunun için ise araştırmacılar tarafından bir çok önerilerde bulunulmuş ve hâlâ bu konuda tedbir almaya yönelik çalışmalar yapılmaya devam edilmektedir.

Öncelikli olarak sosyal medya konusunda yapılmış araştırmaların birçoğu evren olarak çocukları, ebeveynleri, öğrencileri ve öğretmenleri kapsamaktadır. Elde edilen veriler ışığında

kısıtlı ve denetimli sosyal medya kullanımı konusunda önerilerde bulunulduğu görölmüştür. Ek olarak, aile denetiminin yanında, henüz ilkokul çağındaki çocukların internet kullanımı konusunda bilinçlendirilmesi ve iç kontrol mekanizmalarının geliştirilmesi adına doğru sosyal medya kullanımı hakkında ayrı bir ders verilmesi etkili bir yöntem olabilir.

Gerek ilkokul gerek lise gerekse de üniversitede sosyal medya ağlarının eğitimde etkili kullanımı sağlanarak, eğitim açısından bir fırsata dönüştürebilir.

Öğrencilerin sosyal medya kullanımlarını etkileyebileceği düşünölen psikolojik değişkenlerin dahil edildiği daha geniş kapsamlı çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Ajjan, H. and Hartshorne, R. (2008). Investigating Faculty Decisions to Adopt Web 2.0 Technologies: Theory and Empirical Tests. *Internet and Higher Education*, Volume:11, pp:71-80.
- Alican, C. ve Saban, A. (2013). Ortaokul ve Lisede Öğrenim Gören Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Tutumları: Ürgüp Örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:35, Sayı:2, ss:1-14.
- Eren, E. Ş., (2014). Sosyal Medya Kullanım Amaçları Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Bazı Kişisel Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:29, Sayı:4, ss:230-243.
- İşman, A. ve Albayrak, E. (2014), Sosyal Ağlardan Facebook'un Eğitime Yönelik Etkililiği, *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:4, Sayı:1, ss:129-138.
- Kalpidou, M., Costin, D. And Morris, J. (2011). The Relationship Between Facebook and the Well-Being of Undergraduate College Students. *Cyberpsychology, Behavior & Social Networking*, v: 14/4, pp:183-189.
- Koç, M. ve Karabatak, M. (2011). Sosyal Ağların Öğrenciler Üzerindeki Etkisinin Veri Madenciliği Kullanılarak İncelenmesi, *5. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu*, ss: 22-24.
- Mazman, S.G., (2009). Sosyal Ağların Benimsenme Süreci Ve Eğitsel Bağlamda Kullanımı. Yüksek Lisans Tezi . Hacettepe Üniversitesi. Ankara
- Otrar, M. ve Argın, F.S. (2014), Öğrencilerin Sosyal Medyaya İlişkin Tutumlarının Kullanım Alışkanlıkları Bağlamında İncelenmesi, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, Cilt:3, Sayı:3, ss:1-13.
- Pollara, P. and Zhu, J. (2011). Social Networking and Education: Using Facebook as an Edusocial Space. In *Proceedings of Society for Information Technology & Teacher Education International Conference*, pp. 3330-3338, http://www.academia.edu/394232/Social_Networking_and_Education_Using_Facebook_as_an_Edusocial_Space, Retrieved on April 10, 2016.
- Sabimbona, S., (2013). Sosyal Ağların Öğrenme Aracı Olarak Değerlendirilmesi: Burundi Ve Türkiye Karşılaştırması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Sheldon, P. (2008). The Relationship Between Unwillingness to Communicate and Students' Facebook Use. *Journal Of Media Psychology*, V:20, pp: 67-75.
- Stansbury, M. (2011). Ten ways schools are using social media effectively, Eschoolsnews, <http://www.eschoolnews.com>, Retrieved on April 10, 2016.
- Türk İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 2015 Yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Sonuçları, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18660>, Erişim Tarihi: 02.04.2016
- Vural, Z.B. ve Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *Journal of Yasar University*, 20(5), pp: 3348 - 3382.
- Yuen, S. and Yuen, P., (2008). Social Networks in Education. *Proceedings of World Conference on E-Learning in Corporate, Government, Healthcare and Higher Education*. 1408-1412. Chesapeake, VA: AACE. <http://www.yeniisfikirleri.net/facebook-bagimlilikindan-kurtulmanin-sok-edici-yolu/>, Erişim Tarihi:10.04.2016
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Sosyal_medya, Erişim Tarihi:06.04.2016

SUÇ SOSYOLOJİSİ PERSPEKTİFİNDEN TOPLUMSAL SAPMA VE SUÇ KAVRAMLARI

Nurullah SELÇUK¹

Özet

İnsanı insan yapan en temel özelliklerden birisi sosyal varlık oluşudur. Sosyal varlık olmanın kriteri ise toplu halde yaşam alışkanlıklarıdır. Toplu halde bulunma ve kolektif bir bilinç ise bir takım düzen kuralları ile sağlanabilmektedir. Yani toplumsal yaşam biçiminin zaruri sonucu, insanların davranışlarını şekillendiren ve yönlendiren toplu halde olmanın anlamını ve diğerlerinin özgürlük alanlarına müdahalenin engellenmesini sağlayan yazılı ve yazı olmayan toplumsal düzen kuralları ile gerçekleşir. Bu da ilişki sistemlerini belirli bir davranış düzlemi içerisinde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Toplumsal düzen kurallarının bu anlamdaki çeşitliliği aykırı davranışların adlandırılmasında farklı kavramları ortaya çıkarmıştır. Aykırı bir davranışın hukuki olarak mı yoksa toplumsal bir takım müeyyidelerle mi yaptırma tabi tutulacağını belirleyen kavramlar sapma ve suç olarak nitelendirilmektedir. Bu bakış açısı ile çalışmamızda suç ve sapma davranışları açıklanarak, suçun etiyojisi (nedenleri) kapsamında suç teorilerine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal sapma, suç, suç etiyojisi, suç teorileri

THE CONCEPTS OF SOCIAL DEVIANCE AND CRIME FROM THE PERSPECTIVE OF CRIME SOCIOLOGY

Abstract

One of the main features that make us human is our social existence. The criterion of being social beings is to live in a group habitually. Gregariousness and the collective consciousness can only be achieved obeying the rules in the society. That is to say, the essential result of the social life is achieved by the informal or formal written rules of social order that shape and direct people' behavior and that prevent the interference with the freedom of others. This is a relations system in place, which ensures a certain level of behavior. The diversity of social order rules in this sense reveals different concepts for addressing the divergent behaviors. The concepts which determine whether the divergent behaviors will be punished legally or with some of social sanctions are considered as deviance and crime. With this perspective in mind in this study, theories of crime will be focused on in the context of crime etiology (causes) by explaining crime and deviant behaviors.

Keywords: Social deviation, crime, crime etiology, theory of crime

Giriş

Suç kavramının açıklanabilmesi için suça bütüncül bir bakış açısı ile yaklaşmanın gerekliliği onun sadece bir sosyal olgu olmasından değil aynı zamanda toplumsal yaşam dinamikleri ile birlikte gelişen bir kavram olmasıyla da ilgilidir. Suç ve suçlu eylemlerinin nedenlerini incelemek ve evrensel nitelikteki kriterleri göz önüne alarak bir tanım yapılması suç

¹ Öğr. Gör., Adıyaman Üniversitesi, nselcuk@adiyaman.edu.tr
www.ıksad.org

konusunda izafi nitelik oluşturabilecek yorumları engellenmesine yardımcı olacaktır. Bir bölgedeki yaşam alışkanlıklarının ortaya koymuş olduğu, gelenek görenek, töre, ahlak kurallarına aykırı, yasalarca yasaklanan ve cezalandırılan genel davranışlar suçlu eylemleri olarak bilinmektedir. Bu bakımdan suçun açıklanmasında cezalandırma kavram etkin bir rol oynamaktadır. Suç sayılacak bir eylemin cezalandırması gerekir mi? töre, gelenek, görenek ve ahlaka aykırı davranışların genel kabul edilmeyişleri onları suç sayar mı? soruları suç kavramında farklı tanımlamaların yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Her toplumda, o toplumun temel dinamiklerini oluşturan değerlerin ve kültürel yapının etkisi ile toplumsal yaşamı şekillendiren ve bireylerin belirli bir davranış düzleminde hareket etmelerini sağlayan *toplumsal düzen kuralları* mevcuttur. Bu düzen kuralları toplumsal yaşantının sağlık bir şekilde devam etmesi için bireyler arasındaki ilişki sistemlerini düzenlemektedir. Gelenek-görenek, örf-adetler, töreler, ahlak kuralları, din kuralları ve hukuk kuralları bu ilişkileri düzenleyen ve herkesin özgürlük alanının belirleyerek yapılması ya da yapılmaması gereken eylemlerin sınırlarını çizen normlardır. Toplumdan topluma farklılık göstermesine rağmen tüm toplumlarda ilişkileri düzenleyen toplumsal düzen kuralları vardır. Bu düzen kuralları genel kabul gören toplumsal algının dışında aykırı hareketleri sapma olarak nitelendirilmektedir. Normal davranıştan sapan kişi suçlu mudur? Ya da sapma davranışının izafi yönünü kavramsal algının içini nasıl doldurmaktadır? Suç ve sapma eğilimlerinin tanımlamaları da bu düzen kuralları ile çizilmiştir.

Suç Kavramı

Suç denilince, akla ilk önce “yasaklanan” veya “cezalandırılan” davranışlar gelir. Ceza hukuku anlamında suç kavramına göre ise, kanun tarafından ceza hukuku yaptırımı ile tehdit edilen bütün hareketler anlaşılır. Çünkü failin tehlike hali nedeniyle, ceza dışında emniyet tedbiri yaptırımları da söz konusu olabilir (Demirbaş, 2014;42). Bir toplumda yasaklanmış ve müeyyidelerle maddi yaptırımlara tabi tutulan her aykırı davranış o toplumda suç sayılmaktadır. Bununla beraber bir toplumda suç kapsamında sayılmasa da toplum tarafından aykırı davranış olarak nitelendirilen davranışlarda söz konusudur. Bu davranışlar suç olarak adlandırılmasa da bir takıp toplumsal yaptırımlarla kontrol altına alınmaya çalışılır. Toplumun normlarına ve değerlerine uyum sağlamaya yönelik dolaylı ve resmi olmayan baskılarla gelişen bu sürece *toplumsal kontrol* adı verilmektedir. Toplumsal kontrolü sağlayan ana unsur o toplumun değerleri ile oluşmuş normlar aracılığıyla meydana gelir. Yaptırımlar her ne kadar resmi nitelik taşımasa da toplumsal baskı, dışlama, kültürelret gibi çeşitli şekillerde kendini gösterir.

Suç resmi olarak yasalarla cezalandırılan sapma davranışdır. Böylece sapma davranışının suçu kapsayan daha geniş eylem biçimlerinin bulunduğu bir kavram olarak değerlendirilebiliriz. Sapma bir bireyin normal davranış çizgisinden çıkarak aykırı bir eylem ortaya koyması ile ortaya çıkar. Böylece her aykırı eylemin suç olmayacağını söyleyebiliriz.

Suç ile ilgili tanımlamalara bakıldığında ortaya çıkış şekillerinden kaynaklı çok farklı tanımlar olduğu görülmektedir. Bu farklılığın temeli sosyal olay yada olguların tek bir nedene bağlı kalarak açıklanamayacağı gerçeğidir. Yasalarda yaptırım ile karşılığı bulunan tüm aykırı davranışlar suç olarak nitelendirilse de oluş şekillerine göre farklı tanımlar yapılabilir. Bu bağlamda psikolojik ve sosyolojik nedenlerin ortaya çıkan, eylemlerin cezai sorumluluklarının olduğudavranışlar suç olarak nitelendirilebilir. Sosyolojik olarak suçun toplumsal yönü değerlendirildiğinde birçok düşünür suçun kişisel ve biyolojik özelliklerden daha çok daha çok

toplumsal nedenleri bireyleri suça ittiğini ifade etmektedirler. Bu düşünürlere göre suçu toplum doğurmaktadır. Sosyoekonomik ve kültürel faktörlerin etkisi ile bir bölgede yaşayan bireylerin yaşam alışkanlıkları suç ile ilişkilendirilebilir ve suçun toplumsal boyutu ortaya çıkarılabilir.

Tomovic (1979) kitabında Breckenridge'in suç tanımı olarak "davranış problemlerini şekillendiren deneyim ve etkilerin ardında ve sosyo-kişisel organizasyon bozukluğundan kaynaklanan bir durum olarak" tanımlar. Bu kişisel ve sosyal kontrollerin başarısızlığı ile ilgili çeşitli değişkenleri içeren dinamik bir sosyal süreçtir. Suç işlenmesinde, kişinin yetiştiği aile yapısının tipi, oluşturulan kontrol mekanizmaları, kişinin sosyal çevresi, içinde bulunduğu grubun normları ve değer yargıları etkili olmaktadır. Durkheim'a göre, bir toplumsal sapma biçimi olan suç tüm toplumlarda görülür. Ancak toplumdan topluma farklılık gösterir. Bir toplumda suç sayılan davranış biçimi başka bir toplumda suç olarak görülmebilir (Durkheim, 1985:47-49).

Günümüzde küreselleşen dünyada sosyal yapıyı etkileyen önemli gelişmeler yaşanmıştır. Gelişimler suça neden olan yeni faktörleri doğursa da suç bilimi çok yönlü ve bütüncül bir anlayışla yaklaşarak aykırı eylemlerin gelişmeden ortadan kaldırılması ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Suç bilimi suç oluşuktan sonra yaptırımcı yönünü ortaya koyan *hukuki suç bilimi* ve suçu derinlemesine inceleyerek nedenlerini, görünüş öğretisini ve mağdurları da içine alarak genişlettiği incelemelerinde, suça neden olan faktörleri ortadan kaldırmaya çalışan *hukuki olmayan suç bilimi* olarak ikiye ayrılmaktadır. Sapma kavramına değindikten sonra suç bilimleri ekseninde suç sosyolojisi kavramlarına değineceğiz.

Sapma Kavramı

Birçok çalışmada suç ve sapma kavramları ayrı şekilde tanımlanarak açıklanmıştır. Kanunlarda yazılı olarak belirlenmiş ve emredici nitelik taşıyan, yasaklanmış olan eylemler, müeyyidelerle yaptırma tabi tutulan her aykırı davranış suç olarak belirlenmiş, sapmayı isetoplumsal baskı ve çeşitli normlar aracılığı ile toplumsal kabullenilme çerçevesinde onaylanan ve istedik eylemlere göre aykırı eylemler olarak belirtilmiştir. Suç ve sapma kavramları bir birinde farklı ayrı tanımları vardır.

Erkan'a göre (2002) Toplumsal ilişkilerin yarattığı sosyalleşme sürecinde karşılaştığımız anatomik ve fizyolojik uyumsuzluklara benzer toplumsal uyumsuzluklar görülmektedir. Sosyolojik olarak normdan sapma olarak tanımlayabileceğimiz bu duruma hukuk dilinde suç denilmekte ve önlenmesi için de ceza-i müeyyide öngörülmektedir.

Durkheim sapmaya çeşitli pozitif sonuçlar atfeder. Pozitif sonuçlardan ilki, sosyal normların açık-seçik hale getirilmesidir. Suçun varlığı, bir toplum içinde kolektif duyarlılıklar arasında bir esneklik derecesinin var olduğuna işaret eder. Suç bu duyarlılıkların belirginleşmesine yol açar. İkincisi ise, sapmayı zamanda insanlara paylaştıkları ortak değeri hatırlatır ve sosyaldayanışmaya katkıda bulunur (Abrahamson 1990:77). Durkheim'a göre, suçta anormal biçimler alabilir. Suç, aşırı bir orana yükseldiği zaman, bu aşırılığın hastalıklı bir yapıyı işaret ettiği kuşkusuzdur. Normal olan şey sadece, bir suçluluğun varolmasıdır (Durkheim 1985:91).

Bu görüşler ışığında, suçun sapma davranışa göre daha özellikli bir kavram olduğunu ortaya koymaktadır. Suç ve sapma kavramları aynı aykırı eylemleri içermektedir. Suç bir sapmadır. Maddi olarak yükümlülüğü olan bir sapma davranışıdır. Bu nedenler suçu kapsayan

sapma suçtan çok farklı değil ama aynı zamanda her sapmanın eyleminin suç içeriği oluşturmayacağını söyleyebiliriz. Suç ve sapma kavramlarını daha somutlaştıracak olursak, suç niteliği taşıyan sapma davranışlar ve suç niteliği taşımayan sapma davranışlar olarak bir ayırım yapmam mümkündür. Müeyyidesi toplumsal olarak yaptırım olan, suç niteliği taşımayan sapma daha çok içinde bulunulan toplumsal yaşam alışkanlıkları ile ilgilidir. Sosyokültürel yapı ve bölgesel nitelikteki yaşam formları suç niteliği taşımayan sapma davranışının yaptırımlarını belirlemektedir. Suç niteliği taşımayan sapmalar, toplumsal düzen için sosyal yapı tarafından belirlenmiş normların dışında davranışlarla ortaya çıkar.

Becker'e göre, sapma, kişilerin belirli davranışlarına toplumun koyduğu etiketlerle yaratılır. Sapma, bir eylemin niteliği değildir. Sapma, bir fiile suçluluğa ilişkin kural ve cezaların uygulanmasıdır. Suçlu ise bu şekilde etiketlenen ve toplum dışına atılan kişidir (Öter, 2005).

Sapma davranışının suç ilişkisi oluşturabilecek olan sapmadan ayıran en önemli özellik toplumun, söz konusu aykırı davranışa karşı oluşturduğu değer algısı ile ölçülür. Birçok sapma teorisyeni bu değerler algısının toplumdan topluma değişmesi nedeniyle bir eylemin sapma olarak nitelendirilmesi için ancak o toplumun aykırı davranışa verdiği değerlere bakılması gerektiğini düşmektedir. Becker'e göre sapma, olaya bakanın gözündeki farklılıktan kaynaklanır. Eylem aynı eylem olmakla birlikte bunun değerlendirmesini yapan kişiye göre yapılan eylem sapmadır ya da değildir. Onaylanmayan davranış toplumda sapma olarak kabul edilmektedir. Bu onaylanmama yasalarca yapılıyor ve davranışın sonucunda ceza veriliyorsa bu suçtur. Yani davranışın kendisi sapma olmamakla birlikte sapmayı oluşturan davranışa karşı duyulan tepkidir. Eylemi "seyirciler" toplum dışı olarak adlandırmaktadır. Becker'e göre sorun, "toplum dışı" olarak adlandırılan sapkın davranışta bulunanların seçilip etiketlenme seklidir. Bu etiketlenme iki şekilde olmaktadır. Bunlardan ilki (1) damga, damgalayan "seyircilerin" dikkatini çeker, bireyi devamlı izlerler ve damgalamaya devam ederler. İkincisi, (2) birey damgayı benimser kendisini sapıcı olarak görür ve sapkın davranışları sürdürmektedir. Her iki durumda da suçluluk artmaktadır. Bu teoriye göre, ilk kez bir suç isleyen kişi tüm kişiliği ve sosyal yaşamı bakımından olumsuz olarak değerlendirilmekte, yani etiketlenmekte ve buna tepki olarak suçta tekrarı sürdürmektedir. Toplumdaki hâkim sınıf bu etiketlenmeyi kendi pozisyonunu sağlamlaştırmakta isine gelen bir araç olarak kullanmakta bunun sonucu olarak ta toplumda güçlü olanların etiklediği insanlar suç tekrarında bulunmaktadır. Etiketleme teorisi en genel anlamda suçluluğu bu etiketlemenin içinde barındırdığını ortaya koymaya çalışmaktadır (Öter, 2005:12-23).

Suç Etolojisi (Suçun Nedenleri) - Suç Teorileri

Suç, insanları insanın var olduğu andan itibaren her zaman ilgilendirmiştir. Eski yunan düşünürleri suçun nedenlerini üzerinde durmuşlardır. Platon, suçluda bir zevk anlayışı, akıl hastası olmuş insanların aptallığını ve ihtirasını görmüştü. Platon, suçun üç kaynağını; ihtiraslar, zevk aramak ve cahillik olarak belirtmişti. Aristo, insanların eğilimlerinden ve çevre faktörlerinden suçlu olduklarını bilmesine rağmen, suçluların toplum düşmanı olarak sert cezalandırılmalarını istemiştir. Aristo, yoksulluğun ihtilal ve suça neden olduğunu ileri sürmüştü. Hipokrat, için suçlu, akıl hastası idi. Hipokrat da, Platon gibi, suç antropolojisinin varlığını ilk hissedener arasında sayılabilir. Çünkü her ikisinde de, beden şekilleri ile karakter arasında bir ilişki gözleminin yapıldığı görülmektedir(Demirbaş,2014;56).

Görüldüğü gibi ilk çağ dönemlerinde de insanların temel konularından biri olmuştur. Suç kavramı dönemin özelliklerine göre yorumlanarak suçlu profilleri çıkarılmıştır. İlk çağlarda suç olgusu üzerindeki açıklamalar genelde bir takım metafizik unsurlarla açıklanmaya çalışılırken, Orta Çağ dönemlerinde kilisenin etkisi ile gelişen skolastik düşünce dogmalardan oluşan suç ve suçluya ilişkin tanımlamalar geliştirmiş olduğunu görmekteyiz. 19. yy İtalyan (Suç Antropolojisi), Fransız (Suç Sosyolojisi), Malburg (Birleştirme Teorileri) Okulu ile suç konusunda çeşitli görüş çatışmaları ekseninde gelişen rasyonalizm akımı ile birlikte insanın merkeze konması akılcı düşünce sisteminin gelişmesine neden olmuştur. Rasyonalizm Akımı, suç etiolojisi konusunda suçun fiziki-antropolojik (biyolojik teoriler), sosyolojik ve sosyo/psikolojik (Çevre ve Suç Teorileri) ve suçun psikolojik ve psikiyatrik yanını ortaya koyarak, suç etiolojisi kapsamında konuya açıklık kazandırmaya çalışmıştır.

1-Suçta Fiziki-Antropolojik-Biyolojik Bakış

İnsanoğlunun başlangıcı kadar eski olan, aykırı eylem olarak nitelendirilen sapma ve suç kavramları etiolojik açıklamaları da kendisi kadar eskidir. Önceleri insanların bedeni şekilleri ile suç arasında ilişki kurulmuştur. Aristo yaşadığı dönemlerde artan suç olayları karşısında kafatası ve işlenen suçlar arasında benzerlik ilişkisi kurmuştur. Yerleşim bölgelerine göre, ırksal kökene göre ve ebeveynlerden gelen kalıtsal bir takım özelliklere göre suçluluk kavramı arasında ilişki kurulmuştur.

Fiziki Coğrafyanın Suça Etkisi

Bu görüş, suçu sosyal koşulların gerekli ifadesi olarak görmekle beraber, coğrafi faktörlerin suçlu davranış üzerindeki etkilerini kabul etmektedir. Bu faktörler, iklim (sıcaklık, nem, barometrik basınç), doğal kaynaklar ve yerleşimdir (Demirbaş, 2014;101).

Bu ekol, suçu sosyal koşulların gerekli ifadesi olarak görür. Coğrafi fenomenler suçlu davranış üzerinde etkili olarak görür (İçli, 2001;45).

Bazı yazarlar yağmur, toprak ve diğer coğrafi faktörlerin insan davranışları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Örneğin Montesquieu, ekvatora yaklaştıkça suçların, kutuplara yaklaştıkça sarhoşluğun artacağını iddia etmiştir. Dexter ise, "iklim etkileri" isimli çalışmasında hava basıncı, nem, rüzgâr gibi meteorolojik faktörlerin suçla ilişkisi olduğunu ileri sürmüştür (Dönmezer, 1984;98).

Fiziki coğrafya etkisi olarak nitelendirilen özelliklerin doğrudan olmasa da dolaylı etkilerinden bahsetmek mümkündür. İklimi elverişli, doğal kaynakları bol olan ve yerleşim yeri olarak kentleşme yapısı uygun olan bölgelerde iş gücü potansiyeline ihtiyaç duyacağını ön görerek bu bölgelerde göçe bağlı hızlı nüfus artışı görülebilir. Nüfusun yoğun olduğu bölgelerde suç işlemeye neden olan faktörlerin ve suç işlendikten sonra suçu gizleyebilmenin elverişli olanakları, metropollerde ve nüfus yoğunluğu olan bölgelerde suç oranlarının yükseltmektedir.

Biyoloji ve Antropolojik Etki

Biyolojik organizmanın, insan faaliyetlerini yönlendirdiği görüşüne katılma, organizmanın diğer değişkenlere göre, daha kolay incelenebilir ve ölçülebilir olması ile daha kolay anlaşılabilir. Her ne kadar bir kitabın nasıl olduğunu cildine bakarak karar veremsek de biz genelde insanların sadece dış görünüşlerine bakarak karar veririz (İçli, 2001;52).

Biyolojik determinizm olarak da ifade edilen bu akımın savunucuları, bir takım fiziksel ve biyolojik özelliklerle suç arasında istatistiki bağıntı olduğunu ileri sürmüşlerdir (Demirtaş, 2014;102).

Bu akımın en önemli öncelerinden Francis Galton suçlunun ve suçlu davranışların tespiti, tahmini için sebep-sonuç ilişkisi bağlamında bedeni şekil ve vücut tipleri ile bağlantı kurmaya çalışmışlardır. Parmak izini ilk bulan kişi olarak da bilinen Galton istatistiği kurmuş olduğu laboratuvarlarda insan biyolojisine uygulamıştır.

Vücudun dış görünüşü ile suç arasındaki ilişkileri inceleyen suçun biyolojik nedenlerine ait çalışmalar 1500'li yıllara kadar dayanmaktadır. İnsanların yüz görünüşleri ile karakter tahlili ve suçun tahmin edilmesine çalışan bir bilim dalı olarak tarif edebileceğimiz fizyonomi, prenoloji olarak adlandırılan ve kafanın dış görünümü ile davranışları ve dolayısıyla da suçlu davranışları tahmin etmeyi amaçlayan başka bir bilim dalı daha takip etti (Demirtaş, 2014; 103-104).

2- Suça Psikolojik ve Psikiyatrik Bakış:

Suçun psikolojik yönü, bedeni özelliklere göre suçlu tanımı yapılan bir dönemde hiç üzerinde durulmamış ve etiyojik ilkeler kapsamında değerlendirilmeye alınmamıştır. 20 yy'lara kadar suç ile ilgili tüm tanımlamalar biyolojik faktörlerin etkisi ile açıklanmaktaydı. Sigmund Freud'un (1856-1939) psikiyatri alanına kazandırdığı bazı temellerle (psikanaliz) insan düşüncesi ve zihinsel bir takım süreçlerin insan davranışları üzerinde etkili olduğu ortaya kondu ve insan düşünen bir organizma olarak var olan ruhi durumunun etkisi üzerindeki araştırmalar bu alana yöneldiğini görmekteyiz.

Sigmund Freud sosyalleşme sürecinden (toplumsal değer ve normları benimseme süreci) geçmemiş bireyleri potansiyel birer suçlu olarak görür. Çünkü insanlar doğuştan bencildirler, kendilerini düşünürler ve hedonisttirler. Bu bakımdan eğer kişi, doğuştan sahip olunan "ben merkezli hareket tarzını sağlıklı bir sosyalleşme ile diğer insanlarla uyum içinde yaşayabileceği özellikleri kazanamaz, içinden gelen arzu ve istekleri bastıramazsa diğer insanlarla ve toplumsal kurallarla çatışma yaşamayı kaçınılmaz olur. Freud'un öğretisinin anlaşılabilmesi için id (alt benlik), ego (benlik), süper ego (üst benlik) kavramlarının tanımı önemlidir. İd insanların ilkel benliğidir. Hayvani hislerini, ani ve tepkisel arzularını, bedensel tatmin ve zevk almak isteyen yönünü; ego, bireyin yönetici kişilik yönünü temsil eder, ide ve süper ego arasında arabuluculuk yapar; süper ego ise, ahlaki değerleri ve prensipleri uygulayan ve vicdan olarak adlandırabileceğimiz üst düzeydeki değerlerin uygulanmasını ister. Alt benliğin, benlik ve üst benlikçe doyurulması ve hatta bilince kadar yükselebilmesi, uygunsuz isteklerin benliğin sansür edici gücüne karşılanıp baskı altına alınır ve bilinçaltına itilir. Bu şekilde kişinin yaşı ilerledikçe çevresinin gerçekleri ve geleneksel bilgisi arttıkça, sansürün bilinçaltına zorladığı isteklerin kapsamı da artar ve bilinçaltı genişler. Psikanalize görüşe göre suçluluk, benlik ve üst benlik gelişimindeki yetersizlikler nedeni ile suç dürtülerinin, yani alt benliğin denetim altına alınmamasından doğar. Diğer bir deyişle, çok gelişmiş alt benliğe sahip olan bir kişi, sonunda suç işlemektedir. Aşırı gelişmiş bir üst benlik ise, alt benliğin arzularının doyurulmasına izin vermemekte ve nevrotik bir kişiliğin oluşmasına neden olmaktadır (Demirtaş, 2014; 125-127).

Freud, suç teorisine fazla zaman harcamamış, kişinin çocukluğundan kalan Oedipus kompleksinin (karşı cinsteki ebeveyni sahiplenme ve kendi cinsinden ebeveyni saf dışı etmekonusunda çocuğun beslediği duygu, düşünce, dürtü ve fantezilerin toplamı) bilinçsiz suçluluk duygusu ile suçluluğu ilişkilendirmiştir (İçli, 2001;50).

3- Suça Sosyolojik ve Sosyopsikolojik Bakış:

Yapısal Teoriler

1. Durkeim'in Teorisi:

İlk olarak toplumsal anlamda suçluluğun sosyolojik yönüne atıfta bulunan kişi Durkeimdir. Sosyolojik suç teorileri kapsamında değerlendirilen Anomi teorisini ortaya atarak dönemde suçun patolojik, biyolojik ve antropolojik temelleri ile ilgili açıklama yapılırken Durkeim, suçluluğun tüm toplumlarda ortaya çıkabileceğine vurgu yaparak dönemindeki kalıtım ve biyolojik temelli açıklamalara eleştiride bulunmuştur. Suçun olmadığı hiçbir toplum olmaz derken suçu sadece belirli bir sınıfın ya da bir zümrenin elinde bulundurulamayacağına ve her insanın potansiyel birer suçlu olabileceğine vurgu yapmıştır.

Durkeim'in en belirgin katkısı suçun normal ve sosyal davranış için gerekli olduğunu ileri sürmesidir. Suç ona göre, her yaşta, hem yoksullukta hem zenginlikte var olduğuna göre insan tabiatının bir parçası olarak görmektedir (İçli, 2001;69).

Suçun sosyolojik yönünü ortaya koyan bir diğer teorisi ise anomi teorisidir. Durkeim'in görüşleri üzerine temellendirilen anomi teorisini, toplumsal yapıdan hareketle suçu açıklamaya çalışır.

2. Anomi Teorisi:

Robert K. Merton tarafından geliştirilen teori Durkeim'in analizleri üzerine kurulmuştur. Anomi kavramı sapma eylemini açıklamak için kullanılmıştır. Toplumsal yapıdan hareketle, sosyal yaşam içerisindeki anomiyeye neden olan eylemlerin suçlu davranışların kaynağı olacağı vurgulanmıştır.

Durkeim'in kriminolojiye en büyük katkısı anomi olmuştur. Anomi standartların ve değerlerin kaybolması sonucu sosyal düzenin bozulmasıdır. Anominin var olduğu toplumlarda çözülme, bütünleşmenin yerini alır (Adler ve ark, 1991:73).

Gerilim teorileri

Gerilim teorisi Merton tarafından geliştirilmiştir. Kentleşme ile beraber endüstrileşen toplumlarda sermayeyi elinde bulundurmanın büyük bir güç olduğunu vurgulayan Merton, bu gücün toplumda her kesimden insanın ulaşabileceği kapitalist bir yapıda, insanı insan yapan bazı özellikleri çok çabuk unutarak kanuni sapma eğilimi içerisinde olabileceklerini düşünmektedir. Sermayeyi ele geçirmenin insanlarda gerilime neden olan tetikleyici olduğunu vurgulamaktadır.

Merton, biyolojik, psikiyatrik ve Freud'cu teorilere karşı çıkmıştır. Ona göre problem, farklı sosyal yapılarda sapmış davranış frekanslarının neden değiştiğini ve farklı sosyal yapılarda sapmaların nasıl değişik şekillerde ortaya çıktığı sorularını cevaplamaktadır. Merton'un tezi sosyal yapıların bazı bireyler üzerinde uyum yerine uyumsuz davranışa yol açacak baskı

uyguladığıdır. Sosyal yapıya verdiği bu önem nedeniyle yaklaşımı sosyolojiktir. Tezinde uyumsuz davranışın da uyumlu davranış gibi normal olduğu ile ilgili kanıtlar vardır (Reid, 1982:115).

Sosyalleşme Teorileri

Suçluluğu, bir insanın başarısızlıkla sonuçlanan sosyalleşmesine dayanarak açıklayan suçluluk teorileri, sosyalleşme teorileri olarak isimlendirilir. Onların çıkış noktası, insanın bir toplumda yaşayabilmesi için, sosyalleşmek zorunda olmasıdır. Sosyalleşmeden, insanın ait olduğu grubun kurallarını, değerlerini ve yön tayinini öğrenmesi olayı anlaşılır. Tamamıyla sosyal çevre vasıtasıyla davranış tarzlarının, düşünme stillerinin, duyguların, bilgilerin, saiklerin ve değer anlayışlarının öğrenilmesine aracılık eder. Öğrenme olayı, gözlem, taklit, karşılaştırma, kaçınma, alıştırma ve anlamaktır. Sosyalleşme teorileri suçun sosyolojik yönünün kültürel çatışma ve alt kültür teorileri olarak ele almaktadır (Demirbaş, 2014:145).

Bir toplum içerisinde farklı yerleşim bölgelerinin ya da o toplumun geniş bir coğrafyaya dağılmış olmasına neden olan yerleşim sistemleri bulunmuş olmasına rağmen toplumu bir arada tutan ve birleştiren temel değer yargıları ve bu değerler sistemi çerçevesinde gelişen yaşam alışkanlıkları vardır. Bu alışkanlıklar toplumsal algısında oluşumuna neden olan kültürel örüntüleri ortaya çıkarmaktadır. Kültür birleştirici özelliğe sahip bir güç olarak farklı toplumsal yapıların ayırt edici özelliklerini de ortaya koymaktadır. Kültür çatışması gerçekleşebilmesi için öncelikli olarak farklı iki kültürün karşı karşıya gelmesi gerekmektedir.

Yabancı bir kültür sistemine gelen kişi, orada hâkim değer sistemiyle karşılaşmakta ve onun normlarına kendi özel daralmış şartları altında karşı koymaktadır. O halde kültür çatışması kavramından, kültürel ve sosyal değer, amaçlar ve normlar bakımından zihniyet ve düşüncelerin çatışması anlaşılmaktadır (Demirbaş, 2014:146).

Alt kültürel suç teorileri ise, toplumda belirli grupların veya alt kültürlerin suçu onayladığını veya en azından suça neden olan değerlere sahip olduklarını ileri sürer. Alt kültürel teoriler, kriminolojide alt sınıftan erkekler arasında genç suçluluğunu, özellikler buluş çağı çetelerini açıklayabilmek amacı ile geliştirilmiştir. Alt kültür teorisyenlerine göre, suçlu gençlik alt kültürü diğer alt kültürler gibi dominant kültürün üyelerinin karşılaşmadıkları bazı özel problemlere tepki olarak ortaya çıkar (İçli, 2001:77-78).

1. Damgalama Teorisi

Damgalama, etiketleme suretiyle gerçekleşen suçun tanımlayıcı kişilik yönünü belirten bir kuram olarak 1920'li yıllarda Cooley tarafından tanımlanmıştır. Suç işleyen kişinin tanımlanmasından daha çok kişiyi suçlu yapma süreci olarak tanımlanmaktadır. Suç eğilimini tanımlamak, bu eğilimin bilincini kişide oluşturarak yapılacak aykırı eylemin kişinin davranışlarında pekişmesine neden olan tanımlama olarak özetleyebiliriz. Damgalama kuramcılarına göre, toplumsal yaşamdaki varlıkları, sosyal onay almayan ve onaylanmayacak eylem içerisindeki bireyler boş topluma katkısı olmayan değersiz bireyler olarak damgalanırlar ve böylece kendi düşüncelerini etkileyecek bir etiketleme ile ikincil sapmaların nedenini oluşturabilecek eylemlerde bulunabilmektedirler. Daha önce değinmiş olduğumuz alt kültür olgusu da etiketleme nedeniyle suç ilişkisinin ortaya çıkabileceği bir gerçekliği oluşturmaktadır.

Etiketleme teorisyenleri, insanların sapkın veya alışılmamış tavır gösteren kişilere etiketlerle atıfta bulduklarını iddia etmişlerdir. Örneğin; insanlar homoseksüel, akıl hastası veya suçlu olarak etiketlenebilirler. Başkaları tarafından etiketlenme bireyin kendini buna karşılık gelen bir şekilde algılamasına yol açar. Bireyler, bir kere kendilerine sapkın etiketini uygularlarsa, eylemleri yeni benlik tamamıyla uyumlu hale gelir ve sapkın şekillerde davranırlar. Hapse atılma gibi kamu eylemleri kişiler için etiketlere geçerli hale gelmesine ve kimliklerinin gelişmesine hizmet eder (Tedeschi ve ark, 1985:42).

Etiketleme görüşü, bireyin etiketleme süreci sonunda kendini kavramlaştırması ile de ilgilidir. Buna göre, sapmış davranışı etkilemek, etiketlenen bireyin kendisi hakkındaki kavramlaştırmasını etkileyerek ikincil sapmaya yönlendirir. Yasayı ihlal eden ve mahkeme tarafından cezalandırılan kişilerin kendileri hakkındaki fikirleri değişebilir ve bu insanlar kendilerini suçlu olarak görmeye başlayabilirler (İçli, 2001:115).

2. Kontrol Teorileri

Kontrol teorileri herkesin potansiyel birer suçlu olabileceği görüşünü savunmaktadır. Suçun kontrol mekanizmalarının denetimi haricindeki her alanda ortaya çıkabileceğini ön görür. Kontrol teorileri Recless'in Sınırlama Teorisi ve Kırık Cam Teorisi olarak bilinmektedir.

Sınırlama teorisi suçlu sosyal düzensizliğin bir ürünü olan görüşü reddetmiş ve eğer ki sosyal düzensizlik suçun kaynağıysa neden en bozuk mahallelerde yaşayan gençler başta olmak üzere burada yaşayan insanların hepsi suçlu olmamaktadır? (Dolu, 2011:269) sorusu ile suçlu neden olan faktörleri sadece sosyal düzensizliğe indirgeyen görüşlere eleştirel bir bakış açısı kazandırmıştır.

Kırık cam teorisi, ABD'li suç psikoloğu Philip Zimbardo'nun 1969'da yaptığı bir deneyden ilham alarak geliştirmiştir. Zimbardo, suç oranının yüksek olduğu, yoksul Bronx ve daha yüksek yaşam standartlarına sahip Palo Alto bölgesine birer 1959 model Oldsmobile bıraktı. Araçların plakası yoktu, kaputları aralıktı. Zimbardo, olup bitenleri gizli bir kamera ile izledi. Bronx'daki otomobil üç gün içinde baştan aşağıya yağmalandı. Diğerine ise, bir hafta boyunca kimse dokunmadı. Ardından Zimbardo ile iki öğrencisi sağlam kalan otomobilin yanına gidip çekiçe kelebek camını kırdı. Daha ilk darbe indirilmişti ki çevredeki insanlar (beyaz insanlar) olaya dâhil oldu. Birkaç dakika sonra o otomobilde kullanılmaz hale gelmişti. Zimbardo, bu deneyden "ilk camın kırılmasına ya da çevreyi kirleten ilk duvar yazısına izin verilmemesi gerektiği, aksi halde kötüye gidiş ve dolayısı ile suçun işlenmesinin engellenemeyeceği sonucuna varmıştır (Demirbaş, 2014:168).

Kontrol teorilerinin her ikisinde de görüldüğü gibi toplumun düzenini sağlayan temel unsur denetim mekanizmasının varlığıdır. Bir toplumun sosyo/ekonomik ve kültürel seviyesinin suçla ya da sapma eğilimlerinin ortaya çıkışı ile çok ilgili olmadığını her yapının kendi özelliklerine göre suçlu davranışlarının var olabileceğini çalışmalarında ortaya koymuşlardır.

Sonuç

Sapma ve suç kavramları birbirlerinin yerlerine kullanılabilen kavramlar olmakla beraber sapmanın daha genel bir kavram olduğunu söyleyebiliriz. Her suçla ilişkili davranış, sapma eylemi olarak nitelendirilebilirken, her sapmanın suç içeren maddi olarak yaptırıma tabi tutulmayan eylemler olduğunu söyleyebiliriz. Anlamları farklı olsa da her iki kavram içinde

ortak toplumsal algılar söz konusudur. Her iki kavramda aykırı davranış olarak toplumsal onay almayan eylemleri içermektedir.

Şehirlerin daha karmaşık toplumsal yaşantısına dönüşmeye başladığı dönemlerde suçlu davranış ile sık sık karşılaşılması suçun etiyolojik ilkelerinin araştırılması için önemli bir neden olmuştur. 18 yy ve 19 yy'ların başında suça nedenini biyolojik, antropolojik, psikiyatrik ve sosyolojik ilkeler ışığında inceleyen bilim adamları çeşitli teoriler ile etiyolojik ilkeleri derinlemesine incelemişlerdir. Her dönemin şartlarından etkilenen teorisyenler o dönemin şartlarına göre teorilerini geliştirmişlerdir. Suçlu davranışı ortaya çıkaran demografik nedenler, ekonomik nedenler, politik nedenler, sosyal nedenler, yapısal nedenler, psikolojik nedenler ve teknolojik nedenler geliştirilmiş ve suçun kaynağı olarak tespit edilen bu ilkeler ışında etiyolojik çalışmalar yapılmıştır. Bu etiyolojik ilkeler bireylerde potansiyel suç eğilimi oluşturabileceği görüşü hakim olmakla beraber, bu nedenlere maruz kalan her insanın neden suçlu eylem içerisinde olmadıkları sorusu, sosyal olguların tek nedene bağlı kalarak açıklanamayacağını düşüncesini bir kez daha akla getirmektedir. Fiziki ve sosyal faktörlerin etkisi ile bireylerin kişisel özellikleri ve ruhi faktörler birleşmesi sonucu suç eğiliminin ortaya çıkacağı düşüncesiyle, suçun bireyin biyolojik özellikleri ile beraber toplumsal yapının birey üzerindeki etkilerini, bununla beraber kalıtım ve sosyal çevrenin etkisi ile oluşan kişilik faktörünü de işin içerisine katarak suç etiyolojisine bütüncül bir bakış açısı geliştirilmiştir.

Toplumsal algının zamanla yerleştiği aykırılık durumu oluşturan bir eylem, olayların meşru bir zemine oturtulması ile meydana gelen alışılmış çarpıklık durumudur. Yasal olmamasına rağmen toplum içinde çokça eyleme döküldüğü için kanuna aykırılık durumunu yitiren eylemler suç yada sapma eğilimi olmaktan çıkmış normal davranış haline dönüşmüş olabilir. Bu tip eylemler normalleştirilmiş olsa da toplumsal yaşam içerisinde çarpık davranış sistemlerinin etkisi ile toplumsal gelişimin önünde engel olacaktır.

Suçlu davranışları ve suç işleyen bireylerin yaptıkları eylem ile sosyal ve fiziki özellikleri incelendiğinde sapma eylemini gerçekleştirmeyecek kadar normal bir yaşantısı olan kişilerinde bu tip aykırı eylemler içerisinde buldukları görülebilmektedir. Bu pencereden bakılarak olay incelemesi yapıldığında bireylerin kendilerini, aykırıda olsa yaptıkları eylemin meşru olduğunu inandırmaları yaptıkları eylemin sorgulanabileceklerini bilmelerine rağmen eylemlerinden vazgeçmeyerek hak olarak iddia etmeleri, altı doldurulmuş nedenleri tanımlanmış ve kabul görmüş olan bu tip davranışları yerine getirebilmektedirler.

Tüm bunlarla beraber sosyal bir olgu olan suç ve sapma davranışları tek bir nedenle açıklanamayacak kadar karmaşık ilişkilerin ortaya koyduğu aykırı eylemleri içerir.

Kaynakça

- Abrahamson, M. (1990) İşlevselcilik, Çev. Nilgün Çelebi, Konya: Sebat Matbaası.
- Adler, F.,Muller, G.O.W., Laufer, W.S. (1991). Criminology. New York: MC Graw-HillInc.
- Dermibaş, T. (2014). Kriminoloji. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Durkheim, E.(1985)Toplum Bilimsel Yöntemin Kuralları, Çev. Celal Baki Akal, İstanbul: B/F/S Yayınları.
- Dolu, O. (2011). Suç Teorileri, Teori Araştırma Ve Uygulamada Kriminoloji. Ankara.
- Dönmezer, S. (1984). Kriminoloji. İstanbul: Filiz Kitap Evi.
- Erkan, R., Bağlı, M., Sümer, F., Ünver, M. (2002). Sosyal Çevrenin Sokak Çocukluğuna ve Çocuk Suçluluğuna Etkisi: Diyarbakır Örneği. I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu. UNICEF, Ankara.
- İÇLİ, G.T (2001). Kriminoloji. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Öter, A. (2005). Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri, Antalya Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Reid, T.S.(1982). Criminology. New York: Holt Rinehart and Winston.
- Tedeschi, J., Linscold, S., ve Rosenfeld, P. (1985) Introduction to Social Psychology, S.t. Paul Minnesota: West Publishing Co.
- Tomovic, V.A. (1979), Definitions in Sociology: Convergence, Conflict and Alternative Vocabularies.Dilton Publications, Inc.: St. Catherines, Ontario.

TARİH ÖĞRETMEK VE ÖĞRENMEK

Süleyman ÜNÜVAR*

Özet

Tarih; geçmişte yaşamış insan topluluklarının yaşantılarını, birbirleriyle olan ilişkilerini, yer ve zaman göstererek belgelere dayanarak objektif olarak inceleyip anlatan bilim dalıdır. İnsan, geçmişini ve kim olduğunu merak eder. Geçmişine karşı ilgi duyan ve onun farkında olan tek varlık insandır. Kendini bilmek, önce insan olmanın ne demek olduğunu bilmektir. Tarih; bize kim olduğumuzu öğretir, insan hafızasını çalıştırır, toplumları diri tutup tutkal görevini üstlenir, bugüne ve geleceğe ışık tutar, toplumun hafızasıdır. Toplum tarih sayesinde geçmişini unutmaz.

Anadolu; eski çağlardan beri üç kıta arasında siyasi, ekonomik, dini, kültürel ve jeopolitik yönden bir köprü vazifesini üstlenmiştir. Bu anlamda birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Ancak bugün bu medeniyetlerin hiç biri yaşamamaktadır. Türk milleti uzun yıllar üç kıtaya egemen olmuştur. Bu egemenliği sadece askeri gücü ile değil çağa uygun yönetim anlayışı ve uyguladığı adalet sistemi sayesinde sağlamıştır. Türkler; çağ açıp kapatan, Viyana kapılarına kadar adaleti götürən, Çanakkale'de "Çanakkale Geçilmez" sözünü tarihe yazdıran, bir millettir. Bütün bu olayları tarih sayfalarında bulmak mümkündür. Tarih: Mete'yi, Bilge Kağanı, Sultan Alpaslan'ı, Kaşgarlı Mahmud'u, Mevlana'yı, Yunus Emre'yi, Fatih'i, Yavuz'u, Kanuni'yi, Mehmet Akif'i ve Mustafa Kemal'i anlamak ve anlatmaktır.

Tarih, Türk milletinin büyüklüğünü barışseverliğini herkesi kucaklayan bir millet olduğunu yazmıştır ve ileride de yazmaya devam edecektir. Bunun için tarih öğretmeliyiz ve öğrenmeliyiz.

Anahtar Kelimeler: tarih, medeniyet, millet

TEACHING HISTORY AND LEARNING HISTORY

Abstract

History is the branch of science which examines the life of human societies, lived in the past, and their relationship with each other, and it points place, time and evaluates objectively on the basis of documents. The human wonders his past and who he is. Human is the only creature who is interested in his past and aware of this. Knowing yourself begins with knowing that you are a human. History teaches us who we are and it works our memory. It holds the humanity alive. It is like a glue between people. It enlightens the present and the future. It is the memory of society. Society never forgets their past by means of history.

Anatolia has been the bridge as political, economic, religious, cultural and geopolitical aspects between three continents since ancient times. In this sense, it has hosted many civilizations. However, none of these civilizations are living today. The Turkish nation has been dominated for many years to three continents. This domination has provided not only military power but also proper management approach applied to the era and the justice system. Turkish is a nation

* Yrd. Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, unuvar@gantep.edu.tr

that starts the new period and closes the old period and takes the justice to Vienna. It is a nation that prints "Çanakkale is impassable" in Çanakkale to the world history. It is possible that all of these can be found in the pages of history. History is to tell and understand of Mete, Bilge Kağan, Sultan Alpaslan, Kaşgarlı Mahmud, Mevlana, Yunus Emre, Fatih, Yavuz, Kanuni, Mehmet Akif and Mustafa Kemal.

History has always written the peaceful of the Grand Turkish nation and it is going to be written in future so we must learn and teach history.

Keywords: history, civilization, nation.

Giriş

Tarihin konusu insandır ve insanların yaptığı olayları inceler. Ancak bu olaylar geçmişte olmuş ve bitmiş olayları inceler. Tarihi olaylar asla deneysel değildir, tekrarlanmaz. Yani pozitif bir bilim değil sosyal bir bilimdir. Tarih ilminin yöntemi sezgi (intuition) veya anlama ve kavrama yöntemidir. Kişi, meydana gelmiş bir olayı yer ve zaman çerçevesi içerisinde belgelere dayanarak anlamaya çalışır. Olayın neden ve sonuçları üzerinde yorum yaparak açıklama yoluna gidebilir.

Her olay ancak bir defa meydana gelir. Meydana gelen bu olayda olayın meydana geldiği yer, olayın içinde rol alan kişiler ve olayın olduğu an yaşanır ve biter. Elbette bir olay meydana gelmeden o olayın öncesi ve olay bittikten sonra o olaya bağlı olarak gelişebilecek başka olaylar elbette vardır ve olacaktır. Ama o da o an itibarı ile ancak bir defa yaşanır. Yaşanılan olay tekrarlanmayacağı ve deneyde yapılamadığına göre o olayla ilgili intikal eden bilgi ve belgeleri inceleyen kişinin durumu önem kazanmaktadır. Olayı inceleyen o kişinin duygu ve düşüncesi ile eğitim durumu dikkate alınmalıdır. Yine o kişinin dini inancı, ideolojisi, sosyal ve ekonomik durumu da önem kazanmaktadır. Bu açıdan tarihi inceleyen kişinin objektif olması istenir. Bu sorun genelde sosyal bilimlerin hemen hemen tümünde vardır. Özeldense tarih biliminde daha çok görülmektedir. Çünkü tarih, toplumun birikmiş hafızasıdır. Herkes günlük hayatının bir parçasında tarihi referans gösterme ihtiyacı duyduğundan objektif ve bilimsel olmayan tarih insanın ve toplumun sağlıklı yaşamasına engel olmaktadır (Özçelik, 2014; Kütükoğlu, 1998). Ancak hem toplumdan hem de bazı tarihçilerin tarihe bakışları çok farklıdır. Bunlardan bir kısmı kendi milletinin veya kendi devletinin geçmişini abartılı bir şekilde yüceltme şeklini tercih etmiştir. Bir kısmı ise tarihi bir nefret aracı olarak görmüştür. Aslında tarih için bu ikisi değildir. Eğer tarihe bu şekilde bakacak olursak toplum hiçbir zaman geleceğine sağlıklı bakamaz (Özbaran, 1992).

Tarih, geçmişten günümüze ve geleceğe toplumun fikri olgunluğunu taşıdığı için çok önemlidir (Togan, 1985). İnsanların tarihle ilgilenmelerinin bir nedeni de geçmişle bağ kurmasıdır. Tarih geçmişi tahlil ederek geleceğe ışık tuttuğu için insanlar tarafından ilgiyle takip edilir (Halkın, 2014). Tarihçi tarihteki bir olayı nasıl çözeceğini hangi vasıtalarla faydalanarak çözeceğini bilir. Yaklaşık olarak bir yargıya varır. O yargı da doğruyu yanlıştan ayırmadır. Bir olayın tarih mi yoksa efsanemi veya hikâyemi olduğunu diğer unsurlara bakarak tarihçi ortaya koyar ve elindeki belgeyi yorumlar. Böylece geçmişte yaşanılan bir olay üzerine tefekkür edilerek bir sonuç çıkarılmış olur (Ortaylı, 2009; Halkın, 2014). "Tarihçi ve tarihin olguları birbirleri için gereklidir. Tarihçi olgular olmaksızın köksüz ve boş, olgular tarihçiler olmadan ölü ve anlamsızdır." (Carr, 1987). Ancak tarih hiçbir zaman olayları zorlamayı sevmez. Tarih hassas bir bilimdir. O nedenle devletlerin, milletlerin zorlamasına tahammül edemez (Togan,

1985). Tarih araştırmacısı sadece belgelerle konuşmalı ve yazmalıdır. Tarihçi kimseyi memnun etmek zorunda değildir ve böyle bir gayretin içinde asla olmamalıdır (Özbaran, 1992).

1. Tarihin Tanımı

Tarih kelimesi İbranice “Yareh” sözcüğünden gelmekte ve anlamı “ay” demektir. Bu kelimenin karşılığı Grekçeden Latinceye geçen “historia” kelimesidir. Bu kelimenin asıl manası araştırmacı da demektir. Arapçadaki “varah” kelimesi de araştırmacı demektir. Historia kelimesi Latince'den batı dillerine geçmiştir. Bu kelime Arapçaya “esatir” şeklinde geçmiştir. Anlamı, uzak geçmiş yıldız demektir. Tarih kelimesi Türkçeye Arapçadaki Tevarih sözünden geçmiştir.

Sosyal bilimlerde bir kelimenin tek ve yalın anlamı olmaz. Tarih kelimesinin de çeşitli anlamları vardır. M. Bloch: tarihi “zaman içinde insan bilimi” olarak ifade etmiştir. Turner de “ Geçmişten bize ulaşan günümüzde ortaya çıkan tenkitçi ve yorumcu anlayışla incelenen kalıntılar.” olarak tarihin tanımını yapmıştır. W.Durant ise, tarihin tanımını “Geçmişte olan hadiseler hakkında belgelerin verileri” şeklinde tarif etmiştir. L. Febvre de; “ Geçmiş ve bugünün incelenmesi” olarak yorumlamıştır. G. Hanotaux ise, tarihi “ Hatıra-tecrübe- Mülhaza ilmi” diye anlatmıştır.

A.Zeki Velidi Togan’ın tarih anlayışı ise “ Hadiseleri seyrinden, hatta madde ve eşyanın mazi ve halinden bahseden her yazı ve her hikâye tarihtir” (Togan, 1985). der.

E.H. Carr’ şöyle der: “ Tarih, geçmişle bugün arasında bir köprü vazifesi görür. Geçmişle günümüz arası bir diyalogdur.” Bir başka tarifi ise; “İnsanlığın fiil ve düşüncelerinin gelişimini takip eden bilgileri ortaya çıkan maddi ve manevi nedenleri inceler” (Özçelik, 2014; Ortaylı, 2009). şeklinde olmuştur.

İbn-i Haldun ise tarihin tanımını şu şekilde yapmıştır: “İnsanın sosyal yaşamının incelemesi, sosyal yaşamının zaman ve mekânsal sınırlar içerisinde anlaşılmasıdır” (Şıgvin, 2009).

Tarih insanoğluluyla başlar. İnsanoğlunun doğumundan ölümüne kadar geçen bu süreçte insan davranışlarını açıklayan neden sonuç ilişkileri olduğu gibi toplumların ilişkilerini de açıklayan sebep sonuç ilişkileri vardır. Bu bir zincirin halkları gibi bir birine bağlıdır (Alkan, 2009).

Tarih; Geçmişte yaşamış insan topluluklarının; yaşantılarını, birbirleriyle olan siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik ilişkilerini, yer ve zaman göstererek, neden sonuç ilişkileri içinde belgelere dayanarak objektif olarak inceleyen bir bilim dalıdır.

2. Tarihin Faydaları

Toplum ve insan tarih sayesinde geçmişini unutmaz. Geçmişini öğrenir ve öğretir. İnsan ve toplum tarih sayesinde gelecek yaşantısında daha az hata yapar. Geçmişte atalarının yaptığına bakarak daha fazlasını kendisinin yapabileceğine düşünerek kendine güveni sağlar. İnsan sadece kendi tecrübelerinden değil, kendinden öncekilerinde tecrübesinden de faydalanır. Tarih, bugüne ve geleceğe ışık tutar. İnsan hafızasını çalıştırır. İnsan, tarih sayesinde basit ve sığ düşünmeden kurtularak daha kapsamlı düşünmeyi ve tefekkürü öğrenir. Tarih, olaylara tenkitçi

bir bakış açısı ile bakılmasını sağlar ve olayları yorumlamamıza yardımcı olur. İnsana fayda sağlar.

Tarih, yüz yıllardır bir arada yaşamış toplumları diri tutar, onlar için bir tutkal görevini üstlenir, gelecekte de birlikte yaşama azmini güçlendirir. Çağımızda millet tarifi yapılırken “geçmişte birlikte yaşamış olma” vurgusu yapılır. Yani tarih olmadan millet tarifi yapmak mümkün değildir. Tarih insanlarda ahlak şuurunu uyandırır manevi değerleri geliştirir. Tarih insan sevgisini geliştirir. Önce en yakın geçmişindeki insanlara karşı sevgi ve hayranlık duymamızı sağlar. Sonra tüm insanlara karşı sevgi bağlarını güçlendirir.

Tarihçi Thomsen, “Neden geçmiş bu kadar merak edilir. Neden geçmişi unutmuyoruz.” der. Yine aynı araştırmacı: “Geçmişine karşı ilgi duyan ve onun farkında olan tek yaratık insandır.” der.

İngiliz filozofu Collingwood ise; “Tarih insanın kendisini bilmesine yarar. İnsanın kendisini bilmek çok önemlidir. Kendini bilmek, önce insan olmanın ne demek olduğunu bilmektir. Kendini bilmek ne yapabileceğini bilmektir. Tarih bize kim olduğumuzu öğretir.” diyerek tarihin faydasını işaret etmiştir (Özçelik, 2014; Kütükoğlu, 1998).

3. Tarih Öğretmek

Tarih öğretimi ilköğretimden başlayarak üniversiteye kadar bilimsel bir çerçevede ve objektif olmak şartıyla öğretilmelidir. Tarih öğretimi kolaycılığa ve basite alınacak bir konu asla olmamalıdır. Tarih öğreticileri araştırma tekniklerine uygun olarak, belgelere dayanarak ve objektif bir şekilde yazılan eserlerden faydalanılarak öğretilmelidir. Mustafa Kemal’in de dediği gibi tarih yazarların tarih yapanlara sadık kalması elzemdir.

Tarih öğretiminde temel kaynak arşive dayalı birinci el veriler olmalıdır. Yani sağlam ve güvenilir arşiv belgeleridir. Veya olayı bizzat gören yaşayan canlı kaynaktır. Tarihçi birinci el kaynaktan faydalanarak eserini yazar. Kaynakları kendi özelliklerine göre tasnif edip bilgilerin doğruluğunu yanlışlığını objektif bir şekilde süzgeçten geçirdikten sonra değerlendirip yazıya geçirilmelidir (Akınoğlu ve Arslan, 2007).

İnsan dünya üzerinde yaşamaya başladıktan sonra yaptığı, gördüğü veya duyduğu bir takım olayları başkalarına anlatmaya başlamıştır. Destan ve masallar bunun sonucunda doğmuştur. İlginç olayları unutmamış ve nesilden nesile sözlü olarak aktarmıştır. Bu geleneği birçok milletin sahip olduğu destanlarda görebiliriz. İnsanlık yazıyı keşfettikten sonra tarihi olayları da kayıt altına almaya başlamıştır. Yazının bulunmasından sonra da nakletme geleneği devam etmiştir. Dünyanın her yerinde eski ve orta çağlarda görülen tarih yazıcılığı anlayışı, hikâyeci veya rivayetçi tarih yazıcılığı anlayışıdır. Bu anlayışın temel özelliği tarihi bir olayı belgeye dayanmadan, süzgeçten geçirmeden duyduğunu gördüğünü aynen aktarmasıdır. Bu anlayışta neden niçin sorunları sorulmaz ve objektif olması dikkat edilmez. Bu akımın belli başlı temsilcileri Herodot, Taberi ve İbnül Esir’dir.

Pragmatik (öğretici) tarih anlayışında ise; tarihi olayları öğretici amaç için kullanılmalıdır. Bu görüşte olanlar bir toplum önderini ele alarak ona olağan üstü güç yükleyip topluma öğretici olması sağlar. Onun her yönüyle mükemmel olduğu topluma ahlak öğretti düşünülür. Bu görüşü savunanlarda neden ve nasıl sorularını sormazlar, sadece toplumda ün

yapmış kişileri ön plana çıkarırlar. Bu görüşü savunan tarihçilerin objektif olma zorunluluğu yoktur. Bu akımın temsilcisi ise; Polybios, Tacitus, ve Makyavel'dir.

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren önce Avrupa'da sonrada diğer ülkelerde görülen araştırmacı tarihçilik de dediğimiz nedenci-nasılıcı (İlmî-akademik tarihçilik) görüştür. Bu görüş olayları neden sonuç ilişkileri çerçevesinde belgelere dayanan ve objektif bir şekilde araştırıp ortaya koyan bir anlayışa sahiptir. Tarihi olayları tek bir nedene bağlamaz. Bir olayın birçok nedeni olabileceği gibi o olaya farklı yönlerden bakılması da önerilmiştir. Örnek olarak bir olaya siyasi, iktisadi dini soysa ve kültürel açılardan bakılabilir. Diğer taraftan başta arşiv malzemeleri olmak üzere çok çeşitli kaynaklar araştırılıp kullanılmalıdır. Bütün bunlar tarihçililerin ufkunu açmış ve yeni metotlar geliştirilmesine neden olmuştur. O nedenle XX. Yüzyıl tarihi oldukça gelişmiş tenkitçi bir yaklaşım sağlanmıştıdır. Bu görüşün önde gelen temsilcisi ise, F.Braudel'dir.

Sosyal (İctimai) tarih anlayışının gelişiminde ise bütün olayları toplumun ihtiyaçlarına göre belirlemedir. Daha çok XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın ilk çeyreğinde görülen bu akımın temel düşüncesi toplumun tarihten bir şeyler öğrenmesidir. Öğretici tarih anlayışına benzerlikleri vardır. Tarihi olaylarda toplumu yönlendiren liderler ve liderlerin üstlendiği roller araştırılmıştır. Liderlerin toplumu etkilemesi ve liderlerin toplumdan etkilenmesi öncelikli konusudur. Bu görüşün önde gelen temsilcileri ise; Arnold Toynbee ve Oswald Spengler'dir (Togan, 1985; Özçelik, 2014; Kütükoğlu, 1998).

Osmanlı Devleti'nde uzun yıllar görülen vakanüvislik tarih yazıcılığında ve tarih öğretiminde önemli bir yer etmiştir. Vakanüvislerin yazdıkları eserler nakilci bir anlayış çerçevesinde yazılmıştır. Tanzimat ve meşrutiyetle birlikte Osmanlı tarihçilerinde değişmeler yaşanmış, bu alanda çeşitli kitaplar yayınlanmıştır. Yayınlanan bu kitaplar çağın gereklerine uygundur. II. Meşrutiyetle birlikte tarihçilikte önemli değişmeler gündeme gelmiş, ancak I.Dünya Savaşı buna engel olmuştur. Ancak cumhuriyetle birlikte ve TTK kurulması Türk tarihçiliğinde bir çığır açmıştır. Bu çığır Cumhuriyet döneminde bilhassa M. Fuat Köprülü'nün öncülük ettiği tarihçiler arasında yaygın olarak görülmüştür. Fuat Köprülü ve ekibinin ortaya koyduğu bilimsel tarih çerçevesinde tarih olayları siyasi, iktisadi ve kültürel olaylar çerçevesinde değerlendirilmek olmuştur(Köken,2014).

Bazı insanlar tarihi olayları değerlendirirken en büyük yanlışı geçmişi bugünün değerleriyle bakıp yargılamalıdır. O dönemi kendi içinde değerlendirmekten çok bugünkü ölçütlerle değerlendirildiği için doğru yargıya ulaşmak oldukça güç olmaktadır. Tarih olayları kendi dönemi içinde ve ancak çağdaş diğer olaylarla kıyaslanarak bir yargıya varılabilir. Tarihe bu günün penceresinden bakılmaz. Zaten tarihi tasnif ederken tarihin kendi içinde azımsanmayacak zorlukları da vardır. Bu zorlukların yanında birde tarihçinin yaşadığı dönemden olaylara bakmaya çalışması tarih bilimini iyice zorlaştırmaktadır (Akinoğlu ve Arslan, 2007).

Tarihin iyi öğretilmesi ve öğrenilmesi için bir takım kuralları vardır. Bunlardan biri de başta sosyal bilimlerin diğer alanları olmak üzere bütün bilimlerden azami ölçüde faydalanmaktır. Tarih diğer bilimlerle birlikte değerlendirilirse tarih öğretimi daha sağlıklı bir yapıya kavuşur. Bir tarihçi; coğrafya, arkeoloji, sosyoloji, Filoloji, epigrafi, iktisat, felsefe, hukuk, siyer, antropoloji, etnografya, sanat tarihi, nümizmatik, edebiyat, sosyal psikoloji ve bir takım teknik ve sanat alanlarından faydalanmalıdır. Tarihçi ortaya çıkan bir takım bilgi ve

belgeleri diğer bilim dallarındaki bilim adamlarıyla paylaşıp sonra sonuca gitmelidir (Kütükoğlu, 1998; Togan, 1985; Yediyıldız, 1986).

Tarihi iyi tahlil edemediğimiz için üzerinde yaşadığımız coğrafyanın çok farkında değiliz. Hâlbuki üzerinde yaşadığımız Anadolu coğrafyası, eski çağlardan bu tarafa; jeopolitik, siyasi, ekonomik, dini, kültürel yönden bir köprü vazifesini üstlenmiştir. Bu günde aynı görevi devam etmektedir. Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkanlar, diğer taraftan boğazları sayesinde dünyanın bütün devletlerinin dikkati bu bölgededir. Dolayısıyla çok önemli bir coğrafya parçasında bulunuyoruz. Anadolu tarih boyunca birçok medeniyetlere ev sahipliği yapmış, mükemmel bir coğrafyadır. Ama bu gün bu medeniyetlerden birçoğu kaybolup gitmişlerdir. Çünkü tarihlerini unutmuşlardır. Bunun kıymetini ancak iyi bir tarih öğretimi ile bilebiliriz.

Her yıl 24 Nisan geldiğinde devlet olarak millet olarak kâbus görüyoruz. Çünkü o gün “Sözde Ermeni Soy Kırımı” anma gününde bir takım yalan ve iftiralarla karşılaşılıp uluslararası kamuoyunda stres ve sorunlar yaşıyoruz. Bu olayın nedenini kökenini bilmemiz gerekir. Ancak uzun yıllar bu iddialar göz ardı edilmiş ciddi anlamda üzerinde durulmamıştır. Ermeniler epey yol kat etmişler ve kendi lehlerine dünya kamuoyu oluşturmuşlardır. Biz haklı olmamıza rağmen maalesef bunu hem kendi kamuoyumuza ve hem de dünyaya anlatamadığımız için bu gün bu sorunları yaşıyoruz. Elbette batı kamuoyu ön yargılıdır. Ama bu ön yargıyı zaman içinde kırmak belgelere dayalı olarak kendimizi sabırla anlatmak mümkün olabilirdi. Hâlbuki biz kendi gerçeklerimizi kendi toplumuza dahi anlatamadık. Tarihimizi insanlarımıza yeterince öğretmediğimiz için hem Ermeni sorununda ve hem de diğer sorunlarda uluslar arası platformlarda haksız uygulamalara maruz kalmaktayız.

Hâlbuki Türklerle Ermeniler arasında yüzyıllar boyunca hiçbir sorun olmamış ve Ermeniler, Osmanlı Devleti’nin en güvenilir vatandaşı olmuştur. Osmanlı bu olayı anlatmak için onlara “tebayı sadıka” demiştir. Ve Ermeni vatandaşlarını devlet kademelerinde önemli görevler vermiştir(Yüceer,2009). Tarihte bu millet hiç kimseyi ötekileştirmemiştir. Sınırları içinde yaşayan herkesi kendi vatandaşı olarak kabul etmiştir. Bu gerçeği maalesef anlatma becerisini gösteremediğimiz için birde muhataplarımızın ön yargılı olması nedeniyle kimseyi inandıramıyoruz.

Diğer taraftan zaman zaman zulme uğramış ve elimizden yaşama hakkı alınmış olmasına rağmen bunu da etraflıca anlattığımız söylenemez. 1919-1922 yılları arasında Batı Anadolu’da yaşanan Yunan işgali ve başta Gaziantep olmak üzere, Fransa’nın güney illerimizde sergilemiş olduğu insanlık dışı uygulamaları maalesef ne kendi kamuoyumuza nede dünya kamuoyuna anlatamadık. Bunların birer soy kırım olduğunu uluslar arası platformlara taşıma ihtiyacı duymadık. Bu durumda uluslar arası kamuoyunda sanki Türkler hiç haksızlığa uğramamış ama sürekli haksızlık yapmış gibi bir algı oluşmuştur.

Türk tarihinde bazı olaylar vardır ki farklı coğrafyalarda ve farklı zamanlarda da olsa benzerlikler göstermektedir. Büyük Hun Kağanı Mete’nin verimsiz olan bir vatan toprağını kimseye bırakılmayacağını M.Ö.203 yılında ifade etmiş ve bunun için savaşı göze almıştır. (Ögel,1979) Aradan 2000 yıl geçtikten Mustafa Kemal’in “Hattı Müdafaa yoktur sathı müdafaa vardır O sathı bütün vatanıdır.” sözü bize vatan sevgisinin Mete’den Mustafa Kemal’e hiç eksilmeden ettiğini göstermektedir. Ancak bu bağlantıyı yeteri kadar kuramadığımız için tarihimiz de yer yer kopukluklar yaşanmış ve bazı olaylar yeteri kadar aktarılamamıştır. Yine dikkatte almadığımız veya unuttuğumuz bir başka tarihi olayda Bilge Kağanın vasiyetidir. Bilge Kağan adına dikilen 735 yılındaki Gök Türk(Orhun) kitabesinde ki bu üç madde;

- 1-Sonraki Devlet Adamlarının Yetersizliği
- 2- Türk Kavminin Uygunsuz Tutumu
- 3-Kurnaz Çin Siyaseti ve Yıkıcı Propagandası

Şeklinde ifade edilmiştir.(Kafesoğlu,2013)

Maalesef bu vasiyetin daha sonraki dönemlerde pek dikkate alınmadığını görüyoruz. Eğer dikkate alınmış olsaydı birçok olumsuz olay olumluya dönerdi.

1071 yılı Malazgirt Savaşı ile Anadolu, kapıları Büyük Selçuklu Sultanı Alpaslan ile Türklere açılmıştır. Türkler, Anadolu'yu kısa zamanda yurt edinmelerinin tek sebebinin onların üstün bir savaş yeteneklerinin olması değildir. Onları bu fethi kısa zamanda gerçekleştirmelerinde başka sebepler vardır. Aynı tezi İstanbul'un fethi ve Balkanlar'da Osmanlı ilerleyişi içinde söyleyebiliriz.

Osmanlılar, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde Mısır'dan, Viyana kapılarına kadar 3 kıtada büyük bir coğrafya parçasına egemen olmuşlardır. Yine aynı şekilde savaş taktikleri ve silah üstünlüğü ile açıklamamız yeterli olmayacaktır. Bunun sebebi; adil bir yönetim anlayışı, herkesin can ve mal güvenliği ile inanç hürriyetlerini sağlamalarıdır. O dönemde diğer milletlerde yöneten ve yönetilenler arasında sorunlar had safhada görülürken, birçok yerde dini ve etnik çatışmalar yoğun bir şekilde yaşanıyordu. Osmanlılarda ise, başta yöneticiler olmak üzere hoş görü ve insana saygı en üst seviyede görüldüğünden 3 kıtaya egemen olmuşlardır. Tarihçi olarak Osmanlıların 3 kıtaya egemen olmasında temelde yatan asıl gereğin ifade edilmesi gerekir. Tek bir nedenle olayı açıkladığımız zaman doğru bir tarih anlayışına ulaşamayız(İnalçık,2009; Cezzar,2011).

Ancak coğrafi keşifler yeni buluşlar ile Avrupa ilerlerken Osmanlı 18. yüz yıldan itibaren gerileyecek ve Avrupalıların dayatması ile karşı karşıya kalacaktır. Bazı tedbirler almış ise de yüzeysel kalmıştır. Bu dönemde Avrupa Osmanlı Devletine hükmeder konumuna gelmiştir.

II. Viyana Kuşatması ve Karlofça Antlaşması (1683-1699) ile gerileme dönemi başlamış ve fethedilen topraklar kısa zamanda elden çıkmıştır. Gerileme sadece orduda yaşanmamış başta yöneticiler olmak üzere bütün kurumlar çöküşün içine girmiştir. Ama Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü bu durumun nedenleri bilimsel ölçütlerle objektif olarak yeteri kadar değerlendirilememiştir. Gerileme ve yıkılış ile ilgili ortaya atılan bir takım görüşler ideolojik nedenlerden dolayı objektif olmaktan uzak kalmıştır. Hâlbuki tarihte olması gereken en önemli unsur objektifliktir(Uzunçarşılı,1998).

Ancak dünyanın en güçlü devletlerine karşı I.Dünya Savaşı'nda 4 yıl direnmiş ayrıca "Çanakkale Geçilmez" sözünü destanlaştırmıştır. Tüm dünyanın hasta adam olarak ve kısa zamanda ölecek beklentisini boşa çıkarmış, ölmediğini ve ölmeyeceğini ispat etmiştir. Bununda detaylı olarak gözden geçirilmesi gerekmektedir. Olay sadece bu savaş tekniği açısından zaferin kazanılması değildir. Olayın arkasında Türk milletinin karakteri, duygusu, düşüncesi, anlayışı, kısaca onun tarihten getirmiş olduğu hasletleri görmek gerekiyor. Bu tam olarak görüldüğü zaman gerçek ve doğru tarih ortaya çıkacaktır.

Sonuç

Bu günü ve geleceğimizi kurtarmak için tarihin tanıklığına ihtiyacımız var. Tarihin bıraktığı en güzel mirası babalarımız ve dedelerimizdir. Yeter ki biz o mirası iyi koruyalım ve gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde devredelim. Ancak tarihi asla kendi mecrasından saptırmamız gerekir. Gerçekleri örtbas etmemiz kimsenin işine yaramaz. Tarihin olmazsa olmaz kuralı olan belge ile konuşup yazmamız gerekir. Tarih duygusallıkla asla bir arada olmaz. Tarihin bir başka kuralıda araştırmacılık olgusudur. Araştırmadan incelenmeden tenkitçi bir gözle bakmadan tarihin yazılması ve anlatılması mümkün değildir. Diğer bir gereklik ise, azami ölçüde objektif olunması gerekmektedir. Bu da tarihin olmazsa olmazıdır.

Beş bin yıllık Türk tarihine baktığımız zaman yüz kızartıcı insanlık suçu işlenmiş bir dönem yaşanmamıştır. Asya bozkırlarından Orta Avrupa'ya ve Anadolu bozkırlarına kadar at koşturan Türkler, gittikleri yerlerde insani değerlere aykırı davranış içinde olmadıkları gibi hep adaletli ve hoş görü içerisinde olmuşlardır. Bu olaya yaklaşık bin yıldır Anadolu coğrafyası şahitlik etmektedir. Çünkü Türklerde ki cihan hâkimiyet anlayışında dünyayı içinde yaşayan insanlarla birlikte yönetme anlayışı böyle bir tablonun çıkmasına neden olmuştur.

Tarihimizde kendi içimizde görülen devlet ve toplum hayatında yaşanan bazı olumsuzluklar da olmuştur. Bu olumsuzluklar bazen dış etkenlerle bazen de iç bünyede meydana gelen bir takım sıkıntılar nedeniyle sorunlar yaşanmıştır. Bunlardan bazıları; bilhassa İslam öncesi kurulan devletlerin çok uzun ömürlü olmaması, bir diğer temel sorun ise; 17. yüz yıldan sonra bilim ve teknik alanında yeterli üretim yapılamaması, Avrupa'daki gelişmelerin takip edilememesi, Osmanlı Devleti'nin gerilemesi ve yıkılmasıdır. Bu sorunlar tam olarak ortaya konulup bilimsel çerçevede yeteri kadar ele alınamamış ve bazı klikleşmelere kurban edilmiştir.

Bir milletin olumlu veya olumsuz olsun tarihi bir bütündür. Tarihin bir bölümü gizlenip saklanmamalıdır. Veya tarihin bir dönemi yüceltilip diğer dönemi yerilmemelidir. Gerçek ne ise o yazılıp anlatılmalıdır. Türk tarihini bilimsel ve objektif kıstaslarla değerlendirip gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde bırakmalıyız. Bu nedenle; Mete'den Fatih Sultan Mehmet'e ve Mustafa Kemal'e, Kaşgarlı Mahmut'dan, Yunus Emre'ye ve Mehmet Akif'e uzanan çizgiyi doğru anlamak ve anlatmak mecburiyetindeyiz.

Kaynakça

- Akinoğlu, O. ve Arslan, Y. (2007). "Türkiye'de Orta Öğretim Öğrencilerinin Tarih Kavramlarını Kazanma Durumu ve Değerlendirmesi", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 137-154.
- Alkan, N. (2009). "Tarihin Çağlara Ayrılmasında Üçlü Sistem ve Avrupa Merkezli Tarih Kurgusu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 23-40.
- Carr, E.H. (1987). *Tarih Nedir*, (Çev: M. Gizem), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cezzar, M. (2011). *Mufassal Osmanlı Tarihi cilt2*, Ankara: TTK yayınları.
- Halkın, L.E. (2014). *Tarih Tenkidinin Unsurları*, (Çev. B. Yediyıldız), Ankara: TTK Yayınları.
- İnalçık, H. (2009). *Devlet-Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (2013). *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Ötügen Yayınları.
- Köken, N. (2014). *Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kütükoğlu, M.S. (1998). *Tarih Araştırmalarında Usûl*, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2009). *Tarih Yazıcılık Üzerine*, Ankara: Cedit Neşriyat Yayınları.
- Ögel, B. (1979). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Ankara: Köemen Yayınları.
- Özbaran, S. (1992). *Tarih ve Öğretimi*, İstanbul: Cem Yayınları.
- Özçelik, İ. (2014). *Tarih ve Metodolojisi*, Ankara: Gazi Yayınevi.
- Şıvgın, H. (2009). "Ulusal Tarih Eğitiminin Kimlik Gelişimindeki Önemi", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 2(4), 35-52.
- Togan, A. Z. V. (1985). *Tarihte Usûl*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1988). *Osmanlı Tarihi cilt 4, 1 Kısım*, Ankara: TTK Yayınları.
- Yüceer, İ. (2009). "XIX. Yüzyıl Türk Ermeni İlişkilerinin Din ve Kurumları Bağlamı" Hoşgörüden Yol Ayrımına Ermeniler. Hazırlayan M.M. Hülügü (384-414) Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Yediyıldız, B. (1986). "Çağdaş Tarihçilik", *Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 39-48.

TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN SUNUMU: KANAL D VE KARDELEN TV ÖRNEKLERİ

Serdal KILIÇ

Özet

Geçmişten günümüze üzerinde pek çok farklı tartışma yürütülen şiddet unsuru şüphesiz ki gerek geleneksel gerekse yeni medyanın da çalışma alanlarının konuları arasında yerini almıştır. Söz konusu medya şiddet üzerine metinsel ve görsel etkileri oldukça farklılık göstermekte ve bu farklılıklar etik tartışmaları altyapısına dayanmaktadır. Bu çalışma, örnek olarak seçilen ana akım ve yerel televizyon haber bültenlerinden hareketle, farklı şiddet temsillerini gözler önüne serecek ve kendi ideal etik yaklaşımı üzerinden bir yaklaşım belirleyecektir. Çalışma kapsamında örnek olarak seçilen haber bültenlerinin sergilemiş olduğu şiddet içerikleri belirli süreler boyunca irdelenmiş ve bahsedilen medya çıktıları karşısında akademik bir tavır belirlenmiştir.

Bu çalışmada kadına yönelik şiddet haberlerinin medyada, özellikle televizyon haberciliğinde ne şekilde sunulduğu yer almaktadır. Çalışma, yerel ve ulusal basın dilinin kadına yönelik şiddet haberlerini verirken kullandığı içeriğine odaklanmaktadır. Çalışmanın teorik çerçevesi gereği örnek olarak kabul edilen basın birimlerinin kullandığı haber biçimlerine bir bütün olarak bakılmış ve söz konusu haber tipleri derinlemesine incelenmiştir. Bu açıdan bakıldığında, haberlerin sunulduğu temsillerinin izleyenler üzerinde doğurmuş olduğu etkiler, egemen sosyal tavır açısından oldukça önemli bir noktada durmasının yanı sıra bu çalışmanın da ana temasını oluşturmaktadır.

Kadına yönelik şiddet dünyada ve Türkiye’de en önemli sosyal problemlerin başında gelmektedir. Bu gibi bir sorunsalın başında, özellikle görsel medyada sunulduğu noktasında nasıl bir dil kullandığı ve bunu yaparken nasıl bir etik tavır benimsediği oldukça önemli bir konudur. Biri ulusal birisi de yerel olmak üzere 2 kanalın kadına yönelik şiddet haberlerini verirken kullandığı görsel ve metinsel yapıların evrildiği noktalar irdelenmeli ve eleştirilmelidir ki bu çalışmanın da amacı tam olarak bu noktada devreye girmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Haber, Kadın, TV

Giriş

Bilindiği gibi ‘cinsiyet’ kavramı “erkek veya dişi olma durumunu” ifade etmektedir. Fakat ‘toplumsal cinsiyet’ denildiğinde “erkekle dişinin ayırt edilmesini sağlayan yaratılış özelliği” 1 biyolojik olmaktan çıkarak yerini kültürel ve politik temelli bir ayrıma bırakmaktadır. Kimi teorisyenler kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıkların, sonradan edinecekleri kimliklerinin ve tercihlerinin belirlenmesinde sadece bir başlangıç noktası olduğuna dikkat çekmektedir (Trend, 2008:89). Bu görüş bir yanı sıra toplumsal cinsiyete de göndermede bulunmaktadır. Cinsiyetin toplumsallaşması sürecinde kadın ve erkek toplum tarafından kendileri için uygun görülen davranış kalıplarının gereğini yerine getirmeye ve bunu yaparken de söz konusu kalıpları içselleştirmeye başlamaktadır. Buna göre kadın ve erkek belirli dikotomiler arasında görev dağılımına gitmekte; birinin aktifliği söz konusu olduğunda diğeri pasifleşmektedir. Taraflardan biri ‘özne’ olduğunda diğeri toplumsal gramer gereği ‘nesne’

olarak varlık göstermektedir. İçinde bulunduğumuz mevcut toplumsal düzene baktığımızda patriarkal bir tablo ile karşılaşmaktayız. Bunun bir uzantısı olarak da erkeğin toplumsal yapıdaki ezici üstünlüğü karşısında kadın edilgin şekilde konumlandırılmakta; dolayısıyla 'özne' olma rolünü erkek üstlenmektedir. Şüphesiz toplumumuzdaki bu algı kadın ve erkeğin toplumsal hayata katılım biçimini, oranını, toplum içindeki görünürlüğünü ve statüsünü büyük ölçüde etkilemektedir (Ökten, 2009:302). Hâlihazırda var olan toplumsal cinsiyete ilişkin politikalar toplumun sacayağı konumundaki birçok kurum tarafından da onaylanmakta ve tekrar üretilerek rızaya dayalı zihinsel bir inşa gerçekleştirilmektedir. Kadın ve erkeğe ilişkin stereotipik yargıların fazlaca üretildiği ve sabitlendiği en önemli toplumsal aygıtlardan biri de yazılı ve görsel medyadır. Bu noktada medya içerikleri toplumsal cinsiyet üzerinden inşa ettiği kalıplaşmış söylemler aracılığıyla hakim kültürel pratikleri doğrulayan ve pekiştiren anlatsal bir işlevi yerine getirmektedir. Bu anlamda medya kullandığı dil ve görüntüler dolayısıyla belli şablonlarda konuşlandığı kadın temsillerinde, bizzat toplumdaki mevcut seksist politikalarından beslenmektedir.

1.1. Kadınların Medyadaki Temsili

Kadınların medyadaki temsili uzun yıllar boyunca tartışıla gelmiştir. Sosyal bilimlerin alanyazını tarandığında bu konuya ilişkin yapılan araştırmaların ve ortaya konan savların önemli bir bölümünün 'medyanın seksist' bir bakış açısı ile hareket ettiği ve bunun bir uzantısı olarak da 'kadınların ayrımcı bir politikaya tabi tutulduğu' ortak paydasında bulunduğu görülmektedir. Bir eşitsizlik zemini üzerinde temellenen medyanın cinsiyetçi söylemi, kadın ve erkek arasındaki farkları, erkeğin toplumsal iktidarını kurması ve pekiştirmesi yönünde tanımlamaktadır (Yaktıl Oğuz, 2010:440). Böylece kadın ve erkek arasındaki denge erkek lehine bozulmakta ve bu da kadının ikincil konumda yer alması sonucunu doğurmaktadır.

Medya tarafından üretilen başat mitler kadının ikincilliğinin ve gündelik yaşam pratiklerindeki konumunun meşruiyetini sağladığı gibi bir yanıyla da kadına biçilen rolleri doğallaştırıcı bir işlev görmektedir. Bu anlamda birçok araştırmacının da ortaya koyduğu gibi kadın medyada ya pasif ve ezilmiş bir konumda yer almaktadır ya da entrikacıdır ve kötücül amaçlar peşinde koşmaktadır (Çelenk, 2010:235-236). Anlaşılabilirliği üzere birinci durumda "mağdur kadın"; ikinci durumda ise "fettan kadın" mitini pekiştiren bir anlam dolaşımına imkân tanınmaktadır. Görüldüğü gibi kadın, medyada sadece erkek ile değil kendi içinde de ikili bir karşıtlıkla ele alınmakta; mutad bir şekilde "kutsal/günahkâr" ya da "anne/dişi" stereotipleri ile temsil edilmektedir. Medya tarafından sıklıkla kullanılan bu mitlerin Batı kültüründeki 'Meryem' ve 'Havva' temsilleri ile son derece benzerlik taşıdığı görülmektedir. Meryem ile bütünleştirilen kadın tasviri kutsal ve erişilmez olandır; Havva ile simgelenen ise erkeği hataya sürükleyen ve dikkat edilmesi gereken kadındır (Sevim, 2005:22). Bu bağlamda söz konusu mitlerin kaynağını bu figürlerden aldığını söyleyebiliriz.

Butler ve Paisley televizyon, gazete, radyo ve sinema alanındaki kadın temsillerine ilişkin yapılan araştırmalardan yola çıkarak bir cinsiyetçilik ölçeği oluşturmuşlar ve kadın temsillerini 5 grupta toplamışlardır. 1)aptal, seksi ya da kurban konumundaki nesneleştirilmiş kadın 2)kendinden beklenen rolü yerine getiren ve hayatında evi temel alan fedakâr eş, anne vb. kadın 3)geleneksel rolüyle mesleğini birlikte yürüten kadın 4)erkekle eşit olan kadın 5)standardize edilmemiş kadın (Tanrıöver, 2012:157).

Türkiye açısından olaya yaklaştığımızda da yine benzer bir tablo ile karşılaşmaktayız. Nitekim bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar Türk medyasının Batı medyasından çok da farklı olmadığını; kadınların genellikle anne ve eş; cinsel bir meta ya da kurban olarak stereotipleştirildiğini ortaya koymaktadır (Tanrıöver, 2012:158).

Yazılı ve görsel medya içeriklerinde kullanılan bu basmakalıp kadın stereotipleriLipmann'ın ifadesiyle (1998) "kafamızda bazı resimlerin" oluşmasına neden olmaktadır. Mevcut kültürel yapının yanında medyanın da aracılık ettiği bu durum kadına/kadınlık algısına ilişkin bir ön kabul oluşturmakta dolayısıyla kafamızdaki kadınlık imgeleri medyanınki ile paralellik gösterir hale gelmektedir. Şimdiye dek verilen örnekler dikkate alınır ise medyada sergilenen kadınlık imgelerinde kadının 'ev, aşk ve cinsellik' anlamına geldiğini rahatlıkla görebiliriz; anlamına gelmediği şeyler ise 'para, iş, sınıf ve siyasettir' (Williamson, 1998:139). Toplumsal belleğimizde de kadın denildiğinde aşağı yukarı aynı kavramlar akla gelmektedir. Bu da kafamızdaki imajların en önemli dayanaklarından birinin medya olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Burada dikkat çekilmesi gereken bir başka nokta ise kadına ilişkin tasarlanan imgelerin ortaya koydukları kadar gizlediklerinin de önemli olduğudur (Williamson, 1998:139). Eş deyişle kadın denildiğinde akla gelenler kadar akla gelmeyenlerin de üzerinde durulması gerekir. Söz gelişi iş, bilim ya da siyaset gibi 'ciddi' konular kadını değil de erkeği çağrıştırmaktadır. Böylesi bir anlam dünyasında kadın "sembolik olarak imha" edilmektedir.

Kadınların medyada temsil edilirken belirli stereotipler arasında sıkışıp kalmaları ve bu şablonlara uymayan kadınların marjinalleştirilmelerinin yanında medyadaki bir diğer problemleri alan da kadın bedeninin metalaştırılmasıdır (Çelenk, 2010:235). Kadını salt seyirlik bir nesneye indirgeyen beden teşhirciliği anlayışı sadece filmlerde ya da reklamlarda değil bizzat haberlerde de etkin biçimde varlık göstermektedir. Öyle ki sadece yaşam tarzı haberlerinde değil şiddet içerikli haberlerde dahi kadın bedeni bir tüketim nesnesi haline dönüşebilmektedir. Sontag (2005:40) acı çeken bedenleri görme merakının neredeyse çıplak bedenlere gösterilen arzulu merak kadar şiddetli olduğuna dikkat çekmektedir. Dolayısıyla mevcut güzellik kalıplarına uygun kadın bedeni bir fetiş objesi olarak sunulurken; örselenmiş bedenler de yine meraklı bakışlar için rahatlıkla teşhir edilebilmektedir.

Gazetelerin sıklıkla kullandığı bir uygulama kadın bedeninin sömürülmesinin en bariz örneklerinden biri olarak gösterilebilir. Dolgu olarak niteleyebileceğimiz kimi haberlerde kadın, konu mankeni olarak kullanılmaktadır. Bu temsil biçiminin vardığı son nokta 'arka sayfa güzeli' olgusudur. Popüler gazetelerin neredeyse tümünde gazetenin en son sayfasına seyirlik bir kadın fotoğrafı koymak artık bir gelenek haline almıştır (Tanrıöver, 2012:160). Hatta son yıllardaki uygulamalarda 'konu mankeni kadınlar' artık bizzat gazetenin vitrinine de taşınmaktadır.

Kadın bedeninin metalaştırılması kimi zaman kültürel ve politik uzantıları olan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. NationalGeographic dergisinde sıklıkla siyah kadının cinselliğine vurgu yapılması ve bu kadınların 'en yerli' halleri ile fotoğraflanmaları söz konusu duruma ilişkin yerinde bir örnektir (Lutz ve Collins, 2012). Dergide yer alan siyah kadın imgeleri irksal olduğu gibi cinsiyet açısından da bir ayrımcılığa işaret etmektedir.

1.2. Haber Medyasında Kadının Temsili

Haberlerin kadın karşısındaki tutumu diğer medya içeriklerinden farklı değildir. Alışlageldiği üzere haberlerde de kadınlar, kadın hareketleri ve kadınlara ilişkin konular ya

görmezden gelinmekte ya da belirli biçimlerde ele alınmaktadır (Rakow ve Kranich, 2002:516). Küresel Medya ve Gözlem Projesi (Global Media Monitoring Project) tarafından 2005 yılında 76 ülkede gerçekleştirilen araştırma sonuçları söz konusu durumu somut şekilde ortaya koymaktadır. Televizyon, gazete ve radyo haberleri taranarak yürütülen araştırmaya göre kadınların haber medyasındaki temsil oranı yüzde 21'dir. Araştırma sonuçlarına göre kadınların en az yer aldığı haber başlıkları "ciddi konular" olarak adlandırılan siyaset ve ekonomi haberleridir. Kadınların en yüksek temsil oranına ulaşabildikleri haber konuları ise magazin ve sanattır. Araştırmada dikkat çeken bir diğer bulgu da haberlerde yüzde 19 oranında mağdur kadın portrelerine yer verilmesi, erkek mağdur portrelerinin ise yüzde 9 oranında olmasıdır (www.kadininstatusu.gov.tr). Bu araştırma verileri Türkiye'yi kapsamamaktadır. Fakat ülkemizde yapılan araştırmalarda da benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. BİA Projesinin verilerine göre 1 yıl boyunca 12 gazetede yayımlanan 493 bin 103 haberin sadece 3 bin 453'ü kadınlarla ilgilidir. Yine Gencel Bek tarafından gerçekleştirilen 'Medya ve Toplumsal Katılım' araştırmasında kadınların erkeklere oranla haberlerde daha az temsil edildiği sonucuna ulaşılmıştır (Alankuş, 2012:39-40).

Burada kadınların haberlerdeki temsil oranının yanında üzerinde düşünülmesi gereken bir diğer konu da kadınların haberlerde nasıl temsil edildiğidir. Tıpkı dizi, film, reklam vb. medya içeriklerinde olduğu gibi haberlerde de kadın bedeninin teşhir edilmesi, kadınların sansasyonel bir malzeme olarak kullanılması söz konusudur. Bunun yanında haberlerde en sık kullanılan temsil biçimlerinden biri de kadının kurbanlaştırılmasıdır. Aslında burada temsil edilen kadının kendisi olmayıp kadının çaresizliği, mağduriyeti ve kimi zaman da kurban olmayı "hak etmiş" olmasıdır (Tanrıöver, 2012:161).

Haber üretimi sürecinde hâlihazırda var olan bu ve benzeri cinsiyetçi kodlar işlerlik kazanmakta, haberler bu doğrultuda yapılandırılmaktadır. Bu kodlar kadını edilgin kılan ve cinselliğin göstergesi haline dönüştüren birtakım anlatımlara dayanmaktadır. Habere konu olan aktör kadın ise cinsiyetini belirten bir ifadenin kullanılması, kadınların yaşının ve medeni durumunun belirtilmesi, kadınların fiziksel görünüşünü betimleyen ifadelerin haberde yer alması, kadınların, erkeği merkeze alan eş, kız arkadaş, metres gibi ifadelerle adlandırılması en sık kullanılan cinsiyetçi haber pratikleridir (Dursun, 2010:23). Söz gelişi geçtiğimiz haftalarda popüler bir gazete bir cinayet haberini "Tanıştı eğlendi vuruldu" başlığı ile vermiştir. Haberde C.K.3 adlı kadının yeni tanıştığı A.K.O. tarafından öldürüldüğü anlatılmaktadır. Haberin ayrıntılarında kadının sekreterlik yaptığı, 27 yaşında olduğu, eşinden iki ay önce boşandığı ve bir çocuk annesi olduğu bilgilerine yer verilmiştir. Burada dikkat çeken ayrıntı, öldürülen kadının medyada genellikle olumsuz biçimde tasvir edilen meslek ve medeni durum şablonlarına tıpatıp uymasındır. Bu nedenle yaşanan olayla bağlantısız olmasına rağmen haberde bu ayrıntılara yer verilmiş ve olayın etkilenen aktörü konumundaki kadın, mevcut şablonlara yerleştirilerek haberin nasıl anlamlandırılması gerektiğine doğrudan müdahale edilmiştir. Öte yandan olayın etkileyen aktörü konumundaki cinayet zanlısı hakkında sadece "çeşitli suçlardan sabıkalı olduğu" ve cinayeti nasıl işlediği bilgisi haberde yer almaktadır. Fakat zanlının kaç yaşında olduğu, medeni durumu, ne iş yaptığı hatta adının ne olduğu bile bilinmemektedir. Haberde cinayetin neden işlendiği de belirtilmemiştir. Örnek olaya ilişkin değinilmesi gereken bir diğer husus ise haberin başlığıdır. Örtük olarak olumsuz bir yargı içeren başlık, aktarılan olayın ne şekilde algılanması gerektiği konusunda okuru manipüle etmekte ve gerçekleştirilen eyleme dolaylı olarak bir meşruiyet kazandırmaktadır.

Aslında televizyon ve gazete haberlerinde bu konuya ilişkin çok sayıda örnek gösterilebilir. Fakat bu örnek bile tek başına, haberciliğin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan söylemsel pratikleri hakkında önemli ipuçları vermek için yeterlidir.

1.3. Medya İçeriklerinde Şiddet Olgusu

Şiddet, bireyin güç kazanmak ya da mevcut gücünü elde tutmak için kullandığı bir araçtır (Trend, 2008:160). Büyük Türkçe Sözlük şiddeti “karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma” ya da “duygu ve davranışta aşırılık” şeklinde tanımlamaktadır. Kelimenin birinci anlamı fiziksel şiddeti açıklarken ikinci tanımlamada duygusal şiddete de gönderme yapılmaktadır. Her ne kadar şiddet denildiğinde öncelikli olarak fiziksel güç kullanılarak yapılan bir eylem akla geliyorsa da kimi zaman insanlar “burnu bile kanamadan” şiddete maruz kalabilmektedirler. Dolayısıyla şiddet içinde birden çok anlam barındıran bir kavramdır. Bunun nedeni ise şiddetin çeşitlilik göstermesidir. Genelde bireyin özelde ise kadının karşılaştığı şiddet türleri arasında en bilinen olanı ‘fiziksel şiddet’ tir. Burada güçlü olanın her türlü kaba kuvveti korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak karşı tarafta kullanması söz konusudur. Dolayısıyla şiddete uğrayan kişinin canı ve bedensel bütünlüğü risk altındadır. Kadına uygulanan fiziksel şiddet, bağırma, itip kakma, dövme kısacası onu fiziksel anlamda darp etme olarak kendini göstermektedir (Yaktıl Oğuz, 2010:435; Bilican Gökkaya, 2011:103). Ancak ne var ki kimi zaman kadınlara uygulanan fiziksel şiddet yaralanma ya da ölümle sonuçlanmaktadır.

Bir diğer şiddet türü ‘duygusal/psikolojik’ şiddettir. Tüm şiddet türlerinin bir şekilde duygusal/psikolojik şiddeti içerdiği düşünülürse bu şiddet şekliyle sıklıkla karşılaşmak mümkündür. Burada kişinin/kadının kendini yetersiz ve zayıf hissetmesi amaçlanır ve kişi/kadın çeşitli hakaretlere, aşağılayıcı davranışlara, duygu sömürüsüne, olumsuz birtakım tutum ve eleştirilere maruz kalmaktadır (Yaktıl Oğuz, 2010:435). Son yıllarda adını sıklıkla duyduğumuz ‘mobbing’ kavramı da şiddetin sadece kaba kuvvet kullanılarak uygulanmadığına, kişilerin psikolojik anlamda da şiddete maruz kalabileceğine dikkat çekmesi açısından önemlidir.

Kişinin ve özellikle de kadının karşılaştığı başka bir şiddet türü ise ‘ekonomik şiddettir.’ Kadın ev içinde ve dışında çeşitli şekillerde ekonomik şiddete uğrayabilmektedir. Ekonomik şiddet, kadının istediği halde çalışmaması ya da çalışıyorsa gelirine el konulması, mirastan yoksun bırakılması, boşanması halinde nafaka ödenmemesi gibi ev içi meselelerden başlayarak, -sadece cinsiyetinden ötürü- düşük statülü ve az gelirli işlere uygun görülmesi, sosyal güvenceden yoksun bırakılması, işgücü piyasasında eşitlikçi olmayan bir muamele görmesi gibi ev dışı durumlarda da kendini göstermektedir (Işık’tan akt. Bilican Gökkaya, 2011:104-105). Ekonomik şiddetin bir yanı sıra fiziksel ve duygusal şiddet ile girift bir ilişki içinde olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim birçok kadın ekonomik sorunlardan kaynaklı olarak aile içinde fiziksel şiddet görmekte ya da küçük düşürücü söz ve davranışlara maruz kalmaktadır. Hatırlanacağı gibi medyaya yansıyan şiddet ve cinayet haberlerinde ‘işsiz koca’ ya da ‘ekonomik sorunlar nedeniyle cinnet getiren baba’ gibi tanımlamalara sıklıkla yer verilmektedir.

Bunlara ek olarak genellikle kadının maruz kaldığı bir diğer şiddet türü ise ‘cinsel şiddet’ tir. Burada kadının isteği ve iradesi dışında cinselliğin bir dayatma, tehdit ve sindirme aracı olarak kullanılması söz konusudur (Yaktıl Oğuz, 2010:436).

Özellikle fiziksel ve duygusal şiddet çizgi filmlerde dahil olmak üzere her türlü medya içeriği tarafından sıklıkla kullanılan temalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun çok çeşitli nedenleri vardır. Medya profesyonellerine göre bunun temel sebebi, toplumun şiddetle yüklü

olması eş deyişle içinde yaşadığımız dünyanın kötülüklerle dolu olması ve medyanın da sorumluluğu gereği bunu topluma göstermek zorunda kalmasıdır. Fakat medya yapılanmasının her şeyden önce tecimsel bir temele dayalı olduğu düşünüldüğünde medyada yer alan şiddetin ve giderek artan dozunun gerisindeki asıl sebebin daha çok kâr elde etmek olduğu açıkça görülmektedir (Özer ve Özer, 2010:51-52).

Televizyon kanallarının ya da gazetelerin daha çok kişi tarafından ilgi görmek adına şiddet içeriklerini yoğun biçimde vermesi birçok açıdan alıcı kitleyi olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Çünkü bireyler bu şekilde bir tür şiddete maruz kalmaktadırlar. Birçok teorisyen şiddet içerikli görsellere maruz kalmanın şiddete uğramakla eş değer olduğunu savunmaktadır (Erdal, 2012:13). Her ne kadar medya ve şiddet arasındaki ilişkiye yönelik yapılan çalışmalarda henüz bir fikir birliğine varılamamışsa da, ilgili literatürde toplumdaki şiddet oranlarının artmasında medyanın da payının olduğunu gösteren ya da şiddet içerikli yayınların çocukları/gençleri daha saldırgan yaptığını ortaya koyan çok sayıda araştırma mevcuttur.

1.4. Gazetelerde Yer Alan Şiddet Haberlerinde Kadının “Mağdur” Olarak Konumlandırılması

İnsanlar hemen her gün televizyon ve gazetelerde çok çeşitli şiddet eylemleri ile karşılaşmaktadırlar. Şiddet unsurunun en etkin kullanıldığı alan ise hiç şüphesiz haberlerdir. ‘Haber’ denildiğinde öncelikli olarak insanların can sıkıcı olayları hatırlaması bunun somut bir göstergesidir. Fakat ilginç olansa insanların darp, cinayet, tecavüz ya da kaza gibi haberleri ne denli can sıkıcı buluyor olsalar da bu haberlere kayıtsız kalmamaları ve içeriklerini merak etmeleridir. Bu nedenle televizyon ve gazete haberleri bu tür konulara yoğunluk vermektedir. Ancak çalışmanın sınırlılıkları gereği bu makalede sadece gazete haberlerinde yer alan şiddet olgusu irdelenecektir.

Gazeteler şiddet içerikli olaylara oldukça ağırlık vermekte ve söz konusu olayları ayrıntılı şekilde okurları ile paylaşmaktadır. Bilindiği gibi gazetelerin yalnızca bu haberlere yer verdiği belirli bir sayfaları bile mevcuttur. Gazetecilik jargonunda “üçüncü sayfa haberleri” olarak karşılık bulan bu durum artık Türk medyasında bir gelenek halini almıştır. Bu şekilde nitelenen haberlerin önemli bir bölümünde kadınlar ‘etkilenen aktör’ konumundadırlar; ya darp edilmiş ya taciz edilmiş ya da cinayete ‘kurban’ gitmişlerdir. Şunu belirtmek gerekir ki kadınlar sadece olay öldürme ile sonuçlandığında değil birçok durumda ‘kurbanlaştırılmaktadır.’ Dayak yiyen, tecavüze uğrayan, aldatılan, başına bin bir felaket gelen kadınlar haberlerin sıklıkla kurbanlaştırdığı kadın streotipleridir (Tanrıöver, 2012:161). Bu nedenle bu tip haberlerde kadınlar için “çaresiz”, “zavallı”, “talihsiz” gibi adlandırmalar yapılmakta ve “kan gölünde yatan”, “acı içinde kıvranan” gibi betimlemeler çokça kullanılmaktadır.

Bu sınıfta değerlendirilen haberlerin tamamına yakını ‘olaya dayalı’ haber çerçeveleri ile okurlara aktarılmaktadır. Bu nedenle özellikle kadınların maruz kaldığı şiddet haberleri bir olgu olarak genel ve soyut bir bağlamda ele alınmamakta; bunun yerine somut örnekler üzerinden kişiselleştirilerek verilmektedir (Iyengar, 2002:407-408). Bu da olayların mümkün olduğunca dramatize edilerek sunulmasına imkân tanımaktadır. Formatı gereği bu tür haberlerde sansasyonel bir üslup benimsenmekte ve haberler dikkat çekici bir hale getirilmektedir. Bu anlayış ise şiddeti toplum merkezli olmaktan uzaklaştırarak birey merkezli bir soruna indirgemektedir.

Erkek şiddeti haberlerinde şiddetin uygulanma şekli ayrıntılı olarak aktarılarak haberin şiddet dozu ve çekiciliği artırılmaktadır. Şiddet betimlemeleri birçok insana gündelik hayatlarında asla karşılaşamayacakları deneyimler hakkında fikir vermektedir (Trend, 2008:51). Bu nedenle birçok kişi tarafından merakla okunmaktadır. Fakat söz konusu durum birçok eleştiriyi de beraberinde getirmektedir. Bu eleştirilerin kaynağını ‘önceleme etkisi’nden aldığını söyleyebiliriz. Buna göre medyadaki şiddet sunumları, gerçek hayatta da benzer fikirlerin geliştirilmesi olasılığını arttırmaktadır (Erdal, 2012:43). Bu da gazetelerdeki şiddet haberlerinin üslubunun sadece cinsiyet ayrımcılığı açısından değil birçok açıdan sorunlu olduğunu göstermektedir.

Kadına uygulanan şiddet haberleri dramatize edilerek verildiğinde içerik açısından olduğu gibi görüntü açısından da iyi malzeme sağlamaktadır. Bu tür haberlerin önemli bir bölümünde şiddeti uygulayan kişi ya da kişilerin değil şiddet gören kadınların görselleri kullanılmaktadır. Kocasının, babasının ya da çocuğunun şiddetine uğrayan kadının örselenmiş bedeni etik sınırları aşarak, meraklı gözler için açıkça sergilenmektedir. Bu durum şiddet görmüş kadın imgesinin medya tarafından kitschleştirilmesinin çarpıcı bir örneğidir.

İnsanların şiddet dozu yüksek fotoğraflara olan ilgisini bilen medya çalışanları bu nedenle sıklıkla bu tür fotoğrafları tercih etmektedirler. İnsanların neden bu görüntülere bakmaktan zevk aldıkları ise üzerinde ayrıca düşünülmesi gereken bir konudur. Sontag (2011:199), korkunç fotoğraflara bakma arzusu duyan kişilerin bu sayede musibetlerden uzak kalmış olma duygusunu pekiştirdiklerini ve bir tür rahatlama sağladıklarını ileri sürmektedir. Sontag’a göre, bu duygunun kökeninde ‘orada’ değil ‘burada’ olmak yatmaktadır. Dolayısıyla bu tarz görüntüler, bakan kişide bir tür katharsis etkisi yapmaktadır diyebiliriz.

2. Televizyon Haberciliğinde Kadına Yönelik Şiddetin Sunumu: Kanal D ve Kardelen Tv Örnekleri

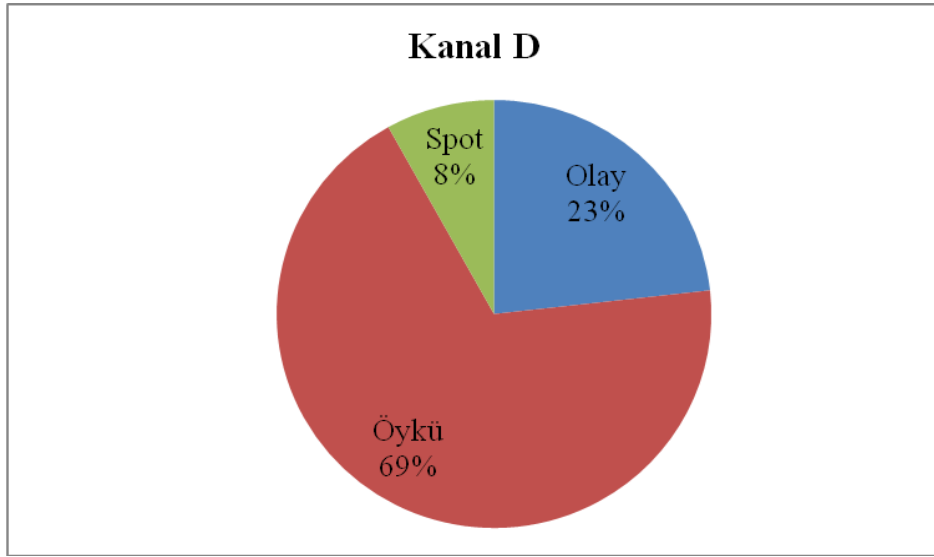
Televizyonların en çok izlenen saatleri “gerçek” izleyici için ayrılmıştır. Gerçek izleyici olan erkekler işlerinden evlerine döndüklerinde “kamusal” hayata dair ciddi haberleri izlemek üzere televizyonun karşısına geçtiklerinde televizyonlarda adet şov dünyasından örnekler sergilenmektedir. Haberler, neredeyse tamamen erkekler için hazırlanmış olup genellikle, siyaset, ekonomi gibi bölümlerle başlamakta olup sonlara doğru kadınları ilgilendirmesi gereken daha hafif konularla (güzellik, sağlık, ev işleri, bakım vb.) devam etmekte ve sona ermektedir. Bu haberlerde kadının ele alınışı ve bültenlere konu edilişi oldukça dikkat çekicidir. Kadınlar sadece çok kısıtlı ve olağanüstü durumlarda kullanılmaktadırlar.

Bu çalışmanın amacı, kadın cinayeti haberlerinin televizyon haberciliğinde nasıl sunulduğunun araştırılmasıdır. Kadına şiddet konulu haberlerin televizyon haberciliğinde nasıl sunulduğunu analiz etmek adına, Kanal D’de ve Kardelen TV’de yayınlanan haberlerin incelendiği bu çalışmada, içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Kanal D ve Kardelen TV’nin 01.04.2011 ile 01.04.2016 tarihleri arasında yayınlanan kadın cinayeti konulu haberler toplanarak içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışmada incelenen haberlere söz konusu televizyonların ana haber bültenlerinde, Türkiye ve yaşam kullanılarak; “kadına şiddet” anahtar kelimesi taratılarak erişilmiştir. Bu yol ile toplam 466 içerik elde edilmiştir. Bu içeriklerden kadına şiddet konulu rastgele seçilen 151 haber incelenmiştir. Konu ile ilgili köşe yazıları çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.

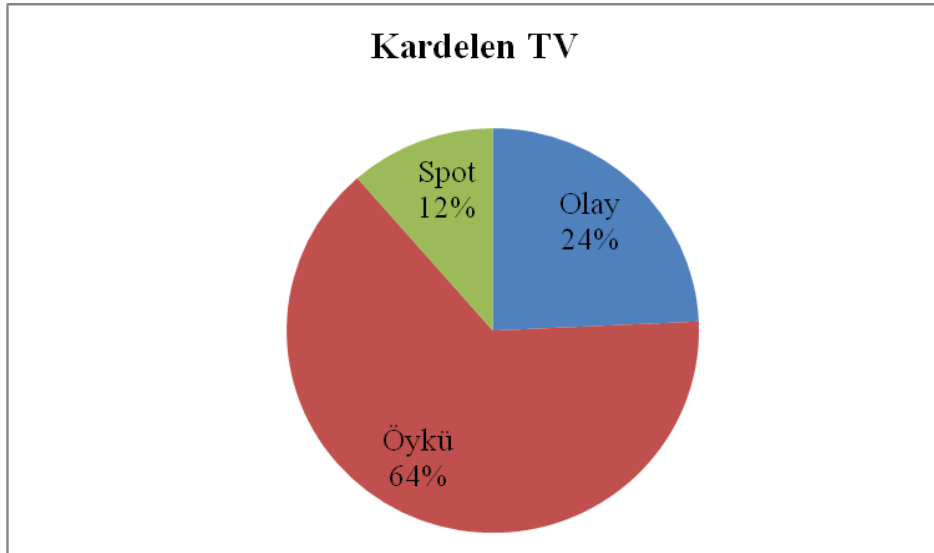
Çalışma, haber türlerine göre incelediğimiz kadına yönelik şiddet eylemlerinin ne şekilde haber yapıldığına dair dağılımı ortaya koymayı amaçlamıştır. Seçilen haberlerin hangi tür habercilik anlayışıyla verildiği tasnif edilmiştir ve gazetelerin hangi haber türüne ağırlık verdiği ortaya konulmuştur. Çalışmaya göre gazetelerin haberi veriliş biçimleri şu şekilde gerçekleşmiştir:

Tablo 1. Haber türüne göre kanalların dağılımı

Kanal Adı	Olay	Öykü	Spot
Kanal D	23,23	68,69	8,08
Kardelen TV	24,29	64,29	11,43

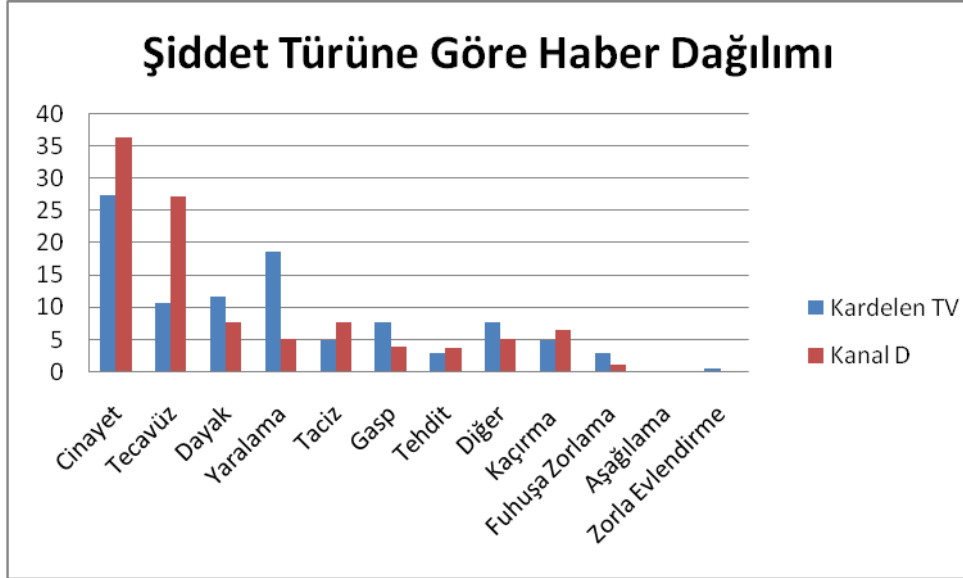
Şekil 1. Kanal D haber bültenlerinde haber türü dağılımı

Şekil 2. Kardelen TV haber bültenlerinde haber türü dağılımı

Tabloda görüldüğü gibi incelediğimiz haber bültenlerinde kadına yönelik şiddet haberlerinin sunumunda öykü tarzı haber anlatımının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Öykü tarzı haber anlatımının yoğun olması kadına yönelik şiddet haberlerinin bu kanallarda ‘sansasyonel’ bir biçimde duygusal yönü ön plana çıkarılarak verildiği anlamına gelmektedir. Bu durum basının daha çok izlenebilmek adına olayları dramatize etmesi ve şiddeti tiraj kaygısı nedeniyle kullanması anlamına gelmektedir.

Kadına yönelik şiddet haberlerinin kanallara göre dağılımını incelediğimizde Kanal D’nin toplam 151 haber ile bu tür haberlere en çok yer veren gazete olmasıdır. Bu durumu 99 haber ile Kardelen TV takip etmektedir. İncelenen süreyi göz önüne aldığımızda gazetelerin kadına yönelik şiddet eylemlerini sıklıkla haber yaptığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte Posta gazetesinin incelenen süre içerisinde kadına yönelik şiddet haberlerini, diğer gazetelere göre daha fazla oranda haber yaptığını ve olayları daha ‘sansasyonel’ bir şekilde okuyuculara iletildiği söylenebilir.

Şekil 3. Şiddet Türüne göre haber dağılımı

Haber bültenlerinin hangi şiddet türlerini haber yaptığını incelediğimizde genellikle cinayet, tecavüz ve dayak haberlerinin ilk sıralarda yer aldığını tespit ettik. Bu haberlerin dağılımını incelediğimizde Kanal D’nin toplam 56 cinayet, 29 tecavüz ve 18 dayak haberi yaptığını Kardelen TV’nin 28 cinayet 11 tecavüz ve 12 dayak haberi yaptığını belirledik. Bu haberlerin verilmesinde dikkat çeken bir diğer unsur ise, incelediğimiz kadına yönelik şiddet haberlerinde kimi zaman tek tür şiddet görülmediği bir kaç tür şiddetin aynı haber içerisinde yer aldığı gözlemlenmiştir.

Spikerlerin kadına yönelik şiddet haberlerini sunarken kullandığı üslup kadınlar, özellikle şiddete maruz kalan kadınlar açısından önem taşımaktadır. İncelediğimiz TV haberlerinde medyanın son derece şiddet dolu bir dil kullandığını ve kadına yönelik şiddeti ‘sansasyonel’ bir üslupla haber yaptıkları belirlenmiştir. Kanallar, kadına yönelik şiddet haberlerinde, işlenen suçun ayrıntılı bir biçimde betimlemiş ve kullandığı duygusal ve şiddet

içeren dil ile izleyicilerin dikkatini çekmeye çalışmıştır. TV haberlerinde kullanılan bu üslubu şu şekilde örneklendirebiliriz:

“Saldırganlardan biri yaşlı kadının ellerini tutup yastığı yüzüne bastırırken, diğeri tecavüze kalkıştı. Cemile ninenin direnip bağırması üzerine sapıklar paniğe kapıldı ve emellerine ulaşmadan kaçtı” (21 Aralık 2015; Kanal D)

“... babamherşeyi ya kafamıza ya da sırtımıza vuruyordu dedi.Önce dişlerini söktü...çığlıkların duyulmaması için, yaptığı işkence sırasında müzik seti ve televizyonun sesini sonuna dek açıyordu. Üvey annesinin dişlerini pense ile çekti, ortalık kan gölüne döndü. Daha sonra canavar başını keserle ezerek öldürdü” (10 Ocak 2016; Kardelen TV).

“Beş yaşındaki oğluna seninle kurban kesiceğiz dedi. Daha sonra annesini kendi oğlunun gözleri önünde boğazını keserek öldürdü. Daha sonra, annesinin elbiselerini çıkaran, onu tavana astı, derisini yüzmeye çalıştı, kulaklarını kesti, gözlerini oydu” (19 Aralık 2015; Kardelen TV).

“...’nın ağzını ve ellerini bağlayan ...jilet ve ocakta kızdırdığı bıçakla, göğüslerinden cinsel organına kadar tam 28 yerine jilet ve bıçakla ismini kazıyıp dağladı” (13 Eylül 2015; Kanal D).

“...en son Mudanya’da benim ve kendisinin alt tarafını çıkardı. Edep yerlerimi öptü. Sonra tatmin oldu ve yıkanıp abdest aldı. Bana da “başkaları çağırdığı zaman sakın gitme. Benim yaptıklarım sana ders olsun dedi “ (29 Nisan 2015; Kanal D).

Bültenlerin kadına yönelik şiddet eylemlerini haber yapma biçiminde kullandığı şiddet dolu yüksek üslup haber başlıklarında da kendini göstermektedir. Bültenler konuyla ilgili haber başlıklarını, ilgi çekici bir şekilde sunmaya çalışmaktadırlar. Okunurluğu artırmaya yönelik olarak gerçekleştirilen bu durum, haber bültenlerinin şiddeti duygusal ve ilgi çekici bir şekilde sunmasını da beraberinde getirmektedir. Bültenlerin kadına yönelik şiddet haberlerini sunarken kullandığı başlıklardaki ‘sansasyonel’ üsluba şu örnekleri verebiliriz:

“Daha 15 Yaşında Ama Yaşamadığı Acı Kalmadı” (4 Mayıs 2015; Kanal D).

“Turist Kocayı Bağlayıp Eşine Tecavüz Etiler” (3 Haziran 2015; Kanal D).

“Canavar Baba Av Tüfeği İle Tüm Ailesini Katletti” (24 Ağustos 2015; Kardelen TV).

“ 3 Aylık Eşine 13 Kurşun Sıktı” (25 Mayıs 2005; Kanal D)

“ Üvey Oğlu Tecavüz Etti, Sus Öldürürüz Dediler” (26 Haziran 2015; Kardelen TV)

“ Cani Evlat Annesini Köpeklere Parçalattı” (17 Ocak 2016; Kanal D)

“ Kız Kardeşi Ablasını Namus İçin Boğdu” (20 Ekim 2015; Kanal D)

“ İftarda Çorba Pişirmede Diye Kocasını Bıçakladı” (22 Ekim 2015; Kanal D)

“ Tecavüzü Bırak Daha Güzellerini Buluruz” (10 Eylül 2015; Kardelen TV)

“ Ablasını 130 Parçaya Ayırdı” (17 Aralık 2015; Kardelen TV).

Bütün bu başlıklardaki kullanılan kelimeler ve üslup basının kadına yönelik şiddet haberlerini özensiz ve şiddet eylemlerini açıkça gösteren bir şekilde verdiğini ortaya koymaktadır. Basın kadına yönelik şiddet haberlerini sunarken genellikle başlığı sert ifadelerle vererek haber yapmaktadır. Bu durum özellikle haberi okuyan şiddete maruz kalan kadınları ayrıca etkileyebilir. Bu bakımdan bu haberlerin şiddete maruz kalan kadınlar üzerinde ikincil bir mağduriyet yarattığı söylenebilir.

Kadına yönelik şiddet haberlerinin sunumunda ilgi çeken bir diğer unsur ise, basının şiddete maruz kalan kadınları kimi zaman masum ve savunmasız, kimi zaman da şiddete neden olabilecek yapıda göstermesidir. Bu haberlerde kadınlar genellikle meslekleri, evli olup olmadıkları ve yaş durumuna göre tanımlanmaktadırlar. “Bir çocuk annesi kadın”, “Liseli genç kız”, “Maddi sıkıntı içerisindeki kadın”, “Ayrılmak isteyen genç kız” bütün bu kullanımlara örnek teşkil edecek ifadeleri oluşturmaktadır.

Medya kimi zaman, kadına yönelik şiddet haberlerini sunarken kadının cinsiyetini ön plana çıkararak olayı haber yapmakta ve eyleme bir anlamda gizli meşruiyet kazandırmaktadır. “Kot pantolon giyip cilveli şekilde yürüyen kadın”, “Tek başına yaşayan kadın”, “Konsomatris kadın”, “Sevgilisiyle birlikte yaşayan kız”, “Pavyonda çalışırken evlenen eş” gibi kadına yönelik tanımlamalar kadınlara yönelik gerçekleştirilen şiddet eylemini kültürel açıdan gizli ve dolaylı olarak, onaylayan ifadeler olarak değerlendirilebilir. Bültenlerin kadına yönelik şiddet haberlerinde kullandığı üslubun birbirine yakın şiddet dozuyla verildiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte Kanal D’nin özellikle ana haber bültenlerinde kadına yönelik şiddet eylemlerini Kardelen TV’ye göre daha ayrıntılı bir şekilde betimlediğini şiddet dolu yüksek ifadelerle okuyuculara aktardığı söylenebilir.

Sonuç

Şiddet, sadece gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş ülkeler açısından da en önemli toplumsal problemlerden biridir. Kadınlar önemli bir sosyal problem olan şiddet olgusunun en önemli mağdurları arasında yer almaktadırlar. Dünyanın her yerinde kadına yönelik olarak gerçekleştirilen şiddet eylemleri yaygın bir biçimde kendini göstermektedir. Kadınlara yönelik olarak gerçekleştirilen bu eylemler sadece fiziksel şiddeti içermezler. Kadına yönelik şiddet kimi zaman, aşağılama, küçümseme ve alay etme gibi kendisini sözel nitelikte eylemlerde gösterebilmektedir.

Kitle iletişim araçları bireylerin yaşamında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Çevresi dışındaki gelişmeleri kitle iletişim araçları vasıtasıyla takip etmeye çalışan modern birey, bu araçlar vasıtasıyla sunulan haberlerdeki dil ve üsluptan ister istemez etkilenmektedir. Çalışmamız kadına yönelik şiddet eylemlerinin Kanal D ve Kardelen TV kanallarında 2015-2016 yılları arasında ne şekilde haber yapıldığını incelemiştir. Çalışmamız sonucunda bu konuyla ilgili haberlerin ilgili kanallarda ve zaman diliminde özensiz, gelişigüzel bir üslupla ve duygusal boyutu ön plana çıkarılarak haber yapıldığını ortaya çıkarmıştır. Medya kadına yönelik şiddet eylemlerini, bu haberleri okuyanlar arasında da şiddet mağduru olabileceğini düşünmeden haber yapmakta, bu eylemleri en ince ayrıntısına kadar anlatmakta ve şiddet içeren kelimeler kullanmaktadır.

Kitle iletişim araçları, toplumdaki şiddetin başlıca kaynağı olarak nitelendirilemezse de yaşanan olayları meşrulaştıran, onların etkilerini artıran ve mağdurlar üzerinde ikinci bir mağduriyet yaratan bir işleve bürünebilirler. Genelde medyanın, özelde ise yazılı basın kadına yönelik şiddete çanak tutan ve onu meşrulaştıran rolünün önüne geçilebilmesi için sorumlu bir habercilik anlayışıyla hareket edilmesi ve bu haberlerde kullanılan dile dikkat etmesi gerekmektedir. Yazılı basın, yapmış olduğu haberi toplumun her kesiminden bireylerin okuyacağını bilincinde olarak şiddeti onaylayan bir üsluptan kaçınmalıdır. “Ortalık kan gölüne döndü”, “30 parçaya ayırdı”, “Bıçakla boğazını doğradı” tarzında ifadeler hem gazetecilik etiğine uymamakta hem de olayın aktarılması sırasında ikinci bir sözel şiddet eylemini beraberinde getirmektedir. Mulley (2008:30) medyanın suç haberlerini aktarırken yarattığı ikincil mağduriyeti incelediği çalışmasında, medyanın suçluya ve mağdura ait bilgileri özel hayat ve saygınlığını ihlal edecek bir şekilde verdiğinin altını çizmektedir. İncelenen haberlerde şiddete maruz kalmış kadınlara ait yaralı resimlerin kullanılması, özel hayatla ilgili bilgilerin en açık ayrıntısına kadar verilmesi suça maruz kalan kadınların ikinci bir mağduriyet yaşamalarına neden olmaktadır. Okuyucular açısından değerlendirdiğimizde ise şiddetin en ince ayrıntısına kadar verilmesi bu suça maruz kalan ya da maruz kalma riski olan kadınların suç korkusunu artıracaktır.

Kaynaklar

- Alankuş, S. (2012). “Neden Kadın Odaklı Habercilik?”, Kadın Odaklı Habercilik, (Der: S. Alankuş), İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Bilican Gökkaya, V. (2011). “Türkiye’de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2(12), s.101-112.
- Çelenk, S. (2010). “Kadınların Medyada Temsili ve Etik Sorunlar”, Televizyon Haberciliğinde Etik, (Ed: B. Çaplı ve H. Tuncel), Ankara: FersaMatbacılık.
- Dursun, Ç. (2010). “Kadına Yönelik Şiddet Karşısında Haber Etiği,” Fe Dergi, 2 (1), s.19-32.
- Erdal, C. (2012). Medyanın Efendisi Şiddet, İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Iyengar, S. (2002). “Siyasette Erişim Yanlılığı: Televizyon Haberleri ve Kamuoyu”, Medya Kültür Siyaset, (Der: S. İrvan), Ankara: Alp Yayınevi.
- Lutz, C. ve Collins, J. (2012). NationalGeographic’i Doğru Okumak, (Çev: M. Bayatlı), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Ökten, Ş. (2009). “Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(8), s.302-312.
- Özer, M. ve Özer, Ö. (2010). “Pazarda Satışın Öyküsü: Medyada Sunulan Şiddet Ekonomisi”, Medyada Şiddet Kültürü, (Ed: Ö. Özer), Konya: Litaretürk Yayınları
- Rakow, L. F. ve Kranich, K. (2002). “Televizyon Haberlerinde Gösterge Olarak Kadın”, Medya Kültür Siyaset, (Der: S. İrvan), Ankara: Alp Yayınevi.
- Sevim, A. (2005). Feminizm, İstanbul: İnsan Yayınları
- Sontag, S. (2005). Başkalarının Acısına Bakmak, (Çev: O. Akınhay), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Sontag, S. (2011). Fotoğraf Üzerine, (Çev: O. Akınhay), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Tanrıöver Uğur, H. (2012). “Medyada Kadınların Temsil Biçimleri ve Kadın Hakları İhlalleri”, Kadın Odaklı Habercilik, (Der: S. Alankuş), İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Trend, D. (2008). Medyada Şiddet Efsanesi, (Çev: G. Bostancı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Williamson, J. (1998). “Kadın Bir Adadır: Dişillik ve Sömürgecilik”, Eğlence İncelemeleri, (Haz: T. Modleski), (Çev: N. Gürbilek), İstanbul: Metis Yayınları
- www.kadininstatusu.gov.tr
- Yaktıl Oğuz, G. (2010). “Erkek Egemen Toplumda Gücün Kanıtı: Kadına Yönelik Şiddet ve Medyadaki Görünümleri”, Medyada Şiddet Kültürü, (Ed: Ö. Özer), Konya: Litaretürk Yayınları.

TOKİ KONUTLARI: GÜNÜMÜZÜN POSTMODERN GECEKONDULARI

Muhammet DUR¹

Özet

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin kentleşme sorunlarından biri olan gecekondulaşma ile ona çözüm önerisi olarak ortaya çıkan TOKİ'nin yaptığı konutlar arasındaki benzerlikleri ve farklıları tespit edip tartışmaktır. Kent planlaması, Türkiye kentleşmesinde hep bir problem olarak kendine yer buldu. Savaştan çıkan Genç Cumhuriyet gerek nüfus olarak gerekse de ekonomik olarak Batılı anlamda bir kentleşmeyi sağlayacak potansiyele sahip değildi. Buna rağmen, Ankara başkent yapılmış ve Genç Cumhuriyet'in modern kenti olması için yoğun çabalar sarf edilmiştir. Fakat tüm bu çabalara rağmen, Türkiye'de kentleşme gerçek anlamıyla 1950'den sonra başlamıştır. Bu dönemde özellikle şehirlere yapılan göçler ile birlikte sanaysiz bir kentleşme başlamıştır. Zamanla sanayileşmenin artmasıyla göçün şiddeti ve buna paralel olarak da kentleşme oranları da artmıştır. Fakat bu defa da Türkiye'de konut sıkıntısı ortaya çıkmaya başlamış ve gecekondu diye tabir edilen barınma alanlarının sayısında, özellikle büyükşehirler de, ciddi bir artış olmuştur. 1960'larda 1980'ler ve 1990'larda gerek bu bölgelerin oy hacmi gerekse de çeşitli siyasi kaygılarla bu alanlara dönük ya af çıkmış ya da bu alanlar tapulaştırılmıştır. 2000'lerden sonra TOKİ'nin başını çektiği kentsel dönüşüm faaliyetleri ile bu alanlar dönüştürülmeye başlanmıştır. TOKİ Türkiye'nin her bölgesine kültür farkı gözetmeksizin aynı tip binaları inşa etmiştir. Her ne kadar dıştan bakıldığında modern tarzda yapılmış gibi görünse de TOKİ konutlarının içi ve odaları gecekonduardan çok da farklı olmadığı gözlemlenmiştir. Türkiye'nin farklı bölgelerinde Karasu ve Gültekin'in (Şanlıurfa), Oral'ın (Gölcük) ve Yüksel'in (Isparta) yaptığı çalışmaların birbirine çok yakın sonuçlar vermesi bu görüşümüzü desteklemektedir. Bu bağlamda, bu çalışma da gecekondu alanları ile TOKİ konutları arasındaki ilişki tartışılmış olup, daha önce yapılan saha çalışmalarının ve TÜİK'in verilerinin ekseninde aralarındaki bezerliklere dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kavramlar: TOKİ, Toplumsal Değişme, Kentleşme, Gecekondu, Kentsel Dönüşüm.

Giriş

Kentleşme olgusunun Sanayi Devrim'i ile bir an anda ortaya çıkmış bir olgu değildir. Kentin geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Kent, tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşümler ile varlığını sürdürmüş ve Sanayi Devrimi ile de toplumsal yapının değişmez bir ögesi olmuştur. Bu açıdan baktığımızda, insanların evrenin yaratılışında kenti hazır bulmadığını ve kentlerde yaşamadığını söyleyebiliriz. Zaman içinde insanlar kenti oluşturmaya başladı ve bu andan itibaren kenti ekonomik, siyasal, kültürel yaşantıları doğrultusunda değiştirip dönüştürmeyi de ihmal etmemiştir (Alver: 2012: 9). Öyle ki insan(lar) kenti ortaya çıkardıktan sonra ondan bir daha kopamayacak seviyeye gelmiş ve kentle bütünleşerek onu istediği şekle sokmak, yönetmek ve dönüştürmek için hep bir gayret içerisinde bulunmuştur (Dur, 2015: 1). Kendini kentle bütünleştiren insan(lar) kente her daim bir katma değer katarken, kenti de toplumsal değişimin ana lokomotifini konumuna getirmiştir. Günümüzde de kent/kentleşme toplumsal değişimin ana dinamiklerinden birisi olma işlevini sürdürmektedir. Kentleşme, toplumsal değişim ile

¹ Bingöl Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
www.iksad.org

diyalektik bir ilişki içerisinde. Kentleşme, toplumsal değişmeyi hem etkiler hem de ondan etkilenir.

Türkiye'nin kentleşme serüvenini 1950'li ve 60'lı yıllara kadar götürebiliriz. Türkiye'nin gerçek anlamda kentleşmesi ve kentli nüfusu 50'li yıllarda olmuştur. Bu süreçte özellikle İstanbul, İzmir, Ankara, Kocaeli gibi şehirler başta olmak üzere Batı'da bulunan illere Doğu illerinden çok sayıda göç olmuştur. Göç eden kimseler barınma ihtiyaçlarını karşılamak için gecekondular yaparak kente bir ucundan tutunmuşlardır. Yapılan gecekondular derme çatma ve kaçak yapılar olmasından dolayı kentsel imkânlardan yoksun yerleşim yerleriydi. Bu yönüyle gecekondular kent kültürünü olumsuz etkileyen bir özelliğe sahipti.

1999 Marmara depreminden sonra özellikle İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyükşehirlerde TOKİ aracılığıyla gecekonduların temizlenmesi için kentsel dönüşüm uygulamaları yapılmaya başlandı. Bu dönem ki kentsel dönüşümlerin ana lokomotifi TOKİ idi. 2010'dan sonra bu uygulamalar Türkiye'nin diğer illerine de dağıldı. TOKİ, büyükşehirlerde yaptığı uygulamaları diğer illerdeki yerel yönetimlerle işbirliği yaparak, bu illere de büyükşehirlerdeki konutların tıpkıbasımını yapılar dikti. Bu konutlar coğrafi ve kültürel yapıyı ikinci ve hatta daha geri planda tutması nedeniyle birçok kesim tarafından eleştirilmiştir. Özellikle kent kültürünü dikkate almadan tek bir standartta konut üretilmesi, mimari estetikten yoksun olması, kullanılan malzemelerin kalitesizliği, konutların sürdürülebilirliğinin olmaması, alt yapı hizmetlerinin eksik olması, ulaşım alanlarına uzak olması, kentlerin kültürel alanlarının imara açılıp ticarileşmesinin yanı sıra kentin kendine has kültürel kimliğinin tahrip edilip yok olması bu eleştirilen diğer yönleridir.

TOKİ, kentleri modernleştirmeyi ve kentsel yoksulluğu en aza indirip kentsel adaleti ve eşitliği amaçlayan projeleri hayata geçirmeyi amaçlamaktadır. Ancak bu amacı tam anlamıyla uygulamaya geçirememiştir. Çöküntü alanlarında yaşayan insanların düzenli bir gelire sahip olmamaları, kentsel dönüşüm sonrasında yeni yapılan binalarda bu kimselerin yaşamasını olanaksız kılmaktaydı. Çünkü gecekondudan apartmana geçen kişiler, düşük gelirli oldukları için başta ekonomik olmak üzere sosyal ve kültürel sorunlar yaşamaktadır. TOKİ'nin gecekonduların alanlarını dönüştürmeden önce sağlıklı bir saha araştırması yapmaması ve dönüştürülecek bölgeyi tam anlamıyla etüd edememesinden dolayı (ve üstteki paragrafta da belirtilen eleştirilerden dolayı) yapılan çok katlı binalar postmodern gecekonduların alanlarından öteye geçememektedir. Bu bağlamda, çalışmanın amacı başta TOKİ üzerine yazılan bu literatür olmak üzere diğer literatür kaynaklarını tarayarak Türkiye'nin kentleşme serüveninde TOKİ'nin üstlendiği/üstlenemediği, gecekonduların bölgelerinde yaptığı/yapamadığı değişimleri ve Türkiye'nin toplumsal değişiminde ki yerini/rolünü eleştirel ve sosyolojik bir bakış açısı ile tartışmaktır.

Türkiye'de Hızlı Kentleşme ve Gecekondulaşma

Kentleşme itici ve çekici güçlerin etkisi altında gerçekleşen ve değişen bir nüfus hareketidir. İtici etmenler genellikle, nüfusu köyden ve tarımsal faaliyetlerden kopartan ve köy dışına (daha çok da kente doğru) iten sebeplerdir. Çekici güçler ise, köyünden ayrıla ya da ayrılmaya hazır bulunanları kente çekerken toplumsal ve ağırlıklı olarak da ekonomik faktörlerdir. Tarımda verimliliğin düşük olması, tarımsal gelirlerin azalması ve dengesiz olması, tarım arazilerinin parçalanması ve tarımda makineleşme ile birlikte teknolojinin kullanılmaya başlanması köylüyü topraktan ve köyden uzaklaştıran sebepler arasındadır. Çünkü bir traktör ortalama 6 tarım işçisini tarımdan ayrılmaya zorlamaktadır (Keleş, 2013: 67-71). Tarımda

makineleşmenin en önemli ayağını 1947'den sonraki Marshall Yardımları'nın oluşturduğunu söyleyebiliriz. Tüm bu sebepler 1950'den sonra ki kentleşme hızını açıklamaya yeterli olmaktadır. Tablo 1'den de açıkça görüldüğü üzere, 1927-1950 arasında kentli nüfus oranında ki artış 0,82 iken, 1950-1980 arasında ki artış %25,04'den %43,91'e yükselmiştir.

Türkiye'de kentleşmenin 1950'lerden sonra hızlanmaya başladığını ve büyük bir ivme kazandığını görmekteyiz. Erkan'a göre, bu hızlanmanın 1950'den sonraki yıllarda tek nedeni tarımda makineleşme değildir. Aynı zamanda 1950 yılından sonra yürürlüğe giren yeni sosyo-ekonomik politikalar ve buna ilaveten toplumsal yapıda meydana gelen değişme süreci de etkilidir (2010: 87). Kentli nüfus ile kırsal nüfus arasındaki yüzde değişimi salt bir rakamsal değişim değildir. Bu değişim, aynı zamanda toplumsal değişimin boyutlarını göstermesi açısından da önem arz etmektedir. Tekeli'ye göre, bir "çevre" olan Türkiye "merkez" konumundaki Batılı ülkelerin 19. Yüzyılda yaşadığı demografik dönüşümü II. dünya Savaşı'nın sonrasında yaşamıştır. Nüfustaki bu değişimler hiç kuşkusuz yerleşim yerlerini de etkilemiştir. Türkiye'nin 1950'lerden sonra yaşadığı iç göçler sonucu, kentlerde (ki çoğunlukla Batı'daki kentlerde) nüfus artışı binde 55-65 arasında artmıştır. Bu artış hızı Türkiye'nin nüfus artış hızının iki katıdır (2015: 38). Bu hızlı artış bağlamında kentleşmenin ne yönde ve ne şekilde seyredeceğine dönük çabalamalar kalkınma planlarının da konusu olmuştur. Bu planlar ile dönemin politikacıları sağlıklı kentsel yapılar inşa etmenin yollarını aramışlardır. II. kalkınma planında yer alan (Erkan 2010: 912), kentle ile köyler arasında yer alan kasabaların kentlerin gelişmesini engellediğine vurgu yapılarak, kentleşmenin gerçek bir kent ortamında ve sanayi taleplerine göre gelişmesinin destekleneceği ifade edilmiştir.

Tablo 1'de de açıkça görüldüğü gibi, kent nüfusu ile köy nüfusu rakamsal olarak bir artış göstermektedir. Buna bağlı olarak, kent nüfusunun artış hızı ve kentleşme oranının da sürekli olarak arttığı görülmektedir (Özer, 2012: 328). 1927-1950 yılları arasında Türkiye'de kentleşme hızının yavaş olduğunu söyleyebiliriz. Tablo 1'deki verilerde, kırsal nüfusta çok az bir gerileme olduğu gibi (%75.78'den %74.96'ya), kentsel nüfus oranlarında da o oranda az bir artış olduğunu görmekteyiz (%24.22'den %25.04'e). Türkiye'de kentleşmenin miladının 1950'li dönemler olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bu dönemden sonra kentli nüfus oranlarında dikkate değer bir artış olurken köylü nüfus oranlarında da aynı paralellikte bir düşüş olmuştur. Özellikle 1980 sonrası dönemde Türkiye'de ki kentleşme oranlarının ilk defa %50'den fazla olduğunu görmekteyiz. Bunun sebebi olarak, Özal'ın ekonomik politikaları ve yukarıda saydığımız kentin itici ve çekici faktörlerini gösterebiliriz. Bu dönemde gerek büyükşehirlerin insanlara sunduğu iş, eğitim ve daha rahat ve lüks bir hayat vaadi gerekse de 1990'larda Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'daki terör olayları sonucunda bu bölgelerde yaşayanların oluşturduğu zorunlu göç dalgaları Türkiye'nin kentleşmesine olumlu/olumsuz katkı sağlamıştır. 2014 yılındaki "Adrese Dayalı Nüfus Sayımı"ndan elde edilen rakamlarında gösterdiği gibi günümüzde insanların %91,75'i kentlerde yaşamaktadır.

Tablo1: Sayım Yıllarına Göre Kentsel ve Kırsal Nüfus Değişimi (1927-2014)

Sayım	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu	Şehir Nüfus. Toplam Nüfus İçindeki Oranı	Köy Nüfusu	Köy Nüfus. Toplam Nüfus İçindeki Oranı
1927	13.648.270	3.305.879	24.22	10.342.391	75.78
1935	16.158.018	3.802.642	23.53	12.355.376	76.47
1940	17.820.950	4.346.249	24.39	13.474.701	75.61

1945	18.790.174	4.687.102	24.94	14.103.072	75.06
1950	20.947.188	5.244.337	25.04	15.702.851	74.96
1955	24.064.763	6.927.343	28.79	17.137.420	71.21
1960	27.754.820	8.859.731	31.92	18.895.089	68.08
1965	31.391.421	10.805.817	34.42	20.585.604	65.58
1970	35.605.176	13.691.101	38.45	21.914	61.55
1975	40.347.719	16.869.068	41.81	23478.651	58.19
1980	44.736.957	19.645.007	43.91	25.091.950	56.09
1985	50.644.458	26.865.757	53.03	23.798.701	46.97
1990	56.473.035	33.326.351	59.01	23.146.684	40.99
1997	62.865.574	40.882.357	65.03	21.983.217	34.42
2000	67.803.927	44.000.274	64.90	23.797.653	35.10
2007	70.586.256	49.747.859	70.50	20.838.397	29.50
2009	72.561.312	54.807.219	75.50	17.754.093	24.50
2012*	75.627.384	58.448.431	77.30	17.178.953	22.70
2014**	77.695.904	71.286.182	91.75	6.409.722	8.25

*Kaynak: (Özer, 2012: 327)

**TUİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>. 2014 yılı verileri “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi”nden elde edilmiş olup, yüzdeleri M. DUR tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye’de Gecekonlaşma ve Gecekondulaşmanın Toplumsal Sonuçları

Türkiye’de kentleşme süreci çoğunlukla, gecekondulaşma ve gecekondu ile mücadele süreci olarak da okunabilir (Çetin, 2012: 47). Bu bağlamda, Türkiye’de gecekondulaşmanın toplumsal sonuçlarına geçmeden önce gecekonduyun ne olduğunu ve nasıl tanımlandığı açıklamak gerekli olmaktadır. Keleş, Kent Terimleri Sözlüğü’nde gecekonduyu, “bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak, gerçek ya da tüzel kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak iyesinin istenç ve bilgisi dışında, onamsız olarak yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanamayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türü” (1998: 53) olarak tanımlamaktadır. 30.07.1966 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan gecekondu kanununda yapılan gecekondu tanımı “imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalımsızın, kendisine ait olmyan arazi veya arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar” (<http://www.mevzuat.gov.tr/>) olarak tanımlanmıştır. TDK’nın Güncel Türkçe Sözlüğü’nde ki tanıma bakıldığında yukarıdaki tanıma paralel olduğunu görmekteyiz. Gecekondu, TDK’nın sözlüğünde (<http://www.tdk.gov.tr/>), “imar ve yapı kanunlarına aykırı olarak başkalarına veya kamuya ait arazi veya arsalar üzerinde toprak sahibinin bilgisi ve rızası olmaksızın acele yapılmış konut” olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma ek olarak yapılan ikinci tanımlamada ise “acele ile yapılmış, derme çatma yapı” denilerek gecekonduyun yapıma süreci vurgulanmıştır. Bu tanımlardan da anlaşıldığı üzere gecekondu dediğimiz konut türü, özel, tüzel veya kamu arazilerine arazi sahiplerinin bilgisi dışında genelde bir gecede inşa edilen yapılardır.

Türkiye’de kırdan kente göç ile başlayan kentleşme süreci endüstrileşmeye koşut olarak gerçekleşmediğinden, yeterli istihdam olanakları, altyapı hizmetleri, sağlıklı ve ödenebilir konut sorunu kentleşmeyle eş zamanlı olarak gerçekleşmemiş ve bunun sonucunda da çarpık kentleşme (gecekondulaşma) ortaya çıkmıştır (Ertan, 2014: 30). Gecekondu hiç beklenmedik bir ortamda ortaya çıkıp sistemin tüm baskılarına direnerek, zamanla yerleşti, yayıldı, gelişti ve

nihayetinde de kabuk ve içerik değiştirerek evrimini tamamlamıştır. Ancak bu evrimin tüm aşamalarında kent plancılarının, kent yöneticilerinin ve politikacıların gündemin de olmuştur (Şenyapılı, 1998: 301). Türkiye’de kentleşme olgusunun toplumsal sorunlarıyla karşılaşp, çözüm arayışına girdiği ilk yıllarda kentleşme süreci istenildiği zaman engellenebilir bir yer değiştirme hareketi olarak düşünölmekteydi. Bu görüşü savunanlara göre, bazı kesimler şimdiye kadar yaşadıkları köylerini terk edip şehre göç etmekte ve bura kent yöneticilerinin de göz yumması ile gecekondular inşa ederek kentin doğasına yabancı(laşmış) bir şekilde yaşamaktadırlar. İlk dönem kentleşmeyi bu şekilde ele alanlar için çözüm bu göçlerin engellenmesidir. Bu bağlamda yapılması gerekenler, gecekonduların yapımının engellenmesi ve daha önceden yapılanların da yıkılmasıdır. Bu zihniyet yapısı kentleşmenin arkasındaki toplumsal nedenleri ve göç edenlerin güdülerini kavramaktan çok uzaktır. Bu zihniyet yapısının başarısızlığının ve kentleşme sürecinde etkisiz kaldığının en açık örneği, gecekonduların on kere yıkılan birinin on birinci kez gecekondular yapması ve kentleşmenin olanca hızıyla sürmesidir (Tekeli, 2015: 41-42). Böylece gecekondular daha ilk yapılmaya başlandıkları süreden itibaren kendilerini kentin çeşitli bölgelerine eklemleyerek kentin ayrılmaz bir parçası haline gelmişlerdir. Erkan’ın da belirttiği gibi büyük kentlerin çevresi, nüfusun %50’den fazlasını kapsayacak şekilde, gecekondularla kuşakları ile sarılmıştır. Bu türlü olumsuzluklarla geliş(meye)n kentlerde, altyapı ve hizmet gereksinimleri karşılanamamakta, kentsel gelişmeye ayrılan fonlar yetersiz kalmakta ve kentsel nüfusun isteklerine cevap verilememektedir (2010: 92). Başka bir ifadeyle gecekondular kentsel ve insani ölçütleri düşük olan yerleşkelerle (Özer, 2000: 40) kentleri, gecekondular tarafından “kuşatılmış kentler” haline dönüştürmüş ya da Davis’in (2010) ifadesiyle “gecekondular gezegenleri” ortaya çıkmıştır.

Keleş’e göre gecekondular yapımının nedenleri, “köylerden kentlere nüfus akınlarının ve ilgili ölkelerin toplumsal ekonomik gelişme düzeylerinin dolaysız ürünüdür. Gelişmekte olan ölkelerde konut sorununda görölen bu açık kentlere göçmüş olanları gecekondular yapmaya zorlamaktadır” (Keleş, 2013: 499-500). Gecekondularlaşma, Türkiye’de 1950’lerden sonra tarımda yaşanan yapısal dönüşüm sonucu köyden kente göç edenlerin ve bu göç dalgasının ortaya çıkarttığı sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik ve psikolojik birçok boyutu olan bir olgudur. Ağırlıklı olarak, İstanbul, Ankara ve İzmir vb. gibi büyükşehirlerde gecekondular alanları kentin çevresinde iken, daha sonra kentlerin büyümesi ve gelişmesiyle kentin içinde kalmışlardır (Bal, 2006: 93). Başka bir ifadeyle, gecekondular alanları başta “çevre”de iken kentsel gelişmeler sonucunda “merkez”de kalmıştır. Yani çevreden merkeze doğru bir kayma söz konusudur. Tablo 2’deki gecekondular nüfus ve bu nüfusun kentli nüfus içindeki dağılım oranları bu kaymanın boyutlarına ışık tutmaktadır.

Tablo 2: Türkiye’de Gecekondularlaşma ve Gecekondular Nüfus

Yıllar	Gecekondular	Gecekondular Nüfus	Kentsel Nüfustaki Payı (%)
1955	50.000	250.000	4.7
1960	240.000	1.200.000	16.4
1965	430.000	2.150.000	22.9
1970	600.000	3.000.000	23.6
1980	1.150.000	5.750.000	26.1
1990	1.750.000	8.750.000	33.9
1995	2.000.000	10.000.000	35.0
2002	2.200.000	11.000.000	27.0

Kaynak: (Keleş, 2013: 512)

1960 yılında az gelişmiş ülkelerin ortalama olarak kent nüfusunun %30'u gecekondulaşmış iken, bu bölgelerde 100 milyon kadar insan yaşamaktadır. Bu rakam bugün iki katını geçtiği söylenebilir (Keleş, 2013: 512). Türkiye'de 1960 yılında gecekondulaşmış nüfusun 1.200.000 olduğu düşünülürse (Tablo 2), gecekondulaşmanın salt bir kaçak yapı olmadığı, aynı zamanda ciddi bir toplumsal yönünün de olduğu daha net anlaşılmaktadır. Keleş'e göre, gecekondulaşmış bölgelerinde; yapı, barınma ve hizmet ölçünleri, kentteki yasal ve yapı izni olan semtlere oranla daha düşüktür. Oda başına 2.6 kişi düşmektedir. 1 ve 2 odalı konutlarda yaşayanların oranı %72'dir. Gecekondulardan %30'u sağlam, geriye kalanlardan %30'u çürük, %40'ı da onarılabılır durumdadır. Üçte ikisinde su, %40'ında ise elektrik yoktur (2013: 513).

Charles Abrams gecekondulaşmış yerleşimlerini dokuz tipe ayırmıştır. 1) Gecekonduların sahibi olanlar ve gecekonduda yaşayanlar. 2) Gecekonduda kiracı olarak yaşayanlar. 3) Kira vermektен vazgeçenleri ev sahibinin evden atmaya korktuğu kişiler. 4) Gecekonduyu kirayı vermek için yaptıranlar (gecekondulaşmış ağaları). 5) Gecekondulaşmış yapıp kiralamayı ve satmayı meslek edinilenler (gecekondulaşmış müteahhitleri). 6) İş yeri gecekonduları. 7) Özel kişilerin toprağına gecekondulaşmış yaptıktan sonra toprak sahibiyle anlaşanlar. 8) Gecekondularını salların üzerine kuranlar. 9) Aynı aileden olup birbirine özel ve kamusal karışmalardan korumakta işbirliği ve yardımlaşma içinde bulunanlar (Akt. Çınar, 2013: 100). Bu ayırım Türkiye'ye uyarlandığında, 1. ve 2. tiplerin Türkiye'deki ilk dönem gecekondulaşmayı kapsadığı söylenebilir. 4. ve 5. tiplerinde 1970'ten sonraki özellikle de 1980'lerin gecekondulaşma tipini kapsadığını söyleyebiliriz. Bu ayrıştırmanın doğal bir sonucu olarak, gecekondulaşmanın ilk başlarda barınma gereksinimini karşılamak için ortaya çıktığını fakat 1970'lerden sonra salt bir ticari kaygıya dönüştüğünü iddia edebiliriz.

Gecekondunun hem olumlu hem de olumsuz yönlerinden bahsedebiliriz. Keleş'e göre, gecekondunun olumlu yönleri, 1) gecekondulaşmış toplumsal konut eksikliğini kapatmaya yardımcı bir yöntemdir. 1) Gecekonduda yaşayanların yardımlaşma ve dayanışma duyguları çok gelişmiştir. 11) Gecekondulaşmış konutu olmayanların yaratıcı bir zekâyla inşa ettikleri bir yapı olduğu için bu kimselerin/kesimlerin kendine güven duygusunu yükseltir. 1v) Gecekondulaşmış ahalisi aylak işgücüne bir çalışma ortamı açmasıdır. Gecekondunun olumsuz yönleri ise, 1) köyden kente göç edip gecekonduda yaşayanlar, insanların yerleşmesine ve insanca bir yaşam sürmesine elverişli olmayan arazi ve bölgelere gecekondulaşmış inşa etmektedirler. Bu alanlar genelde, sel baskınına uğramış alanlar, çöl niteliğinde ki çorak araziler, heyelan riski olan tepeler, kirliliğin hat safhaya ulaştığı sanayi bölgeleridir. Bu açıdan böyle alanlara kurulan gecekondulaşmış bölgeleri sağlıklı kentleşme açısından ve insan sağlığı açısından hiç elverişli değildirler. 11) Gecekondular hem yapı olarak hem de bir yerleşim alanı olarak, yetersiz bir yerleşim yeridir. Çoğunlukla alt yapı hizmetlerinden ve kentsel hizmetlerden yoksundurlar. 111) Gecekondulaşmış bölgelerinde yaşayanlar, bulaşıcı hastalıkların kolayca bulaşabildiği ve kötü beslenmenin insan sağlığı açısından tehlike oluşturduğu bir ortamda yaşarlar. 1v) Gecekonduların yıkılması ya da iyileştirilmesi ve gecekonduda oturanların başka bölgelere taşınması bir süre sonra zorunlu hale gelmektedir (Keleş, 2013: 507-509). Bu bölgelerin özellikle olumsuz yönlerinden dolayı, günümüzde TOKİ'nin önderliğinde kentsel dönüşüm projeleri ile bu bölgelerde yaşayanlar hem başka bir yere taşınıyor hem de buradaki binalar yıkılıp yerlerini daha modern binalara bırakmaktadır.

TOKİ ve TOKİ Konutları

Türkiye'de göçler sonucu oluşan hızlı kentleşmenin doğurduğu en büyük sorunun konut sıkıntısı ve gecekondulaşma olduğundan yukarıda bahsetmiştik. 1980'lerden sonra bu durumu

aşmak için çeşitli çözüm arayışlarına girişilmiştir. Bunlardan bir tanesi de 1981 yılında çıkarılan 2487 sayılı 'Toplu Konut Kanunu'dur. Samsunlu'ya göre, bu kanunun amacı inşaat sektörünü canlandırmak ve bu vesileyle giderek artan konut ihtiyaçlarına bir çözüm bulmak ve alt ve orta gelir skalasında yer alan insanların barınma ihtiyaçlarına "çağdaş" bir şekilde çözüm getirmektir. Bu kanun, konut ihtiyacının toplu konut inşası ile karşılanması, konut alıcıları ile inşaatı yapanların anlaşmasında usul ve düzenlemeleri yapacak köprü olunması, devletin yapacağı destekler için Kamu Konut Fonu'nun oluşturulması gibi hususları kapsamaktaydı. Fakat belirli aksaklıklardan sonra bu kanun fazla uygulanamadan yerini 1984 yılında çıkarılan 2985 sayılı 'Toplu Konut Kanunu'na bırakmıştır (2007: 361-363).

Toplu konut uygulamalarıyla amaçlanan, hem kente yeni göç edenler için konut üretmek hem de gecekondulu alanlarının dönüşümünü sağlamaktır (Şentürk, 2013: 90). Bu bağlamda, TOKİ eliyle üretilen nitelikli ve çağdaş konutlar hem Türkiye'nin giderek artan konut açığını azaltan hem de kentsel gelişim politikalarını yönlendiren ve finansman politikalarıyla da özel sektörün konut üretimine rehberlik yapan bir devlet kuruluşudur. Bu kuruluşun misyonu, "modern yaşamın gerektirdiği sosyal ve teknik özelliklere sahip, doğal ve kültürel değerlerle bütünleşmiş alanlarda alternatif modeller üreterek, öncelikle konutu olmayan dar gelirli insanların konut sahibi olmalarına destek vermektir" (Bayraktar, 2011: 10-12).

Toplu Konut Kanunu ile amaçlanan genel ilkeleri şu şekilde sıralayabiliriz: 1) Alt ve orta gelir grubundaki ev sahibi olmayan vatandaşları ev sahibi yapmak, 2) gecekondulu bölgelerinin dönüşümü ve bu bölgelerde altyapı hizmetlerinin sağlanacağı yeni iskan alanlarının yaratılmasına dönük alternatifler geliştirmek, 3) konut inşaatları için ihtiyaç duyulan finansmanı temin etmek, 4) konut üretimi ve kentleşmeye ayrılacak mevcut kamu kaynaklarının bir bütün içerisinde etkin kullanımını sağlamak ve 5) yeni kaynaklar oluşturularak konuta ayrılan tüm kaynakların harekete geçirilmesini sağlamak (Bayraktar 2007'den akt.:Cezaoğlu, 2010: 49)

Kasım 2002'de yapılan seçimle iş başına gelen yeni Hükümet, TOKİ'yi Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na bağlayarak Toplu Konut Kanunu'nda yeni değişiklikler yaparak Toplu Konut İdaresi'ne yeni görev tanımları eklemiştir: 1) konut sektörüyle ilgili yeni şirketler kurmak ya da kuru olan şirketlere iştirak etmek. 2) Ferdî ve toplu konut kredisi vermek, köy mimarisinin geliştirilmesi ve gecekondulu alanlarının dönüştürülmesinden tarihi dokunun korunup yenilenmesine kadar yapılan projeleri kredilendirmek ve gerekli gördüğü zamanlarda tüm bu kredilerde faiz sübvansiyonu yapmak. 3) Yurt içi ve yurt dışında projeler geliştirerek altyapı ve konut yapmak veya yaptırmak. 4) İdareye kaynak sağlayacak kâr amaçlı projelerle uygulamalar yapmak ve yaptırmak. 5) Doğal afet gerçekleşen yerlerde konut ve sosyal donatıları alt yapıları ile birlikte yapmak veya yaptırmak (Samsunlu, 2007: 361-363).

TOKİ'nin mekâna müdahale edebilmesinin koşulu o mekânda planlama yetkisini kullanabilmesi anlamına gelmektedir. Bu müdahale şekli yasalarca tanımlanmış üç yöntem ile kullanılmaktadır. İlk iki yöntem en çok kullanılan yöntemdir. Bunlar, adı geçen alanların 'Toplu Konut İskân Sahası' ya da 'Gecekondulu Önleme Bölgesi' olarak ilan edilmeleridir. İlk valiliklerin yetki alanına girerken, ikincisi ise TOKİ ve belediyelerin yetki alanına girmektedir. Ayrıca, bunların dışında TOKİ'nin mülkiyeti kendisine ait alanlarda plan yapma yetkisi de vardır. TOKİ bu üç yetkisini bugüne kadar etkin bir biçimde kullanmaktadır. TOKİ arazileri kullanırken, bu arazilerin 'Toplu Konut İskân Sahası' ya da 'Gecekondulu Önleme Bölgesi' ilan edilip edilmediğine bakmaksızın, planlama alanlarının büyük bir kısmında arazileri öncelikle kendi mülkiyetine geçirmektedir. TOKİ bu yöntemle hem kentlerin mülkiyet örüntüsünü imha

edilmekte hem de planlama sürecinde istediği mekânsal düzenlemenin koşullarını sağlayabilmektedir. Ayrıca bu alanların tamamının TOKİ mülkiyetine geçirilmesi, arazilerin değerlerini arttırarak bir rant oluşturmakta ve oluşan rantın devredilmesinde çok önemli bir rol üstlenmektedir (Altınok, 2012: 5).

Kısacası, bu değişiklikler ve düzenlemeler ile TOKİ'ye hem yurt içinde hem de yurt dışında konut ve altyapı hizmetlerinin inşa için çok geniş yetkiler verildiğini ve günümüzde Türkiye genelinde bir **TOKİ gezegeni** kurulmasına ön ayak olduğunu söyleyebiliriz. Bu gezegenlerin gerek Erdoğan Bayraktar'ın ifade ettiği misyon gerekse yukarıdaki tanımlamalarda gördüğümüz amaçlarının olumlu yönlerinin yanında bir de TOKİ'ye yapılan olumsuz eleştiriler vardır. Metnin bu kısmından itibaren bu eleştiriler yapılan saha çalışmalarının da katkısı ile ele alınmıştır.

TOKİ'ye Yöneltilen Eleştiriler

TOKİ'ye yöneltilen eleştiriler, 1) girilen konut projeleri çeşitli yollarla ya TOKİ'nin elindeki arazilere ya da kamu kuruluşlarından devraldığı araziler üzerine yapılmaktadır. 11) TOKİ kooperatiflere kredi açmayarak, parasal kaynaklarını bu projelere harcamaktadır. 111) Ucuz ve altyapılı arsa sağlama görevini kooperatiflere karşı yerine getirmeyen TOKİ, rantın yüksek olduğu yerlerdeki arsaları ve arazileri özel şirketlerin GYO'larına hasılat paylaşımı karşılığında yap-satçı bir anlayışla devretmektedir. Kısacası devlet eliyle bir tür yap-sat işi yürütülmektedir. 11v) TOKİ, düşük gelirli ve açlık sınırı altındaki işsiz güçsüz kesimlerin konut haklarına dönük hiçbir çaba göstermemektedir (Geray, 2007: 289). Buğra'ya göre, 1984 yılında konut hukukun yasalaştırılmasıyla çok geniş bir kaynağın toplu konut fonuna aktarıldığını fakat bu fondan daha çok orta gelirli hanelere konut üretildiğini belirtmektedir. Bu yönüyle TOKİ'nin yaptığı konutlar sosyal bir soruna çare olmaktan ziyade orta sınıfların konut gereksinimini karşılayan bir mekanizmaya dönüşmüştür (Akt. Şentürk, 2013: 90).

Bursa'nın Doğanbey Mahallesi'ndeki gibi başından sonuna yanlış uygulamalarla kent dokusunu hiçe sayılarak tahrip edilmiş ve rant elde etmek adına kentin geleceğini ipotek altına alınmıştır. "Özellikle doğal, ekolojik ve kültürel değerleri açısından yasalarla korunmaları öngörülen bölgelerdeki, bütün bu özellikleri göz ardı eden TOKİ projeleri yer seçimleri, gelecek kuşaklara karşı sorumluluklar açısından da kabul edilemez uygulamalar olarak, aynı keyfi ve denetimsiz imar yetkilerinin sonucu olarak yaşanmaktadır. Bazı TOKİ projelerinin açıklamalarında yer alan "Osmanlı-Selçuklu Mimari tarzı" vb. yaklaşımlar, yer seçimlerinden komşuluk ilişkilerine, yerleşme karakterinden sosyal ve kültürel hizmet alanlarına kadar tümüyle Anadolu'ya yabancı ve tekdüze yinelenmiş bloklardan oluşan projelerde, çağdaş mimarinin asla kabul edemeyeceği "**kişilsiz taklitler**" (vurgu M. D.) olarak tasarlanmaktadır." Bunun sebebi de, TOKİ'nin makro düzeyde sürdürülebilir bir kalkınma planlamasının aksine kısa vadeli ve mikro düzeyde günü kurtarmaya dönük çözümler üretmesidir. Bu bağlamda TOKİ, tek tip mimari yapılar inşa ederek kentin mimari dokusu ile uyum olmayan bir yapılaşma oluşturduğu, çevre ve kentin sosyal, kültürel, ekonomik ve coğrafi özelliklerini göz ardı ettiği, teknik alt yapıdan yoksun tek tip mimari projeler ürettiği gerekçesi ile eleştirilere uğramaktadır (<http://www.bursamimar.org.tr>). Fakat bu eleştirilerin TOKİ yöneticileri tarafından dikkate alındığını pek söyleyemeyiz. Çünkü tüm kültürel ve sosyal farklılıklara rağmen günümüzde hala Türkiye'nin en batısı ile en doğusuna aynı tip konutların yapıldığını görmekteyiz.

TBMM dilekçe komisyonu genel kurul karar cetvelindeki açıklamalar TOKİ denetlemelerinin düzeyi hakkında gayet net bilgiler vermektedir. Bu cetvelde, TOKİ'nin tüketici

hizmetleri kalitesinin çok düşük olduğuna vurgu yapılmakla beraber, “şikayetlerin sürekli olarak geçici site yönetimlerine yönlendirildiği, talep ve şikayetlerle yeterince ilgilenilmediği, müteahhitler ile düşük bedellerle sözleşme yapıldığı için ucuz ve kalitesiz malzemenin kullanıldığı, TOKİ'nin müteahhitleri etkin denetlemediğini” (2011: 10), ifade edilmektedir. Bu görmezden gelmeler sonucunda TOKİ ve konutları hakkında şikayetlerin sayısında bir artış da kaçınılmaz görünmektedir. Karasu ve Gültekin'in belirttiğine göre, TOKİ'nin kendi açıklamalarında, TOKİ konutlarına dair şikayetçi sayısı 16.123'tür. Sadece Malatya da 850 kişi TOKİ'den aldıkları konutlara dair alt yapı sorunlarına dair, Malatya İnsan Hakları Kurulu'na başvurarak alt yapı eksikliklerinin bir an önce giderilmesini istemiştir (2012: 389).

Karasu ve Gültekin'in Sanlıurfa'daki TOKİ konutları üzerine yaptıkları araştırmanın sonucuna göre, TOKİ konutlarında oturanların; konutun ses yalıtımından, mutfak, banyo ve tuvaletlerin kullanım kolaylıklarından, konutun tasarımı ve ergonomisi, apartmanın iç yapısı ve bina girişlerinden şikâyet ettikleri görülmektedir. Ayrıca, konut yapımında kullanılan malzemelerin kalitesinden katılımcıların %75 gibi büyük bir çoğunluğunun memnun kalmadığı görülmektedir (2012: 393). Yüksel'in Isparta üzerine yaptığı TOKİ araştırmasında da benzer sonuçlar görülmektedir. Bu çalışmaya veri sağlayan katılımcıların %40'ı TOKİ konutlarının oda sayısı ve odaların nitelikleri bakımından önceki konutlarından daha iyi olmadığını belirtmiştir. Buna ilaveten, bu çalışmada TOKİ konutlarında yaşayanların sıraladığı diğer olumsuzluklar şu şekildedir: araştırmaya katılanların %37'sine göre TOKİ konutlarında banyo, mutfak vs. için kullanılan malzemeler önceki konutlarından daha iyi değildir. %57'lik bir orana göre ise, balkon sayısı ve balkonların kullanılabilirlik düzeyi önceki konutlarına göre daha kötüdür. Bu konutlarda yaşayanların %38'i konutların estetik olmadığını düşünmektedir. Katılımcıların %55'i “çevrede yeşil alan vardır ve bakımı iyidir” ifadesine hayır cevabını vermiştir. Konutun şehir merkezine erişilebilir olmadığını ifade edenlerin sayısı %80'dir. Bunun yanı sıra konutların gündelik ihtiyaçların karşılandığı market vb. yerlere erişilebilir olmadığını düşünenlerin yüzdesi (%50'dir). Katılımcıların %57'si TOKİ konutlarının gezinti ve spor alanlarına yakın olmadığını ifade etmiştir (2014: 202-208).

Oral'ın Gölcük üzerine yaptığı çalışmada da diğer iki çalışmaya paralellik arz eden sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmaya veriye sağlayan katılımcıların % 30'u oda sayısını yetersiz bulmaktadır. Fakat oda sayısını yeterli bulanların %66.5'i de odaların ufak olduğunu ve odaların daha büyük olabileceğini ifade etmiştir. Katılımcıların %54.4'ü ses ve ısı yalıtımının yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Oral'ın çalışmasında da balkonu kullanılmadığı ifade edenlerin oranı (%48.8) Yüksel'in araştırmasına yakındır. Fakat Oral'ın araştırmasında balkondan memnun olanların oranı %44.1'dir ve balkondan memnun olmayanlara göre daha düşüktür. Oral'ın araştırmasının en dikkat çeken bulgu ise, katılımcıların %66,9'u başka bir konutu olmadığı için TOKİ konutlarında mecburiyetten kaldıklarını ifade etmesidir. Bunlara ek olarak, alışveriş tesislerinden, sağlık tesislerine, kültürel tesislerde spor tesislerine ve çevre düzeni ile yeşil alanlara kadar memnuniyetsizlik oranları %30 ile %72 arasında değişen yüzdelerle sahiptir. %72 ile kültürel faaliyet yapacak tesisin olmadığı ve bu durumdan doğan memnuniyetsizlik en üst düzeydedir (Oral, 2014: 118-131). Karasu ve Gültekin'in çalışmasında da, TOKİ konutlarında yer alan sosyal ve kültürel faaliyetlerin yetersiz olduğu, %60 oranında, görülmüştür (Karasu ve Gültekin, 2012: 397). Burada dikkati çeken nokta, yukarıda belirtilen çalışmaların üçünde 2010 yılından sonra yapılmasıdır. Bu açıdan bakıldığında günümüzde hala TOKİ'nin kentsel dönüşüm projesini salt “çağdaş” bina dikmek olarak algıladığı ve konutlar yapılmadan önce bir fizibilite çalışması yapmadan, halkın taleplerini göz ardı eder nitelikte konutlar yapmaya devam ettiğini söyleyebiliriz.

Sonuç

Türkiye’de kentleşmenin gayri meşru çocuğu olan gecekondular devlet eliyle meşrulaştırılan TOKİ konutlarını doğurmuştur. Yani, Türkiye’de kentleşmenin en büyük açmazlarından olan gecekondulaşma günümüzde yerini TOKİ konutlarına bırakmıştır. Nasıl ki, özellikle 1980’lerde büyük kentlerin etrafı gecekondular ile çevrelenmişse bugün de Türkiye’de kentler TOKİ konutları ile aynı şekilde çevrelenmektedir. Belki de gecekondular ile TOKİ konutları arada pek bir farkın olmadığını iddia etmek yerinde olacaktır. Aralarındaki en belirgin farklar, TOKİ’lerin devlet eliyle yapılması, gecekondular binalarına oranla daha çok katlı olması ve uzun vadeli borçlandırılmalar ile yapılmasıdır. Bunun dışında Karasu ve Gültekin’in (Şanlıurfa), Oral’ın (Gölcük) ve Yüksel’in (Isparta) Türkiye’nin farklı bölgelerinde yaptığı çalışmaların gösterdiği gibi, ki bu çalışmaların 2012 ile 2014 yıl arasında yapılmıştır, TOKİ konutlarında kalanların çoğunluğa yakını benzer nedenlerden dolayı bu konutlardan memnun değildir. Gerek evin iç kullanım alanları ve alt yapı sorunları olsun gerekse de balkondan evin bahçesine, çevre düzenlemelerine ve yeşil alan olmayışına kadar birçok noktada memnuniyetsizlik vardır. Bunlara ek olarak, TOKİ binalarının özellikle kültürel faaliyet alanlarına çok uzak olduğu ve konutların bulunduğu kendi alanlarının da kültürel faaliyete uygun olmaması her üç araştırmada da büyük bir memnuniyetsiz yaratmış ve eleştirilmiştir. Bu yönüyle TOKİ konutları geçmişin gecekondularıyla yüksek oranda benzerlik göstererek günümüzün postmodern gecekondularıyla karşılaştığımızda dikilmektedir.

Tablo: Gecekondular ile TOKİ Arasındaki Temel Benzerlikler ve Farklılıklar.

GECEKONDULAR	TOKİ
Barınma alanı	Barınma alanı
Düşük maliyet ve imkânlar ile var olan kent kültüründen farklı bir kültürel ortam oluşturuyor.	Yüksek maliyet ve fırsatlar ile var olan kent kültüründen farklı bir kültürel ortam oluşturuyor.
Kentin dışındaki kamu alanlarına kuruluyor.	Kamu arazilerine veya şahsa ait alanların kamulaştırılması ile kentin her yerine kurulabiliyor.
Gecekondular yapım maliyeti olarak düşük maliyetlidir.	TOKİ binaları yapım maliyeti orta derecede olan fakat uzun taksitler ile aylık ödemesi kolaylaştırılmış binalardır.
Gecekondular alanları 1980’lerden sonra bir yatırım aracı haline gelmiştir.	TOKİ konutları ise, geniş rant alanları oluşturulmaktadır.
Sosyo-kültürel faaliyet alanı çok sınırlıdır.	Sosyo-kültürel faaliyet alanı sınırlıdır.
Gecekondular, kendisini inşa eden sosyo-kültürel özelliklerine göre inşa edilir.	TOKİ konutları, inşa edilir ve burada oturacak olana/oturana kendi kültürünü dikte eder.

Kaynakça

- ALTINOK, E., (2012), *Kentsel Mekânın Yeniden Organizasyonunun Ekonomi Politikası ve Mülkiyete Müdahale 2000 Sonrası Dönemde İstanbul TOKİ Örneği*, Doktora Tezi, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Şehir Planlama Programı.
- ALVER, K., (2012), *"Kent İmgesi"*, *Kent Sosyolojisi*, ed: Köksal Alver, Hece Yayınları, Ankara.
- BAL, H., (2006), *Kent Sosyolojisi*, Fakülte Kitabevi, Isparta.
- BAYRAKTAR, E., (2011), *Geleceğin Türkiye’sini İnşa Ediyoruz, TOKİ Kurum Profili 2010-2011*, http://www.toki.gov.tr/AppResources/UserFiles/files/TOKI-11_TRK.pdf, Erişim Tar.: 03.03.2016.
- CEZAOĞLU, S., (2010), *Toplu Konut Alanlarında Planlama ve Kentsel Tasarım İlkeleri: TOKİ Kayseri Uygulamaları Üzerinden Bir İnceleme*, Y.L. Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama.

- ÇETİN, İ., (2012), *Gecekonduunun Mekân Sosyolojisi: İzmir Araştırması*, Yaba Yayınları, İstanbul.
- ÇINAR, A., (2013), *Modernizm Kent ve Toplum*, Emin Yayınları, Bursa.
- DAVİS, M., (2010), *Gecekondu Gezegenleri*, Çev.: G. Koca, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- DUR, M., (2015), *Kentsel Dönüşümün Sosyo-Kültürel Dinamikleri: Konya Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERKAN, R., (2010), *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, Bilimadamı Yayınları, Ankara.
- ERTAN, K. Akkoyunlu, (2014), *Kent ve Kentli Hakları*, TODAİE Yayınları, Ankara.
- GECEKONU KANUNU, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.775.pdf> Erişim Tar., 25.02.2016.
- GERAY, C., (2007), “*Toplumsal Konut Yöneltileri ve TOKİ'nin Tutum ve Yöneltilerindeki Son Değişiklikler*”, *Kent ve Planlama: Geçmiş Korumak Geleceği Tasarlamak* içinde, ed: A. Mengi, İmge Kitabevi, Ankara.
- KARASU, M. A. ve GÜLTEKİN, N., (2012), “*Toki (Toplu Konut İdaresi) Konutlarının Müşteri Memnuniyeti Açısından Değerlendirilmesi: Şanlıurfa İlinde Bir Uygulama*”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi*, Cilt XXXIII, Sayı: 2.
- KELEŞ, R., (1998), *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, İmge Kitabevi, Ankara.
- KELEŞ, R., (2013), *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara.
- ORAL, T., (2014), *TOKİ Konutlarından Memnuniyet: Gölcük TOKİ Konutları Örneği*, Y.L. Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.
- ÖZER, A., (2000), *Kentleşme ve Yerel Yönetimler*, Ürün Yayınları, Ankara.
- ÖZER, İ., (2012), “*Türkiye’de Kent, Kentleşme ve Kentsel Değişme*”, *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı içinde*, Ed: M. Zencirkıran, 3. Baskı, Dora Yayıncılık, Bursa.
- SAMSUNLU, A., (2007), “*Toplu Konut Kanunu ve Türkiye’deki Uygulamaları*”, *Kent ve Planlama: Geçmiş Korumak Geleceği Tasarlamak* içinde, ed: A. Mengi, İmge Kitabevi, Ankara.
- ŞENTÜRK, M., (2013), *Konuta Sosyolojiden Bakmak: İstanbul’da Kentleşme ve Konut Edinme Süreçleri*”, *Kentleşme ve Sosyal Politikalar içinde*, Ed: M. Şentürk ve Ö. M. Yaman, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, İstanbul.
- ŞENYAPILI, T., (1998), “*Cumhuriyetin 75. Yılı, Gecekonduunun 50. Yılı*”, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık içinde*, ed.: Yıldız Sey, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- TBMM Dilekçe Komisyonu Genel Kurul Karar Cetveli, (2011), Sayı: 16, Yayın Tarihi: 11.04.2011, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/dilekce/belge/kararlar/d23/gkccetvel54.pdf>, Erişim Tar: 03.03.2016.
- TEKELİ, İ., (2015), *Kent Kentli Hakları Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- TUİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>, Erişim Tar.: 25.02.2016.
- YÜKSEL, H., (2014), *Sosyal Politika Unsuru Olarak Toplu Konut İdaresi (TOKİ) Uygulamaları: Isparta İli Çünür ve Akkent Mahalleleri Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nca Yapılan Konutlarda İkamet Eden Konut Sakinlerine Yönelik Bir Alan Araştırması*, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler Anabilim Dalı.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56ced40e3bb271.77546526, Erişim Tar.: 25.02.2016.
- <http://www.bursamimar.org.tr/ckfinder/userfiles/files/BURSADA%20TOK%C4%B0%20KONUTLARI%20MAKALE.pdf>, Erişim Tar.: 25.02.2016.

TOPLUMSAL HAFIZA VE BİLEŞENLERİ

Selahattin AVŞAROĞLU¹

Özet

Toplumsal hafıza, geçmişle bugün arasında kurulan bir bağıdır. Geçmişin yaşantısal ve anısal olaylarından süzülerek bugüne gelir ve geleceğe dönük yeni şeyler üretmenin temelini oluşturur. Bu bağlamda kültürel, siyasi, ekonomik, edebiyat ve tarihsel alanda değişmelerin, gelecek kuşaklara aktarılmasında aracı işlev görür. Bu çalışmada toplumsal hafıza kavramı, konuyla ilgili yapılan çalışmalar, toplumsal hafıza çeşitleri, toplumsal hafızanın, toplumsal kimlik gelişimi üzerine etkileri ve toplumsal hafıza kaygı olarak görülen değersizleşme kavramlarını işleyen araştırmalara bakılarak eklektik bir yaklaşım belirlenmiştir. Alanyazın taraması ile toplumsal hafıza kavramı işlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Hafıza, Medya ve Toplumsal Hafıza, Toplumsal Hafıza ve Sosyal Kimlik, Toplumsal Hafıza Kaybı.

SOCIAL MEMORY AND ITS COMPONENTS

Abstract

Social memory is a link between the past and today. It comes to filtration through experiential and commemorative events today and form the basis of future production of new things. In this context, it functions as intermediaries in transmitting to future generations cultural, political, economic, literary and historical areas of change. In this study, the concept of collective memory, the studies on this subject, the collective memory types, the effects of the collective memory on the development of social identity handled in an eclectic way. The literature review has been tried to process the concept of collective memory.

Keywords: Social Memory, Media and Social Memory, Social Memory and Social Identity, Social Memory Loss.

Giriş

Toplumun temel yapı taşı insandır. Toplumu ayakta tutan insanoğlu, farklı coğrafyalarda, farklı yaşam senaryoları ile kültürler, gelenek ve medeniyetler kurmuş, her alanda biriken bu ürünlerin doğal sonucu olarak da “geçmiş”i oluşturmuştur. Bu durumun dinamik kalması gerektiğine inanmışlardır. Diğer taraftan toplumlar, kendi varlıklarını; kültürlerini ve nesillerini korumak için dinamik bir yapı belirlemek durumundadırlar. Bu yapının içinde kendi kurum ve kuruluşları, aktaran düzeyindeki akıllar, bilim insanları, yaşayan efsaneleri, kitle iletişim ve medyaları, siyasi politikaları gibi dinamikler, birbiri ile doğrudan ilişkili çok sayıda yapıyı muhafaza etme durumundadırlar. Toplumun geçmiş yaşam hikâyelerinden yola çıkarak şimdiye, şimdiden de gelecek nesillere bağların kurulması kaçınılmaz bir durum olduğu için bunun sağlanması, medeniyetlerinin devamı için de elzem durumdadır. Bu yüzden nasıl ki

¹ Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, avsaroglu@konya.edu.tr

bireysel hafıza, kişi için şart ve hayati önem taşıyor ise bireylerin ortak yaşam alanı içerisinde de toplumsal hafıza o kadar elzem ve mühim bir durum arz etmektedir.

Toplumsal hafıza, bireylerin hafızaları gibi münferit olayların değil, aynı olaylara şahitlik eden bireylerin, bir olay veya durum karşısında yaşadıkları anılarının ortak paydada buluşmaları sonucunda oluşur. Bireylerin hafızaları, zihinsel bir arşiv gibi düşünülürken, toplumların hafızaları da kültürel bir arşiv gibi düşünülebilir. Çünkü toplumun kültürden veya kültürün toplumdan ayrılarak tanımlanması imkânsızdır. Toplumların varlığını ve devamını sağlamadaki başrolü oynayan kültür, toplumların oluşumunda ana öğedir (Atik ve Bilginer-Erdoğan, 2014).

Toplumsal hafıza kavramı, genellikle kültür kavramıyla ilişkilendirilir. Çünkü toplum deyince akla doğrudan toplumun kültürel dinamikleri akla gelir. Toplumdan bahsederken yazılı-yazısız hukuk kuralları, gelenek- görenek, yaşam şekilleri ve konuşma biçimleri, kullandıkları araç-gereçler, iskân ettikleri yapılar ve daha da sayılabilecek bir takım kültür öğeleri şemalaşır. Anlamını ve farkını insan temelinde bulan kültür ve toplum, ayrılmaz bir bütün oluşturur. Bireylerin oluşturduğu toplumun, yaşadıkları olayları, iktisadi ve sosyal normları, alışkanlıkları, sosyal genetikleri ve sıfatlanmaları, onların tarihlerini oluşturur. Hafıza, tam da bu noktada devreye girerek, yaşanılmış olayları, sonradan gerektiği yerde ve gerektiği şekilde tekrar hatırlanmak üzere bilinçli bir şekilde olarak arşivleyerek uzun dönemli hafızaya depolamaktadır.

Toplumsal hafıza; geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki bir köprü kurar. İnsanın zamanda kök salmasını sağlar, kimliğinin oluşmasında zaman döngüsü içerisinde insanın varoluşu için kurucu, özel bir nitelik taşır. Toplum içerisinde varlığını idame ettiren insanoğlu, bir yandan birlikte yaşamının getirdiği güçlükleri aşmaya çalışırken, öte yandan bu birlikteliğin sonucunda oluşturduğu yaşam formlarını, değerlerini, inançlarını koruyarak ait olduğu toplumun özelliklerini bir sonraki kuşağa aktararak devamlılığı sağlama çabasına girmiştir (Boym, 2009). Toplumsal hafızanın aradığı şey geçmişi birebir deneyimlemiş yaşantısal hafızanın yanı sıra toplumların “kültürel genetik şifresi” olan kütüphaneler, müzeler, anıtlar, yer adları, tarih kitapları, medya gibi sosyal olarak üretilmiş hafıza oluşturma öğeleri ya da mekânlar olabilmektedir.

Toplumsal Hafıza Olarak Edebiyat

Edebi metinler (roman, hikâye, tiyatro, deneme, anı, gezi yazısı, vb.) toplumun hafızasını oluşturan bilgi depolarıdır. Bundan dolayı bir milletin ne olduğunu ya da ne olmadığını anlamak için o milletin edebiyatına bakılır. Edebiyatı olmayan millet, milletleşme sürecini tamamlayamamış demektir. Güçlü bir edebiyat, köklü bir kültür demektir, köklü bir kültürü olan millet de sağlam temeller üzerinde güçlü bir devlet anlamına gelir. Dolayısıyla, milletlerin inşasında edebiyatın her zaman hayati bir konumu olmuştur (Türkeli-Sanlı, 2012).

Edebi metinler, edebiyat antropolojisinin ürünleridir. Geçmiş toplumların, bir toplumun geçmiş nesillerinin fikirlerini bu antropoloji ürünlerini okuyarak, yorumlayarak çözmeye çalışırız. Aynı şekilde gelecek nesiller de, bugünün edebi ürünleri üzerinden bugünü okumaya çalışacaklardır. Edebiyat, toplumsal kimliklerin oluşumunda temel işlev gördüğü gibi, ideolojik amaçlı da kullanılıp bu değerlerin kaybına ya da ayrışmasına/çatışmasına sebebiyet verebilir. Milli birliği savunan kültür, biz buna gelenek de diyebiliriz, modernleşmede çok mühim bir rol

oynar. Dolayısıyla ortak kültürü, toplum hafızasını temsil eden milli edebiyat, lokomotif işlevi görür (Türkeli-Sanlı, 2012).

Kültür, bir kimlik kaynağıdır. Bir toplumu diğer toplumlardan ayıran en belirleyici unsurdur. Edebiyat, tarihten ve toplumdan ayrı düşünülmediği için geleneğin şekillenmesinde de kuvvetli bir işlevi vardır. Geçmiş, yani gelenek olmadan, ya da kuvvetli bir gelenek yaşatılmadan şimdide ait görüşlerin temeli tam olarak çizilemez. Bu minvalde şimdi ile geçmiş yaşamların arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Bir bakıma “gelenek aktarıcıları” eserlerini sağlıklı zeminler üzerinde kurgulayarak vermelidirler. Çünkü edebiyat, toplumun yaşam senaryolarını aktaran en mühim kaynaktır. Aktarırken kendi çizgisini ve sınırını da bilmelidir. Duygusal aktarımların yanı sıra tarihsel ve yaşantısal yazgıları sübjektif bilgilerle değil gerçekleri oynamadan aktarmalıdır. Böylelikle “sosyal kimlik” üzerinde katkısı olacaktır. Sosyal kimliğin şekillenmesinde milli reflekslerin kaçınılmaz olduğu bilinci ile aktarımlarını da unutmamalıdır.

Kollektif, Tarihsel ve Kültürel Hafıza

Kollektif Hafıza

Birden çok insanın birbiriyle deneyimlediği herhangi bir olayın belleklerinde bıraktığı farklı izler, kolektif bir hafızanın oluştuğunun göstergesidir. Aynı olayı deneyimleyen iki kişi, olayı farklı açılarıyla anımsayabilir, ancak anımsanan olay tektir. Sosyal grupların herhangi bir olayı eşzamanlı yaşamalarına gerek yoktur. Geçmiş bilgisinin paylaşımı ve aktarımı, kolektif hafızanın oluşumu için yeterlidir. Aile, sosyal gruplar, kitle iletişim araçları bu bilgi akışının farklı kaynakları olabilir. Bu kaynaklardan akan bilgi, bir süre sonra grubun sosyal hafızasını oluşturmaya başlar (Başaran-İnce, 2010).

Kollektif hafıza, sosyal grupları birleştiren ortak bir kimliğin yansımasıdır. Toplumda farkındalık sağlamak için sosyo-kültürel bir eylem modu olmalıdır (Confino, 1997). Bireyin öz-bilinç ve öz-farkındalık denilen kavramlarına benzer şekilde “sosyal kimlik” oluşumunda millet olma ve milletine ait öz-duyarlılığı oluşturma durumudur. Ortak kaygı ve ortak payda ülküsü içerisinde bir tutum sergileme halidir.

Kollektif hafıza, milletin inşası ve milli kimlik için çok önemli bir yer teşkil eder. Nesiller arasında zamansal devamlılık şeması sağlayan bir bağ kurar ve bu bağ sayesinde yüklenen kimlik anlayışını benimser (Gross, 2002). Bu kimlik yüklemesi ile benimsediği şeylere karışı da ait olma duygusu geliştirir. “Karşılıklı etkileme” ve “karşılıklı sosyalleşme” gibi insanların bir arada yaşama gereksinimi karşılanır ve daha uzun ömürlü olması için dinamikler kurulur. Bu dinamikler sayesinde de gelecek kuşaklara aktarımlar devam eder. İnşa edilmeye çalışılan kimliğe bir derin bir anlam kazandırma işlevi görmek ve topluluk üyelerinde aynı kaderi paylaşma duygusu uyandırmak kolektif hafızanın önemli işlevlerinden (Bilgin, 2008) olarak görülebilir.

Topluma aidiyet duygusunun eksik olduğu sosyal gruplar, ortak duygular ve eylemler etrafında mobilize olamayacakları için, ortak bir yaşamı sürdürme olasılıkları azalır (Başaran-İnce, 2010). (Kollektif hafıza, bu süreçte devreye girerek toplumu geçmişte paylaşılan anılar konusunda uyarır ve farkındalık kazandırır. Ortak bir dil, din, gelenek ve yaşam birlikteliği topluluğu rastlantısal olmaktan kurtarır. Topluluğun ortak yönleri olduğu aynı tarihsel deneyim ve olaylardan beslendiği, aynı kahramanlara sahip olduğu fikri belge ve bilgilerle aktarılmaya

çalışılır. Böylelikle değer oluşturmaya katkı sağlanır. Kolektif hafıza tarih değildir ama tarihi olaylardan referans alarak anlaşılır bir tutum kazandırmaya çalışır.

Tarihsel Hafıza

Bireyler olayları doğrudan anımsamaz; dolayısıyla, olaylar okuma, dinleme, anma etkinlikleri gibi insanların bir araya geldiği dolaylı ortamlarda hatırlanır. Bu ortamlar, grubun ortak iş ve başarılarının gerçekleştiği anlardır. Tarihsel hafıza, sosyal aktörlere yazılı kaynaklar ya da belge ve fotoğraflar gibi diğer kayıtlar aracılığıyla ulaşır (Coser, 1992). Hafızanın bu türü, kitaplar, filmler, anma törenleri, halk edebiyatı, ağıtlar ve eğitim sistemi aracılığıyla bireye dolaylı olarak ulaşan bilgiyi içerir (Levy, 2002). Dolayısıyla geçmiş bilgisi olayı doğrudan deneyimleyenlerin değil; sonradan bu bilgiyi yaşatmak için yapılandırılanlar ve buna maruz kalanların hafıza bilgisidir. Bu çaba çoğu zaman bilinçli bir çabadır ve geçmişin şimdide yeniden inşasını kolaylaştıracağı bilinerek yapılandırılır. Bu yönüyle sözel tarih, tarihsel hafızanın kaynaklarından biridir.

Sözel tarih, sıradan insanın yaşadıklarını, tanık olduklarını, çevresinden işittiklerini, çevresindekilere aktarması, dolayısıyla geçmişin hatırlanarak yeniden yaşanması sürecidir. Bu süreçte, insanların geçmişi aktarılırken geleceği kurmak için yol gösterilir. Çünkü deneyimleme çok önemlidir ve sonrakiler benzer şeylere “maruz kalmamalı” güdüsü ile davranış kazandırılır. Sözlü anlatımlarda toplum bilincini destekleyen ve birlik ruhunu pekiştiren özellikler vardır; çünkü ortak bir tarih yaşamak aynı zamanda ortak bir akla mensup olmak demek aynı kimlik ve kişiliği taşımak demektir.

Kültürel Hafıza

Grup kimliğinin tutarlılığı, bireysel kimlikte olduğu üzere grup üyelerinin üzerinde hemfikir olduğu sabit bir geçmiş kurgusuna gereksinim duyar. Yapılandırılmış ortak bir geçmiş, önem verilen ortak olaylar ve onların çelişmeyen yorumları, grup kimliğinin tutarlılığını ve dolayısıyla topluluk olmayı kolaylaştırır. Geçmiş kurgusunun farklı iletişim kanallarından yaygınlaştırılması kültürel hafızayı oluşturur Hafıza bu süreçte canlıdır ve inşası devam etmektedir (Başaran-İnce, 2010). Grup üyelerinin yaşamlarıyla sınırlı iletişimsel hafıza aracılığıyla, bireyden bireye aktarılmaktadır.

Kültürel hafızanın oluşumunda önemli işlev gören araçlar olarak; anıtlar, heykeller, tarih ders kitapları, binalar, cadde ve meydan isimleri, posta pulları, edebiyat ve sanat eserleri, siyasal hitabetler, anma günleri, anı kitapları, sancak ve bayraklar (Sancar, 2007) gibi örnekler verilebilir. Bu örnekler, hafızaya malzeme taşırken, aynı zamanda o toplumun gündelik kültürünün de temelini oluşturmaktadır. Gelenekler, geçmiş kuşakların mirasının tavarüs edilemediği bir hafıza düşüncesi karşısında var olamaz (İlhan, 2015).

Kültürel hafıza, hatırlama ve unutma edimini içinde barındırır. Yani hatırlama, “unutmadık unutturmayacağız” düşünce ve duygusunun tutumdaki tezahürüdür. Unutma ise “neme lazım” davranışına kadar uzanan bir tarafı vardır. Karışmamak ya da karıştırmamak öğretilerinin bir müddet sonra kaygı verici şeylerden uzak kalıcı olmaya doğru uzanır. Toplumların inşasında, hatırla(t)ma ve unut(tur)ma işlevi, güncel sosyo-politik ve kültürel meselelerin ele alınışı ve benimsenmesi geçmişin bazen doğrudan bir aktör, zaman zaman da bir tanık olarak gündeme gelmesine neden olur. Geçmiş bilgisinin güncel üzerindeki olumlu ya da

olumsuz etkisi, toplumun inşasını doğrudan etkilemektedir (Başaran-İnce, 2010). Dolayısıyla geçmiş, şimdiki gereksinimler adına araçsaldır ve referans kaynadığıdır. Kimi zaman yok sayılır ya da var gösterilir. Örneğin arşivler, gelecek kuşakların ulaşması istenen bilgiyi depolarken, bunun paylaşımında ulaşılabilirlik durumu aynı saflığı korumaz. Kolay ulaşılmaması gereken depolu ancak defolu bilgi olabilir. Bu hafızaya ulaşmanın maliyeti ve bırakacağı tesir, kamuoyunun motivasyonunu düşürebilir. Bu yüzden akademik kaygılarla ve bilimsel içerik gerektiren durumlarla belki bu hafıza işlenir. Bilinçaltı işlenmeyip unutulmasına bırakmak da bir yoldur ve tercih sebebidir.

Toplumsal Hatırlama Biçiminde İletişimsel Hafıza

İletişimsel hafıza, yakın geçmişe ilişkin anıları kapsar. Bunlar kişinin çağdaşlarıyla paylaştığı anılardır. En tipik örneği kuşağa özgü bellektir. Bu bellek tarihi olarak grupla bağlantılıdır, zamanla oluşur ve zamanla yok olur; daha açık ifadeyle taşıyıcıları ile sınırlıdır. Sahibi öldüğü zaman bir başka belleğe yer açar (Assmann, 2001). İletişimsel hafızada bireysel anlatılar ve bir insanın ömründe yaşadığı anılara ettiği tanıklıklar sonucunda ve bilinçli, düzenli, sistematik olarak oluşturulmamış, gündelik yaşam içerisinde meydana gelen yaşam kalıntıları mevcuttur.

İletişimsel hafıza, bir nevi bugünü yaşananların “az sonrası”nın belleğidir. Bilgileri çok kolay ve hızlı bir şekilde elde ettiğimiz televizyondan geçmişe ait yaşam öykülerini dinlerken televizyonun ve tüm medyanın gerçekleri manipüle edebileceği ihtimalini de gözden kaçırmamak gerekir. Fiziksel, sosyal, ekonomik ve politik yapısından kaynaklanan bir takım unsurlar nedeniyle tümünü doğru veya bir kısmını doğru geri kalanını yumuşatarak, uyutarak veya izinin asla silinemeyeceği düşünülen olayları bile kitlesel güldürüye dönüştürerek yeniden bellekleri inşası da söz konusu olabilmektedir.

Kültürel hafıza ise iletişimsel hafızanın karşıtı gibi düşünülebilir. İletişimsel hafıza güncele dayanırken, bugünden beslenirken kültürel hafıza ise geçmişe dayanır. Kültürel hafıza, gündelik olmayan olayları hatırlama organıdır. İletişimsel hafızadan ayrıldığı en önemli nokta ise biçimlendirilmiş olması ve törensel özelliğidir. Kültürel hafıza, anlamın katı kurallar içine alındığı nesneleştirmeye dayanır. Tek tek varlıkları dışarıdan etkileyen bir dalga değil, daha çok insanın kendisine kurduğu bir nesnelere dünyasıdır. Yazılı kültürlerde metinlere dayanan hafıza, yazısız kültürlerde metinlerin dışında, danslar, oyunlar, gelenekler, maskeler, ritimler, yeme-içme mekânları, geleneksel giysiler, dövmeler, takılar, silahlar ve benzeri şeyler ile son derece yoğun olarak grubun kendisini canlandırmasının ve kendine güvenini arttırmasının törensel biçimlerine dâhil olurlar.

Sonuç

Toplumsal hafıza kavramı, uzun zaman akademik bir ilgi alanı görmemiştir. Geçmişle hesaplaşma, geçmişi anma ve hatırlama gibi boyutlarının yanında daha karmaşık boyutları ve bileşenleri olan bir kavram olduğu artık bilinmektedir.

Bireylerin hafızalarının çalışma şekline baktığımızda; öğrenme biçimlerinin altında formal ve informal faktörlerin hepsi yatmaktadır. Gelişigüzel öğrenme için de bir hafıza durumu söz konusudur, yaparak yaşayarak geliştirilen öğrenmeler için de. Yani bireyin gayreti, bireysel özellikleri, yöntemi, hatırlama ve tekrar şekli gibi durumlar bu uzun süreli hafızayı kullanma biçimini açıklamaktadır. Toplumsal hafıza içinde benzer şeyler söylenebilir.

Toplumsal hafıza, bireylerin hafızaları gibi bireysel anı ve yaşantılarla dolu değildir. Ancak toplumun ortak öğeleri vardır ve ortak yaşama özelliğinden dolayı bu öğeleri devreye sokarız. Tolumun hatırlaması veya unutulması için pekiştiriciler kullanırız. Bu pekiştiricileri de toplumsal hafızanın bileşenleri olan kollektif hafıza, tarihsel hafıza, kültürel hafıza, iletişimsel hafıza ve edebi hafıza gibi farklı boyutlarla vermeye çalışırız.

Toplumların bir organizma olduğu, kültürlerini geliştirmeleri ve bunu da medeniyetlerine yansıtmaları gerektiğini belirtebiliriz. Kendi kültürünü merkeze alarak temel referans mekanizmasını yapmayan birey mutlaka başkaldırı hazırlığındadır. Başka bir ifadeyle eleştirilerinin yönü yapıcı olmanın dışına çıkmıştır. Toplumların da bir organizma olduğunu vurgulamıştık. Hatırlayan toplumlar ya da hatırlamaları için gereken koşulların devrede sokularak bu işlemler sonucunda doyuma ulaşan toplumlar sağlıklı toplumlardır. Kimlik kazanımlarında ve kendileriyle yüzleşmelerinde daha “ben”liğini koruyan bir tutum sergilerler. Arayışlarını artıran toplumlar ise geçmişlerinin bir kısmını inkâra hazır hale gelmişlerdir. “Keşke”lerinin sayısı ve şiddeti artmıştır. Bunun için ya bu patolojiyi taşıyarak hastalıklı toplum olmaya devam edecekler ya da unutacaklardır. “Sosyal Kimlik” açısından bu durumun açıklanması da hastalıklıdır. Bu durumda unutulma, unutturulma ile hatırlama da hatırlatılma yöntemleri ile sağlıklı ve anlamlı bir ilişki içinde olması gerekmektedir. Okullarımızın dili “Sosyal Hafıza”ya hazır olmalıdır. Bu hafızanın kalıcı olması için de gerekli tekrarların ve motivasyonun sağlanması gerekmektedir. Motivasyon kısmında ise güdülenmenin içsel ve çevresel yönü de unutulmamalıdır. Çevresel boyutunda devlet tüm imkanlarını ve tüzel kişiliklerini devreye sokarak yeni nesillerin sosyal hafızasını zengin tutarak, geleneklerden, kültüre; kültürden medeniyete; medeniyetten erdemli topluma götürmesi amaçlanmalıdır. Bunun için yeniden hamlelere ve yeniden “toplumsal öz-güvene” ve yeniden “ortak ülkülere” ihtiyacımız vardır.

Kaynakça

- Assmann, J. (2001). *Kültürel Bellek*. (Çev. Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Atik, A., ve Bilginer-Erdoğan, Ş. (2014). Toplumsal Bellek ve Medya. *Atatürk İletişim Dergisi*, (6), 1-16.
- Başaran-ince, G. (2010). Medya ve Toplumsal Hafıza. *Kültür ve İletişim*, 13(1), 9-29.
- Bilgin, N.(2008). Geçmişin Araçsallaştırılması, Tarih ve Kolektif Bellek II. *Toplumsal Tarih* (174), 34-40.
- Boym, S. (2009). *Nostaljinin Geleceği*, (Çev. Ferit Budak Aydar), İstanbul: Metis Yayınevi.
- Confino, A. (1997). Collective Memory and Cultural History: Problems of Method. *American Historical Review*, 5(102), 1386-1403.
- Coser, L. (1992). The Revival of the Sociology of Culture: The Case of Collective Memory. *Sociological Forum*, 2(7), 365-373.
- Gross, T. (2002). Anthropology of Collective Memory: Estonian National Awakening Revisited. *Trames*, 4(6), 342-354.
- İlhan, M.E. (2015). Gelenek ve Hatırlama: Belleğin Kültürel Olarak Yeniden İnşası Üzerine Bir tartışma. *Turkish Studies*, 10(8), 1395-1408.
- Levy, D.(2002). Memory Unbound: The Holocaust and the Formation of Cosmopolitan Memory. *European Journal of Social Theory*, 1(5), 87-106.
- Sancar, M. (2007). *Geçmişle Hesaplaşma, Unutma Kültüründen Hatırlama Kültürüne*. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Türkeli-Sanlı, Y. (2011). Edebiyat; Toplumsal Hafızanın, Geleneğin Kaybında, İnşasında Ne Kadar Etkilidir? *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 151-164.

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞINMACI ÇOCUKLAR VE BİR İNSAN HAKKI OLARAK EĞİTİM HAKKI

İlhan ARAS¹, Abdullah DİRİKOÇ²

Özet

Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde yaşanan Arap Baharı'nın Suriye'ye etkilerinden biri milyonlarca insanın ülkeyi terk etmesi olmuştur. Diğer bölge ülkeleri gibi Türkiye de bu gelişmeden önemli ölçüde etkilenmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 3 Mart 2016 tarihli verilerine göre, Türkiye'de 2.715.789 Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Bu sayının 928.799'u (%34,2), 5-17 yaş aralığındaki çocuklardan oluşmaktadır. Uluslararası hukuk çerçevesinde söz konusu yaş aralığındaki çocukların sahip oldukları haklardan biri olarak eğitim hakkı öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin eğitim hakkıyla ilgili hem ulusal hem de uluslararası mevzuattan kaynaklanan yükümlülükleri bulunmaktadır. Çalışmada, öncelikle Suriyeli sığınmacılara ilişkin veriler, daha sonrada hukuksal konular aktarılacaktır. Sonraki bölümde, konuyla ilgili tarafların görüşleri ve ilgili literatür çerçevesinde, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların eğitim alanında karşılaştığı sorunlar ve çözümler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli sığınmacılar, Türkiye, eğitim hakkı

SYRIAN ASYLUM-SEEKERS IN THE TURKEY AND RIGHT TO EDUCATION AS A HUMAN RIGHT

Abstract

For Syria, one of the effects of the Arab Spring which is occurred in Middle East and North Africa has been defection of millions of people outside the country. Turkey such as other countries in the region is also affected from these developments. According to data of the United Nations High Commissioner for Refugees, there are 2.715.789 Syrian asylum-seekers in Turkey. 34.2% (928.799) of the asylum-seekers composed of children aged 5-17 years. In the framework of international law, right to education has become prominent as one of the rights of children. Thus, Turkey has obligations related to right to education deriving from both national and international regulations. In study, firstly, data related to Syrian asylum-seekers and legal issues will be presented. In next chapter, encountered problems in the field of education of Syrian asylum-seekers and solutions of these problems will be dealt with in the framework views of parties and related literature.

Keywords: Syrian asylum-seekers, Turkey, right to education

“Bu çocukları ya sistemin içine alacağız ya da terörist olacaklar, ya okullaştıracağız öğretmen yapacağız ya da hırsız olacaklar.”³

¹Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler, ilhanaras@nevsehir.edu.tr

²Arş. Gör., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi, adirikoc@nevsehir.edu.tr

³MEB Müsteşar Yardımcısı Yusuf Büyük, (SETA, 2016).

Giriş

İnsan hakları farklı perspektiflerden, farklı bağlamlarda çalışılan bir konu olarak çeşitli disiplinlerin sık sık incelediği bir alan olmuştur. İnsan hakları alanında, üç kuşak insan hakkı olduğu üzerinden bir sınıflandırma yapılmıştır. Buna göre yaşam hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü, işkence yasağı vd. haklar birinci kuşak; eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, çalışma, sendikal özgürlükler vd. haklar ikinci kuşak; çevre, gelişme, barış vd. haklar üçüncü kuşak haklar olarak kabul edilmektedir (Kaboğlu, 1999: 29-35; Gemalmaz, 2005: 1076-77). Bu çerçevede çalışmada, ikinci kuşak insan haklarından biri olan eğitim hakkı bağlamında Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı çocukların mevcut durumları incelenecektir.

2011 yılından beri Suriye’de devam eden gelişmeler, Tunus’ta başlayan Arap Baharı’nın en önemli sonuçlarının yaşanmasına neden olmuştur. Libya, Tunus ve Mısır’da siyasi dengelerin değişmesiyle sonuçlanan gelişmeler Suriye’de milyonlarca insanın ülkeyi terk etmesi, yüz binlerce insanın ölümüyle sonuçlanmıştır. Türkiye, Suriye ile sınır ülkesi olması nedeniyle gelişmelerden önemli ölçüde etkilenmiştir.

Çalışmada öncelikle Suriyeli sığınmacılar sorunun gelişimi veriler temelinde gösterilecektir. Sonraki bölümde, sığınmacıların eğitim haklarının Türkiye’nin ilgili ulusal mevzuatında ele alınışı ve Türkiye’nin uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlükleri incelenecektir. Son olarak, Suriyeli sığınmacı çocukların eğitim haklarının önündeki engellerden dil ve öğretmen sorunu ele alınacaktır.

Suriye Sığınmacılar Sorununun Gelişimi

Türkiye’ye yönelik ilk zamanlar görece daha az sayılarda gerçekleşen göç olayları zamanla artmış ve Suriyelilerin ülkelerini terk etmek zorunda kalmaları Türkiye ve diğer bölge ülkeleri için önlem alınması zor bir konu haline gelmiştir. Bu durumu Tablo 1’de, 2012-2016 yılları arasında Suriye’den komşu ülkelere yaşanan göç verilerinden görmek de mümkündür.

Tablo 1: Yıllara Göre Ülkelerdeki Suriyeli Sığınmacı Sayıları

Ülkeler	2012	2013	2014	2015	2016
Türkiye	170.912	560.129	1.552.839	2.503.549	2.715.789
Lübnan	128.314	804.848	1.146.405	1.069.111	1.067.785
Ürdün	116.778	560.059	662.865	633.466	636.040
Irak	67.625	210.612	233.625	244.642	246.051
Mısır	12.836	131.599	138.212	117.658	118.512

Kaynak: UNHCR (a).

Tablodan görüldüğü gibi, 2012’den 2016’ya 15 kat artan göç Türkiye’de ciddi boyutlarda etki doğurmuştur. 3 Mart 2016 itibarıyla, Türkiye’deki Suriyeli nüfusa ait istatistikî bilgiler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar ve Demografik Yapı

Demografik Bilgiler (%)	Erkek	Kadın
Genel	1.379.620 (%50.8)	1.336.169 (%49.2)
0-4	285.157 (%10.5)	257.999 (%9.5)
5-11	279.726 (%10.3)	268.863 (%9.9)
12-17	195.536 (%7.2)	184.673 (%6.8)
18-59	573.031 (%21.1)	575.747 (%21.2)
60+	48.884 (%1.8)	48.884 (%1.8)

Kaynak: UNHCR (b).

5-17 yaş aralığındaki sayının 928,798 olması, bu yaş aralığının doğrudan eğitime tabi olacak yaş grubu olması nedeniyle önemlidir. Aşağıdaki Şekil 1'de ise, Türkiye'de kamp içinde ve kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların sayıları görülmektedir. Şekil 1'de görüldüğü gibi, Suriyelilerin yaklaşık %90'lık bir bölümü kamp dışında, yaklaşık %10'luk bir bölümü ise kamplarda yaşamlarını sürdürmektedir.

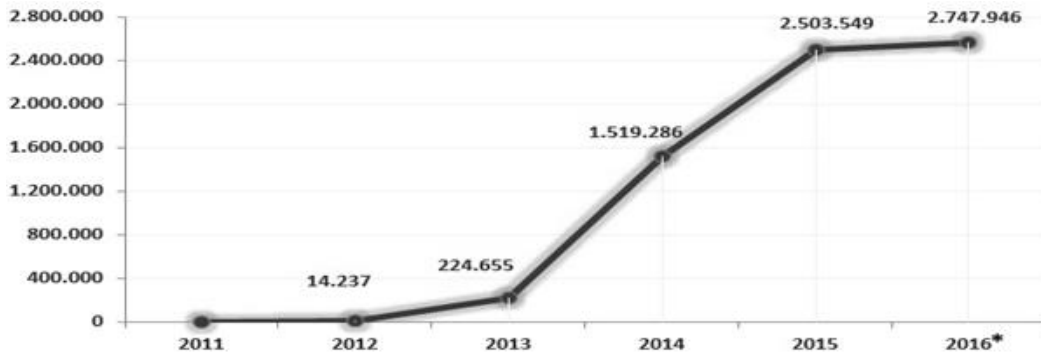
Şekil 1: Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.

Suriyeli sığınmacıların yıllar içindeki değişimin yansıtıldığı (11.03.2016 tarihindeki verilerle) Şekil 2'de görüldüğü gibi, özellikle 2013-2014 ve 2014-2015 dönemlerinde önemli kırılmalar yaşanmıştır. 2013'ten 2014'e yaklaşık 7 katlık bir farkla 1.294.631 kişi artmış, 2014-2015 döneminde ise yaklaşık 1 milyon kişi artmıştır. Sonuç olarak iki yıl üst üste bir milyon kişinin Türkiye'ye gelmesi sorunun bu hale gelmesindeki en önemli neden olmuştur.

Şekil 2: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye illerindeki dağılımını gösteren aşağıdaki Tablo 3'e dikkat edildiğinde (11.03.2016 tarihindeki verilerle), Bartın'daki 23 ve Şanlıurfa 400.967 sayıları iller arasındaki büyük farklılığı göstermektedir.

Tablo 3: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımları

ADANA	150.046	KAHRAMANMARAŞ	84.076
ADİYAMAN	24.229	KARABÜK	262
AFYONKARAHİSAR	3.108	KARAMAN	377
AĞRI	868	KARS	120
AKSARAY	853	KASTAMONU	553
AMASYA	152	KAYSERİ	49.008
ANKARA	59.255	KIRIKKALE	434
ANTALYA	138	KIRKLARELİ	2.062
ARDAHAN	57	KİRŞEHİR	547
ARTVİN	35	KİLİS	129.162
AYDIN	6.473	KOCAELİ	22.578
BALIKESİR	1.630	KONYA	67.941
BARTIN	23	KÜTAHYA	274
BATMAN	18.095	MALATYA	17.993
BAYBURT	26	MANİSA	5.527
BİLECİK	431	MARDİN	97.719
BİNGÖL	694	MERSİN	138.572
BİTLİS	566	MUĞLA	8.079
BOLU	844	MUŞ	664
BURDUR	7.727	NEVŞEHİR	4.891
BURSA	96.794	NİĞDE	2.415
ÇANAKKALE	3.316	ORDU	511
ÇANKIRI	253	OSMANİYE	39.963
ÇORUM	1.261	RİZE	513
DENİZLİ	6.154	SAKARYA	5.464
DIYARBAKIR	29.372	SAMSUN	3.292
DÜZCE	421	SİİRT	2.829
EDİRNE	6.518	SİNOP	61
ELAZIĞ	4.571	SİVAS	1.248
ERZİNCAN	166	ŞANLIURFA	400.967
ERZURUM	435	ŞİRNAK	14.826
ESKİŞEHİR	1.549	TEKİRDAĞ	5.322
GAZİANTEP	325.067	TOKAT	599
GİRESUN	130	TRABZON	1.551
GÜMÜŞHANE	56	TUNCELİ	92
HAKKARİ	964	UŞAK	1.066
HATAY	385.997	VAN	1.544
IĞDIR	77	YALOVA	2.463
ISPARTA	5.921	YOZGAT	2.770
İSTANBUL	394.465	ZONGULDAK	291
İZMİR	90.583	GENEL TOPLAM	2.747.946

Kaynak : İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.

Tablo 4'te ise, kamplarda yaşayan Suriyeli sığınmacıların illere göre dağılımları (11.03.2016 tarihindeki verilerle) gösterilmiştir.

Tablo 4: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı

ŞANLIURFA	111.326
GAZİANTEP	41.107
KİLİS	33.607
KAHRAMANMARAŞ	18.383
MARDİN	12.002
HATAY	18.326
ADANA	10.587
ADİYAMAN	10.085
OSMANİYE	9.541
MALATYA	7.848
TOPLAM	272.812
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA KALAN SURİYELİ SAYISI	2.475.134
ÜLKEMİZDE BULUNAN TOPLAM SURİYELİ SAYISI	2.747.946

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.

Ulusal Mevzuattaki Durum

Türkiye'deki Suriyelilerin durumu ilk zamanlarda Suriyelilerin geri dönecekleri tahmini üzerinden kamplara yoğunlaşan bir yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır. Ancak 2013 yılıyla birlikte sayının giderek artması üzerine acil ihtiyaçların karşılanması üzerinden konu ele alınmıştır. Eğitim konusu da çok önemsenmeyen bir konudan dikkate alınması gereken bir konu haline gelmiştir (Emin, 2016: 7).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) 26 Nisan 2013 tarihli genelgesi (MEB, 2013a), eğitim alanındaki ilk genelge olma özelliğini taşımaktadır. Genelgede, "Başbakanlık AFAD tarafından 8 ilimizde kurulan kamplarda misafir edilen Suriye vatandaşlarının barınma, yiyecek, sağlık, güvenlik, sosyal aktivite, ibadet, tercümanlık, haberleşme ve eğitim gibi ihtiyaçları ilgili bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları ile Türk Kızılayı'nca karşılanacaktır. [...] Kamp dışında şehirlerimizde barınan Suriye Vatandaşlarının okul çağındaki çocuklarının eğitim ve sosyal aktivite ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve/veya Suriye vatandaşları tarafından eğitim ve aktivite alanları oluşturulduğu da bilinmektedir." denilmektedir.

MEB'in 26 Eylül 2013 tarihli (MEB, 2013b) genelgesinde ise, eğitim konusunda yapılacaklara daha fazla değinildiği görülmektedir:

"Suriye vatandaşlarının okul çağındaki çocuklarının eğitim ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili uygulamalarda ortak hareket edilmesi ve bir standart oluşturulması gerekmektedir. [...] Suriye vatandaşlarına yönelik yürütülecek eğitim öğretim faaliyetlerinde aşağıdaki hususlara dikkat edilecektir. 1. Konaklama tesislerinde Suriyeli öğrencilere yönelik yürütülecek eğitim öğretim faaliyetlerinin amacı, ülkelerinde devam etmekteyken ara vermek zorunda kaldıkları eğitimlerini telafi etmeye yönelik, ülkelerine veya herhangi üçüncü bir ülkeye gittikleri zaman sene kaybı yaşamamalarını sağlayacak nitelikte bir eğitim vermek olacaktır. 2. Yürütülecek eğitim öğretim hizmetlerinin planlanması, koordine ve kontrol edilmesinden Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur. 3. [...] Öğretmen ihtiyacı öncelikle ildeki norm fazlası öğretmenlerden, yeterli olmaması halinde şartları uygun ve tercihen Arapça bilen kişiler ders ücreti karşılığı görevlendirilerek karşılanacaktır. [...] Uygulanacak eğitim programının içeriği Milli Eğitim Bakanlığı kontrolünde Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanacak, temel yaşam becerileri, moral eğitim, genel kültür, sosyal beceriler gibi konularda zenginleştirilerek işlenecektir. [...]"

2013 tarihli 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" md. 96/3'te, "Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır." (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013: 44) şeklinde eğitim konusuna değinilmiştir.

22 Ekim 2014 tarihinde yayımlanan "Geçici Koruma Yönetmeliği" md. 28'de de eğitim konusu ele alınmıştır. Buna göre (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: 10-11):

“(1)Bu Yönetmelik kapsamında yabancıların eğitim faaliyetleri, geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Milli Eğitim Bakanlığının kontrolünde ve sorumluluğunda yürütülür. Bu kapsamda; a)54-66 aylık çocuklar öncelikli olmak üzere okul öncesi eğitim çağındaki 36-66 aylık çocuklara, okul öncesi eğitim hizmeti verilebilir. b)İlköğretim ve ortaöğretim çağındakilerin eğitim ve öğretim faaliyetleri, Milli Eğitim Bakanlığının ilgili mevzuatı çerçevesinde yürütülür. c)Her yaş grubuna yönelik dil eğitimi, meslek edindirme, beceri ve hobi kursları talebe bağlı olarak düzenlenebilir. (2) Geçici korunanların ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimleriyle ilgili usul ve esaslar Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından belirlenir. (3) Bu Yönetmelik kapsamında ülkemizde eğitim alan yabancılar, aldıkları eğitimin içeriğini ve süresini gösteren belge verilir. Farklı müfredatta eğitim alınmış ve belgelendirme yapılmış ise bu belgeler, Milli Eğitim Bakanlığı veya Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının ilgili birimleri tarafından değerlendirilir ve uygun bulunan seviyelere denklikleri yapılır. (4) Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancıların eğitim faaliyetleriyle ilgili diğer usul ve esaslar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenir.”

MEB’in 23 Eylül 2014 tarihli (MEB, 2014) yayınladığı “Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” başlıklı genelgede de şu hususlara değinilmiştir:

“[...]Son döneme kadar göç hareketleri açısından Türkiye daha çok "geçiş ülkesi" konumunda iken, yabancılar tarafından ülkemizin artan ekonomik gücü ve istikrarıyla giderek bir "hedef ülke" olarak görüldüğü ve bu bağlamda ülkemize yönelik göçün artarak devam ettiği de bir gerçektir. [MEB’in] söz konusu yeni durum ile birlikte, ilgili mevzuatı doğrultusunda ülkemizde bulunan yabancıların eğitim-öğretim hizmetlerinden yararlanmaları ve yararlandırılmaları hususlarında yaşanmakta olan sorunların ve tereddütlerin giderilmesi amacıyla yol gösterici ve açıklayıcı bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Ülkemizde bulunan, öncelikle zorunlu eğitim çağındaki öğrenciler olmak üzere, yabancılar yönelik yürütülen eğitim-öğretim faaliyetinin koordine edilmesi, eğitime erişim ve kaliteli eğitim hizmetlerinin sunulması, alanlarında ilgili birimler ve kurumlar ile eş güdüm içerisinde çalışmaların yürütülmesi ve acil durumlarda gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik iş ve işlemler; tarafımda görevlendirilecek bir Müsteşar Yardımcısının koordinasyonunda olmak [...] üzere aşağıdaki açıklamalar doğrultusunda yürütülecektir. [...]Müsteşar, tarafımda görevlendirilen Müsteşar Yardımcısının koordinasyonunda, uygun gördüğü bir birim uhdesinde ilgili birimlerden görevlendirdiği personel ile bir komisyon oluşturacaktır. [...] İl millî eğitim müdürlükleri bünyesinde, yabancılar yönelik eğitim - öğretim faaliyeti ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere il millî eğitim müdürü tarafından görevlendirilecek bir il millî eğitim müdür yardımcısı veya şube müdürü başkanlığında bir komisyon oluşturulacaktır. [...] Kitlemel akından etkilenen il/ilçelerde millî eğitim müdürlüklerine bağlı olarak faaliyet yürütmek üzere valilik oluru ile geçici eğitim merkezi oluşturulacaktır. Bu merkezlerde verilen eğitimin amacı, kitlemel olarak ülkemize akın etmiş yabancı öğrencilerin, ülkelerinde yarım bırakmak zorunda kaldıkları eğitimlerine devam edebilmelerini, ülkelerine döndüklerinde veya Bakanlığımıza bağlı her tür ve derecedeki eğitim kurumuna geçmek ve eğitimlerine ülkemizde devam etmek istemeleri hâlinde, sene kaybını önleyecek nitelikte olacaktır. [...] İl komisyonu, geçici eğitim merkezlerinde yapılacak olan Türkçe dersleri için; 1. Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı alan öğretmenleri 2. Sınıf öğretmenleri 3. Yabancı dil dersi öğretmenleri arasından görevlendirme yapabilecektir. [...]”

MEB’in 2015-2019 Stratejik Planı’nda Stratejiler bölümünde, “Mülteciler, geçici koruma altındaki yabancılar veya vatansız olarak yurduumuzda bulunanların da buldukları sürece eğitim görmelerini sağlamak üzere bu öğrencilerin eğitim sistemine entegrasyonunun

sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.” ve “Mülteciler, geçici koruma altındaki yabancılar veya vatansız olarak yurdumuzda bulunanların denklik işlemlerinde yaşanan sorunların giderilmesi ve bu alanda eğitime ilişkin yaşanan genel sıkıntıların bertaraf edilmesi için uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde çalışmalar yapılacaktır.” şeklinde uyum sağlanması hedefinden bahsedilmiştir (MEB, 2015b: 37).

Sonuç olarak, Suriyeli çocukların Türkiye'deki devlet okullarına ve geçici eğitim merkezlerine kaydolabilmeleri mümkündür. Kayıt usulleri İl Milli Eğitim Müdürlükleri altında kurulan İl Eğitim Komisyonu tarafından belirlenmekte ve duruma göre küçük değişiklikler gösterebilmektedir. İl Milli Eğitim Müdürlüklerine başvuran çocukların okullara yerleştirilmesinden ve kabul edilecekleri sınıfın belirlenmesinden İl Eğitim Komisyonları sorumludur. Sınıf belirlenmesi menşe ülkede ulaşılan eğitim seviyesini gösteren belgeye dayanarak yapılmakta, belgenin olmaması durumunda ise mülakat veya kısa bir yazılı değerlendirilme göre belirlenmektedir (BMMYK Türkiye, 2015: 4).

Uluslararası Mevzuattaki Durum

1948'de kabul edilen “Evrensel İnsan Hakları Bildirisi” md. 26/1'de (Gemalmaz, 2004a: 19-20), “Herkesin eğitim hakkı vardır. Öğretim, en azından ilk ve temel (öğretim) aşamalarında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki öğretimin, genel olarak / (herkes için) mümkün/(yararlanılabilir) olması sağlanacaktır ve yüksek öğretim yeterlilik / (liyakat) esas alınarak herkese eşit şekilde açık olacaktır.”

Türkiye'de 1995'ten beri yürürlükte olan 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi md. 2 prg 1'de (Gemalmaz, 2004b: 180) eğitim konusuna şu şekilde yer verilmiştir: “Taraf devletler, çocuğun ya da anne-babasının yahut kanuni vasisinin ırkı, rengi, dili, dini, siyasi ya da başka görüşü, ulusal, etnik ya da sosyal kökeni, mülkiyeti, özürsüzlük durumu, doğumu yahut başkaca statüleri her ne olursa olsun hiçbir ayrımcılığa tabi tutmaksızın, kendi yargı yetki alanında bulunan her bir çocuğun bu Sözleşmede düzenlenen haklarına saygı gösterecek ve bu hakları güvence altına alacaklardır.” Sözleşme md. 28/1'e göre ise (Gemalmaz, 2004b: 200), “Taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını tanırlar, ve bu hakkın aşamalı (tedrici) biçimde ve fırsat eşitliği temelinde gerçekleştirilmesi amacıyla, Taraf Devletler özellikle: (a) İlköğretimi herkes için zorunlu ve ücretsiz hale getireceklerdir; (b) Genel ve mesleki eğitim dahil olmak üzere, orta öğretimin değişik biçimlerinin geliştirilmesini teşvik edeceklerdir, ortaöğretimin her çocuğa açık ve edinilebilir/ (yararlanılabilir) olmasını sağlayacaklardır, ve ücretsiz eğitimin devreye sokulması ve ihtiyaç halinde mali yardım sunulması/(teklifi) gibi uygun önlemleri alacaklardır; (c) Uygun her türlü araçları kullanmak suretiyle, yüksek öğretimi, yetenekleri temelinde herkes için ulaşılabilir/(yararlanılabilir) hale getireceklerdir [...]”.

Türkiye'nin 2003'te kabul ettiği, 1976'da yürürlüğe giren “Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi” md. 13'te ise, eğitim konusunda şu hususlar belirtilmiştir (Gemalmaz, 2004a: 38-39):

(1) Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese eğitim hakkı tanırlar. Taraf devletler eğitimin, insanın kişiliğinin ve onur duygusunun tam olarak gelişmesine yönelik olması, ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirecek nitelikte bulunması hususlarında mutabıktırlar. Taraf Devletler ayrıca eğitimin, tüm kişilerin özgür bir topluma etkili biçimde katılmasını sağlayacak; bütün uluslar ve bütün ırksal, etnik ya da dinsel gruplar arasında anlayış,

hoşgörü ve dostluğu geliştirecek; ve Birleşmiş Milletlerin barışın korunmasına ilişkin etkinliklerini ilerletecek nitelikte olması hususlarında da mutabıktırlar. (2) Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla aşağıdaki hususları kabul ederler: a) İlköğretim herkes için zorunlu ve parasız/(ücretsiz) olacaktır. b) Teknik ve mesleki orta eğitim dahil olmak üzere, orta öğretimin çeşitli biçimleri, bütün uygun vasıtalar/(yöntemler) kullanılmak, ve özellikle parasız eğitimi tedricen geliştirmek/(yaygınlaştırmak) suretiyle, genel olarak herkes için yararlanılabilir/(açık/available) ve girilebilir/(edinilebilir/accessible) hale getirilecektir. [...]"

Bu çerçevede Türkiye'nin belirtilen sözleşmelerde ilgili maddeleri yerine getirmekle yükümlü olduğunu belirtmek gerekmektedir. Mevcut süreçte somut koşullar nedeniyle yerine getirilemeyen konuların ilerleyen süreçte hukuki bir zorunluluk olarak Türkiye'nin karşısına çıkması ihtimali, üzerinde durulması gereken bir noktadır.

Suriyeli Sığınmacı Çocukların Eğitim Durumları

No LostGeneration (2015) raporunda, Suriyeli mültecilerin eğitim durumuyla ilgili güncel veriler sunulmuştur. Bu çerçevede, 18 yaş altında 2.3 milyon Suriyeli çocuğun komşu ülkelerde mülteci konumunda olduğunu belirtmek mümkündür. Ayrıca, komşu ülkelerde 5-17 yaş aralığında yaklaşık 700.000 Suriyeli çocuğun herhangi bir eğitimin dışında olduğu görülmektedir. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (2016) söz konusu raporundan hareketle dört ülkede okula devam eden ve devam etmeyen Suriyeli mülteci çocuk sayıları aşağıdaki Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Suriyeli Mültecilerin Eğitim Durumları-2015

Ülke Adı	Okula Devam Eden	Okula Devam Etmeyen
Türkiye	293,404	452,598
Lübnan	190,676	180,419
Ürdün	189,068	31,842
Irak	38,968	25,257
Mısır	36,243	4,104

Kaynak: No LostGeneration (2015: 1)

Tablo 6'ya göre, 2015-2016 itibariyle okulöncesinden liseye kadar eğitimin farklı kademelerinde toplamda 290.000 Suriyeli çocuk eğitim imkanlarından yararlanmaktadır. Türkiye, 2011-2012 yıllarında Suriyeli sığınmacıların kısa zamanda dönecekleri üzerinden politika geliştirirken, sığınmacı sayısının giderek artması kalıcı ve sürdürülebilir çözümler üretmeyi zorunlu kılmıştır. İlk zamanlarda diploma alma temelli bir eğitim planlanmazken ve kamplar dışındaki sığınmacı çocukların eğitimine dair planlama yapılmazken özellikle 2013'ten itibaren kalıcı ve kapsayıcı çözümler temelinde soruna yaklaşmıştır (Seydi, 2014: 296).

Sonuç olarak, Türkiye'de okul çağındaki Suriyelilerin eğitim alma yolunda üç farklı seçeneği olduğunu belirtmek mümkündür. İlk seçenek, MEB ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından yapılan kamplardaki okullardır. İkinci seçenek, kamplar dışında yaşayan Suriyelilerin oturma izniyle Türk okullarına kayıt yaptırarak eğitim almasıdır. Üçüncüsü ise, oturma izni olmayan kamplar dışında yaşayan Suriyelilerin farklı hükümet dışı kuruluşlar, bireyler ve topluluk örgütleri tarafından Arapça eğitim yapılan Suriyeli okullarına gidebilmeleridir (Dorman, 2014: 10-11).

Tablo 6: Okullaşan Suriyeli Öğrenci Sayıları

		2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016
Okul Öncesi	GEM	3.000	5.000	8.000	8.145	11.351
	GEM dışı	500	1.000	2.000	4.911	3.888
İlkokul	GEM	13.000	23.000	33.000	43.720	129.403
	GEM dışı	4.500	11.500	40.000	79.255	46.035
Ortaokul	GEM	7.000	13.000	20.000	22.595	56.738
	GEM dışı	2.000	8.000	22.000	28.084	12.711
Lise	GEM	3.000	4.000	8.000	10.045	26.036
	GEM dışı	1.000	2.000	6.000	13.144	4.241
Toplam	GEM	26.000	45.000	69.000	84.505	223.528
	GEM dışı	8.000	22.500	70.000	125.394	66.875
Genel Toplam		34.000	67.500	139.000	209.899	290.403

Kaynak: MEB'den alınan veri Aktaran: (Emin, 2016: 16). [GEM: Geçici Eğitim Merkezi]

Eğitim Alanındaki Sorunlar ve Bazı Çözümler

Beste (2015)'in belirttiği gibi, eğitim konusu Suriyeli çocukların “kayıp nesil” olmasını önlemek için en önemli konulardandır. Akgül vd. (2015: 10-11), mülteci kamplarında Suriyeliler için sağlanan sağlık, barınma ve eğitim gibi hizmetlerin kamplar dışında Türkiye genelindeki Suriyeliler için tam olarak sağlanması yolunda bir düzenleme bulunmadığını ifade etmiştir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de kalıcı olma durumları ve Türkiye’ye yayılmaları eğitim politikalarını gözden geçirmeyi zorunlu kılmakta, Suriyeli çocukların nerede, nasıl, hangi dilde ve müfredatta eğitim aldıkları önemli bir hale gelmektedir. TÜSEV (2015: 3) ise, Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimindeki sorunlara ilişkin genel çerçeveyi şu şekilde sunmuştur:

Şekil 3: Türkiye'nin Suriyeli Çocuklara Sunduğu Eğitim Hizmetleri

Kaynak: (Emin 2016: 17).

“Çocukların eğitime erişiminde sıkıntılar yaşanıyor. Dil engeli ve kayıt süreçleri ile ilgili pratikte yaşanan sorunlar dolayısıyla okullaşma oranı düşük. Maddi sıkıntılar dolayısıyla Suriyeli aileler çocuklarını çalıştırmak zorunda kalıyor ve buna paralel olarak çocuk işçiliği oldukça yaygın. Eğitime katılanların entegrasyonu konusunda ise sıkıntılar görülüyor. Hem geçici eğitim merkezlerinde hem de okullarda öğretmenlerin savaş mağduru çocuklarla nasıl

çalışacaklarına dair sınırlı bilgi bulunuyor. Yetişkinlerin dil eğitimi ihtiyaçları devam ediyor, mesleki eğitim imkanları ise yetersiz.”

Dünya ülkeleri içerisinde en fazla mülteci nüfusu ağırladığımızı vurgulayan Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Yusuf Büyük, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitimi hususunda gerek yasal düzenlemeler gerekse sunulan hizmetlerde tüm kurum ve kuruluşların ortaklaştırıldığını ve koordineli bir yönetim modelinin oluşturulduğunu belirtmiştir. Okul çağındaki Suriyeli çocukların eğitim-öğretime devam edebilmeleri için, merkezi düzeyde hazırlanan eylem planının, yerel düzeylerde iller için de hazırlandığını şöyle ifade etmiştir (MEB, 2015a):

“1,5 ay önce eğitim sistemine alınan Suriyeli öğrenci sayısı 230 bindi. Şu an itibarıyla 65 bin Suriyeli öğrenciyi daha sisteme katarak toplamda 295 bin Suriyeli öğrenci eğitime kazandırıldı. Bakanlığımız bu çalışmalar doğrultusunda, 2015 Kasım ayı itibarıyla ulaştığı 290 bin olan Suriyeli öğrenci sayısını öğretim yılı sonuna kadar 450 binin üzerine çıkarmayı hedeflemektedir... Okula devam etmeyen öğrenci konusunda herhangi bir şey yapamıyoruz. Bunu örneklendirmek istiyorum. Suriye’de lise öğretimi mecburi değil. Çok rahat bir ortamda kendi ülkelerinde mecburi olmayan bir eğitimi bizim ülkemizde göçmen olarak geçici koruma altında yaşayan misafirlerimiz olarak liseye devam konusunda da çok gayretli görmüyoruz. Biz, liseye devam etme konusunda gayretli değilsek biz boş mu duracağız. Hayır. Biz yine de bütün imkanlarımızı seferber ederek Sayın Bakanımızın söylediği bu rakama yıl sonuna kadar ulaşacağız. Burada sadece Milli Eğitim Bakanlığının değil, paydaşların uluslararası örgütlerin de desteğine ihtiyaç var.”

Suriyelilerin eğitim sorununa ilişkin yeni okulların inşa edilerek okul sayısının artırılması, Türkçe eğitimin verilmesi, Arap öğretmenlerin yetiştirilmesi, Suriye müfredatının Türk müfredatına uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir (Orhan ve Gündoğar, 2015: 35). Suriyelilerin kısa zamanda ülkelerine döneceklerine dair bir durum kısa ve orta vadede öngörülmediğinden, sağlık, eğitim vb. alanlardaki haklar yakın zamanda daha fazla gündeme gelecektir. Bu kapsamda, bu haklardan biri olan eğitim hakkı dikkat çeken konulardan biri olmaktadır. Buna karşın, Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitiminde eğitime katılım, altyapı eksikliği, müfredat sorunu gibi birçok sorun olmasına karşın, bu çalışmada değinilecek sorunlar dil ve öğretmen sorunu olacaktır.

Dil Sorunu

Suriyeli sığınmacı çocukların eğitimi konusuyla ilgili en önemli sorunlardan birini, dil sorunu oluşturmaktadır. Anadilleri Arapça olan çocuklar için Türkçe dilinin öğretilmesinde materyel hazırlanması buna ilave olarak yabancılara Türkçe öğretmek konusu gibi uzmanlık gerektiren bir sorunun varlığı dil konusunu daha fazla gündemde tutmaktadır (Emin, 2016: 21). Dinçer vd.’nin (2013: 18) belirttiği gibi, eğitim dilinin Türkçe olması Suriyeli çocukların müfredatı takip etmesini güçleştirmektedir. Daha önce Arapça dilinde eğitim alan Suriyeli çocukların Türkiye’de Türkçe eğitim almaları, eğitim sürecine adapte olmalarını da daha zor bir hale getirmektedir (Yüksel vd., 2014: 9). Suriyeli sığınmacı çocukların, birçok sivil toplum örgütünün desteğiyle çok sayıda ilde kendi dillerinde eğitim imkanı bulmasına rağmen, bu okulların talebi karşılayamaması ve söz konusu Suriyeli çocuklara Türkçe öğretilmemesi nedeniyle toplumsal uyum/entegrasyon olumsuz şekilde etkilenmektedir (Nasıroğlu ve Çeri, 2015: 55). Dorman (2014: 27) çalışmasında, Suriyeli ailelerin %89’unun çocuklarını Türkiye’deki okullara göndermemelerinin nedeni olarak, derslerin Türkçe olmasını

gösterdiklerini belirtmektedir. Bunun dışında, Suriyeli ailelerin erkek çocuklarını çeşitli işlerde çalıştırmak yoluyla maddi gelir elde etmeleri ve kız çocuklarına erken evlilikler yaptırarak eğitim sürecinden koparmaları da önemli nedenler arasındadır (Bircan ve Sunata, 2015: 236).

2012 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer, Suriyeli çocuklara Türkçe öğretme konusuna şu açıklamaları yapmıştır (MEB, 2012):

“Mülteci kamplarındaki çocuklarımıza prefabrik derslikler temin ettik. Mümkün olduğu kadar okul çağındaki çocuklara eğitim vermeye çalışıyoruz. Onlar için Arapça bilen, o bölgede yetişmiş öğretmenlerimizi gönderdik. Derslik, öğrenci ve öğretmen bilgilerini eğitimin başında olduğumuz için net olarak almış değiliz. Yerel yöneticiler de çocukların eğitimi için çaba sarf ediyor. Suriyeli çocuklara Türkçe öğretme çabasına girmedik. Onları ülkemizde misafir olarak görüyoruz ve Suriye'deki durum düzeldikten sonra kendi ülkelerine dönecekler diye bekliyoruz. Onlara yapılan eğitim çocukların okula kayıt olması ve diploma alacakları şeklinde tasarlanmadı. Misafir öğrenci gibi eğitime tabi tutuluyorlar. Ülkelerine dönmeleri halinde kendi ülkelerinin eğitimine uyum konusunda sorun çıkmasını diye düşünüyoruz.”

Bu açıklama, dönemin eğitim konusuna bakışını yansıtmaktadır. Doğrudan ilgi yetkililerin açıklamalarında Türkiye'nin Suriyelilerin çeşitli ihtiyaçlarını temin etmekten kaynaklanan birçok sorunu kısa zamanda çözmeye yetkin olmadığı, Suriyelilerin ülkelerine geri dönecekleri üzerinden planlama yaptıkları vurgusu öne çıkmaktadır.

Bu çerçevede, dilin toplumsal uyum konusunda önemli bir unsur olduğu da dikkate alınmalıdır. Kirişçi (2014: 32), Türkçe bir müfredatın veya en azından Türkçe'nin baskın olduğu bir eğitim programının, yetişkinlerin olduğu gibi çocukların da Türk toplumuna katılımı/uyumu noktasında son derece önemli bir adım olduğunu belirtmiştir. Türkçe eğitim sağlanamaması ise, ilerleyen dönemde Türk toplumuna entegrasyonda ciddi sorunları olan bir Suriyeli gençlik yaratacağından dolayı dil konusu üzerinde önemle durulmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Yusuf Büyük (MEB, 2015a), “Eğer Türkçe konusunda sıkıntı yaşıyorsa Suriyeli öğrencilerimiz, okulda mevcutsa ya ders bitiminde ya da hafta sonları bu öğrencilerimize, Türkçe öğretilmesi konusunda kurslar açacağız. Böylece adaptasyonları, birlikte okudukları öğrencilerin seviyelerinden geri kalmamaları konusunda da gayret edeceğiz.” şeklinde öğrencilerin dil engelini aşmak için yapılacak çalışmaları ifade etmiştir.

Bu çerçevede Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'nden Murat Erdoğan, süreç içerisindeki değişikliği şu şekilde yorumlamıştır (Girit, 2015):

“Türkiye'nin şu ana kadar politikası şöyleydi: Biz Suriyeli çocuklara Türkçe öğretirsek burada kalırlar gibi bir endişe vardı. Otoriteler bu sorunla yüzleşmek istemedi. 600 bin Suriyeli çocuğa Türkçe öğretmek de kolay değil. Ama bununla ilgili olarak çok acil önlemler alınması, çalışma yapılması gerekiyor... Türkiye'nin bu çocukların tümüne Arapça eğitim verme kapasitesi yaratması mümkün değil. 20 yılda dahi bunun altyapısını hazırlayamazsınız. Okullar açacak, öğretmenler yetiştireceksiniz, öğretmenler gelip Arapça dersler verecekler, mümkün değil. Öncelikle çok acilen bu çocuklara Türkçe öğretmek lazım... Bu da zor. Ama imkansız değil.”

Son olarak MEB Bakanı Nabi Avcı, Suriyeli öğrencilerin dil sorununu aşmaya yönelik çalışmaları şu şekilde belirtmiştir (MEB, 2016):

“Suriyeli öğrenciler devlet okullarında Türkçe müfredat ile; geçici eğitim merkezlerinde ise Bakanlığımızca özel olarak oluşturulmuş ders çizelgeleri üzerinden kendi dillerinde bir müfredat ile eğitim alıyor. Arapça müfredata haftada ortalama 5 saat Türkçe eklenerek süreç içerisinde öğrencilerin Türkçe öğrenmesi hedeflenmiştir.”

Öğretmen Sorunu

Emin (2016: 21, 24) Suriyeli çocukların eğitimindeki öğretmen sorununa ilişkin birtakım değerlendirmeler yapmıştır. Buna göre, Türkiye’deki Suriyelilerin meslekleriyle alakalı tam olarak veriler olmaması, çocukların eğitimleriyle ilgilenecek öğretmenlerin tespitinde sorunlar yaratmaktadır. Ankara’daki bir geçici eğitim merkezindeki derslere doktor, mühendis, hukukçu gibi mesleklerden gelen kişilerin girdiği görülmüştür. Ayrıca, eğitimin sadece gönüllü eğitimcilere bırakılmaması, alanında uzman ve Arapça bilen öğretmenlerden daha fazla yararlanılması gerekmektedir. Geçici eğitim merkezlerinde çalışan Suriyeli öğretmenlerin ücretleri de önemli bir konudur. Türkiye Diyanet Vakfı, Belediyeler ve UNICEF (The United Nations Children's Fund) gibi çeşitli kurum ve kuruluşların cüzi miktarlarda ödeme yapması, çalışma izinlerinin ücretlerinin ödenmesiyle kısmen düzeltilebilecektir. Buna karşın, geçici eğitim merkezlerindeki Suriyeli çocukların Arapça dilinde, Suriye müfredatına uygun ve kendi öğretmenleri ile eğitim imkanı aldıklarını da belirtmek gerekmektedir (Emin, 2016: 23).

Bu çerçevede, sınırlı öğretmen kapasitesi ve öğretmen maaşlarının ödenmesindeki eksiklikler, Türkiye’deki Suriyelilerin eğitime katılmalarının önündeki önemli engeller olmaya devam etmektedir (Dorman, 2014: 24-25). Kamplarda eğitim veren gönüllü Suriyeli öğretmenlerin düzenli mali teşviklerin ve bu şekilde gönüllü hizmet verebilecek öğretmenlerin sayılarının artırılması yararlı olacaktır. Okullarda görev yapan gönüllü öğretmenlere düzenli teşvikler verilmesi, ilgili öğretmenlerin çalışmalarına devam etmesini, motivasyonlarının artırılmasını ve gönüllülerin profesyonel katkılarının ödüllendirilmesinde en önemli unsurdur (3RP, 2016: 43-46). Akgül vd. (2015: 11) çalışmasında, ziyaret edilen kampların bazılarında Suriyeli öğretmenlerin görev yaptığını ancak bir ücret almadıklarını, eğitimlerin yapılma yöntemleri açısından kamplar arasında farklılıklar olduğuna dikkat çekmiştir. Milli Eğitim Bakanı Avcı, Suriyeli öğretmenlerin ücreti konusunda şu açıklamayı yapmıştır (MEB, 2016): “UNICEF ile yürütülen çalışma kapsamında yaklaşık 10 bin gönüllü Suriyeli öğretmene destek veriliyor. Bu öğretmenlerden kamp içinde çalışanlar 600 lira, kamp dışında çalışanlar 900 lira ücret alıyor. Geriye kalan yaklaşık bin 500 öğretmen diğer sivil toplum kuruluşları tarafından destekleniyor.”

Türkiye’de Suriyeli çocuklara eğitim verilen okullardaki öğretmenler, Türkçe’yehakim olmayan öğrencilerin eğitim alabilmeleri için gerekli olan materyallere ihtiyaç duymaktadır (3RP, 2016: 43). Karaca ve Doğan (2014: 44) editörlüğünde hazırlanan Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Raporunda ise, “Suriyeli öğrenciler için öğretmenlerin de eğitimden geçirilmesi yararlı olacaktır. Eğitimciler de en az öğrenciler kadar uyum ve uygulama sorunları yaşamaktadır.” şeklinde öğretmen konusuna dair çeşitli çözümler sunulmuştur.

Suriyeli sığınmacılar için 3 milyon dolar daha yatırım yaptıklarını dile getiren Bahçeşehir Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Enver Yücel, 150 öğretmeni Suriyelilere

Türkçe öğretmek üzere eğittiklerini ve bu çerçevede 5 bin öğretmen ile birlikte 300 bin Suriyeli öğrenciye Türkçe eğitimi vermeyi planladıklarını belirtmiştir (Bahçeşehir Üniversitesi, 2016).

Erdoğan'ın öğretmen sorunundaki ortaya koyduğu görüş ise şu şekildedir (Girit, 2015): “Şu anda Türkiye’de atama bekleyen çok sayıda öğretmen var. O öğretmenlerin bir bölümü yeni hizmet içi eğitimlerden geçirilebilir. 10 bin civarında öğretmen bu konuda yetiştirilebilir, kadrolar açılır, gerçek anlamda bir eğitim seferberliği başlatılır. Böylece çocukların entegrasyon süreçleri kolaylaştırılabilir.”

Şubat 2016 itibarıyla, MEB Müsteşar Yardımcısı Yusuf Büyük yaptığı açıklamada öğretmen konusuyla ilgili şu hususlara değinmiştir (Kolcu, 2016): “Gönüllülük esasıyla çalışan Suriyeli öğretmenlere çalışma izni verilmesi için çalışma başlattık. Teşvik verdiğimiz 9 bin 500 Suriyeli öğretmenin çalışması resmiyet kazanacak. İl milli eğitim müdürlüğünden yeterlilik belgesini alan öğretmen, il çalışma müdürlüğüne giderek çalışmak istediğini söyleyecek. Çalışma izni alan Suriyeli öğretmenlerin sigorta girişleri yapılacak ve geçici eğitim merkezlerinde eğitime başlayacaklar. Çalışma izni alan Suriyeli Arapça öğretmenleri, imam-hatip liselerinde ücretli olarak Arapça derslerine de girebilecek.”

Sonuç

Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da yaşanan Arap Baharı, bölge ülkelerini derinden etkilemiştir. Suriye ise, bu süreçten en fazla etkilenen ülke olmuştur. Bu durumun en önemli sonucu olarak da, milyonlarca Suriyeli ülkesini terk etmiştir. Türkiye de diğer bölge ülkeleri gibi bu süreçten etkilenmiş ve yaklaşık 2.8 milyon Suriyeli sığınmacıyı kabul etmiştir. Türkiye’deki Suriyelilerin yakın veya uzun vadede ülkelerine geri döneceklerine dair belirgin bir durum olmaması, Türkiye’nin söz konusu insanlara yönelik politikalarının oluşturulmasını ve politikaların süreklilik arz etmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede, Suriyeli sığınmacı çocukların eğitim konusu öne çıkmaktadır. 5-17 yaş aralığındaki yaklaşık 1 milyon Suriyeli çocuğun yaklaşık 300.000’i kamplarda ve kamp dışındaki okullarda eğitim imkanından yararlanmaktadır. Ancak, hem eğitim imkanından yararlanan hem de hiç yararlanmayan Suriyeli çocukların önünde dil, öğretmen, müfredat, okullaşma, diploma denkliği, eğitime erişim ve devam gibi birçok sorun bulunmaktadır. Kamplarda yaşayanlardan ziyade özellikle kamp dışında yaşayan Suriyeli çocuklarla ilgili temel sorunlar dikkat çekmektedir.

Çalışmada ele alınan dil ve öğretmen sorununa ilişkin belirtilebilecek husus, geçmişten farklı bir tutum alındığıdır. 2011-2012 tarihlerinde, geçici bir sorun olarak görülen ve bu çerçevede politikalar geliştirilen diğer sorunlar gibi dil ve öğretmen sorununa, ilerleyen süreçlerde kalıcılık ekseninde yaklaşılmıştır. Bu çerçevede, Türkçe öğretilmesi için kurslar açılması, gönüllü öğretmenlere ücret ödenmesi, yeterlilik belgesi alan Suriyeli öğretmenlere çalışma izinlerinin verilmesi, alanında uzman daha fazla öğretmenin eğitime kazandırılması gibi birçok çözüm geliştirilmiştir. Belirtilen sorunlar için üretilen çözümlerin, Türkiye’nin Suriyeli sığınmacıların geri dönme durumundan ziyade Suriyeli çocukların toplumsal uyumu ekseninde yapılması, soruna yönelik daha fazla sonuç alınmasını sağlayacaktır.

Suriyeli sığınmacı çocukların “kayıp nesil” olmalarını engellemek için atılması gereken en önemli adım eğitimidir. Ancak, bu çerçevede önemli bazı sorular bulunmaktadır. Türkiye, ilerleyen dönemlerde Suriye’ye dönecek çocuklara Türkçe mi yoksa Türkiye’de kalacağı kesin olan çocuklara Arapça mı öğretmek istemektedir? Bir başka deyişle, “Suriyeli çocuklar geçici

olarak Türkiye’de kalan misafirler olduğu için onların kapsamlı bir eğitim almaları gerekmekte” ya da “Suriyeli çocuklar kalıcı olarak Türkiye’de oldukları için onların toplumsal uyumlarının sağlanması amacıyla kapsamlı bir eğitim almaları gerekmekte” önerilerinden birinde karar kılınmalıdır.

Kaynakça

- 3RP (2016). Turkey Country Plan. http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2016/02/Turkey-2016-Regional-Refugee-Resilience-Plan_Turkish.pdf adresinden 08 Nisan 2016 tarihinde alınmıştır.
- Akgül, A. vd. (2015). Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz. *The Global: A Journal of Policy and Strategy*, 1(2), 1-22.
- Bahçeşehir Üniversitesi (2016). Mülteci Çocukları Eğitmek İçin 5000 Öğretmen. <http://www.bahcesehir.edu.tr/icerik/10420-multeci-cocuklari-egitmek-icin-5000-ogretmen-yetistirecegiz> adresinden 09 Nisan 2016 tarihinde alınmıştır.
- Beste, A. (2015). Education provision for Syrian refugees in Jordan, Lebanon and Turkey: Preventing a ‘Lost Generation’. <http://gcm.unu.edu/publications/policy-reports/education-provision-for-syrian-refugees-in-jordan-lebanon-and-turkey-preventing-a-lost-generation.html> adresinden 07 Nisan 2016 tarihinde alınmıştır.
- Bircan, T. ve Sunata U. (2015). Educational Assessment of Syrian Refugees in Turkey. *Migration Letters*, 12(3), 226-237.
- Dinçer, O. B. vd. (2013). *Turkey and Syrian Refugees: The Limits of Hospitality*, The Brookings Institution&USAK. [http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2013/11/18-syria-turkey-refugees/turkey-and-syrian-refugees_the-limits-of-hospitality-\(2014\).pdf](http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2013/11/18-syria-turkey-refugees/turkey-and-syrian-refugees_the-limits-of-hospitality-(2014).pdf) adresinden 13 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.
- Dorman, S. (2014). *Educational Needs Assessment for Urban Syrian Refugees in Turkey*. http://www.yuva.org.tr/ckfinder/userfiles/files/Needs-assessment-report-Final_YUVA.pdf adresinden 17 Mart 2016 tarihinde alınmıştır.
- Emin, M. N. (2016). *Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Temel Eğitim Politikaları*. SETA Analiz, Sayı: 153.
- Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf> adresinden 20 Mart 2016 tarihinde alınmıştır.
- Gemalmaz, M. S. (2005). *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*. 5. Baskı. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Gemalmaz, M. S. (2004a). *İnsan Hakları Belgeleri Cilt: 4*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Gemalmaz, M. S., (2004b). *İnsan Hakları Belgeleri Cilt: 5*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Girit, S. (2015). Suriyeli mülteciler dosyası: Eğitimde kayıp nesil riski. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151006_suriye_selin adresinden 07 Nisan 2016 tarihinde alınmıştır.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Geçici Koruma, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik adresinden 13 Mart 2016 tarihinde alınmıştır.

- Kaboğlu, İ.Ö. (1999). *Özgürlükler Hukuku: İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı*. 5. Baskı, İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Karaca, S. Ve Doğan, U. (2014). *Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu*. Mersin: Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi.
- Kirişçi, K. (2014). *Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye'nin "Suriyeli Mülteciler" Sınavı*. Çev: Sema Karaca. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu & Brookings Enstitüsü.
- Kolcu, G. (2016). Suriyeli öğretmenler imam hatip liselerinde derse girebilecek. <http://www.hurriyet.com.tr/suriyeli-ogretmenler-imam-hatip-liselerinde-derse-girebilecek-40047667> adresinden 10 Nisan 2016 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2013a). Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler. http://melikgazi.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_05/03024558_suriye.pdf adresinden 21 Mart 2016 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2013b). Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri. <http://www.egitimmezuat.com/index.php/Resmi-2013/uelkemizde-gecc-koruma-altinda-bulunan-surye-vatandalarina-yoenelk-etm-oeretm-hzmetler.html> adresinden 22 Mart 2016 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2014). Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri". http://antalya.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_10/02015212_yabanc.pdf adresinden 19 Mart 2016 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2016). Bakan Avcı, BM Genel Sekreter Yardımcısı Eliasson'la bir araya geldi. <http://www.meb.gov.tr/bakan-avci-bm-genel-sekreter-yardimcisi-eliassonla-bir-araya-geldi/haber/10487/tr#> adresinden 11 Nisan 2016 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2015a). Suriyeli mültecilerin eğitiminden dolayı Türkiye'ye övgü. <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-multecilerin-egitiminden-dolayi-turkiye8217ye-ovgu/haber/9896/tr#> adresinden 10 Nisan 2016 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2015b). *Millî Eğitim Bakanlığı 2015–2019 Stratejik Planı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Nasıroğlu, S. ve Çeri, V. (2016). Mülteciler ve Mülteci Çocukların Ruhsal Durumu. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 1(1), 43-76.
- No Lost Generation. (2015). No Lost Generation 2015 Syria Crisis Update. http://childrenofsyria.info/wp-content/uploads/2016/02/No-Lost-Generation-2015-Syria-Crisis-Report_FINAL.pdf adresinden 27 Mart 2016 tarihinde alınmıştır.
- ORHAN, O. ve Gündoğar, S. S. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*. ORSAM Rapor No: 195.
- SETA (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi. <http://setav.org/tr/turkiyedeki-suriyeli-cocuklarin-egitimi/etkinlikler/36907> adresinden 11 Nisan 2016 tarihinde alınmıştır.
- SEYDİ, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 267-305
- TÜSEV (2015). *Üye Etkinliği Suriyeli Mültecilerin Durumu Toplantı Notları*. <http://www.tusev.org.tr/tr/haberler/tusev-uye-etkinligi-suriyeli-multecilerin-durumu-toplantisi#.VwZVJpyLRdg> adresinden 15 Mart 2016 tarihinde alınmıştır.
- UNHCR (a). Syria Regional Refugee Response. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> adresinden 18 Mart 2016 tarihinde alınmıştır.

- UNHCR (b). Syria Regional Refugee Response. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224> adresinden 8 Mart 2016 tarihinde alınmıştır.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. (2013). Ankara: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Yüksel, U. vd. (2014). Türkiye’de Bulunan Suriyeli Mülteciler. *International Middle East Peace Research Center*. <http://www.impr.org.tr/tr/index.php/2015/10/21/infografik-rapor-turkiyede-bulunan-suriyeli-multeciler/> adresinden 21 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.

TÜRKİYE'DE ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN İKİNCİ EL GİYSİ KULLANIMI

Fatma FİDAN¹, Filiz ÖZKAN²

Özet

Çevre sorunlarının artmasına sebep olan faktörlerden biri mevcut tüketim alışkanlıkları ve tüketicinin sürekli kamçılanmasıdır. Bunun sonucunda doğal kaynaklar; aşırı ve dikkatsiz kullanım nedeniyle bozulmaktadır. Günümüzün hızlı tüketim alışkanlıkları sürdürülebilirlik ilkeleri kullanılarak yavaş tüketime dönüştürülebilirse, doğal enerji kaynakları, toprak, su ve hava gibi doğal kaynaklar daha uzun süre temiz kalır, korunacaktır ve insanlar doğaya saygısını geri kazanacaktır. Modern dünyada hızla devam eden giyim eşyası üretimi doğal kaynakların en çok tüketildiği ve kirletildiği alanlardan birisidir. Doğal dengenin korunmasında, çevreye duyarlı ürünleri kullanmanın yanı sıra ikinci el kıyafetleri satın alma ve kıyafet bağışı yapmanın israfı mücadelede önemli bir rolü bulunmaktadır. Tüm dünyada hızla yayılan ikinci el giysi akımı pek çok kişinin farklılık arayışını karşılar hale gelmiştir. Kaliteli, az kullanılmış veya hiç kullanılmamış giysilerin ve abiye elbise, gelinlik, nişanlık gibi tek kullanım değeri olan giysilerin satış ya da bağış yoluyla elden çıkarılması, bu ürünlere ikinci hatta üçüncü defa yeniden kullanımına fırsat yaratılması hem sosyo-ekonomik bakımdan zayıf olan kişilere destek olmak hem de giysi israfı ile mücadele açısından çok önemli bir uygulamadır. En önemli faydası ise kaynak israfının önlenmesi, tasarruftan arta kalan kaynakların daha başka alanlara kanalizasyon edilebilme imkanının doğmasıdır. Bu çalışmanın amacı, ikinci el kullanımının avantajlarına dikkat çekmek, bu tür uygulamaların yaygınlaşması halinde ekonomiye katkısını durum analizi ile incelemektir. Bu çerçevede, ikinci el uygulamaları ile oluşacak hedef piyasaların ekonomik katkısı, tüketim harcamaları ve kaynak tasarrufu bağlamında ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: ikinci el satış, sürdürülebilir ekonomi.

THE USE OF SECOND HAND CLOTHING IN THE CONTEXT OF SUSTAINABILITY

Abstract

One of the factors leading to an increase of environmental problems is constantly stimulated current consumption habits and constantly stimulated the consumption. Consequently, natural resources is impaired due to excessive and carelesuse. IfIn today's fast moving consumer habits convertintos low consumption using the principles of sustainability, natural energy sources, land, natural resources such as water and air will stay cleaner for longer and people will regain there spect for nature. Apparel production which is continuous rapidly in the modern world is most of the consumption of natural resources and one of the areas where pollution. The preservation of the natural balance, there are environmentally sensitive products use as well as buying second-hand clothes and plays an important role in the fight against wastefulto donate clothes. Current second-hand clothes which is quickly spreadal lover the world has becomem any people's quest tomeet the difference. Quality, lessor never used clothes and evening dresses,

¹ Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi

² Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi

prom dresses, the clothes, the only use values, such as sales or disposal of engagement through donations, creating opportunities to re-use a second or even third time is a very important application for this product, both in terms of socio-economic support to people with poor maintenance and in terms of dealing with waste clothes. Preventing the waste of resources is the most important benefit, so that remaining resources can be channeled to save further space. The purpose of this study is to draw attention to the advantages of the second hand edness and if the spread of such practices is to examine and analyze the contribution to the economy. In this context, the economic contribution of second-hand application will be examined, in terms of consumption and save resources.

Keywords: Second-hand, sustainable economic.

Giriş

Sürdürülebilir büyüme; gelecek kuşakların kendi gereksinmelerini karşılayabilmelerini tehlikeye atmadan, bugünün ihtiyaçlarını karşılamak olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir veya yeşil ekonomi anlayışı ulusal ve uluslararası platformda yükselen değer olarak görülmektedir. Bu amaçla dünyada iklim değişikliği ile mücadelede çevreye duyarlı üretim ve tüketim anlayışı çerçevesinde düşük karbon ekonomilerine geçişin hızlandığı, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yanı sıra mümkün olan en az ölçüde çevreye zarar anlayışı ile hareket edilmesi anlayışı ile, atıklarında enerji olarak değerlendirildiği bir dönem karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan, “yavaş moda” gibi değişen tüketim anlayışı ile çevreye duyarlı yaşam her yönüyle kendini göstermektedir. Bu süreçte ikinci el giysi kullanımı batıda uzun yıllardır var olan bir tüketim anlayışı iken, Türkiye’de de hızla yerleşen bir eğilim haline gelmeye başlamıştır.

Çalışmada ikinci el giyim sektörünün ekonomiye ve çevresel sürdürülebilirliğe katkısının incelenmesi amacıyla, öncelikle giyim sektörünün Türkiye’deki durumu rakamlarla ele alınacaktır. Daha sonra ikinci el giyim endüstrisinde dünyada öncü olan Amerika’nın ikinci el giyim sektörü ile ilgili istatistikleri incelenerek, Türkiye ekonomisi için uyarlanabilirliği tartışılacaktır.

Dünya’da ve Türkiye’de Giyim Sektörü

Günümüzde dünya tekstil ihracatının büyüklüğü 300 milyar dolar civarındadır. Hazır giyim ihracatı ise 500 milyar dolaraya yaklaşıyor. Tekstil ve hazır giyim sektörü, ekonomilerde kalkınma süreçlerinin önemli dayanağı olarak gelişen ülkelere ekonomisinde güçlü bir yer tutmaya devam ediyor. Hazır giyim sektörünün en büyük pazarı Amerika’dır. Amerika’yı Almanya ağırlıklı bir piyasanın oluşturduğu Avrupa ülkeleri takip eder. Avrupa ülkelerinin risk oranını paylaştırarak ürün elde ettiği piyasada, lojistik açıdan gecikmelerin yaşanmasından dolayı ancak 2-3 ay sonrasında raflara yerleşen uzak doğu ürünleri pazarın belli bir kısmını oluştururken kıtaya yakın Kuzey Afrika ülkeleri ile Türkiye pazarın diğer bir kısmını oluşturmaktadır. Benzer dağılım Türkiye yurtiçi piyasalarında da geçerlidir. Türkiye’de üretilen ürünlerin kalitesinin yanında, Uzakdoğu ürününün hızlı değişen moda ayak uyduramamasına ve lojistik risklere karşın ülkemiz ürünleri, Avrupa’daki perakende şirketleri için bir emniyet supabıdır (Dicle Kalkınma Ajansı Batman Yatırım Destek Ofisi, 2011).

Tablo 1’de dünyada en çok tekstil ihracatı ve tekstil ithalatı yapan ilk on ülkeye ait ihracat ve ithalat rakamları verilmiştir.

Tablo 1. Dünyada en çok tekstil ürünleri ihraç ve ithal eden ülkeler

İhracat		İthalat	
<u>Çin</u>	28,473,935	<u>Amerika</u>	13,248,327
<u>Hindistan</u>	4,613,180	<u>Almanya</u>	4,292,388
<u>Pakistan</u>	3,906,459	<u>Japonya</u>	3,748,947
<u>Almanya</u>	2,939,644	<u>İngiltere</u>	2,623,219
<u>Türkiye</u>	2,230,058	<u>Fransa</u>	2,570,468
<u>Amerika</u>	2,226,075	<u>Hollanda</u>	1,502,891
<u>Hollanda</u>	1,229,306	<u>Kanada</u>	1,413,165
<u>İngiltere</u>	1,141,496	<u>İtalya</u>	1,288,206
<u>Vietnam</u>	1,123,595	<u>Avustralya</u>	1,268,076
<u>Belçika</u>	1,084,036	<u>Belçika</u>	1,264,051

Kaynak: trademap.org(Trade Performance HS: Exports and Imports of other made textile articles, sets, worn clothing etc (2014, in USD thousands)).

Tabloda görüldüğü üzere, Çin dünyada en çok tekstil ihraç eden ülke, Amerika ise en çok tekstil ithal eden ülkedir. Tabloda dikkat çeken bir nokta ise Türkiye'nin dünyada önemli bir tekstil ihracatçısı olmasıdır.

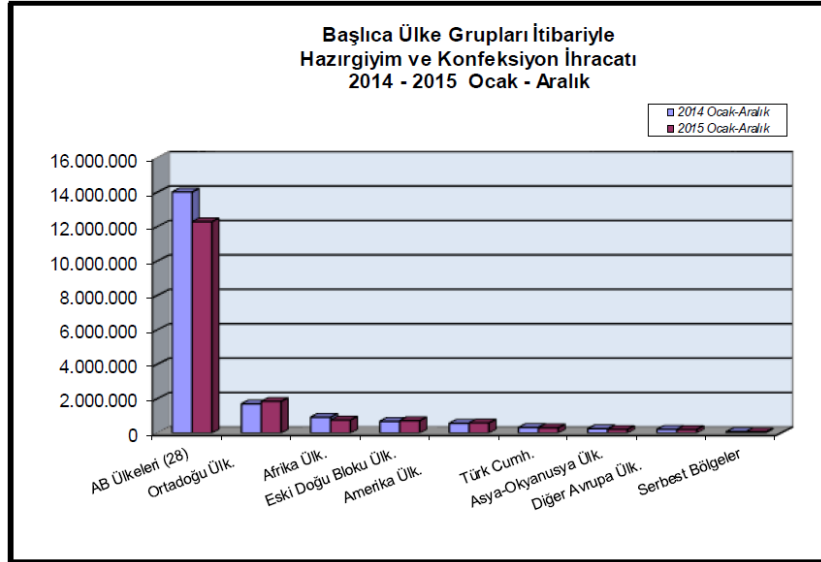
Türkiye tekstil ve hammaddeleri ile hazır giyim ve konfeksiyon sektörü, milli gelirden aldığı pay, sağladığı istihdam ve yüksek ihracat potansiyeli ile ülke ekonomisinin lokomotif sektörlerinden biridir. Birlikte değerlendirildiğinde halen en çok dış ticaret fazlası veren sektördür. Oluşturduğu istihdam ile işsizliğin azalmasına ve toplumun refahına çok ciddi düzeyde katkı sağlamaktadır. Sektör tamamı ile birlikte, ülkenin gayri safi yurtiçi hasılasının yüzde 10'undan fazlasını ve imalat sanayinde yaratılan katma değerinin yüzde 16'sını kapsamaktadır (Tanrıverdi, 2013).

Türk tekstil ürünleri kalitesi ve moda uygunluğu açısından birçok ülke tarafından tercih edilmektedir. Tablo 2'de Türkiye'nin tekstil ihraç ettiği ülke grupları yer almaktadır.

Tablo 2'ye bakıldığında Türkiye'nin en fazla Avrupa ülkelerine tekstil ürünleri ihraç ettiği görülmektedir. Bu tabloda dikkat çeken husus ise diğer tüm ülkelere yapılan ihracatın Avrupa ülkelerine yapılanın yanında oldukça az olmasıdır. Halbuki, coğrafi olarak Türkiye'ye yakın olan Ortadoğu ülkeleri ile Türki Cumhuriyetlere yapılan ihracatı artırılabilir. Bunun için uygun politikalar geliştirilmesi gerekliliği tabloda da açıkça görülmektedir. Şekil 1'de de Türkiye'nin en çok tekstil ihracatı yaptığı ülkeler yer almaktadır (Afatoğlu,2013).

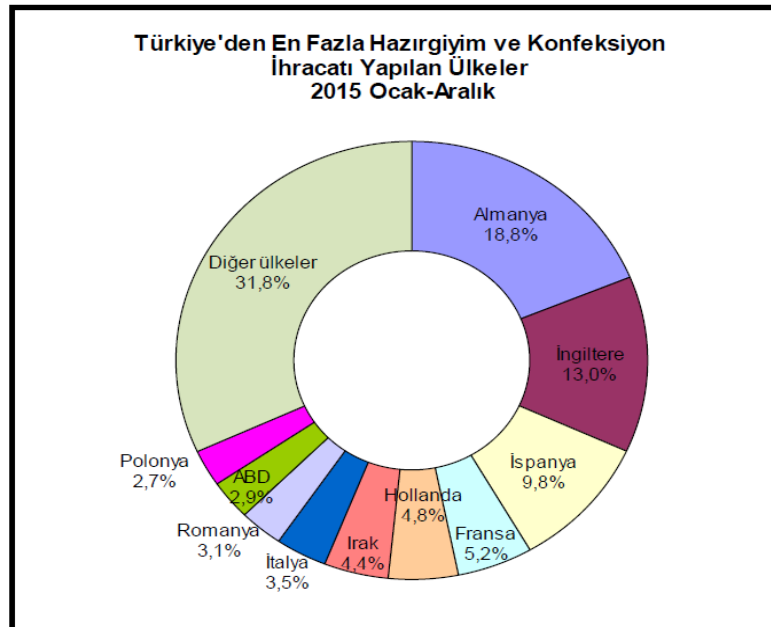
Şekil 1'de görüldüğü üzere, Türkiye Avrupa ülkelerine oldukça fazla oranda tekstil ihraç eden bir ülkedir. Türkiye, Avrupa'nın en büyük tekstil üreticisi, Avrupa'nın üçüncü büyük tekstil ihracatçısı, dünyanın altıncı en büyük hazır giyim ihracatçısı, Avrupa'nın ikinci büyük hazır giyim tedarikçisidir. Herhangi bir Avrupa kentine birkaç saatlik uçuş mesafesinde olması sektörün önemli bir avantajıdır. Aynı zamanda üreticilere dikey entegrasyon için fırsat veren önemli bir pamuk ve sentetik elyaf üreticisi, küresel trendler ve moda dünyasında en son yenilikler ile uyumlu bir üretim prosesine sahip bir ülkedir.

Tablo 2.

Kaynak: itkib.org

Şekil 1.

Kaynak: itkib.org

Dünyada İkinci El Giyim

İkinci el giyim Rönesans döneminden beri işlem gören bir uygulamadır. Gelişen üretim teknolojileri ile birlikte zaman içinde değerini kaybeden ikinci el giyim son dönemlerde yeniden tercih gören bir piyasaya dönüşmektedir (Palmer&Clark, 2005;Gregson &Crewe, 2003; Hansen, 2004; Mhango&Niehm, 2005; Williams &Paddock; 2003). Aslında ikinci el istatistikleri üzerinde düşünüldüğünde dünyanın yüzde 70'inin ikinci el giydiği söylenebilir. Dünyada ikinci el giyim ticareti 1 milyar doların üzerinde gerçekleşirken, Amerika dünyanın en büyük ikinci el giyim ihracatçısıdır. İkinci el giyim ithalatçısı ülkeler ise, genellikle Afrika ülkeleri ve sahra altı ülkelerdir. Amerikalılar ikinci el giysiyi kullanma, kullanılan giyim eşyalarını tasarruf edip ikinci el sektörüne kazandırma konusunda oldukça ilgili olduklarında, sektör her yıl neredeyse %7 civarında büyümektedir (<http://usagainblog.com/2013/08/08/howearssecondhandclothing/>). Gelişen sektör önemli bir istihdam kaynağı olmaktadır.

Tablo 3. Bölgeler itibari ile ikinci el ithalatçıları

Bölge	İkinci El Giyim Yüzde İthalatı
Doğu Avrupa Ülkeleri	4,70%
Doğu Asya ve Pasifik	0,70%
Latin Amerika ve Karayip	3,80%
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	2,20%
Güney Asya	15%
Sahra Afrikası	26,80%

Kaynak: BadenandBarber, 2005.

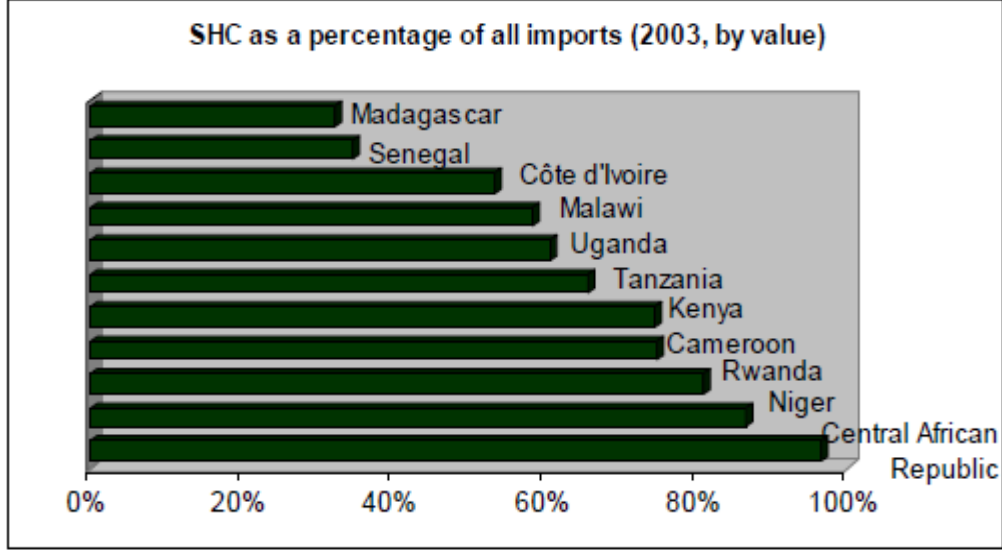
İngiltere'de de son 20 yılda ikinci el perakende satışlarda Amerika gibi gelişme yaşanmaktadır. Guiot and Roux (2010)'ın çalışmalarında İngiltere'deki tüketicilerin %40'ının ikinci el deneyimi yaşamış olduğu tespit edilmiştir. Avrupa ülkelerinde ise Amerika ve İngiltere kadar yaygın ikinci el perakende satışına rastlanmadığı görülmüştür.

İkinci el perakende satışları ise, genellikle küçük işletmeler tarafından gerçekleştirilmekte ve genellikle kayıt dışı ekonomi içinde yer almaktadır. Bu sektör desteklenip kayıt altına alındığında, ikinci el giyime her geçen gün artan ilgi ekonomiye önemli bir kazanç sağlayacaktır. İkinci el perakende giyim satışının artması, hem yeni üretim yapılmadan gelir sağlayacak, hem de yeni üretim için kullanılmayan kaynakların başka alanlara ikame edilmesine olanak sağlayacaktır. Bir diğer avantajı ise atık bertarafına yardımcı olarak çevre kirliliğini engellemesidir. Ayrıca ikinci el satışın, düşük gelirli insanların ihtiyaçlarını karşılamak açısından da refah seviyesini yükseltici etkisi vardır.

İkinci el giyim malları ihracatında, büyük giyim kaynağı olan Amerika, İngiltere ve Kanada'dan toplanan kıyafetler, konteynırlarla Tanzanya'daki Darüsselam, Güney Afrika'daki Durban ve Mozambik'teki Beria limanlarına varmaktadır. ABD ve Sahra altı ülkeler arasındaki

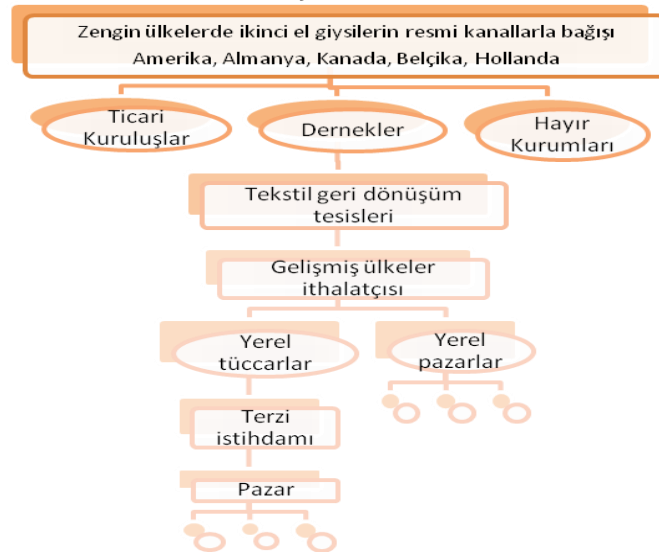
ticaret, serbest ticaret anlaşması kapsamında teşvik edilmektedir (Mhango&Niehm, 2005; Palmer&Clark, 2005). Şekil 2’de ikinci el giyim ithalatçısı ülkelerin oransal olarak ithalat miktarları gösterilmektedir.

Şekil 2. İkinci el giyim ithalatçısı ülkeler

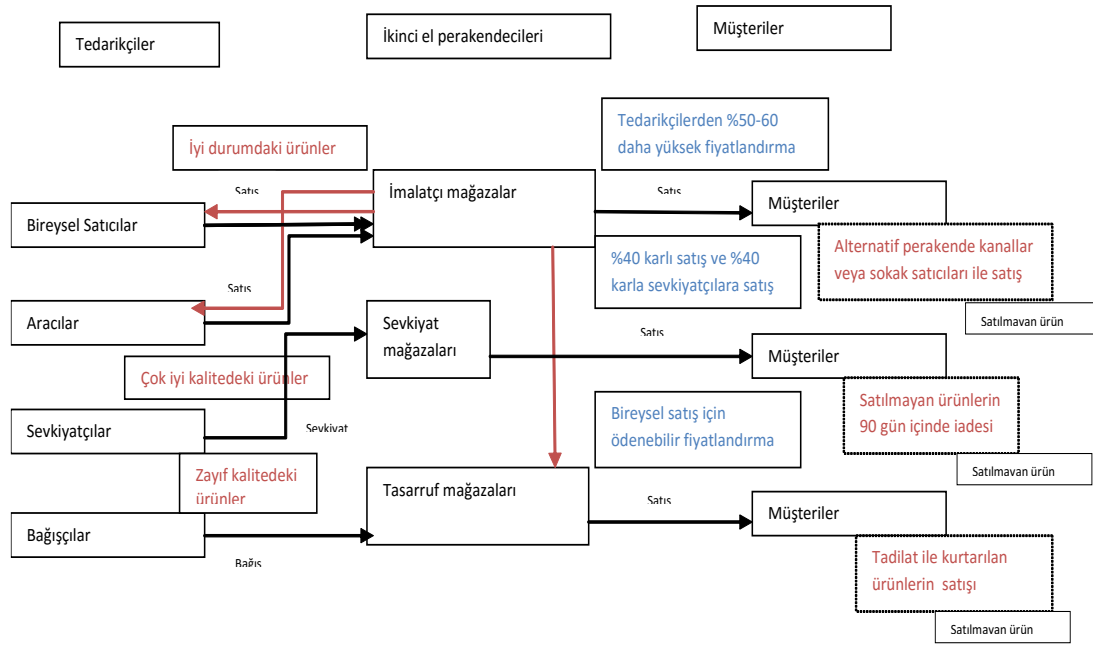
Aşağıda Şekil 4’de, ikinci el giysilerin dış ticaret dönüşüm kanalları özetlenmiştir. Zengin ülkelerden geri dönüşüm için çeşitli organizasyonlarla toplanan tekstil ürünleri ticari kuruluşlar, dernekler ve hayır kurumları aracılığı ile öncelikle tekstil geri dönüşüm tesislerinde elden geçirildikten sonra bu ürünlerin ithalatçısı olan ülkelere gitmektedir. İthalatçı ülkeler de bu ürünleri doğrudan pazarlayabildikleri gibi işlenmesi gereken tekstil ürünlerini basit üretim teknikleri kullanarak işledikten sonra pazara sunmaktadırlar. Büyüyen ikinci el giysi ithalatı, yerel giysi üretimine tehdit oluşturduğu gerekçesiyle birçok ülkedeki tekstil ve giyim eşyası üreticileri tarafından ithalatın yasaklanması istenmiştir (Hansen,1999).

Şekil:4

Aşağıdaki şemada ise ikinci el satışların ülke içindeki döngüsü gösterilmektedir. Şemadan da anlaşılacağı gibi ikinci el ürünlerde sadece iyi durumdaki tekstil ürünleri değil kötü durumda olan ürünlerinde elden geçirilerek veya farklı şekilde değerlendirilerek geri dönüşümü mümkündür.

Şekil 5:

Türkiye’de İkinci el Giyim

Dünya savaşı sonrası dönemde gençlik alt kültürleri kendilerine stil sağlayacak hammaddeleri bulabilmek için eskici pazarlarına ve kermes satışlarında bulunan giysilere yönelmişlerdir. Başlangıçta gençlerin kendilerine farklı bir tarz oluşturma arzusunun ortaya çıkardığı ikinci el giysi kullanımı, İkinci el modası olarak da ele alınan eskici pazarlarında ordunun ihtiyaç fazlası mallarının satıldığı, askeri üniformalar, önlükler, büyük paltolar arasında metal çerçeveli gözlükler, belli bir şekilde ucuz ve stilsiz olana ilgi göstermeyi öneren karşı kültür isteğine bir ileri öge olarak eklenmiştir. Hippi alt kültürü evriminin ilk devrelerinde, maddi zenginliği lanetlemekte ve daha yüksek bir gerçekliği aramaktaydı. Bu seçimini de çeşitli eski ve ikinci el giysiler aracılığıyla ifade etmekteydi. Bu giysiler ayırıcı stil olarak seçilip giyilmekteydi (McRobbie, 1994: 201). Türkiye’de tam anlamıyla yerleşmemiş olsa da ikinci el kıyafet alışverişi yıllardan beri Amerika ve Avrupa’da kadınlar tarafından tercih edilen bir alışveriş şekli olmuştur. Ekonomik anlamda akıllıca bir uygulama olan ve stil sahibi kadınların öncülüğünde başlamış olan bu akım, sizlere lüks marka ürünlere mağaza fiyatlarından çok daha

düşük bir bedele sahip olmanın kapılarını açmaktadır (<http://www.hthayat.com/moda/haber/1026499-ikinci-el-kiyafet-nereden-alinir>). İkinci el kullanımının temel iki yönünün varlığı dikkat çekmektedir.

- **Kazanç amaçlı ikinci el:**

Kazanç amaçlı ikinci el olarak gerçek anlamda dükkan açma yanında son zamanlarda ikinci el alım satımı alıcının ve satıcının birbirini görmediği internet üzerinde sanal dükkanlar aracılığıyla yapılmaktadır. Satıcılar tarafından bireysel olarak ürünlerin eklendiği ikinci el sitelerinde her türlü giyim eşyası yanı sıra çeşitli nedenlerle hiç kullanılmamış ürünlerin de satışa sunulduğu internet ortamında dünyaca ünlü markaların ürünlerini de bulmak mümkündür. Bu gelişme kapsamında modern teknoloji tabanlı üretim sistemleri düşünüldüğünde çok daha karmaşık bir yapıya sahip hale gelmişlerdir. Sistemlerin bu derece karmaşık olmasına yol açan sebepler arasında aynı fabrikada üretilmek zorunda olan çok çeşitli parça tipleri, 300-500 aşamaya varan nihai ürün elde edilene kadar olan üretim basamakları, karşılıklı ve çapraz geçiş gerektirimleri, bakımı ve işletimi oldukça zor ve karışık üretim bantları, ürün parçalarının bir araya toplanmasındaki yer ve zaman problemi ilk akla gelen unsurlar arasında sayılabilir (Giudice, 2006).

- **Sosyal sorumluluk olarak ikinci el:**

Sosyal sorumluluk çalışmaları yapan dernek ve vakıflar, bireylerin getirdiği ihtiyaç fazlası, kullanılmayan, temiz eşyaları kar amacı taşımaksızın ihtiyaç sahibi insanlara ulaştırarak giyinme ihtiyacı karşılama adına yardımcı olmaktadır. Kaliteli, az kullanılmış veya hiç kullanılmamış giysilerin ve abiye elbise, gelinlik, nişanlılık gibi tek kullanım değeri olan giysilerin satış ya da bağış yoluyla elden çıkarılması, bu ürünlere ikinci hatta üçüncü defa yeniden kullanımına fırsat yaratılması hem sosyo-ekonomik bakımdan zayıf olan kişilere destek olmak hem de giysi israfı ile mücadele açısından çok önemli bir uygulamadır. Yardım kuruluşları, uluslararası ikinci el giysi ticaretini artıran giyim eşyalarının en büyük kaynağıdır.

Çalışmanın Amacı

Araştırmada, Türkiye’de ikinci el giysi kullanımının genel görünümünü, kullanım yollarını ve ikinci el kullanımının amacını ortaya koymak amaçlanmıştır. Farklı kanallar aracılığıyla gerçekleştirilen İkinci el giysi kullanımının çevresel sürdürülebilirliğe olası etkisi değerlendirilmiştir. Tekstil imalatında Türkiye oldukça başarılı bir ülke olduğu düşünüldüğünde bu araştırma ile cevap aranan soru; “üretilen ürünler neden tek seferlik kullanılsın?”. Bir diğer soru ise, “İkinci el giyim satış sektörü gelişmiş ülkelerde oldukça yaygınken, gelişmiş birçok ülkeyi gerisinde bırakan Türkiye bu sektörde de dünyada oldukça başarılı olabilir mi?”

Araştırmanın yöntemi

Çalışmanın amacında cevap aranan soruları yanıtlamak amacıyla, 01.05.2016-15.04.2016 tarihleri arasında bu grupta yer alan alışveriş ve bağış siteleri içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Türkiye ekonomisinde ikinci el giysi ticaret hacimlerine ilişkin verilerin bulunmaması çalışmamızın en önemli kısıtıdır. İkinci el giyim sektörü istatistikleri mevcut olmadığında bu sektörün Türkiye ekonomisindeki yeri sayısal olarak analiz edilememiştir. Sadece ikinci el giyim sektörüne ilişkin web siteleri ve bloglar incelenerek durum analizi yapılmıştır.

Bulgular ve değerlendirme

Tablo4: İkinci El Giysi Kullanımının Türleri

Geri dönüşüm	Ortak kullanım	İkinci el giysi alım/satımı		Bağış
		e-ticaret	Dükkan	
Chapputz	Takasyolu	Gitti gidiyor N11 Modacruz Gardrops Vipdolap Ortak dolap Gardolaptan Onedio Zet Gelinga ikinci elim.com Bitpazari.mevsimlergibi.com Bilgedenki Onedio.com Zapmeda Alalimsatalım.com nesterensvintageshop.com	Retro Küf Porto bello Pied de poule Avangardeast Roxy Pala Ve Saire Pala Kahve 6 Second Chance Berna Eskici Her şey ikinci el Atölye mariposa TETHYS Vintage My pera Dönüşüm evi	STK Kızılay Yerel yönetimler Askıda uygulaması İyi Kalpler Dükkanı Acil İhtiyaç Projesi Vakfı Türkiye Sakatlar Derneği Türkiye Yardımseverler Derneği Sevgi Mağazası unluikinciel.engelsizyasamvakfi.org kermesler
		İkinci el Pazarlar		

Türkiye’de ikinci el giysi kullanımına yönelik kanallar incelendiğinde yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi dört kategori söz konusudur.

Geri dönüşüm: Kullanılmış giysilerin başka ürün (kilim, temizlik malzemesi v.b.) üretiminde kullanılmasıdır. Özellikle kırsal kesimde ev içinde kadınlar tarafından değerlendirildiği gibi yeni anlayışla ve modernize ederek farklı üretimlerin ortaya çıktığı dikkat çekmektedir.

Ortak kullanım: Mevcut giysilerin el değiştirmeden başka bireyler tarafından ortak ve dönüşümlü kullanımı. Bireyler dönemler itibariyle ihtiyaç duyduğu giyim eşyalarını o anda kullanmayan başka birinden almakta ve sonrasında sahibini iade etmektedir.

İkinci El giysi alım/Satımı: Bireyler kullanmadıkları giysileri satarak, gelir etmektedirler. İkinci el giysi alışverişi, e-ticaret (internet aracılığı ile pazarlama), dükkan ve pazarlar yoluyla satışa sunulmaktadır. E-ticaret veya dükkan yoluyla ikinci el giysi alışverişinde bazılarının farklı konseptlerle tüketiciye ulaştığı görülmektedir. Bazısı sadece belirli dönemlere ait kıyafetleri satarak, bazısında sadece bir kez giyilmiş markalar bulunuyor (<http://www.hurriyet.com.tr/ikinci-el-giysi-satan-en-iyi-magazalar-225383>). Özellikle son dönemde ikinci el pazarların artış gösterdiği dikkat çekmektedir. Bir pazarlar ayın veya haftanın

belirli gününde, bazıları ise sürekli alım/satım yapmaktadır. İkinci el giysi satan ve alanların gerekçelerine bakıldığında sırasıyla aşağıdaki nedenler belirtilmiştir.

Neden ikinci el giysi satışı	Neden ikinci el giysi alışverişi
Artık beğenmediği için Yenilerini almak için Fazla olduğu için Modası geçtiği için Beden olmadığı için	Ucuz olduğu için Farklı tarzları bulmak için Eski dönem giysileri (vintage-retro) bulmak için Marka giysi alabilmek için Tarz olmak için Tasarım ürünler bulmak

Bağış: Bireyler kullanmadıkları giysilerini STK, yerel yönetimler ve kermesler aracılığıyla ihtiyacı olanlara ulaştırılmak üzere bağışlamaktadırlar. Özellikle STK ve yerel yönetimlerin sosyal sorumluluk anlayışı ile sevgi mağazası veya benzeri adlarla tüketicilerin bedel ödemediği giyim eşyalarını alabildiği mağazalar açılmaktadırlar.

Sürdürülebilir Çevre Açısından İkinci El Giysi Kullanımı

Giyim yeni veya kullanılmış olsun bir kişinin öz saygısının oluşumunda önemlidir. Bu nedenle birçok insan giysi alışverişine büyük miktarda para harcamaktadır (Halling, 2010: 9). Bu durum neden olduğu çılgın bir tüketim kültürü doğanın ve doğal kaynakların tükenmesine neden olmakta ve doğal hayatı olumsuz yönde etkilemektedir. Doğanın sürekli ve düşüncesizce kullanılması sonucunda zarar gören dünyamızda çevreye karşı sorumluluk etiği kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram ile doğaya bakış açısı değişmeye başlamıştır (Pieper, 1999: 93). Günümüzde çevreye duyarlı üretim ve tüketim anlayışı içinde ikinci el giysi satın alma ve giysi bağışı yapma, doğal kaynakları korumak ve doğal hayatın tahribatını azaltmak için önemlidir. Vintage modasına pazarlarda veya arkadaşlar arasında değiş tokuş yapılarak dâhil olunabilir. Bu davranışlar sürdürülebilir, ekolojik ve etik moda altında incelenir. Uzun süre giyilmek üzere tasarlanan giysiler ekolojik moda olarak tanımlanır. Bu ürünlerde geri dönüşüm malzemeleri veya ekolojik etiketler kullanılır ve çevreyi ya hiç ya da çok az etkiler (Niinimäki, 2010: 152). İngiltere’de Cambridge Üniversitesi tarafından yapılan bir araştırmaya göre yılda yaklaşık 2,15 milyon ton giysi satın alınmakta, 1,1 milyon ton giysi ise çöpe (Tekin Akbulut, 2012:2).

Aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi ikinci el giysi kullanımı giysilerin atık olarak çöpe atılma süresini uzatmaktadır. Giyim eşyalarının kullanım süresi uzamakta, hem doğal kaynakların daha verimli ve rasyonel kullanımına imkan vermekte, hem de çöp haline gelen atıklar azalacağı için çevresel tahribat azalacaktır. Sonuç olarak çevresel tahribatın azaltılmasına iki yönlü katkı sağlayacaktır.

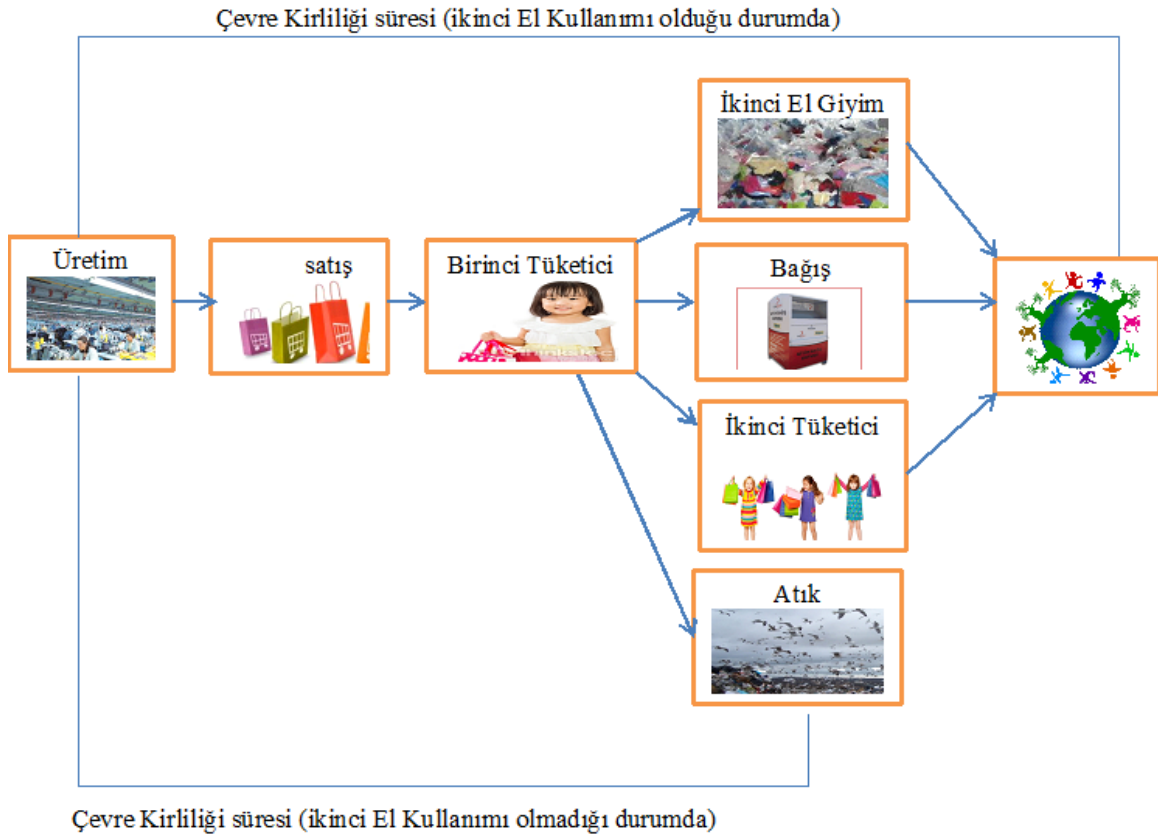
Sonuçlar

Doğal kaynakların nispeten sınırlı olduğu dünyada bitmek tükenmek bilmeyen tüketim arzusu doğal çevre ve kaynakların hızla tükenmesine yol açmaktadır. Özellikle sanayi devrimiyle birlikte başlayan kitlesel üretim ve beraberinde getirdiği hızlı tüketim anlayışı hem doğal kaynakların hem de doğanın geri dönülmez tahribine yol açmıştır. Bu süreçte, farklı tüketim anlayışı ve ürünlerin çok yönlü ve uzun süreli değerlendirme anlayışı kabul görmeye başlamıştır. İkinci el giysi kullanımı da söz konusu anlayış sonucunda dünya genelinde kabul gören bir eğilim olarak dikkat çekmektedir. Türkiye’de ikinci el giysi kullanımı son yıllarda

artış gösteren bir tüketim anlayışı olmuştur. Geçmiş dönemlerde daha çok “ihtiyacı olanlara ulaştırma” veya “ihtiyacı olanların kullandığı” bir tüketim anlayışı iken şimdi “her kesim ve gelir seviyesinden bireylerin” yöneldiği bir anlayış haline gelmiştir. Bu çalışmada ikinci el kullanımının ekonomik özellikle sürdürülebilir çevre açısından etkileri tahmin edilmeye çalışılmıştır. İkinci el kullanımının çevreye etkisi atık olma süresinin kısalması yanında özellikle,

- Bireyler giyim eşyalarını bir süre kullandıktan sonra satabilecekleri düşüncesi ile daha dikkatli kullanmakta bu da giysilerin kullanım süresini uzatmaktadır.
- Diğer yandan çeşitli nedenlerle kullanılmayan ürünlerin atıl kalmaması sonucunda üretim için kullanılan kaynaklar “verimsiz kullanım” olmaktan çıkmaktadır.

Şekil 6: İkinci el giysi kullanımının çevresel sürdürülebilirliğe etkisi

Kaynakça

- Afatoğlu, A., (2013), "Türkiye Tekstil Ticaretini Seviyor", Turkishtime, Temmuz, 2013.
- Akbulut Tekin, A. S., (2012), "Modası Geçmiş Giysilerin Yeniden Kullanımına Yönelik Bir Araştırma I. Uluslararası Moda Ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı-I Cilt 4, Sayı 8 (4).
- Baden, S. and Barber, C., (2005), The Impact of The Second Hand Clothing Trade on developing Countries, Oxfam.
- Giudice, F. G. La Rosa, A. Risitano, Product Design for the Environment, Taylor & Francis, 2006.
- Gregson, N., & Crewe, L., (2003). *Second-hand Cultures*. New York, NY: Berg
- Guiot, D., & Roux, D., (2010). "A second-hand shoppers' motivation scale: Antecedents, consequences, and implications for retailers". *Journal of Retailing*, 86(4), 355-371.
- Hansen, K. T. (1999). "Second-hand Clothing Encounters in Zambia: Global Discourses", Western Commodities, and Local Histories, *Africa* (Edinburgh University Press), 69 (3): 348.
- Hansen, K. T., (2004). "The world in dress: Anthropological perspectives on clothing, fashion, and culture". *Annual Review of Anthropology*, 33 (1), 369-392.
- Hansen, K., (1999), "Second-Hand Clothing Encounters in Zambia: Global Discourses, Western Commodities and Local Histories", *Africa* 69(3): 343-365.
- Hansen, K., T. (August, 2004). "Helping or Hindering?, Antropology Today", 20 (4) 3-6.
[http://www.hthayat.com/moda/haber/1026499-ikinci-el-kiyafet-nereden-alinir\(27Kasım2014Perşembe\)](http://www.hthayat.com/moda/haber/1026499-ikinci-el-kiyafet-nereden-alinir(27Kasım2014Perşembe)).
- <http://usagainblog.com/2013/08/08/howearssecondhandclothing/>
- <http://www.hurriyet.com.tr/ikinci-el-giysi-satan-en-iyi-magazalar-225383>
- McRobbie, A., Postmodernizm ve Popüler Kültür, (Çeviren: Almila Özdek), Sarmal Yayınevi, s. 201-202, 204, 1999, İstanbul.
- Mhango, M. W., & Niehm, L. S., (2005). The second-hand clothing distribution channel: Opportunities for retail entrepreneurs in Malawi. *Journal of Fashion Marketing and Management*, 9(3), 342-356.
- Niinimäki, K. (2010). "Eco-clothing, Consumer Identity And İdeology", Sustainable Development, May/June 2010, Vol: 18, Issue: 3, pp: 150-162
- Palmer, A., & Clark, H., (2005). "Old clothes, new looks: Second hand fashion". New York, NY: Berg.
- Pektaş, H., S. Dengiz,(2012), İkinci El Giysi Pazarları Ve Türkiye'deki Durumu, Akdeniz Sanat Dergisi I. Uluslararası Moda Ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı-I Cilt 4, Sayı 8 (4)
- Pieper, A. (1999), Etİge Giriş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.92- 95.
- T.C.Dicle Kalkınma Ajansı Batman Yatırım Destek Ofisi, (2011), "Hazır giyim sanayi sektör analizi", 2011.
- Tanrıverdi, H., (2013), "2023 Vizyonu, Hazırgiyim Sektöründen Moda Sektörüne", Turkishtime, Temmuz 2013.
- trademap.org (Trade Performance HS: Exports and Imports of other made textile articles, sets, worn clothing etc (2014, in USD thousands)
- Williams, C. C., & Paddock, C., (2003). "The meanings of informal and second-hand retail channels: Some evidence from Leicester". *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 13(3), 317-336.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL AĞ SİTELERİNİ KULLANIM AMAÇLARI

Akın KARAKUYU¹

Özet

Günümüzde teknolojinin hızla yaygınlaşması ile birlikte bilgi ve iletişim teknolojileri de gelişmiş, kullanıcılarına çevrimiçi iletişim, etkileşim ve paylaşım ortamı sağlayan sosyal ağlarda son derece popüler hale gelmiştir. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin sosyal ağları hangi amaçlar için kullandığını belirlemek amaçlanmıştır. Bu kapsamda ön-lisans ve lisans eğitimi alan toplam 365 öğrenciye Karal ve Kokoç (2010) tarafından hazırlanan “sosyal ağ kullanım amacı” anketi uygulanmıştır. Çalışma tarama modelinde bir araştırma olup verilerin analizi için frekans ve yüzde analizi yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal ağ, Teknoloji, Üniversite öğrencileri

THE PURPOSE OF SOCIAL NETWORK SITES USE ON UNIVERSITY STUDENTS

Abstract

Today's, information and communication Technologies have improved associated with rapidly progressing technology. Therefore social networks that provides online communication, interaction and sharing environment with its users, became extremely popular. The purpose of this study is which objective students who is associate and undergraduate use the social network. In this context the “social networking purpose” that was prepared by Karal and Kokoç (2010) were implemented to 365 students. The study is a scanning model and also frequency and percentages analysis were used for data analysis.

Keywords: Social Network, Technology, University students

Giriş

Çağımız teknoloji çağı olduğu için insanların iletişime geçmesi sesli, yazılı, görüntülü, resimli v.b gibi birçok farklı yollarla yapılabilmektedir. Eskiden iletişim posta yoluyla ve daha çok bireysel iken günümüzde iletişim daha çok elektronik ortamda ve kitlesel hale gelmiştir. Bu durum ise günümüzde sosyal ağların temelini oluşturmuştur.

Boyd ve Ellison (2007) sosyal paylaşım ağlarını; bireylere sınırlandırılmış bir sistemde, tercihe bağlı olarak herkese açık bir profil oluşturma, iletişim halinde olduğu kişilerin listesini oluşturma ve bu listedeki kişilerin sistemdeki diğer kişilerle olan bağlantılarını izleme imkanı veren web tabanlı uygulamalar olarak açıklamışlardır. Bir diğer tanımda ise (Kaya v.d 2015) sosyal ağları, sosyal iletişimin veya sosyal ilişkilerin kurulabildiği insanların yüksek düzeyde

¹Öğr.Gör., Mustafa Kemal Üniversitesi, karakuyuakin@gmail.com

birbirleriyle paylaşımında buldukları bir online servis, platform veya alan olarak ifade etmişlerdir.

Sosyal paylaşım ağı tanımına uygun tipteki sitelerin tarihine baktığımızda ilk önce Classmates.com (1995) ve SixDegrees.com (1997) sitelerini görürüz. Classmates.com geçmişteki sınıf arkadaşlarının bulunması, SixDegrees.com ise kullanıcılarına profil oluşturma ve arkadaşlarını listeleme olanağı sunmuştur.

Sosyal ağ sitelerini özgün yapan bireylere yabancılarla tanışma olanağı sunmasından ziyade kullanıcıların kendi sosyal ağlarını göstermeleridir. Sosyal ağ sitelerinde kullanıcıların amacı yüzyüze nadiren görüştükleri ya da uzun zamandır görüşmedikleri kişileri sosyal ağlarında dahil etmektir (Boyd ve Ellison, 2007).

Sosyal ağ siteleri kullanıcılarına birçok olanaklar sunmaktadır. Bunları; sosyal bir ortamda kendilerini tanıtmaya, diğer kullanıcılarla iletişim kurma ve bu iletişimi devam ettirme, kendilerine ait profil sayfası oluşturma ve bu sayfalarındaki içeriği (fotoğraf, şekil, ses kaydı, video, kişisel bilgileri vb.) başkaları ile paylaşma, profilindeki diğer kişilerin hobilerini, ilgilerini, zevklerini, alışkanlıklarını öğrenme ve yeni arkadaşlıklar keşfetme şeklinde sıralayabiliriz (Ellison vd., 2007; Sözen, 2012; Barış ve Tosun, 2013; Tektaş, 2014; Toprak vd., 2014).

Sosyal paylaşım ağlarını kullanan bireylerin yaş ortalamaları incelendiğinde önemli bir kısmının gençler olduğu göze çarpmaktadır (Pingdom, 2010). Genç nüfusu oluşturan üniversite öğrencileri, sosyal ağ sitelerinden; yeni öğrenme ortamları olarak veya dersleri ile ilgili olarak kullanabilmekte, çalışma veya araştırma konularına ait gruplar oluşturarak veri toplayabilmekte, öğretim elemanlarını sosyal ağlarına ekleyerek soru sorabilme, kendilerini daha rahat ifade etme ve iletişim becerilerini geliştirme şeklinde faydalanabilmektedirler (Boyd ve Ellison, 2008; Barış ve Tosun, 2013; Tektaş, 2014).

Sosyal ağların yaygın olarak kullanılması ve birçok faydasının yanında bazı negatif etkileri de söz konusudur. Bunlar; bağımlılık oluşturmaya, zaman yönetimi kavramını ortadan kaldırması, okumaya ayrılan zamanın azalması, eleştirel bakış açısını azaltması, dikkat eksikliği, akademik başarıda düşme, uygun olmayan içeriklerin paylaşımı ve sanal taciz v.b olarak sıralayabiliriz (Özmen vd., 2006; Ruskin, 2012; İşman ve Albayrak, 2014).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2015)'nin araştırmalarına göre ülkemizde bilgisayar ve internet kullanma, 16-24 yaş arası internet kullanma ve Sosyal Medya üzerinde profil oluşturma, mesaj gönderme veya fotoğraf v.b içerik paylaşma oranları Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo1: (TÜİK, 2015) Hanelerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı ile ilgili bazı veriler

	Toplam	Erkek	Kadın
Son üç ay içinde bireylerin eğitim durumuna göre bilgisayar ve İnternet kullanım oranları	% 55,9	% 65,8	% 46,1
Sosyal Medya üzerinde profil oluşturma, mesaj gönderme veya fotoğraf v.b içerik paylaşma oranları	% 80,9	% 83,1	% 77,6
Son üç ay içinde bireylerin yaş grubuna göre bilgisayar ve İnternet kullanım oranları (16-24 yaş)	% 77,0	% 85,1	% 68,9

Tabloya göre ülkemizde sosyal medya kullanma oranları toplamda % 80,9, erkeklerde % 83,1, kadınlarda ise %77,6 dır. Ayrıca çalışma grubumuz olan üniversite öğrencilerinin de içinde bulunduğu (16-24 yaş) bilgisayar ve internet kullanım oranları toplam % 77,0 erkeklerde %85,1, kadınlarda ise %68,9 dur.

Yöntem

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada interneti en yoğun kullanan ve teknoloji ile en çok ilgili gruptan olan üniversite öğrencilerinin sosyal ağları kullanma amaçları ve bakış açıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda hem fakülte hem de meslek yüksek okullarında okuyan öğrencilere ulaşılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada nicel araştırma türlerinden tarama modeli kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri Karal ve Kokoç (2010) tarafından oluşturulan “sosyal ağ kullanım amacı” anketi ile toplanmıştır. Ölçek 14 maddeden oluşmuş ve Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.83, test-tekrar test güvenilirliği 0.91 olarak hesaplanmıştır. Ölçek tüm üniversite öğrencilerini temsil etmesi için üç farklı fakülte ve bir meslek yüksek okulunda toplam 400 öğrenciye uygulanmıştır. Ankette yer alan bazı soruları işaretlemeyen ve anket sorularını ciddiyle değerlendirmedikleri tespit edilen 35 anket değerlendirmeye alınmamıştır. Analize tabii tutulan toplam veri 365 dir.

Verilerin Analizi

Veriler spss programına girilmiş ve bu program vasıtasıyla frekans ve yüzde analizine tabi tutulmuştur.

Bulgular

Tablo 2: Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	%
Erkek	128	35,1
Kadın	237	64,9
Toplam	365	100,0

Örneklemin %64,9'u bayanlardan %35,1 ise erkeklerden oluşmaktadır. Örneklemin çoğunluğu bayanlardan oluşmaktadır.

Tablo 3: Katılımcıların Sahip Oldukları Ağ Sayısı

Ağ Sayısı	Frekans	%
1	40	11,0
2	70	19,2
3	89	24,4
4	64	17,5
5 ve daha fazla	102	27,9

Üniversite öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu yaklaşık olarak %28'i beş ve daha fazla sosyal ağa sahiptir.

Tablo 4: Katılımcıların Sosyal Ağlara Bağlanma Sıklığı

Bağlanma Sıklığı	Frekans	%
Her gün	321	87,9
2 – 3 günde bir	30	8,2
Haftada bir	8	2,2
Ayda birkaç kez	6	1,6

Üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğu % 87,9 u sosyal ağları her gün kullanmaktadır.

Tablo 5: Katılımcıların Sosyal Ağlara Bağlanma Süreleri

Bağlanma Süreleri	Frekans	%
15 dk	81	22,2
30 dk	102	27,9
1 saat	81	22,2
2 saat	35	9,6
3 saat	66	18,1

Öğrencilerin çoğunluğu %27,9 u gün içinde 30 dk sürelerini sosyal ağlara ayırmaktadır.

Tablo 6: Katılımcıların Anket Sorularına Verdikleri Cevapların Yüzdeleri (%)

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1-) Kendime özgü alan (profil, kişisel sayfa vs.) yaratma imkanı sunduğu için kullanıyorum.	12,1	8,2	14,2	49,6	15,9
2-) Yeni insanlarla tanışmak yeni arkadaşlıklar kurmak için kullanıyorum	28,8	29,3	11,8	24,9	5,2
3-) Mevcut arkadaşlarla iletişimimi devam ettirmek için kullanıyorum.	2,2	3,6	4,1	51,5	38,6
4-) Diğer insanlar tarafından tanınmak amacıyla kullanıyorum.	32,9	27,4	17,3	17,5	4,9
5-) Okul proje / ödevlerimle ilgili araştırma yapmak için kullanıyorum.	8,5	10,1	14,8	43,0	23,6
6-) İlgilendiğim insanların ve arkadaşlarımla yaşamlarını incelemek amacıyla kullanıyorum.	12,1	15,9	17,0	37,8	17,3
7-) Eski arkadaşlarımla tekrar iletişime geçmek için kullanıyorum.	3,6	5,5	10,1	54,5	26,3
8-) Eğitim amaçlı grupları ve etkinlikleri incelemek amacıyla kullanıyorum.	4,9	10,1	12,6	47,9	24,4
9-) Düşüncelerimi başkaları ile paylaşmak için kullanıyorum.	9,0	11,2	20,8	40,5	18,4
10-) İlgimi çeken gruplara katılmak için kullanıyorum	14,0	12,1	18,6	41,6	13,7
11-) Beğendiğim nesnelere (video, resim, not v.s) paylaşmak için kullanıyorum.	7,7	11,8	7,9	48,2	24,4
12-) Güncel, farklı bilgiler ve düşüncelerle karşılaşmak amacıyla kullanıyorum.	4,7	4,4	8,8	50,7	31,5
13-) Yabancı dil bilgimi geliştirmek amacıyla kullanıyorum.	18,1	24,7	27,4	22,7	7,1
14-) Farklı kültürlerden insanlarla tanışmak amacıyla kullanıyorum.	27,4	23,6	21,6	20,0	7,4

Üniversite öğrencilerinin %57,8'i hiç katılmayan ve katılmayanlarla birlikte sosyal medyayı arkadaş edinme amaçlı olarak kullanmamaktadırlar. Katılanlar ve tamamen katılanlarla birlikte sosyal medyayı mevcut arkadaşları ile iletişimi devam ettirmek için kullananların oranı % 90,1 iken eski arkadaşları ile tekrar iletişime geçmek için kullananların oranı %80,8 dir. Öğrencilerin katılan ve tamamen katılanlarla birlikte %72,3 ü sosyal medyayı eğitim amaçlı etkinlikleri takip etmek amacıyla kullandıklarını, %66,6 sı ise ödev ve proje yapma amaçlı olarak sosyal medyayı kullandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin katılan ve tamamen katılanlarla birlikte %82,8 i güncel ve farklı düşüncelerle karşılaşmak için

kullandıkları %58,9 u'nun ise düşüncelerini başka kişilerle paylaşmak amacıyla sosyal medyayı kullandıkları tespit edilmiştir.

Sonuç

Üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğu beş veya daha fazla sayıda sosyal ağ platformunu, %87,9'u da her gün ve gün içinde %27,9'u 30 dk bağlanarak sosyal medya platformlarından yaygın bir şekilde yararlanmaktadırlar diyebiliriz.

Üniversite öğrencileri sosyal ağları üzerinde kendilerine özgü alan oluşturabildikleri için tercih etmektedirler. Bu alanlarda hobilerini v.s paylaşarak kendilerini ifade etme ve tanıtma şansı bulabilmektedirler. Ayrıca öğrenciler o sosyal medyada kendilerine özgü sayfa oluşturarak o teknolojidenden ve sanal alemden haberdar olduklarını ve takip ettiklerini göstermiş olmaktadır. Çalışmada çıkan bir diğer sonuç ise öğrencilerin sosyal ağları yeni insanlarla tanışmaktan ziyade mevcut arkadaşlarıyla iletişimini devam ettirmek amacıyla kullandıklarıdır. Öte yandan diğer insanlar tarafından tanınmak amacıyla kullanıyorum sorusuna hiç katılmayan ve katılmayanların oranı %60,3 dür. Bunun sebebi, öğrencilerin sanal ortamda yeni tanıştıkları insanlara güvenemeyecekleri ve günlük hayatta sanal ortamlarla ilgili çıkan olumsuz haberlerden etkilenmeleri olabilir. Katılımcılar sosyal ağları ilgilendikleri insanların ve arkadaşlarının yaşamlarını incelemek amacıyla ve eski arkadaşlarıyla tekrar iletişime geçmek için kullanmaktadırlar. Katılımcılar ilgilendiği sanatçı, siyasetçi ve sporcu gibi kişilerin sosyal ağ sayfalarını takip ederek haklarında bilgi sahibi olabilmektedirler. Hızla gelişen ve değişen günümüz dünyasında çoğu zaman eski dost ve arkadaşlarımızla iletişim ve irtibatımız kopmaktadır sosyal ağlar sayesinde okul, asker ve mahalle gibi eski arkadaşlarımızla yeniden irtibata geçebilme ve irtibat kurabilme şansı yakalanabilmektedir.

Üniversite öğrencilerinin hedefi okullarını bitirip hayata atılarak iyi bir gelecek kurmaktır. Dolayısıyla öncelikli hedefleri eğitimleridir. Bu sebeple katılan ve tamamen katılanlarla birlikte öğrencilerin %72,3'ü sosyal ağları eğitim amaçlı grupları ve etkinlikleri takip etmek amacıyla kullanmaktadırlar. Çoğu zaman sosyal ağların magazinsel olarak kullanıldığı düşünülür. Çalışmada çıkan sonuç bunun tersi niteliğindedir. Öğrencilerin katılan ve tamamen katılanlarla birlikte %66,6'sı dersleri, çalışma konuları ve alanları ile ilgili olarak araştırma yapmak amacıyla sosyal ağları kullanmaktadırlar.

Katılımcılar büyük oranda sosyal ağları düşüncelerini paylaşmak, ilgilerini çeken gruplara katılmak ve beğendiği resim, video, ses ve not vb. nesnelere paylaşmak ve güncel, farklı bilgiler ve düşüncelerle karşılaşmak amacıyla kullanmaktadırlar. Sosyal ağların en genel manada amacı sosyalleşmektir. Okuyan, araştıran ve düşünen kesim olarak kabul ettiğimiz üniversite öğrencileride ilgilendikleri konularla ilgilenen diğer insanlara ulaşip bu konudaki düşüncelerini paylaşmak veya bu konuda farklı düşünenlerle bilgi alışverişinde bulunmak istemektedirler.

Öğrencilerin çoğunluğunun yabancı dil bilgilerini geliştirmek ve farklı kültürlerden insanlarla tanışmak için sosyal ağları kullanmadıkları tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni öğrencilerin yabancı dil bilgisi seviyelerinin düşük olması veya akıcı olarak kullanamadıkları için tam anlamıyla iletişime geçemeyecekleri endişesi taşımaları olabilir. Ayrıca öğrencilerin yabancı dil öğrenmenin yolunu bilgisayar veya telefon ekranından ziyade kağıt, kalem, kitap ve defter gibi somut materyallerle sınıf veya kurs ortamında bir öğretmenden ders almak olarak görmeleri olabilir.

Kaynakça

- Barış, F. ve Tosun, N., (2013). Sosyal ağ ve e-portfolyo entegrasyonu: Facebook örneği, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2, (2), 122-129
- Boyd, D. M. ve Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13 (1), 210-230.
- Ellison, N.B., Steinfield, C. ve Lampe, C., (2007). The benefits of facebook “friends:” Social capital and college students’ use of online social network sites, *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12, .1143-1168.
- İşman, A. ve Albayrak, E., (2014). Sosyal ağlardan Facebook’un eğitime yönelik etkililiği, *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, (1), 129-138.
- Karal, H. ve Kokoç, M., (2010). Üniversite öğrencilerinin sosyal ağ siteleri kullanım amaçlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması, *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 1, (3), 251-263.
- Kaya, H., Turan, N., Hasanoğlu, Ö., Güre, Ö., Arslanova, E. ve Elmas, G. (2015), Hemşirelik Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Ağ Sitelerini Kullanma Amacı ile İletişim Becerileri Arasındaki İlişki, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (40), 16-31
- Pingdom, R. (2010). Study: Ages of social network users. <http://royal.pingdom.com/2010/02/16/study-ages-of-social-networkusers>, adresinden 26.04.2016 tarihinde alınmıştır.
- Ruskin, H. (2012). “*İnternet nesli: Sosyal ağlar yükseliyor, eleştirel düşüncedüşüyor!*. *Edibe Sözen (der.)*, Hepimiz Globaliz Hepimiz Yereliz Dutenberg Galaksi’den Zuckerberg Galaksi’ye”, İstanbul: Alfa Yayınları, 55-97
- Sözen, E., (2012). *Sosyal medyanın arkeolojisi*, *Edibe Sözen (der.)*, Hepimiz Globaliz Hepimiz Yereliz Dutenberg Galaksi’den Zuckerberg Galaksi’ye”, İstanbul: Alfa Yayınları, 1-36.
- Tektaş, N., (2014). Üniversite öğrencilerinin sosyal ağları kullanımlarına yönelik bir araştırma, *Tarih Okulu Dergisi*, 7, (17), 851-870.
- Toprak, A., Yıldırım, A., Aygül, E., Binark, M., Börekçi, S., Çomu, T., (2014). “*Toplumsal paylaşım ağı Facebook: ”görülüyorum öyleyse varım!”*”, 2. Baskı, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık, 9-298.
- TÜİK (2015), Türkiye İstatistik Kurumu, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028 adresinden 16.04.2016 tarihinde alınmıştır.

Y KUŞAĞI BİREYLERİNİN VATANDAŞLIK VE SOSYAL MEDYA VATANDAŞLIK ALGISININ FARKLI DEĞİŞKENLERCE İNCELENMESİ

Mustafa TAŞLIYAN¹, Hüseyin ÇİÇEKLİOĞLU², Ö.İhsan YILMAZ³, Buket SEZER⁴

Özet

Yeni medya, internetin etkileşimli iletişim gücünü tanımlayan soyut bir kavramdır ve bu gücü kullanan araçlar, sosyal medya araçları olarak tanımlanır. Günümüzde iletişim sosyal medya araçlarının çeşitli elektronik cihazlar aracılığıyla kullanılmasıyla diyaloga dönüşüyor. Sosyal ağlarda paylaşılan içerik hızlıca yayılıyor. Bu hızlı yayılma ve tartışma ortamının kolaylıkla oluşması sosyal medyanın her alanda etkin bir rol oynamasını sağlıyor.

Google'ın Türkiye'nin de dâhil olduğu 46 farklı pazarda internet kullanım alışkanlıklarını ölçtüğü ve karşılaştırdığı Tüketici Barometresi araştırmasında Türkiye, sosyal medya kullanımı konusunda dünyada ilk sırada yer alıyor. Yayınlanan rapora göre, Türkiye'deki internet kullanıcılarının sosyal medya kullanım oranı yüzde 92, dünya genelinde ise bu oran yaklaşık %40 düzeyindedir. Kullanımların yaş aralığı açısından en yüksek oranı %84 ile 16-24 yaş aralığında iken %77 ile 25-34 yaş aralığındaki bireyler ikinci sırada yer almaktadır.

Bu çalışmanın amacı Y kuşağı bireylerinin davranışlarının vatandaşlık ve sosyal medya vatandaşlığı algılarını farklı değişkenlerce incelemektir. Araştırmanın örneklemini Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinin farklı bölümlerinde öğrenim gören 301 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplamada anket yöntemi kullanılmıştır. Anketler sonucu elde edilen veriler, SPSS paket programı aracılığıyla çeşitli analizlere tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Y Kuşağı, Sosyal Medya, İletişim

EXAMINING OF CITIZENSHIP AND SOCIAL MEDIA CITIZENSHIP PERCEPTION OF Y GENERATION INDIVIDUALS VIA DIFFERENT VARIATIONS

Abstract

New media is an abstract notion describing internet's interactive communication power and devices using this power is described as social media devices. Today, communication is turning into dialogue through using social media devices via various electronic devices. Content shared in social webs is expanding rapidly. Easily formation of this rapid expansion and discussion ambiance enables social media to play an active role in every field.

In Google's the Consumer Barometer research in 46 different markets including Turkey in which internet using habits are measured and compared Turkey takes place on the top in the world in using social media. According to the issued report, in Turkey internet users' social media using rate is %92, whereas this rate is nearly %40 around the world. While the highest rate with respect

¹Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, mustafatasliyan@hotmail.com

²Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, huseyinciceklioglu@gmail.com

³Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, omerihanyilmaz@gmail.com

⁴Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, buketsezer86@hotmail.com

to age range is between 16-24 years with %84, individuals between 25-34 years are the second with %77.

The aim of this study is to investigate y generation individuals' behaviours' citizenship and social media citizenship perception via different variations. 301 students studying in different departments of Kahramanmaraş Sutcu Imam University constitute the research sample. Survey method was used in collecting data. Data obtained from surveys were subjected to various analyses via SPSS packet programme.

Keywords: Y Generation, Social Media, Communication

Giriş

Kuşak belirli bir zaman aralığında doğan, benzer yaş ve hayat dönemlerini paylaşan ve belirli bir dönemin olayları, eğilimleri tarafından şekillendirilmiş insan topluluğunu ifade etmektedir (Albayrak, 2013;17). Yapılan araştırmalar kişisel özellikler, davranışlar ve tutumlar açısından birçok kuşaksal farklılıklar bulunduğunu göstermiştir. Bu sebeple eğitim dünyası mevcut eğitim strateji ve politikalarını ve iş dünyası da hâlihazırdaki işe alım stratejilerini, yeni yetenekleri firmalarında tutabilme beceri ve politikalarını, yönetim anlayışlarını gözden geçirmek zorunda kalmaktadır. Bu doğrultuda son yıllarda yapılan araştırmalarda da yer verildiği üzere etkin bir insan kaynağı ile fark yaratılabileceğini bilen kurumlar ve yöneticiler için Y kuşağını anlamak gün geçtikçe önem kazanıyor. Her kuşağın kendine özgü karakteristik özellikleri, değer yargıları ve tutumları, güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır. Çok kanallı TV ile büyüyen, interneti tanıyıp hemen adapte olabilen Y kuşağı bireylerinin hiç şüphe yok ki küreselleşmenin de etkisi ile aidiyet duygularında ve iletişim davranışlarında da değişimler gözlemlenebilmektedir.

1. Y Kuşağı ve Özellikleri

1980-2000 yılları arasında doğanlar Y Kuşağı olarak adlandırılmaktadır. Şuan en yaşlısı 36, en genci ise 16 yaşındadır. Y kuşağı olarak adlandırılan yeni nesil, geleceğin çalışanlarını ve yöneticilerini oluşturacak yeni toplum yapısını da barındırdığından dolayı son derece önemlidir. Bu kuşağın temel özellikleri ise şu şekilde sıralanabilir (Çatalkaya, 2008: Ülker, 2013)

- Çok kanallı TV ile büyümüşler, internet'i tanıyıp hemen adapte olmuşlar
- Uzun süreli sadakat göstermeyen ve kolay kolay tatmin olmayan bir yapıya sahipler
- Kendilerinde ve işvereninden beklentileri oldukça yüksek
- Eğitimin ve öğrenmenin sürekli olmasına inanıyorlar, şirket içi eğitimleri önemsiyorlar
- Sorumluluk almaya çok hevesliler ve hemen kendilerini ispat etmek istiyorlar
- Kendini ve tercihlerini rahatlıkla ortaya koyabiliyorlar, daha girişimciler
- Direkt emir almaktan ve ast olmaktan hoşlanmıyorlar
- Yüksek otorite karşısında çok rahatsız oluyorlar, daha esnek ve anlayışlı patronlar/yöneticiler istiyorlar
- Kendi fikirlerine çok önem veriyorlar ve fikirlerinin mutlaka sorulmasını istiyorlar
- İleriye dönük olarak eski kuşaklara göre daha hırslılar, çok çabuk yükselmek istiyorlar
- Statü istiyorlar, ama masaya bağlılığı ve hiyerarşiyi reddediyorlar
- Memnuniyetten, beklemekten, sabır ve şükürden hoşlanmıyorlar
- Motive edilmeyi, eğlenerek çalışmayı, emir almak yerine katılmayı arzuluyorlar

2. Vatandaşlık

TDK'nin Büyük Türkçe Sözlüğünde “vatandaş” kelimesi sadece “yurttaş” olarak tanımlanmış ve Atatürk'ün “Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz” ibaresiyle örneklendirilmiştir (Medeni Hukuk Terimleri Sözlüğü (MHTS), 2012). Yurttaş ise *Yurtları veya yurt duyguları bir olanlardan her biri, vatandaş* şeklinde tanımlanmıştır (Güncel Türkçe Sözlük (GTS), 2012). Vatandaşlığın alan yazındaki tanımlardan bazıları şöyledir:

- Vatandaşlık/Yurttaşlık, bir devleti meydana getiren asli unsurlardan (egemenlik, ülke ve ülke üzerinde yaşayan belli bir insan topluluğı) biri olan insan topluluğunu oluşturan kişiler ile devlet arasında kurulan “hukuki bağ” olarak Aybay tarafından tanımlanmaktadır (2004 ‘den Akt. Polat, 2011).
- Vatandaşlık, devletin insan ögesinin belirtilmesi için kullanılan bir deyim olarak belirtilmiş, belirli bir devletle kişi arasındaki karşılıklı hak ve yükümlülük ilişkilerini belirleyen, hukuksal bağ olarak ifade edilmiştir (Kepenekci, 2008, s. 30)
- Hukuksal bir terim olan vatandaşlık, bir kişiyi devlete bağlayan bağıdır. Bu bağ ile devletine bağlı kişiye “vatandaş” ya da “yurttaş” denir (Altunya, 2003, s. 18).

Vatandaşlıkla ilgili belirtilen tanımlamaların genelinde hukuki bir bağdan söz edilmektedir. Ancak sadece bu bağ kişiyi toplumsallaştırmaya yeterli olamaz, toplumsallaşma için bireyin etkili vatandaş davranışlarına eğilimli olması gerekir. Literatürde kişinin sahip olduğu algıya göre vatandaşlık farklı şekillerde ifade edilmektedir. Bu farklı vatandaşlık tiplerinden araştırmanın amacının açıklanmasına yönelik dört tip vatandaşlık tipi aşağıda belirtilmektedir. Bunlar;

- a) **Geleneksel vatandaş:** Vatandaş olduğunun bilincine varamamış, görevini mecburiyetten yapan, ülkesine ve milletine karşı sorumluluk almaktan uzak duran, yasaları içselleştirememiş durumdaki vatandaş tipidir (Caymaz, 2007). Bu vatandaşlar benmerkezci bir yapıya sahiptirler.
- b) **Pasif vatandaş:** Bu vatandaşlar ülkesini sever, kanunlara uyar, göreve itiraz etmez. İtaatkâr bir yapıdadır (Özmen & Er, 2012). Kanunlara ve görevine ceza merkezli yaklaşmaktadırlar. Mümkün oldukça aylıklığı tercih eder. Sivil toplum örgütlerinden uzak durmaya özen gösterir. Siyasete karşı duyarsızdırlar. Mesleki gelişime ilgilenmez.
- c) **Pasif-iyi vatandaş:** Ülke ve devlet bilinci gelişmiş, devletin kendisine yüklediğı sorumlulukları önemseyen, devletin kendisinden beklediğı davranışları isteyerek yerine getiren bireylerdir. Devletin çıkarlarını önemli görmektedirler. Bu bireyler sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını onaylar ancak içinde yer almaz. Çıkar amaçlı siyaset yürütürler. Ücretsiz ve fayda sağlayıcı mesleki gelişim faaliyetlerine katılırlar.
- d) **Etkili (Aktif) Vatandaş:** Etkin/etkili vatandaş olarak tanımlanan bu vatandaşlık, seçimlerde oy verme, bir siyasal kuruluştaki yer alma ve güncel toplumsal konularla ilgilenmeye kadar bir dizi etkinliğe etkin katılımı vurgulamaktadır. Bu pencereden bakıldığında vatandaşlık, yalnızca yasalarda yer alan hak ve sorumlulukları değil, aynı zamanda toplumun beklentilerini karşılayacak sosyal ve ahlaki davranış biçimlerini de içine almaktadır (Ersoy, 2007).

Etkili vatandaşlık, demokratik bir toplumda bireylerin vatandaşlık konumunun gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlere sahip olmasını ifade etmektedir. Bugün, sorumlu ve etkili bir vatandaşın bilgi, beceri ve değerler bağlamında sahip olması gereken temel özellikler aşağıdaki gibi ifade edilebilmektedir (NCSS, 2012):

- *Demokratik değerleri benimser ve bu değerler doğrultusunda yaşar.*
- *Vatandaşlıkla ilgili kurumlar ve siyasal süreçler hakkında bilgilidir.*
- *Karar verme ve problem çözme becerilerini etkili biçimde kullanır.*
- *Bireyin, ailenin ve toplumun yararını düşünerek sorumluluk alır.*
- *Kamu yaşamına ve toplum yaşamına aktif olarak katılım gösterir.*
- *Ulusundaki ve dünyadaki insanlar, tarihler ve gelenekler hakkında bilgilidir.*
- *Ulusal ve küresel düzeyde insanlığı etkileyen olay ve sorunların farkındadır.*
- *Sorunlara yaratıcı çözümler bulmak ve bilgisini geliştirebilmek için çeşitli kaynaklardan bilgilere ulaşır ve çeşitli bakış açılarını değerlendirir.*
- *Farklı bilgi ve görüşleri değerlendirir; farklı bakış açıları geliştirir.*
- *Bir grup içinde etkili bir biçimde işbirliği yapabilme becerisine sahiptir.*

3. Vatandaşlık Tarihçesi ve Gelişimi

Vatandaşlık kavramı, ilk olarak Antik Yunan'da ortaya çıkan ve zaman içerisinde değişip gelişerek tüm dünyaya yayılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Gündüz & Gündüz, 2002, s. 10). Antik Yunan Dönemi'nde Platon'a göre iyi yurttaş sosyal ve siyasal sisteme saygılı olan, yasalara uyan ve özdenetimini sağlayan kişidir. Antik Roma Dönemi'nde yurttaşlık, görevler ve haklar modeliyle oluşturulmuş bir olgudur (Donald, 2012, s. 157-160).

Geçmişten günümüze temel noktaları ile ele alınmaya çalışılan yurttaşlık kavramının dönemler içerisinde anlamsal farklılıklar taşıdığı bir gerçektir. Geçmiş dönemde ulus devlet modeli içinde anlam kazanmış olan yurttaşlık kavramı, günümüzde giderek bu içeriğinden uzaklaşmaya başlamış ve farklılıkları da içerisine alacak biçimde sivilleşme eğilimi gösterir olmuştur (Turner, 2012, s.108). Bu durumun gerçekleşmesinin arkasında yatan sebeplere bakılacak olursa, bunların başında küreselleşme olgusunun geldiği açıkça söylenebilir (Gündüz & Gündüz, 2002, s. 6). Çünkü küreselleşmeyle beraber, ulus devletin sorgulanır olması, onun içinde vücut bulan yurttaşlık kavramının taşıdığı anlamlara da yansımış ve bu da kavramın yeni anlamlar kazanmasına yol açmıştır. Buna karşın, her ne kadar ulus devleti aşma projeleri hayata geçirilmeye çalışılıyor olsa da, bugün ulus devlet sistemi siyasal arenada varlığını sürdürebilen önemli bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu anlamda yaşanan mücadele yurttaşlığın kilit rol oynamaya devam etmesini sağlamaktadır (Ateş, 2008).

4. İnternet

İnternet ilk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde 1960'lı yıllarda güvenli bir askeri haberleşme sağlamak amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Zamanla diğer devlet kurumlarında da

kullanılmaya başlayan internet, kişisel bilgisayarların yayılmasıyla 20. Yüzyılın sonlarına doğru Avrupa’da sivil amaçlı kullanılmaya başlamıştır (Akter, 2009, s. 93-94).

İnternet ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte diğer kitle iletişim araçları arasında da bir kaynaşma meydana gelmiş ve özellikle cep telefonları ile diğer kitle iletişim araçları arasında yakınlaşma sonucunda cep telefonu üzerinden e-posta okumak, web sayfalarına erişim gibi durumlar ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelere hız veren süreç Web 2.0 olarak adlandırılan ikinci nesil internet hizmetlerinin uygulanmaya başlamasıdır. Web 2.0, ağ kullanıcılarının etkinliğini artırmış, ağ üzerinde bireylerin etkileşimde bulunmasına kullanıcıların içerik oluşturmaya imkan sağlamış ve kullanıcılar ağ üzerinde içerik tüketen konumdan içerik üreten konuma gelmiştir. (Mavnacıoğlu, 2009, s. 63-64)

5. Sosyal Medya (Sosyal Ağ) Vatandaşlığı

İnternetteki vatandaşlık algısı konusunda yapılan araştırmalarda “sanal vatandaşlık” veya “dijital vatandaşlık” kavramları dikkat çekmektedir. Sanal vatandaşlık, internet ortamında yapılan aktiviteler (banka, öğrenci işleri, alışveriş veya ilgi duyulan site aktiviteleri) olarak kabul edilmektedir (Dikme, 2013). Sosyal medya vatandaşlığı ise oluşturulan kimlikle yapılan aktivitelerin genel karakteri olarak ifade edilebilmektedir.

Sosyal medya tüm dünyadaki bireyler arasında bir iletişim aracı olarak kabul edilmekte ve git gide daha yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Literatür de kelebek etkisi olarak kabul edilen olgu sosyal medya faktörünün devreye girmesiyle daha da fazla kanat çırpmaya başlamıştır. Az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerde yaşayan bireyler sosyal medya sayesinde gelişmiş ülkelerdeki refah ve demokrasi seviyesini öğrenme ve bu yolla kendi ülkelerinde de adım atma yoluna gitmektedirler. Refah, demokrasi ve özgürlükler alanında problem yaşayan ülkelerde bu durumun son yıllarda ciddi problemleri ortaya çıkardığı görülmektedir. Özellikle son birkaç yıl içinde Arap ülkelerinde meydana gelen organize protesto hareketlerinde (ayaklanmalarda), sosyal medyanın ciddi rolünün olması durumun önemini ortaya koymaktadır.

Kullanıcılarla mesajlaşırken eş zamansızlık ve mekânsızlık (Kırık, 2012, s. 93) gibi avantajlarının yanında, iletişimin görünürlüğü ve çoklu ortamlarda da kullanımının kolay olması, gelecekte eğitimde kullanılabilir bir kapasiteye sahip olduğunun açık bir göstergesidir (Genç, 2010, s. 242). Mobil iletişim araçlarının yaygınlaşması ile sosyal medya kullanıcılarının sayısı da artış göstermektedir. Kullanıcılar gündelik rutinleri yaparken; çevirim içi olarak sosyal medyada bulunma imkânına sahiptirler (Tektaş, 2014, s. 867). Dolayısıyla bu kadar sık ve anlık kullanılan sosyal medyada kullanıcılar kendi vatandaşlık algısını oluşturabilmektedirler.

Günümüz dünyasında iyi bir vatandaşlık algısı yanına, iyi bir sosyal medya vatandaşlık algısı da rahatça eklenebilir. Çünkü bireyler arası iletişim, bilgi ve bilgi aktarımı dijital araçlar vasıtasıyla internet ortamında daha çok sosyal medya vasıtasıyla gerçekleşmeye başlamıştır (Çelik, 2012). Bu da sadece sosyal hayatta değil; sosyal hayattaki kadar etki yaratabilecek sosyal medyada, bilinçli, güvenli ve etkin hareket etme gerekliliği sonucunu ortaya çıkarmıştır (Özmen & Er, 2012, s. 148-151). İyi bir sosyal medya vatandaşının sahip olacağı özellikler; bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken doğruluğunu eleştirebilmesi; sergilediği davranışların etik sonuçlarının farkında olabilmesi; teknolojiyi başkalarına zarar vermeyecek şekilde kullanabilmesi; yaptığı paylaşımlarında ve işbirliğinde doğru tutumu sergilemesi ve başkalarını da bu yönde teşvik etmesi olarak ifade edilebilmektedir (Çubukçu & Bayzan, 2013, s. 148).

6. Yöntem

Y kuşağı bireylerinin vatandaşlık ve sosyal medya vatandaşlık algısının farklı değişkenlerce incelenmesine yönelik olarak yapılan bu araştırmanın evrenini, Türkiye’de yaşayan tüm Y kuşağı bireyleri oluşturmaktadır. Araştırmamızın örneklemini ise Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde eğitim görmekte olan 301 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan 345 anket sağlık çalışanlarına dağıtılmış, toplanan anketlerin ancak 301 tanesinin değerlendirmeye uygun olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada daha önce başka araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçekler kullanılmış olup, bu ölçekleri bazıları doğrudan, bazıları ise Prof. Dr. Mustafa TAŞLIYAN tarafından güvenilirlik ve geçerlilikleri test edilip revize edilerek kullanılmıştır. Araştırma toplam 3 bölüm ve 2 ölçekten oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan ölçekler;

1- Sosyal Medya Vatandaşlık Algısı Ölçeği

2- Vatandaşlık Algı Ölçeği

Hazırlanan anket formu 3 bölüm ve 131 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölüm, çalışanların demografik özellikleri hakkında tanıtıcı verilere yönelik soruları içermektedir. İkinci bölüm, sosyal medya vatandaşlık ölçeği ve üçüncü bölüm ise vatandaşlık algı ölçeğinden oluşmaktadır. Bu bölümdeki sorular 5’li Likert ölçeğine göre tasarlanmıştır. Bu sisteme göre ifadeler “Hiç Katılmıyorum (1)”, “Katılmıyorum (2)”, “Kararsızım (3)”, “Katılıyorum (4)” ve Kesinlikle Katılıyorum (5)” şeklinde ölçeklendirilmiştir.

6.1. Ankete Katılan Bireylerin Demografik Özellikleri

Tablo 1: Ankete Katılan Y Kuşağı Bireylerinin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Sayı	%	Demografik Özellikler	Sayı	%
Cinsiyet			Yaşınız		
Bay	111	36,9	18-19	37	12,3
Bayan	190	63,1	20-21	105	34,9
			22-23	110	36,5
			24 +	47	15,6
Yaşadığınız Yer			Doğduğunuz Yer		
Köy	28	9,3	Köy	31	10,3
Kasaba	9	3,0	Kasaba	8	2,7
İlçe	47	15,8	İlçe	88	29,2
İl	56	18,8	İl	96	31,9
Büyükşehir	158	52,5	Büyükşehir	78	25,9

Fakülteniz			Bölümünüz		
İİBF	270	89,7	İşletme	147	48,8
Fen Edebiyat Fak.	31	10,3	İktisat	52	17,3
			Kamu Yönetimi	46	15,3
			Uluslar arası İlişkiler	26	8,6
			Matematik	30	10,0
Sınıfınız			Not Ortalamanız		
1	100	33,2	1,00 – 2,00	84	27,9
2	37	12,3	2,01 – 2,50	117	38,9
3	83	27,6	2,51 – 3,00	53	17,6
4	81	26,9	3,00 +	17	5,6
Aldığınız Eğitimin Kariyer Hedefinizle İlgisi Var mı?			İnterneti Aktif Kullanır mısınız?		
Evet	261	86,7	Evet	283	94,0
Hayır	40	13,3	Hayır	18	6,0
İnterneti Ne Sıklıkla Kullanıyorsunuz?			Sosyal Medyada Geçirdiğiniz Günlük Ortalama Süre?		
Her gün	276	91,7	0-1 saat	52	17,3
Haftada 1-2 gün	10	3,3	1-2 saat	93	30,9
Haftada 3-5 gün	14	4,7	3-4 saat	100	33,2
Ayda 1-2 gün	1	0,3	5-6 saat	38	12,6
			7 saat ve üzeri	18	6,0
Mobil İnternet Paketiniz Var mı?			Evde İnternet Bağlantınız Var mı?		
Evet	226	75,1	Evet		
Evet, İhtiyaç Duyduğumda	59	19,6	Hayır	191	63,5
Hayır	16	5,3		108	35,9
Ailenizin Ortalama Aylık Geliri?			Ortalama Aylık Harcamanız?		
0- 1300	55	18,3	0-400	90	29,9
1301- 2000	97	32,2	401-500	75	24,9
2001- 3000	77	25,6	501-600	42	14,0
3001- 4000	28	9,3	601-700	18	6,0
4001 +	25	8,3	700 +	60	19,9

Anketimize katılan 300 Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi öğrencisinin verdikleri cevaplara göre demografik özelliklerine bakacak olursak; Ankete katılan bireylerin %36,9'su (111 kişi) bay, %63,1'i ise (190 kişi) bayandır. Katılımcı bireylerin %12,3'ü (37 kişi) 18-19 yaş aralığı, %34,9'u (105 kişi) 20-21 yaş aralığı, %36,5'i (110 kişi) 22-23 yaş aralığı ve %15,6'sı (47 kişi) 24 yaş ve üzerindeki bireylerden oluşmaktadır. Bireylerin %10,3'ü (31 kişi) köyde, %2,7'si (8 kişi) kasabada, %29,2'si (88 kişi) ilçede, %31,9'u (96 kişi) il merkezinde ve %25,9'u (78 kişi) büyükşehirde doğmuştur. Aynı grup bireylerin %9,3'ü (28 kişi) köyde, %3'ü

(9 kişi) kasabada, %15,8'i (47 kişi) ilçede, %18,8'i (56 kişi) il merkezinde ve %52,5'i (158 kişi) büyükşehir de yaşamaktadır. Ankete katılan bireylerin %89,7'si (270 kişi) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde, %10,3'ü (31 kişi) ise Fen Edebiyat Fakültesinde eğitim görmektedir. Aynı grup bireylerin %48,8'i (147 kişi) İşletme, %17,3'ü (52 kişi) İktisat, %15,3'ü (46 kişi) Kamu Yönetimi, %8,6'sı (26 kişi) Uluslar arası İlişkiler ve %10'u (30 kişi) Matematik Öğretmenliği bölümünde eğitim görmektedir. Eğitim gören katılımcı bireylerin %33,2'si (100 kişi) birinci sınıf, %12,3'ü (37 kişi) ikinci sınıf, %27,6'sı (83 kişi) üçüncü sınıf ve %26,9'u (81 kişi) dördüncü sınıf öğrencisidir. Bu bireylerin %27,9'u (84 kişi) 1,00 – 2,00 düzeyinde, %38,9'u (117 kişi) 2,01 – 2,50 düzeyinde, %17,6'sı (53 kişi) 2,51 – 3,00 düzeyinde ve %5,6'sı 17 kişi 3,01 ve üzeri düzeyde genel ağırlıklı not ortalamasına sahiptir. Katılımcı öğrencilerin “interneti aktif olarak kullanır mısınız?” sorusuna verdikleri cevaplar doğrultusunda öğrencilerin %94'ü (283 kişi) Evet yanıtını verirken, %6'sı (18 kişi) Hayır yanıtını vermiştir. Aynı bireylerin “interneti ne sıklıkla kullanıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar ise bir önceki soruyla paralellik göstermekte olup yanıtların oranları şu şekildedir: %91,7'si (276 kişi) Her gün, %3,3'ü (10 kişi) Haftada bir iki gün, %4,7'si (14 kişi) Haftada 3-5 gün yanıtını vermiştir. Sosyal medyada geçirilen günlük ortalama süreye bakılırsa; bireylerin %17,3'ü (52 kişi) 0-1 saat, %30,9'u (93 kişi) 1-2 saat, %33,2'si (100 kişi) 3-4 saat, %12,6'sı (38 kişi) 5-6 saat ve %6'sı (18 kişi) 7 saat ve üzeri zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir. Katılımcı bireylerin %75,1'i (226 kişi) sürekli mobil internet paketine sahip iken, %19,6'sı (59 kişi) ihtiyaç duydukları zaman paket satın aldıklarını belirtmiş ve %5,3'ü (16 kişi) mobil internet paketine sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Son olarak katılımcı bireylerin %63,5'i (191 kişi) evlerinde internet bağlantısı olduğunu belirtirken, %35,9'u (108 kişi) evlerinde internet bağlantısı olmadığını belirtmiştir.

6.2. Ankette Kullanılan Ölçek Değişkenlerine Ait Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Anketimizde kullanılan ölçek soruları Utku (2015) sınıflandırılmasından uyarlanarak hazırlanmıştır.

Tablo 2: Güvenilirlik Analizi

Ölçek Adı	Toplam Faktör Sayısı	Cronbach's Alpha
Sosyal Medya Vatandaşlık Algısı	55	,922
Vatandaşlık Algısı	38	,915

Sosyal Bilimlerde uygulanan testler için hesaplanan güvenilirlik katsayısının 0,70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için genel olarak yeterli görülmektedir. Çalışma anketinde kullanılan ölçek formlarının güvenilirlik (Cronbach's Alpha) değerlerine baktığımız zaman ölçeklerin 0,70 barajının üzerinde oldukları ve oldukça güvenilir olduklarını söylenebilir (Seçer, 2013).

6.3. Ankete Katılan Y Kuşağı Bireylerinin Sosyal Medya Araçlarının Kullanım Sıklıkları

Ankete katılan Y kuşağı bireylerinin sosyal medya araçlarının kullanım sıklıklarına göre ortalamalarına bakılacak olursa; bireylerin en çok Instagram uygulamasını kullanmaktadır. Bu uygulamayı Whatsapp ve Facebook uygulaması takip etmekte iken, y kuşağı bireyleri en az sıklıkta Snapchat uygulamasını kullanmakta olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3: Sosyal Medya Araçlarının Kullanım Sıklıkları

Sosyal Medya Aracı	Ortalama	Standart Sapma
Instagram	1,292	1,18
Whatsapp	1,252	0,85
Facebook	1,152	1,09
Youtube	0,953	1,16
Twitter	0,554	1,06
Swarm	0,541	1,09
Snapchat	0,534	1,05
Wikipedia	0,365	0,93

6.4. Ankete Katılan Y Kuşağı Bireylerinin İnternetteki Aylık Ortalama Harcama Düzeyleri

Tablo 4: İnternetteki Aylık Ortalama Harcama Düzeyleri

Harcama Kalemi	Ortalama	Standart Sapma
Alışveriş	22,72	64,48
Fatura Ödemeleri	19,01	56,88
Eğitim Harcamaları	16,09	49,40
Şans Oyunları	2,95	22,77
Vergi Ödemeleri	0,68	6,67

Ankete katılan Y kuşağı bireylerinin internetteki aylık ortalama harcama düzeyleri incelendiğinde bireylerin en çok harcamayı alışveriş yapmak amacıyla kullandığı görülürken, bu değişkeni fatura ödemeleri ve eğitim harcamaları takip ederken, en son sırayı vergi ödemeleri almıştır.

6.5. Cinsiyet Bağlamında Vatandaşlık Algısı ve Sosyal Medya Vatandaşlık Algısına İlişkin Bulgular

Tablo 5: Vatandaşlık Algı Ölçeğinin Cinsiyete İlişkin T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X(ortalama)	Ss	T	Df	P
Bay	111	3,6229	,59116	-,574	299	,566
Bayan	190	3,6600	,51052			

Test sonuçlarına göre vatandaşlık algısı cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 6: Sosyal Medya Vatandaşlık Algı Ölçeğinin Cinsiyete İlişkin T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X(ortalama)	Ss	T	Df	P
Bay	111	3,3883	,56788	,510	298	,611
Bayan	189	3,3553	,52520			

Test sonuçlarına göre sosyal medya vatandaşlık algısının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

6.5. İnterneti Aktif Kullanma Bağlamında Vatandaşlık Algısı ve Sosyal Medya Vatandaşlık Algısına İlişkin Bulgular

Tablo 7: Vatandaşlık Algı Ölçeğinin İnternetin Aktif Kullanımına İlişkin T-Testi Sonuçları

Aktiflik Durumu	N	X(ortalama)	Ss	T	Df	P
Evet	283	3,6338	,54326	-1,599	299	,111
Hayır	18	3,8435	,47431			

Test sonuçlarına göre vatandaşlık algısının internetin aktif kullanımı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Tablo 8: Sosyal Medya Vatandaşlık Algı Ölçeğinin İnternetin Aktif Kullanımına İlişkin

T-Testi Sonuçları

Aktiflik Durumu	N	X(ortalama)	Ss	T	Df	P
Evet	282	3,3669	,54533	-,082	298	,935
Hayır	18	3,3777	,47519			

Test sonuçlarına göre sosyal medya vatandaşlık algısının internetin aktif kullanımı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

6.6. Ankete Katılan Bireylerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Çapraz Tablo Analizleri

Tablo 9: Yaş ve Ulusal Gündemi Takip Ederim Değişkenleri Arasındaki Çapraz Tablo

		Ulusal Gündemi Takip Ederim				
K.Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	K.Katılıyorum	Toplam	

Yaşınız						
18-19	1	1	13	14	8	37
20-21	6	11	33	31	23	104
22-23	4	7	13	50	35	109
24 +	1	4	8	15	18	46
Toplam	12	23	67	110	84	296

P: ,002

Korelasyon testi sonuçlarına göre; yaş ve ulusal gündemi takip ederim değişkenleri arasındaki ilişkide istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır($p<0,05$). Analiz sonuçları incelendiğinde; bireylerin yaş düzeyleri arttıkça ulusal gündemi takip etme oranlarının da artış gösterdiği gözlemlenmektedir.

Tablo 10: Yaş ve Küresel Sorunlarla Yakından İlgilenirim Değişkenleri Arasındaki Çapraz Tablo

	Küresel Sorunlarla Yakından İlgilenirim					Toplam
	K.Katılmıyoru m	Katılmıyoru m	Kararsız m	Katılıyoru m	K.Katılıyoru m	
Yaşınız						
18-19	1	1	16	13	6	37
20-21	8	20	33	25	19	105
22-23	5	6	25	46	28	110
24 +	1	3	16	12	14	46
Toplam m	15	30	90	96	67	298

P: ,006

Korelasyon testi sonuçlarına göre; yaş ve küresel sorunlarla yakından ilgilenirim değişkenleri arasındaki ilişkide istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır($p<0,05$). Analiz sonuçları incelendiğinde; ulusal gündemi takip ederim sonucuna paralel olarak bireylerin yaş düzeyleri arttıkça küresel sorunlarla yakından ilgilenme konularında da artış gösterdiği gözlemlenmektedir.

Tablo 11: Cinsiyet ve Profil Bilgilerim Doğrudur Değişkenleri Arasındaki Çapraz Tablo

	Profil Bilgilerim Doğrudur					Toplam
	K.Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	K.Katılıyorum	
Cinsiyetiniz						
Bay	8	9	12	33	49	111
Bayan	8	5	7	67	100	187
Toplam	16	14	19	100	149	298

P: ,016

Korelasyon testi sonuçlarına göre; cinsiyet ve profil bilgilerim doğrudur değişkenleri arasındaki ilişkide istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır($p<0,05$). Analiz sonuçları incelendiğinde; oransal olarak incelendiği takdirde bayanların profil bilgilerinin doğruluğu konusunda daha net oldukları gözlemlenmektedir

Tablo 12: Cinsiyet ve İnsanlarla İletişim Kurarken Menfaatlerime Öncelik Veririm Değişkenleri Arasındaki Çapraz Tablo

	İletişim Kurarken Menfaatlerime Öncelik Veririm					Toplam
	K.Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	K.Katılıyorum	
Cinsiyetiniz						
Bay	20	26	24	21	20	111
Bayan	56	45	43	26	18	188
Toplam	76	71	67	47	38	299
						P: ,005

Korelasyon testi sonuçlarına göre; cinsiyet ve iletişim kurarken menfaatlerime öncelik veririm değişkenleri arasındaki ilişkide istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır($p<0,05$). Analiz sonuçları incelendiğinde; oransal açıdan erkeklerin kadınlara oranla daha fazla menfaate öncelik verdikleri gözlemlenmektedir.

Tablo 13: Mobil İnternet Paketi ve Harcama Düzeyi Değişkenleri Arasındaki Çapraz Tablo

	Harcama Düzeyiniz					Toplam
	0-400	401-500	501-600	601-700	700 +	
Mobil Paket						
Evet	54	58	37	16	52	217
Evet, ihtiyaç duyduğumda	30	13	4	1	5	53
Hayır	6	4	1	1	3	15
Toplam	90	75	42	18	60	285
						P: ,000

Korelasyon testi sonuçlarına göre; Mobil internet paketiniz var mı ve ortalama aylık harcama düzeyiniz değişkenleri arasındaki ilişkide istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır($p<0,05$). Analiz sonuçları incelendiğinde; harcama düzeyleri arttıkça bireylerin mobil internet paketi satın alma sıklıklarının arttığını görmekteyiz.

Tablo 14: İnterneti Aktif Olarak Kullanır mısınız ve Mobil İnternet Paketiniz var mı Değişkenleri Arasındaki Çapraz Tablo

	Mobil İnternet Paketiniz Var mı?			Toplam
	Evet	Evet, ihtiyaç duyduğumda	Hayır	
İnterneti Aktif Olarak Kullanır mısınız?				
Evet				
Hayır	216	53	14	283

	10	6	2	18
Toplam	226	59	16	301
P: ,045				

Korelasyon testi sonuçlarına göre; Mobil internet paketiniz var mı ve interneti aktif olarak kullanır mısınız değişkenleri arasındaki ilişkide istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır($p<0,05$). Analiz sonuçları incelendiğinde; aktif olarak internet kullanan bireylerin mobil internet paketine de sahip oldukları gözlemlenmektedir.

Tablo 15: İnterneti Ne Sıklıkla Kullanıyorsunuz ve Sosyal Medya Sitelerinde Geçirdiğiniz Günlük Ortalama Süre Değişkenleri Arasındaki Çapraz Tablo

	Sosyal Medya Sitelerinde Geçirdiğiniz Günlük Ortalama Süre					Toplam
	0-1 saat	1-2 saat	3-4 saat	5-6 saat	7 saat +	
İnternet Kullanım Sıklığı	36	92	93	37	18	276
Her gün	7	1	1	1	0	10
Haftada 1-2 Gün	8	0	6	0	0	14
Haftada 3-5 Gün	1	0	10	0	0	1
Ayda 1-2 Gün						
Toplam	52	93	100	38	18	301

P: ,000

Korelasyon testi sonuçlarına göre; interneti ne sıklıkta kullanıyorsunuz ve sosyal medya sitelerinde geçirdiğiniz ortalama süre değişkenleri arasındaki ilişkide istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır($p<0,05$). Analiz sonuçları incelendiğinde; bireylerin internet kullanım sıklıkları ile sosyal medya sitelerinde geçirdikleri günlük ortalama sürenin paralellik gösterdiği görülmektedir.

7. Sonuç ve Öneriler

Y kuşağı olarak tanımlanan ve bugün 35’li yaşlarında olan bireylerin bir kısmı eğitim hayatına devam etmekte bir kısmı ise iş hayatına girmiş bulunmaktadır. Günümüz toplumunda bireylerin algılarını etkileyen faktörler de hızla değişmektedir. Bu kuşağın temel özellikleri göz önüne alındığında başta iletişim, teknoloji, özgürlükler konuları olmak üzere birçok konuya olan bakış açıları sınıf arkadaşları, sosyal çevreleri ve aile bireylerince etkilenmekte ve bu bakış açıları önceki nesillere göre farklılık göstermektedir.

Bu çalışmada, Y kuşağının Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde farklı bölümlerde eğitim gören 301 bireye yapılan bir uygulamayla sosyal medya vatandaşlık algısı ve vatandaşlık algılarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde, ankete katılan bireylerin en sık kullandığı sosyal medya aracı Instagram uygulaması olurken, bu uygulamayı Whatsapp ve Facebook uygulamaları takip etmekte iken son sırayı Snapchat uygulamasının

aldığı görülmektedir. Aynı grup katılımcı bireylerin internetteki ortalama aylık harcama düzeyleri incelendiğinde, bireyler en çok alışveriş için internette harcama yaparken en az vergi ödemeleri için harcama yaptıkları görülmektedir.

Test sonuçlarına göre vatandaşlık algısı ve sosyal medya vatandaşlık algısı cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenirken aynı şekilde vatandaşlık algısı ve sosyal medya vatandaşlık algısının internetin aktif kullanımını değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Ankete katılan bireylerin sosyal medya vatandaşlık ve vatandaşlık algısının okudukları bölümleri, sınıfları, doğdukları ve yetiştikleri yer değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Bireylerin yaş düzeyleri arttıkça ulusal gündemi takip etme oranlarının da artış gösterdiği gözlemlenirken, aynı bireylerin küresel sorunlarla da yakından ilgilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bayanların profil bilgilerinin doğruluğu konusunda erkeklere oranla daha net oldukları gözlemlenirken erkeklerin ise kadınlara oranla insanlarla iletişime geçerken menfaatlerine daha fazla önem verdikleri gözlemlenmektedir.

Araştırma örneklemini Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde öğrenim gören öğrenciler olup bölge ya da Türkiye geneli sonucu yansıtması amacıyla daha geniş ve homojen bir örneklem üzerinde yeniden yapılabilir. Araştırma bulguları sadece Y kuşağı bireylerinin belirli bir zaman dilimindeki durumlarını ortaya koyan kesitsel bir çalışmanın sonucudur. Dolayısıyla toplumsal ve teknolojik gelişmeler farklı zamanlarda farklı bulguların ortaya çıkmasına sebep olabilecektir.

Kaynakça

- AKTER, T. (2009). *Merkeziyetsiz medya: internet ve etik*. Fırat Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Elazığ: Karınca Yayınları.
- ALBAYRAK, A. ve ÖZKUL, E. (2013). Y kuşağı Turistlerin Destinasyon İmaj Algıları Üzerine Bir Araştırma International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish or Turkic, 8(6), ss.15-31.
- ATEŞ, E. (2008). *Kimlik Ve Yurttaşlık Tartışmalarında Avrupa Kimliği Ve Avrupa Birliği Yurttaşlığı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- CAYMAZ, B. (2007). *Türkiye'de vatandaşlık; Resmi ideoloji ve*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- ÇATALKAYA, C.,(2008). “Y kuşağı ve İnsan Kaynakları”, 12.4.2008, Erişim tarihi: 14.04.2016 <http://www.yetenekvekariyer.com/y-kusagi-ve-insan-kaynaklari/>
- ÇELİK, İ. (2012). *Öğretmen adaylarının sosyal ağ (Facebook) kullanımlarının incelenmesi*. Konya: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- ÇUBUKÇU, A., & BAYZAN, Ş. (2013). Türkiye'de Dijital Vatandaşlık Algısı ve Bu Algıyı İnternetin Bilinçli, Güvenli ve Etkin Kullanımı ile Artırma Yöntemleri. *Middle Eastern&African Journal of Educational Research*(5), s. 148-174.
- DİKME, G. (2013). *Üniversite öğrencilerinin iletişimde ve günlük hayatta sosyal medya kullanım alışkanlıkları: Kadir has üniversitesi örneği*. İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- DONALD, J. (2012). Vatandaş ve Kent Aylağı. K. AYŞE içinde, *Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara* (C. CEMGİL, Çev., 2 b., s. 140-167). İstanbul: Metis Yayınları.
- GENÇ, Z. (2010). Web 2.0 Yeniliklerinin Eğitimde Kullanımı: Bir Facebook Eğitim Uygulama Örneği. *Akademik Bilişim '10 - XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* (s. 237-242). Muğla: Muğla Üniversitesi.
- GÜNDÜZ, M., & GÜNDÜZ, F. (2002). *Yurttaşlık Bilinci*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- KARA, C., ŞİMŞEK, U., & TOPKAYA, Y. (2012). Aktif Vatandaşlık Eğitiminin Sosyal Bilgiler Programındaki Yeri. *Zeitschrift die Welt der Türken Journal of World of Turks*, III(4), 149-150.
- KEPENEKÇİ, Y. K. (2008). *Eğitimciler için İnsan Hakları ve Vatandaşlık*. Ankara: Ekinoks Yayınları.
- KIRIK, A. M. (2012). Arap Baharı Bağlamı'nda Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 87-98.
- ÖZMEN, C., & ER, H. (2012). Sanal Ortamda Vatandaşlık. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, I(1), 204-216.
- POLAT, E. G. (2011). Osmanlı'dan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı. *Ankara Baro Dergisi*(3), 127-157.
- ÖZMEN, C., & ER, H. (2012). Sanal Ortamda Vatandaşlık. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, I(1), 204-216.
- ERSOY, A. F. (2007). *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*. Eskişehir: Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- MAVNACIOĞLU, K. (2009). *İnternette kullanıcıların oluşturduğu ve dağıttığı içeriğin etik açıdan incelenmesi: sosyal medya örnekleri*. Fırat Üniversitesi. Elazığ: İletişim Fakültesi.
- NCSS. (2012, 08 02). *National Council for The Social Studies*. Retrieved from www.socialstudies.org: <http://www.socialstudies.org/positions/effectivecitizens/> adresinden 16/04/2016 tarihinde alınmıştır.
- SEÇER, İ., 2003. SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi, Anı Yayıncılık, Ankara.
- TEKTAŞ, N. (2014, Mart). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Ağları Kullanımlarına Yönelik Bir Araştırma. *Tarih Okulu Dergisi*(17), 851-870.
- TSİ. (2011, Nisan 02). *Doğuş Yayın Grubu*. Nisan 16, 2016 tarihinde NTV Haber Sitesi: <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25198774> adresinden alındı
- TURNER, B. (2012). Bir Vatandaşlık Kuramının Ana Hatları. A. KADIOĞLU içinde, *Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara* (C. CEMGİL, Çev., 2 b., s. 107-139). İstanbul: Metis Yayınları.
- UTKU, M. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Vatandaşlık ve Sosyal Medya Vatandaşlık Algısının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Erzincan: Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi

YAŞAM DOYUMU İÇİN NE YAPMAMALIYIM?

Mehmet ASLAN¹, Şahin KESİCİ²

Özet

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin erken dönem uyumsuz şemalarının yaşam doyumlarını anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığını belirlemektir. Üniversite öğrencilerinin erken dönem uyumsuz şemalarından hangilerinin yaşam doyumunu yordadığı tespit edilirse, öğrencilerin yaşam doyumlarını ile ilişkili erken dönem uyumsuz şemaları yaşam doyumları üzerindeki olumsuz etkileri ile ilgili öneriler geliştirilebilir. Araştırma ilişkisel tarama modelinde yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 390 (74.4%) kız ve 134 (25.6%) erkek olmak üzere toplam 524 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında, Diener, Emmons, Larsen ve Griffın (1985) tarafından geliştirilen ve Türk kültürüne, Durak, Şenol-Durak ve Gençöz (2010) uyarlanan “Yaşam Doyumu Ölçeği” ve Young (2004) tarafından geliştirilen ve Türk kültürüne, Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır (2009) uyarlanan “erken dönem uyumsuz şemalar Ölçeği” kullanılmıştır. Bu araştırmayla elde edilen sonuçlara göre; kusurluluk, karamsarlık ve onay arayıcılık erken dönem uyumsuz şemalar yaşam doyumunu yordamaktadır. Bu nedenle üniversite öğrencilerinin yaşam doyum düzeylerini artırmak için, öğrencilerin benlik saygıları, özgüvenleri artırılabilir ve onay arayıcılığın olası olumsuz etkileri ile ilgili farkındalık oluşturulabilir.

Anahtar Kelimeler: Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Yaşam Doyumu

WHAT SHOULD NOT I DO FOR LIFE SATISFACTION?

Abstract

The aim of this study is to investigate whether university students' early maladaptive schemas predict their life satisfaction at a significant level. If early maladaptive schemas, which predict university student's life satisfaction, are identified, then suggestions can be developed on negative impact of early maladaptive schemas upon student's life satisfaction. The investigation sample is made up of 390 female (74.4%) and 134 male (25.6%) in total 524 university students. As data collecting tools “Life Satisfaction Scale” developed by Diener, Emmons, Larsen and Griffın (1985) and adopted to Turkish culture by Durak and colleagues (2010) and “Early Maladaptive Schemas Scale” developed by Young (2004) and adapted to Turkish culture by Soygüt, Karaosmanoğlu, and Çakır (2009) were used. According to research results imperfection, pessimism, and approval seeking of early maladaptive schemas predict one's life satisfaction. Therefore to enhance students' life satisfaction, student's self-respect and self-confidence can be improved and awareness related to possible negative influence of approval seeking behavior can be created among university students.

Keywords: life satisfaction, schemas, early maladaptive schemas

¹ Öğr. Gör. Zirve Üniv. Eğitim Fak. PDR Anabilim Dalı

² Prof. Dr. N.E. Üniv. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. PDR Anabilim Dalı

Giriş

Her insan mutlu olmak, yaşamdan doyum sağlamak için çaba gösterirler. Ama bazı insanlar az çaba gösterir, bazı insanlarda fazla çaba gösterir. Bireyin doğumundan ölümüne kadar olan bu yaşam sürecinde birey yaşam sürecinin hangi kesitinde olursa olsun, yaşam doyumunu için ne yapabilirim? Sorusunu kendisine sorması gerekmektedir. Bu çalışma ile yaşam sürecindeki kesit olarak üniversite öğrencilerine yaşam doyumunu için ne yapılmalı sorusuna cevap bulmak için üniversite öğrencilerinin erken dönem uyumsuz şemalarının yaşam doyumunu yordayıp yordamadığı sorusuna cevap bulabilmemiz için erken dönem uyumsuz şemaların bireydeki gelişimi a bani ve yaşam doyumunu üzerindeki etkilerini analiz etmek için erken dönem uyumsuz şemalarla ilgili bilgi vermekte fayda vardır.

Erken dönem uyumsuz şemalar, bireylerin doğumlarından itibaren gelişim süreçlerinin erken dönemlerinde başlayan ve hayatları boyunca tekrarlanan yıkıcı duygusal ve bilişsel örüntülerin yer aldığı süreçlerdir. Şemalar hem çocuklukta psikolojik ihtiyaçların karşılanmaması ya da yetersiz bir şekilde sağlıklı olmayan yollardan karşılanmaya çalışıldığı hem de ebeveynlerin cezalandırıcı, küçümseyici ve kusur bulucu tutumlarından dolayı kaynaklanan ya da tetiklenen olumsuz bilişsel örüntülerdir (Young, 2002). Aynı zamanda erken dönem uyumsuz şemaları, otomatik olarak ortaya çıkan, katı olması ve değişime karşı direnç göstermesi sayesinde insan yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir (Riso ve ark., 2006; Young ve Flanagan, 1998; Young, 1999; Young, 2002; Young ve Brown, 2003; Young, Klosko ve Weishaar, 2003).

Üniversite öğrencilerinin yaşamdan doyum sağlayabilmeleri için; dayanıksızlık, karamsarlık, kuşkuculuk, terk edilme, cezalandırıcılık, sosyal izolasyon, duygusal yoksunluk, duyguları bastırma, kendini feda, iç içelik, başarısızlık, bağımlılık, boyun eğcilik, haklılık, yetersiz özdenetim, yüksek standartlar ve onay arayıcılık erken dönem uyumsuz şemalarını tetikleyen ortamlardan uzaklaşmaları, psikolojik ihtiyaçlarını sağlıklı yollardan karşılamaları gerekmektedir (Young ve Flanagan, 1998; Young, 1999; Young, 2002; Young ve Brown, 2003; Young ve ark., 2003).

Yaşam doyumunu, bireyin kendi belirlediği bir takım kriterlere göre yaşamın kalitesi hakkında genel değerlendirmesidir (Ünal ve Şahin, 2013). Yaşam doyumunu insanın kendi yaşamında bir bütün olarak ailesinden, arkadaş, çevresinden ve içinde yaşadığı yaşam alanlarından hoşnutluk derecesi ve bunlarla ilgili ortaya koyduğu genel bilişsel yorumlamalardır (Çivitçi, 2009). Yaşam doyumunun birçok olumlu özelliklerinden biri de bireyin öznel iyi olmasının bilişsel bir bileşeni olmasıdır. Yaşam doyumunu aynı zamanda insanın kendine yüklediği bir takım kriterler ve hayat koşullarını değerlendirisi arasındaki kıyaslamaları, böylelikle hayatı hakkında bir takım değerler biçmesini içermektedir (Pavot ve Diener, 1993).

Kısacası bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin erken dönem uyumsuz şemalarının, onların yaşam doyumlarını yordayıp yordamadığını tespit etmektir. Bu amaca ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Üniversite öğrencilerinin erken dönem uyumsuz şemaları ile yaşam doyumları arasında anlamlı düzeyde ilişki var mıdır?
2. Üniversite öğrencilerinin erken dönem uyumsuz şemaları, yaşam doyumlarını yordamaktadır mı?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, genel tarama modelinin türlerinden olan ilişkisel tarama türü kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelinde ise, birden fazla değişken arasındaki birlikte değişim olup olmadığına dair ve eğer değişim var ise değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Necmettin Erbakan Üniversitesi öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu 390 (74.4%) kız ve 134 (25.6%) erkek olmak üzere toplam 524 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ)

Bireylerin yaşam doyumu düzeyini ölçmek için Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmıştır. Yaşam Doyumu Ölçeği Diener, Emmons, Larsen ve Griiffin (1985) tarafından geliştirilmiştir. Durak ve arkadaşları (2010) Türkçe'ye uyarlanmıştır. Yaşam doyumu ölçeği, bireylerin yaşamlarından aldıkları doyum düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir.

Ölçek 7'li likert tarzındadır. Ölçek 5 maddeden oluşmaktadır. Diener ve arkadaşları orijinal çalışmada ölçeğin güvenilirliğini Cronbach Alpha .87 olarak bulmuşlardır. Ölçüt bağımlı geçerliğini ise .82 olarak tespit etmişlerdir.

Ölçek, global yaşam doyumunu ölçen bir ölçüm aracıdır. Ölçekten alınan puanlar, 7-35 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puan artıkça yaşam doyumu artmaktadır.

Türkçe uyarlamasında ölçeğin geçerliğini belirlemek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucu ölçeğin tek faktörlü yapısı doğrulanmış ve elde edilen uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür ($\chi^2/df=2.026$, $IFI=.99$, $TLI=.98$, $CFI=.99$ ve $RMSEA=.43$). Ayrıca ölçeğin uyarlama çalışmasında Türkçe formunun güvenilirlik katsayısının .81 olduğu bulunmuştur (Durak ve ark., 2010).

Young Şema Ölçeği Kısa Form (YSÖ-KF3) - Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Ölçeği

Erken dönem uyumsuz şemaların belirlenmesinde Young Şema Ölçeği'nin 2004'te Young tarafından güncellenen kısa formunun 3. versiyonu (YSÖ-KF3) kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe standardizasyon çalışması Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır (2009) tarafından üniversite örnekleminde yapılmıştır. Bu yapıya göre madde sayısının dağılımı değişmiş, ancak toplam madde sayısı yine 90 olarak kalmıştır. Analizler sonucunda 16 şema boyutuna ve beş şema alanına ulaşılmıştır. Bunlar başarısızlık, duygusal yoksunluk, karamsarlık, onay arayıcılık, duyguları bastırma, cezalandırılma/aşırı sorumluluk, iç içelik, kendini feda, güvensizlik/suiistimal edilme, terk edilme, ayrıcalıklık, yüksek standartlar, yetersiz özdenetim, cezalandırılma/kusurluluk, boyun eğicilik ve hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık

şema boyutlarıdır. Yapılan üst sıra faktör analizi sonrası ise Zedelenmiş Otonomi, Kopukluk, Yüksek Standartlar ve Zedelenmiş Sınırlar şema alanlarına ulaşılmıştır.

Ölçeğin Türkçe versiyonu üzerinde yürütülen güvenilirlik ve geçerlik çalışmasında (Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır, 2009) test-tekrar test güvenilirliğinin, şema boyutları açısından $r=.66-.82$ ($p<.01$), şema alanları açısından ise $r=.66-.83$ ($p<.01$) arasında değiştiği görülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısının ise şema boyutları için $\alpha=.63-.80$, şema alanları için de $\alpha=.53-.81$ arasında değiştiği görülmüştür. Ayrıca, faktör analizi sonucunda da yorumlanabilir düzeyde 14 faktörlü bir yapının bulunduğu gözlenmiştir. Bunlar; Duygusal Yoksunluk, Başarısızlık, Karamsarlık, Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, Duyguları Bastırma, Onay Arayıcılık, İç İçe Geçme/Bağımlılık, Ayrıcalıklık/Yetersiz Özdenetim, Kendini Feda, Terk Edilme, Cezalandırılma, Kusurluluk, Tehditler Karsısında Dayanıksızlık ve Yüksek Standartlar boyutlarından oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi için SPSS 21.00 paket programı kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinin erken dönem uyumsuz şemaları ve yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Tekniği uygulanmıştır. Üniversite öğrencilerinin erken dönem uyumsuz şemalarının, yaşam doyumuna ilişkin varyansının ne kadarını yordadığını ortaya koymak için çoklu regresyon analizinin, stepwise tekniği uygulanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın amacına ve alt problemine uygun olarak toplanan verilerin istatistiksel analizi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Üniversite Öğrencilerinin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Yaşamın Doyumu Arasındaki İlişki

	Yaşam Doyumu
Duygusal Yoksunluk	-.184**
Başarısızlık	-.140**
Karamsarlık	-.164**
Sosyal İzolasyon	-.169**
Duyguları Bastırma	-.106**
Onay Arayıcılık	.047
İç İçelik	-.172**
Haklılık	.023
Kendini Feda	.002
Terk edilme	-.119**
Cezalandırılma	.027
Kusurluluk	-.193**

Dayanıksızlık	-.053
Yüksek Standartlar	.021

** p <.01

*p<.05

Tablo 1.'de görüldüğü gibi; Şema Ölçeğinin duygusal yoksunluk alt boyutu ile Yaşam Doyumu arasında düşük düzeyde, negatif yönlü ($r=.184$, $p<.01$) anlamlı ilişki bulunmuştur.

Şema Ölçeğinin Başarısızlık alt boyutu ile Yaşam Doyumu arasında düşük düzeyde, negatif yönlü ($r=-.140$, $p<.01$) anlamlı ilişki bulunmuştur.

Şema Ölçeğinin Karamsarlık alt boyutu ile Yaşam Doyumu arasında düşük düzeyde, negatif yönlü ($r=-.164$, $p<.01$) anlamlı ilişki bulunmuştur.

Şema Ölçeğinin Sosyal İzolasyon alt boyutu ile Yaşam Doyumu arasında düşük düzeyde, negatif yönlü ($r=-.169$, $p<.01$) anlamlı ilişki bulunmuştur.

Şema Ölçeğinin Duyguları Bastırma alt boyutu ile Yaşam Doyumu arasında düşük düzeyde, negatif yönlü ($r=-.106$, $p<.01$) anlamlı ilişki bulunmuştur.

Şema Ölçeğinin Onay Arayıcılık alt boyutu ile Yaşam Doyumu arasında, ($r=.047$, $p>.05$) anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Şema Ölçeğinin İç İçelik alt boyutu ile Yaşam Doyumu arasında düşük düzeyde, negatif yönlü ($r=-.172$, $p<.01$) anlamlı ilişki bulunmuştur.

Şema Ölçeğinin Haklılık alt boyutu ile Yaşam Doyumu arasında, ($r=.023$, $p>.05$) anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Şema Ölçeğinin Kendini Feda alt boyutu ile Yaşam Doyumu arasında, ($r=.002$, $p>.05$) anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Şema Ölçeğinin Terk edilme alt boyutu ile Yaşam Doyumu arasında düşük düzeyde, negatif yönlü ($r=-.119$, $p<.01$) anlamlı ilişki bulunmuştur.

Şema Ölçeğinin Cezalandırılma alt boyutu ile Yaşam Doyumu arasında, ($r=.027$, $p>.05$) anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Şema Ölçeğinin Kusurluluk alt boyutu ile Yaşam Doyumu arasında düşük düzeyde, negatif yönlü ($r=-.193$, $p<.01$) anlamlı ilişki bulunmuştur.

Şema Ölçeğinin Dayanıksızlık alt boyutu ile Yaşam Doyumu arasında ($r=-.053$, $p>.01$) anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Şema Ölçeğinin Yüksek Standartlar alt boyutu ile Yaşam Doyumu arasında, ($r=.021$, $p>.05$) anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Tablo 2. Üniversite Öğrencilerinin Şema Ölçeği'nin Alt Boyutlarının, Yaşam Doyumu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	R	R ²	R ² (Adj)	Standart Hata	F	p
A	.193	.037	.035	6.797	20.137**	.000
B	.214	.046	.042	6.773	12.527**	.000
C	.233	.054	.049	6.750	9.949**	

**p<.01

A Yordayıcı: Kusurluluk

B Yordayıcı: Kusurluluk, Karamsarlık

C Yordayıcı: Kusurluluk, Karamsarlık, Onay Arayıcılık

Tablo 2.'de görüldüğü gibi Şema Ölçeği'nin Kusurluluk, Karamsarlık ve Onay Arayıcılık alt boyutları, Yaşam Doyumun önemli bir yordayıcısı olarak bulunmuştur (p<.01). Şema Ölçeği'nin Kusurluluk, alt boyutu, Yaşam Doyumuna ilişkin toplam varyansın %3.5'ini açıklamaktadır. Şema Ölçeği'nin Kusurluluk ve Karamsarlık, alt boyutları ile birlikte, Yaşam Doyumuna ilişkin toplam varyansın %4.2'sini açıklamaktadır. Şema Ölçeği'nin Kusurluluk, Karamsarlık ve Onay Arayıcılık alt boyutları ile birlikte, Yaşam Doyumuna ilişkin toplam varyansın %4.9'sunu açıklamaktadır.

Tartışma ve Öneriler

Erken dönem uyumsuz şemaları, bireylerin doğumdan itibaren, ebeveyn tutumları ile şekillenen ve yıkıcı ebeveyn tutumları ve ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamadıkları (Kesici, 2007; Kesici, 2008; Kesici, 2014; Kesici, 2015) ve bireylerin yaşamlarını alt üst eden yıkıcı, yok edici bilişsel örüntüleri içermesi nedeniyle bireylerin uyumlu bir yaşamdan veya yaşam doyumundan söz etmek neredeyse imkânsızdır (Young ve Flanagan, 1998; Young, 1999; Young, 2002; Young ve Brown, 2003; Young ve ark., 2003). Bu nedenle üniversite öğrencilerinde doyumсуuzluğa neden olan erken dönem uyumsuz şemalarının tespiti ve yaşam doyumunu ekseninde yorumlanması ve tartışılması önemlidir.

Üniversite öğrencilerinin erken dönem uyumsuz şemalarından; duygusal Yoksunluk, başarısızlık, karamsarlık, sosyal İzolasyon, duyguları bastırma, iç içelik, terk edilme ve kusurluluk, onların yaşam doyumları ile negatif olarak ilişkili bulunmuştur. Yani öğrencilerin erken dönem uyumsuz şemaları azaldıkça veya danışma sonucu giderilirse, öğrencilerin yaşam doyumları artma eğilimi gösterecektir.

Üniversite öğrencilerinin erken dönem uyumsuz şemalarından olan kusurluluk, karamsarlık ve onay arayıcılık, öğrencilerin yaşam doyumlarını yordamaktadır. Görüldüğü gibi yaşam doyumunu yordayan kusurluluk şeması, öğrencilerin kusurlu olduklarına hem kendilerinin hem de çevrenin öğrencileri inandırmasından kaynaklanabilir. Öğrenci, öğrenci olduğu için üretmediği, ebeveynlerin öğrencileri sürekli hazır konan bireyler olarak görmesi, öğrencilerde yetersizlik geliştirebilir. Öğrenci sürekli öğrenci olduğunu düşünür ve iş ve aile yaşamı için kendisini yeterli göremez ve sürekli işsiz kalacağını ve geleceğin kendisine imkânlar ve fırsatlar sunmayacağını düşünürse, karamsarlık şeması işliyordur ve yaşamdan doyum sağlayamaz. Diğer yandan kendisine dair ideallerini gerçekleştirirken ve hayatı yaşamak için

fırsatları değerlendirme esnasında el âlem ne der diye düşünüp, herkesten onay ararsa hayatı iskarlar ve yapmak istediğini yapamaz, gideceği yere gidemez ve sonuçta mutsuz olur.

Öneriler

Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumlarını artırmak için hem ebeveynler hem de çevre öğrencilerin kusurlarını bulmadan, onların yeteneklerini ortaya çıkararak desteklemektedirler. Öğrencileri karamsarlıktan kurtarmak için öğrencilerin çaba ve gayret göstermeleri konusunda teşvik edilmeli ve her yaptığı davranışta onay arayan biri yerine, kendi sesini ve sağlıklı yetişkin tarafını ortaya çıkaran bir birey için hem aile hem de öğretim elemanları öğrencileri teşvik etmelidir.

Kaynakça

- Çivitçi, A. (2009). İlköğretim öğrencilerinde yaşam doyumu: Bazı kişisel ve ailesel özelliklerin rolü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 29-52.
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Durak, M., Şenol-Durak, E., & Gençöz, T. (2010). Psychometric properties of the Satisfaction with Life Scale among Turkish university students, cor reactional officers, and elderly adults. *Social Indicators Research*, 99(3), 413-429.
- Kesici, Ş. (2007). Middle school students' guidance and counselling needs. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7(3), 13-25.
- Kesici, Ş. (2008). Sixth, seventh, and eighth grade students' guidance and counselling needs according to parents' views. *Eurasian Journal of Educational Research*, 32, 101-116.
- Kesici, Ş. (2014). Human values as predictors of motivational beliefs in high school students. *Anthropologist*, 18(3), 869-875.
- Kesici, Ş. (2015). Psychological needs as predictors of human values in high school students. *Anthropologist*, 19(2), 499-506.
- Pavot, W., & Diener, E. (1993). The affective and cognitive context of self-reported measures of subjective well-being. *Social Indicators Research*, 28, 1-20.
- Riso, L.P. vd. (2006). The long-term stability of early maladaptive schemas. *Cognitive Therapy and Research*, 30(4), 515-529.
- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A., & Çakır, Z. (2009). Erken dönem uyumsuz şemaların değerlendirilmesi: Young şema ölçeği kısa form 3'ün psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 75-84.
- Ünal, A.Ö., & Şahin, M. (2013). Lise öğrencilerinin yaşam doyumlarının bazı değişkenlere göre yordanması. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 2(3), 46-63.
- Young, J. E. & Flanagan, C. (1998). *Schema-focused therapy for narcissistic patients. Disorders of narcissism: Diagnostic, clinical, and empirical implications*, Washington: American Psychiatric.
- Young, J.E. (1999). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach* (3th ed.). Sarasota, FLO: Professional Resource.
- Young, J. E. (2002). Schema-focused therapy for borderline personality disorder. In G. Simos (Ed.). *Cognitive behaviour therapy: a guide for the practicing clinician* (pp. 201–227). New York: Taylor & Francis Group.

- Young, J.E., & Brown, G. (2003). *Young schema questionnaire* (2nd ed.). New York: Cognitive Therapy Center of New York.
- Young, J. E., Klosko, J., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. New York: Guilford.

YAŞLILIK ve ÖLÜM KAYGISI

Hakkı ŞİMŞEK¹

Özet

Yaşlılık doğumla başlayıp ölümle biten yaşam süresinin son evresine verilen ve genelde 65 yaş ve üzeri olarak sınıflandırılan dönemdir. Yaşlanma bedensel, ruhsal ve fiziksel olarak karşımıza çıkmakla beraber kişiler üzerindeki olumsuz etkilerinin temelini ruhsal yaşlılık oluşturmaktadır. Yaşın ilerlemesiyle beraber kişinin fiziksel olarak değişmesi ve zamanla toplumdaki yerinin değişmesi ruhsal açıdan kişileri değiştirmektedir. Kişiler emeklilik veya işten düşme sebebiyle uğraşlarını kaybedince geriye bir tek düşünme ve iç dünyaları kalmaktadır. Bu noktada, eskiye özlem ve hatıralar kişinin hayatında büyük yer tutmaya başlar. Zamanla bu duyguya bağlı kalan kişilerde topluma ayak uyduramama ve yabancılaşma hissi ortaya çıkar. Sosyal dışlanma olarak da adlandırabileceğimiz bu durum ekonomik dışlanma ve emeklilikle birlikte gelen gelir düzeyindeki düşüşle birlikte kişiyi tamamen olumsuz etkilemektedir. Sonuç olarak kişi kendini işe yaramaz ve ölümü bekleyen bir birey olarak görmeye başlar. Bu fikirler ışığında bu çalışmanın amacı kişilerdeki emeklilik sonrası tutumları, yaşlanmayla ortaya çıkan ölüm beklentilerini ve ölüm kaygısını, inceleyerek bu durumun ortaya çıkmasında inanç faktörünün rolünü incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Ölüm Kaygısı, Sosyal Dışlanma.

1.Giriş

1.1 Yaşlılık Kavramı

Yaşlılık kaçınılmaz ve geri dönülmez bir süreç olup, kişinin fiziksel ve ruhsal yönden gerilemesidir. Bir başka tanımla yaşlılık fizyolojik bir olgu olup, kişilerin fiziki ve ruhi güçlerini bir daha yerine getirmeyecek şekilde kaybetmeleridir (Akdemir 1997:142-145). Yaşlılık insanın doğumu ile başlayan yaşam sürecinde, ölümden önce yaşanan ve kişinin gerek fiziksel, gerekse zihinsel yönden bağımsızlıktan bağımlılığa geçtiği bir dönem olup genellikle kronolojik bir kavram olarak ele alınır (Aksüllü 2004:76-84). Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, tıp ve sağlık alanındaki olanaklar beklenen yaşam süresini uzatmakta (Konak ve Çiğdem 2005:23-63; Ünalın 2013) dolayısıyla yaşlıların dünya nüfusundaki payı da gittikçe artmaktadır (Ünalın 2013; Bilir 2004:1-9).

Bugün dünyada yaşayan her 10 kişiden biri yaşlı, yani 65 yaş üzerindedir ve son 30 yılda yaşlı nüfusu %63 oranında artış göstermiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) 2007 yılı verilerine göre Türkiye nüfusunun %7.1'i 65 yaş ve üzerinde olup (<http://www.tuik.gov.tr>), 2025 yılında toplam nüfusun %9'unun 65 yaş üstünde olması eklenmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu 2004). Bu durumda, yaşlılığın yakın gelecekte dünyada ve ülkemizde bireyleri ilgilendiren bir sorun olmaktan çıkıp, toplumsal bir sorun haline geleceği söylenebilir (Bilir 2004:1-9).

Yaşlanma ile birlikte fizyolojik olarak doku ve organlarda gerilemeler, beden fonksiyonlarında yetersizlikler ortaya çıkmaktadır (Aksüllü 2004:76-84, Konak ve Çiğdem

¹ Okt., Adıyaman Üniversitesi Rektörlük Yabancı Diller Bölümü, hksmsk@gmail.com

2005:23-63; Ünalın 2013; Tufan 2013). Yaşla birlikte, Kardiyovasküler, solunum, gastrointestinal, üriner, hematopoetik, endokrin, kas-iskelet, sinir sisteminde ve deride değişiklikler, görme ve işitme duyularında azalma olur (Ergan 2013; Konak ve Çiğdem 2005:23-63; Dönümcü 2013). Bunların sonucunda bireyler hareket, görme, işitme, algılama gibi bir çok işlevlerini yerine getirmede zorlanırlar (Tufan 2013, Yardım 2012:60-65). Yaşlanma süreci ile birlikte bedensel ve sosyal yönden ortaya çıkan bu değişiklikler ve sorunlar psikolojik sorunları da beraberinde getirir (Eylem Planı 2007; Bilir 2004:1-9; Yardım 2012:60-65). Yaşlının kişilik yapısı, toplumun yaşlıyı ve yaşlının kendini algılaması ile bağlantılı olarak gelişen psikolojik sorunlar, genel olarak kayıplar, keder, emeklilik, çocukların evden ayrılması, sosyal rollerde azalma, yas tutma ve ölüm kavramı ile bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır (Aksüllü ve Doğan 2004:76-84; Öz 2002:17-28). Bu tür yaşam olayları değişim sonrası oluşan duruma uyum gerektirir. Uyum sağlanamadığında ise umutsuzluk, depresyon, sinirlilik ve kaygı gibi psikolojik sorunlar görülebilir (Ünalın 2013; Öz 2002:17- 28).

1.2. Sosyal Dışlanma

İnsanlar yaşlandıkça yaşamın anlamı, özellikleri ve biçimleri de değişmektedir. Yaşlanmanın içerdiği fiziksel, psikolojik ve toplumsal değişimler, bir yandan da onlarla başa çıkabilmek için bir takım stratejilerin geliştirilmesini, uygulanmasını, değiştirilmesini gerektirmektedir (Arpacı, 2005:15-17). Bir toplumun yaşlanması yaşam döngüsünün değişmesiyle birlikte gerçekleşir. Erişkinlik dönemi biyolojik açıdan uzun bir süreç olarak tanımlansa da sosyolojik açıdan bu süreç oldukça kısadır. Bu açıdan bakıldığında yirmili yaşlarda olanlar ile ellili yaşlara müdahil olanlar arasındaki farklılıklarda paradokslar fark edilebilir. Yaşlıların hayat döngüsündeki yaşam biçimleri ve buna bağlı olarak ortaya çıkan değişimleri, onları bireysel, sosyoekonomik ve sosyo-kültürel bağlamda etkilemektedir. Bu etkilerin derecesi yaşlının bulunduğu konuma göre değişir.

Aileleri ile birlikte yaşayan yaşlılarda; biyolojik, ekonomik ve sosyal ihtiyaçların öncelikli olarak aileler tarafından karşılanması, Türk ailesinin bireyi koruyan, sahiplenen ve bakımını üstlenen rol ve sorumluluklarından kaynaklanmaktadır. Geniş ailenin modernleşme çağının getirisi olarak çekirdek aileye dönüşmeye başlamasıyla birlikte, yaşlı yalnız yaşama ihtimaliyle karşı karşıya kalmakta ve bu olgu özellikle gelişmiş ülkelerde giderek artmaktadır. Bireyi toplumla bütünleşik ve uyumlu kılmada en önemli araç olan ailenin ortadan kalkması ve yaşlının yalnız yaşamasıyla birlikte, yaşlı yalnızlıktan, izolasyona ve en sonunda sosyal dışlanma halkasında yer alacaktır. Üretkenlik işlevinden uzaklaşan, işe yaramazlık duygusunu yaşayan, zihinsel işlevleri gerileyen, çevreye ilgisi azalan, yeni durumlara yanıt vermede geciken ya da veremeyen, yakın bellek zayıflığı olan, alıngan, ben merkezci, zaman zaman kuşkucu, günlük yaşamını sürdürebilmek için başkalarının yardımına ihtiyaç duyan yaşlı bireyin yalnız kalması ve çevreden soyutlanması, depresyon ve bunalımı yaşamasına neden olmaktadır (Öz, 1992:5-8).

Sosyal dışlanma; birey veya grupların işsizlik, yoksulluk, eğitimsizlik, özürllülük, yaşlılık gibi nedenlerden dolayı eğitim, sağlık ve kültürel imkânlardan yararlanamaması, üretim etkinlikleri içinde yer alamaması ve karar alma süreçlerine katılamaması şeklinde tanımlanabilecek kapsamlı ve çok boyutlu bir kavramdır. Ayrıca bireyin toplumun dışına itilmesi, yaygın gelenekçi kültüre hapsedilmesi ve yeniliklerden uzak tutulması olarak ta tanımlanabilir. Sosyal dışlanmanın tanımlanması zor ve risklidir. Anlamı her zaman açık bir şekilde ortaya konulamamakla birlikte bazen farklı anlamlar çağırıştırabilmektedir.

Sosyal dışlanma; ekonomik, sosyal, siyasal, hukuki, kültürel ve davranışsal boyutları olan; nesnel olduğu kadar öznel değerlendirmelere de açık; gerekçe, biçim ve sonuçları itibariyle girift bir süreç bütünüdür. Sosyal dışlanmanın nedenleri, bu dışlanmadan etkilenen dezavantajlı grupların (yaşlı, yoksul, engelli, göçmen ..) ve hatta yaşanan ülke veya kültürün oluşturduğu özelliklere göre değişiklik gösterse de sonunda ortak bir paydada buluşmaktadır. Sosyal dışlanmanın en belirgin niteliği, bireyin veya belirli bir grubun toplumla olan ilişkilerinin veya farklı refah kurumlarıyla olan bağlarının zedelenmesi veya kopmasını ifade etmesidir (Sapançalı, 2005). Sosyal dışlanmış bireyler oldukça heterojen özelliklere sahiptirler. Bu nedenle; değişik mesleki birikimlere sahip olan ya da iş deneyimi olmayanlar, mevcut işgücü piyasasındaki boş işlere uygun niteliklere sahip olmayanlar, eğitim sisteminden uzak kalmış veya eğitimi tamamlamış olup iş bulamayanlar, vasıfsızlar ve emekliler gibi geniş bir kesimin sosyal dışlanma biçimleri farklı şekilde değerlendirilmelidir (Çakır, 2002: 83-104).

1.3. Ölüm Kaygısı

Ölüm konusunun ruh sağlığı içinde değerlendirilmeye başlanmasının ardından psikoloji, ölümcül hastaya danışmanlık, ölüm kaygısı, ölüm korkusu, yas danışmanlığı gibi konular çerçevesinde ölüm olgusuna yoğunlaşmıştır (Hulsey,1995). Ölüm düşüncesinin insan yaşamına etkisi kaçınılmazdır. Ancak aşırı biçimde ve patolojik olarak ortaya çıkan ölüm düşüncesi, insan psikolojisini olumsuz olarak etkileyebilmektedir (Köknel, 1995- Karaca 2000.). Bu nedenle insanın var olan ruh dengesini koruması açısından ölüm düşüncesinin sınırlarını belirlemek önemlidir (Alkan, 1999.).

Ölüm karşısında alınan tavır, denge ve uyumunu yitirdikçe bireyin kaygı düzeyini artırmakta, yaşadığı çevreye uyum sağlaması güçleşebilmektedir. Ölüm düşüncesi, insanda kaygı yaratırken aynı zamanda onu yaşama bağlayan, varoluşunu anlamlandıran bir neden de olabilmektedir. Ölüm gerçeğinin bilinmesi sayesinde insan, yaşamını bütünüyle daha anlamlı ve dolu dolu yaşayabilir (Alkan, 1999. Ross 1997). İnsanın ölüm gerçeğini kabullenmesi onu, korkulu ve kötümser bir ruh haline sevk etmekten çok; değerlerini gerçekleştirebileceği bir yaşama yöneltecektir.

Varoluşçu psikoterapiye göre ölümlü olduğunu bilmek, insanı, var olan günlerini daha iyi değerlendirmeye, yaşamını zenginleştirmeye itecektir. Ölüm düşüncesinin yaşama olumlu katkıda bulunduğunu savunmak kolay görülmesi de ölüm düşüncesinin olmadığı bir yaşam da anlamından çok şey kaybedecektir. İnsan ancak ölümlü olduğunun bilinciyle, daha canlı, daha farklı, bencillikten, sığlıktan ve katılıktan uzak bir biçimde yaşayabilir. Kişinin kendi ölümüyle karşı karşıya gelmesi, onu cesaretle karşılaması, onu kabul etmesi ve onu tümüyle kendi deneyimleri içinde bütünleştirmesi gibi süreçler bireye yaşam deneyiminin zenginliğini ve bütünlüğünü veren psikolojik süreçler olarak görülmektedir.

Kübler-Ross (1997), ölümün psikolojik yönünü anlamaya çalışmak için ölmekte olan farklı yaşlardaki 200'den fazla insanla görüşmüş ve ölümlerini bekleyen bu kişilerin beş ardışık dönemden geçtikleri sonucuna varmışlardır. Bunlar; reddetme, öfke, pazarlık, depresyon ve kabul etmedir. Kübler-Ross'a göre, Amerikalılar, diğer kültürlerdeki insanlara göre ölümden daha fazla korktukları ve ölümü reddettikleri için ölümlerini baş etmede daha fazla problem yaşamaktadırlar. Kübler-Ross bu çalışmasında, bazı kültürlerin ölümün kabullenici yanının, yeni nesillerin ölümden daha az kaygı duyan bireyler haline gelmelerindeki rolüne değinir (Morris 2002).

Yalom (2000)'a göre, ölüm korkusu her zaman ve her yerde bulunur ve ölüm korkusu o kadar büyüktür ki, hayat enerjisinin büyük bir bölümü ölümün inkârıyla harcanır. Ölüm kaygısı, her insanda varlığını hissettiren, yaşadığımız tüm korkuların temeli olarak düşünülen, insanın artık var olmayacağını, kendisini ve dünyayı kaybedebileceğinin, bir hiç olabileceğinin farkındalığı sonrası gelişen bir duygudur. Ölüm kaygısı çok boyutlu bir kavram olarak değerlendirilir. Bu boyutlar yaşa, cinsiyete, dini inançlara, yaşadıkları kültüre, eğitim seviyeleri, medeni durumları, meslekleri, bireyin kısa zaman içinde bir yakınının kaybı, ölüm düşüncesi sıklığı gibi birtakım etkenlerin durumuna göre farklılıklar gösterebilir (Özen 2008; Öztürk 2010).

Yaşlı insan, kendini ölüme daha yakın hissetmektedir. Her gün, her saat, onu ölüme biraz daha yaklaştırmaktadır. Ölüme yaklaşmanın bilincinde olan bir yaşlıyı rahatlatan tek şey, sağlam bir yaşam felsefesidir. Eski fizik gücünden çok şey yitirmiş, yaşlı bir bedenin beraberinde getirdiği hastalıklarla rahatsız, verimli ve üretken bir işten yoksun ve her an ölüme yaklaştığının farkında olan bir yaşlı, kendini çok zayıf hisseder (Tufan 2013; Şenol 1989). Bu duygular içindeki insana en önemli destek, iyi bir yaşam felsefesi ve aile desteğidir (Aksüllü ve Doğan 2004:76-84; Ünalın 2013; Öz 2002). Yaşlılık döneminin önemli psikososyal problemlerinden birisi umut yetimi ve ölüm korkusudur (Öz 2002). Ölüm korkusunun psikolojik açıdan bireyin tüm korkularının ya da ürküntülerinin birleşme noktasında yer aldığı söylenebilir. Yaşlılarda ölüm kaygısının yaş grupları, cinsiyet (Şenol

1989), sağlık durumu (Bilir 2004:1-9) ve dindarlık değişkenleri ile yakından ilişkili oldukları görülmektedir.

1.4. Ölüm Karşısında Tutumlar

Ölüme ilişkin sorgulama; yaşamın anlamlandırılmasında önemli rol oynamaktadır. Ölüm düşüncesi kimi için stres kaynağı iken, kimi için stresten kurtulma yolu; kimi için bir yok oluşken, kimi için de ölümsüz bir yaşamın başlangıcıdır. Kimileri daha önce ölmüş sevilen bir kişiye kavuşma, onunla yeniden birleşme inancını dile getirmektedir. Ölümü bir son, hiçlik, yok oluş, kişiliğin sona ermesi olarak görenler için ölüm, yaşamı ve ilişkileri kesen, bozan, sona erdiren bir düşman anlamına gelmektedir. Yaşamı ve ölümü bir bütün olarak algılamak problemlerin çözümünde daha etkin bir katılımı sağlar. Beraberinde sorumluluk almayı getirmesinin yansira yaşamın daha zengin algılanmasını ve mutlu olmayı da sağlamaktadır.

Ölümün yaşamın bir parçası olduğunu açıkça ve cesaretle kabullenmek, hayatı ve kendimizi bütün olarak algılamamızın ön koşuludur. Kişi ölümü tam anlamıyla kabullendiği zaman onun ruh sağlığını gerçek anlamıyla kazanmış olduğu düşünülür. Ölüm düşüncesinin insan yaşamına etkisi kaçınılmazdır; ancak aşırı, ölçsüz, patolojik şekilde ortaya çıkan ölüm düşüncesi, insanın psikolojisini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle insanın dengesini koruması açısından, ölüm düşüncesinin sınırlarını belirlemek önemlidir. Ölüm karşısında geliştirilen tutumlar denge ve uyumunu yitirdikçe, bireyin kaygı düzeyi artmakta, çevreye uyum sağlaması güçleşebilmektedir.

2.2.1. Ölümü Kabullenmeme

Eski kültürlerde büyük bir ilgi konusu olan ve bu nedenle varlığını her yerde hissettiren ölüm, günümüzün modern toplumunda dışlanmakta ve toplumsal yaşayışın görünen parçası olmaktan çıkarılmaktadır. Cinsellik, refah ve mutluluk düşüncesinin hakim olduğu günümüzde,

ölümü hatırlatan ve hatırlatabilecek her şeyden uzak kalmak çağdaş bir davranış biçimi olarak yer almaya başlamıştır. Utanç verici bir olgu olarak algılanmaya başlanan ölüm, adeta sosyal olarak kendisinden bahsedilmesi yasak bir tabuya dönüşmüştür. Birey ölümü yadsıyarak mücadele edilmesi gereken bir hastalık ya da aşılması gereken bir engel olarak algılanmaktadır. Modern insan, yaşamının her alanından uzaklaştırmak istediği ölümü, hastane odalarına taşımakta, ayrıca ölüleri gözden ve şehirden uzak, mezarlıklara veya film sahnelerine hapsedmeye çalışarak ölümün duygusal yükünden kurtulmaya çalışmaktadır. Ölüm, insan yaşamının sınırlarının dışına itilmiş bir durumdur. Ölüm, üstü örtülen ve rahatsız edici bir nesneye dönüşmüştür. Bu durumda yas tutmak da saklanması gereken ve rahatsız edici bir olgu haline gelmektedir. Ölümü yadsıma ve onun varlığını reddetmenin, maskeleyen ve bastırma şeklinde iki yolundan söz edilebilir. Maskeleyen; ölümü hatırlamamak, onunla hiç karşı karşıya gelmemek, onun hakkında düşünme fırsatı bulmamak için kendini günlük işlerine, çalışmalarına vermek, hayatı çok yoğun olarak yaşamaktır. Bastırma ise ölüm kavramını bilinçten atarak etkisiz hale getirmektir. Çoğu insan ileriye dönük planlarında ölümü hiç düşünmemekte, bu dünyada sonsuza kadar yaşayacakmış gibi bir tavır arzusu sergilemektedir.

2.2.2. Ölümey Meydan Okuma

Bütün insanlarda 'ölümsüzlük arzusu' psikolojik bir gerçek olarak varlığını hissettirmektedir. İnsan bir yandan ölümle uzlaşmaya çalışırken bir yandan da ölümsüzlüğü özler. Godin, insanların ölüm gerçeği karşısında iki farklı şekilde hareket ettiğini belirlemiştir. Birincisi, kaçınma ve narsistik korunma hareketidir. Bu köklü bir yaşama isteği, daha yaşama ve ölümü dışlama ihtiyacının bir ifadesidir. İnsanda sonsuza dek yaşama arzusu vardır. İkincisi, 'tamamlanma arzusudur'. Bu daha iyi yaşama, farklı yaşama arzusu şeklinde kendini gösterir. Her iki durumda da insan, hayatını kesintiye uğratmaksızın devam ettirme ve sonsuza kadar var olma özlemini dışa vurur. Fromm'a göre ölüm ve ölümle ilgili bazı adet ve uygulamalar da aynı arzuyu dışa vurmaktadır. Çeşitli törenlerde ve inançlarda sergilenen, insan bedenini muhafaza ederek saklama düşüncesi, ölümsüzlük arzusunun en belirgin dışa vurumdur. Ölüm düşüncesini bastırma ve ölüme karşı duyulan korkuyu azaltmak için uygulanan, ölüyü gömmeden önce onu süsleme ve güzelleştirme, esasen ölümsüzlüğe duyulan özlemi anlatmaktadır.

Ölümsüzlük arzusu, inanç ve düşünce olarak farklı şekillerde dile getirilmiştir. Ölümsüzlük tanımı içinde maddi, biyolojik, sosyal ve ruhi ölümsüzlük kavramlarından bahsedilmektedir. Maddi ölümsüzlük; ezeli ve ebedi olan sadece madde olduğundan insanın da maddi özü bakımından ölümsüz olabileceği görüşüne dayanmaktadır. Biyolojik ölümsüzlükte ise ölümden sonra yeniden dirilişe, bir başka alemde ölümsüz olarak hayatın devam edeceğine inanın ya da inanmasın çoğu insan, bu dünyada biyolojik bir çerçevede de olsa ölümsüz olmaya arzu duyar. Bazı insanlarda kendilerinin ölümünden sonra başkalarına faydalı olacak eserler ve çalışmalar bırakarak ölümsüz olma düşünceleri vardır. Bu anlayış çerçevesinde ölüm sonrası insanlığın ortak tarihine kavuşmak, ölümlülük karşısındaki en büyük avuntudur. Bu sosyal ölümsüzlüğü tanımlar. Ruhun ölümsüzlüğü inancı çok eski dönemlere dayanır. Bu inançlarda beden ölümünden sonra ruhun yaşamaya devam edeceği ve sonsuza kadar varlığını sürdüreceği düşüncesi vardır.

2.2.3. Ölümü İsteme

Çağdaş kültürde bilinçli ya da bilinçdışı olarak yaşanan ölüm isteği, sanıldığından daha yaygındır. Freud'un 'ölüm içgüdüleri' dediği şey bir bakıma (yaşamaya olduğu kadar) ölüme, hayatın aslı olan cansız maddeye dönmeye duyulan istek ve eğilimdir. Jung, bu anlamda

biyolojik temele bağılı bir ölüm içgüdüsünü hiç kabul etmez; fakat ona göre manevi hayata işaret eden bir başka içgüdü vardır. İnsanın bilinçaltında varlığını kuvvetle hissettiren ölüm isteği ve özlemini, ana rahmindeki rahat ve huzurlu hayata dönüşün bir ifadesi olarak yorumlar. Jung'a göre bu eğilim psikolojik hayatın ileri gelişimini engelleyen bir 'gerileme' (regresyon)dir. Hayat mücadelesinde insanın düşmanı kendi dışında değil, kendi içindedir; onu beraberinde taşımaktadır. İnsanda sakinliğe sessizliğe, rahatlığa, denge ve uyuma olan eğilim, ölüme duyduğu özlemdir.

2.2.4. Ölümü Kabullenme

Çeşitli varoluş felsefelerinde ölümü kabullenme tutumuna rastlanır. Bunlardan bazıları ölümü hayatı sürdürmemizdeki temel sebep olarak görürken bazıları ise ölüme yaklaşmanın fizyolojik bir son değil, var olmaya bir tehdit olarak algılandığı görüşünü savunur. Ölümü cesaretle kabullenmek psikolojik olarak sağlıklı yaşamın bir önkoşulu olarak görülür. Eğer kişi ölümlülüğünün ve hiçliğin bastırılmış gerçekliğiyle cesaretle yüzleşirse, daha sağlıklı bir ruhsal yapıya sahip olabilir. Çünkü kişi ne kadar çok ölümsüzlük yanılması içinde yaşarsa yaşasın, aslında kendi ölümlülüğünü bilir. Bundan dolayı ölümsüzlük yanılması kişide bunalım ve psikolojik olarak iyi olmama haline neden olacaktır.

2.2.5. Yas Tutma

Kişinin bir yakının, tanıdığı ve sevdiği birinin ölümünü görmesi oldukça acı verici bir durumdur. Onların ölümünün ardından şiddetli ruhsal acı ve elemeler yaşamak doğal bir durumdur. Normal yas süreci çeşitli evrelerden oluşmaktadır. Birinci evre şok, uyuşukluk, inkar ve inanmama evresidir. Birkaç hafta süren ve yoğun olarak yaşanan duygu olan şok ve uyuşukluk ardında yadsıma ve inanmama ise günlerce ve aylarca sürebilmektedir. İkinci evre ise kaybedilen kişiye özlem ve ardından gelişebilecek depresif belirtilerin gözlemlendiği evredir. Genellikle 5-14 gün arasında doruk noktasına çıkmakta ama daha uzun sürebilmektedir. Yasın üçüncü evresinde yeni şartlara uyum sağlamaz. Bu dönemde kişi insanlarla ve çevresel etkinliklerle yeniden ilgilenir, yeni bir denge kurmaya çalışır. Kimileri için bu evre 6-8 hafta kimileri içinde aylar hatta yıllar sürebilir.

Dördüncü evre, kimliğin yeniden kurulması evresidir. Kişi yeni ilişkiler kurar sevdiği biriyle yeni roller üstlenir. Geride kalanların yaklaşık yarısının bu evrede yas yaşantısından bazı yararlar ya da deneyimler edindikleri tespit edilmiştir. Bazen yaslar normal dışı bir seyir izlerler; bazıları çok karmaşıklaşır, bazıları patolojik bir hal alır. Karmaşık denen yas özellikle çocukta ve yaşlıda sıkça görülür. Patolojik yas, zihinsel yaşamın işleyişini önemli ölçüde bozarlar, dolayısıyla benlik algısını ciddi şekilde yıpratırlar. Bazı kimseler ölen kişinin ölümünü bir türlü kabullenemez, onun her zaman hayatta olduğunu varsayar. Bazıları da kendisinin bir parçasını kaybetmiş gibi bir duyguya kapılır. Ölenin arkasından acı çekme ve yası gereksiz olarak değerlendiren 'ölümün önemi yoktur' şeklinde düşünenler de vardır.

Böylelerine göre zaten ölen kişinin hayattayken hiçbir faydası yoktur, dolayısıyla üzölmeye değmez. Ölenin arkasından kendisini suçlayan, bu ölümden kendisini sorumlu tutanlar vardır. Son olarak zihni sürekli ölen kişi ile meşgul olan, yas döneminde kendini onunla özdeşleştiren, onun hastalığını ve ölümünü yeniden yaşayan, kendini onun yerine koyan ve ona benzemeye çalışan kimselere de rastlanır.

Yaşlılık ve Din

Her kültürün ölüm kaygısına karşı kendine özgü olarak geliştirdiği inanç, tutum ve davranışları vardır. Bu inanç, tutum ve davranışların, bireyi ölüm kaygısına karşı koruduğu savunulur. Araştırmalar her kültürün ölümü dile getirme ve anlam yüklemeye konusunda farklılıklar gösterdiğini ve bazı kültürlerin ölüm kaygısını hafifletmede daha etkin olduklarını göstermiştir. Dua tutumu da bu ölüm kaygısını hafifleten etmenlerden biridir. Lügatte bir şeyin gelmesini istemek, teşvik etmek, sevk etmek, çağırmak, seslenmek, yardım dilemek, davet etmek ve yakarmak (İbn-i Manzur, 1996; Mu'cemul-Vasit, 1972: 286; TDK, 2005: 573) anlamına gelen "dua" kavramı din psikolojisinin ana konularından biridir. Evrensel bir ritüel olan dua (Marinier, 1990; Hökelekli, 2008b), bireyin inandığı dinin gereği için yerine getirdiği dini davranışlardan biridir. Ancak diğer bazı dini davranışlar gibi belli bir format içerisinde yani "kalıplaşmış" cümlelerden oluşan metinler içinde kullanıldıkları görülse de (Hökelekli, 2008b), dua belli kalıplar içinde yapılması zorunlu olmayıp daha çok bireysel, içten gelerek sesli veya sessiz, duruma göre değişerek yapılır (Koç, 2003: 376). Birey kendini uygun gördüğü anda her yerde ve zamanda dua edebileceğinden (Carell, 1961: 26) dolayı duada belli kurallar ve genel geçer formatlar yerine bireysel yapılar daha ağırdır (Spilka, 2013: 168).

Batı toplumlarının hasta ve yaşlıları dışladığı, bu kültürdeki bireylerin ölümün farkındalığından uzak kaldığı belirtilmiştir. Çalışmalar, doğu toplumlarında ölüm kaygısının daha düşük olduğunu desteklemektedir. Schumaker ve arkadaşlarının 1991 yılında yaptığı Japonların ve Avusturalyalıların karşılaştırıldığı çalışmada ölüm kaygısı Japonlarda daha yüksek bildirilmiştir. Bu durum Japonların doğu kültüründen belirgin farkları olmasına bağlanmıştır. Kubler-Ross (1975) kültürlerin ölüme getirdikleri açıklamalar ve yükledikleri anlamlar açısından farklılık gösterdiklerini; dolayısıyla kültürün ölüm kaygısının düzeyini biçimlendirebileceğini belirtmiştir.

Din doğası gereği değişmez bir kavram olmasına karşın toplumsal ve tarihsel süreç içerisinde din ve ölüm arasındaki ilişki de değişmiştir. Genel olarak dinlere bakıldığında her dinin kendi bireyini ölüm, yokluk ve hiçlik karşısında yaşanan kaygıya karşı koruduğu söylenebilir. Mezar ziyaretlerinin ölümü hatırlatan ve ölüm kaygısını artıran bir değişken olduğu düşünülür. Psikodinamik kuramcılara göre birey ölüm düşüncesini sürekli bastırmaktadır. Araştırmalardan elde edilen bulgular da bu görüşü destekler niteliktedir. Dolayısıyla sürekli mezar ziyareti yapmanın ölüm düşüncesinin bastırılmasını engelleyerek ölüm kaygısının artmasına neden olduğu savunulmuştur.

Karaca'nın yapmış olduğu çalışmada ise buna ters bir sonuç bulunmuş ve bu durum çalışmanın yapıldığı bölgede dindarlığın yaygın olması ve insanların manevi değerlerine bağlı olmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlanmıştır. Yapılan araştırmaların çoğu din ile ölüm kaygısı arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Birçok çalışmada dindar bireylerde daha az düzeyde ölüm kaygısı bildirilmişken, bazılarında doğrusal bir ilişki bulunmuştur. Buna karşın dindarlık ile ölüm kaygısı arasında ilişki olmadığını belirten çalışmalar da vardır. Bu durumda din ve ölüm kaygısı ilişkisi için net bir sonuç oluşmamaktadır. Türkiye'de yapılan çalışmaların çoğunda dindar bireylerde daha düşük seviyede ölüm kaygısı saptanmıştır. Ölüm kaygısı ve dini yönelim arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir çalışmada, tanrı inancı ile ölüm kaygısı arasında anlamlı bir ilişki saptanmazken, ölümden sonra cezalandırılma ile ölüm kaygısı arasında pozitif bir sonuç elde edilmiştir.

Dehşet yönetim kuramına göre dindarlık ile ölümsüzlük arasında negatif bir ilişki olduğu; ölümsüzlük vaadini savunan kültürlerde ölüm kaygısının daha az olduğu; dinine çok bağlı kişilerin, ölümden sonraki süreçte ödüllendirileceklerine odaklanarak kendilerini ölüm tehdidine karşı korudukları savunulmaktadır.

Sonuç

Yaşlılık, insan hayatının kaçınılmaz bir sürecidir. Genel olarak bir “yetersizlik süreci” şeklinde ifade edilen yaşlılık, 20. yüzyılda, demografik değişimler açısından önemli parametreleri içinde barındırmaktadır. Ölüm kaygısı başta yaşlılar olmak üzere her yaş grubunda insanın yaşamını ve yaşam kalitesini etkileyen önemli bir kavramdır. Bu kavramın dikkate alınmaması birçok ruhsal bozukluğu etkileyen önemli noktalardan birinin ihmal edildiği anlamına gelebilir.

Ölüm kaygısının ruhsal bozukluklarla özellikle psikoz, kaygı bozuklukları, depresyonla olan ilişkisini ayrıntılı irdelenecek, fenomenolojik ve tedavi yaklaşımları bazında ele alacak çalışmalar ruhsal bozukluklar ölüm kaygısı ilişkisini daha iyi anlamamıza katkıda bulunacaktır. Bu çalışmalar ölüm kaygısını sadece ölümcül, ölmekte olan ya da yaşlı hastalarda değil diğer birçok yaş ve hastalık grubunda da ne düzeyde bulunduğunu anlamamızı sağlayacaktır. Ve din ile ölüm arasında ilişkiye bakıldığında ise dindar kişiler tabiri caizse ölümü e sonraki yaşamı ödül olarak görmekte ve ölümü beklemektedirler.

Kaynakça

- AKDEMİR, N. (1997). *Geriatrı I: Hemşirelik Bakımı*. (Ed: Gökçe-Kutsal Y, Çakmakçı M, Ünal S.). Ankara Hekimler Yayın Birliği, Ankara.(s.142-145).
- AKSÜLLÜ, N. ve Doğan, S.(2004). Huzurevinde ve evde yaşayan yaşlılarda algılanan sosyal destek etkenleri ile depresyon arasındaki ilişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5:76-84.
- Alkan AT. Bir Düşün Gecesi Denemesi. *Düşünen Siyaset*, Ankara: Esin Sanat Felsefe Yayıncılık, 1999; 25-32
- ARPACI, F. (2005), **Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık**, Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları.
- BİLİR, N. (2004). *Yaşlanan Toplum İçinde*. (Ed: Gökçe-Kutsal Y.) Sağlıklı ve başarılı yaşlanma. Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi, Ankara, s:1-9.
- CARREL, A. (1961). **Dua**, (çev. M. Alper Yüçetürk), İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- ÇAKIR, Özlem (2002), “Sosyal Dışlanma”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 3, s. 83-104.
- DÖKMEN, U.. Evrenle Uyumlaşma sürecinde var olmak, gelişmek uzlaşmak. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2003.
- DPT. (2006). *Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı*. (1. Baskı), Ankara: DPT yayını.
- ERGAN, N.G. *Yaşlılıkta sosyal uyum*. www.yaslilikrehberi.org/media Erişim Tarihi: 02.04.2016
- HÖKELEKLİ, H. (2008a). **Ölüm, Ölüm Ötesi Psikolojisi ve Din**. İstanbul: Dem Yay.
- HÖKELEKLİ, H. (2008b). **Din Psikolojisi**, Ankara: TDV Yayınları.

- HULSEY, KL, Frost CJ. Psychoanalytic psychotherapy and the tragic sence of life and death, bulletin of the menninger clinic, 1995; 59: 145-159.
- İNAM, A. Olabileceğini olmada ölümün yeri. *Düşünen Siyaset*, Ankara: Esin Sanat Felsefe Yayıncılık, 1999; 4: 17-23.
- İBN Manzur, C. Muhammed b. Mükerrerem. (1996). **Lisan'ül Arab**, (nşr. Muhammed A.Vehhab, Muhammed es-Sadık el-Ubeydi), Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi.
- KARACA, F. Ölüm Psikolojisi, İstanbul: Beyan Yayınları, 2000.
- KÖKNEL, O. Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. 8. Baskı, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1985.
- KOÇ, M. (2003). "Yaşlılık Döneminde Ölüm Psikolojisi Üzerine Bir Alan Araştırması", **KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 117-144. **KÜBLER-ROSS, E.** 1977. *On Death and Dying*. (Dokuzuncu baskı). New york: MacMillan. 1987. *Büyümenin Son Aşaması Ölüm*. Çev.: N. Nirven İst.: Ruh ve Madde Yay.
- KONAK, A. ve Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık olgusu: Sivas Huzurevi örneği, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29:1:23-63.
- KOESTENBAUM, P. Ölümüne yanıt var mı? In: Akgünlü Y. Ed, İstanbul: Mavi Yayınları, 1998.
- MARINIER, P. (1990). **Dua Üzerine Düşünceler (Psikofizyolojik Sebepleri ve Sonuçları)**. (çev. Sadık Kılıç). İzmir: Nil Yayın evi.
- MORRİS, C.G. (2002). *Psikolojiyi Anlamak (Psikolojiye giriş)* (Çev. Ayışık HB, Sayıl M). Türk Psikologlar Derneği Yayınları, No: 23, 396. İstanbul.
- ÖZEN, D. (2008). *Huzurevinde Yaşayan Yaşlılarda Ölüm Kaygısının Günlük Yaşam İşlevlerine Etkisi*. Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖZ, F. (2002). Yaşamın son evresi: Yaşlılık, psikososyal açıdan gözden geçirme, *Kriz Dergisi*. 10:2:17-28.
- SAPANCALI, F. (2005), "Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri", *Çalışma ve Toplum*, 2005/3, s. 51-106.
- SEYHAN, B.Y., Ölüm Kaygısı ve Dua Tutumu Üzerine Bir Araştırma, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/2 Winter 2015, p. 863-882, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7948>, ANKARA-TURKEY
- SPIILKA, B. (2013). Dini Pratik, Ritüel ve Dua, (çev. Ö. Çetin; Din ve Maneviyat Psikolojisi, ed. İ. Çapcıoğlu ve A. Aytan), Ankara: Phoenix Yayınları.
- ÜNALAN, P.C. Aktif Yaşlanma: Bilişsel ve Sosyal Boyut. Family Physician. (www.turkishfamilyphysician.com). Erişim Tarihi:02.04.2016
- YALOM, I. (2000). *Varoluşçu Psikoloji*, (Çev. Z.İ. Babayigit), İstanbul, Kabalcı Yayınları. s.70. <http://www.tuik.gov.tr>

YÖNETİCİLERİN İŞ ETİĞİNE İLİŞKİN UYGULAMALARININ İŞGÖRENLERİN ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARI ÜZERİNE ETKİSİ: OTEL İŞLETMELERİ İŞGÖRENLERİ ÜZERİNDE BİR UYGULAMA

Elbeyi PELİT¹, İbrahim KILIÇ², Oktay EMİR³, Eren ERKILIÇ⁴

Özet

Otel işletmeleri, hizmet sektöründe faaliyette bulunan en önemli işletme türlerindedir. Emek-yoğun özelliğe sahip olması ve asıl enerjisi insan kaynakları olan bir yapıya sahip olması durumu, söz konusu işletmeleri iş etiği konusunda yönetim ve aidiyet problemi yaşayan işletmeler sıralamasında üst sıralara taşımaktadır. Hizmet uygulamalarının başarılı sonuçlara ulaşabilmesinde işgören davranışları ve toplumsal davranışlar önemli bir yer tutmaktadır. Aynı zamanda işgörenlerin iş hayatlarında karşılaştıkları, yöneticilerin iş etiğine ilişkin uygulamaları da yine işgörenlerin bağlı oldukları işletmelere karşı örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde etkili olacak unsurlardandır. Bu kapsamda söz konusu işletmelerde mevcut durumun ortaya konulması önemlidir. Bu araştırmanın temel amacı, İstanbul Anadolu yakasında faaliyette bulunan otel işletmeleri yöneticilerinin iş etiğine ilişkin uygulamalarının işgörenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisini belirlemektir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniğinden yararlanılmış olup, İstanbul Anadolu yakasında bulunan otel işletmelerinde çalışan 306 işgörene uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, araştırmanın amacına uygun olarak, yüzde, frekans, aritmetik ortalama, standart sapma, korelasyon ve regresyon analizleri kullanılarak çözümlenmiş olup, uygulanan korelasyon ve regresyon analizi sonucu değişkenler (iş etiği ve örgütsel vatandaşlık davranışı) arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu kapsamda araştırmada, yöneticilerin çalışanlarıyla ilişkilerindeki davranışlarına yönelik işgörenlerin iş etiği algılarındaki her bir birimlik artışın örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde %25'lik bir artış yaratacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İş etiği, örgütsel vatandaşlık, otel işletmeleri.

THE EFFECT OF PRACTICES RELATED TO THE EMPLOYERS' PROFESSIONAL ETHICS ON EMPLOYEES' ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIORS: A STUDY ON HOTEL EMPLOYEES

Abstract

Hotel businesses are among the major types of businesses in the service sector. Since the mentioned businesses own a labor-intensive characteristic and a structure whose actual energy stems from human resource, it makes the professional applications regarding business ethics even more important. On the other hand, the behavior of the employees and social behavior hold an important place to achieve successful results in the service implementation. At the same time, the applications that the employees face in their work lives and the apps that the

¹ Doç.Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, elbeyipelit@aku.edu.tr

² Doç.Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, kilicibrahim@hotmail.com

³ Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi, oktayemir@anadolu.edu.tr

⁴ Öğr.Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, eren.erkilic@erdogan.edu.tr

administrators use regarding professional ethics have an impact on the employees' organizational citizenship behavior towards the company that they are connected to. In this context, the purpose of this research is to put forward the impact of practices of the employers in the hotels operating in Istanbul regarding professional ethics on employees' organizational citizenship behavior. As a data collection tool, survey technique was utilized in this research and it was carried out on 306 employees working in the hotel business in Istanbul. The findings from the survey were analyzed through percentage, frequency, mean, standard deviation, correlation and regression analysis parallel with the purpose of this research, and significant relationships have been found between the variables according to the correlation and regression analysis results (professional ethics and organizational citizenship behavior). It was concluded in the study that the increase in employees' professional ethics creates a significant increase on employees' organizational citizenship behavior.

Keywords: Professional ethics, organizational citizenship, hotels.

Giriş

Etik kavramı, Türkçe sözlük'te “töre bilimi, ahlaki, ahlakla ilgili, çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü” olarak ifade edilmektedir (TDK, 2016). Etik, bir toplum veya kültüre ait olan değerlerin içinde hangilerinin ahlâki olarak benimsendiği, hangilerinin benimsenmediğini ifade etmeye çalışan bir bilim dalıdır. Başka bir ifadeyle etik, farklı koşullarda örgütler ile birlikte bireylerin birbirlerine karşı davranışlarının nasıl olduğuna odaklanır (Hurn, 2008). Diğer bir tanıma göre “etik insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, kuralları, doğru-yanlış ya da iyi-kötü gibi ahlaksal açıdan araştıran bir felsefe disiplini” (Kırel, 2000). Bu bağlamda felsefenin bir dalı olan ve ahlakı konu alan etik aynı zamanda yaşanan ortam ve çalıştıkları örgütler içerisinde yer alan işgörenler içinde geçerlidir. Bu sebeple daha dar kapsamda bakıldığında etik kavramı içerisinde işletme, yönetsel ve iş etiği olarak karşımıza çıkmaktadır. İş etiği genel olarak çalışılan örgüt içerisinde neyin doğru, neyin yanlış olduğunun farkında olmak ve doğru olanı uygulamak olarak tanımlanabilir (Ülgen ve Mirze, 2004). Başka bir tanıma göre iş etiği, çalışma ortamı içerisindeki ilişkilerin hassasiyetini etkileyen, bu ilişkilerdeki stratejik davranışları anlamlandıran, aynı zamanda stratejik uygulamalarda etken rol üstlenen ve değişken çevre yapısında örgütlerin varlığını tehdit eden riskleri en aza indiren yönetsel bir araçtır (Bektaş ve Köseoğlu, 2008). İş etiği, doğru ve haklı olmayı kural edinen, hukuki düzenlemelere itaatin daha ilerisinde görünen davranış kurallarının tamamıdır. İşyerinde doğru ve yanlışın ayrımını yapmak ve doğru olanı uygulamaktır (McNamara, 1998). İş etiği; iş dünyasını yönlendiren ilke, değer ve standartların işletmelerde uygulanmasıdır (Ferrell, Freadrich, ve Ferrell, 2011). İş etiğinin işletmeler için önem arz etmesinin nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Özgener, 2004):

- Etik olarak faaliyette bulunmanın iyi ve kaliteli iş anlamına geldiğinin fark edilmesi,
- Kamu baskısı ile gelen sosyal sorumluluk bilincinin iş etiği alanına da yansması,
- Etik olarak verilen kararların kâr oranı üzerinde de önemli etkisinin olduğunun görülmesi,
- Etik olarak karar vermenin mükemmellik ve yüksek kaliteye ulaşma çabası ile eşdeğer bir görünüme bürünmesi,
- İlişki içerisinde buldukları işletmeler arasındaki çıkarların dengelenebilmesi için etiğin önemli bir gereksinim olduğunun fark edilmesi.

Otel işletmelerinde yönetim ve işgören kademelerinin, insan faktörü üzerinde yoğunlaşması nedeni ile etik konusu ön plana çıkmaktadır. İş etiğine karşı olan durum ve davranışlar, işletme ve yönetime karşı özveri ve güvenin yitirilmesine, takım çalışmalarının etkinliğinin kaybedilmesine, iletişimin zorlaşmasına, bağlılık duygusunun azalmasına ve işletme imajının zedelenmesine sebep olmaktadır (Uçkun, Uçkun ve Latif, 2004). Aynı zamanda otel işletmelerinde hizmetin hazırlanması ve sunumu sürecinde işgörenler ve yöneticiler her daim ilişki içerisinde. Bu durumda müşterilerde bu süreç içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla ilişki bütünleşik olarak genişlemektedir. Otel işletmelerinin başarısı ve geleceği açısından etik davranışların kurumun bütününe yayılması son derece önem kazanmaktadır. İşletme üst yönetimleri etik kuralları ortaya çıkararak, bu kuralların işgörenler ve yöneticiler tarafından benimsenmesi ve kararlı bir şekilde uygulanabilmesi için yaptırımları ve ödül unsurunu ön plana çıkarmalıdır (Çevirgen ve Üngüren, 2009). Bu bağlamda WTO'nun 1999 Ekim'inde Santiago'da gerçekleştirdiği Genel Kurul toplantısında kabul edilen 10 maddelik Küresel Turizm Etiği İlkeleri de şu şekilde sıralanmıştır (Yazıcıoğlu ve Boylu 2003):

- Turizmin halk ve toplumlar arasında karşılıklı saygı ve anlayış ilişkilerine katkıları,
- Bireysel ve kolektif bir tatmin aracı olarak turizm,
- Sürekli bir gelişme faktörü olarak turizm,
- İnsanlığın ortak kültürel mirasından yararlanan ve onu zenginleştiren bir etkinlik olarak turizm,
- Ev sahibi ülkeler ve toplumlar için fayda üretici bir etkinlik olarak turizm,
- Yatırımcıların turizmin gelişmesindeki yükümlülükleri,
- Turizm hakkı,
- Turistik hareket özgürlüğü,
- Turizm işgörenleri ve girişimcilerinin hakları,
- Global etik maddelerinin turizme uygulanabilirliğidir.

Diğer bir taraftan otel işletmelerinde karşılaşılan ve önem arz eden etik sorunların; çıkar çatışmaları, işgören karakterleri, maaş ve ödüllendirme, ticari sırların dışarıya açıklanması gibi konular üzerine yoğunlaştığı da görülmektedir (Sarıışık ve diğ., 2006). Bu bağlamda önem arz eden bir diğer konuda iş etiğine ilişkin uygulamaların örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde etkili olacağı durumudur. Rekabet ortamı içerisinde otel işletmelerinin gerekli koşullar içerisinde çalışabilmeleri, işgörenlerin rol tanımlamalarının daha ilerisinde fazladan rol davranışı göstermelerine bağlıdır. Bu gibi davranışlar işletmelerde örgütsel vatandaşlık davranışı olarak ifade edilmektedir (Aslan, 2009). Organ (1988) örgütsel vatandaşlık davranışını, örgütte bireysel davranışlar için resmi ödül sistemi tarafından doğrudan veya açıkça belirtilmeyen ancak örgütün etkin bir şekilde faaliyetlerinin yürütülmesinde etkili olan teşviklerle oluşan davranışlar olduğunu ve işgören ile örgüt arasında yapılan iş sözleşmesinin ve belirlenen iş tanımlarının ötesinde sergilenen gönüllü davranışlar olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda örgütsel vatandaşlık davranışına ilişkin tanımların ortak noktası, bu davranışların örgütte isteğe bağlı ve gönüllülük esasına dayalı bir anlayış içinde sergilenen rol fazlası davranışlar olarak görülmesi ve bunların örgütsel etkililiğe katkıda bulunmasıdır (Sezgin, 2005).

Örgütsel vatandaşlık davranışı faktörlerinin tümü örgüt içerisinde etkin olmak için gereklidir. Bu faktörler, verimliliği olumlu ve olumsuz etkileyen davranış ve hareketlerin oluşmasını sağlamanın yanısıra bağlılık ve kendini gerçekleştirme etken olan sebeplerden olabilir (Güven, 2006). Otel işletmelerinin kendine has yapıları hizmet sunumu konusunda diğer

işletmelerden kendilerini ayırmaktadır. Müşteri memnuniyetinin otel işletmelerinin başarılarında rol oynadığı ve bunu sağlamanın ancak işgören performansının müşteriye yansımaları konusunda hizmetin kalitesi ile mümkündür (Ma ve Qu, 2011). Otel işletmelerinde yetki ve sorumlulukların belirlenmiş olması sunulan hizmetin kaliteli olmasında etkili olmaktadır. Bu sebeple işgörenlerin iş tanımları ve sorumluluklarının belirlenmiş olması ayrıca uygulamasının da ötesine geçerek örgüte sağladıkları gönüllü katkı ve davranışlar desteklenerek örgütsel vatandaşlık davranışı ön plana çıkarılmalıdır. Örgütsel vatandaşlık davranışının sağladığı başlıca katkılar şu şekilde sıralanabilir (Dilek, 2005):

- Örgütsel performansı, etkinliği ve işgörenlerin verimliliğini artırır.
- Kaynak kullanımında ve paylaşımında verimliliği artırır.
- Kişiler ve birimler arasında etkin koordinasyon sağlar.
- Çevresel değişikliklere uyum yeteneğini artırır.

İşgörenlere yönelik örgütsel vatandaşlık davranışının temelinde iş arkadaşlarına yardımcı olmak düşüncesi; örgüt üzerinde ise örgüte faydalı olabilme, geliştirme ve ilerlemesine yönelik fikirler sunabilme düşüncesinin olduğu belirtilmektedir. Bu sebeple her iki örgütsel vatandaşlık davranışı türü örgütün geleceğine yönelik davranışlardan oluşmaktadır (Karaaslan vd., 2009).

Allen ve Rush (1998)'a göre örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde yöneticilerin işgörenlerle ilgili aldıkları kararlar etkili olmaktadır. İşgörenler, yöneticilerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarını değerlendirmemeleri üzerinde olumsuz düşünceye kapılırlarsa; motivasyonları ve iş tatminleri düşer, örgütsel adalet algılamaları zayıflar, yöneticilerine güvenleri ve bağlılıkları azalarak örgütten ayrılma eğilimi artar (Podsakoff ve Mackenzie, 1994). Temelde örgütsel vatandaşlık davranışlarının ikiye ayrıldığı ve örgütsel yapıya aktif bir şekilde katılım ve katkı, diğeri ise, örgütsel yapıya zarar verecek her türlü davranıştan uzak kalma, şeklinde sınıflandırılmaktadır (Özdevecioğlu, 2003). Çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışını, işgörenin ruhsal durumu, kişilik özellikleri, iş tatmini, adalet, işin özellikleri, hiyerarşik düzey ve örgütün özellikleri gibi durumlar etkilemektedir. Bu bağlamda aynı bütün içerisinde yer alan iş etiği konusunda yöneticilerin işgörenler üzerindeki uygulamalarının yine işgörenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını da etkilediği söylenebilir. Hizmetin ön planda olduğu bir sektörde yer alan birçok bölümden ve çok sayıda iş görenden oluşan otel işletmelerinde müşteri ile iletişimi olan işgörenlerin, iş etiği algılarının örgütsel vatandaşlık davranışları üzerindeki etkisini belirlemek ve buna ilişkin çözüm önerileri ortaya koymak önem taşımaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, otel işletmeleri yöneticilerinin iş etiğine ilişkin uygulamalarının, işgörenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisinin belirlenmesidir. İş etiğinin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisinin tespit edilmesinin hem konu ile ilgili literatüre katkı sağlaması hem de otel yöneticilerine veri kaynağı oluşturması beklenmektedir. Hizmet sektörü içerisinde farklı kültürlerin bir araya gelmesi, işgören çeşitliliği ve iletişim iş etiği konusunu bu farklılıklar doğrultusunda ortaya çıkarmakta ve işgörenlerin çalıştıkları örgüte karşı olan vatandaşlık duygusunu da olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. İşgörenlerin içerisinde buldukları örgüte aidiyet duygularının artması ve işlerini huzurlu bir ortamda kurallar çerçevesinde yapmaları, örgütsel vatandaşlık davranışı konusunda örgüte olumlu yansımalarla geri dönebileceği söylenebilir.

Yöntem

Araştırmanın evrenini İstanbul Anadolu yakasında faaliyet gösteren otel işletmelerindeki işgörenler oluşturmaktadır. Türkiye Otelciler Birliği verilerine göre araştırmanın yapıldığı İstanbul ili Anadolu yakasındaki otellerde çalışan sayısının çok fazla sayıda olması ve maliyet sınırlılığından dolayı örneklem alınma yoluna gidilmiştir. Bu doğrultuda, İstanbul Anadolu yakasındaki otel işletmelerinde işgörenlerin sayısı on binden büyük olduğundan, Özdamar (2001) tarafından sınırsız evrenler ($N > 10000$) ve nicel araştırmalar için önerilen örnekleme hacmi formülünden yararlanılmıştır. Örneklem nicel değişken sonsuz (sınırsız) evren formülü olan $(\sigma^2 \times Z_{\alpha}^2) / d^2$ ($\sigma = 1$, $Z_{0,05} = 1.96$, $d = 0.13$) den elde edilmiştir. Bu doğrultuda ilgili formüle göre uygulanacak anket sayısı 384 olarak hesaplanırsa da geri dönmeyecek anketlerin olabileceği düşüncesi ile 400 anket çoğaltılıp dağıtılmış, geri dönen 311 anket içerisinde 306 anket değerlendirmeye değer bulunmuştur.

Araştırmada iş etiği ve örgütsel vatandaşlık davranışı hakkında literatür taraması yapılmış ve otel işletmelerindeki işgörenlerin iş etiği algıları ve örgütsel vatandaşlık davranışlarının belirlenmesi amacıyla veri toplama yöntemi olarak üç bölümden oluşan anket formu kullanılmıştır. Anketin birinci bölümünde işgörenlerin demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum, çalışma süresi,) yer verilmiş olup, anketin ikinci bölümünde Pelit ve Arslantürk (2011)'ün işgörenlerin iş etiği algılarını belirlemeye yönelik konuyla ilgili yapılmış çalışmalardan yararlanarak (Beltrami vd., 1984; Whitney, 1989; Enghagen, 1990; Galbraith ve Stephenson, 1993; Cleek ve Leonard, 1998; Stevens ve Fleckenstein, 1999; Yüksel ve Tunç, 2001; Cohen vd., 2001; Sökmen ve Boylu, 2001; Bradburn, 2001; Kozak ve Karakaş, 2002; Sarıışık vd., 2006; Pelit ve Güçer, 2007) oluşturdukları 18 maddelik iş etiği ölçeği kullanılmıştır. Söz konusu ölçek beşli Likert tipi derecelendirmeye tabi tutulmuş ve işgörenlerin her bir maddeye ilişkin katılım düzeyleri "1=hiçbir zaman" ve "5=her zaman" şeklinde puanlandırılmıştır. Anketin üçüncü bölümünde ise işgörenlerin örgütsel vatandaşlık düzeylerini belirlemeye yönelik ise Basım ve Şeşen'in (2006)'in çalışmalarında kullandıkları 19 maddeden oluşan örgütsel vatandaşlık ölçeği kullanılmıştır. İlgili ölçek beşli Likert tipi derecelendirmeye tabi tutulmuş ve işgörenlerin her bir maddeye ilişkin katılım düzeyleri "1=hiçbir zaman" ve "5=her zaman" şeklinde puanlandırılmıştır. Verilerin SPSS 18 programı ile analiz edildiği araştırmada, işgörenlerin iş etiği algılamaları ve örgütsel vatandaşlık davranışları ölçeğine ilişkin her bir maddeye verdikleri yanıtlar betimsel istatistiklerle ortaya konulmuştur. Buna ek olarak işgörenlerin iş etiği algıları ile örgütsel vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı Pearson korelasyon katsayısı ile belirlenmiştir. Diğer taraftan iş etiği değişkeni bağımsız, örgütsel vatandaşlık değişkeni ise bağımlı değişken olarak ele alınmış ve basit doğrusal regresyon modeli ile işgörenlerin iş etiği algılarının örgütsel vatandaşlık düzeyleri üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada iş etiği ve örgütsel vatandaşlık ölçeklerinin güvenilirlik analizine yönelik olarak Cronbach's Alpha değerleri hesaplanmış ve iş etiği ölçeği için güvenilirlik düzeyi 0,923 ve örgütsel vatandaşlık ölçeği için güvenilirlik düzeyi için ise 0,843 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu bu güvenilirlik katsayıları ölçeklerin güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Bulgular ve Yorum

Araştırma kapsamındaki otel işletmeleri işgörenlerinin demografik özelliklerine ilişkin veriler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Yaş Gruplarına, Cinsiyetlerine, Medeni Durumlarına ve Çalışma Sürelerine Göre Dağılımları

Değişkenler	Gruplar	f	%
Yaş	16 – 30 yaş arası	164	53.6
	31 – 45 yaş arası	126	41.2
	46 – 60 yaş arası	16	5.2
Cinsiyet	Erkek	104	34.0
	Kadın	202	66.0
Medeni Durum	Evli	177	57.8
	Bekar	129	42.2
Çalışma Süresi	1-5 Yıl	173	56.5
	5-10 Yıl	49	16.0
	10-15 Yıl	38	12.4
	15 -20 Yıl	22	7.2
	20-25 Yıl	24	7.8
TOPLAM		306	100

Tablo 1'e göre işgörenlerin yaş grupları incelendiğinde katılımcıların 16-30 yaş arası 164 (%53,6), 31-45 yaş arası 126 (%41,2) ve 46-60 yaş arası 16 (%5,2) kişiden oluştuğu, toplamda 306 kişinin 104'ü erkek, 202'si kadın, erkek işgörenlerin grubun %34'ünü, kadın işgörenlerin ise %66'sını oluşturduğu ve 177'sinin evli (%57.8), 129'unun bekar (%42.2) olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların çalışma süresine göre dağılımı incelendiğinde 1-5 yıl arası 173 kişi (%56.5), 5-10 yıl arası 49 kişi (%16.0), 10-15 yıl arası 38 kişi (%12.4), 15-20 yıl arası 22 kişi (%7.2) ve 20-25 yıl arası 24 kişi (%7.8) araştırmaya katılmıştır.

Otel işletmeleri yöneticilerinin çalışanlarına karşı davranışlarının iş etiğine uygunluğu ile ilgili işgören algılarını belirlemeye yönelik uygulanan ölçeğe ilişkin betimsel istatistik sonuçları Tablo 2'de verilmiştir. Tablo 2'deki dağılım ve ortalamalara göre iş etiği ölçeğinde belirtilen ifadeler arasında iş etiği algısının en yüksek olduğu ifade "işletmede meydana gelebilecek/gelen cinsel taciz olaylarına meydan vermez" şeklindedir. "İşletmede meydana gelebilecek/gelen cinsel taciz olaylarına meydan vermez" ifadesine işgörenlerin %49.3'ü "her zaman", %15.4'ü "çoğunlukla", %11,4'ü "arasıra", %12.7'si "nadiren" ve %11.1'i "hiçbir zaman" yönünde görüş belirtmişlerdir. İfadeye ilişkin aritmetik ortalama 4.40 olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda işletmelerde yöneticilerin iş etiği algısı üzerinde işletme içerisinde meydana gelebilecek/gelen cinsel taciz olaylarına karşı tutum olarak izin vermeyeceği ve bu konuda yöneticilerin disiplinli olduğu sonucuna ulaşılabilir.

İkinci olarak verilen "çalışanlar arasında din, dil ve ırk ayırımı yapmaz." ifadesine işgörenlerin %66.0'sı "her zaman", %14.1'i "çoğunlukla", %13.1'i "arasıra", %3.6'sı "nadiren" ve %11.4'ü "hiçbir zaman" şeklinde görüş belirtmişlerdir. İfadeye ilişkin aritmetik ortalama 4.36 olarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda araştırmaya katılan otel işgörenleri yöneticilerinin

Tablo 2: İş Etiği Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler

Maddeler		Hiçbir zaman	Nadiren	Arasına	Çoğunlukla	Her zaman	\bar{X}	s.s.
1. İş görenler arasında cinsiyet ayrımı yapmaz	f %	34 11.1	39 12.7	35 11.4	47 15.4	151 49.3	3.79	1.44
2. İşletmede meydana gelebilecek/gelen cinsel taciz olaylarına meydan vermez.	f %	7 2.3	18 5.9	28 9.2	45 14.7	208 68.0	4.40	1.02
3. Görev dağılımı yaparken herkese eşit davranır.	f %	39 12.7	56 18.3	59 19.3	41 13.4	111 36.3	3.42	1.45
4. Çalışanlar arasında düşünce, fikir, siyasal tercihlerine göre ayırım yapmaz.	f %	44 14.4	60 19.6	47 15.4	50 16.3	105 34.3	3.37	1.48
5. Çalışanlara işletme içinde üst kademelere yükseltme konusunda eşit fırsat sağlar.	f %	53 17.3	55 18.0	72 23.5	51 16.7	75 24.5	3.13	1.42
6. Çalışanların özel hayatlarına müdahale etmez.	f %	13 4.2	29 9.5	37 12.1	45 14.7	182 59.5	4.16	1.21
7. Çalışanlara ait özel bilgileri(kişisel hayat) herhangi bilgileri deşifre etmez.	f %	35 11.4	55 18.0	57 18.6	52 17.0	107 35.0	3.46	1.41
8. İş görenlerin onurlarını kırıcı davranışlarından kaçınır.	f %	37 12.1	55 18.0	59 19.3	51 16.7	104 34.0	3.42	1.42
9. İş kazalarından korunmamız için gerekli önlemleri alır.	f %	40 13.1	70 22.9	68 22.2	62 20.3	66 21.6	3.14	1.34
10. Sağlık sorunlarımızın çözümünde bizlere yardımcı olur	f %	28 9.2	56 18.3	93 30.4	48 15.7	81 26.5	3.32	1.29
11. Çalışanların sosyal güvenlik ve sosyal haklarının tesliminde gerekenleri yapar.	f %	27 8.8	51 16.7	91 29.7	62 20.3	75 24.5	3.35	1.26
12. Sendikal faaliyetlere katılmamız konusunda olumludur.	f %	40 13.1	50 16.3	82 26.8	51 16.7	83 27.1	3.28	1.36
13. Çalışanların performanslarının değerlendirilmesinde adil davranır.	f %	49 16.0	65 21.2	55 18.0	72 23.5	65 21.2	3.13	3.39
14. Çalışanların ücret ödemediği mesai dışında çalışmaya zorlamaz.	f %	22 7.2	36 11.8	53 17.3	70 22.9	125 40.8	3.78	1.29
15. Çalışanların kararlara katılma hakkını sağlayacak ortamı oluşturur.	f %	32 10.5	61 19.9	73 23.9	62 20.3	78 25.5	3.30	1.32
16. Çalışanlar arasında din, dil ve ırk ayrımı yapmaz.	f %	10 3.3	11 3.6	40 13.1	43 14.1	202 66.0	4.36	1.05
17. Yaptığımız işle ilgili olarak düşüncemizi açıkladığımızda ya da öneri getirdiğimizde, ters bir şekilde davranmaz(olumlu davranır)	f %	35 11.4	42 13.7	75 24.5	72 23.5	82 26.8	3.41	1.32
18. Bizle olan her türlü iletişimde (yazılı, sözlü, telefon) nezaket kurallarına özen gösterir.	f %	11 3.6	22 7.2	51 16.7	57 18.6	165 53.9	4.12	1.14
Genel Ortalama							3.574	

birbirleri arasında din, dil ve ırk ayrımı yapmadığı, işgörenlerin böyle bir durumla çok nadir karşılaşabildiği sonucuna ulaşılabilir. İş etiği ölçeğinde verilen “çalışanların özel hayatlarına müdahale etmez” ifadesine işgörenlerin %59.5’i “her zaman”, %14.7’si “çoğunlukla”, %12.1’i “arasına”, %9.5’i “nadiren” ve %4.2’si “hiçbir zaman” şeklinde görüş belirtmişlerdir. İfadeye

ilişkin aritmetik ortalama 4.16 olarak hesaplanmıştır. Verilen yanıtlar üzerinden otel yöneticilerinin işgörenlerin iş dışındaki yaşamlarına müdahale etmediği ve otel işgörenlerinin büyük oranının bu durumdan memnun olduğu söylenebilir.

“Bizle olan her türlü iletişimde (yazılı, sözlü, telefon) nezaket kurallarına özen gösterir” ifadesine ise işgörenlerin %53.9’u “her zaman”, %18.6’sı “çoğunlukla”, %16.7’si “arasıra”, %7.2’si “nadiren” ve %3.6’sı “hiçbir zaman” şeklinde görüş belirtmişlerdir. İfadeye ilişkin aritmetik ortalama 4.12 olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda araştırmaya katılan işgörenlerin yöneticileri tarafından iletişim kurulduğunda yarısından fazlasının nezaket kurallarına dikkat ettiği ve bununda işgörenler tarafından benimsendiği söylenebilir. Ölçekte bulunan bir diğer ifade de “iş görenler arasında cinsiyet ayrımı yapmaz” şeklindedir. İlgili ifadeye işgörenlerin %49.3’ü “her zaman”, %15.4’ü “çoğunlukla”, %11.4’ü “arasıra”, %12.7’si “nadiren” ve %11.1’i “hiçbir zaman” şeklinde görüş belirtmişlerdir. İfadeye ilişkin aritmetik ortalama 3.79 olarak hesaplanmıştır. Ölçek incelendiğinde işgörenlerin “çalışanlara işletme içinde üst kademelere yükseltme konusunda eşit fırsat sağlar” ve “çalışanların performanslarının değerlendirilmesinde adil davranır” ifadelerinin en düşük aritmetik ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. “Çalışanlara işletme içinde üst kademelere yükseltme konusunda eşit fırsat sağlar” ifadesine işgörenlerin %24.5’i “her zaman”, %16.7’si “çoğunlukla”, %23.5’i “arasıra”, %18.0’i “nadiren” ve %17.3’ü “hiçbir zaman” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Ayrıca “çalışanların performanslarının değerlendirilmesinde adil davranır” ifadesine işgörenlerin %21.2’si “her zaman”, %23.5’i “çoğunlukla”, %18.0’i “arasıra”, %21.2’si “nadiren” ve %16.0’i “hiçbir zaman” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu doğrultuda otel işletmeleri yöneticilerin işgörenlerin kariyer planlarında ve performans değerlendirmelerinde orta düzeyde kaldığı, işgörenlerin bu konular üzerinde kendi gelecekleri konusunda kaygıları olduğu söylenebilir.

Otel işletmeleri işgörenlerinin örgütsel vatandaşlık ölçeğine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 3’te verilmiştir. Tablo 3’teki dağılım ve ortalamalara göre örgütsel vatandaşlık ölçeğinde belirtilen ifadeler arasında örgütsel vatandaşlık davranışı algısının en yüksek olduğu ifade “yeni işe başlayan birisinin işi öğrenmesine yardımcı olurum” şeklindedir. İlgili ifadeye işgörenlerin %61.8’i “her zaman”, %22.5’i “çoğunlukla”, %9.5’i “arasıra”, %5.8’i “nadiren” ve %0.3’ü “hiçbir zaman” yönünde görüş belirtmişlerdir. İfadeye ilişkin aritmetik ortalama 4.40 olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda ifadeye verilen yanıtlarla ilgili otel işletmeleri işgörenlerinin hizmet üretirken işe yeni başlayanlara yardımcı oldukları, bu işletmelerin koordinasyona bağlı olarak işlerin ilerlediği ve takım bilincinin oluşturulduğu söylenebilir. “Diğer çalışanların haklarına saygı gösteririm” ifadesine işgörenlerin %59.8’i “her zaman”, %26.1’i “çoğunlukla”, %8.5’i “arasıra”, %4.6’sı “nadiren” ve %1.0’i “hiçbir zaman” yönünde görüş belirtmişlerdir. İfadeye ilişkin aritmetik ortalama 4.39 olarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda otel işgörenlerinin yarısından fazlasının birbirlerinin haklarına saygı duyduğu ve yaptıkları işin eşit şartlarda olması gerektiği bilincinde oldukları söylenebilir. Örgütsel vatandaşlık ölçeğinde verilen “işle ilgili problemlerde elimde bulunan malzemeleri diğerleri ile paylaşırım” ifadesine işgörenlerin %47.7’si “her zaman”, %36.3’ü “çoğunlukla”, %9.2’si “arasıra”, %6.2’si “nadiren” ve %0.7’si “hiçbir zaman” yönünde görüş belirtmişlerdir. İfadeye ilişkin aritmetik ortalama 4.24 olarak hesaplanmıştır. Verilen yanıtlar üzerinden otel işgörenlerinin yaklaşık yarısının işle ilgili çözüm yolları arandığında çalışma arkadaşlarıyla ellerinde olan malzemeleri paylaştıkları ve işin ilerlemesi gerektiği bilincinde oldukları söylenebilir. “Birlikte çalıştığım insanlar için problem yaratmamaya gayret gösteririm” ifadesine ise işgörenlerin %47.4’ü “her zaman”, %35.6’ü “çoğunlukla”, %11.1’i “arasıra”, %5.6’sı “nadiren” ve %0.3’ü “hiçbir zaman” yönünde görüş belirtmişlerdir.

Tablo 3: Örgütsel Vatandaşlık Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler

Maddeler		Hiçbir zaman	Nadiren	Arasıra	Çoğunlukla	Her zaman	\bar{X}	s.s.
1. Günlük izin alan bir çalışanın o günkü işlerini ben yaparım	f	11	19	57	121	98		
	%	3.6	6.2	18.6	39.5	32.0	3.90	1.04
2. Aşırı iş yükü ile uğraşan bir şirket çalışanına yardım ederim.	f	18	23	62	115	88		
	%	5.9	7.5	20.3	37.6	28.8	3.76	1.13
3. İşle ilgili problemlerde elimde bulunan malzemeleri diğerleri ile paylaşıyorum.	f	2	19	28	111	146		
	%	0.7	6.2	9.2	36.3	47.7	4.24	0.91
4. İş esnasında sorunla karşılaşan kişilere yardım etmek için gerekli zamanı ayırırım.	f	0	15	51	125	115		
	%	0	4.9	16.7	40.8	37.6	4.11	0.85
5. Yeni işe başlayan birisinin işi öğrenmesine yardımcı olurum.	f	1	18	29	69	189		
	%	0.3	5.9	9.5	22.5	61.8	4.40	0.91
6. Zamanımın çoğunu işimle ilgili faaliyetlerle geçiririm.	f	7	34	45	132	88		
	%	2.3	11.1	14.7	43.1	28.8	3.85	1.03
7. İşletmem için olumlu imaj yaratacak tüm faaliyetlere katılmak isterim.	f	18	40	59	104	85		
	%	5.9	13.1	19.3	34.0	27.8	3.65	1.18
8. Mesai saatlerinde kişisel işlerim için zaman harcamam.	f	22	50	65	100	69		
	%	7.2	16.3	21.2	32.7	22.5	3.47	1.21
9. Diğer çalışanların haklarına saygı gösteririm.	f	3	14	26	80	183		
	%	1.0	4.6	8.5	26.1	59.8	4.39	0.90
10. Beklenmeyen sorunlar ortaya çıktığında diğer çalışanları zarar görmemesi için uyarırım.	f	1	20	46	112	127		
	%	0.3	6.5	15.0	36.6	41.5	4.12	0.92
11. Birlikte çalıştığım insanlar için problem yaratmamaya gayret gösteririm.	f	1	17	34	109	145		
	%	0.3	5.6	11.1	35.6	47.4	4.24	0.88
12. Önemsiz sorunlar için şikâyet ederek boşa zaman harcamam.	f	23	20	43	103	117		
	%	7.5	6.5	14.1	33.7	38.2	3.89	1.21
13. İş ortamı ile ilgili problemlere odaklanmadan olayların olumlu yönlerini görmeye çalışırım.	f	4	34	51	122	95		
	%	1.3	11.1	16.7	39.9	31.0	3.88	1.01
14. Mesaiye karşılaştığım olumsuz durumlara karşı gücenme veya kızgınlık duymam.	f	8	32	71	110	85		
	%	2.6	10.5	23.2	35.9	27.8	3.76	1.05
15. İşletme içinde çıkan çatışmaların çözümlenmesinde aktif rol alırım.	f	32	36	67	92	79		
	%	10.5	11.8	21.9	30.1	25.8	3.49	1.28
16. Üst yönetimce yayınlanan duyuruları okurum ve ulaşabileceğim bir yerde bulundururum.	f	14	42	62	112	76		
	%	4.6	13.7	20.3	36.6	24.8	3.63	1.13
17. İşletmenin sosyal faaliyetlerine kendi isteğimle katılırım.	f	11	46	68	104	77		
	%	3.6	15.0	22.2	34.0	25.2	3.62	1.12
18. İşletmenin yapısında yapılan değişimlere ayak uydururum.	f	6	29	47	121	103		
	%	2.0	9.5	15.4	39.5	33.7	3.93	1.02
19. Her türlü geliştirici faaliyet içeren proje ve araştırma guruplarında yer alırım.	f	11	39	70	98	88		
	%	3.6	12.7	22.9	32.0	28.8	3.70	1.12
Genel Ortalama							3.896	

İfadeye ilişkin aritmetik ortalama 4.24 olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda araştırmaya katılan işgörenlerin problemlerden uzak, çalışma ortamı içerisinde negatif enerjiden uzak olmak adına iyi ilişkiler kurmaya çalıştıkları söylenebilir.

Ölçekte bulunan “beklenmeyen sorunlar ortaya çıktığında diğer çalışanları zarar görmemesi için uyarırım” ifadesine işgörenlerin %41.5’i “her zaman”, %36.6’sı “çoğunlukla”, %15.0’ı “arasıra”, %6.5’i “nadiren” ve %0.3’ü “hiçbir zaman” yönünde görüş belirtmişlerdir. İfadeye ilişkin aritmetik ortalama 4.12 olarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda otel işgörenlerinin yarısından fazlasının işletme içerisinde doğabilecek sorunlara karşı birbirlerini

korudukları ve çalışma arkadaşlarının zarar görmelerini istemedikleri söylenebilir. Ayrıca “mesai saatlerinde kişisel işlerim için zaman harcamam” ve “işletme içinde çıkan çatışmaların çözümlenmesinde aktif rol alırım” ifadelerinin alınan yanıtlar doğrultusunda en düşük aritmetik ortalamalara sahip oldukları görülmektedir. “mesai saatlerinde kişisel işlerim için zaman harcamam” ifadesine işgörenlerin %22.5’i “her zaman”, %32.7’si “çoğunlukla”, %21.2’si “arasıra”, %16.3’ü “nadiren” ve %7.2’si “hiçbir zaman” yönünde görüş belirtmişlerdir. İfadeye ilişkin aritmetik ortalama 3.47 olarak hesaplanmıştır. “İşletme içinde çıkan çatışmaların çözümlenmesinde aktif rol alırım” ifadesine işgörenlerin %25.8’i “her zaman”, %30.1’i “çoğunlukla”, %21.9’u “arasıra”, %11.8’i “nadiren” ve %10.5’i “hiçbir zaman” yönünde görüş belirtmişlerdir. İfadeye ilişkin aritmetik ortalama 3.49 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda otel işgörenlerinin mesai saatleri içerisinde kişisel işlerine zaman ayırdıkları çıkarımı yapılabilir. Otel işgörenlerinin çalışma saatlerinin bu durum üzerinde etkili olduğu söylenebilir. İşyeri içerisinde ortaya çıkan çatışmaların çözümlenmesinde genele bakıldığında orta düzeyde katılım olduğu görülmektedir. Daha önce irdelenen ifadelerle verilen yanıtlarda bu durumu destekler niteliktedir.

Tablo 4’te otel işgörenlerinin yöneticilerinin iş etiği kapsamındaki uygulamalarına ilişkin algıları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkinin tespiti için gerçekleştirilen Pearson Korelasyon katsayısı sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4: Basit Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler (Ölçekler)	Korelasyon Anlamlılık (p)	İş Etiği	Örgütsel Vatandaşlık
İş Etiği	r	1	*0.398
	p	-	0.000
Örgütsel Vatandaşlık	r	*0.398	1
	p	0.000	-

*p<0.05

Tablo 4’teki bulgulara göre işgörenlerin iş etiği algıları ile örgütsel vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif yönlü ($0,20 < r < 0,40$) zayıf bir ilişki (korelasyon) vardır ($r=0.398$; $p < 0.05$). Bu değer işgörenlerin; yöneticilerinin davranışlarındaki iş etiği algısının artmasıyla birlikte örgütsel vatandaşlık duygu/davranışlarında da bir artış olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda otel işletmeleri yöneticilerinin etik ihlallerden sayılan; cinsel taciz olaylarına meydan vermemesi, işgörenler arasında din, dil, ırk ayrımı yapmaması, özel hayatlarına müdahale edilmemesi, nezaket kurallarına özen gösterilmesi, cinsiyet ayrımı yapılmaması, performans değerlendirmede adil davranılması ve üst kademelere yükselmeye eşit fırsatlar sağlanması gibi etik etik davranışlar sergilemesi/uygulanması işgörenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları üzerinde olumlu etki yaratacağı söylenebilir.

Araştırmada işgörenlerin iş etiği algılarının ile örgütsel davranış düzeyleri üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla yapılan basit regresyon analizi sonuçları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Katılımcıların İş Etiği Algıları ve Örgütsel Vatandaşlık Düzeylerine İlişkin basit doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Katsayı	B	SH	t
Sabit	3.012	0.120	25.015
İş etiği algısı	0.247	0.033	7.558

Bağımsız değişken olarak ele alınan “iş etiği” ile bağımlı değişken olarak ele alınan “örgütsel vatandaşlık” arasındaki basit doğrusal regresyon modeli (Tablo 5), anlamlı bulunmuştur ($p < 0,05$). Buna göre regresyon modeli şu şekilde kurulabilir:

$$\text{Örgütsel Vatandaşlık} = 3.012 + 0.247 \cdot \text{İş Etiği}$$

Tablo 5’deki sonuçlara göre oluşturulan söz konusu modele göre, iş etiğindeki (yöneticilerin işgörenlere karşı davranışlarının iş etiğine uygunluğuna ilişkin algılarındaki) 1 birimlik artış örgütsel vatandaşlık davranışında 0,247 birimlik artışa neden olacaktır. Bu doğrultuda yöneticilerin otel işletmeleri içerisinde yönetim şekline yansıttıkları ve işgörenler tarafından olumlu algılanan iş etiği algıları örgütsel vatandaşlık davranışları üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu, örneğin işe yeni başlayan arkadaşlarına yardımcı olmaları, diğer işgörenlerin haklarına saygı göstermeleri, elinde bulunan malzemeleri iş arkadaşlarıyla paylaşmaları, iş ortamı içerisinde problem yaratmamaya gayret göstermeleri, diğer işgörenlere zarar görmemeleri adına uyarılarda bulunmaları, mesai saatleri içerisinde kişisel işlerine zaman harcamamaları ve çıkabilecek çatışma durumlarında çözüm aramada aktif rol almaları konusunda örgütsel vatandaşlık davranışının olumlu derecede artacağı söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Otel işletmelerinin hizmete dayalı faaliyet gösteren işletmeler olması insan gücüne her zaman ihtiyacı olduğunun göstergesidir. Bu sebeple özellikle otel işletmeleri işgörenleri üzerinde oluşan iş etiği algısı örgütsel vatandaşlık davranışını gerçekleştirmeleri konusunda önem arz etmektedir. Bu bağlamda otel işgörenleri üzerinde etkili olan yöneticiler işgörenlerin vatandaşlık davranışları üzerinde de etkili olmaktadır. İş etiğinin tanımı doğrultusunda, iş ortamında ahlaki değerlerin tam olarak uygulanması işgörenler üzerinde örgütsel vatandaşlık davranışının da olumlu yönde etkili olacağı aşikardır. Bu bağlamda ilgili araştırma, İstanbul ili Anadolu yakasında bulunan otel işgörenleri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri anket yoluyla toplanmıştır. Araştırmadaki otel işgörenlerinin çoğunluğunu cinsiyeti kadın (%66.0), medeni durumu evli (57.8), yaşları 21-30 arasında değişen (%53.6) ve çalışma süreleri 1-5 yıl arasında değişen (%56.5) işgörenlerin oluşturduğu belirlenmiştir. Araştırmada otel işletmeleri işgörenlerinin iş etiği algıları ile ilgili sonuçlara göre, yöneticilerin işletmede meydana gelebilecek/gelen cinsel taciz olaylarına meydan vermemeleri, işgörenler arasında din, dil ve ırk ayrımı yapmamaları, işgörenlerin özel hayatlarına müdahale etmemeleri, işgörenlerle olan her türlü iletişimde (yazılı, sözlü, telefon) nezaket kurallarına özen göstermeleri ve işgörenler arasında cinsiyet ayrımı yapmamalarının iş etiği konusunda işgörenlerin en yüksek derecede katıldıkları algılar olmuştur. Bunların yanısıra, işgörenlere işletme içinde üst

kademelere yükseltme konusunda eşit fırsat sağlanmaması ve işgörenlerin performanslarının değerlendirilmesinde adil davranılmaması gibi durumlarda otel işgörenlerinin iş etiği algılarında düşük oranlara sahip olduğu görülmüştür.

Araştırmadaki bulgulara göre, işgörenlerin yeni işe başlayan birisinin işi öğrenmesine yardımcı olmaları, diğer işgörenlerin haklarına saygı göstermeleri, işle ilgili problemlerde ellerinde bulunan malzemeleri diğerleri ile paylaşmaları, birlikte çalıştıkları insanlar için problem yaratmamaya gayret göstermeleri ve beklenmeyen sorunlar ortaya çıktığında diğer işgörenleri zarar görmemesi için birbirlerini uyarmaları örgütsel vatandaşlık davranışı algılarının yüksek olduğu konular arasındadır. Ayrıca, mesai saatlerinde kişisel işlerim için zaman harcamaları ve işletme içinde çıkan çatışmaların çözülmesinde aktif rol almaları konusunda diğer ifadelerle göre örgütsel vatandaşlık davranışı algılarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumlar üzerinde çalışma saatlerinin planlanması ve işletme içerisinde doğan veya doğabilecek problemlerde çatışmaların çözülmesi konusunda daha geri planda kaldıkları ileri sürülebilir.

Araştırmadan çıkan; “yöneticilerin çalışanlarıyla tüm ilişkilerinde iş etiğine uygun davranışlar göstermesine ilişkin işgörenlerin algılarının örgütsel vatandaşlık davranışları üzerinde pozitif bir ilişkiye sahip olması” sonucu, başta yöneticiler olmak üzere işletmelerin işgörenlerin örgütlerini daha fazla benimsemeleri ve sahip çıkmaları üzerine çalışmalar yapması gerektiğini ortaya koymaktadır. Diğer yandan çalışma koşullarının en iyi düzeye çıkarılması, işgörenler arasındaki fiziksel farklılıkların gözetilmesi, görev dağılımlarının adaletli yapılması, performans değerlendirmelerinin yapılan işle ilgili olarak sonuçlandırılması, kariyer planlarının işgörelere sunulması, iş güvenliğinin tam olarak sağlanması, sosyal haklarının sunulması, ücretlendirmenin koşullar doğrultusunda olması ve yönetime fikir sunabilme olanaklarının işgörelere hissettirilmesi veya uygulamasının artırılması örgütsel vatandaşlık davranışında ekstra olumlu sonuçlara sebep olabilecektir. Ayrıca yöneticilerin bu alanda yapılan bilimsel araştırmaları işgörelere ile paylaşmaları, işgörelere etik algılarının kendilerine hissettirilmesi ve sonucunda örgütsel vatandaşlık davranışları üzerindeki etkinin bilincinde olmaları sağlanmalıdır. Konuyla ilgili gelecekte araştırma yapacak olan araştırmacı/akademisyenlere yararlı olmakla birlikte literatürde katkı sağlanmasında etken olacaktır.

Kaynakça

- Allen, T. D., Rush M. C. (1998). The Effects of Organizational Citizenship Behavior on Performance Judgments: A Field Study and A Laboratory Experiment, *Journal of Applied Psychology*, 83:247-260.
- Aslan, G. (2009). Karizmatik Liderlik ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi: Kurumda Çalışma Yılı ve Ücret Değişkenlerinin Rolü, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 256-275.
- Basım, N.H., Şeşen, H. (2006). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği Uyarlama ve Karşılaştırma Çalışması, *Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Dergisi*, 61(4), 83-101.
- Bektaş, Ç., Köseoğlu, M.A. (2008). İş Etiği ve İş Etiğinin Yayılım Süreci, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), 145-158.
- Beltrami, R.F., Peterson, R.A. and Kozmersky, G. (1984). Concerns of College Students Regarding Business Ethics, *Journal of Business Ethics*, (3),195-200.

- Bradburn, R. (2001). *Understanding Business Ethics*. New York: Thomson Learning.
- Cleek, M.A. and Leonard, S.L. (1998). Can Corporate Codes of Ethics Influence Behaviour?, *Journal of Business Ethics*, 17(6), 619-630.
- Cohen, J.R., Pant, L.W. and Sharp, D.J. (2001). An Examination of Differences in Ethical Decision-Making Between Canadian Business Students and Accounting Professionals, *Journal of Business Ethics*, 30(4), 319-336.
- Çevirgen, A. Ve Üngüren, E. (2009) Konaklama İşletmelerinde Etik İklim ve İş Tatmini İlişkisi, 10. Ulusal Turizm Kongresine sunulmuş bildiri.
- Dilek, H. (2005). Liderlik tarzlarının ve adalet algısının; örgütsel bağlılık, iş tatmini ve örgütsel vatandaşlık davranışı üzerine etkilerine yönelik bir araştırma, Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kocaeli.
- Enghagen, L.K. (1990). Ethics in Hospitality/Tourism Education: A Survey, *Hospitality Research Journal*, 14(2), 113-118.
- Ferrell, O., vd., (2011), *Ethical Decision Making and Casing*, U.S.A.: South Western Cengage Learning.
- Galbraith, S. and Stephenson, H.B. (1993). Decision Rules Used by Male and Female Business Students in Making Ethical Judgments: Another Look, *Journal of Business Ethics*, (12),227-233.
- Güven, M. (2006). Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- HURN, B.J. (2008). Ethics in International Business, *Industrial and Commercial Training*, 40(7), 347-354.
- Karaaslan, A., Özler, E.D., Kulaklıoğlu, S. A. (2009). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bilgi Paylaşımı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 135-160.
- Kırel, Ç. (2000). *Örgütlerde Etik Davranışlar Yöntemi ve Bir Uygulama Çalışması*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kozak, M. ve Karakaş, G. (2002). Otel İşletmelerinde Çalışan Servis Personelinin Etik Davranışları Üzerine Bir Araştırma, *Turizm Akademik Dergisi*, (2),1-16.
- Ma, E., Qu, H. (2011). Social exchanges as motivators of hotel employees' organizational citizenship behavior: The proposition and application of a new three-dimensional framework, *International Journal of Hospitality Management*, 30, 680-688.
- McNamara, C. (1998). Complete Guide to Ethics Management: An Ethics Talked of Managers. *Ethics Library*, 1 - 18.
- Organ, D. W. (1988). *Organizational Citizenship Behavior : The Good Soldier Syndrome*, Lexington, England: Lexington Books.
- Özdamar, K. (2001). *Paket Programlar ve İstatistiksel Veri Analizi (Çok Değişkenli Analizler)*,Eskişehir: Kaan Yayınları.
- Özdevecioğlu, M. (2003). İş tatmini ile yaşam tatmini arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir araştırma, Yönetim ve Organizasyon Kongresine sunulmuş bildiri.
- Özgener, Ş. (2004). *İş Ahlakının Temelleri Yönelik Bir Yaklaşım*, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Pelit, E. ve Güçer, E. (2007). İşletme Yöneticilerinin Çalışanlara Karşı Davranışlarının İş Etiği Kapsamında Değerlendirilmesine İlişkin Bir Araştırma, *Seyahat ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, (1), 32-49.
- Pelit, E., Arslantürk, Y. (2011). Turizm İşletmelerinin İş Etiğine Yönelik Uygulamalarının Çalışma Yeri Tercihindeki Önemi: Turizm Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma,

- Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 163-184.
- Podsakoff, P.M., Mackenzie, S.B. (1994). Organizational citizenship behaviors and sales unit effectiveness, *Journal Of Marketing Research*, 3(1), 351-363
- Sarıışık, M., Akova, O., Çontu, M. (2006). Otel Yöneticilerinin Etik Politika ve Yöntemlere Yaklaşımları, Üzerine Ampirik Bir Araştırma, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17(1), 22-34.
- Sarıışık, M., Akova, O. ve Çontu, M. (2006). Otel Yöneticilerinin Etik Politika ve Yöntemlere Yaklaşımları Üzerine Ampirik Bir Araştırma, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17(1), 22-34.
- Sezgin, F. (2005). Örgütsel Vatandaşlık Davranışları: Kavramsal Bir Çözümleme ve Okul Açısından Bazı Çıkarımlar, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 317-339.
- Sökmen, A. ve Boylu, Y. (2001). Otel İşletmeleri Yöneticileri Açısından Etik Kavramı ve Uygulamaları: Ankara 'da Ampirik Bir Araştırma, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(5), 31-54.
- Stevens, B. and Fleckenstein, A. (1999). Comparative Ethics: How Students and Human-resources Directors React to Real-life Situations, *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 40(2), 69-75
- Türk Dil Kurumu, (2016). *Büyük Türkçe sözlük*, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts adresinden 15 Mart 2016 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Otelciler Birliği, (2013). İstanbul Konaklama Kapasitesi Raporu, <http://www.turob.com/rapor/konaklama.html> adresinden 20 mart 2016 tarihinde alınmıştır.
- Uçkun, C.G., Uçkun, S., Latif, H. (2004). *Turizmde Etik*, Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Ülgen, H., Mirze, S. K. (2004). *İşletmelerde stratejik yönetim*, İstanbul: Literatür Yayım.
- Whitney, D.L. (1989). The Ethical Orientations of Hotel Managers and Hospitality Students: Implications for Industry, Education and Youthful Careers, *Hospitality Education and Research Journal*, 13(3),187- 192.
- Yazıcıoğlu, İ., Boylu, Y. (2003). Dünya Turizm Örgütünün Belirlediği Etik Kodları ve Bu Kodların Türkiye'de Uygulanmasına İlişkin Bir Araştırma, *Turizm Akademik*, (2),41-57.
- Yüksel, Ö. ve Tunç, A. (2001). Turizm İşletmeleri Yöneticilerinin İş Etiğine Yaklaşımları (Ankara İlinde Uygulamalı Bir Araştırma), *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(5), 57- 170

ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI VE BİREYSEL SONUÇLARI

Salih YEŞİL¹, Mustafa TAŞLIYAN², Yüksel MAVİ³

Özet

Bu çalışmada son yıllarda birçok araştırmacı tarafından yoğun ilgi gösterilen örgütsel vatandaşlık davranışı konusu araştırılmıştır. Çalışmanın amacı akademisyenlerin örgütsel vatandaşlık davranışına yönelik tutumları ile onların iş tatmini, performans, yenilikçi davranış, bilgi paylaşımı, işten ayrılma niyetleri arasındaki ilişkileri tespit etmektir.

Araştırma Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi akademisyenlerinden oluşan örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Alan çalışması için anket yönteminden yararlanılmıştır. Elde edilen verileri değerlendirebilmek amacıyla korelasyon analizi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, örgütsel vatandaşlık davranışının bilgi paylaşımı, iş tatmini, performans, yenilikçi davranış ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğu; işten ayrılma niyeti ile negatif bir ilişkiye sahip olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular teori ve uygulama bağlamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, Bilgi Paylaşımı, İş Tatmini, Performans, Yenilikçi Davranış.

ORGANIZATIONAL BEHAVIOR OF CITIZENSHIP AND INDIVIDUAL RESULTS

Abstract

In this study, organizational citizenship behavior, the subject of intense interest shown by many scientific researchers in recent years has been researched. The aim of this study was to investigate the relationship between attitudes of academic toward the organizational citizenship behavior and job satisfaction, performance, innovative behaviour, knowledge sharing and intent to leave the job.

The research was carried out on a sample consisting of academics from Kahramanmaraş Sütçü İmam University. Survey method was used for the field study. In order to analyze the data, correlation was used. According to analysis results, organizational citizenship behavior reflected a positive correlation with knowledge sharing, job satisfaction, performance, and innovative behavior while it reflected a negative relationship with intent to leave. The results was evaluated from the the or etical and practical perspectives.

Keywords: Organizational Citizenship Behavior, Knowledge Sharing, Job Satisfaction, Performance, Innovative Behavior.

¹Doç Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, syes66@hotmail.com

²Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, mustafatasliyan@hotmail.com

³Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, yuksel4689@hotmail.com

Giriş

İş dünyasında son zamanlarda yaşanan sosyal, ekonomik ve teknolojik değişimler ve bunlarla birlikte her sektörde meydana gelen yoğun rekabet işletmeleri zorlamaktadır. Yaşamakta olan bu gelişmeler ışığında, işletmeler açısından insan kaynağının önemi etkisini kaybetmemiş, her geçen gün daha önemli hale gelmeye başlamıştır. Başarılı örgütler, işine bağlı ve örgütün çıkarlarını bizzat sahip olduğu kendi çıkarları üzerinde tutan, örgütü ile bir bütünlük oluşturan çalışanlarıyla beraber, rekabetin yaşandığı ortamda oldukça büyük avantaj elde edebilmektedir(Smith vd., 1983).

İşletmelerde insana verilen değer ve önemle birlikte, çalışan, çalışan ilişkileri, çalışan ve örgüt ilişkileri perspektifinden birçok kavramın işletme literatürüne girdiği görülmektedir. Bu bağlamda önemli konulardan bir tanesi de örgütsel vatandaşlık davranışıdır. Örgütsel vatandaşlık davranışı hem bireysel açıdan hem de örgütsel açıdan pozitif sonuçlar ortaya çıkardığından son zamanlarda örgütsel davranış literatüründe yaygın bir şekilde incelenen ve bilimsel çalışma yapılan konularında başında gelmektedir(Bowler vd., 2010: 309).

Örgütsel vatandaşlık davranışı bir kavram olarak ilk defa 1982 senesinde Dennis W. Organ'ın Thomas S. Bateman ile beraber 42. Ulusal Yönetim konferansında sunmuş olduğu bildiri ve yine 1983 senesinde C.A. Smith'le yayını yaptıkları “Organizational Citizenship Behavior: Its Nature and Antecedents” başlıklı makalede ortaya konulmuştur(Özler, 2010). Örgütsel vatandaşlık davranışları literatürdeki çalışmalara bakıldığında ilk defa 1980'lerin başında tanımlanmış, devamında kavramın öncülleri, sonuçları, örgütsel vatandaşlık davranışı kapsamı içerisine giren davranış çeşitleri belirlenmeye çalışılmıştır(Dimitriades, 2007: 472).

Önemli bir kavram olarak literatüre giren örgütsel vatandaşlık davranışı konusunda gerek uluslararası ve gerekse ulusal bazda birçok çalışmanın yapıldığını ilgili literatürde görmek mümkündür. Yapılan çalışmalar farklı ortamlarda, çoğunlukla örgütsel vatandaşlık davranışının etkilendiği ve etkilediği faktörler üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmada da, örgütsel vatandaşlık konusu akademik ortamda ele alınmış ve akademisyenlerin örgütsel vatandaşlık davranışına yönelik tutumları ile onların bilgi paylaşımı, performans, iş tatmini, işten ayrılma niyeti, yenilikçi davranış arasındaki ilişkiler araştırılmıştır.

Çalışmanın hedeflerini gerçekleştirmek için ilgili literatürden hipotezler oluşturulmuş, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde akademisyenler üzerinde bir alan çalışması yapılmış ve sonuçlar analiz edilerek teorik ve uygulama bağlamında değerlendirilip yorumlanmıştır. Çalışmada sırayla teorik altyapı oluşturulmuş, metodolojik bilgiler sunulmuş, analiz sonuçları açıklanmış, sonuç ve değerlendirme yapılmıştır.

ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI KAVRAMI

Örgütsel vatandaşlık davranışı kavramını ilk defa kullanan Organ, bu davranışının tanımını “organizasyonların işlevsel verimliliğini destekleyip artıran, dolaylı veya açık olarak ödül sisteminde tanımlanmayan çalışanların gönüllülük esasına göre göstermiş oldukları davranışlar” şeklinde ifade etmiştir(Organ, 1988: 4). Organ'ın yaptığı tanım açısından, bireysel bir davranışın örgütsel vatandaşlık davranışı olarak nitelendirilebilmesi ancak iki özelliğinin olmasıyla mümkündür. Bu özelliklerden ilki davranışın örgütün hem etkililiğini hem de verimliliğini artıran örgüt hedefleri doğrultusunda yararlı bir nitelikte olmasıdır. İkinci özellik

ise böyle bir davranışın iş tanımında, istihdam sözleşmesinin de ya da örgütün herhangi bir resmi belgesinde ödüllendirilebilir bir davranış olarak öngörülmeden, kişinin bütünüyle kendi takdirine dayanarak bu tarz bir davranışı tercihte bulunması gereğidir. Dolayısıyla kişisel tercihe bağlı olan ve uygulanmadığı takdirde herhangi bir cezayı gerektirmeyen davranıştır(Smith vd., 1983: 653).

Örgütsel vatandaşlık davranışı, bir davranışın çok daha ötesinde yüksek bir görev anlamına gelmektedir. Davranış, örgütte bulunan üyelerin örgütsel görev ve faaliyetlerini gerekli görmemesine karşın, örgütsel vatandaşlık davranışı örgütü tahrip edici ve istenmeyen davranışlardan koruma, tavsiyeleri kabul etme, kabiliyet ve beceri geliştirme, etkin ve yaygın olan bir iletişim ağı kurma gibi daha ileriye amaçlayan konuları kapsamı içerisine almaktadır(Organ, 1988: Akt: Acar, 2006: 1-14). Organ tarafından da "iyi asker davranışı" olarak ifade edilen örgütsel vatandaşlık davranışı, görevi zamanında sona erdirmeye, çalışma ortamındaki arkadaşlarına yardım da bulunma, yeniliklere açık olmak, gönüllülük ve prososyallik gibi toplumsal nitelikteki davranışları yapmayla birlikte, çalışma arkadaşlarıyla olmadık yere münakaşa içerisine girme, çalışma arkadaşlarını şikâyetle bulunma ve onların yanlısını tespit edip ortaya çıkarma gibi arzu edilmeyen davranışları yapmaktan kaçınmayı da içermektedir(Turnipseed, 2002: 3).

Mevcut olan kaynakların etkin bir biçimde kullanımını örgütsel vatandaşlık davranışları sağlamaktadır. Planlama, zamanlama, problem çözme ve örgütsel analiz gibi verimli etkinlikler için daha fazla zaman harcamayı mümkün hale getirmektedir(Bateman ve Organ, 1983). Örgütsel vatandaşlık davranışı bir bütünlük içerisinde örgütün hem etkili hem de verimli bir biçimde çalışmasına destekte bulunmaktadır(Bateman ve Organ, 1983). Etkili örgütlerde çalışmakta olan kişiler, resmi nitelikteki iş sorumluluklarının daha ötesinde çalışmaktadırlar. Görevlerini zorunlu bir beklenti içerisinde olduğundan, kendilerine emredildiğinden veya telafi etmek amacıyla gerçekleştirmezler(Ölçüm-Çetin, 2004). Bu bağlamda, örgütsel vatandaşlık davranışları, çalışan bireyler arasındaki iş birlikteliğinde ve dayanışmada artış sağlaması, örgütün tüm süreçlerini ve örgütün imajına pozitif yönde etki etmesi ve bu sayede örgütsel etkinlik ile örgütsel performansta artışa neden olması bakımından olumlu örgütsel davranışlar kapsamında değerlendirilmektedir(Demirel ve Geçgel, 2011: 310; Narimani vd., 2014: 54).

Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Boyutları

Örgütsel vatandaşlık davranışı konusuyla ilgili bilimsel araştırmalarda genel anlamda Organ'ın (1988), beş boyuttan oluşan tanımlamasından faydalanılmıştır. Bu beş boyut ise: 1. Diğergamlık (Altruism), 2. Sivil Erdem (Civic Virtue), 3. Bilinçlilik-Vicdanlılık (Conscientiousness), 4. Nezaket (Courtesy) ve 5. Centilmenlik (Sportmanship) şeklindedir (Allison vd., 2001). Örgütsel vatandaşlık davranışının her bir boyutu, farklı şekillerde örgütsel etkililiğe katkı sağlamaktadır(Deluga, 1994). Bu sınıflandırma içerisinde yer alan nezaket boyutu ve özgecilik boyutu daha çok birey odaklı olurken; centilmenlik boyutu, sivil erdem boyutu ve vicdanlılık boyutunun daha çok işletmeye yönelik olduğu ifade edilmektedir(Rego vd., 2010: 218).

Özgecilik (Altruism, Helping behavior)

Organizasyona yönelik olan birtakım problemlerde başka bireylere herhangi bir karşılık beklemeden yardımda bulunmayı amaç edinen davranışlara özgecilik denilmektedir(Fassina vd., 2007). Bu davranışlar örgüt içerisinde (çalışma arkadaşları, amirler vb.) ya da örgütün

dışarısından (müşteriler, tedarikçiler vb.) başkalarına yönelik olan davranış boyutlarını içerisine almaktadır(Becker ve Vance, 1993: 663-682). Bu bağlamda işle ilgili olan sorunlarda, bu sorunu kaldırmak veya engellemek için diğer çalışanlara yönelik gönüllü davranışlar olarak nitelendirilen özgecılık kavramı, temel anlamda kişiye yardım etmeye dayansa da, dolaylı olarak organizasyona da yarar sağlamaktadır(Wagner ve Rush, 2000).

Vicdanlılık(Conscientiousness)

Örgüt üyelerinin kendilerinden beklenen en düşük rol davranışının daha ötesinde bir davranış sergilemeye gönüllü olmaları ve bu en düşük beklentideki davranıştan daha fazla olanını yapmalarını ifade etmektedir(Organ, 1988). Vicdanlılık boyutundaki davranışlar, özellikle çalışan bireyin, herhangi bir kimsenin kendini izlemiş olmadığı durumlardaki yaptığı davranışları içerisine almaktadır(Barkslade ve Werner, 2001: 148). Vicdanlılık boyutunun örgütsel etkililiğe katkısı çoktur. Vicdanlılık davranışıyla sadece elde bulunan kaynaklar daha etkin bir biçimde kullanılmakla kalmaz, bununla beraber örgütün girdi maliyetlerinin azaltılması sağlanarak üretimin ya da yatırımların gerçekleştirilmesine olanak verilir(Organ, 1988).

Centilmenlik(Sportmanship)

Çalışan bireylerin örgütsel ortamda birbirleri arasında veya yöneticileri arasında meydana gelen rahatsızlıkları ve hoşnut olmayan durumları şikayette bulunmadan hoşgörülle karşılaması anlamına gelmektedir(Karaaslan vd., 2009: 140). Bu davranış şekli, örgütteki olumlu gayretler üzerinde harcanmakta olan vaktin artış göstermesini sağlamakta ve olumlu olmayan durumlara karşı olumlu yaklaşımın seçiminde bulunmayı kapsamaktadır(Bommer ve Lilly, 1999). Bu davranış sayesinde yöneticiler çalışanların işbirliğinde bulunması için, daha az vakit ve enerji harcamış olacaktır. Böylece çalışan bir kişinin yönetici olmasa dahi başka işgörenlerle daha verimli bir şekilde çalışması sağlanacaktır(Podsakoff ve MacKenzie, 1994). Diğer bir açıdan ise, centilmenlik boyutunun var olmaması çalışanların örgüte olan bağlılık duygusunun azalmasına neden olabilecektir(Bommer ve Lilly, 1999).

Nezaket(Courtesy)

Başka bireylerin işlerine etki edecek hareketler yapmadan ya da kararlar almadan önce diğerlerini bilgilendiren davranışlar olarak ifade edilmektedir(Moorman vd., 1993: 214). Diğer bireyleri düşünme biçimsel görevlerin ötesinde performans etkinlikleriyle ilişkili olurken, nezaket tabanlı bilgilendirme doğru ve uygun gelecekte ortaya çıkması muhtemel problemlerin oluşmasını engelleyen davranışları içermektedir(Çetin, 2004: 20). Bu özelliği ile nezaket, örgütsel problemler meydana gelmeden onları engellemede önemli olup, zamanın etkili ve yapıcı bir şekilde kullanılmasına yardım etmektedir(Ölçüm-Çetin, 2004). Bu sayede çalışan kişilerin bu tür davranışları, yöneticileriyle aralarındaki fayda sağlayabilecek zamanların artış göstermesine neden olabilir ve ileride verimliliğin artması gibi işgören ve yönetim planlarının başarılmasına yardımcı bulunabilir(Organ, 1988).

Sivil Erdem(Civic Virtue)

Sivil erdem, örgüte yönelik bir bütün olarak bağlılığı ya da üst düzeyde ilgi gösterme şeklinde tanımlanmaktadır(George ve Jones, 1997). Politik sosyoloji disiplindeki çalışmalar sivil erdem boyutunun temelini meydana getirmiştir(Organ, 1988: 11). Bu davranışın; toplantılara sürekli katılımında bulunmayı, işe yönelik konuları tartışıp ve bilgi elde edip örgütün

politikalarına ilişkin konulara etkin ve sorumlu bir şekilde katılımında bulunmayı kapsamı içerisine aldığı belirtilmektedir(Yorges, 1999: 1444-1445). Sivil erdem boyutu, yöneticiye ve örgüte önemli bir dışsal bilgi, örgütsel destek, açık bir biçimde konuşma ve birim işlevlerini geliştirme gibi yapıcı tavsiyelerde bulunduğundan hem yöneticinin, hem de örgütün performansının artmasına neden olabilir(Podsakoff ve MacKenzie, 1994).

Araştırmanın Metodolojisi

Bu bölümde; araştırmanın amacı ve kapsamı, araştırmanın yöntemi ve örnekleme, araştırmanın hipotezleri ve araştırmanın analizine yer verilmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırmanın temel amacı üniversitelerde örgütsel vatandaşlık davranışına yönelik tutumlar ile bilgi paylaşımı, performans, iş tatmini, işten ayrılma niyeti ve yenilikçi davranış arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır.

Bu çalışma örgütsel vatandaşlık davranışı konusunu ele almakta ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi akademisyenleri üzerinde bir alan çalışmasını içermektedir. Örgütsel vatandaşlık davranışı konusuna ilgili yapılan bu çalışma sonucunda elde edilecek bulguların teorik ve uygulama bağlamında ilgili literatürün gelişimine katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Araştırmanın Yöntemi ve Örnekleme

Araştırmanın örneklemini Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi akademisyenleri oluşturmuştur. Verileri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Anketler yerleşke içerisinde bulunan akademisyenlere dağıtılmış, gönüllülük esasına göre doldurmaları rica edilmiş, sonrasında ise doldurulan anketler toplanmıştır. Yaklaşık 200 anket dağıtılmış fakat bunların 100 tanesinden geri dönüş sağlanmıştır. İki bölümden oluşan anket formunun birinci bölümünde akademisyenlerin demografik özelliklerini ölçmeye yönelik 5 soru, ikinci bölümünde ise örgütsel vatandaşlık davranışının bireysel sonuçlarını ölçmeye yönelik 48 soru yer almaktadır. İkinci bölümdeki sorularda 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçekler ilgili literatürlerden bulunmuş ve araştırmamıza uyarlanarak kullanılmıştır.

Araştırmanın Hipotezleri

Çalışmada örgütsel vatandaşlık davranışının akademik ortamlarda önemli olduğu ve akademisyenler açısından birtakım önemli sonuçlarla ilişkili olacağı öngörülmektedir. Literatürdeki çalışmalardan yola çıkarak örgütsel vatandaşlık davranışı ile örtük bilgi, açık bilgi, iş tatmini, performans, işten ayrılma niyeti ve yenilikçi davranış arasında bir ilişki olacağından hareketle aşağıda belirtilen şu hipotezler geliştirilmiştir;

H1: Örgütsel vatandaşlık davranışı ile örtük bilgi paylaşımı arasında pozitif bir ilişki vardır.

H2: Örgütsel vatandaşlık davranışı ile açık bilgi paylaşımı arasında pozitif bir ilişki vardır.

H3: Örgütsel vatandaşlık davranışı ile iş tatmini arasında pozitif bir ilişki vardır.

H4: Örgütsel vatandaşlık davranışı ile performans arasında pozitif bir ilişki vardır.

H5: Örgütsel vatandaşlık davranışı ile işten ayrılma niyeti arasında negatif bir ilişki vardır.

H6: Örgütsel vatandaşlık davranışı ile yenilikçi davranış arasında pozitif bir ilişki vardır.

Araştırmanın Analizi

Bu çalışmadan elde edilen verilerin analizi SPSS 22.00 programı ile yapılmıştır. Araştırmada hipotezlerin test edilmesinde korelasyon analizi kullanılmıştır.

Araştırmada ölçeklere uygulanan güvenilirlik analizi sonucunun Cronbach's Alpha değerleri incelendiğinde örtük bilgi (0,788), açık bilgi (0,838), fedakarlık (0,826), nezaket (0,847), centilmenlik (0,800), bilinçlilik (0,809), sivil erdem (0,917), iş tatmini (0,799), performans (0,883), işten ayrılma niyeti (0,893), yenilikçi davranış (0,928) olarak tespit edilmiştir.

Araştırmanın Temel Bulguları

Araştırmanın hipotezlerini test etmek amacıyla korelasyon analizi yapılmış ve Tablo 1'de şu sonuçlara ulaşılmıştır;

Fedakarlığın örtük bilgi ($r=0,444;p<0,01$), açık bilgi ($r=0,614;p<0,01$), iş tatmini ($r=0,466;p<0,01$), performans ($r=0,555;p<0,01$), yenilikçi davranış ($r=0,543;p<0,01$) ile pozitif anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Buna karşın örgütsel vatandaşlık boyutu olan fedakârlığın işten ayrılma($r=-0,210;p<0,05$) ile negatif anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Nezaketin örtük bilgi ($r=0,342;p<0,01$), açık bilgi ($r=0,457;p<0,01$), iş tatmini ($r=0,470;p<0,01$), performans ($r=0,731;p<0,01$), yenilikçi davranış ($r=0,624;p<0,01$) ile pozitif anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Ancak örgütsel vatandaşlık boyutu olan nezaketin işten ayrılma($r=-0,350;p<0,01$) ile negatif anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Centilmenliğin örtük bilgi ($r=0,342;p<0,01$), açık bilgi ($r=0,412;p<0,01$), iş tatmini ($r=0,501;p<0,01$), performans ($r=0,742;p<0,01$), yenilikçi davranış ($r=0,544;p<0,01$) ile pozitif anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Ancak örgütsel vatandaşlık boyutu olan centilmenliğin işten ayrılma($r=-0,254;p<0,05$) ile negatif anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu saptanmıştır.

Bilinçliliğin örtük bilgi ($r=0,270;p<0,01$), açık bilgi ($r=0,390;p<0,01$), iş tatmini ($r=0,510;p<0,01$), performans ($r=0,673;p<0,01$), yenilikçi davranış ($r=0,578;p<0,01$) ile anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Fakat örgütsel vatandaşlık boyutu olan bilinçliliğin işten ayrılma ile herhangi bir ilişkiye bir sahip olmadığı görülmektedir.

Sivil erdem örtük bilgi ($r=0,409;p<0,01$), açık bilgi ($r=0,547;p<0,01$), iş tatmini ($r=0,546;p<0,01$), performans ($r=0,683;p<0,01$), yenilikçi davranış ($r=0,569;p<0,01$) ile pozitif anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 1: Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bireysel Sonuçları Korelasyon Analizi

	Fedakarlık	Nezaket	Centilmenlik	Bilinçlilik	Sivil Erdem	Örtük Bilgi	Açık Bilgi	İş Tatmini	Performans	İşten Ayrılma Niyeti	Yenilikçi Davranış
Fedakarlık	1										
	100										
Nezaket	,635**	1									
	,000	100									
	100	100									
Centilmenlik	,536**	,728**	1								
	,000	,000	100								
	100	100	100								
Bilinçlilik	,468**	,708**	,635**	1							
	,000	,000	,000	100							
	100	100	100	100							
Sivil Erdem	,620**	,710**	,639**	,691**	1						
	,000	,000	,000	,000	100						
	100	100	100	100	100						
Örtük Bilgi	,444**	,342**	,342**	,270**	,409**	1					
	,000	,000	,000	,006	,000	100					
	100	100	100	100	100	100					
Açık Bilgi	,614**	,457**	,412**	,390**	,547**	,624**	1				
	,000	,000	,000	,000	,000	,000	100				
	100	100	100	100	100	100	100				
İş Tatmini	,466**	,470**	,501**	,510**	,546**	,329**	,484**	1			
	,000	,000	,000	,000	,000	,001	,000	100			
	100	100	100	100	100	100	100	100			
Performans	,555**	,731**	,742**	,673**	,683**	,331**	,478**	,421**	1		
	,000	,000	,000	,000	,000	,001	,000	,000	100		
	100	100	100	100	100	100	100	100	100		
İşten Ayrılma Niyeti	-,210*	-,350**	-,254*	-,111	-,335**	-,177	-,284**	-,364**	-,202*	1	
	,036	,000	,011	,271	,001	,079	,004	,000	,044	100	
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Yenilikçi Davranış	,543**	,624**	,544**	,578**	,569**	,357**	,469**	,449**	,647**	-,094	1
	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,354	100
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Buna rağmen örgütsel vatandaşlık boyutu olan sivil erdemın işten ayrılma($r=-,350$; $p<0.01$) ile negatif anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu sonuçlar toplu olarak değerlendirildiğinde, çalışmanın hipotezlerinin (H1, H2, H3, H4, H5 ve H6) desteklendiği ve böylece tümünün kabul edildiğinin sonucuna ulaşabiliriz.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada son zamanlarda işletme literatüründe güncel konulardan biri olan önem ve değeri her geçen gün artan örgütsel vatandaşlık konusu ele alınmıştır. Çalışma üniversite ortamında akademisyenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı, iş tatmini, performans, yenilikçi davranış, bilgi paylaşımı ve işten ayrılma niyeti konularını ölçmüştür. Çalışmanın hedefi, örgütsel vatandaşlık davranışı ile diğer değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymak olmuştur.

Çalışmanın amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik yapılan analizler sonucunda hipotezlerin (H1, H2, H3, H4, H5, H6) hepsi kabul edilmiştir. Bu sonuçlar örgütsel vatandaşlık davranışının akademisyenler açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışma, örgütsel vatandaşlık davranışı ile iş tatmini, performans, bilgi paylaşımı ve yenilikçi davranış arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Bu sonuçta, örgütsel vatandaşlık davranışı arttıkça, iş tatmini, performans, bilgi paylaşımı, yenilikçi davranışın artacağı anlamına gelmektedir. Başarıya ulaşmada en önemli değişkenlerden bazıları olarak görülen, iş tatmini, performans, bilgi paylaşımı, yenilikçi davranış ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki bu çalışmada teyit edilmiştir. Elde edilen bulgular çerçevesinde örgütsel vatandaşlık davranışı, onu etkileyen faktörler ve sonuçlarının akademi açısından ne derece önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Diğer taraftan örgütsel vatandaşlık davranışının işten ayrılma niyeti ile negatif bir ilişki içerisinde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç örgütsel vatandaşlık davranışının sadece bir boyutu açısından teyit edilememiştir. Diğer boyutlar açısından ise negatif ilişkiler tespit edilmiştir. Elde edilen sonuca göre örgütsel vatandaşlık davranışı arttıkça, işten ayrılma niyetinin azaldığını söyleyebiliriz. Bu sonuçta yine örgütsel vatandaşlık davranışının akademisyenler açısından önem ve değerini ortaya koymaktadır.

Her ne kadar çalışma akademik ortamda yapılmış, sonuçlarda akademik perspektiften değerlendirilmiş ve yorumlanmış olsa da, örgütsel vatandaşlık davranışının genel anlamda hem işletmeler hem çalışanlar açısından önemli sonuçlar doğurduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktadan bakıldığında, işletmelerin örgütsel vatandaşlık davranışı konusunu dikkatle ele almaları ve onu artırmak için gerekli altyapı, sistem, politikaları oluşturmaları ve uygulamaları gerekmektedir.

Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da birtakım kısıtlar vardır ve dikkate alınmalıdır. Araştırmanın sadece Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesindeki akademisyenlere uygulanması, bu üniversitedeki bazı akademisyenlerin çalışmaya katılmak istememesi, diğer özel ve devlet üniversitelerinin çalışmada yer almaması, araştırmanın sadece belirli bir zaman diliminde uygulanmış olması çalışmanın belli başlı sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Çalışmayı değerlendirenlerin bu sınırlılıkları dikkate almaları, sonuçları bu sınırlılıklar açısından değerlendirmeleri gerekmektedir. Konuyla ilgili bu kısıtlar giderilirse ileride yapılacak olan çalışmaların sonuçlarının geliştirilmesi ve karşılaştırılması daha mümkün olabilecektir. Ayrıca ileride yapılacak olan çalışmalara, farklı değişkenler eklenebilir, bunlar üzerinde aracılık etkileri test edilebilir ve farklı veri toplama yöntemlerinden

faýdalanılabılır. Gelecekte yapılacak çalışmalar için yukarda belirtilen sınırlılıklar ve tavsiyeler dikkate alınarak örgütsel vatandaşlık davranışı konusunun daha iyi anlaşılması, ilgili literatürün gelişmesini sağlamış olacaktır.

Kaynaklar

- Acar, Z. (2006). Örgütsel Yurttaşlık Davranışı: Kavramsal Gelişimi ile Kişisel ve Örgütsel Etkileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7(1), 1-14.
- Allison, B.J., Voss R.S., ve Dryer, S. (2001). Student Classroom and Career Success: The Role of Organizational Citizenship Behavior. *Journal of Education for Business*, 282-288.
- Barkslade, K., ve Jon M. Werner. (2001). Managerial Ratings of In-Role Behaviors, Organizational Citizenship Behaviors, and Overall Performance: Testing Different Models of Their Relationship. *Journal of Business Research*, 51, 145 – 155.
- Bateman, T.S., ve Organ, D.W. (1983). Job Satisfaction and the Good Soldier: The Relationship Between Affect and Employee “Citizenship”. *Academy of Management Journal*, 26(4), 587-595.
- Becker, T.E., ve Vance, R.J. (1993). Construct Validity of Three Types of Organizational Citizenship Behavior: An Illustration of the Direct Product Model With Refinements. *Journal of Management*, 19(3).
- Bommer, W., ve Lilly, B. (1999). Supervisors As Stewards of Organizational Citizenship, An Examination of the Agreement Between Within and Across Group Effects of Employee Ocb’s On the Overall Performance. National Meeting of the Academy of Management, Chicago.
- Bowler, W.M., Halbesleben, J.R.B., ve Paul, J.R.B. (2010). If You're Close With the Leader, You Must Be A Brownnose: The Role of Leader–Member Relationships In Follower, Leader and Coworker Attributions of Organizational Citizenship Behavior Motives. *Human Resource Management Review*, 20, 309-316.
- Çetin, Ölçüm M. (2004). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Deluga, R.J. (1994). Supervisor Trust Building, Leader-Member Exchange and Organizational Citizenship Behaviour. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 67, 315-326.
- Demirel, Y., ve Geçgel, S. (2011). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı. Editör Yeniçeri, Ö ve Y. Demirel, *Yönetimde Birey ve Örgüt Odaklı Davranışlar İçinde*. Ekin Yayınları, Bursa.
- Dimitrades, Z.S. 2007. The Influence of Service Climate and Job Involvement On Customer-Oriented Organizational Citizenship Behavior In Greek Service Organizations: A Survey, *Employee Relations*, 29(5), 469-491.
- Fassina, N.E., Jones, D.A., ve Uggerslev, K.L. (2007). Meta Analytic Tests of Relationships Between Organizational Justice and Citizenship Behavior: Testing Agent-System and Shared-Variance Models. *Journal of Organizational Behavior*, Online Wiley Interscience, 1-24.
- George, J.M., ve Jones, G.R. (1997). Organizational Spontaneity In Context, *Human Performance*, 10, 153-170.
- Karaaslan, A., Özler, D.E., ve Kulaklıoğlu, A.S. (2009). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bilgi Paylaşımı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 135-160.
- Moorman, R.H., Niehoff, B.P., ve Organ, D.W. (1993). Treating Employees Fairly and Organizational Citizenship Behavior: Sorting the Effects of Job Satisfaction, Organizational Commitment and Procedural Justice. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, 6(3), 209–225.

- Narımancı, M., Tabaeian, E., Khanjani, M., ve Soltani, F. (2014). The Impact of Organizational Citizenship Behavior on Enterprise Resource Planning Success. *International Journal of Quality and Reliability Management*, 31(1), 53-65.
- Organ, D.W. (1988). *Organizational Citizenship Behavior: The Good Soldier Syndrome*, Lexington, Ma, Lexington Books.
- Özler, D.E. 2010. *Örgütsel Davranışta Güncel Konular: Örgütsel Vatandaşlık Davranışı*. Ekin Yayınevi, Bursa.
- Podsakoff, P.M., ve Mackenzie, S.B. 1994. Organizational Citizenship Behavior and Sales Unit Effectiveness. *Journal of Marketing Research*, 31.
- Rego, A., Neuza, R., ve Cunha, M.P. (2010). Perceptions of Organizational Virtuousness and Happiness as Predictors of Organizational Citizenship Behaviors. *Journal of Business Ethics*, 93(2), 215- 235.
- Smith, C.A., Organ, D.W., ve Near, J.P. (1983). Organizational Citizenship Behavior: Its Nature and Antecedents. *Journal of Applied Psychology*, 68(4), 653-663.
- Turnipseed, D.L. (2002). Are Good Soldiers Good? Exploring The Link Between Organization Citizenship Behavior and Personal Ethics. *Journal of Business Research*, 55(1), 1-15.
- Wagner, S.L., and Rush, M.C. (2000). Altruistic Organizational Citizenship Behavior: Context, Disposition and Age. *The Journal of Social Psychology*, 140(3), 379-391.
- Yorges, Stefani L. (1999). The Impact of Group Formation and Perceptions of Fairness on Organizational Citizenship Behaviors. *Journal of Applied Social Psychology*, 29(7), 1444-1471.

**3. ULUSLARARASI ÇİN'DEN ADRIYATİK'E SOSYAL BİLİMLER
KONGRESİ**

**6-7-8-9 EKİM 2016 TARİHİNDE ANTALYA LARA CLUB SERA HOTEL'DE
DÜZENLENECEKTİR.**

**KONGRE BİLİM KURULU VE DETAYLAR İNTERNET SİTEMİZDE
YAYINLANACAKTIR.**

**GELİŞMELER İÇİN AŞAĞIDA BULUNAN ADRESLERİMİZİ TAKİP
EDEBİLİRSİNİZ.**

www.iksad.org
www.iksadfuarkongre.org
www.facebook.com/iksadtr
www.twitter.com/iksadtr